فسئلوا اهل الذكر ان كنتم لا تعلمون

فتاویٰ دیوبند پاکستان

المعروف بہ

فتاویٰ فریدیہ

افادات

محدث کبیر فقیہ العصر مفتی اعظم عارف باللہ مولانا مفتی محمد فرید رحمہ اللہ

جامعہ دارالعلوم حقانیہ اکوڑہ خٹک

تخریج و ترتیب

مفتی محمد وہاب منگلوری مدرس دارالعلوم صدیقیہ زروبی

مکتبہ رشیدیہ

جی ٹی روڈ سردار پلازہ اکوڑہ خٹک

بسم اللہ الرحمن الرحیم

فَاسْئَلُوْٓا اَھْلَ الذِّکْرِ اِنْ کُنْتُمْ لَا تَعْلَمُوْنَ۝

فتاوی دیوبند پاکستان

المعروف بہ

فتاوی فریدیہ

دریم جلد

افادات	محدث کبیر فقیہ العصر مفتی اعظم عارف باللہ مولانا مفتی **محمد فرید** رحمۃ اللہ علیہ جامعہ دار العلوم حقانیہ اکوڑہ خٹک
تخریج وترتیب	مفتی محمد وھاب منگلوری مدرس دار العلوم صدیقیہ زروبی
ترجمہ وکمپوزنگ	**دار الترجمہ وکمپوزنگ سنٹر** عبد الغنی پلازہ محلہ جنگی پشاور
زیر سرپرستی	مولانا حافظ **حسین احمد صدیقی** نقشبندی مہتمم دار العلوم صدیقیہ زروبی ضلع صوابی
ناشر	مکتبہ رشیدیہ اکوڑہ خٹک

دکتاب نوم: فتاوی دیوبند پاکستان المعروف بفتاوی فریدیه (دریم جلد)

افادات: محدث کبیرفقیه العصر مفتی اعظم عارف بالله مولانا
مفتی محمد فرید مجددی زروبوی رحمه الله
شیخ الحدیث وصدر دارالافتاء جامعه دارالعلوم حقانیه اکوړه خټک

ترتیب و تخریج: مولانا مفتی محمد وهاب منګلوری نقشبندی
دارالافتاء دارالعلوم صدیقیه

معاون: مولانا مفتی عصمت الله حقانی

مترجمین: مولانا محمد منظر مردانی فاضل جامعه امداد العلوم صدر
برهان الدین صدیقی فاضل جامعه دارالعلوم کراچی
ایم اے پشاور یونیورستی (فون: ۰۳۴۴_۹۱۲۹۰۲۳)

مصحح: مولانا لطف الرحمن صاحب مدرس ونګران قاسم العلوم شبقدر

کمپوزنګ: دارالترجمه وکمپوزنګ سنټر عبدالغنی پلازه محله جنګی پشاور

ضخامت: ۵۸۸ صفحات

رومبی چهاپ: اکتوبر ۲۰۱۱ء .... شوال ۱۴۳۲ھ

زیر سرپرستی: مولانا حافظ حسین احمد صدیقی نقشبندی
مهتمم دارالعلوم صدیقیه زروبی ضلع صوابی (پاکستان)

ناشر: مکتبه رشیدیه سردار پلازه اکوړه خټک نوشهره

رابطه نمبر: ۰۳۴۴-۹۰۸۴۶۹۳

فهرست مضامین

مضمون	صفحه
باب صلاة المسافر	
(فصل فی السفر التی تتغیر به الاحکام)	
د قصرمونځ د پاره په سفرکښې مشقت کیدل ضروری نه دی	۴۵
دائمی سفر یا قیام، شریعت سره متصادم نه دې	۴۵
د بې قراره سړی د اقامت اوسفرمسئله	۴۶
وطن اصلی ته په مرور سره هم سفر ختمیږی	۴۷
د ملازمت یاد علم دطلب په سلسله کښې د وطن اقامت اهمه مسئله	۴۷
د ملازمت ځائې چه کله وطن اقامت جوړشی بیا چه ئې ترڅو پورې پریخودې نه وی اتمام به کولې شی	۴۸
د میلونو په اندازې مسافت سره د قصر اعتبار	۴۹
په ملکی سرحد او محاذ باندې کیمپ لګونکی فوجیان سپاهیان په قصر او اتمام کښې د پورته افسرانو تابع دی	۵۰
د ښار یا د ښار د حدودو قیدی به اتمام اود بیابان او صحرا قیدی به قصرکوی	۵۲
د جنګی قیدیانو د اقامت اوقصر نیت معتبرنه دې بلکه هغوی د خپلو افسرانو تابع دی	۵۳
د یوسړی په دوه وطنونو کښې د جائیداد وغیره کیدلو په صورت کښې د سفر اوقصر مسئله	۵۵
ښځه به د مورپلار کور اود خاوند دکور د سفرپه لارکښې قصرکوی	۵۶

صفحه	مضمون

فصل فی قصر الصلوٰة

صفحه	مضمون

باب صلاة الجمعة

فصل فی شروط صحة الجمعة

فصل فی الخطبة

باب صلاة العیدین

مضمون	صفحه

......

مضمون	صفحه

کتاب احکام الجنائز

باب صلاة الجنائز

مضمون	صفحه

....

مضمون	صفحه

....

فصل فی الحمل والغسل والدفن والتعزیة

فصل فی زیارة القبور وایصال الثواب وغیرها

....

مضمون	صفحه

فصل فی احکام الشهید

کتاب الزکوٰة

باب وجوب الزکوٰة

مضمون	صفحه

باب الزکوٰة فی الاموال

....

باب زکوٰة السوائم

باب زکوٰة الزروع والثمار (العشر)

صفحه	مضمون

باب صدقة الفطر

صفحه	مضمون

باب صدقة التطوع

باب مصارف الزکوٰة

....

مضمون	صفحه

مضمون	صفحه

بسم الله الرحمن الرحيم

فتاوى ديوبند پاكستان المعروف بفتاوى فريديه (دريم جلد)

الحمدلله رب العالمين والصلوة والسلام على اشرف المرسلين سيدنا محمد وآله واصحابه اجمعين..اما بعد! د الله تعالى خصوصى عنايات او مهربانئ په وجه د بنده زړه او دماغ حمد وشكر اود خوشحالئ نه ډک دي او مخ سرمې د الله رب العزت مخې ته سربجود دي چه د نهه مياشتو په لړه موده كښې د فتاوى فريديه دريم جلد منظرعام ته راتلونكې دي په دې جلد كښې د كتاب الصلوة آخري ابواب او كتاب الزكوة مكمل شامل دي دغسې ټول دوه زره دوه سوه پنځوس مسئلې تقريباً په اتلس سوه اويا صفحاتو كښې تاسو ته در اورسيدل، د فتاوى په ترتيب او تخريج او تهذيب او تزئين كښې چه څومره عرق ريزئ او مكمل محنت سره تعلق راځى د علم و فضل خاوندان د دې نه ناخبره نه دى. ليكن دا هرڅه د الله تعالى په خاص رحمت، مدد او توفيق نصيب كيدو باندې موقوف دى، د دارالعلوم حقانيه د ديرش كالو غيرمرتب ريكارډ چه دا په سوونو رجسټرونو باندې مشتمل دي د هغې نه د دې خورو ورو مسئلو تخريج او ترتيب په ويخو دماغو سره د دې مسئلو مطالعه اوكړله او بيا د هرمسئلې د پاره د فقهى ذخيرو نه د جزئياتو استخراج او سره د حوالونه ذكر كول ډير مشكل او سخت كارو، ليكن د الله تعالى توفيق اود بزرگانو مهربانه استاذانو او مشائخو اود مورپلار د دعاگانو سره دا عظيم علمى خدمت كاميابئ سره سرته رسيږى. گنى زما په شان ناكاره او گناهگار د پاره د دې تصور هم محال وو، اود الله تعالى دا هم خصوصى فضل وكرم او مهربانى ده چه سيدى او شيخى اوسندى ومولائى حضرت مفتى صاحب متعنا الله تعالى بطول حياته وفيوضه د بيمارئ، ضعف او كمزورئ باوجود د دې جلد هم فصل فصل او په باب باب باندې نظرثانى اوكړه او دې ته ئې نورهم اسناد او استحكام وركړو، او چرته چه په بعضو مسئلو كښې د ضرورى حواشى اود بحث وتحقيق تعلق دي په دې كښې حتى الوسع هيڅ كوتاهى نه ده شوې. بيا هم انسان د غلطئ خطايئ نه محفوظ نه دې، د اصلاح د پاره اطلاع راكولو باندې به مونږ شكرگذار يو، دلته بنده د خپل نگران او مشفق استاذ حضرت مولانا مفتى سيف الله حقانى رئيس دارالافتاء جامعه حقانيه په خدمت كښې د امتنان او تشكر هديه پيش كول خپله فريضه گنړى، چه دوى د اول نه تر اوسه پورې قدم په قدم رهنمائى او حوصله افزائى كړې ده، د حضرت الشيخ مفتى صاحب دامت بركاتهم شاگردانو، مريدانو، اود متعلقينو په خدمت كښې د عقيدت او محبت هديه پيش كوم چه د دوى د اخلاص دعاگانو او حوصله راكونكى كلماتو سره دا ټول جدوجهد جارى دې، اميد دې چه حضرات علماء كرام اود علوم نبوى طالبان به د استفادې په وخت خپلو دعاگانو كښې بنده حقير سراپا تقصير او رفيقان كار حضرت مولانا حافظ حسين احمد صديقى، مولانا مفتى عصمت الله حقانى، جناب سلطان فريدى او حافظ ولى الرحمن صديقى او هغه ټول حضرات چه هغوى په دې كار كښې په څه طريقه هم حصه اخستې ده ياد ساتى، الله تعالى دې دا قبول كړى او مونږ ټولو د پاره دې د آخرت توښه او د فلاح دارين ذريعه جوړه كړى.....آمين.

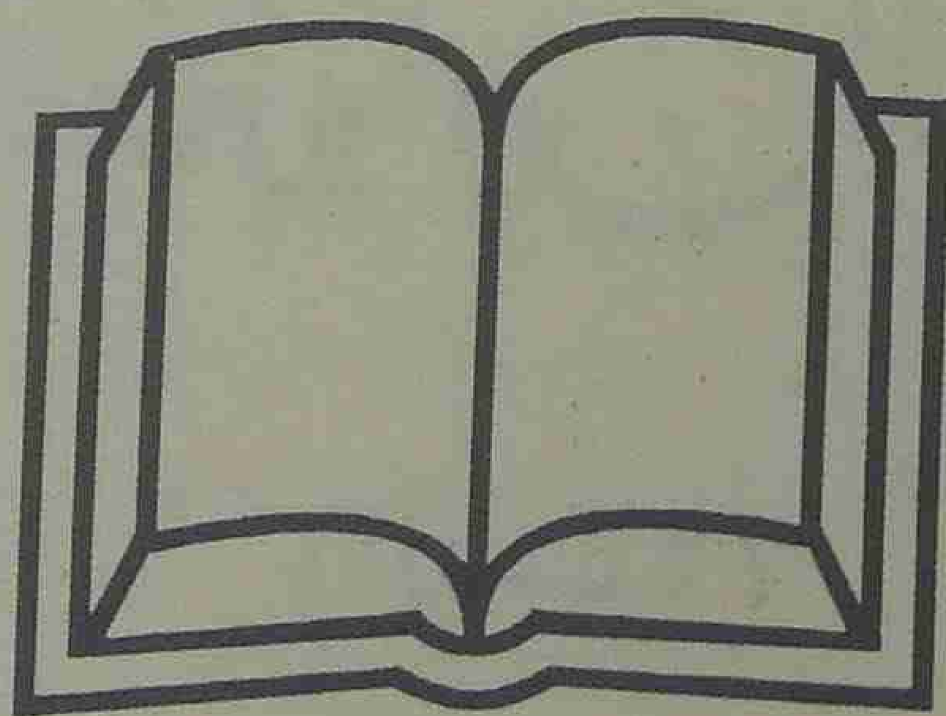
طالب دعا: محمد وهاب منگلورى عفى عنه

خادم العلم والافتاء بدارالعلوم صديقيه زروبى (صوابى) ١٦ رجب ١٤٢٢ھ

فتاوى ديوبند پاكستان المعروف به

فتاوى فريديه دريم جلد

باب صلوة المسافر

بسم الله الرحمن الرحيم

قال الله تعالی:

وَإِذَا ضَرَبْتُمْ فِي الْأَرْضِ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَقْصُرُوا مِنَ الصَّلٰوةِ ق صلے

(النساء)

بسم الله الرحمن الرحيم

باب صلاة المسافر

(فصل فی السفر التی تتغیر به الاحکام)

د قصرمونځ د پاره په سفرکښې مشقت کیدل ضروری نه دی

سوال: څه فرمائی علمائې کرام ددین شرع متین دې مسئلې باره کښې چه په دې زمانه کښې سفر دټولو سهولیاتو سره کیږی چه په دې کښې هیڅ قسم مشقت نه وی مثلاً د هوائی جهاز په ذریعه په سفرکښې هیڅ مشقت نه وی نوبیا قصر ولې کولې شی؟ بینوا توجروا

المستفتی: عبدالغنی شیوه ضلع صوابی.....١٩٧٨ء|١٠|١٨

الجواب: واضحه دې وی چه د قصر دارومدارپه سفرباندې دې په مشقت باندې نه دې ځکه چه سفر دمشقت قائم مقام دې. ویدل علیه مافی شرح التنویر: حتی لو اسرع فوصل فی یومین قصر،فافهم هامش رد المحتارص٧٣٥ جلد١ ﴿١﴾ فافهم. وهوالموفق

دائمی سفر یا قیام. شریعت سره متصادم نه دې

سوال: څه فرمائی علماء ددین دې مسئلې باره کښې چه یوډرائیوردې چه هغه همیشه په سفرکښې وی یایوبل سړې مثلاً په سفرکښې وی نوآیا په شریعت کښې د دائمی سفرڅه تصورشته؟ چه همیشه دپاره داسړې دوه رکعته مونځ کوی؟ بینوا توجروا

المستفتی: نامعلوم.......

﴿١﴾ (الدرالمختارعلی هامش رد المحتار ص٥٨٠ جلد١ مطلب فی سجدة الشکر)

الجواب: ټول عمرمقیم کیدل یا مسافرکیدل نه شریعت سره متصادم دی اونه نفس الامرسره، ﴿۱﴾.وهوالموفق

د بې قراره سړی د اقامت اوسفرمسئله

سوال: څه فرمائی علمائې دین دې مسئلې باره کښې چه مونږ په جی ټی ایس یعنی دګورنمنټ ټرانسپورټ سروس ملازمان یو ،زمونږ سفر دپیښورنه مختلفو علاقوته کیږی لاهور، فیصل آباد، سوات وغیره ته، مونږ اوس د نوکرئ په وجه د کرائې په کمروکښې اوسیږو.مونږ سره بال بچ نشته،نومونږ به قصرکوو که پوره مونځ؟ بینوا توجروا

المستفتی: نورعلی شاه جی ټی ایس ډرائیور ګرمنډی پشاور ۱۷رمضان ۱۴۰۸هـ

الجواب: تاسو به همیشه مسافر یئ ﴿۲﴾ اوقصربه کوئ،د ماسپخین، ماسختن او مازیګرمونځ به دوه دوه رکعته کوئ.البته که تاسومقیم امام پسې اقتداء اوکړئ نو څلور رکعته به کوئ. ﴿۳﴾ اوکه تاسوته داحکم وی چه پنځلس ورځو پورې به ستاسو ډیوټی د ورځې وی اود شپې به پیښورکښې پاتې کیږئ نو تاسو به پیښورکښې اتمام کوئ. ﴿٤﴾ وهوالموفق

﴿۱﴾ قال الحصکفی: اولم یکن مستقلا برأیه اودخل بلدة ولم ینوها ای مدة الاقامة بل ترقب السفر غداً او بعده ولو بقی علی ذلک سنین.

(الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ص ۵۸۲ جلد ۱ باب صلاة المسافر)

﴿۲﴾ وفی الهندیة: ووطن الاقامة یبطل بوطن الاقامة وبانشاء السفر وبالوطن الاصلی هکذا فی التبیین. (فتاویٰ عالمگیریة ص ۱۴۲ جلد ۱ الباب الخامس عشر فی صلاة المسافر)

﴿۳﴾ قال العلامة شرنبلالی: وان اقتدیٰ مسافر بمقیم یصلی رباعیة ولو فی التشهد الاخیر فی الوقت صح اقتداؤه واتمها اربعا. (امداد الفتاح شرح نورالایضاح ص ۴۷۱ مطلب فی اقتداء المسافر بالمقیم وعکسه)

﴿۴﴾ قال العلامة ابن نجیم: کوطن الاقامة یبقی ببقاء الثقل وان اقام بموضع آخر. (البحرالرائق ص ۱۳۶ جلد ۲ باب المسافر)

وطن اصلی ته په مرور سره هم سفر ختمیږی

سوال: څه فرمائی علمائې دین دې مسئلې باره کښې چه زه یو ډرائیوریم روزانه پنځوس شپیته میله سفر کوم،زما کور په کروړ (کالام) کښې دې چه دا د مینګوره نه پنځوس میله لرې دې کله چه کورته ځم نو اتمام کوم لیکن دکور نه بهر د مینګورې په لارکښې یا په مینګوره کښې دسفر مونځ کوم،اوپه مینګوره کښې شپه د کرائې په بیټهک کښې تیروم اوخوراک وغیره د هوټل نه کوم،اوس داغرض کوم چه په لارکښې به زما مونځ سفرانه وی یا پوره؟ دویمه خبره داده چه کله کله زما روانګی د مینګورې نه اویا میله لرې فاصلې باندې کیږی اوزما تیریدل په خپل کلی باندې کیږی یعنی دکلی نه شل میله لرې ځم لیکن روانګی د مینګورې نه کیږی آیا په دې مقام کښې به هم قصر کوم؟ بینوا توجروا

المستفتی: محمد افسر کروړ کالام سوات....۱۹۷۴ء| ۱۱| ۱۴

الجواب: محترم تاسوبه د مینګورې نه دتلو په وخت قصرکوئ یعنی سفرانه مونځ به کوئ اود مینګورې نه هغه مقام پورې کوم چه اویا میله دې او ستا د کورنه شل میله لرې دې هغې ته دتلو په حکم کښې تفصیل دې هغه داچه کور پورې به قصرکوئ اوباقی شل میله به اتمام کوئ دغسې د واپسئ په وخت به کور پورې اتمام اوباقی پنځوس میله قصرکوئ اوپه مینګوره کښې به تاسو مسافر شمارلې کیږئ.ماخوذ ازشامی، عالمګیری ﴿۱﴾.وهوالموفق

د ملازمت یاد علم دطلب په سلسله کښې د وطن اقامت اهمه مسئله

سوال: څه فرمائی علمائې دین دې مسئلې باره کښې چه کوم طلباء او استاذان چه په دارالاقامه کښې یواځې په جدا کورکښې اوسیږی اود پنځلس شپو ورځو نه کم قیام اوکړی نو هغوی به مقیم شمارلې کیږی یا

﴿۱﴾ قال العلامة ابن عابدین: والحاصل ان انشاء السفر یبطل وطن الاقامة اذا کان منه اما لو انشأ من غیره فان لم یکن فیه مرور علی وطن الاقامة او کان ولکن بعد سیر ثلاثة ایام فکذلک ولو قبله لم یبطل الوطن بل یبطل السفر لان قیام الوطن مانع من صحته.

(ردالمحتار هامش الدرالمختار ص ۵۸۶ جلد ۱ مطلب فی الوطن الاصلی والاقامة)

کاله پورې په تعلیم زده کولو کښې پاتې شوې وی، او مسافر، او طالبان درې کاله پورې په تعلیم زده کولو کښې پاتې شوې وی، او استاذان کیدې شی چه څو کاله په یو ځائې باندې ملازمت اوکړی؟ بینوا توجروا

المستفتی: نامعلوم.... ۱۹۸۷ء | ۱۰ | ۲۷

الجواب: که چرې دې طلباؤ یو ځل د پنځلس ورځو داقامت نیت کړې دې نو ددې نه پس به مقیم شمارلې کیږی په دې شرط چه ددوی د اوسیدو ضروری سامان دوی سره وی. ﴿۱﴾ وهو الموفق

د ملازمت ځائې چه کله وطن اقامت جوړشی بیا چه نې ترڅو پورې پریخودې نه وی اتمام به کولې شی

سوال: څه فرمائی علمائې دین دشرع متین دې مسئلې باره کښې چه یو سړې دڅه مودې نه دلته اوسیږی او پنځه ورځې پس وطن اصلی ته واپس کیږی، په وطن اصلی کښې یوه یا دوه ورځې پاتې کیږی او واپس راځی او فاصله تقریباً څلورشپیته میله ده، سوال دادې چه دا سړې به دلته ټول مونځ کوی یا قصربه کوی؟ بینوا توجروا

المستفتی: مولوی فضل هادی بغداده مردان

الجواب: که ددې ملازم دملازت په دې ځائې کښې د اوسیدلو ضروری سامان موجود وی نودا سړې په یو ځل د پنځلس ورځو داقامت په نیت سره په نورځل کښې به دا ځائې د اقامت ځائې شمارلې کیږی. که دلته پنځلس ورځې پاتې شی اوکه پنځه ورځې، بهرحال وطن داقامت په سفرسره هغه وخت باطلیږی

﴿۱﴾ قال ابن نجیم رحمه الله: کوطن الاقامة یبقی ببقاء الثقل وان اقام بموضع آخر. (البحر الرائق ص ۱۳۶ جلد ۲ باب المسافر)

وقال العلامة علاؤالدین الحصکفی رحمه الله: ویبطل بمثله اذالم یبق له بالاول اهل فلو بقی لم یبطل بل یتم فیها. (الدرالمختار علی صدر ردالمحتار ص ۵۸۶ جلد ۱ باب المسافر)

وقال العلامة کاسانی: وینتقض بالسفر ایضا لان توطنه فی هذا المقام لیس للقرار ولکن لحاجة فاذاسافر منه یستدل به علی قضاء حاجته فصار معرضا عن التوطن به فصار ناقضاً له دلالة. (بدائع الصنائع ص ۲۸۰ جلد ۱ الکلام فی الاوطان)

کله چه ددې سړی سامان په دې وطن اقامت کښې نه وی.

یدل علیه مافی البحر ص ۱۳۶ جلد ۲ کوطن الاقامة یبقی ببقاء الثقل وان اقام بموضع آخر انتهی ﴿۱﴾. ویدل علیه کلام البدائع ص ۱۰۴ جلد ۱ علی ان قصد علم الترک کاف فی بقاء الوطن الاولیٰ وغیره بخلاف ما اذا قصد الترک کالمهاجرین رضی الله عنهم ﴿۲﴾. وهو الموفق

د میلونو په اندازې مسافت سره د قصر اعتبار

سوال: څه فرمائی علمائې دین د شرع متین دې مسئلې باره کښې چه د قصر دپاره دفاصلې مقدار علمائې دیوبند د میلونو په اعتبار سره معتبر کړې دې چه دا اته څلویښت میله دې، آیا د قصر فاصله میلونو سره معتبر کیدې شی که دې لره اعتبار وی نود میلونو په حساب سره دقصر فاصله څومره جوړیږی؟ بینوا توجروا

المستفتی: عبدالمحی مردانی.... ۱۹۷۲ء | ۹ | ۵

الجواب: د دیوبند علمائې کرامو دقصر فاصله اته څلویښت میله انګریزی خودلې ده. (کمافی فتاوٰی دارالعلوم دیوبند ص ۴۴۴ جلد ۴) وجه داده چه په ظاهر الروایت کښې اګرچه د مسافت اومیلونو هیڅ اعتبارنشته. (کمافی الهدایة و شروحها وجمیع کتب الفتاوٰی) ﴿۳﴾ لیکن په موجوده زمانه کښې د پیدل سفر نادر

﴿۱﴾ (البحر الرائق ص ۱۳۶ جلد ۲ باب المسافر)

﴿۲﴾ قال العلامة الکاسانی: واصله ان رسول الله ﷺ والمهاجرین من الصحابة رضی الله عنهم کانوا من اهل مکة، وکان لهم بها اوطان اصلیة، ثم لما هاجروا وتوطنوا بالمدینة وجعلوها دارا لانفسهم، انتقض وطنهم الاصلی بمکة حتی کانوا اذا اتوا مکة یصلون صلاة المسافرین حتی قال النبی ﷺ حین صلی بهم اتموا یا اهل مکة صلاتکم فانا قوم سفر...... لان توطنه فی هذا المقام لیس للقرار ولکن لحاجة فاذا سافر منه یستدل به علی قضاء حاجته فصار معرضا عن التوطن به فصار ناقضا له دلالة. (بدائع الصنائع ص ۲۸۰ جلد ۱ الکلام فی الاوطان)

﴿۳﴾ قال ابن الهمام: ولا معتبر بالفراسخ هو الصحیح...... (بقیه حاشیه په راروانه صفحه)

اونه پیښیدلو په وجه د دري ورځو مسافت معلومول او معین کول ډیر مشکل دی، لهٰذا علمائې کرامو د آسانۍ دپاره حد مقرر کړې دې یعنی اتۀ څلویښت میله ئې مقرر کړې دی او ددې حد مقررکولو دلیل دادې، چه د درمختار او رد المحتار په باب صلاة المسافر کښې لیکلی دی چه د درې ورځو د مسافت نه مراد دادې چه د کال په وړو ورځو کښې د سحر نه واخله تر زوال پورې (په استثناء د استراحات معتاده وغیره مثلاً قضاء حاجت. اودس، مونځ خوراك وغیره معتدل رفتار سره د درې ورځو وی او درې میله د یوې گهنټې په حساب سره روزانه شپاړس میله مزل کولو سره اتۀ څلویښت میله جوړیږی.

فی ردالمحتار: ومجموعه ثلثة ایام فی دمشق عشرون ساعة الاثلث ساعة تقریباً لان من الفجر الی الزوال فی اقصر الایام عندنا ست ساعات وثلثی ساعة الا درجة ونصفا﴿۱﴾ انتهیٰ بقدر الحاجة قلت وهذا هو مقدار الیوم عندنا ایضا لاتحاد السمت فلیراجع الی الخریطة (النقشه) والمعتاد المجرب قطع ثلثة امیال فی ساعة واحدة فاذا استثنیٰ لقضاء الحاجة، والطهارة والصلاة والاكل وغیره ساعة وثلث ساعة لانه اقل ما یكفی فبقیت خمس ساعات وثلث فافهم وجرب. فقط

په ملکی سرحد او محاذ باندې کیمپ لګونکی فوجیان سپاهیان په قصر او اتمام کښې د پورته افسرانو تابع دی

سوال: څه فرمائی علمائې دین دې مسئلې باره کښې چه زه په فوج کښې د امامت فرائض اداکوم اوس مونږ په سرحد یعنی محاذ باندې یو، او یو ځائې کښې مو کیمپ لګولې دې چه ددې تقریباً درې میاشتې اوشوې، مخکښې خو مونږ قصر مونځ کولو، آیا مونږ دلته د اقامت نیت کولې شو یا نه؟ که مونږ ته

(بقیه حاشیه) احتراز عن قول عامة المشائخ فان عامة المشائخ قدروها بالفراسخ ایضا ثم اختلفوا فیما بینهم بعضهم قالوا احد وعشرون فرسخا وبعضهم قالوا ثمانیة عشر وبعضهم قالوا خمسة عشر والفتویٰ علی ثمانیة عشر.

(فتح القدیر ص۵ جلد۲ باب صلاة المسافر)

﴿۱﴾ (ردالمحتار هامش الدر المختار ص ۵۷۹ جلد ۱ باب صلاة المسافر)

خپل کمانډر حکم راکړی چه دلته به پنځلس ورځې پاتې کیږئ نو آیا مونږ د اقامت مونځ کولې شو؟ لیکن دا خبره هم د یاد ساتلو ده چه د فوج کمانډر د بل جرنیل ماتحت وی او دغه جرنیل خپله دیو دریم جرنیل ماتحت وی، او س مونږ دپاره به دخپل کمانډر خبره کافی وی یا دهغې دویم لوئې جرنیل؟ دغسې ما دهغوی دحکم نه بغیر د اقامت نیت کړې دې ځکه چه زما غالب گمان دې چه مونږ به دلته تقریباً درې میاشتې پاتې کیږو آیا زما دا نیت صحیح دې؟ بینوا توجروا

المستفتی: مولوی سمیع الله بریگیډ هیډ کوارټر ایس پی پی او

الجواب: که دا کیمپ په بیابان کښې لګولې شوې وی نو دلته نیت د اقامت صحیح نه دې اګرچه د کمانډر وغیره حکم او اجازت موجود وی، او که په آبادۍ کښې وی نو د اقامت نیت د کمانډر د حکم نه پس صحیح دې.

فی الدر المختار ولو نوی غیرهم (اهل الاخبیة) الاقامة معهم لم یصح فی الاصح﴿۱﴾ (هامش ردالمحتار ص ۷۳۹ جلد ۱). وفی الهندیة ص۱۴۸ جلد ۱ ونیة الاقامة انما تؤثر بخمس شرائط (الی ان قالوا) وصلاحیة الموضع حتی لو نوی الاقامة فی بر او بحر او جزیرة لم یصح﴿۲﴾ وفیها ایضا ص ۱۴۹ جلد ۱ و كل من كان تبعاً لغیره یلزمه طاعته یصیر مقیما باقامته ومسافراً بنیته وخروجه الی السفر كذافی محیط السرخسی، وفیها ایضاً الاصل ان من یمكنه الاقامة باختیاره یصیر مقیما بنیة نفسه ومن لا یمكنه الاقامة باختیاره لا یصیر مقیما بنیة نفسه حتی ان المرأة اذا كانت مع زوجها فی السفر...... والجندی مع امیره فهٰؤلاء لا یصیرون مقیمین بنیة انفسهم فی ظاهر الروایة كذا فی المحیط﴿۳﴾. وهو الموفق

﴿۱﴾ (الدر المختار علی هامش ردالمحتار ص۵۸۳ جلد ۱ مطلب سجدة الشكر باب صلاة المسافر)

﴿۲﴾ (فتاویٰ عالمگیریة ص ۱۳۹ جلد ۱ الباب الخامس عشر فی صلاة المسافر)

﴿۳﴾ (فتاویٰ عالمگیریة ص ۱۴۱ جلد ۱ الباب الخامس عشر فی صلاة المسافر)

د ښار یا د ښار د حدودو قیدی به اتمام اود بیابان اوصحرا قیدی به قصرکوی

سوال: مونږ دجنګی قیدیانو په حیثیت سره هندوستان کښې نظربندیو، مونږ دهند حکومت دټولو مذهبی سهولتونو راکولو سره سره په دې مسئله کښې مبتلایو چه مونږته د هندوستان په کیمپونو کښې کوم مونځ اداکول پکاردی قصرمونځ یا پوره مونځ؟ تاسو حضراتو چه کومه فتوٰی رالیږلې ده دا دهغې نه مختلف ده کومه چه د کراچۍ جناب مفتی اعظم مفتی محمد شفیع صاحب رحمة الله علیه ورکړې ده. هغوی قصرلیکلې دې مولانا مودودی صاحب هم دقصر رائې لیکلې ده. تاسو چه د رد المحتارپه حوالې سره نقل کړی دی آیا مونږ اوس ددې مطابق عمل اوکړو یادهغې اکابر علمائې دین په رائې باندې عمل اوکړو چه دهغوی علمی حیثیت منلې شوې دې، مونږ د یو کیمپ نه بل کیمپ ته نه شو تلې، اونه مونږته معلومه ده چه مونږ به کله ازادیږو؟ اوکله به بل ځائې ته ځو؟ په دې حالت کښې مونږ دجمعې مونځ هم نه شو اداکولې، مونږ ته هیڅ پته نشته چه مونږ سره به څه معامله کیږی، جواب نه مو خبرکړئ؟ بینوا توجروا

المستفتی: عبدالرحمٰن جنګی قیدی انډیا

الجواب: محترم المقام دامت برکاتکم: السلام علیکم نه پس دې واضحه وی چه په تاسو کښې کوم خلق چهاونړۍ ښار یاد ښار په حدودو کښې قیدی دی نوهغوی به اتمام کوی. اود جمعې اواخترونو مونځ به هم باقاعده کوی. اوپه روژه کښې به افطار نه کوی. اوسنت به هم باقاعده کوی؟ کما فی الهندیة ص۱۴۹ جلد۱ فیصیرالجندی مقیما فی الفیافی بنیة اقامة الامیر فی المصر كذا فی الکافی انتهٰی. ﴿۱﴾ اوکوم خلق چه په بیابان اوصحراکښې قیدی دی نوهغوی به قصرکوی اوسنت اداکول به بهتروی، اود جمعې اواخترونو مونځ به نه کوی، اوپه رمضان کښې افطارکولې شی. لان المفازة لیست من محل الاقامة فلاتصح فیها نیة الاصل والمتبوع فکیف تصح نیة التابع والاسیر. ﴿۲﴾. فافهم. وهوالموفق

﴿۱﴾ (فتاویٰ عالمگیریة ص۱۴۱ جلد۱ الباب الخامس عشرفی صلاة المسافر)

﴿۲﴾ قال العلامة الکاسانی: واما المفازة والجزیرة ...... (بقیه حاشیه په راروانه صفحه)

د جنګی قیدیانو د اقامت اوقصر نیت معتبر نه دې بلکه هغوی د خپلو افسرانو تابع دی

سوال: څه فرمائی علمائې دین دې مسئلې باره کښې چه په بهارت کښې به د پاکستان جنګی قیدیان قصرمونځ کوی یا دمونځ اتمام؟ بعضې حضرات د قصر په ثبوت کښې دقاضی خان جلد۱ ص۸۱ حواله ورکوی اوبعضې جمهور اهل علم دجواز قائل کیدو اجمالی حواله ورکوی. اودقصرحکم ورکوی. څومره چه ماته علم دې په مذکوره صورت کښې دحنیفه په نزد د اتمام حکم صحیح دې، ځکه چه تقریباً ټولو حنفی فقهاؤ قیدیان دهغې خلقوسره شمارلی دی چه دهغوی دخپلې رائې اونیت هیڅ اعتبارنشته. بلکه هغوی په قصر اواتمام کښې د نوروتابع دی مثلاً ښځه، غلام وغیره. که په دې خلقو باندې دقصر حکم د قیدی کیدو په وجه دې نودا صحیح نه ده بلکه د اتمام حکم صحیح دې.

(فتح القدیر ص۴۰۶ جلد۱ مصری)، (درالمنتقی شرح الملتقیٰ) اوپه مجمع الانهر کی داسې منقول دی: لیس مراد المصنف قصر التبع علی هولاء الثلاثة (المرأة والعبد والجندی) بل هو کل من کان تبعاًله وتلزمه طاعته (ص۱۶۰ جلد۱)

دغسې په صلوٰة مسعودی کښې هم ددې نه زیات تفصیل دې ص۴۲۴ جلد۲ مطبع محمدی بمبئ هند.

فتح الله المعین علی شرح الکنز ومن الاتباع الاجیر مع المستأجر والتلمیذ مع استاذه والمکره علی السفر والاسیرآه (فتح الله المعین للعلامة محمد بن المسعود المصری الحنفی ص۳۱۰ جلد۱)

دغسې د نورومختلف کتابونو شامی وغیره نه هم ثابت دی.

د مذکوره تصریحاتو نه معلومیږی چه دحنیفهؤ په نزد دقیدی دنیت هیڅ اعتبارنشته، بلکه هغه دخپل متبوع دحکم تابع دې. په دې وجه دقصرحکم ددې تصریحاتو په رڼا کښې صحیح دې اوددې وخت په قیدی

(بقیه حاشیه) والسفینة فلیست موضع الاقامة حتی لونوی الاقامة فی هذه المواضع خمسة عشر یوما لا یصیر مقیماً.

(بدائع الصنائع ص۲۷۱ جلد۱ بیان مکان الصالح للاقامة)

کنبي او دهغه زماني په قیدی کنبي مابه الامتیاز که څۀ وجه د فرق وی نو نشاندهی اوکړئ که دا اوونیلي شی چه په مسلح فوجونو کنبي چه دهغې تعلق مغربی پاکستان سره دې هغوی په مشرقی حصه کنبي دجنګ په وخت مسافروو، اودا حکم د قید په حالت کنبي قائم ساتلي شوي دې نودا بالکل پوهه کنبي نه راځی، د شوافعو په نزد په دې صورت کنبي دقصرحکم صحیح معلومیږی لکه څنګه چه د نهایة المحتاج ص ۲۵۰ جلد ۲ اود التجوید لنفع العبید ص ۳۹۰ جلد ۱ نه معلومیږی. دحنابله په نزدهم د قیدی اومکره دپاره دقصرحکم دې. کما فی الانصاف ص۳۱۵ جلد ۱ البته د مدونة الکبریٰ نه د امام مالك مذهب داتمام معلومیږی. اوګورئ مدونة الکبریٰ ص۱۲۲ جلد۱ قال مالك صلاة الاسیر فی دارالحرب اربع رکعات الخ، امید دې چه په مذکوره مسئله باندې به کما حقه رڼرا اچولو سره مدلل ثابت کړئ او حواله جات به هم رانقل کړئ؟ بینوا توجروا

المستفتی: محمدرفیع الله اداره تحقیقات اسلامی اسلام آباد ۲ جولائی ۱۹۷۳ء

الجواب: واضحه دې وی چه د اسیر اوقیدی د نیت هیڅ اعتبارنشته بلکه نیت به د قیدکونکی افسر معتبروی.

کمافی الدرالمختار والمعتبر نیة المتبوع لا التابع کامرأة وعبد وجندی واجیر واسیر وغریم وتلمیذ الخ بحذف﴿۱﴾ هامش ردالمحتار ص ۷۴۴،۷۴۵ جلد ۱ وبمعناه فی جمیع کتب الفقه،

اوواضحه دې وی چه په بیابان او سمندرکنبي نیت داقامت صحیح نه دې:

کمافی الهندیة ص۱۳۸ جلد ۱ ونیة الاقامة انما تؤثر بخمس شرائط ترک السیر حتی لو نوی الاقامة وهو یسیر لم یصح وصلاحیة الموضع حتی لو نوی الاقامة فی بر او بحر او جزیرة لم یصح انتهیٰ﴿۲﴾ وبمعناه فی سائر کتب الفتاویٰ،

﴿۱﴾ (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ص۵۸۷ جلد ۱ مطلب فی الوطن الاصلی ووطن الاقامة باب صلاة المسافر)

﴿۲﴾ (فتاویٰ عالمگیریة ص ۱۳۹ جلد ۱ الباب الخامس عشرفی صلاة المسافر)

پس ددې قواعدو په بنا باندې ددې قیدیانو حکم دادې چه په دوی کنبي کوم خلق په یوه آبادئ کنبي ګیروی نوهغوی به اتمام کوی.

لزیادة مدة اسرهم وحبسهم علی مدة القصر کما لا یخفی علی من راجع الیٰ تاریخ المذاکرات (بین حکومة الهند والباکستان)

اوکوم خلق چه په بیابانی کیمپونوکنبي بندیوان وی او ددوی امیر یعنی هغه افسر کوم چه دحکومت دطرفه د قیدیانو په نقل کولو اود بوتللو مکمل اختیارمند وی دهغوی سره په بیابان کنبي وی نودا خلق به قصرکوی. لعدم صحة نیة المتبوع، اوکه دا میر په یوه آبادئ کنبي مقیم وی اود انتظام دپاره باقاعده راځی، نوپه دې صورت کنبي به اتمام ضروری وی.

کمافی الهندیة ص۱۳۹ جلد ۱ فیصیر الجندی مقیما فی الفیافی بنیة اقامة الامیر فی المصر کذافی الکافی انتهی﴿۱﴾ قلت فکذا الاسیر بنیة الامیر،

خلاصه داچه که افسر مقیم وی نودا قیدیان به اتمام کوی. وهوالموفق

د یوسړی په دوه وطنونوکنبي د جائیداد وغیره کیدلو په صورت کنبي د سفر اوقصر مسئله

سوال: څه فرمائی علمائې دین د شرع متین دې مسئلې باره کنبي چه یوسړې خپل وطن اصلی یعنی د پلار نیکونو په موروثه جائیداد وغیره کنبي دټول اهل وعیال سره مقیم وی. اوددۀ بل رور یا ترۀ وغیره په بل نوی وطن کنبي خپل اهل وعیال سره مقیم دې. اوپه دواړه وطنونوکنبي د مسافت حد اتۀ څلویښت میله نه زیات دې. اوس وطن اصلی کنبي اوسیدونکی نوی وطن ته راځی نوکه دا سړې د پنځلس ورځونه کم اوسیږی نودا به مقیم وی یا مسافر؟ حالانکه دلته ددۀ رور وغیره موجود دی. کور اوجائیداد اوغیره هم شریك دی اود وطن اصلی والا جائیداد هم شریك دې؟ بینوا توجروا

المستفتی: نورسلیم لال ګړهی کوهاټ... ۱۹۸۹ء|۵|۲۲

الجواب: هرکله چه دا سړې ددې نوی وطن په زمکه اوکورونوکنبي حصه داردې

﴿۱﴾ (فتاویٰ عالمگیریة ص ۱۴۱ جلد۱، الباب الخامس عشر فی صلاة المسافر)

نود قواعدو په رڼا کښې به دا سړې په دې نوی وطن کښې هم اتمام کوی.

کما یدل علیه مافی الهندیة ص ۱۴۲ جلد ۱ ولو انتقل باهله ومتاعه الی بلد وبقی له دور وعقار فی الاول قیل بقی الاول وطناً له والیه اشار محمد فی الکتاب کذا فی الزاهدی ﴿۱﴾. فافهم قلت یؤیده ماوجه به اتمام عثمان فی حجه من اتخاذه عقاراً بالطائف ﴿۲﴾. وهوالموفق

ښځه به د موريلار کور اود خاوند دکور د سفرپه لارکښې قصرکوی

سوال: څه فرمائی علمائې دین دې مسئلې باره کښې چه د یوې جینئ واده د اتۀ ځلویښت میله نه زیات فاصله باندې شوې دې اوس د موریلار کورته د راتلو په صورت کښې به قصرکوی یا اتمام؟ بینوا توجروا

المستفتی: حاجی عظیم شاه ایران منزل ټانك ډی آئی خان

الجواب: دا ښځه به په لارکښې د تلو راتلو په وخت قصرکوی تردې که په لارکښې یو مونځ قضاء شو نوپه کورکښې به ددې قضاء هم قصرکوی. اود موريلار په کلی اوپه ښارکښې به پوره مونځ اداکوی. کما فی رد المحتار ص ۷۴۲ جلد ۱ الوطن الاصلی هو موطن الاصلی ﴿۳﴾ وهوالموفق

﴿۱﴾ (فتاویٰ عالمگیریة ص ۱۴۲ جلد ۱ الباب الخامس عشر فی صلاة المسافر)

﴿۲﴾ وفی منهاج السنن ان النبی ﷺ قصر فی غزواته وفی فتح مکة وفی حجة الوداع عند الاقامة وعند عدم المشقة وقیل ان عثمان نوی الاقامة وقیل انه تاهل بمکة وقیل انه اتخذ الاموال بالطائف وفیه انه لو کان الاتمام بناء علی هذه الوجوه لما انکر علی عثمان الصحابة رضی الله عنهم. (منهاج السنن شرح جامع السنن للترمذی ص ۷۹ جلد ۳ ابواب السفر)

﴿۳﴾ قال الحصکفی: الوطن الاصلی هو موطن ولادته او تاهله او توطنه یبطل بمثله اذالم یبق له بالاول اهل فلو بقی لم یبطل بل یتم فیها، قال ابن عابدین: ولو کان له اهل ببلدتین فایتهما دخلها صار مقیماً فان ماتت زوجته فی احداهما وبقی له فیها دور وعقار قیل لا یبقی وطنا له اذالمعتبر الاهل دون الدار کما لو تاهل ببلدة واستقرت سکناله ولیس له فیها دار وقیل تبقی. (الدر المختار مع ردالمحتار ص ۵۸۶ جلد ۱ مطلب فی الوطن الاصلی والاقامة باب المسافر)

د قصرمونځ د پاره د سفر د مسافت مقدار

سوال: څه فرمائی علمائې دین دې مسئلې باره کښې چه حد د سفر درې ورځې دې آیا ددې نه پیدل سفرمراد دې او که د ګاډی، جهاز وغیره هم؟ بینوا توجروا

الجواب: اته ځلویښت میله یا اتۀ اویا کلومیټره مسافت معتبردې ﴿۱﴾. وهوالموفق

کوم ډرائیورچه مستقل په سفرکښې وی د هغه د مونځ حکم

سوال: څه فرمائی علمائې دین دې مسئلې باره کښې چه کوم ډرائیور اکثر په سفرکښې وی اود لاهورنه پیښورته راځی دهغه دمونځ څه حکم دې قصربه کوی یا اتمام؟ بینوا توجروا

المستفتی: عبدالودود تیراوی کوهاټ.... ۱۹۷۶ء|۵|۱۳

الجواب: داسې ډرائیور به قصرکوی چه ترڅو پورې وطن داقامت وغیره ته واپس نه وی راغلې. ﴿۲﴾ وهوالموفق

د وطن اقامت نه نورو ځایونو ته د تلو په صورت کښې به سفر دکوم ځائې نه حسابیږی؟

سوال: څه فرمائی علمائې دین دشرع متین دې مسئلې باره کښې چه یو سړې د

﴿۱﴾ وفی الهندیة: اقل مسافة تتغیر فیها الاحکام مسیرة ثلاثة ایام کذافی التبیین......والمعتبر السیر الوسط وهو سیر الابل ومشی الاقدام فی اقصر ایام السنة الخ. (فتاویٰ عالمگیریة ص ۱۳۸ جلد ۱ الباب الخامس عشر فی صلاة المسافر)

﴿۲﴾ قال العلامة المرغینانی رحمه الله ولایزال علی حکم السفر حتی ینوی الاقامة فی بلدة او قریة خمسة عشریوما او اکثر وان نوی اقل من ذالک قصر. (الهدایة علی صدر فتح القدیر ص ۹ جلد ۲ باب صلاة المسافر)

کوئټې اوسیدونکې دي.اوپه ګډانی (چه دکراچۍ نه تقریباً څلویښت میله فاصله باندې دي) کښې مقیم دي.درې میاشتې ئې هلته د اوسیدلو اراده کړې ده اوهغه کراچۍ ته ځی راځی نوکراچۍ ته د تللوپه صورت کښې به د کوئټې یعنی دوطن اصلی اعتباروی یا د ګډانی یعنی دوطن اقامت اعتباربه وی؟ بینوا توجروا

المستفتی: حافظ محمد قاسم حقانی کوئټه شهر... ۴جمادی الثانی ۱۴۰۲ھ

الجواب: داسړې به د کراچۍ دغسې په نوروهغه ځایونوکښې چه ددې ځائې نه دسفرپه مقدار (اته څلویښت میله اته اویا کلومیټره) نه کم لرې وی اتمام به کوی. (شامیه ص۷۴۳ جلد۱) ﴿۱﴾.وهوالموفق

د ښځې د موریلار اود خاوند د خواښې سخر د کوروپه مینځ کښې دسفر د مسافت مسئله

سوال: څه فرمائی علمائې دین دشرع متین دې مسئلې باره کښې چه یوسړی داسې ځائې کښې نکاح کړې ده چه هغه دسفرپه مسافت باندې دې.اوس چه کله دابښځه دموریلار کورته پنځه شپې ورځو دپاره ځی نو پوره مونځ به اداکوی یا قصربه کوی؟ دغسې خاوند به دخواښې سخرکورته تللوسره اتمام کوی یا قصر؟ بینوا توجروا

المستفتی: حافظ عبدالمالك نریاب ضلع هنګو

الجواب: دا خاوند به دخواښې سخرپه کلی کښې قصرکوی.ځکه ښځه دخاوند سره اوسیږی دموریلارسره نه اوسیږی،نودخواښې سخرکوردتاهل مقام نه دې. كما يشير اليه ماذكره العلامة الشامی عن شرح المنية ولو كان له اهل ببلدتين فايتهما دخلها صار مقيماً ، فان ماتت زوجته فی

﴿۱﴾ قال العلامة ابن عابدين رحمه الله: والحاصل ان انشاء السفر يبطل وطن الاقامة اذا كان منه اما لو انشأه من غيره فان لم يكن فيه مرور على وطن الاقامة او كان ولكن بعد سير ثلاثة ايام فكذلك ولو قبله لم يبطل الوطن بل يبطل السفر لان [illegible] الوطن مانع من صحته والله اعلم.
[illegible] المحتار ص۵۸۶جلد۱ مطلب فی الوطن الاصلی ووطن الاقامة باب صلاة المسافر)

احداهما وبقی له فيها دور وعقار قيل لا يبقى وطناً له اذا المعتبر الاهل دون الدار كما لو تاهل ببلدة واستقرت سكناله، وليس له فيها دار. فافهم﴿۱﴾.

اوښځه به اتمام کوی ځکه چه هغې دا وطن اصلی نه دې پریخودې.لکه څنګه چه مهاجرینو پریخې وو. ﴿۲﴾.وهوالموفق

دسرکارحکم د پنځلس ورځونه د زیات پاتې کیدودې اوملازم کم قیام کوی

سوال: څه فرمائی علمائې دین دې مسئلې باره کښې چه یوسړې سرکاری ملازم دې اود ملازمت ځائې اتۀ څلویښت میل نه زیات دې سرکاری حکم دادې چه داملازم به دخپل ملازمت په ځائې کښې د پنځلس ورځونه زیات قیام کوی،لیکن دکار دکمی په وجه یا هسې ملازم دپنځلس ورځونه کم قیام کوی،په دې ملازمانو کښې بعضې دخپل نیت په اعتبارسره قصرکوی اوبعضې وائی چه زمونږ د نیتونو اعتبارنشته دسرکاردحکم په وجه به مونږ پوره مونځ اداکوو،په دې کښې کوم قول معتبردې؟ بینوا توجروا

المستفتی: مولانا شیرخان دارالعلوم ایوبیه تجوړی بنوں

الجواب: په مسئوله صورت کښې د ملازمت په دې مقام باندې نه سرکارپه ډیوټۍ شته اونه اوچت افسر.نودا معروفه قاعده ﴿۲﴾ په دې صورت کښې جاری کول ناپوهی ده. ﴿۴﴾.وهوالموفق

﴿۱﴾ (ردالمحتار هامش الدر المختار ص۵۸۶جلد۱ مطلب في الوطن الاصلی ووطن الاقامة)
﴿۲﴾ قال العلامة الكاسانی: واصله ان رسول الله ﷺ والمهاجرين من الصحابة رضی الله عنهم كانوا من اهل مكة وكان لهم بها اوطان اصلية ثم لما هاجروا وتوطنوا بالمدينة وجعلوها داراً لانفسهم انتقض وطنهم الاصلی بمكة حتى كانوا اذا اتوا مكة يصلون صلاة المسافرين. (بدائع الصنائع ۲۸۰ جلد ۱ الكلام فی الاوطان)
﴿۳﴾ قال العلامة الحصكفی رحمه الله: والمعتبر نية المتبوع لانه الاصل لا لتابع كامرأة وفاها مهرها المعجل وعبد غير مكاتب وجندی اذا كان يرتزق من الامير او بيت المال واجير واسير وغريم وتلميذ. (الدر المختار على هامش ردالمحتار ص۵۸۷جلد۱ مطلب فی الوطن الاصلی ووطن الاقامة باب صلاة المسافر)
﴿۴﴾ قال العلامة ابن عابدين: (قوله واجير) ای مشاهرة...... (بقيه حاشيه په راروانه صفحه)

د ۴۸ میله یا ۷۸ کلومیټره کم د سفرمسافت کښې به قصرنه کوی

سوال: څه فرمائی علمائې دین دې مسئلې باره کښې چه زهٔ دخپل کلی نه ۴۲ کلومیټره لرې په کالج کښې لیکچرار یم. او په هر زیارت کورته واپس راځم بالفرض که دوه هفتې هم هلته قیام او کړم بیاهم پنځلس ورځې نه پوره کیږی اوس به زهٔ قصرکوم یا پوره مونځ به کوم؟ بینوا توجروا

المستفتی: لعل دادخان بابوزئ ضلع مردان... ۱۹۸۹ء|۱|۲۹

الجواب: ته په دې کالج کښې مسافرنه یې د قصرد مسافت مقدار اتهٔ څلویښت میله یا اتهٔ اویا کلومیټره دې. ﴿۱﴾ وهو الموفق

په مختلفو ځایونوکښې د کور او مورپلار وغیره

د کیدلو په صورت کښې د سفر اواقامت مسئله

سوال: څه فرمائی علمائې دین دشرع متین دې مسئلې باره کښې چه شپږ ځایونه دی: (۱) دوکی (۲) سنجاوی (۳) لورالائی (۴) پوئی (۵) کچ (۶) جړه. په دې شپږو ځایونوکښې دهر یو سره زما څه نه څه طریقې سره تعلق دې هغه داچه (۱) دوکی د بنده وطن اقامت دې (۲) په سنجاوی کښې زما دپلار کور دې (۳) پوئی زما وطن ولادت دې اودلته مې څه حصه زمکه هم ده. (۴) جړه زما د پلار د اوسیدو وطن دې. په دې وجه زهٔ جړه ته په دوه لاروځم کله په یوه لار چه هغه ۵۹ میله جوړیږی کله په دویمه لار چه هغه ۵۷ میله جوړیږی رومبئ لار د لورالائی سنجاوی اوکچ لاره ده. او دویمه لار د سنجاوی او پوئی په لار جړه ته ځی، اوس که زهٔ د دوکی نه سنجاوی ته لاړشم چه هلته مې دمورپلار قلعه ده اود سنجاوی نه پوئی ته ځم چه هلته مې پیدائش شوې دې اودهغه ځائې نه جړه ته ځم چه دامې دمورپلار د اوسیدو ځائې دې. نوآیا زهٔ به سنجاوی، پوئی

(بقیه حاشیه) او مسانهة کما فی التتارخانیة اما لو کان میاومة بان استأجره کل یوم بکذا فان له فسخها اذا فرغ النهار فالعبرة لنیته. (ردالمحتار هامش الدر المختار ۱ :۵۸۷ قبیل باب الجمعة)

﴿۱﴾ قال العلامة ابن نجیم: (قوله من جاوز بیوت مصره) مریدا سیرا وسطا ثلاثة ایام فی بر و بحر او جبل قصر الفرض الرباعی الخ. (البحر الرائق باب المسافر ص ۱۲۸ جلد ۲)

او جړه درې واړو ځایونو کښې قصرکوم یا اتمام؟ اوکله چه د دوکی نه جړه ته د لورالائی او کچ په لارې ځم نو لورالائی اوکچ سره زما هیڅ تعلق نشته نوقصر په کوم یا اتمام؟ بینوا توجروا

المستفتی: مولوی بختیارفاضل حقانیه دوکی ضلع لورالائی ۱۹جنوری ۱۹۸۴ء

الجواب: وبالله التوفیق: چونکه ته دپلار د تبعیت او عیالت نه خارج شوې یې لهٰذا ته به مقام نمبر ۲ اومقام نمبر ۴ خپل وطن نه شمارې. اوکه په مقام نمبر ۳ کښې ستا اهل وعیال نه وی صرف زمکه دې وی نودا به د قول راجح په بنا باندې وطن شمارلې شی.

لان هذا وان کان فیه قولان کما فی البحر ص ۱۳۶ جلد ۲ ﴿۱﴾ عن المجتبیٰ لاکن یوید کونها وطناله ماوجه به اتمام عثمان بن عفان رضی الله عنه انه اتخذ فی الطائف الاموال فافهم ﴿۲﴾.

پس که ته ددریم مقام لورالائی په لاره پلار ته ورځې نوقصرکوه. په دویمه لار باندې دتللو په وخت اتمام کوه. ﴿۳﴾. وهو الموفق

﴿۱﴾ قال العلامة ابن نجیم: وفی المحیط ولو کان له اهل بالکوفة واهل بالبصرة فمات اهله بالبصرة وبقی له دور وعقار بالبصرة قیل البصرة لا تبقی وطنا له لانها انما کانت وطنا بالاهل لا بالعقار الا تری انه لو تاهل ببلدة لم یکن له فیها عقار صارت وطنا له وقیل تبقی وطنا له لانها کانت وطناله بالاهل والدار جمیعا فبزوال احدهما لا یرتفع الوطن کوطن الاقامة یبقی ببقاء الثقل وان اقام بموضع آخر وفی المجتبیٰ نقل القولین فیما اذا نقل اهله ومتاعه وبقی له دورو عقار الخ. (بحر الرائق ص ۱۳۶ جلد ۲ باب صلاة المسافر)

﴿۲﴾ وفی المنهاج: وروی عن عثمان وعائشة الاتمام کما فی حدیث متفق علیه ...... وقیل ان عثمان رضی الله عنه نوی الاقامة وقیل انه تاهل بمکة وقیل انه اتخذ الاموال بالطائف. (منهاج السنن شرح جامع السنن ص ۷۹ جلد ۳ باب التقصیر فی السفر ابواب السفر)

﴿۳﴾ قال فی الهندیة: وتعتبر المدة من ای طریق اخذ فیه...... فاذا قصد بلدة والی مقصده طریقان احدهما مسیرة ثلاثة ایام ولیالیها والآخر دونها فسلک.........

(بقیه حاشیه په راروانه صفحه)

د ملازمت په ځائې کښې د پنځلس ورځو نه کم قيام والا به قصر کوی

سوال: څه فرمائی علمائې دين د شرع متين دې مسئلې باره کښې چه زه په پاړه چنار کښې ملازم يم، او د بنوں او سيدونکې يم، او په پاړه چنار کښې د پنځلس ورځونه کم پاتې کيږم يعنی هفته په هفته واپس راځم آيا زه به قصر کوم يا اتمام؟ بينوا توجروا

المستفتی: اميرالله ليکچرر ډګری کالج پاړه چنار

الجواب: په ظاهره ته مسافر يې پاړه چنار نه ستا وطن اصلی دې او نه دې وطن اقامت دې ته قصر کوه. ﴿۱﴾ وهوالموفق

د ملازمت په ځائې کښې يوځل د اقامت کولو نه پس تردې ځائې پريخودلو پورې به اتمام کوی

سوال: څه فرمائی علمائې دين دې مسئلې باره کښې چه زما ملازمت دکلی نه تقريباً شپيته ميله فاصله باندې دې اوزه په هره دويمه جمعه کورته ځم چه دا تقريباً ديارلس ورځې جوړيږی نو په دې حالت کښې به اتمام کوم يا قصر؟ اوکه يوځل پنځلس ورځې پوره کړم ددې نه پس په هره دويمه جمعه ځم نو په دې صورت کښې به اتمام کوم يا قصر؟ دقرآن اوحديث اود فقه حنفی په رڼا کښې تسلی بخش جواب راکړئ. عندالله ثواب حاصل کړئ اوعندنا مشکور شئ؟ بينوا توجروا

المستفتی: ماسټر معراج الدين خيروخيل لکی مروت... ۱۹۹۰ء|۱۱|۷

(بقيه حاشيه) الطريق الابعد کان مسافرا عندنا...... وان سلک الاقصر يتم کذا فی البحر. (فتاویٰ عالمگيرية ص۱۳۸ جلد۱ الباب الخامس عشرفی صلاة المسافر)

﴿۱﴾ قال المرغينانی: ولا يزال علی حکم السفر حتی ينوی الاقامة فی بلدة او قرية خمسة عشر يوما او اکثر وان نوی اقل من ذلک قصر.

هداية علی صدرفتح القدير ص۹ جلد۲ باب صلاة المسافر)

الجواب: ته يوځل دلته مقيم شه نوددې نه پس به ستا دا وطن اقامت په سفرسره نه باطليږی بياچه ترڅو پورې ستا ملازمت دلته وی ته به اتمام کوې. (ماخوذ از بحر والبدائع) ﴿۱﴾. وهوالموفق

د افغان مهاجرينو په افغانستان کښې د جهاد په دوران کښې د قصر او اتمام مسئله

سوال: محترم مفتی صاحب! عرض ميداريم اينکه مايان مهاجرين به افغانستان از برائے جهاد ميرويم ودر آں جامدت چهار ماه بود وباش ميکنم درکوه يا درقريۂ که سکان آں هجرت کرده است ومايان ازيں مراکز بردشمن حملها ميکنم وامکان داردا گردشمن بالائی مايان جدی نمايد، مايان قرار خواهم کرد ايا مايان مقيم گرديم ويانه، افغانستان دارحرب است يانه باقی ازشما خواهش ميکنم که جواب رابرائے مايان وضع نمائيد بعيدازلطف تان نخواهد بود۔ بينواتوجروا

المستفتی: عبدالنصير مهاجرافغانستان دارالعلوم حقانيه...... ۱۹۸۸ء/۳/۲۲

جواب: چونکه مهاجرين افغانستان اراده ترک مؤبدنه کرده اند، ومثل مهاجرين مکه نه هستند لهذا اين مهاجرين درمسکن خويش اتمام خواهند کرد، واگردر مسکن خودداخل نه شده باشندودرصحاری وکوه باشد قصر خواهد کرد ﴿۲﴾

﴿۱﴾ قال العلامة ابن نجيم رحمه الله: کوطن الاقامة يبقی ببقاء الثقل وان اقام بموضع آخر. (البحر الرائق ص۱۳۶ جلد۲ باب صلاة المسافر)

وقال العلامة کاسانی: وينتقض بالسفر ايضا لان توطنه فی هذا المقام ليس للقرار ولکن لحاجة فاذا سافر منه يستدل به علی قضاء حاجته فصار معرضا عن التوطن به فصار ناقضا له دلالة ، انتهیٰ. (بدائع الصنائع ص۲۸۰ جلد۱ باب صلاة المسافر)

﴿۲﴾ قال العلامة ابن نجيم: والخلاصة ثم نية الاقامة لا تصح الا فی موضع الاقامة ممن يتمکن من الاقامة وموضع الاقامة العمران والبيوت المتخذة من الحجر والمدر والخشب لاالخيام والاخبية والوبر. (البحر الرائق ص۱۳۱ جلد۲ باب المسافر)

اوراگردرقریٔ داخل شده باشندونیت پانزده روزنه کرده باشندقصرخواهندکرد﴿١﴾۔وهوالموفق

په سفرکښې د دري ورځو مسافت معتبردې فرسخونه معتبرنه دی

سوال: دفقهې په کتابونوکښې لیکلی دی چه د قصردپاره د فرسخونو اعتبار نشته حالانکه علماء اتهٔ څلویښت میله معتبرکوی آیا دا تضادنه دې؟ مدلل جواب راکړئ.واجرکم علی الله

المستفتي: عبدالودود مسجد روډ کوئټه شهر......٣٠| صفر ١٤٠٢هـ

الجواب: په شامی اوبحر وغیره کښې لیکلی دی چه زمونږ په نزد د فرسخونو اعتبارنه دې او اعتبار دمسافت دري ورځې دی اوهغه دري ورځې چه د یخنۍ د موسم ورځې وی او لنډې وی. ﴿٢﴾ اوپه دې حساب سره شپاړس میله مسافت ماسپخین پورې روزانه پوره کول متوسط رفتارسره ثابت دی.(١٦ + ٣= ٤٨) پس په دې وجه زمونږ علماء په اتهٔ څلویښت میله انګریزی باندې فتوٰی ورکوی.وهوالموفق

مسافرچه په کوم لار باندې ځی د هغې مسافت به معتبروی

سوال: څه فرمائی علمائې دین دې مسئلې باره کښې چه د یوعظیم کلی نه خانخیل کلې شل میله فاصله باندې واقع دې اودویمه لار ٤٥ میله جوړیږی او په دریمه لار باندې ٦٢ میله جوړیږی.اوهغه ملازمین چه خانخیل ته ځی

﴿١﴾قال العلامة المرغیناني: ولا یزال علی حکم السفر حتی ینوی الاقامة فی بلدة او قریة خمسة عشر یوما او اکثر وان نوی اقل من ذلک قصر.

(هدایة علی صدرفتح القدیر ص٩ جلد٢ باب صلاة المسافر)

﴿٢﴾قال العلامة الحصکفی رحمه الله: مسیرة ثلاثة ایام ولیالیها من اقصر ایام السنة ولا یشترط سفر کل یوم الی اللیل بل الی الزوال ولا اعتبار بالفراسخ علی المذهب بالسیر الوسط مع الاستراحات المعتادة.

(الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ص٥٧٩ جلد١ باب صلاة المسافر)

اوپه قصد باندې په دغه ٢٢میله والا لاره باندې ځی نو آیا دوی به مسافر شمارلې کیږی.او قصر به کوي؟ بینوا توجروا

المستفتي: مولوی ولی داد تجوړی لکی مروت......١٢٧رمضان ١٤٠٥هـ

الجواب: چه کله په عرف کښې دې دري واړو ته د خانخیل لارې وائی نو ٦٢ میله لارې باندې تللو سره به مسافر جوړیږی اوقصربه کوی.اګرکه په دغه لاره باندې تللو سره ئې څه صحیح مقصد وی یا نه وی؟

کمافی الهندیة فاذا قصد بلدة والیٰ مقصده طریقتان واحدهما مسیرة ثلاثة ایام ولیالیها والاخر دونها فسلک الطریق الابعد کان مسافراً عندنا﴿١﴾.

نوټ: ......لان رعایة قواعد الفقه اولیٰ مما سواه بخلاف اذاخرج من موضعه قاصداً موضعاً آخردون مسافة السفر وقصد المشی بالتدویرات فانه یتم لعلم کونها من طریقة . وهوالموفق

د اقامت د پاره عارضی نیت معتبر نه دې

سوال: علمائې دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه یو صاحب ٥٤میله سفر اوکړو یو کلی ته ئې د تقریر دپاره تشریف لاړو. مولوی صاحب د ظهر مونځ پخپله باندې څلور رکعتو نه اوکړل. نو هغه صاحب جواب ورکړو چه ما د عارضی اقامت نیت کړې حال دا چه د جلسې دعوت کونکی سره دا وعده شوې وه چه د تقریر نه پس به فوراً واپسی وی.او د عصر مونځ ئې هم څلور رکعته اوکړل او تشریف ئې یوړلو او دائې هم اووئیل چه دا مسئله په هدایه کښې موجود ده او حال چه دا په هدایه کښې داسې الفاظ دی.

ولایزال علی حکم السفر حتی ینوی الاقامة فی بلدة او قریة خمسة عشریوماً او اکثر وان نویٰ اقل من ذلک قصر.

﴿١﴾(فتاوٰی عالمگیریة ص١٣٨ جلد١ الباب الخامس عشر فی صلاة المسافر)

اوس دتپوس مسئله داده چه آيا زمونږ داقتداء کونکومونځ شوي دي که نه؟ بينوا توجروا

المستفتي: محمدالدين ماهنامه الحق خريداری نمبر ۱۶۳۲...۱۹۷۳ء/۴/۱۰

جواب: چونکه دانيت تحقيقی نه دي صرف تحيلی (دحيله سازئ دپاره) دي لهذا ددي مقتديانو مونځ به فاسد او واجب الاعاده وی.

في الدرالمختار ولو نوى الاقامة لا لتحقيقها بل ليتم صلوة المقمين لم يصر مقيماً وفى ردالمحتار ص ۶۱ جلد ۱ (قوله يصر مقيما) فلو اتم المقيمون صلاتهم معه فسدت لانه اقتداء المفترض بالمتنفل (ظهيريه) اى اذا قصد وامتا بعته اما لو نووا مفارقته ووافقوه صورة فلا فساد افاده الخير الرملي ﴿۱﴾. وهوالموفق

که په آبائی وطن کښې صرف جائيداد وی نوپه هغې کښې راجح قصر دي

سوال: محترم مفتی صاحب! گزارش دي چه زما والدين د دير اوسيدونکی دی او اوس وفات شوي دی. البته هلته د هغوی جائيداد هم وو چه د هغې اوس زه مالک يم ليکن زما مستقل اوسيدل په مردان کښې دي. په مردان کښې زما اهل وعيال هم دي نو په دي صورت کښې که زه ضلع دير ته لاړشم نو آيا هلته به زه قصر کوم يا پوره مونځ به کوم؟ بينوا توجروا

المستفتي: حاجی نذر گل بازار شهيدان هوتی مردان.....۱۹۷۲ء۱۰/۱/۴

الجواب: راجح دا دي چه ته به دير کښې قصر کوې.

فى الدرالمختار مع ردالمحتار ويبطل بمثله اذ لم يبق له بالاول اهل اى وان بقى له فيه عقار انتهىٰ ﴿۲﴾ ويؤيده ان النبى ﷺ قال انا قوم سفر ﴿۳﴾ ولم يخص منه احداً من المهاجرين. فقط

﴿۱﴾ (الدرالمختار مع ردالمحتار ص ۵۸۴ جلد ۱ قبيل مطلب فى الوطن الاصلى ووطن الاقامة باب صلاة المسافر)

﴿۲﴾ (الدرالمختار مع ردالمحتار ص ۵۸۶ جلد ۱ مطلب فى الوطن الاصلى ووطن الاقامة باب الصلاة المسافر)

﴿۳﴾ عن عمران بن حصين قال غزوت مع النبى ﷺ...... (بقيه حاشيه په راراوانه صفحه)

په کور او جائداد کښې د مشترکو دوه رونړو په مختلفو ځايونو کښې د اوسيدلو په صورت کښې د اقامت او قصر مسئله

سوال: علمائې دين دي مسئلې باره کښې څه فرمائی چه دوه رونړو دی د هغوی دوه وطنو نه دی زمکه يا جائيداد او کورونه وغيره ئې مشترک دی مثلاً يو د اهل وعيال سره په پيښور کښې او بل په لاهور کښې اوسيږی يو چه د بل خواته ځی نوقصر به کوی يا تمام؟ بينوا توجروا

المستفتي: نامعلوم.........۱۹۹۰/۱۱/۲۹

الجواب: چه د يو سړی په دوه ځايونو کښې کور او زمکه موجود وی او په دواړو ځايونو کښې (په گرمئ يا يخنئ کښې) اوسيږی. نو په دواړو ځايونو کښې به اتمام کوی (بحر) ﴿۱﴾ او چه کله صرف په يو ځائې کښې اوسيږی نو صرف د کور او زمکې په وجه باندې اتمام کول مختلف فيه دی. ﴿۲﴾ لاکن تعليل اتمام

(بقيه حاشيه) وشهدت معه الفتح فاقام بمكة ثمانى عشر قليلة لايصلى الاركعتين يقول يا اهل البلد صلوا اربعا فانا سفر، رواه ابوداؤد(۱:۱۸) باب متى يتم المسافر. وفى رواية لابى داؤد سبع عشرة وفى اخرىٰ خمس عشرة وعن عمران بن حصين ثمانى عشرة، وفى سنده على بن زيد بن جدعان قال ابن عدى فى الكامل احاديثه صالحة، وقال يعقوب بن شيبة ثقة صالح الحديث وقال العجلى يكتب حديثه، واما هذا الحديث فصححه وحسنه الترمذى لشواهده كما فى التلخيص.

﴿۱﴾ قال العلامة ابن نجيم: وفى المجتبىٰ نقل القولين فيما اذا نقل اهله ومتاعه وبقى له دور وعقار ثم قال وهذا جواب واقعة ابتلينا بها وكثير من المسلمين المتوطنين فى البلاد ولهم دور وعقار فى القرى البعيده منها يصيفون بها باهلهم ومتاعهم فلا بد من حفظها انهما وطنان له لا يبطل احدهما بالاخر. (البحر الرائق ص ۱۳۶ جلد ۱ باب المسافر)

﴿۲﴾ قال العلامة ابن الهمام: وفى المحيط ولو انتقل باهله ومتاعه الى بلد وبقى له دور وعقار فى الاول قيل بقى الاول وطناله واليه اشار محمد رحمه الله فى الكتاب...... الا ان ابا يوسف كان يتم بها لكنه يحمل على انه لم ينو ترک وطنه. (فتح القدير شرح هدايه ص ۱۸ جلد ۱ باب صلاة المسافر)

عثمان بن عفان رضی الله عنه بشراء العقار بالطائف یؤید الاتمام ﴿۱﴾فافهم. وهوالموفق

مسافر ډرائیور به وطن اصلی یا اقامتی ته د واپس کیدلو نه مخکښې قصر کوي

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه زید ګاډې چلوی او روزانه ئې د پیښور نه لاهور ته او د لاهور نه پیښور ته تله را تله وی. اوس تپوس دادې چه دا ډرائیور به قصر کوی یا اتمام؟ په حوالې سره اولیکئ؟ بینوا توجروا

المستفتی:نثار احمد متعلم جا معه حقانیه اکوړه خټک...۳۱۱۵۱۱۹۸۹

جواب: دا ډرائیور یقیناً مسافر دې او وطن اصل یا اقامتی ته د واپس کیدلو نه مخکښې به قصر کوی.

الا اذا اقتدی بمقیم ودلیل اصل المسئله ما فی شرح التنویر حتی لوا سرع فوصل فی یومین قصر﴿۲﴾. وهوالموفق

د تاهل او تزوج والا ځائې کښې به قصر کولې شی

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه ځما پیدا ئش د ضلع دیر دې اوس په مردان کښې ما یو کور په کرایه اخستې دې او د څو کالو راسې په لنډ یکوتل کښې کار کووم او د یوې شپې د پاره مردان ته راځم نو اوس څه چرته مقیم یم؟ بینوا توجروا

المستفتی: نامعلوم.............۲۳۱۳۱۱۹۷۶

﴿۱﴾ وفی منهاج السنن: وروی عن عثمان وعائشة الاتمام کما فی حدیث متفق علیه ......وقیل ان عثمان رضی الله عنه نوی الاقامة وقیل انه تاهل بمکة وقیل انه اتخذا الاموال بالطائف.

(منهاج السنن شرح جامع السنن ص ۷۹ جلد۳ ابواب السفر باب التقصیر فی السفر)

﴿۲﴾ (الدر المختار علی هامش ردالمحتار ص ۵۸۰ جلد ۱ مطلب فی وطن الاصلی والاقامة)

الجواب: ته به په مردان کښې د تاهل او تزوج په وجه اتمام کوې﴿۱﴾ او په لنډی کوتل کښې (او تللو راتللو دوران کښې) به قصر کوې. ځکه چه دا ځائې (لنډی کو تل) نه ستا وطن اصلی دې او نه وطن اقامتی. نه تا دلته په یو ځائې د پنځلسو ورځو د قیام نیت کړې او نه دې دلته واده کړې ﴿۲﴾

د تجارت سامان د پاره ئې کور په کرایه واخستلواو څې په بانډو کښې ئې خرڅوی لیکن اقامت نیت ئې نه دې نو قصر به کوی

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائې چه یو سړې د خپل وطن اصلی نه لرې چرته سامان کپړې وغیره د خرڅولو د پاره راوړی او دلته ئې چرته په یو کمره کښې خپل سامان کیخودۀ، او د سامان ایخودلو په وخت ئې هم په دې نیت سره کمره واخستله چه لس ۱۰ پنځلس۱۵ میله لرې ګیر چاپیره بانډو کښې به دا سامان خرڅوم بیا به واپس راځم. کله کله دوه درې ورځې بهر وی او د اقامت نیت ئې نه دې کړې په دې کښې میاشت یا ډیرې ورځې تیریږی نو قصر به کوی که اتمام به کوي؟ بینوا توجروا

المستفتی:عبدالمنان متعلم جامعه حقانیه اکوړه خټک

﴿۱﴾ قال العلامة ابن عابدین: (قوله او تأهله) ای تزوجه قال فی شرح المنیة ولو تزوج المسافر ببلد ولم ینو الاقامة به فقیل لا یصیر مقیما وقیل یصیر مقیما وهو الاوجه ولو کان له اهل ببلدتین فایتهما دخلها صار مقیما فان ماتت زوجته فی احداهما وبقی له فیها دور وعقار قیل لایبقی وطناً له اذالمعتبر الاهل دون الدار کما لوتأهل ببلدة واستقرت سکنا له ولیس له فیها دار وقیل تبقی.

(ردالمحتار هامش الدرالمختار ص ۵۸٦ جلد ۱ مطلب فی الوطن الاصلی والاقامة)

﴿۲﴾ وفی الهندیة: ولایزال علی حکم السفر حتی ینوی الاقامة فی بلدة او قریة خمسة عشر یوما او اکثر کذافی الهدایه.

(فتاویٰ عالمگیریة ص ۱۳۹ جلد ۱ الباب الخامس عشر فی صلاة المسافر)

الجواب: دا سړي به قصر کوي لعدم عزمه علی اقامة خمسة عشر یوماً(١) وهو الموفق

په بانډو کښې د اقامت نیت صحیح دې

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چې په بانډو کښې د اقامت نیت صحیح دې یا نه؟ بینوا توجروا

المستفتی: حاکم ګل مدرسه مفتاح العلوم ضلع هنګو

الجواب: که دا بانډه صحرا نه وی بلکه د کټو ختو ابادې پکښې موجود وی نو په دې کښې د اقامت نیت صحیح دې (٢) وهو الموفق

د پنځلسو ورځو نه کم اقامت کولو واله به قصر کوي

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه څه په به دیوالیه ضلع بهکر کښې د (سیکرټری بلدیه) په طور مقرریم او ځما کور په سرګودها کښې دې چه کله څه کور ته راشم نو ځما یقینی اراده دلته داوسیدلو نه وی یعنی د ورځو تعین نه وی چه څومره ورځې پس به راځم بعضې وختونو کښې د پنځلسو ورځو نه مخکښې او کله د پنځلسو ورځو نه پس کور ته ځم. دیوالیه علاقه ځما د کور نه ١٢٠ میله لرې ده. بیا دلته دیوالیه نه په هره دریمه او څلورمه د بهکر نه کلور کوټ ته تلل وی د دواړو ځایونه د دیوالیه نه تقریباً دیرش یا پنځه دیرش میله فاصلې باندې دې. اوس دا اوښایئ چه څه به

(١) قال العلامة ابن الهمام: ولایزال علی حکم السفر حتی ینوی الاقامة فی بلدة او قریة خمسة عشر یوما او اکثر وان نوی اقل من ذلک قصر.
(فتح القدیر ص ٩ جلد٢ باب صلاة المسافر)

(٢) قال العلامة ابن نجیم رحمه الله: والخلاصة ثم نیة الاقامة لا تصح الا فی موضع الاقامة ممن یتمکن من الاقامة وموضع الاقامة العمران والبیوت المتخذة من الحجر والمدر [و]خشب لا الخیام والاخبیة والوبر. (البحر الرائق ص ١٣١ جلد٢ باب المسافر)

په دیوالیه کښې پوره مونځ کوم یا قصر به کوم چه ځما place of Resting دې؟ بینوا توجروا

المستفتی: چوهدری مولا بخش ټاؤن کمیټی دیوالیه ضلع بهکر ١١١٢١١٩٨٦

الجواب: که دیوالیه ته راتلو وخت کښې ستا اراده د پنځلسو ورځو د اوسیدلو نه وی بلکه د کمو ورځو وی او یا څه خاص اراده نه وی نو ته به په دیوالیه کښې پوره مونځ نه کوې. (١)

نوټ: که د دې ملازمت په ځائې کښې ټول ضروری سامان تا سره وی نو یو ځل د مقیم کیدلو نه پس به په دغه ځائې کښې د تبادلې پورې ته اتمام کوې (٢) وهو الموفق

د اهل وعیال وطن اقامت ته چه متاهل کله کله راځی نو قصر به کوي

سوال: ان رجلا رحل مع اهله الی وطن فاقام اهله فیه لشهر او شهرین ولم ینو الرجل الاقامة فسافر الی وطن آخر ثم رجع الی اهله لمدة یوم او یومین ایقصر الصلاة ام لا؟
بینوا توجروا جزاکم الله خیر الجزاء

المستفتی: فضل عمر افغانستان ....١٤/ اګست ١٩٨٣ء

جواب هذا الرجل یقصر فی هذه القریة لانها لیست وطنا اصلیا له ولا تأهل فیها، لان اهله لم یتخذوها وطنا لایریدون الرحلة عنها، ولا اقام فیها مدة الاقامة (٣). وهو الموفق

(١) قال العلامة المرغینانی: ولا یزال علی حکم السفر حتی ینوی الاقامة فی بلدة او قریة خمسة عشر یوما او اکثر وان نوی اقل من ذلک قصر.
(هدایة علی صدر فتح القدیر ص ٩ جلد٢ باب صلاة المسافر)

(٢) قال العلامة ابن نجیم رحمه الله: کوطن الاقامة یبقی ببقاء الثقل وان اقام بموضع آخر.
(البحر الرائق ص ١٣٦ جلد٢ باب صلاة المسافر)

(٣) قال العلامة حسن بن عمار الشرنبلالی: ولاتصح...... (بقیه حاشیه په راروانه صفحه)

د بحری جهاز د ملازمینو قصر او اتمام

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه مونږ د بحری جهاز ملازمین په جهاز کښې اوسیږو بعضې کسان پوره مونځ کوی او وائې چه جهاز ځمونږ د پاره د کورحکم لری.او بعضې کسان قصرکوی.د مسئلې پوره وضاحت راولیږئ او ځمونږ د وهم ازاله اوکړئ. بینوا توجروا

المستفتی:شیرا میر خان.........۱۳رجب ۱۴۰۲ھ

الجواب: که تاسو په یو بندرګاه باندې د پنځلس ورځو د قیام نیت نه وی کړې نو ته به قصر کوې او که نیت دې نه وی کړې او پوره کال هم تیر شی نو ته به قصر کوې.(ماخوذ ازشرح التنویر) ﴿۱﴾ وهوالموفق

(بقیه حاشیه) نیة الاقامة ببلدتین لم یعین المبیت باحدیهما لان الاقامة لا یکون فی مکانین اذلو جازت فیها لجازت فی اماکن فیؤدی الی عدم تحقق السفر، واذا عین المبیت باحدی البلدتین کان مقیماً لان اقامة المرء تضاف الی مبیته.

(امداد الفتاح شرح نورالایضاح ص ۴۶۹ مطلب فیما یشترط لصحة نیة السفر)

﴿۲﴾ قال العلامة الحصکفی رحمه الله: او دخل بلدة ولم ینوها ای مدة الاقامة بل ترقب السفر غدا او بعده ولوبقی علی ذلک سنین الا ان یعلم تأخر القافلة نصف شهر کما مر وکذا یصلی رکعتین. (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ص ۵۸۲جلد ۱ مطلب فی سجدة الشکر باب صلاة المسافر)

خوپه پورټ باندې به داقامت نیت هله صحیح وی چه په بندرګاه کښې څه آباد کورونه موجود وی،په هندیه کښې دی ولا یزال علی حکم السفر حتی ینوی الاقامة فی بلدة او قریة خمسة عشر او اکثر (ص۱۳۹جلد۱) اوکوم جهاز وغیره چه په سمندرکښې وی په هغې کښې هم داقامت نیت معتبر نه دې:

قال ابن النجیم: وقید بالبلد والقریة لان نیة الاقامة لا تصح فی غیرهما فلا تصح فی مفازة ولا جزیرة ولا بحر ولا سفینة الخ (البحر الرائق ۲ :۱۳۱ صلاة المسافر) وهکذا فی الهندیة ۱ :۱۳۹ الباب الخامس عشر)...... (از مرتب)

د سرکاری مدرسو او مدارس عربیه د ملازمینو خپل نیت معتبر دې د متبوع نه دې

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه سرکاری ملازمین چه د هغوی تقرری د سرکار د قانون مطابق په یو ښار کښې د درې کالو دپاره په یوښارکښې کیږی.په دغه موده کښې به ملازمین د سفر اوقصرپه معامله کښې دخپل نیت پابند وی اوکه د سرکار د مزدور کیدلو په وجه به ددوی خپل نیت معتبر نه وی. او مقیم به وی څلور رکعته به ادا کوی. دغه شان د مدارس عربیه مدرسین که د تعلیم په دوران کښې دسفر مطابق مدرسوته راشی او د پنځلسو ورځو پورې د پاتې کیدلو اراده ئې نه وی نو آیا دې به د مقیم مهتمم تابع وی او بغیر د نیت اقامت نه به پوره مونځ کوی او که نه د خپل نیت په اعتبار سره به قصر کوی.؟ بینوا توجروا

المستفتی: عطاءالله غفرله مدرس دارالعلوم نعمانیه ډی آئی خان ۱۸رمضان ۱۴۰۳ھ

الجواب: دسرکاری مدارسو د ملازمینو او د اسلامی مدرسو د مدرسینو خپل نیت معتبر دې ځکه چه د ډیوټئ دوخت نه علاوه په نورو وختونو کښې حسب العرف اوحسب الاصول داخلق هرځائې کښې اوسیدلې شی کور ته هم راتللې شی څنګه چه ددوی متبوعینو ته هم دا اختیار حاصل دې.﴿۱﴾ وهوالموفق

دافسربالا یا امیرپه حکم باندې د سفرپه اندازې نیت کولو والابه قصر کوي

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه د فوج امیر په هیډ کواټر کښې مقیم دې چه د هغه ما تحت څلور ونګونه وی او د هر ونګ جدا جدا میجر وی لیکن د ټولې کاروایئ دارومدار په کرنل باندې وی حال دا چه کرنل مقیم وی او دا کرنل خپل ماتحت دکشتو د پاره لیږئ. کله ۴۵ میله

﴿۱﴾ قال العلامة حسن بن عمار الشرنبلالی: وتعتبر نیة الاقامة والسفر من الاصل کالزوج والمولیٰ والامیر دون التبع کالمرأة والعبد والجندی ان علم التبع بنیة المتبوع فی الاصح فلایلزمه الاتمام بنیة الاصل الاقامة حتی یعلم کمافی توجه الخطاب الشرعی الخ.

(امداد الفتاح شرح نورالایضاح ص ۴۶۸ جلد ۱ مطلب فی مایشترط لصحة نیة السفر)

کله ۲۰ میله او کله سل میله. اوس بعضې مشران وائي چه دا فوجیان چه کله د سرکاری کار د پاره ځي نو اتمام به کوی ځکه چه د دوی امیر مقیم وی او حواله دا ورکوی.

وکل من کان تبعاً لغیره یلزمه طاعته یصیر مقیما باقامته و مسافرا بنیته وخروجه الی السفر(هندیة ص ۱۴۱ جلد ۱)

د مسئلې وضاحت اوکړئ د شکریه موقعه راکړئ؟ بینوا توجروا

المستفتی: مولوی قادر بخش خطیب مسجد دالبندین چاغی بلوچستان ۵ رمضان ۱۴۰۳ھ

الجواب: په صحرا کښې د اقامت نیت صحیح نه دې البته که په دې صحرا کښې د راتلونکو امیر صاحب په آبادئ کښې مقیم وی نو په دې صحرا کښې راتلونکې به مقیم شمارلې کیږی لکه چه په استفتاء کښې حواله ذکر ده. لیکن که دا دغه صحرا والا د امیر په حکم باندې د پنځوس میله تللو نیت اوکړی نو دا خلق بغیر شک شبهې نه مسافر دی (۱) فقهاؤ دا نه دی لیکلې چه امیر مقیم وی نو مامورین به هم خامخا مقیم وی.

وطن اقامت چه ئې ځوپوري پریخودې نه وی هغې کښې به اتمام کوی

سوال: محترم ومکرم استاد حضرت مفتی صاحب. د امت برکاتکم، مونږ دلته ابوظهبي کښې اوسیږو. چرته چه زمونږ ځائې دې هلته نه مونږ اکثر سفر کوو. بیا په هغه ورځ یا دوه درې ورځې د اقامت ځائي ته واپس راتللو باندې به داخلق قصرکوی که اتمام؟ که په عربئ کښې جواب راکړې نو ډیره مهربانی به وي؟ بینوا توجروا

المستفتی: ستاسو شاګرد سالم جان حقانی موسسه ابن نصیب ابوظهبی ۱۹۸۳

(۱) قال العلامة شرنبلالی: اقل مدة سفر تتغیر به الاحکام...... مسیرة ثلاثة ایام بسیره ثلاثة ایام من اقصر ایام السنة کمافی الجوهرة والبرهان واشرنا بتقدیره بالایام الی انه لا یقدر بالفراسخ وهو الاصح لقوله ﷺ یمسح المقیم یوماً ولیلة والمسافر ثلاثة ایام ولیالیها الخ.
(امداد الفتاح شرح نورالایضاح ص ۴۶۲ جلد ۱ باب صلاة المسافر)

جواب: من خرج من وطن الاقامة مسافراً غیر معرض عن التوطن به فهو یصلی اربعا اذا رجع الیه وبقاء ثقله دلیل ظاهر علی عدم اعراضه عن التوطن به وهذالم اجده صریحاً لاکنه مأخوذ من کلام البدائع والبحر، قال صاحب البدائع ص ۱۰۴ جلد ۱ وینتقض بالسفر ایضاً لان توطنه فی هذا المقام لیس للقرار ولکن لحاجة فاذا سافر منه یستدل به علی قضاء حاجته فصار معرضا عن التوطن به فصار ناقضاً له دلالة انتهیٰ (۱) وفی البحر ص ۱۳۶ جلد ۲ کوطن الاقامة یبقی ببقاء الثقل وان اقام بموضع آخر، انتهیٰ ای لعدم قصد ترک الاول (۲). فافهم، وهو الموفق

وطن نه ځنګل نه هره هفته تللو راتللو کښې دقصر او اتمام مسئله

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه زه په عربستان کښې کار کوم په ښار کښې مې د اوسیدلو دپاره یو کور په کرایه اخستې دې او د ښار نه یو سل اویا ۱۷۰ کلومیتره لرې په ځنګل کښې شپږ ورځې کارکووم او د جمعې په ورځ ښار ته راځم د کرایه په کورکښې د ژوند ټول ضرویات شته او دغه شان په ځنګل کښې هم څمونږ سره ټول ضرویات موجود دی. په ځنګل کښې د لرګو مکانات مونږ جوړ کړی دی. په دې کیمپ کښې څلویښت پنځوس کسان موجود وی. نه مونږ په ځنګل مستقل طور سره مقیم یو او نه په ښار کښې ددوبئ علماء وائی چه په ښار کښې به قصرکوئ او په ځنګل کښې اتمام کوئ بعضې وائی چه په لار کښې به قصرکوئ. د مسئلې وضاحت اوکړئ. او مونږ ته ئې را اولیږئ؟ بینوا توجروا

المستفتی: حاجی سیدولی شاه ملاخیل هنګو کوهاټ ۱۲ رمضان ۱۴۰۵ھ

الجواب: تاسو به په دغه ښارکښې اتمام کوئ په دې شرط که تاسو د اقامت په

(۱) (بدائع الصنائع ص ۲۸۰ جلد ۱ الکلام فی الاوطان کتاب الصلاة)
(۲) (البحر الرائق ص ۱۳۶ جلد ۲ باب صلاة المسافر)

او دا پنځلس نيت دغه ښار کښې پنځلس ورځې متواتر تيرې کړې وی. ﴿۱﴾ او دا پنځلس ورځې مو په دغه ښار کښې تيرې کړې هم وی ددينه پس چه کله تاسو د کار دپاره ځنګل ته ځې او شپږ ورځې تيروئ نو ځنګل خو چونکه ستاسو محل اقامت نه دې نو تاسو به په ځنګل کښې قصر کوئ البته که ستاسو مستاجر په يو ښار کښې مقيم وی نو تاسو به هم مقيم شمارلې کيږئ (کمافی الهندية ص ۱۴۱ جلد ۱) ﴿۲﴾ او چه کله تاسو د جمعې په ورځ ښار ته واپس راشئ نو اتمام کوئ دا ستاسو وطنِ اقامت دې، ددې ښار او سيدل تاسو پريخې نه دی ېدل عليه ماف البحر ص ۱۳۲ جلد ۱ ﴿۳﴾ خصوصاً چه کله مستاجر مقيم وی وهو الموفق

د مهاجرين افغانستان د اقامت نيت

سوال: چه مے فرمایند علماء دین درین مسئلہ کہ از افغانستان مہاجرین بسیار امدہ است (۱) بعض در آں در کمپ ہائے حکومت مسکن گرفتہ است وحکومت بایشان گندم وغیرہ میدہد (۲) وبعضے در قریہا مقیم است وگندم وروپیہ از حکومت میخواند (۳) وبعضے در آن در قریہا مقیم است گزارہ خود بخود میکند از حکومت چیزے نہ خواہد بعض از علماء مہاجر از قسم دوم وثالث در قریہا مایان امامت گرفتہ ہست نماز قصر نمیکند بعض ازاں علماء بران فتوئ دادہ است کہ اقتداء بجنس اماماں در وقت ظہر وعصر وعشاء صحیح نیست از شما مبارک عرض میدارم کہ حکم اقسام ثلاثہ یک باشد یانہ، اگر نہ باشد حکم ہر قسم جدا جدا ارسال بکن؟ بینوا توجروا

المستفتی: مولوی عبدالرؤف کچلاك سرکلر روډ کوئټه

جواب: واضح باد کہ ابن عابدین شامی رحمہ اللہ وغیرہ در باب المسافر تصریح کردہ اند کہ صحرا مقام اقامت نیست ﴿۱﴾ یعنی نیت اقامت در صحرا درست نیست الا اذا کان امیر الجند مقیما فی المصر فیصیر الجندی مقیما بتبع الامیر کما فی الهندیة ﴿۲﴾ پس این مہاجرین (ماسوائے مقیم در صحرا وخیمہا) تمام اتمام خواہند کردند زیراچہ بعد از امادگی مخالفین برائے مذاکرات چند ماہ بر مذاکرات صرف خواہند شد۔ وهو الموفق

که افغان مجاهدينو په آبادۍ کښې د اقامت نيت نه وی کړې نو قصر به کوي

سوال: علمائې دين دې مسئلې باره کښې څه فرمائې چه ځمونږ مجاهدين په دو قسمه دی. يو هغه چه داخلی وی يعنی په ښار کښې وی ليکن فی الحال په کيمپ کښې اوسيږی. او دويم هغه چه د بهرنه راځی يعنی چه د هغوی ښار سره واسطه نه وی نو هغوی به د سفر مونځ کوی يا نه؟ بينوا توجروا

المستفتی: عبدالمجيد افغان مهاجر پشاور...۹ ربيع الثانی ۱۴۰۲ هـ.

الجواب: کومو مجاهدينو چه په آبادۍ کښې د اقامت نيت نه وی کړې نو هغوی

﴿۱﴾ وفی الهندية: ولا يزال حكم السفر حتى ينوی الاقامة فی بلدة او قرية خمسة عشر يوما او اكثر كذا فی الهداية.

(عالمگيريه ص ۱۳۹ جلد ۱ الباب الخامس عشر فی صلاة المسافر)

﴿۲﴾ وفی الهندية: وكل من كان تبعا لغيره يلزمه طاعته يصير مقيما باقامته ومسافراً بنيته وخروجه الى السفر كذافی محيط السرخسی.

(فتاویٰ عالمگيرية ص ۱۴۱ جلد ۱ الباب الخامس عشر فی صلاة المسافر)

﴿۳﴾ قال العلامة ابن نجيم: لو جمعت كانت خمسة عشر يوما او اكثر الا اذا نوی ان يقيم بالليل فی احدهما فيصير مقيما بدخوله فيه لان اقامة المرء تضاف الى مبيته يقال فلان يسكن فی حارة كذا وان كان بالنهار فی الاسواق ثم بالخروج الى الموضع الآخر يصير مسافرا. (البحر الرائق ص ۱۳۲ جلد ۲ باب صلاة المسافر)

﴿۱﴾ قال العلامة الحصكفی رحمه الله: والحاصل ان شروط الاتمام ستة النية والمدة واستقلال الرأی وترک السير واتحاد الموضع وصلاحيته قهستانی (قوله وصلاحيته) ای صلاحية الموضع للاقامة.

(ردالمحتار هامش الدرالمختار ص ۵۸۳ جلد ۱ مطلب فی سجدة الشكر باب صلاة المسافر)

﴿۲﴾ وفی الهندية فيصير الجندی مقيما فی الفيافی بنيه اقامة الامير فی المصر كذا فی الكافی. (فتاویٰ عالمگيرية ص ۱۴۱ جلد ۱ الباب الخامس عشر فی صلاة المسافر)

به قصر کوی برابر خبره ده چه داخلی وی او که خارجی وی. (شامیه، هندیه) ﴿۱﴾

د بهشتی زیور د یو عبارت وضاحت

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه یو سړې د کور نه دریو منزلونو تللو په ارادې سره اوزی د کورنه وتلو وخت کښې ئې نیت دادې چه په منزلِ مقصود کښې به پنځلس ورځې یا څه زیاتې تیروم اوس چه دا سړې په لاره کښې کوم مونځ ادا کوی نو قصر به کوی که اتمام؟ په بهشتی زیور کښې لیکلی شوی دی. (بهشتې زیور دویمه حصه صفحه ۳۵ مسئله نمبر ۱۰ یو زنانه درې منزله تللو اردې سره د کور نه اووتله او د کور نه ئې دا نیت هم دې چه فلانکی کلی کښې به پنځلس ورځې ایساریږم. نو مسافره نه شوه. په ټوله لاره کښې به پوره مونځ کوی. بیا که کلی ته اورسیده او پوره پنځلس ورځې ایساره نه شوه نو بیا به هم مسافره نه جوړیږی. حالانکه په جوهرة النیره ص ۸۲ جلد ۱ کښې دی.

ومن خرج مسافر اصلی رکعتین اذا فارق بیوت المصر ولا یزال علی حکم المسافر حتی ینوی الاقامة فی بلدة خمسة عشر یوم فصاعداً فیلزمه الاتمام فان نوی الاقامة اقل من ذلک لم یتم انتهیٰ

دا عبارت د قدوری دې پس د مسئلې وضاحت او کړئ ډیره مهربانی به وی؟ بینوا توجروا

المستفتی: شیر محمد خان محسود جنوبی وزیرستان

الجواب: محترم المقام په دې عبارت کښې هیڅ اشکال نشته. او د بهشتې زیور په مسئله کښې ددې کلې نه مراد یو درمیانی (پنځمې) کلې دې. چه د تللو د ځائې نه درې منزله کم مقدار باندې واقع وی. (کما لا یخفی فافهم. وهو الموفق

﴿۱﴾ وفی الهندیة: ولایزال علی حکم السفر حتی ینوی الاقامة فی بلدة او قریة خمسة عشر یوما او اکثر کذافی الهدایة.

(فتاویٰ عالمگیریة ص ۱۳۹ جلد ۱ الباب الخامس عشر فی صلاة المسافر)

فصل فی قصر الصلوٰة

د یو مسافر مقیم امام پسې د نیت کولو مسئله

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه مسافر به د مقیم امام پسې د سفرانه دوه رکعتونو نیت کوی که د څلورو رکعتونو؟ بینوا توجروا

المستفتی: زاهد حسین نور کلاتهه هاؤس بټ خیله

الجواب: په دې مسئله کښې توسع ده. برجندی صرف د فرضو نیت کول لیکلې دي، او په جامع الرموز کښې دی چه دوه رکعتو نیت به کوی. ﴿۱﴾ او د تحقیق په رڼرا کښې د څلورو رکعتو نیت کول راجح دی. ﴿۲﴾ وهوالموفق

که مسافر مقتدی په مسافر امام باندې د مقیم خیال اوکړو او د څلورو رکعتو نیت ئې اوکړو نو اوس به څه کوی

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه (۱) مسافر سړې دا

﴿۱﴾ علامه عبدالحئ لکهنوی رحمه الله فرمائی بهتره داده چه د تعین نه بغیر دې صرف د فرضو نیت اوکړی لکه چه په برجندی کښې دی او که نیت کوی نو د دوه رکعتو نیت دې اوکړی په جامع الرموز کښې دی: لو اراد نیة العدد نوی رکعتین، او که د رکعاتو د تعداد نیت کول غواړی نو د دوه رکعتو نیت دې اوکړی. مجموعة الفتاوی ص ۳۱۴ جلد ۱ رقم: ۱۴۰ کتاب الصلوٰة)

﴿۲﴾ حضرت شیخ مفتی اعظم محمد فرید دامت برکاتهم په یو مجلس کښې اوفرمائیل چه څلور رکعته نیت کول راجح دی. زمونږه شیخ امین الله فی الارض محدث کبیر مولانا نصیر الدین الغرغشتوی النقشبندی المجددی (المتوفی ۱۳۸۸ھ) به فرمائیل چه څلور رکعته نیت دې اوکړی.

لان نیة الامامة قبل التکبیر التحریمة صحیحة لانه بشرف ان یکون اماما فنیة الاربعة ایضا صحیحة لانه بشرف ان تکون صلاته اربعاً. (از ملفوظات حضرت مفتی اعظم شیخ الحدیث دامت برکاتهم - از مرتب)

خیال اوکړو چه امام مقیم دې او د څلور رکعتو نیت ئې اوکړو اوس د مقتدی مونځ اوشو یا نه؟ او څلور رکعتو نه به پوره کوی که دوه.(۲) اوکه د امام پته نه وی چه مقیم دې که مسافر نو د مقتدی نیت به څنګه وي؟ بینوا توجروا

المستفتی: زاهد حسین نور کلاتهه هاؤس بټ خیله ملاکنډ ایجنسی ۱۳/۹/۱۹۸۹ء

الجواب: (۱) چه کله د امام حالت د غائب کیدلو نه مخکښې معلوم شی نو د مقتدی مونځ به صحیح وی. او په دوه رکعتو به اکتفا کول ضروری وی. ﴿۱﴾

(۲) د وخت د فرضو مطلق نیت به ضروری وی خو بیا هم د رکعتونو په ذکر کولو کښې به کمې زیاتې نقصان والا نه وی. ﴿۲﴾ وهوالموفق

د مسافر مقتدی مقیم امام پسې د رکعتونو د نیت مسئله

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه امام مقیم دې او مقتدی مسافر دی نو دا مسافر مقتدی به د مقیم امام پسې کوم نیت کوی ددوی رکعتو نیت به کوی یا د څلورو رکعتو. ځکه چه د مسافر دپاره دوه رکعتونه کول دی او د امام دپاره څلور رکعتونه.؟ بینوا توجروا

المستفتی: سبزعلی سپاهی باجوړ ایجنسی..... ۲۱/۱ اکتوبر ۱۹۷۵

الجواب: ټولو فقهاؤ لیکلې دی چه د مونځ د صحیح والی د پاره د رکعتونو

﴿۱﴾ قال العلائی: وندب للامام هذا يخالف الخانية وغيرها ان العلم بحال الامام شرط لكن فی حاشية الهدايه للهندی الشرط العلم بحاله فی الجملة لا فی حال الابتداء وفی شرح الارشاد ينبغی ان يخبرهم قبل شروعه والا فبعد سلامه.
(الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ص ۵۸۴ جلد ۱ باب صلاة المسافر)

﴿۲﴾ قال الحصكفی: دون تعين عدد ركعاته لحصولها ضمنا فلا يضر الخطا فی عددها وينوی المقتدی المتابعة لم يقل ايضا لانه نوی الاقتداء بالامام او الشروع فی صلاة الامام ولم يعين الصلاة صح فی الاصح وان لم يعلم بها لجعله نفسه تبعاً لصلاة الامام. (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ص ۳۰۹ جلد ۱ بحث النية باب شروط الصلاة)

تعداد ذکر کول ضروری نه دی. ﴿۱﴾ لهذا که دا مسافر څه تعداد ذکر نه کړی نو دیکښې هیڅ خبره نشته. او که دا مسافر تعین کول غواړی نو بعضې فقهاؤ د دوه عدد ته راجح وئیلې ﴿۲﴾ او بعضې اکابرینو د څلورو عدد ته راجح وئیلې دی.

وهو الاوجه لان المقتدی جازله نية الاقتداء قبل تحريمة الامام لكونه اماماً فيمايؤل اليه فكذا نية الاربع لان صلاته تصير اربعا فيما يؤل اليه امرا لله ﴿۳﴾ فافهم. وهوالموفق

شرعی مسافر د قصر په نه کولو سره ګنهګاریږی

سوال: علمائې دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه که یو سړې په شرعی سفر کښې دې او قصر نه کوی بلکه څلور واړه رکعتونه اوکړی نو دهغه څه حکم دې؟ بینوا توجروا

المستفتی: محبت خان ایران بندر جمهوریه ایران... ۱۴۰۱/۱۲/۲۲ه

جواب: ګنهګار دې ځکه چه شرعی مسافر باندې په ظهر، عصر او عشاء کښې قصر واجب دې او دوه رکعتونه به ادا کوي. البته که د دوه، رکعتو د قصر نه پس دریم او څلورم رکعت اوکړی نو اعاده پرې فرض نه ده بلکه واجب ده. (شامي) ﴿٤﴾ وهوالموفق

﴿۱﴾ قال العلامة ابن نجيم: لان نية عدد الركعات ليست بشرط فی الفرض والواجب لان قصد التعين مغن عنه ولو نوی الظهر ثلاثا والفجر اربعاً جاز. (البحر الرائق ص ۲۸۲ جلد ۱ باب شروط الصلوة)(ومثله فی الدرالمختار علی صدر ردالمحتار ص ۴۱۸ جلد ۱ باب شروط الصلاة)

﴿۲﴾ علامه عبدالحی لکهنوی فرمائی بهتره داده چه بغیر د تعین د رکعتونو نه صرف د فرض نیت اوکړی لکه چه په برجندی کښې دی. او که نیت کوی نو د دوه رکعتونو نیت دې اوکړی. په جامع الرموز کښې دی. (لواراد نية العدد نوٰی ركعتين)
(مجموعة الفتاویٰ ص ۳۱۴ جلد ۱ كتاب الصلوٰة رقم مسئله: ۱۳۹)

﴿۳﴾ (من افاضات الشيخ زينة المحدثين مولانا نصير الدين الغرغشتوی رحمه الله)

﴿۴﴾ قال العلامة الحصكفی رحمه الله: فلو اتم مسافر ان قعد فی القعدة الاولی تم فرضه ولكنه اساء لو عامد التاخير السلام وترك واجب القصر.
(الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ص ۵۸۳ جلد ۱ مطلب فی سجدة الشكر باب صلاة المسافر)

په سفر کښې جمع بین الصلاتین صورةً جائز ده.

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه بعضې خلق وائی چه د سفر په حالت کښې جمع بین الصلاتین یعنی د مغرب او عشاء مونځونه په یو وخت کښې کول جائز دی آیا دا صحیح ده؟ بینوا توجروا

المستفتی:نا معلوم.........

الجواب: د دوه مونځونو په یو وخت کښې ادا کول که صورةً وی (یعنی چه یو روستو کړې په آخر وخت کښې او بل په اولنی وخت کښې کول) نو د ضرورت په وخت کښې جائز دی. د عرفات او مزدلفه نه علاوه د احنافو په نزد جمع بین الصلاتین حقیقتاً جائز نه ده.

مسافر چه د مقیم امام د مونځ په آخره کښې شامل شی نو پوره مونځ به کوی

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه یو مسافر په مقیم امام

﴿۱﴾ قال العلامة حصکفی رحمه الله: ولاجمع بین فرضین فی وقت بعذر سفر ومطر خلافا للشافعی وما رواه محمول علی الجمع فعلا لا وقتا فان جمع فسد لو قدم الفرض علی وقته وحرم لو عکس ای اخره عنه وان صح بطریق القضاء الا لحاج بعرفة ومزدلفة. قال ابن عابدین رحمه الله:(قوله محمول) ای ماروواه ممایدل علی التأخیر محمول علی الجمع فعلا لا وقتا ای فعل الاولیٰ فی آخر وقتها والثانیة فی اول وقتها ویحمل تصریح الراوی بخروج وقت الاولیٰ علی التجوز کقوله تعالیٰ فاذ بلغن اجلهن ای قاربن بلوغ الاجل او علی انه ذلک ویدل علی هذا التأویل ما صح عن ابن عمر انه نزل فی آخر الشفق فصلی المغرب ثم اقام العشاء وقد توارى الشفق ثم قال ان رسول الله ﷺ کان اذا عجل به السیر صنع هکذا وفی روایة ثم انتظر حتی غاب الشفق وصلی العشاء.

(الدرالمختار مع ردالمحتار ص ۲۸۱ جلد ۱ قبیل باب الاذان کتاب الصلاة)

پسې اقتداء اوکړه او د اهله چه امام آخری قعده کښې وو. نو آیا د مونځ په آخره کښې هم د اقتداء په صورت کښې به دامسافر مقتدی اتمام کوی؟

بینوا توجروا المستفتی: نامعلوم.....

الجواب: دا مسافر مقتدی چه کله د مقیم امام اقتداء اوکړی نو د اتباع امام په وجه باندې به پوره مونځ کوی. اګر که بالکل په آخره کښې شامل شوې وی.

کمافی ردالمحتار فیدخل فیه مالو اقتدیٰ به فی القعدة الاخیرة ﴿۱﴾. وهوالموفق

په سفر کښې د سنن رواتب په ادا کولو او نه کولو کښې د فقهاؤ راجح قول

سوال: علمائې کرام و مفتیان عظام په دې مسئلې باره کښې څه فرمائی! چه په اعلاء السنن کښې د سفر په حالت کښې درسول الله ﷺ نه د سنتو د اداکولو ثبوت وارد دې. او یو عالم دین اووئیل چه پیغمبر علیه السلام نه د فجر د سنتو اداکول هم د سفر په حالت کښې ثابت نه دی. دا تر کومې پورې صحیح ده. (۲) د صفر په حالت قرار او فرار کښې په کوم کوم حالت کښې د کولو او نه کولو افضلیت دې. بعضې علماء په حالت سفر کښې د سنتو د پریخو دلو په افضلیت کښې د کبیری حواله ورکوی کوم قول راجح دې؟ بینوا توجروا

المستفتی: بدر منیر مهتمم دارالعلوم مدنیه اماندره بټ خیله ملاکنډ ایجنسی.. ۱۹۸۹ء/۲۱/۱۲

الجواب: محترم المقام مولانا بدرمنیر صاحب (زادالله معالیکم السلام علیکم اما بعد! جوابات په ترتیب د سوالونو سره اوګورئ.

(الف) په (ابو داؤدشریف ص۶۳ جلد۱ باب من نام عن صلوٰة اونسیها) کښې مروی دی (قال رسول الله ﷺ من کان منکم یرکع رکعتی الفجر فلیرکعهما

﴿۱﴾ قال العلامة ابن عابدین: فیدخل فیه ما لو اقتدیٰ به فی القعدة الاخیرة انه لا یصح لان تحریمته اشتملت علی نفلیة القعدة الاولیٰ والقراءة بخلاف الامام وهذا معنی قول السراج لانه تحریمة المأموم اشتملت علی الفرض لاغیر. (ردالمحتار هامش الدرالمختار ص۵۸۵ جلد ۱ قبیل مطلب فی الوطن الاصلی ووطن الاقامة باب صلاة المسافر)

فقام من کان یرکعهما ومن لم یکن یرکعهما فرکعهما﴿۱﴾. د ابن عمر رضی الله عنه د دغه شان د ترمذی شریف په ابواب السفر کښې د

سنت بعد الظهر ادا کول موقوفًا او مرفوعًا مروی دی. ﴿۲﴾ د فقهائې کرامو.

نه په سفر کښې چه روان مسافر د مونځ دپاره اودرېږی نو سنت دې پرېږدی.

او چه کله د هغتې لسو ورځو د پاره چرته ایسار شی نو سنت دې اداکوی.

وهومختار الامام الحلی فلیراجع الی ردالمحتار ص۵۵۵ جلد۱ باب المسافر﴿۳﴾ وهوالموفق

په سفر کښې د سنتو د پریخودلو او نه پریخودلو مسئله

سوال: چه مے فرمایند علماء کرام دریں مسئله که سنن موکده درحالت سفر شرعی کردن درست است یانه؟ بینواتوجروا

المستفتی: حسن خان افغانی افغانستان.......۱۹۸۸ء/۱/۷

جواب: بر مسافر شرعی در سنت موکده خواندن توسع است البته راجح این ست که در وقت قرار ونزول

﴿۱﴾ (سنن ابی داؤد ص ۷۰ جلد ۱ باب من نام عن صلوٰة او نسیها)

﴿۲﴾ عن ابن عمر قال صلیت مع النبی ﷺ الظهر فی السفر رکعتین وبعدها رکعتین الخ.

عن ابن عمر قال صلیت مع النبی ﷺ فی الحضر والسفر فصلیت معه فی الحضر الظهر اربعًا وبعدها رکعتین وصلیت معه فی السفر الظهر رکعتین وبعدها رکعتین الخ.

(سنن ترمذی ص ۷۲ جلد ۱ ابواب صلاة السفر باب ماجاء فی کم تقصر الصلاة)

﴿۳﴾ قال العلامة ابن عابدین رحمه الله: (هو المختار) وقیل الافضل الترک ترخیصا وقیل الفعل تقربا وقال الهندوانی الفعل حال النزول والترک حال السیر وقیل یصلی سنة الفجر خاصة وقیل سنة المغرب ایضا بحر قال فی شرح المنیة والاعدل ما قاله الهندوانی قلت والظاهر ان ما فی المتن هو هذا وان المراد بالامن والقرار النزول وبالخوف والفرار السیر لکن قدمنا فی فصل القراءة انه عبر عن الفرار بالعجلة لانها فی السفر تکون غالباً من الخوف تأمل.

(ردالمحتار ص۵۸۵ جلد۱ مطلب فی الوطن الاصلی ووطن الاقامة)

ایں را خواند ودر وقت سیر وفرار وخوف نه خواند، ردالمحتار ص۵۵۵ جلد ۱ باب المسافر﴿۱﴾. پس اگر سائر باشد و برائے نماز توقف کند سنن را ترک خواهد کرد، واگر برائے قرار نزول کرده باشد یعنی کم از مقدار اقامت ادا خواهد کرد۔ وهو الموفق

د سفر د بعضې احکاماتو باره کښې تپوس

سوال: علمائې کرام دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه (۱) فوجی د خپلې ارادې مالک نه وی بلکه تابع وی د اقامت نیت کولې شی یا نه؟ (۲) کوم فوج چه په هندستان علاقه کښې دې دهغې څه حکم دې؟ او چه کوم په پاکستانی علاقه کښې دې دهغې څه حکم دې؟ (۳) دبانډې یا کلی اوښار حکم او تعریف څه دې او د ځنګل میدانونو او غرونو څه حکم دې (۴) که یقینی طور سره د اقامت موده معلومه وی نود اقامت نیت صحیح دې؟ (۵) دکومو افسرانو په وټیلو بانډې د اقامت نیت صحیح دې؟ (۶) د سفر او حضر تعلق د سهولت سره دې یا نه؟ بعضې خلق وائی چه مونږ ته څه تکلیف دې هر څیز په آسانئ سره ملاویږی؟ (۷) بانډو او ښارونو ته نزدې چه کوم فوج اوسیږی د هغې حکم د بانډې او ښار او سیدونکو پشان دې؟ (۸) په ماضی کښې چه کوم مجاهدین اسلام د جهاد دپاره په سفر روانیدل هغوی ترڅو پورې دوه رکعته کول په تاریخ کښې که د قصر د مونځ تفصیلی واقعه وی نو اولیکئ؟ بینوا توجروا

المستفتی: مولوی عبدالصمد امام مسجد ۱۱۲۷

انفنټری ورکشاپ EME ډیپو پاک آرمی ۱۹۷۲ء۱۰/۲/۷

﴿۱﴾ قال العلامة ابن عابدین: (هو المختار) وقیل الافضل الترک ترخیصا وقیل الفعل تقربا وقال الهندوانی الفعل حال النزول والترک حال السیر وقیل یصلی سنة الفجر خاصة وقیل سنة المغرب ایضا بحر قال فی شرح المنیة والاعدل ماقاله الهندوانی، قلت والظاهر ان مافی المتن هو هذا وان المراد بالامن والقرار النزول وبالخوف والفرار السیر. (ردالمحتار هامش الدرالمختار ص۵۸۵ جلد ۱ مطلب فی الوطن الاصلی ووطن الاقامة باب صلاة المسافر)

الجواب: (الف) واضحه دې وی که تاسو کښې څوک امام یا سپاهی یا افسر د هغه چاونړو نه راغلې دی چه د محاذ او کیمپ نه ۴۸ میله فاصله باندې دی نو هغوی به قصر کوی. اوچه کوم کسان د نزدې چاونړو نه راغلې دی نو هغوی به اتمام کوی.《۱》 په دزبندئ سره دې حکم باندې هیڅ فرق نه پریوځی.

(ب) په ښار او د ښار په فناء کښې جمعه کولې شی.《۲》 لیکن په ځنګل یا بیابان وغیره کښې د جمعې مونځ کول صحیح نه دې، ددې نه پس په ترتیب سره جوابونه دادی. (۱) نشی کولې.《۳》 (۲) هیڅ فرق نشته دې کما مرفی الف(۳) په کوم ځائې کښې چه دیرجماتونه محلې او بازارونه وی او د بانډو نه د ضروریاتو دپاره دلته خلق راځی نو دا ځائې ښار، او غټ کلې دې په دې کښې دجمعې مونځ صحیح دې ګنې نوصحیح نه دې. (۴)《٤》 نیت او اراده معتبرده اندازه معتبره نه ده《۵》. (۵) د پورته افسرانو حکم معتبر دې《٦》. (۶) په شرعی احکاماتو کښې فطرت او مصلحتِ عامهُ باندې نظر وي، په

《۱》وفی الهندیة: اقل مسافة تتغیر فیها الاحکام مسیرة ثلاثة ایام کذافی التبیین.
(فتاویٰ عالمگیریة ص ۱۳۸ جلد ۱ الباب الخامس عشر فی صلاة المسافر)

《۲》قال العلامة الحصکفی رحمه الله: ویشترط لصحتها سبعة اشیاء الاول المصر (او فناؤه). (الدر المختار علی هامش ردالمحتار ص ۵۹۰، ۵۹۱ جلد ۱ مطلب فی صحة الجمعة بمسجد المرجة والصالحیة فی دمشق باب الجمعة)

《۳》قال العلامة الحصکفی رحمه الله: والمعتبر نیة المتبوع لانه الاصل لاالتابع کامرأة وفاها مهرها المعجل وعبد غیر مکاتب وجندی اذا کان یرتزق من الامیر. (الدر المختار علی هامش ردالمحتار ص۵۸۷ جلد ۱ مطلب فی الوطن الاصلی ووطن الاقامة باب صلاة المسافر)

《۴》قال العلامة ابن عابدین رحمه الله: عن ابی حنیفة انه بلده کبیرة فیها سکک واسواق ولها رساتیق. (ردالمحتار هامش الدر المختار ص ۵۹۰ جلد ۱ باب الجمعة)

《۵》قال العلامة شرنبلالی: وقصر ان نوی اقل منه ای من نصف شهر لما قدمناه اولم ینو شیئاً وبقی علی ذلک سنین وهو ینوی انه غداً یخرج او بعده لما روی البیهقی باسناد صحیح ان ابن عمر قال ارتج علینا الثلج ونحن باذربیجان ستة اشهر فی غزاة فکنا نصلی رکعتین. (امداد الفتاح شرح نور الایضاح ص ۴۶۹ مطلب فیما یشترط لصحةنیة السفر)

《۶》قال العلامة الحصکفی رحمه الله: ولا بد من علم التابع (بقیه حاشیه په راروانه صفحه)

خصوصیت باندې نه وي《۱》. (۷) هم دغه شان حکم ئې دې《۲》 (۸) چه کله به د خپل ځائې او کلی نه بهر کیدل نو دوه رکعته به ئې کول.《۳》فقط

په شرعی سفر کښې مسافر باندې قصر واجب او اتمام ممنوع دې او روژه نیول بهتر دي

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه (۱) په شرعی سفر کښې قصر دې که تکلیف او مشقت نه کیدلو په صورت کښې اتمام اوکړی نو آیا دابه جائز وی. (۲) که په شرعی سفر کښې مشقت نه وی په ریل ګاډي، جهاز وغیره کښې سفر وی نو روژه نیول اولیٰ دی یا نه نیول؟ بینوا توجروا

المستفتی: محمد عبدالله خوشاب پنجاب.... ۲۰\۱ رمضان ۱۴۰۸ھ

(بقیه حاشیه) بنیة المتبوع فلو نوی المتبوع الاقامة ولم یعلم التابع فهو مسافر حتی یعلم علی الاصح وفی الفیض وبه یفتیٰ کما فی المحیط وغیره.
(الدر المختار علی هامش ردالمحتار ص ۵۹۹ جلد ۱ مطلب فی الوطن الاصلی ووطن الاقامة باب صلاة المسافر)

《۱》قال العلامة الحصکفی رحمه الله: حتی لو اسرع فوصل فی یومین قصر.
(الدر المختار علی هامش ردالمحتار ص ۵۸۰ جلد ۱ باب صلاة المسافر)

《۲》قال الشرنبلالی: ولایزال یقصر حتی یدخل مصره او ینوی اقامته نصف شهر ببلد او قریة. (امداد الفتاح شرح نور الایضاح ص ۴۶۸ باب صلاة المسافر)

《۳》عن انس قال خرجنا مع رسول اللهﷺ من المدینة الی مکة فکان یصلی رکعتین رکعتین حتی رجعنا الی المدینة قیل له اقمتم بمکة شیئاً قال اقمنا بها عشراً متفق علیه، وعن ابن عباس قال سافر النبیﷺ سفراً فاقام تسعة عشر یوماً یصلی رکعتین رکعتین قال ابن عباس فنحن نصلی فیما بیننا وبین مکة تسعة عشر رکعتین رکعتین فاذا اقمنا اکثر من ذلک صلینا اربعاً رواه البخاری.
(مشکواة المصابیح ص ۱۱۸ جلد ۱ باب صلاة المسافر)

الجواب: د مسافر د پاره قصر کول واجب دی او اتمام ممنوع دې. ﴿۱﴾ او د عدم مشقت په وخت کښې افطار جائز دې او روژه نیول بهتر دی. ﴿۲﴾
(بحر ص ۲۸۲ و شامي) وهو الموفق

د چا دوه وطنه کیدلو صورت کښې د قصر د مونځ مسئله

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه زید په دوه وطنونو کښې رهائش اختیار کړې دې. یو د یخنئ د رهائش د پاره او بل د ګرمئ د پاره اوس د ګرمئ والا وطن نه یخنئ والا وطن ته د څه ضرورت د پاره راغې نو آیا دې به مسافر وی یا نه؟ او قصر به کوی یا اتمام؟ بینوا توجروا

سائل: محمود الحسن کوټکی ډی آئی خان

الجواب: دا دواړه وطنو نه به پخپل حالت باندې وي، د سفر په وجه به نه باطلیږی.

کمافی البحر ص ۱۳۶ جلد ۲ وکثیر من المسلمین المتوطنین فی البلاد ولهم دور وعقار فی القریٰ البعیدة منها یصیفون بها بأهلهم ومتاعهم فلا بد من حفظها انهما وطنان له لا یبطل احدهما بالآخر ﴿۳﴾ . وهو الموفق

﴿۱﴾ قال العلامة حصکفی: صلی الفرض الرباعی رکعتین وجوبا لقول ابن عباس ان الله فرض علی لسان نبیکم صلاة المقیم اربعا والمسافر رکعتین ، قال ابن عابدین (قوله وجوباً) فیکره الاتمام عندنا حتی روی عن ابی حنیفة انه قال من اتم الصلاة فقد اساء وخالف السنة.
(الدر المختار مع رد المحتار ص ۵۸۰ جلد ۱ باب صلاة المسافر)

﴿۲﴾ قال العلامة ابن نجیم رحمه الله: (قوله وللمسافر وصومه احب ان لم یضره) ای جاز للمسافر الفطر لان السفر لا یعری عن المشقة فجعل نفسه عذرا بخلاف المرض لانه قد یخف بالصوم فشرط کونه مفضیا الی الحرج وانما کان الصوم افضل ان لم یضره لقوله تعالیٰ وان تصوموا خیر لکم ولان رمضان افضل الوقتین فکان فیه الاداء اولی ولا یرد علینا القصر فی الصلوات فانه واجب حتی یأثم بالاتمام. (بحر الرائق ص ۲۸۲ جلد ۲ فصل فی العوارض)

﴿۳﴾ (البحر الرائق ص ۱۳۶ جلد ۲ باب المسافر)

د مسافر سړی د مونځ په حالت کښې د مقیم کیدو د پاره د نیت مسئله.

سوال: جناب مفتی دار العلوم حقانیه اکوړه خټک جناب عالي! که د لاندې عبارت پوره مطلب واضحه کړې نو ډیره مهربانی به وی.

(الف) که یو مسافر د مونځ په حالت کښې د اقامت نیت اوکړی برابر خبره ده چه په اول کښې وی یا په مینځ کښې یا په آخر کښې لیکن د سجده سهو یا سلام نه مخکښې وی نو هغه د پاره دغه مونځ پوره کول پکار دی قصر پکښې جائز نه دې. (بهشتی زیور)

(ب) آؤ که د مونځ وخت تیریدلو نه پس نیت اوکړی یا د لاحق کیدلو په حالت کښې نیت اوکړی نو دهغه د نیت اثر به په دې مونځ کښې نه ښکاره کیږی. او که دا مونځ د څلور رکعتو والا وی نو دده د پاره به پکښې قصر واجب وی.

مثال. نمبر ۱: یو مسافر د ظهر مونځ شروع کړو د یو رکعت کولو نه پس ئې د اقامت نیت او کړو نو دا نیت به په دې مونځ کښې اثر نه کوی. او دا مونځ قصر سره کول پکار دی.

مثال نمبر ۲: یو مسافر د بل مسافر مقتدی شو او لاحق شو بیا ئې خپل پاتې شوې رکعتونه اوکړل او د اقامت نیت ئې اوکړو نو ددې نیت اثر به په دې مونځ باندې بالکل نه پریوځی. او که دا مونځ د څلورو رکعتونو والا وی نو دا به قصر سره کوی؟ بینوا توجروا

المستفتی: عبد الحمید شهر لوئې جنوبی وزیرستان.... ۳۰\۱ جنوري ۱۹۷۵

الجواب: دا عبارتونه بالکل واضح دی تاسو یو مقامی عالم ته رجوع اوکړئ. وهو الموفق

مسافر به د مقیم په اقتداء کښې څلور رکعته کوی

سوال: څه فرمائی علماء کرام د دین شرع متین په دې مسئلې باره کښې چه مسافر کله د مقیم امام اقتداء اوکړی نو څو رکعته به اداکوی؟ بینوا توجروا

المستفتی: محمد اسماعیل ملاکنډ ایجنسی

جواب: دامسافر به د مقیم په شان مونځ کوی﴿۱﴾ داقتداء په وجه به دده مونځ د دوؤ په ځائې څلور رکعته وی.

ونظیره نیة الاقتداء قبل التحریمه فافهم﴿۲﴾. وهوالموفق

په هندوستان کښې د قید پاکستانی قیدیانو د مونځ مسئله

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه مونږ دلته په هندوستان کښې دقید کیدلو د ورځې قصر کوو چه دهغې فتوٰی مونږ ته د مکتبه دیوبند سهارنپور نه سید احمد صاحب راکړې وه. یو څو ورځې اوشوې چه د پاکستان نه یو مولانا صاحب په خط کښې د پوره مونځ کولو تلقین کړې چه په هغې کښې څه علمی یا عقلی دلیل نشته نو زمونږ په ذهنونو کښې شکونه پیدا شوی دی. او زمونږ پوزیشن دادې چه مونږ د تارونو په مینځ کښې اوسیږو چه په هغې باندې څلور واړو طرفونو ته د وسلې نه ډک فوجیان ولاړ دي، د ورځې مونږ په خپله احاطه کښې ګرزو راګرزو. چه تقریباً ۴۰۰ ګزه اوږده او ۱۵۰ ګزه پلنه احاطه ده لیکن د شپې په هر قسم حرکت باندې پابندی ده تر دې چه متیازې وغیره هم مونږ د پارک سره یو مخصوص ځائې کښې کوو. چه هغه صرف د شپې دپاره جوړ کړې شوې دې. ددینه علاوه د خوراک څښاک آزادی ده. د اوسیدلو دپاره خیمې دي، د لامبلو د پاره ښه مزیدار انتظام دې داټول څیزونه په مخه کښې ساتی او زر تر زره مو د خپلې رائې نه خبر کړئ؟ بینوا توجروا

المستفتی: عبدالرحیم جنګی قیدی انډیا...اګست ۱۹۷۳

﴿۱﴾ قال العلامة الحصکفی رحمه الله: واما اقتداء المسافر بالمقیم فیصح فی الوقت ویتم. (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ص ۵۸۴ جلد ۱ باب صلاة المسافر)

﴿۲﴾ قال العلامة محمد امین: قوله(نیة المؤتم) ای الاقتداء بالامام او الاقتداء به فی صلاته اوالشروع فیها او الدخول فیها بخلاف نیة صلاة الامام وشرط النیة ان تکون مقارنة للتحریمة او متقدمة علیها بشرط ان لا یفصل بینها وبین التحریمة فاصل اجنبی. (ردالمحتار هامش الدرالمختار ص ۴۰۷ جلد ۱ باب الامامة)

الجواب: واضحه دې وی چه تاسو کښې کوم کسان چرته په آبادۍ کښې په جیل کښې وی نو هغوی دې څلور رکعته ادا کوی.

لانهم محبوسون لمدة زائدة علی الاسبوعین فی ارادة الهنود کما لا یخفیٰ علی من راجع الیٰ تاریخ المذاکرات﴿۱﴾

او چه کوم کسان صحرائی کیمپونو کښې ګیر دی او دهغوی په هغه افسر چه د هندوستانی حکومت د طرفنه دصحرائی قیدیانو په نقل و تحویل باندې مقرر وی چرته په آبادئ کښې مقیم وی نو بیا به هم څلور رکعته کول ضروری وی. او که افسر ددوی سره په صحرا کښې اوسیږی او مسافروی نو په دې صورت کښې به دوه رکعته کول ضروری وی.

ویدل علیه مافی الهندیة ص ۱۴۹ جلد ۱ فیصیر الجندی مقیما فی الفیافی بنیة اقامة الامیر فی المصر کذا فی الکافی﴿۲﴾. وهوالموفق

د وطن اقامت نه د سفر شروع کولو په صورت کښې به قصر کوي

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه د یوې لارئې ډرائیور دې دا ډرائیور چه د کوم کلي نه لارئی چلوی. هغه د ډرائیور خپل کلی هم نه دې بلکه د دې لارئی د کلی او د ډرائیور د کلی په مینځ کښې د سفر هومره مزل دې، اوس دا ډرائیور کله کله کلی ته هم راځی نو دا ډرائیور به ددغې لارئ والا په ځائې کښې قصر کوی که اتمام؟ بینوا توجروا

المستفتی: مولوی عبدالله مدرس مفتاح العلوم هنګو........۲۱۱۲۱۱۹۷۳

الجواب: واضحه دې وی چه دا مقام ددې ډرائیور دپاره وطن داقامت دې په دې شرط چه په دې کښې دهٔ داقامت په نیت پنځلس ورځې تیرې کړې وی نو لکه څنګه چه د وطنِ اصلی نه د سفرپه مقدار (اتهٔ څلویښت میله) نیت سره سړې

﴿۱﴾ قال العلامة شرنبلالی: ولا تصح نیة الاقامة لعسکر نا بدارالحرب...... ولا تصح نیة الاقامة لعسکرنا بدارنا فی حال محاصرة عسکرنا اهل البغی لان حالهم یخالف عزیمتهم للتردد بین القرار والفرار...... فافاد مفهومه انه اذا کانت المحاصرة بمصر صحت نیة الاقامة . انتهیٰ. (امداد الفتاح شرح نورالایضاح ص ۴۷۰ جلد ۱ قبیل مطلب فی اقتداء المسافر بالمقیم)

﴿۲﴾ (فتاویٰ عالمگیریة ص ۱۴۱ جلد ۱ الباب الخامس عشر فی صلاة المسافر)

مسافر جوړیږی نو دغه شان به د وطن اقامت نه هم د دومره مقدار په نیت سره مسافر ګرځی.

ولایضر قطع المسافة فی اقل من ثلثه ایام فی الهندیه ص ۱۴۸ جلد ۱ ولوکانت المسافة ثلاثا بالسیر المعتاد فسار الیها علی الفرس جریا حثیثا فوصل فی یومین او اقل قصر کذا فی جوهرة النیره ﴿۱﴾. وهوالموفق

په آبادۍ کښې به مقیم قیدیان اتمام کوی.

سوال: محترم مفتی! جامعه دارالعلوم حقانیه اکوړه خټک پاکستان دسلام نه پس ستاسو حضراتو یوه فتویٰ مونږ ته ملاؤ شوه لیکن اختلاف پکښې راغلې ځکه چه تاسو پکښې د (یا) لفظ لګولې دی. منو په لاندینی حالاتو کښې اوسیږو. تاسو ددې مطابق فتویٰ ورکړئ، دخپلې رائې یا داخباری خبرونو وغیره په بنا باندې فتویٰ مه ورکوئ یعنی ځما مطلب دادې چه شاید تاسو به سوچ اوکړئ چه پته نشته چه د هغوی به څه حال وي؟نو حالت دادې چه مونږ د چاونۍ سره یو ځائې اوسیږو. د رڼا انتظام موجود دې لکه څنګه چه په اسلام آباد کښې دې یعنې تر سحره پورې مونږ موجود دې لکه څګه چه په اسلام آباد کښې دې. یعنی تر سحره پورې مونږ په خپله بستره کښې قرآن پاک لوستلې شو. او د اوبو دومره انتظام موجود دې، چه یوسړې د پنځو مونځونو د پاره غسل کولې شی. بازار نه د کینټین په ذریعې سره د ژوند ضروریات د خوراک څښاک نه واخلې تر د قرآن پاک جائې نماز او لوټه وغیره راغوښتلو پورې عام اجازت دې د مونځ په وختونو کښې مونږ سره د چاهیڅ کار نه وی بلکه سحر او ماښام صرف لس منټونو دپاره انډیا والا زمونږ تلاشی اخلی. باقی ټوله ورځ مو د قرآن لوستلو نه بغیر بل څه کار نه وی دغه شان ځما پنځلس ورځې هم نشته ځکه چه ځما خلاصې یوه میاشت پس ممکن دې ما په صفا الفاظو کښې تاته حالات اوخودل نو ماته هم په صفاالفاظو کښې اوښایئ چه قصر مونځ کووم یا پوره مونځ دغه شان د روژې یا اخترونو او جمعې وغیره څه حکم دې؟ بینوا توجروا

المستفتی: کلرک محمد نثار جنګی قیدی انډیا..... ۱۵۱۳۱۱۹۷۳

﴿۱﴾(فتاویٰ عالمګیریة ص ۱۳۹ جلد ۱ الباب الخامس عشر فی صلاة المسافر)

الجواب: محترم المقام السلام علیکم نه پس دې دا خبره واضحه وی چه ته یعنی هغه قیدی چه د چاونۍ سره نزدې اوسیږې څلور رکعتونه به کوی. او جمعه او اخترونه به هم کوي، او روژه به هم نیسې به تا باندې به د مقیم احکام جاری کیږی. ﴿۱﴾ فقط سلام

د مسافر امام د مقیمینو د پاره څلور رکعته مونځ کول

سوال: حضرت الشیخ مولانا مفتی محمد فرید صاحب مدظله العالی بنده د دعاګانو طلب کونکې دې، هغه خاص مسئله کښې هم دعاګانې کوئ د لاندینۍ مسئلې متعلق جواب مطلوب دې.

مسئله داده چه مسافر امام د مقیمینوته د څلورو رکعتونو والا مونځ اوکړو او په دوو رکعتونو باندې دسلام په ځائې ئې څلور اوکړل نو سوال دادې چه د مقیمینو مونځ اوشو یا نه؟ بینوا توجروا

المستفتی: حافظ عبدالمالک نریاب متنی کوهاټ...۱۱۷جولائی ۱۹۷۹

الجواب: محترم المقام جناب حافظ عبدالمالک سلمه الرحمٰن السلام علیکم! دا خبره دې واضحه وی چه دعاګو د الله په فضل سره په خیریت دی الله کریم دې تاسو هم په خیریت سره ساتی. او خاص او نیک اولاد نعمتونه دې الله درکړي، آمین، دمسئلې متعلق جواب دادې که چرته دریم رکعت ته د اودریدلو په وخت کښ دغې مقیمینو د انفراد نیت نه وی کړې نو اعاده پرې واجب ده. ﴿۲﴾. وهوالموفق

په مسجدالحرام اومسجد نبوی کښې مقیم امام پسې به پوره مونځ کولې شی

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه مونږ په سعودی عرب

﴿۱﴾وفی الهندیة: فیصیر الجندی مقیما فی الفیافی بنیة اقامة الامیر فی المصر کذافی الکافی. (فتاویٰ عالمګیریة ص ۱۴۱ جلد ۱ الباب الخامس عشر فی صلاة المسافر)

﴿۲﴾قال ابن عابدین: (لم یصر مقیماً) فلو اتم المقیمون صلوتهم معه فسدت لانه اقتداء المفترض بالمتنفل ظهیریه ای اذا قصدوا متابعته اما لو نووا مفارقته ووافقوه صورة فلافساد افاده الخیر الرملی. (ردالمحتار هامش الدر المختار ص ۵۸۴ جلد ۱ باب صلاة المسافر)

کښې ملازمت کوو. دمکې معظمې او مسجد نبوی نه موږ د سفرشرعی په مقدار نه ډیرلرې یو. مکه مکرمه پنځه سوه کلو میټره او مدینه منوره زر میله لرې ده. چه کله موږ عمرې د پاره ځو نو د امام سره پوره مونځ کوو. آیا دا صحیح دي؟ بینوا توجروا

المستفتي: افضل خان بیشه سعودیه عربیه...... ۲۱۱۱۱۱۹۸۵

الجواب: که تاسو مسافرئ نو د مقیم امام پسې به پوره مونځ کوئ او خاتته مونځ کولو کښې به قصر کوئ. ﴿۱﴾ وهوالموفق

په جیل کښې به قیدیان اتمام کوی که قصر

سوال: محترمی ومکرمی جناب حضرت مفتی صاحب زید مجد کم دارالعلوم حقانیه اکوړه خټک. علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چې په جیل کښې قید بعضې خلق هغه وی چه هغوی ته با قاعده د عدالت د طرفنه د سیاسی یا اخلاقی دفعاتو مطابق قید سزا اوروليے شوې وی. داسې کسانو ته قیدیان وئیلې شی او بعضې خلق هغه وی چه هغوی ته حوالاتیان وئیلې شی. یعنی د هغوی مقدمات اوریدل شروع وی. (یعنی زیر سماعت وي) او بعضې د انتظامیې د طرفه د معینې او غیر معینې مودې د پاره نظر بند وی. د سیاسی دفعاتو په وجه د نیولې شوو کسانو خلاصیدل یا بل جیل ته د بدلیدلو دارومدار اکثر په حکومتی پالیسو باندې وی نو چه کوم نیولې شوی کسان د سفر مطابق مزل اوکړی او راوستلې شی د هغوی د اقامت نیت به صحیح وی یا نه؟ حال دا چه جیل نه د اقامت د اختیارولو ځائې دې او نه چاته په جیل کښې د معینې مودې څه اختیار وی نو د شریعت په رڼړا کښې به په دې صورت کښې د سفر نیت وی که د اقامت نیت به وي؟ بینوا توجروا

المستفتي: صاحبزاده عبدالباری جان ناظم اعلی جې یو آئی سرحد سنټرجیل هری پور ایبټ آباد. ۳۱۸۱۰۱۹۸۳

﴿۱﴾ قال العلامة مرغینانی: (وان اقتدیٰ المسافر بالمقیم فی الوقت اتم اربعا) لانه یتغیر فرضه الی اربع للتبعية كما يتغير بنية الاقامة لاتصال المغير بالسبب وهو الوقت. (هداية على صدرفتح القدير ص ۱۲ جلد ۲ باب صلاة المسافر)

الجواب دا نیولې شوی کسان د چا متعلق چه استفتاء کړې شوې ده دوی به اتمام کوی ځکه چه د جیل هغه لوئې افسر چه د یو جیل نه بل جیل ته د بدلولو اختیار لری هغه مقیم وی. وقالوا المعتبرنية المتبوع دون التابع كالاسير والغريم﴿۱﴾ البته که د دغې افسر نیت نا معلومه وی نو د صحیح ترین قول مطابق به دا نیولې شوې کسان قصر کوی

كمافی شرح التنوير على هامش الشامية ص۵۵۸ جلد ۱ ولا بد من علم التابع بنية المتبوع فلونوى المتبوع الاقامة ولم يعلم التابع فهو مسافر حتى يعلم وهو الاصح وبه يفتىٰ﴿۲﴾. وهوالموفق

د مونځ په حالت کښې دا قامت د نیت مسئله

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه (۱) که یو مسافر د مونځ په حالت کښې د اقامت نیت اوکړی خواه هغه په اول کښې وی یا مینځ کښې یا آخر کښې. لیکن سجده سهو یا سلام نه مخکښې نو ده له هغه مونځ پوره کول پکار دی په هغې کښې قصر جائز نه دې؟ (۲) اوکه د مونځ وخت تیریدلو نه پس نیت اوکړی یا د لاحق کیدلو په صورت کښې نیت اوکړی نو د هغه د نیت اثر به په دې مونځ کښې نه ښکاره کیږی او که دا مونځ د څلورو رکعتونو والا وی نو ده د پاره به پکښې قصر واجب وی

مثال نمبر۱: یو مسافر د ظهر مونځ شروع کړو د یو رکعت کولو نه پس وخت تیرشو او د هغې نه پس ده د اقامت نیت اوکړو نو د انیت به په دې نومونځ کښې اثر نه کوی اودا مونځ ورله په قصر سره کول پکار دی

مثال نمبر۲: یو مسافر د بل مسافرمقتدی شو او لاحق شو بیائې خپل شوې رکعتونه اوکړل او د اقامت نیت ئې اوکړو نو ددې نیت اثر به په دې مونځ باندې بالکل نه پریوځی اوکه دا مونځ د څلورو رکعتونو والا وی نو دا به قصرکوی دا مسئلې د بهشتې زیور نه اخستې شوې دی په دې کښې دویم مثال د اولنی مثال سره متعارض معلومیږی نو په دې نقطې باندې موږ پوهه کړئ؟ بینوا توجروا

المستفتي عبدالحمید وزیرستانی...... ۱۹۱۵۱۱۹۷۵

﴿۱﴾ (الدرالمختار ص۵۸۷ جلد ۱ مطلب فی الوطن الاصلی ووطن الاقامة)

﴿۲﴾ (الدرالمختار على هامش ردالمحتار ص۵۸۸ جلد ۱ قبيل باب الجمعة)

محترم المقام دامت برکاتکم د السلام عليکم نه پس جواباً عرض دي

الجواب: محترم المقام دامت برکاتکم د السلام عليکم نه پس جواباً عرض دي چه تا د بهشتي زيور په عبارت غور نه دي کړې په دې وجه ته په پريشانئ کښې مبتلا ئې په دې عبارت کښې دي چه د مثال نمبر ۲ او نمبر ۱ د هغه مسافر په حق کښې دي چه يو رکعت کولو نه پس نيت اوکړی ليکن د وخت تيريدلو نه پس به دا نيت غير موثر (بې اثره) وی ځکه چه کله دا سړې د ظهر د آخرى لمحو پورې مسافرپاتې شو نودده فريضه د دوه رکعتو ثابته مستحکمه شوې ده.باقی مونږ کوم چه د عصر په وخت کښې ادا کولې په هغې کښې د اقامت نيت په ماضی کښې مؤثر نه شی ګرزيدلې. ﴿۱﴾ وهوالموفق

د حنبلی مسافر اقتداء کښې د حنفی مسافر اتمام کول

سوال: علمائې دين دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه د عربو تبليغی جماعت زمونږ ښار ته راغلې وو.بيا دوه ورځو دپاره د اهل حديثو جمات ته لاړلو، اهلِ حديث والو د اکرام او عزت په طور يو کس امامت ته وړاندې کړو او د مسافر کيدو باوجود ئې اتمام اوکړو..آيا زمونږ حنفی مسلک والو باندې قصر واجب دې؟ بينوا توجروا

المستفتی: محمد سرور کهلول ډيره غازی خان ۱۲/۸/۱۹۸۹

الجواب: صرف د احنافو په نزد په مسافر باندې قصر واجب دې (لدلائل قد فصلت فی موضعها)﴿۲﴾ او د نورو امامانو په نزد اتمام هم جائزدې لهٰذا په تاسو

﴿۱﴾قال العلامة الكاسانی: واقتداء المسافر بالمقيم يجوز فی الوقت ولا يجوز فی خارج الوقت عندنا لان فرض المسافر قد تقرر ركعتين على وجه لا يحتمل التغير بالاقتداء بالمقيم فكانت القعدة الاولىٰ فرضا فی حقه فيكون هذا اقتداء المفترض بالمتنفل فی حق القعدة وهذا لا يجوز على اصل اصحابنا. (بدائع الصنائع ص ۲۶۰ جلد ۱ احكام المسافر)

﴿۲﴾ وفی المنهاج : والقصر واجب عندنا وهو رواية عن مالک واحدی روايتی احمد وهو مذهب جمهور الصحابة والتابعين، ويقال له قصر اسقاط وقال ابن القيم انه لم يثبت عنه ﷺ انه اتم الرباعية فی سفره البتة، انتهیٰ ومارواه الشافعی...... (بقيه حاشيه په راروانه صفحه)

باندې اعاده ضروری نه ده. وجه داده چه د امذ هبونه د خلفائې راشدينو په زمانه کښې هم موجود وو او په مخالفت کونکی باندې انکار مروی دې ليکن اعاده مروی نه ده.

كما انكروا على امير المؤمنين عثمان بن عفان رضى الله عنه اتمامه ولم يرو عن المنكرين الاعادة ﴿١﴾ . وهوالموفق

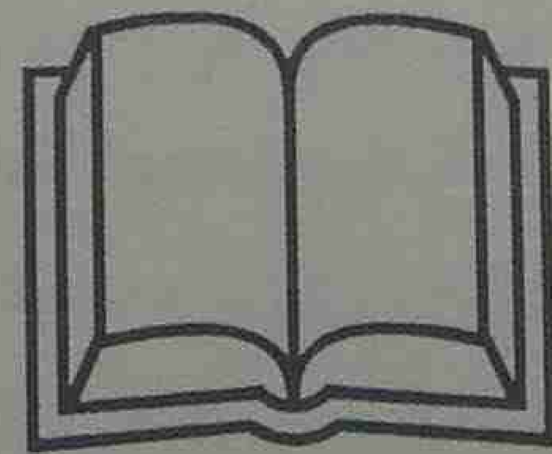
(بقيه حاشيه) انه عليه السلام اتم ففی سنده طلحة بن عمرو وهو متروک ، وكذلک ماروی فی شرح السنة ففی سنده ابراهيم بن يحیٰ وهو لين الحديث. والقصر والاتمام كلاهما جائزان وهو مذهب مالک وهو قول احمد الاخر وهو مذهب الشافعی والقصر افضل فی مواضع الخ. (منهاج السنن شرح جامع السنن ص ۷۹ جلد ۳ ابواب السفر)

﴿١﴾قال العلامة الكاسانی: وروی ان عثمان رضى الله عنه اتم الصلاة بمنیٰ فانكر عليه اصحاب رسول الله ﷺ حتی قال لهم انی تأهلت بمكة وقد سمعت رسول الله ﷺ يقول: من تاهل بقوم فهم منهم، فدل انكار الصحابة واعتذار عثمان ان الفرض ما قلنا اذ لو كان الاربع عزيمة لما انكرت الصحابة عليه ولما اعتذرهو اذ لايلام على العزائم ولا يعتذر عنها. (بدائع الصنائع ص ۲۵۹ جلد ۱ الكلام فی صلاة المسافر)

فتاوی دیوبند پاکستان المعروف به

فتاوی فریدیه دریم جلد

باب صلوة الجمعة

....

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

قال الله تعالیٰ

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اِذَا نُوْدِيَ لِلصَّلٰوةِ مِنْ
يَّوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا اِلٰى ذِكْرِ اللّٰهِ وَذَرُوا الْبَيْعَ ۭ
ذٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُوْنَ ۝

(النساء)

...

باب صلاة الجمعة

د جمعې مونځ فرض عين دي او ددې د فرضيت نه منكر كافر دي

سوال: علمائې دين دې مسئلې باره كښې څه فرمائى چې د جمعې په مونځ كښې اختلاف دې چه آيا د جمعې مونځ فرض دې يا واجب دې؟كه فرض وى نو ددې منكر كافر دې يا نه؟ اوكه واجب وې نو د واجبو نيت ولې نشى كولې؟ بينوا توجروا

المستفتى: فيض الله متعلم دار العلوم حقانيه.........١٧١٢١١٩٢٩

الجواب: د جمعې مونځ فرضِ عين دي ددې دفرضيت نه منكر كافر دي. فى الدر المختار: هى فرض عين يكفر جاحدها بالدليل القطعى كما حققه الكمال﴿١﴾. وهوالموفق

د جمعې په ورځ د نيكو اعمالو فضليت

سوال: علمائې دين دې مسئلې باره كښې څه فرمائى چې آيا د جمعې په ورځ د نيكو اعمالو ثواب د نورو ورځو په نسبت سره ډير وي؟ بينوا توجروا

المستفتى:عبدالحق ابو سوات.........رمضان ۱۴۰۹هـ

الجواب: اجمالى طور دا مسئله مروى ده. ﴿٢﴾ البته تخصيص ﴿٢﴾ بلامخصص مكروه دي.(وكم من فرق...

﴿١﴾(الدر المختار على هامش ردالمحتار ص ۵۸۹ جلد ۱ باب الجمعة)

﴿٢﴾عن اوس بن اوس قال قال رسول الله ﷺ ان من افضل ايامكم يوم الجمعة فيه خلق آدم وفيه قبض وفيه النفخة وفيه الصعقة فاكثروا على من الصلوٰة فيه فان صلوتكم معروضة على قالوا يا رسول الله وكيف تعرض صلاتنا عليك وقدارمت قال يقولون بليت قال ان الله حرم على الارض اجساد الانبياء رواه ابوداؤد والنسائى وابن ماجة والدارمى والبيهقى.

(مشكوٰة المصابيح ص ۱۲۰ جلد ۱ باب الجمعة) ...... (بقيه حاشيه په راروانه صفحه)

بين الفضيلة والتخصيص﴿١﴾وهوالموفق

د جمعې په ورځ د بعضې عملونو په كولو كښې د ثواب زياتوالې او د جمعة الوداع مسئله

سوال: علمائې دين دې مسئلې باره كښې څه فرمائى چه (۱) چه آيا د جمعې په ورځ داعمالو ثواب د نورو ورځو نه زيات وى.(۲) آياجمعه الوداع ته په نورو جمعو باندې داسې فضيلت حاصل دې لكه څنګه چه ته د هفتې په نورو ورځو باندې؟ بينوا توجروا

المستفتى:عبدالحق ابوها سوات......١٧رمضان١٣٩٩هـ

(بقيه حاشيه)وفى المنهاج: اعلم ان الحديث يدل على ان افضل الايام يوم الجمعة وبه قال احمد وبه جزم ابن العربى،وقيل يوم عرفة افضل لحديث ابن حبان عن جابر قال قال رسول الله ﷺ ما من يوم افضل عند الله من يوم عرفة وبه اخذت الحنفية وهو اصح الوجهين عند الشافعية، وثمرة الاختلاف فى النذر فى افضل الايام والطلاق فيه، وحديثناانص على المرام من حديث الباب، وكذا من حديث عبد الله بن قرط عند ابن حبان ان النبى ﷺ قال افضل الايام عند الله تعالىٰ يوم النحر، وقد جمع الحافظ العراقى بينهما فقال المراد تفضيل الجمعة بالنسبة الى ايام الجمعة، وتفضيل يوم عرفة او يوم النحر بالنسبة الى يام السنة.

(منهاج السنن شرح جامع السنن ص ۴۰ جلد۳ باب فضل يوم الجمعة)

﴿١﴾وفى المنهاج: قال صاحب البحر فى اثناء الرد على من جوز التكبير سرا يوم الفطر، ولان ذكر الله اذا قصد به التخصيص بوقت دون وقت او بشئ دون شئ لم يكن مشروعا حيث لم يرد الشرع به لانه خلاف الموضوع، وقال ناقلاعن الغاية ولا يكبر فى طريق المصلى عند ابى حنيفة اى حكما للعيد ولكن لو كبر لانه ذكر الله تعالىٰ يجوز ويستحب انتهىٰ، فلا بد من ابداء الفرق بين الاتيان بعبادة فى يوم الجمعة وليلتها حكما لهما وبين الاتيان بها فيهما لا حكمالهما فان مالا يدرك كله لا يترک كله، وائمة مساجد هذا العصر مبتلون بالاولىٰ فالى الله المشتكىٰ.

(منهاج السنن شرح جامع السنن ص ۴۴ جلد۴ باب ماجاء فى صوم يوم الجمعة)

الجواب: (۱) بعضې اعمال چه هغه ابن القیم په زاد المعاد کښې ذکر کړې دي، ثواب ئې زیات دي لکه درود شریف وغیره. ﴿۱﴾ (۲) جمعة الوداع یو عوامی نوم دې اسلامی نوم نه دې. ﴿۲﴾، وهوالموفق

د جمعې دمونځ نه پس جهری ذکر کول بدعت نه دي البته په بعضې صورتونو کښې مکروه دي

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائې چه د جمعې دمونځ نه پس د کلمه طیبه ذکر په اوچت آواز سره کول بدعت دې یا نه؟ بینوا توجروا

المستفتی: عزیز قریشی کهوټه........ ۱۲\۱۱\۱۹۷۲

الجواب: واضحه دې وی چه بدعت احداث فی الدین ته وائی یعنی غیردین ته

﴿۱﴾ قال ابو عبد الله ابن القیم الجوزیة: وکان من هده ﷺ تعظیم هذا الیوم وتشریفه وتخصیصه بعبادات یختص بها عن غیره...... وکان ﷺ یقرأ فی فجره بسورتی الٓمٓ تنزیل وهل اتی علی الانسان ...... الخاصة الثانیة استحباب کثرة الصلاة فیه علی النبی ﷺ وفی لیلته لقوله ﷺ اکثروا من الصلاة علی یوم الجمعة ولیلة الجمعة ورسول الله ﷺ سید الانام ویوم الجمعة سید الایام فللصلاة علیه فی هذاالیوم مزیة لیست لغیره...... فاعظم کرامة تحصل لهم فانما تحصل یوم الجمعة فان فیه بعثهم الی منازلهم وقصورهم فی الجنة وهو یوم المزید لهم اذا دخلوا الجنة وهو عید لهم فی الدنیا.

(زاد المعاد فی هدی خیر العباد ص ۱۲۶ جلد ۱ فصل فی تعظیم یوم الجمعة)

حاشیه نمبر۲ ص۱۰۲: علامه عبدالحئ لکهنوی رحمه الله فرمائی د خطبه وداع اهتمام کول لکه چه په دې زمانه کښې مروج دې او دا د التزام حد ته رسول د ابتداع نه خالی نه ده. معتمدین علماؤ باندې لازم دی چه ددې طریقې التزام پریږدی. چه عوام ددې د مستحب او سنت بلکه ضروری ګنړلو د عقیدې نه خلاص شی.

(مجموعة الفتاویٰ ص ۱۷۹ جلد۲ کتاب الحظر والاباحة)

﴿۳﴾ قال العلامة ابن رجب الحنبلی: والمراد بالبدعة ما احدث مما لا اصل له فی الشریعة یدل علیه واما ما کان له اصل من الشرع یدل فلیس ......(بقیه حاشیه په راروانه صفحه)

دین وئیل، او د جهری ذکر غیر دین کیدل نه مُبَرهَن او نه مُسلم بلکه ذکر بالجهر مستحب دي.

كما فی ردالمحتار ص۶۱۸ جلد ۱ وفی حاشیه الحموی عن الامام الشعرانی اجمع العلماء سلفا وخلفا علی استحباب ذکر الجماعة فی المساجد وغیرها الا ان یشوش جهرهم

(بقیه حاشیه) ببدعة شرعا وان کان بدعة لغة (جامع العلوم والحکم ص ۲۳۳) وقال القرطبی: کل بدعة صدرت من مخلوق فلا یخلوا ان یکون لها اصل فی الشرع اولا فان کان لها اصل کانت واقعة تحت ما ندب الله الیه وحفن رسوله الیه فهی فی حیز المدح وان لم یکن مثاله الخ (احکام القرآن للقرطبی ص۸۷ جلد ۱ بقرة) قال الملا علی قاری: قال النووی البدعة کل شئ عمل علی غیر مثال سبق وفی الشرع احداث ما لم یکن فی عهد رسول الله ﷺ (مرقاة ص ۲۱۶ جلد۲) قال الامام الغزالی: اذا لم یرد فیه نهی فلا ینبغی ان یسمی بدعة ومکروها ولکنه ترک الاحب وقال الشافعی ما خالف الکتاب والسنة او الاثر او الاجماع فهو ضلالة وما احدث من الخیر مما لا یخالف شیئاً من ذلک فلیس بمذموم (الاحیاء لعلوم الدین ص ۳۳۱ جلد۲) قال العزبن عبد السلام الشافعی: البدعة فعل مالم یعهد فی عصر رسول الله ﷺ وهی منقسمة الی بدعة واجبة وبدعة محرمة وبدعة مندوبة وبدعة مکروهة وبدعة مباحة الخ (قواعد الاحکام ص ۱۷۲، ۱۷۴ جلد۲) قال الشیخ محمد فرید: اعلم ان البدعة هی اعتقاد ما لیس من الدین دینا وهی قسمان مکفرة ومفسقة (فتح المنعم شرح مقدمه مسلم ص ۲۹) وفی مختار الصحاح: البدعة الحدث فی الدین بعد الاکمال، وفی عمدة القاری: البدعة فی الاصل احداث امر لم یکن فی زمن رسول الله ﷺ، وفی شرح المقاصد: ان البدعة المذمومة هو المحدث فی الدین من غیر ان یکون فی عهد الصحابة والتابعین ولا دل علیه دلیل شرعی (ضروری مسائل ص ۱۱) وقال العلامة ابن حجر العسقلانی: والتحقیق انها ان کانت مما تندرج تحت مستحسن فی الشرع فهی حسنة وان کانت من ما تندرج تحت مستقبح فی الشرع فهی مستقبحة والا فهی من قسم المباح وقد تنقسم الی الا حکام الخمسة (فتح الباری ص ۲۱۹ جلد۴) قال العلامة ابن عابدین: بدعة ای محرمة والا فقد تکون واجبة ...... ومندوبة...... وکل احسان لم یکن فی الصدر الاول ومکروهة...... ومباحة الخ (ردالمحتار ص ۴۱۴ جلد ۱).

د البته علی نائم او مصل او قارئ(۱) لهذا دیته بدعت وئیل صحیح نه دی البته د ایذا او تکلیف رسولو په وخت کښې مکروه دي. «۲» وهو الموفق

ښځو د پاره جمعې له جماتونو ته تلل مکروه دی.

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه نن صبا ښځې هم د جمعې مونځ کولو د پاره راځی ددې څه حکم دې آیا دا جائز دي؟ بینوا توجروا

المستفتی: مولوی کرم الهی عثمانی اسلام پوره سرگودها...۱۲۹ رمضان ۱۴۰۵ھ

الجواب: زنانه له جماتونو ته د مونځ د پاره تلل مکروه او ممنوع دی. «۳» وهو الموفق

«۱» (ردالمحتار هامش الدر المختار ص۴۸۸ جلد ۱ مطلب فی رفع الصوت بالذکر)

«۲» قال العلامة جلال الدین السیوطی: انه لا کراهة فی شیئ من ذلک وقد وردت احادیث تقتضی استحباب الجهر بالذکر، واحادیث تقتضی استحباب الاسرار به، والجمع بینهما ان ذلک یختلف باختلاف الاحوال والاشخاص کما جمع النووی بمثل ذلک بین الاحادیث الواردة باستحباب الجهر بقراءة القرآن والاحادیث الواردة باستحباب الاسرار بها...... بعد ذکر احادیث خمس وعشرون قال: اذا تأملت ما اوردنا من الاحادیث عرفت من مجموعها انه لا کراهة البتة فی الجهر بالذکر بل فیه ما یدل علی استحبابه اما صریحا او التزاما کما اشرنا الیه واما معارضته بحدیث "خیر الذکر الخفی" فهو نظیر معارضة احادیث الجهر بالقرآن بحدیث المسر بالقرآن کالمسر بالصدقة وقد جمع النووی بینهما بان الاخفاء افضل حیث خاف الریاء او تأذی به مصلون او نیام والجهر افضل فی غیر ذلک. (الحاوی للفتاوٰی ۱: ۳۷۵، ۳۷۹ نتیجة الفکر فی الجهر فی الذکر)

(ومثله فی سباحة الفکر فی الجهر بالذکر للشیخ عبد الحئ فرنجی محلی لکهنوی)

«۳» قال العلامة الحصکفی رحمه الله: ویکره حضورهن الجماعة ولو جمعة وعید ووعظ مطلقا ولو عجوز الیلا علی المذهب.

(الدر المختار علی هامش ردالمحتار ص۴۱۸ جلد ۱ باب الامامة)

د جمعې او اختر مونځ به په یوه ورځ باندې ادا کولې شي

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چې دې کال په انگلینډ کښې او خاص کر زمونږ درهائش په اطرافو کښې عیدالاضحٰی د جمعې په ورځ اوشو اوس بعضې خلق وائی چه د اختر خطبه او د جمعې خطبه په یوه روځ کول نه دی پکار ځکه چه په دی کښې تنگی او حرج دې چه د قربانئ نه به لاوزگار شوې نه وی چه د جمعې مونځ شروع شی په دې وجه اختر یوه ورځ مخکښې یا روستو کول پکار دی غرض دادې چه ددې مسئلې وضاحت او حقیقت څه دې؟ بینوا توجروا

المستفتی: محمد اعظم بولټن انگلینډ...۱۹۲۹ء ۱۵۱۷

الجواب: زمونږ احنافو په نزد د اخترونو او جمعې مونځو نه به دواړه کولې شی او دا د جمهورو مذهب دې، (خلافاً لعطاء) ځکه چه په کومو دلیلونو سره د اختر د مونځ واجب کیدل او د جمعې د مونځ فرض کیدل ثابت دی په هغې کښې هیڅ قید او تخصیص نشته او کوم احادیث چه د جمعې په پریخودلو باندې دلالت کونکې دی هغه رخصت د باندچیانو خلقو د پاره وه. «۱» بقرینة ما رواه ابو داؤد وانا مجمعون وللتفصیل موضع آخر«۲». وهو الموفق

«۱» قال العلامة ابن عابدین رحمه الله: اما مذهبنا فلزوم کل منهما قال فی الهدایة ناقلا عن الجامع الصغیر عیدان اجتمعا فی یوم واحد فالاول سنة والثانی فریضة ولا یترک واحد منهما، قال فی المعراج احترز به عن قول عطاء تجزی صلاة العید عن الجمعة ومثله عن علی وابن الزبیر قال ابن عبد البر سقوط الجمعة بالعید مهجور وعن علی ان ذلک فی اهل البادیة ومن لا تجب علیهم الجمعة. (ردالمحتار ص۶۱۰ جلد ۱ مطلب فی الفال والطیرة باب العیدین)

«۲» وفی المنهاج: (قوله وربما اجتمعا فی یوم واحد فیقرأبهما) فیه رد لزعم الجهال ان اجتماع الخطبتین یکون منحوسا، وفیه حجة علی من قال بتداخل صلاة الجمعة صلاة العید وهو عطاء، بدلیل ما رواه ابو داؤد من حدیث زید بن ارقم ......(بقیه حاشیه په راروانه صفحه)

کېږې ویستل او صرف څادر تاوهلو سره د جمعې مونځ کول

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه که امام قصداً کپړې لرې کړی او صرف څادر د ځان نه تاؤ کړی او د جمعې امامت اوکړی نو آیا دا جائز دې؟ بینوا توجروا

المستفتی: عبدالحق...... ۲۶\۳\۱۹۷۴

الجواب: که په یو صحیح عرض باندې مبنی نه وی نو تارک السنت دې. ﴿۱﴾

(بقیه حاشیه) ومن حدیث ابی هریرة من الرخصة فی ترک الجمعة لمن صلی صلاة العید، والجواب عنه انه حدیث ضعیف فی اسناد حدیث زید بن ارقم ایاس بن ابی رملة وهو مجهول، وفی اسناد حدیث ابی هریرة بقیة وهو متهم بتدلیس التسویة علاانه مضطرب رفعا وارسالاً، وعلی تقدیر تسلیم الصحة یقال انه علیه السلام رخص لاهل العوالی دون اهل المدینة کما فی روایة البیهقی و کما فی المعراج عن علی ان ذلک فی اهل البادیة ومن لا تجب علیه الجمعة، وکما رواه البخاری فی باب مایؤکل من لحوم الاضاحی وما یتزود منها عن عثمان انه قال فی خطبته یا ایها الناس ان هذا الیوم قد اجتمع لکم فیه عیدان فمن احب ان ینتظر الجمعة من اهل العوالی فلینتظر ومن احب ان یرجع فقد اذنت له وروی مثله الحاکم عن الفاروق الاعظم.
(منهاج السنن شرح جامع السنن ص ۷۲ جلد۳ باب القرأة فی العیدین)

﴿۱﴾ قال العلامة سید احمد الطحطاوی : ویکره فی ازار مع القدرة علیها و کذا یکره ان یصلی فی السراویل وحده لما روی ان النبی صلی الله علیه وسلم نهی ان یصلی الرجل فی ثوب لیس علی عاتقه منه شئ کذا فی الشرح وظاهر التعبیر بالنهی ان الکراهة تحریمیة. (حاشیه الطحطاوی علی المراقی ص ۲۱۱ باب شروط الصلاة وارکانها)

وقال الحلبی: المستحب ان یصلی الرجل فی ثلثة اثواب ازار وقمیص وعمامة ولو صلی فی ثوب واحد متوشحا به جمیع بدنه کما یفعله القصار فی المقصورة جاز من غیر کراهة مع تیسر وجود الطاهر الزائد ولکن فیه ترک الاستحباب وروی عن ابی حنیفة انه کان یلبس احسن ثیابه للصلوٰة. (غنیة المستملی المعروف بالکبیری ص ۳۳۷ فصل فی مایکره فی الصلاة)

د جمعې په ورځ حرمتِ بیع وغیره د دویم اذان سره ده که د اولنی سره؟

سوال: چه مے فرمایند علماء دین دریں مسئله که درروز جمعه دواذان مے شود، سوال این است که حل وحرمت خرید وفروخت باذان اول حاصل مے شود یاباذان ثانی؟ بینوا توجروا

المستفتی: حاجی امیر مقام شیر گڑھ مردان

الجواب: این مسئله مختلف فیه است، بعض وقت نزول ایت رانظر مے کنند وحرمت رابراذان داخلی ومنبری بنا مے کنند، وبعض حکمت رانظر مے کنند وحرمت رابراذان اجماعی بنا مے کنند تا که سماعت خطبه فوت نه شود، وبعض علماء محققین مے گویند که حرمت برمنبری قطعی است وبراجماعی ظنی است، ومختار صاحب الهدایة القول الثانی ﴿۱﴾. فافهم، وهوالموفق.

په بانډو کښې د جمعې او ظهر په مینځ کښې د جمعې کولو اجازت نشته بلکه ظهر کول ضروری دي

سوال: علمائی دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه زمونږ کلې ښار یا لوئې کلې نه دې بلکه بانډه ده دلته د جمعې مونځ صحیح نه دې. لیکن د څه مودې نه دلته همیشه د جمعې مونځ کیږی. او وائی چه د جمعې مونځ دې ترتیب سره اداکوئ چه د جمعې په دولسو رکعتونو کښې د فرضونه مخکښې چه کوم څلور رکعته سنت دی په هغې کښې دې د جمعې نوم واخستلې شی او بیا دې دوه رکعته د جمعې فرض د امام سره ادا کړیشی. بیا به پوره لس رکعته په دې ترتیب سره ادا کولې شی. لکه چه همیشه د ظهرمونځ لس رکعته

﴿۱﴾ قال العلامة المرغینانی: واذا صعد الامام المنبر جلس واذن المؤذنون بین یدی المنبر بذلک جری التوارث ولم یکن علی عهد رسول الله صلی الله علیه وسلم الا هذا الاذان ولهذا قیل هو المعتبر فی وجوب السعی وحرمة البیع والاصح ان المعتبر هو الاول اذا کان بعد الزوال لحصول الاعلام به والله اعلم.
(هدایة علی صدر فتح القدیر ص ۳۸ جلد۲ باب صلاة الجمعة)

کولې شي. آیا دا طریقه د جمعې دادا کولو د پاره صحیح ده؟ بینوا توجروا

المستفتي: حبیب الله مندوری خیرآباد پشاور

الجواب: په دې خلقو باندې د ظهر مونځ باجماعت ادا کول لازمي دی. ﴿۱﴾ او په مذکوره طریقې سره ئې په کمال طورسره ذمه نه فارغیږی لهذا په دې کسانو باندې ضروری ده چه یا ښارته ځی او یا ظهرمونځ جمعې سره ادا کوی. فقط

د جمعې په ورځ د وعظ اوریدلو د پاره د خپلې محلې په ځائې د بلې محلې جمات ته تلل

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه کوهاله بازار د دریائې جهلم په غاړه واقع دې د دریاب په دواړو طرفو نو د پاکستان او آزاد کشمیر په علاقو کښې مخامخ دوه جماتونه دی د آزاد کشمیر د جامع مسجد خطیب خوش آوازه واعظ او نسبتاً لوئې عالم دې په دې وجه د اکثرو عوامو رُجحان د جمعې په ورځ هغې طرفته وی او باقی مونځونه په خپل جمات کښې ادا کوی. سوال دادې چه آیا پورې غاړه جمات ته تلل او د جمعې مونځ ادا کولو والا گنهگاریږی؟ بینوا توجروا

المستفتي: حکیم ډاکټرمحمود احمد ملک قادری کوهاله راولپنډي ۱۹۷۰ء/۴/۱۵

الجواب: که دې دویم جامع مسجد ته د زوال نه مخکښې تلل وی نو بیا پکښې هیڅ گناه نشته او که د زوال نه پس وی نو په هغې کښې تفصیل دې یعنی که په دغه دویم جمات کښې وعظ کیږی نو بیا هم تلل مکروه نه دی او که په دواړو کښې یوشان وعظ کیږی نو بیا تلل مکروه وی. (فی الدر المختار وکره تحریما للنهی خروج من لم یصل من مسجد اذن فیه جری علی الغالب والمراد دخول

﴿۱﴾قال العلامة ابن عابدین رحمه الله: وفیما ذکرنا اشارة الی انه لا تجوز فی الصغیرة التی لیس فیها قاض ومنبر وخطیب کما فی المضمرات والظاهر انه ارید به الکراهة لکراهة النفل بالجماعة الا تریٰ ان فی الجواهر لو صلوا فی القریٰ لزمهم اداء الظهر.
(ردالمحتارهامش الدرالمختار ص ۵۹۰ جلد ۱ مطلب فی صحة الجمعة)

الوقت اذن فیه اولا الا لمن ینتظم به امر جماعة اخری اوسماع الـوعظ الخ﴿۱﴾ دا تفصیل هغه وخت دې چه جمات ته د داخلیدو نه پس ځی او که اهل محله دویم جمات ته دوخت داخلیدلو نه مخکښې ځی نو بهترنه دی. په دې شرط چه وخت داخلیدلو نه پس وی. او په دې شرط چه په دویم جمات کښې وعظ نه کیږی. (واصل المسئلة فی الهندیة) ﴿۲﴾ وهوالموفق

د یو سړی په یو وخت کښې درې ځایونو کښې خطبه او جمعه ورکول ممکن غیر واقع دي

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه په یو وخت یو انسان په درې ځایونو یا درې ښارونو کښې په یو وخت خطبه او جمعه کولې شی یا نه؟ د بنده خپله دا عقیده ده چه دا محال او ممتنع دی په دې باره کښې شرعی حکم څه دې؟ بینوا توجروا

المستفتي: مولانا عبدالحیٔ اکبر پوره نوشهره.. ۱۹۹۰ء/۱۱/۲۲

الجواب: دیو سړی په یو ځائې کښې موجود کیدل ممکن بلکه واقع دی او په متعددو ځایونو کښې ئې موجود کیدل ممکن دی. ځکه چه د لطائفو او د لطائف لطائف تمثل جائز دې لیکن وقوع ئې ناممکن ده. ﴿۳﴾ وهوالموفق

﴿۱﴾(الدر المختار علی هامش ردالمحتار ص۵۲۸ جلد ۱ باب ادراک الفریضة)
﴿۲﴾ وفی الهندیة: دخل مسجدا قد اذن فیه یکره له ان یخرج حتی یصلی فان کان رجلا مؤذنا او امام مسجد وتتفرق الجماعة بسبب غیبته لا بأس بالخروج.
(فتاویٰ عالمگیریه ص ۱۲۰ جلد ۱ الباب العاشر فی ادراک الفریضة)
﴿۳﴾قال العلامة محمد عبد العزیز الفرهاری: وانکر بعض الفقهاء قطع المسافة البعیدة فی المدة القلیلة من الولی وعارضه بعض الفقهاء فقال من انکر ذلک کفر مستدلا بهذه القصة ولکن عندنا فی کونها من قطع المسافة نظر لان الظاهر ان آصف احضر العرش بتصرف باطنی لا بان یذهب ویحمله ومن اللطائف ما ذکره بعض الصوفیة القائلین بتجدد الامثال فی الاجسام ان عرشها انعدم فی سبا وتجدد عند سلیمان ...... (بقیه حاشیه په راروانه صفحه)

د جمعو تعدُد جائز او توحُد افضل دې

سوال: علمائې دې دین مسئلې باره کښې څه فرمائی چه په یو کلی کښې په دیرشو جماتو نو کښې جمعه ادا کولی شی آیا دا جائز دی. څکه چه دلته یو سړې بغیر د څه ضرورت نه په متعدد جماتونو کښې جمعې کولو ته مکروه وائی او په کراهت کښې د مفتی کفایت الله صاحب الدهلوی فتوی نقل کوی او ددینه علاوه د تعدد په کراهیت باندې دائمه ثلاثه قول هم نقل کوی. (ص۲۴۲جلد ۳ کفایت المفتی) ستاسو صاحبانو دې باره کښې څه رائې ده؟

بینوا توجروا

المستفتی: حافظ مطیع الله خطیب مرکزی مسجد چمن. ۱۵رمضان ۱۴۰۵ه

الجواب: په خیرالقرون کښې توحد معمول دو تکثر نه وو. کما لا یخفی. نو په دې بنا د توحد په افضلیت کښې هیڅ خفانشته. او خاص طور سره د جمعې د مونځ حکمتونه هم په توحُد کښې متحقق دی. ﴿۱﴾ نو چه کله حاکمان بې دینه

(بقیه حاشیه) علیه السلام والافضل هو الاستدلال بما تواتر عن الاولیاء کما فعله الشارح فی التلویح وقال الشیخ ابو عبد الله الیافعی امام مکة ان الشیخ رکن الدین ابالفتح القرشی الملتانی والشیخ نصیر الدین سراج الدهلوی یصلیان فی المسجد الحرام وامثاله فی تواریخ المشائخ اکثر من ان یحصیٰ.

(النبراس شرح شرح العقائد ص ۲۹۶ بحث کرامات الاولیاء حق)

﴿۱﴾ قال الامام ولی الله الدهلوی: وقد تلقت الامة تلقیا معنویا من غیر تلقی لفظ انه یشترط فی الجمعة الجماعة ونوع من التمدن وکان النبی ﷺ وخلفاؤه والائمة المجتهدون یجمعون فی البلدان ولا یؤاخذون اهل البدو بل ولا یقام فی عهدهم فی البدو ففهموا من ذلک قرنا بعد قرن وعصراً بعد عصر انه یشترط لها الجماعة والتمدن اقول وذلک لانه لما کان حقیقة الجمعة اشاعة الدین فی البلد وجب ان ینظر الی تمدن وجماعة.

(حجة الله البالغة ۲: ۳۰ الجمعة)

شی نه پخپله جمعه کوی او نه د هغې اهتمام کوی نو د هغې په نتائجو کښې د جمعو تکثر هم راپیدا شو. او د تعدُد په جواز باندې فتوی ورکول شروع شول. او توسیع پکښې پیدا شوه. تر دې چه د تعداد بلا تقید فتوی ورکړې شوه. (دفعًا للحرج فلیراجع الی رد المحتار ص۱۴۵ جلد۱ ﴿۱﴾ وهوالموفق

د جمعې په باره کښې د فقهي نه د ناخبره غیر مقلد عجیبه مسئلې

سوال: مخزنِ علومِ سبحانی جناب شیخ الحدیث د امت فیوضکم! د سلام نه پس عرض دې چه زمونږ څائې کښې یو عالم عجیبه مسئلې بیانول شروع کړې دی وائی چه په مستوراتو باندې، مسافر باندې، زمیندار باندې پټی کښې، ړوند او مریض باندې په کور کښې بغیر د خطبې نه جمعه فرض ده، او دوه رکعته به ادا کوی. او بالغرض که د چا نه جمعه او شوه نو بیا به هم د ظهر په څائې دوه رکعته د جمعې کوی دغه شان دا عالم د فقهي او ائمه مذهب نه منکر دې او تولې حوالې د ترمذی شریف، بخاری شریف او مسلم شریف ورکوی. مهربانی اوکړئ مونږ زر ددې مسئلو په باره کښې خبرکړئ څکه چه انتهائی د شر او فساد خطره ده؟ بینوا توجروا

المستفتی: مرزاګل صاحب الحق واړی ریاست دیر.... ۱۵ ذی قعده ۱۳۸۹ه

الجواب: دا سړې چرته غیرمقلد دې دده په بیان کړې مسئلو پلندې تاسو عمل مه کوئ په دې خلقو کښې نه پخپله د تحقیق اهلیت وی او پکښې په نورو علماؤ

﴿۱﴾ قال العلامة ابن عابدین رحمه الله: فقد ذکر الامام السرخسی ان الصحیح من مذهب ابی حنیفة جواز اقامتها فی مصر واحد فی مسجدین واکثروبه ناخذ لاطلاق لا جمعة الا فی مصر شرط المصر فقط وبما ذکرنا اندفع ما فی البدائع من ان ظاهر الروایة جوازها فی موضعین لا فی اکثر وعلیه الاعتماد، فان المذهب الجواز مطلقا بحر (قوله دفعا للحرج) لان فی الزام اتحاد الموضع حرجا بینا لا ستدعائه تطویل المسافة علی اکثر الحاضرین ولم یوجد دلیل عدم جواز التعدد بل قضیة الضرورة عدم اشتراطه لا سیما اذا کان مصرا کبیرا کمصرنا کما قاله الکمال.

(ردالمحتارهامش الدرالمختار ص ۵۹۵، ۵۹۶ جلد ۱ باب الجمعة)

دا باندې اعتماد وی. دده نه تاسو تپوس اوکړئ چه په حدیث شریف کښې حقیقت ثابت دي چه پیغمبر علیه السلام په عرفات کښې د ظهر مونځ ولې اداکړې وو. او د جمعې مونځ ئې نه وو کړې. او حال دا چه دغه د جمعې ورځ وه. دغه شان پیغمبر علیه السلام فرمائیلی دي، (لاجمعة الافی مصر جامع روی مرفوعًا وموقوفاً وهوالاصح لاکنه فی حکم المرفوع) ﴿۱﴾ددې حدیث نه ولې اعراض کوئ. خلاصه دا که ددوې سره څه دلیل وی نو هغه اولیکئ مونږ ته ئې راولیږئ. چه مونږ ئې مکمل جوابونه اولیکو.

که د جمعې بندولو په صورت کښې د فتنې او فساد او د خانه جنګئ خطره وی نو جمعه به نشی بندولې

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه زمونږ متعلقه باندو کښې یو ځائ شارکول دی چه د هغې آبادی پنځلس سوه کسانو باندې مشتمل ده، او درې جماتونه دی. جمعه د پخوانه جاری ده. اوس بعضې خلق وائی چه دلته جمعه نه کیږی. نو آیا دلته د جمعې مونځ صحیح دې؟ او د جُمعې بندولو کښې د فتنې او فساد او د خانه جنګئ حطره ده نو آیا جُمعه به بندولې شي؟بینوا توجروا

المستفتی: مولانا حبیب الرحمان هائی بالا مانسهره. ۲۱\۱شوال ۱۴۰۲هـ

الجواب: په دې شارکول مقام کښې ظاهری طورسره دجمعې مونځ کول صحیح

﴿۱﴾ قال ابن الهمام: رفعه المصنف وانما رواه ابن ابی شیبة موقوفا علی علی رضی الله عنه لا جمعة ولا تشریق ولا ...... صححه ابن حزم ورواه عبد الرزاق من حدیث عبد الرحمن السلمی عن علی رضی الله عنه (فتح القدیر ص ۲۲ جلد۳) وفی هامش البدائع: اخرجه عبد الرزاق فی مصنفه ص ۱۰۱ جلد۲ والبیهقی فی السنن الکبریٰ ص ۱۷۹ جلد۳(بدائع الصنائع ص۵۷۷ جلد ۱) وقال العلامة شرنبلالی: ذکره الزیلعی وغیره قال الکمال: وکفی بقول علی رضی الله عنه قدوة ورفعه صاحب الهدایة الی النبی صلی الله علیه وسلم وصححه ابن حزم ولم ینقل عن الصحابة رضی الله عنهم انهم حین فتحوا البلاد اشتغلو بنصب المنابر والجمع الا فی الامصار دون القریٰ ولو کان لنقل ولو اجادا فلا بد من الاقامة بمصر.
(امداد الفتاح شرح نورالایضاح ص ۵۵۱ جلد ۱)

نه دی. (لعدم کونه مصرًا ولافنائه ولا قریة کبیرة فیها اسواق) ﴿۱﴾البته که د جمعې مونځ بندولو کښې فتنه فساد او د خانه جنګئ خطره وی نو جُمعه به نشی بندولې، (ونظیره مافی شرح التنویر من عدم منع العوام من الصلاة وقت الشروق ﴿۲﴾ وهوالموفق

په یوجمات کښې د جُمعې مونځ پریخودونه پس بیا شروع کول مباح دی

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چې زمونږ کلی به مخکښې درې ځایه دجُمعې مونځ کیدلو بیاد جماتونو امامانو خپل مینځ کښې مشوره اوکړه آئنده د پاره ئې یو ځائې کښې د جمعې د مونځ فیصله اوکړه. یو امام خپل قوم ته اووئیل که د جُمعې مونځ یو ځائې کښې اوکړې شی نو ښه ده ګنې نو څه دلته یواځې نه کووم. اوس دوه ځایه کښې دجُمعې مونځ کیږی لیکن دکوم قوم په جمات کښې چه د جُمعې مونځ پریخودې شوې دې دهغه ځائې صرف درې څلورسړی د جمعې مونځ د پاره بل جمات ته ځی باقی کسان جمعه نه کوی اوس د قوم په اصرار باندې په دویم ځل د غه جمات کښې د جُمعې مونځ بحال کول جائز دی یانه؟ بینوا توجروا

المستفتی: محمد ظاهر میرانشاه.........ستمبر ۱۹۷۹ء

الجواب: که دا ځائې شرعې ښار وی نو په دیکښې د جمعې مونځ جائز دې برابره خبره ده که په یو جمات کښې وی یا ګنړو کښې وی. (الدرالمختار مع رد المحتار)﴿۳﴾

﴿۱﴾ قال العلامة مرغینانی: لا تصح الجمعة الا فی مصر جامع او فی مصلی المصر ولا تجوز فی القریٰ لقوله علیه السلام لا جمعة ولا تشریق ولا فطر ولا اضحی الا فی مصر الجامع الخ. (هدایة علی صدر فتح القدیر ص ۲۲ جلد۲ باب الجمعة)

﴿۲﴾ قال العلائی: مع شروق الا العوام فلا یمنعون من فعلها لانهم یترکونها والاداء الجائز عند البعض اولیٰ من الترک کما فی القنیة.
(الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ص ۲۷۳ جلد ۱ مطلب یشترط العلم بدخول الوقت)

﴿۳﴾ قال العلامة الحصکفی رحمه الله: وتودی فی ...... (بقیه حاشیه په راروانه صفحه)

او چرته په یو جمات کښې د جمعې مونځ کول او بیا په دویم ځل قائمول نه مطلوب شرعی دی او نه ممنوع شرعی دی.او که داځائې شرعی ښار نه وی نو په ټولو جماتونو کښې جُمه بندول ضروری دی.(الا عند تحقق الـضرورة الشرعية،وهو الموفق

دجمعې د آخری دوه رکعتونو سنتود تاکید اوعدم تاکید او د نیت مسئله

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائې چه د جمعې آخرنی دوه رکعته سنت مؤکده دی یا غیر مؤکده؟ او په نیت کښې به جمعه وایو یا نه؟ بینوا توجروا

المستفتی:عبد الرؤف ندیم متعلم اسلامیات هائی سکول صوابی

الجواب: دا دوه رکعته د امام ابو حنیفه رحمه الله په نزد سنت زائده دي، او د امام ابو یوسف رحمه الله په نزد سنت مؤکده دی.(کمافی شرح الکبیر ص۳۲۷)﴿۱﴾پس چه څوک ددې نه مخکښې څلور رکعته د ظهر فرض احتیاطاً کوی نو هغه دې د سنت الوقت نیت کوی. (کمافی ردالمحتارص۵۴۳ جلد۱)﴿۲﴾ وهو الموفق

(بقیه حاشیه) مصر واحد بمواضع كثيرة مطلقا على المذهب وعليه الفتوىٰ، وقال ابن عابدين: ان الصحيح من مذهب ابى حنيفة جواز اقامتها فى مصر واحد فى مسجدين او اكثر وبه ناخذ لاطلاق لا جمعة الا فى مصر شرط المصر فقط. (الدر المختار مع ردالمحتار ص۵۹۵ جلد۱ قبيل مطلب فى نية آخر ظهر بعد صلاة الجمعة باب الجمعة)

﴿۱﴾قال العلامة الحلبى: والسنة قبل الجمعة اربع وبعدها اربع...... وعند ابى يوسف السنة بعد الجمعة ست ركعات وهو مروى عن على رضى الله عنه والافضل ان يصلى اربعا ثم ركعتين للخروج عن الخلاف. (غنية المستملى ص ۳۷۳ فصل فى النوافل)

﴿۲﴾قال العلامة ابن عابدين رحمه الله: ونقل المقدسى عن المحيط كل موضع وقع الشك فى كونه مصرا ينبغى لهم ان يصلوا بعد الجمعة اربعا بنية الظهر احتياطا حتى انه لو لم تقع الجمعة موقعها يخرجون عن عهدة فرض الوقت باداء الظهر. (ردالمحتار ص۵۹۶ جلد۱ مطلب فى نية آخر ظهر بعد صلاة الجمعة باب الجمعة)

د جمعې نه پس څلور رکعته سنت کافی او شپږ رکعته بهتر دی

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائې چه د جُمعې په ورځ بعضې کسان څلور رکعته سنت کوی او بعضې شپږ رکعته کوی. صحیح خو دواړه دی لیکن اهم کوم دې؟ بیوا توجروا

المستفتی: نورالحق باړه قلعه پشاور

الجواب: که د جمعې نه پس صرف څلور رکعته اوکړی نو داهم کافی دی او که شپږ رکعته اوکړی نو دا بهتر دی. ﴿۱﴾ وهوالموفق

د جُمعې د مخکنو سنتو د قضا په باره کښې تفصیلی استفتاء

سوال: محترم جناب حضرت مفتی صاحب زید مجد کم! د ټولو فرض مونځونو قضا فرض ده د واجباتو قضا واجب ده او د بعضې سنتو قضا سنت ده نو دا کوم سنت دی چه د هغې قضا سنت ده؟

الجواب: که د فجر سنت د فرضو سره قضا شول نو د زوال نه مخکښې هغه هم د فرضو سره قضاء کول پکار دی او که د زوال نه پس ئې کوی نو صرف د فرضو قضا به راوړی او که صرف سنت ترې پاتې شوې وی نو د سنتو قضا نشته.د طلوع افتاب نه مخکښې خو ادا کول مکروه دی او د نمر ختلو نه پس کول ئې مکروه خو نه دی لیکن بیا به هغه سنت نه وی بلکه نفل به شی.

(تعلیم الاسلام حصه چهارم مولفه مولانا کفایت الله صاحب

وقضى التى قبل الظهر فى وقته قبل شفعه، لیکن بعد از وقت قضا نه کند سنت ظهر اما سنتهائے باقی اوقات قضا نه کند نه با فرض ونه تنها، چنانچه در ظاهر الروایت است، (معیار الحقائق شرح کنز الدقائق ص۵۸)

﴿۱﴾قال العلامة الحلبى رحمه الله: وعند ابى يوسف رحمه الله السنة بعد الجمعة ست ركعات وهو مروى عن على رضى الله عنه والافضل ان يصلى اربعا ثم ركعتين للخروج عن الخلاف. (غنية المستملى ص ۳۷۳ فصل فى النوافل)

ثم تنزل وامر المؤذن فاذن فصلى هو واصحابه ركعتى السنة ثم صلى مع الجماعة الفرض مع جهر القراءة فعلم من قوله عليه السلام شرعية القضاء بالجماعة والجهر فيه ، والاذان والاقامة للقضاء وان السنة تقضىٰ مع الفريضة لكن لا يلزم من قضاء سنة الفجر ثبوت قضاء غيرها من السنة لان سنة الفجر آكد من غيره حتى قيل بوجوبها لحديث صلوها وان طرد تكم الخيل اخرجه ابوداؤد وغيره ولم ينقل عنه عليه السلام انه تركها لاحضراً ولا سفراً ولايلزم من ثبوت قضاء الآكد ثبوت القضاء الادنىٰ وكذا لا تلزم من شرعية قضائها مع الفرض شرعية قضائها متفردة لانه كثيرا ما يثبت حكم الشئ بالتبع ولا يثبت له استقلالاً، ولا يلزم من ثبوت الاول ثبوت الآخر الا ان يدل دليل سمعى خاص على ذلك. (عمدة الرعاية على هامش مستخلص الحقائق ص ۲۵۱)

وفى كنز الدقائق، مبحث كفارة الظهار، وكفر لكل وهو تحرير رقبة، وفى شرح طحاوى الرقبة عامة من المؤمن والكافر، والامة والصغير والكبير انتهىٰ، فان لم يجد ما يعتق صام شهرين متتابعين ليس فيها صوم رمضان وايام منهية وان وطيها فيها ليلا او نهاراً ناسيا او افطر استانف الطعام، ثم قال فان لم يستطع الصوم، اطعم ستين مسكينا كالفطرة ولايستانف بوطيها فى خلال الاطعام، وفى كفارة القتل شبه العمد الاثم والكفارة ودية على العاقلة، والكفارة تحرير الرقبة المؤمنة او صوم شهرين متتابعين، ووجه ذلك كله ان تحرير الرقبة المؤمنة فى كفارة قتل شبه العمد مختص به ولا يقاس عليه كفارة الظهار وكفارة اليمين فيجوز فيهما تحرير رقبة مطلقة لان المطلق يجرى على اطلاقه ،وايضا قبل المسيس مذكور فى تكفيره بالصيام فى كفارة الظهار فلا يقاس عليه قيد قبل المسيس فى تكفير بالاطعام ستين مسكينا لذا لا يستانف الاطعام بالوطى فى خلالها، لان

المطلق يجرى على اطلاقه والمقيد على تقيله عند الحنفية.

قلت فبالنظر الى هذه الفرعيات المتفارقة مع كون الحادثة واحدة كيف يكون السنة الجمعة مشابهة سنة الظهر بحيث سنه الظهر تقضى بفواتها فهى ايضا تقضى والحال ان الظهر والجمعة فريضتان عليحدة وان كان وقتهما واحد، فقول بعض الاكابر بقضاء سنة الجمعة كقضاء الظهر لست افهمه؟ بينوا بالوضاحة وتوجروا عند الله

المستفتي: عبدالرحمٰن لاهور........ ۱۹ نومبر ۱۹۷۴ء

الجواب: واضحه دې وى چه د جُمعې د سنت قبليه په قضا کولو کښې حديث نه دې ثابت، ددې وجې نه فقهائې کرام په دې کښې مختلف دى.

قال صاحب البحر وحكم الاربع قبل الجمعة كالاربع قبل الظهر (ص ۷۵ جلد ۲) ﴿۱﴾ وفى منحة الخالق على هامش تلك الصفحة، لكن فى روضة العلماء سقطت عنه هذه الاربع لما روى عن النبىﷺ قال اذا خرج الامام فلا صلوٰة الا المكتوبة انتهىٰ، قال العلامة الشامى اقول وفى هذا الاستدلال نظر، فانه انما يدل على انها لا تصل بعد خروجه لا على انه تسقط بالكلية والالزم ان لا تقضى سنة الظهر ايضا، نعم قد يقال ان الاصل علم قضاء ها اذا فاتت عن محلها، واما سنة الظهر فانما قالوا بقضاء ها لحديث عائشة رضى الله عنها انهﷺ كان اذا فاتته الاربع قبل الظهر قضاهن بعده فتكون سنة الظهر خارجة عن القياس للحديث المذكور فلاتقاس عليها سنة الجمعة انتهىٰ بحذف يسير ﴿۲﴾ قلت والتحقيق ان سنة الجمعة القبلية شرعت بحديث مستقل رواه الحافظ العراقى وغيره فلا يكون

﴿۱﴾ (البحر الرائق ص ۷۵ جلد ۲ باب ادراک الفريضة)

﴿۲﴾ (منحة الخالق على هامش بحرا لرائق ص ۷۵ جلد ۲ باب ادراک الفريضة)

...

حکمها حکم سنة الظهر ،نعم عدم التاکید لا یستلزم عدم المشروعیة فالاعادة اولیٰ من الترک ﴿۱﴾ . وهوالموفق

د جمعې د څلورو رکعتو سنت قبليه د قضا حکم

سوال: علمائې دين دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه د جُمعې اولنی څلورسنت چرته پاتې شی نو آيا ددې به قضاء کولې شی يا نه؟ بينواتو جروا

المستفتی: نامعلوم.....

الجواب: د جُمعې د مونځ سنت قبليه کله د خپل ځائې نه پاتې شول نو ددې په قضا کولو کښې فقهاء مختلف دی بعضې وائی چه دماسپخين سنتو پشان ئې قضا راوړی. کما فی البحر ص۷۵ جلد ۲

﴿۱﴾ وفی المنهاج: وقال العلی القاری فی المرقاة قال الحافظ العراقی انه علیه السلام کان يصلی قبلها اربعا ، وروی الترمذی عن ابن مسعود کان يصلی قبلها اربعا وبعدها اربعا انتهیٰ وقال بعض مشائخنا الحنفية ان مشروعية سنن الجمعة ثبتت بالاحاديث التی تدل علی مشروعية سنن الظهر فافهم وبالجملة ان عدم علم الخصم لا يستلزم عدم الثبوت فی نفس الامر...... اعلم ان من فاتته الاربع قبل الجمعة فقال الشيخ محمد السراجی الحانوتی انها تقضی كما تقضی سنة الظهر انتهیٰ قلت قضاء سنةالظهر لما رواه الترمذی عن عائشة ان النبی ﷺ كان اذا لم يصلی اربعا قبل الظهر صلاهن بعدها ولما رواه ابن ماجه كان رسول الله ﷺ اذا فاتته الاربع قبل الظهر صلاهن بعد الركعتين بعد الظهر وفی روضة العلماء انها سقطت عنه لما روی عن النبی ﷺ انه قال اذا خرج الامام فلا صلاة الا المكتوبةانتهیٰ، قلت رواه الصحيحان ولكن قالوا وفی هذا الاستدلال نظر فانه يدل علی انها لا تصلی بعد خروجه لا علی انها تسقط بالكلية نعم قديقال ان الاصل عدم قضاء ها اذا فاتت عن محلها، واما سنة الظهر فانما قالوا قضاء ها لحديث عائشة فتكون سنة الظهر .... (بقيه حاشيه په راروانه صفحه)

وحکم الاربع قبل الجمعة کالاربع قبل الظهر کما لا یخفیٰ ﴿۱﴾ وفی منحة الخالق قال شيخنا الشيخ محمد السراجی الحانوتی واما کونها هل تقضی اولا فعلی ما قالوه فی المتون وغيرها من ان سنة الظهر تقضی يقتضی ان تقضی سنة الجمعة اذ لا فرق ﴿۲﴾.

او بعضې وائی چه ددې قضا به نه راوړې کيږی:

کما فی منحة الخالق علی هامش البحر ص۷۵ جلد۲ عن روضة العلما وسقطت عنه هذه الاربع ﴿۳﴾

او علامه شامی دې طرف ته اشاره کړې د عدمِ قضا تائيد ئې کړې:

حيث قال نعم قديقال ان الاصل عدم قضاء ها اذا فاتت عن محلها واما سنة الظهر فانما قالوا بقضاء ها لحديث عائشة رضی الله عنها انه ﷺ كان اذا فاته الاربع قبل الظهر قضاهن بعده كما قدمه المولف فتكون سنة الظهر خارجة عن القياس للحديث المذكور فلا نقاس عليها سنة الجمعة فتامل انتهیٰ، قلت لا سيما اذاثبتت سنة الجمعة بحديث مستقل سوی حديث سنة الظهر فافهم،

مختصر دا چه قضا مؤکد نه ده لکه چه ممنوع هم نه ده.وهوالموفق

د جمعې نه مخکښې چه څلورسنت پاتې شی نو روستولوستل ئې احوط دی

سوال: علمائې دين دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه که يو سړې د جمعې

(بقيه حاشيه) خارجة عن القياس فلا تقاس عليها سنة الجمعة هذا ملخص ما ذكر فی منحة الخالق، قلت فمن قال ان مشروعية سنة الجمعة بما ثبتت به مشروعية سنة الظهر فتقضی عنده ومن قال انها ثبتت بروايات خاصة فلا تقضی عنده.

(منهاج السنن شرح جامع السنن للترمذی ص۶۷ جلد۳ باب فی الصلاة قبل الجمعة وبعدها)

﴿۱﴾ (البحر الرائق ص۷۵ جلد۲ باب ادراک الفريضة)

﴿۲﴾ (منحة الخالق علی هامش البحر الرائق ص۷۵ جلد۲ باب ادراک الفريضة)

﴿۳﴾ (منحة الخالق علی هامش بحرالرائق ص۷۵ جلد۲ باب ادراک الفريضة)

په ورځې داسې وخت کښې جمات ته راشي چه جماعت کیږی اوس چه کوم سنت قبل الفرض پاتې شوې دی د مونځ نه پس به هغه کوی یا نه؟ بینوا توجروا

المستفتی: اسلام الدین بابوزی مردان ۱۹۷۹/۷/۲۹

الجواب: دا سنت قبلیه چه کله پاتې شی نو په دې کښې د فقهاؤ دوه قولونه دی. اقوىٰ من حیث الدلیل) سقوط دې البته کول ئې ممنوع نه دی بلکه احوط دی. ﴿۱﴾ وهو الموفق

په قریه کبیره او قریه صغیره کښې د احتیاط الظهر هیڅ اصل نشته

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه ډیر خلق د جمعې نه پس څلور رکعته د احتیاط الظهر کوی او ددې په پریخو دونکی باندې ملامتیا کوی دغه شان دا د احتیاط مونځ صرف عوام نه بلکه علمائې کرام ئې هم کوی آیا دا جائز دي؟ صفا او مدلل جواب او لیکئ؟ بینوا توجروا.

المستفتی: مولوی اشرف الله مسجد باچاصاحب خویشکی نوشهره ۱۲ محرم ۱۳۹۲ھ

﴿۱﴾ وفی المنهاج: اعلم ان من فاتته الاربع قبل الجمعة فقال الشیخ محمد السراجی الحانوتی انها تقضی کما تقضی سنة الظهر انتهیٰ قلت قضاء سنة الظهر لما رواه الترمذی عن عائشة ان النبی ﷺ کان اذا لم یصلی اربعا قبل الظهر صلاهن بعدها، ولما رواه ابن ماجة کان رسول الله ﷺ اذا فاتته الاربع قبل الظهر صلاهن بعد الرکعتین بعد الظهر، وفی روضة العلماء انها سقطت عنه لما روی عن النبی ﷺ انه قال اذا خرج الامام فلا صلاة الا المکتوبة، انتهیٰ، قلت رواه الصحیحان ولکن قالوا وفی هذا الاستدلال نظر فانه انما یدل علی انها لاتصلی بعد خروجه لا علی انها تسقط بالکلیة، نعم قد یقال ان الاصل عدم قضاء ها اذا فاتت عن محلها، واما سنة الظهر فانما قالوا بقضاء ها لحدیث عائشة فتکون سنة الظهر خارجة عن القیاس فلا تقاس علیها سنة الجمعة هذا ملخص ما ذکر فی منحة الخالق هامش البحر الرائق قلت فمن قال ان مشروعیة سنة الجمعة ...... (بقیه حاشیه په راروانه صفحه)

الجواب: کوم ځائې چه یقینی طور سره ښاروی هلته احتیاطی مونځ کول بې اصله دی. او کوم ځائې چه یقینی طور سره ښارنه وی هلته باجمات ظهر کول ضروری دی. او د جمعې مونځ کول د مذهب خلاف کار دې او کوم ځائې کښې چه شک وی هلته احتیاطًا کول فی نفسه مشروع دی.

فی ردالمحتار ص۷۵۶ جلد ۱ ونقل المقدسی عن المحیط کل موضع وقع الشک فی کونه مصراً، ینبغی لهم ان یصلوا بعد الجمعة اربعا بنیة الظهر احتیاطاً ﴿۱﴾ البته که ددې مونځ په کولو کښې څه مفسده موجود وی نو ښکاره دې نه کوی.

قال العلامة الشامی نعم ان ادی الی مفسدة لا تفعل جهاراً او الکلام عند علمها الخ ﴿۲﴾ قلت ومن المفسدة ترک العوام صلوة الجمعة فی المصر. فافهم

په مشکوک مقام کښې د احتیاط الظهر د کولو جواز

سوال: علمائې کرام دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه په بعضې کلو کښې بعضې کسان د جمعې نه پس څلور رکعته د احیاط مونځ کوی. آیا دا جائز دي؟ بینوا توجروا

المستفتی: نامعلوم............ ۷۱۲۱۱۹۷۴

الجواب: داسې ځائې کښې (چه د هغې په ښار کیدلو کښې شک وي) احتیاطًا کولې شی چه د څه فساد خطره نه وی.

کما فی ردالمحتار ص۷۵۶ جلد ۱ ونقل المقدسی عن المحیط کل

(بقیه حاشیه) بما ثبتت به مشروعیة سنة الظهر فتقضی عنده ومن قال انها ثبتت بروایات خاصة فلا تقضی عنده.

(منهاج السنن شرح جامع السنن ص۶۷ جلد۳ باب فی الصلاة قبل الجمعة وبعدها)

﴿۱﴾ (ردالمحتار هامش الدر المختار ص۵۹۶ جلد ۱ مطلب فی نیة آخر ظهر بعد صلاة الجمعة باب الجمعة)

﴿۲﴾ (ردالمحتار هامش الدر المختار ص۵۹۶ جلد ۱ مطلب فی نیة آخر ظهر بعد صلاة الجمعة باب الجمعة)

موضع وقع الشک فی کونه مصراً ینبغی لهم ان یصلوا بعد الجمعة اربعا بنیة الظهراحتیاطا ﴿۱﴾. وهوالموفق

په کومو خلقو چه جمعه واجب نه ده هغه خلق به د ظهر مونځ با جماعت ادا کوی

سوال: داسې ځائې چه د هغې نه جامع مسجد لس میله لرې دې او لاره هم پیدل ده د واورې په موسم کښې پنځه شپږ گزه پورې واوره پریوځی علماؤ دا فتویٰ ورکړې چه دلته جمعه نه کیږی نو ددې پوره علاقې خلق جمعه نه کوی. په دې ځائې کښې د فوج یو یُونټ هم دې لیکن په دغه یونټ کښې د امام او جمات څه خاص انتظام نشته دې په دې یونټ زیات فوجیان اسماعیلیان دی. او چه کوم اهلِ سنت دی هغوی هم جُمعه نه کوی ځکه چه هغوی ته د جُمعې د پوره ورځې چهټی نه ملاویږی په دې وجه دومره لرې د جمعې د مونځ دادا کولو دپاره نه شی تللې او ددې علاقې عالمان نه پخپله جمعه کوی او نه ئې بل چا ته ورکوی نو آیا مونږ فوجی کسان پخپله د جمعې انتظام کولې شو؟ اوپه دې ځائې کښې جمعه جاری کولې شو؟ بینوا توجروا

المستفتی: علی حسن ونگ نمبر ۱۰۱.... ۱۹۷۵|۱|۱۱

الجواب: تاسو په کیمپ کښې یا په نزدې کلې کښې د ظهر مونځ ادا کوئ دا په تاسو باندې واجب دی او په تاسو باندې جمعه ادا کول یا د جمعې دپاره لس میله لرې تلل واجب نه دی.

لعلم المصر الشرعی وفناءه وهو ظاهر المتون ورجحه فی المعراج وجزم به قاضی خان وهو اختیار الحلوانی (والتفصیل فی ردالمحتار ص ۷۶۲ جلد ۱) فلیراجع ﴿۲﴾ وهوالموفق

﴿۱﴾ (ردالمحتا ر هامش الدرالمختار ص ۵۹۶ جلد ۱ مطلب فی نیة آخر ظهر بعد صلاة الجمعة باب الجمعة)

﴿۲﴾ قال العلامة ابن عابدین رحمه الله: قلت وهو ظاهر المتون وفی المعراج انه اصح ما قیل فی الخانیة المقیم فی موضع من اطراف المصر ان کان...... (بقیه حاشیه په راروانه صفحه)

د جمعې د شرطوپه تحقیق کښې د شک په وخت کښې احتیاطًا کول

سوال: علمائی دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه زمونږ ځائې کښې د پخوا نه استاذان او علماء په جماتونو کښې د جمعې د ورځې شپاړس رکعته کوی چه زمونږ د یاد داشت نه بهر دې. او بعضې خاص خاص جماتونو کښې دولس دولس رکعتونه کیږی په دې کښې په تفصیل سره فرق بیان کړئ ډیره مهربانی به وی؟ بینوا توجروا

المستفتی: سلطان روم صوابی.... ۱۱۰محرم ۱۳۹۲ھ

الجواب: د احنافو په نزد دا څلور رکعته احتیاطًا کول هم جائزدی، چرته چه د جُمعې د شرائطو په تحقق کښې تردد وی.

فی ردالمحتار ص ۷۵۶ جلد ۱ ونقل المقدسی عن المحیط کل موضع وقع الشک فی کونه مصراً ینبغی لهم ان یصلوا بعد الجمعة اربعا بنیة الظهراحتیاطاً ﴿۱﴾. وهوالموفق

د جمعې سنت جمات سره مختص نه دي

سوال: علمائي دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه د جمعې سنت په

(بقیه حاشیه) بینه وبین عمران المصر فرجة من مزارع لا جمعة علیه وان بلغه النداء وتقدیر البعد بغلوة او میل لیس بشیء هکذا رواه ابو جعفر عن الامامین وهو اختیار الحلوانی وفی التتارخانیة ثم ظاهر روایة اصحابنا لا تجب الاعلی من یسکن المصر او ما یتصل به فلا تجب علی اهل السواد ولو قریبا وهذا اصح ما قیل فیه.

(ردالمحتار هامش الدرالمختار ص ۷۰۲ جلد ۱ مطلب فی شروط الجمعة باب الجمعة)

﴿۱﴾ (ردالمحتار هامش الدرالمختار ص ۵۹۶ جلد ۱ مطلب فی نیة آخر ظهر بعد صلاة الجمعة باب الجمعة)

....

جمات کښې کول خاص دی یا دجمات نه بهر هم ادا کولې شي؟ بینوا توجروا

المستفتی: عبدالواحد شیدو... ۲۵ ربیع الاول ۱۴۰۲

الجواب نمبر (۱) د تحية المسجد او اعتکاف نه علاوه نور عبادتونه (فرض، سنن د جمعې وغیره) جمات سره خاص نه دی. وهو الموفق

کتبه محمد فرید عفی عنه

جواب نمبر (۲) دغه شان په حدیث کښې وارد دی.

افضل صلاتكم فى بيوتكم الا المكتوبة (رواه الترمذى) ﴿۱﴾

یعنی د فرض مونځ نه علاوه نورو مونځونه په کور کښې کول بهتر دی. خو که په لاره کښې په دنیاوی مشاغلو کښې د پریوتلو خطره وی یا په کور کښې د کولو په صورت کښې د خشوع کموالي راځی نو بیا به په جمات کښې کول بهتر وي ﴿۲﴾ لیکن ضروری نه دی. ځکه چه مندوب او مباح څیزونه لازم ګڼړل بدعت دې. (شامیه) ﴿۳﴾ وهو الموفق.

(کتبه: رشید احمد عفی عنه نائب مفتی دار العلوم حقانیه

﴿۱﴾ (سنن ترمذی ص ۶۰ جلد ۱ باب ماجاء فی فضل صلاة التطوع فی البيت)

﴿۲﴾ قال العلامة ابن عابدين رحمه الله: (قوله والافضل فى النفل) شمل ما بعد الفريضة وما قبلها لحديث الصحيحين عليكم بالصلاة فى بيوتكم فان خير صلاة المرء فى بيته الا المكتوبة واخرج ابوداؤد صلاة المرء فى بيته افضل من صلاته فى مسجدى هذا الا المكتوبة وتمامه فى شرح المنية وحيث كان هذا افضل يراعى ما لم يلزم منه خوف شغل عنها لوذهب لبيته او كان فى بيته ما يشغل باله ويقلل خشوعه فيصليها حينئذ فى المسجد لان اعتبار الخشوع ارجع.

(ردالمحتار ص ۵۰۴ جلد ۱ قبيل مطلب سنة الوضوء باب الوتر والنوافل)

﴿۳﴾ قال العلامة ابن عابدين: ان تخصيص الذكر بوقت لم يرد به الشرع غير مشروع.

(ردالمحتار هامش الدرالمختار ۱: ۶۱۳ باب العيدين)

فصل فى شروط صحة الجمعة

په هرځائي کښې د جمعې د جواز حکم د قرآن او حدیث او فقهې نه مخالف دي

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه زمونږ علاقه کښې بعضې خلق مذهبونه نه منی او وائی چه مونږ قرآن او حدیث منو په دې وجه جمعه هر ځائې کښې کیږی. که بانډه وی او که ښار وي، دغوی کلې په پنځو یشتو کورونو باندې مشتمل دي تاسو اوفرمایئ چه دغې مقام کښې د جمعې څه حکم دې؟ بینوا توجروا

المستفتی: فضل خالق تانګوره مسجد چغرزی ضلع سوات ۲۳ شوال ۱۴۵۱ھ

الجواب: هر ځائې کښې د جمعې د مونځ فتویٰ ورکول د قرآن او حدیث او دائمه اربعه و د فقهې نه خلاف دی.

قال الله تعالىٰ : فاسعوا الى ذكر الله وذروا البيع (الاية) ﴿۱﴾ وفيه اشارة الى كون هذا الموضع ذات اسواق . (۲) ولان اهل القرىٰ كانوا ينتابون الى المدينة المنورة (رواه البخارى وابوداؤد) ﴿۲﴾ والذين تخلفوا فيها لم يجمعوا بدليل حديث جوائىٰ ﴿۳﴾. (۳) ولان النبى ﷺ لم يجمع فى قبا عند المهاجرة و كانت الجمعة فرضا قبل

﴿۱﴾ (سورة الجمعة پاره: ۲۸ آیت: ۹ رکوع: ۱۱)

﴿۲﴾ عن عائشة زوج النبى ﷺ قالت كان الناس ينتابون الجمعة من منازلهم والعوالى فيأتون فى الغبار الخ (صحيح البخارى ص ۱۲۳ جلد ۱ باب من اين تؤتى الجمعة) (ورواه ابوداؤد ص ۱۵۸ جلد ۱ باب من تجب عليه الجمعة)

﴿۳﴾ وفى المنهاج : وحجتنا ما رواه البخارى من حديث عائشة...... وجه الدلالة ان صلاة الجمعة لو كانت واجبة على اهل العوالى لا توا كلهم الى المدينة المنورة او لجمع من بقى الجمعة هنا و كلا الامرين منتفيان اما الاول فظاهر واما الثانى فلحديث جوائى.

(منهاج السنن شرح جامع السنن للترمذى ص ۵۰ جلد ۳ باب ماجاء منكم يؤتى الى الجمعة)

الهجرة بدليل ان المهاجرين الاولين جمعوا فى المدينة المنورة (رواه ابوداؤد)﴿۱﴾. (۴)ولان النبى عليه السلام جمع بين الظهر والعصر فى عرفات دون الجمعة والعصر ولم يأمر اهل مكة باداء صلاة الجمعة (رواه البخارى)﴿۲﴾. (۵) ولحديث لا جمعة الا فى مصر جامع روى مرفوعاً وموقوفاً وهو الاصح لكنه مرفوع حكماء، واما حديث جواثى فليس فيه حجة وهو قول الرسول وفعله وتقريره ولو سلم التقرير فنقول هو تقرير مبيح خاص بخلاف لا جمعة الا فى مصر جامع فانه قول محرم تشريع عام، فافهم ﴿۳﴾. وهو الموفق

﴿۱﴾عن عبد الرحمن بن كعب بن مالك وكان قائد ابيه بعد ما ذهب بصره عن ابيه كعب بن مالك انه كان اذا سمع النداء يوم الجمعة ترحم لا سعد بن زرارة فقلت له اذا سمعت النداء ترحمت لا سعد بن زرارة قال لانه اول من جمع بنا فى هزم النبيت من حرة بنى بياضة فى نقيع يقال له نقيع الخضمات قلت كم انتم يومئذ قال اربعون.
(سنن ابى داؤد ص ۱۶۰ جلد ۱ باب الجمعة فى القرىٰ)

﴿۲﴾(صحيح البخارى ص ۲۲۵ جلد ۱ باب الجمع بين الصلاتين بعرفة) وللتفصيل: منهاج السنن شرح جامع السنن ص ۴۹ جلد ۳ باب ماجاء منكم يؤتى الى الجمعة)

﴿۳﴾وفى منهاج السنن: ولنا ما رواه عبد الرزاق عن على موقوفا قال لا تشريق ولا جمعة الا فى مصر جامع، قال الحافظ فى الدراية اسناده صحيح قلت والموقوف فيما لا يدرك بالرائى يكون فى حكم المرفوع...... واجيب عن حديث جواثى بان الحجة قول الرسول وفعله وتقريره وهذا الحديث خال عنها...... ولان حديث الانتياب وحديث لا جمعة الا فى مصر جامع ذكر فيهما تشريع عام وضابط كلى بخلاف حديث جواثى فانه ذكر فيه امر جزءى ولان حديث جواثى حديث تقريرى حكما وحديث لا جمعة الا فى مصر جامع حديث قولى حكماً...... قلنا حديث على مرفوع قولى على حسب القواعد كما مر الخ.
(منهاج السنن شرح جامع السنن ص ۵۱ جلد ۳ باب ماجاء منكم يؤتى الى الجمعة)

د جمعې متعلق د شرعی ضرورت په بنا باندې په مذهبِ غیر فتویٰ ورکول صحیح دي

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه د جمعې متعلق احناف او دیوبندی علماء هم مختلف راروان دی چه په کلو کښې به د جمعې څه حکم وي؟ او د ضرورت په وخت کښې به د غیرپه مذهب باندې صورت کښې فتویٰ ورکول جائز وی یا نه؟ او د ښار د توابعو او فنا حکم جدا دې یا نه؟ بینوا توجروا

المستفتی: عمر دراز قریشی شاهی بازار حیدرآباد. ۱۱ ذی قعده ۱۴۰۱ هـ

الجواب: د شرعی ضرورت په وخت کښې په مذهبِ غیر باندې فتویٰ ورکول صحیح دی. او په دې صورت کښې دمذهبِ غیر دټولو شرطونو رعایت ضروری دې، مثل ان لا یکونوا اقل من اربعین ﴿۱﴾ او په توابع مصر او فنائې مصر کښې فرق یو اصلاحی امر دې. صاحب د بدائع د ټولو نه په توابعو سره تعبیر کوی.
نعم هذا مما اتفقوا عليه ان الفناء يصح فيه التجميع مطلقا بخلاف التوابع فانها قد لا يصح فيه التجميع ويجب عليهم حضور المصر والفناء ﴿۲﴾. وهو الموفق

د جمعې د صحیح والی نه د امن عامه نه کیدل ضرر نه رسوي.

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه زمونږ په علاقه کښې

﴿۱﴾قال العلامة كاسانى: وقال الشافعى: ان كان فى القرية اقل من اربعين فعليهم دخول المصر اذا سمعوا النداء، وفى هامش البدائع: ويقصد بالاربعين مع الامام على الصحيح ممن تعقد بهم الجمعة بشروطها ان يكونوا رجالاً بالغين عقلاء احراراً مستوطنين للقرية او البلدة التى يصلى فيها الجمعة، انظر كتاب الام ص ۱۹۰ جلد ۱ والمجموع للنووى ص ۳۷۱ جلد ۴ والمنهاج ص ۲۱. (بدائع الصنائع ص ۵۸۵ جلد ۱ شرائط الجمعة كتاب الصلاة)

﴿۲﴾قال الامام علاء الدين: وكذا لا يصح اداء الجمعة الا فى المصر وتوابعه فلا تجب على اهل القرىٰ التى ليست من توابع المصر ولا يصح اداء الجمعة فيها.
(بدائع الصنائع ص ۵۸۳ جلد ۱ شرائط الجمعة كتاب الصلاة)

دوه دري قومونه اتفاق سره د جُمعې د مونځ د پاره یو جامع مسجد متعین کوی نو جُمعه ادا کوی. لیکن هلته پوره امن موجود نه دې. نو په دې مقام کښې جمعه صحیح ده یا نه؟ بینوا توجروا

المستفتی: مولانا عبدالرشید خان خطیب مسجد شیخان تیراه کوهاټ ۳۱۷۱۱۹۸۲

الجواب: که دا جامع مسجد په داسې ځائې کښې وی چه هلته د جمعې د مونځ شرطونه موجود وي، نو د امنِ عامهَ نه موجود کیدل د جُمعې د صحیح والی دپاره دیو امام په نزد هم ضرر رسونکې نه دې. البته د جُمعې د مونځ دپاره تلل هم فرض نه دی. ﴿۱﴾ (فلیراجع الی الطحطاوی ص۱۷۷) وهوالموفق

چرته چه عام اجازت نه وی هلته د جُمعې څه حکم دې؟

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه زمونږ په دفترونو کښې د جمعې د مونځ څه حکم دې؟ چه د شناختی کارډ اوګیټ پاس نه بغیر دعوامو داخله ناممکن ده. حکومت د جمعې په ورځ ځکه دولس نیمې بجې مقرر کړې وی. چه خلق کورونو ته لاړ شی او په اطمینان سره جمعه اوکړی. د دفتر نه واپس وتلو کښې اوبیا دوباره واپس تللو کښې دځوکسانو دپاره دپابندئ کیدل. د دفتر په قرب و جوار کښې د جماتونو موجودیدل په دې صورت کښې د عام اجازت په کیدلو او نه کیدلو کښې به شرعی فیصله څه وي؟ بینوا توجروا

المستفتی: قاری سعید احمد عفی عنه....... ۲۱۸۱۱۹۷۳

الجواب: واضحه دې وی چه د عام اجازت شرط اګر چه په ظاهر الروایت کښې نشته. لیکن نادرالروایت کښې موجود دې. کماصرح به فی ردالمحتارص ۷۶۱ جلد ۱ اوفقهاء کرامو دې اشتراط دوه وجوهات بیان کړی دی. عدم تفویت او اعتدال

﴿۱﴾ قال العلامة سید احمد الطحطاوی: والخامس الامن من ظالم فلاتجب علی من اختفیٰ من ظالم افاد التعبیر بظالم لم انه مظلوم فان کان اختفاءه لجنایة منه توجب حداً مثلاً لا یسقط عنه الوجوب.
الطحطاوی علی المراقی ص۵۰۵ جلد ۱ باب الجمعة)

الاول فی ردالمحتار حیث قال لان اشتراط السلطان للتحرز عن تفویتها (ای بالنزاع فی التقدم) وذا لا یحصل الا بالاذن العام (ص ۷۲۲ جلد ۱) والثانی فی المبسوط حیث قال لان اشتراط السلطان لتحرز عن تفویتها علی الناس ولا یحصل ذلک الا بالاذن العام وکما یحتاج العامة الی السلطان فی اقامتها (لرفع النزاع) فالسلطان یحتاج الیهم بان یأذن لهم اذنا عاما بهذا یعتدل النظر من الجانبین (ص ۲۴ جلد ۲)

ددې عبارت نه دا هم معلومه شوه چه د اذن عام شرط لګول متفرع دي، د بادشاه په اشتراط باندې کما لا یخفی دغه شان واضحه دې وی چه اذنِ عام بادشاه پورې خاص نه دې بلکه چه څوک د جمعې د قائمولو مُجاز وی نو دهغه اجازت ورکول به شرط وی. که بادشاه وی یا بل څوک.

یدل علیه ما فی ردالمحتار قوله من الامام قید به بالنظر الی المثال الاتی والا فالمراد الاذن من مقیمها کما فی البرجندی من انه لو اغلق جماعته باب الجامع وصلوا فیه الجمعة لا تجوز (ص ۷۲۱ جلد ۱) وهکذا فی الهندیة ص۱۵۷ جلد ۱.

او دغور کولو نه پس معلومیږی چه اذنِ عام به هغه وخت شرط وی چه یو ځائې کښې جمعه قائم وی او چه کله په متعددو مقاماتو او جوامعو کښې د جمعې مونځ قائمیږی کما هوظاهر المذهب وعلیه الفتویٰ، نو نه د تفویت خطره شته او نه د عدم اعتدال شبهه کیدیشی. لعدم الاحتیاج من الجانبین، لهذا د جمعې مونځ به د اذنِ عام نه بغیرهم جائز وی.

قال العلامة الشامی فی ردالمحتار ص ۷۲۲ جلد ۱ قلت ان یکون محل النزاع ما اذا کانت لا تقام الا فی محل واحد اما لو تعددت فلا لانه لا یتحقق التفویت کما افاده التعلیل انتهیٰ،

او دا د جواز حکم مفتی عزیز الرحمان صاحب (دیوبند) هم غوره کړې دې.

کما فی فتاویٰ دارالعلوم دیوبند ص ۱۰۵ جلد۵ قلت ویرد علیه مافی البدائع ص ۲۶۹ جلد ۱ السلطان اذا صلی فی فهندرة...... وتکون الصلوٰة فی موضعین ولو لم یاذن للعامة وصلی معه جیشه لا تجوز صلوٰة السلطان وتجوز صلوٰة العامة انتهیٰ، قلت وجه الورود

حکموا علی علم صحة جمعة السلطان، اللهم الا ان الهم مع عدم التفویت علی الناس ونصب العامة الخطیب غیر یقال ان صحة جمعة الناس للضرورة کما فی الدرالمختار وبالجملة ان هذا محمول معتبر مع وجود من ذکر امامع عدمهم فیجوز للضرورة انتهیٰ، علی ما اذا لاتقیمه السلطان، فافهم، وتدبر

اگر که عام اجازت نه وی او اگر پس دفتر والؤ دپاره جمعه قائمول جائز دی لیکن د جامع مسجد د پریخودلو په وجهه کراهیت که افسر ددینه منع کوی موجود ددې.

(کمافی ردالمحتار ص ۷۶۲ جلد ۱)﴿۱﴾ وهوالموفق وهذا ماعندی ولعل عند غیری احسن من هذا.

په فنا ئې مصر (ښآر) کښې د مسافت اعتبار نشته

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه د ښار په فنا کښې به د مسافت رعایت کولې شی یا نه؟ بینوا وتوجروا

المستفتی: لعل محمد بلوچستانی.........۱۲۲محرم ۱۴۰۳هـ

الجواب: د ښار په فنا کښې به د مسافت رعایت نشی کولې. د متعلقه حاجتونو رعایت به ساتلې کیږي ﴿۲﴾ وهوالموفق

﴿۱﴾ قال العلامة ابن عابدین: (قوله وکره) لانه لم یقض حق المسجد الجامع زیلعی ودرر. (ردالمحتار هامش الدرالمختار ص ۶۰۱ جلد ۱ مطلب فی شروط وجوب الجمعة)

﴿۲﴾ قال ابن عابدین: بیانه ان التقدیر بغلوة او میل لا یصح فی مثل مصر لان القرافة والترب التی تلی باب النصر یزید کل منهما علی فرسخ من کل جانب نعم هو ممکن لمثل بولاق فالقول بالتحدید بمسافة یخالف التعریف المتفق علی ما صدق علیه بانه المعد لمصالح المصر فقد نص الائمة علی ان الفناء ما اعد لدفن الموتی وحوائج المصر کر کض الخیل والدواب وجمع العساکر والخروج للرمی وغیر......(بقیه حاشیه په راروانه صفحه)

په هنګامی او وقتی ښار کښې جمعه صحیح ده

سوال: علمائې کرام دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه زمونږ علاقه کلینې یوځائې د اډې په نوم سره مشهور دې تقریباً پنځلس دکانونه دی د بعضې دکاندارانو کورونه هم دلته موجود دی د ځو کالو نه دلته جمعه کوی او دګیر چاپیر خلق دلته د جمعې دپاره راځی او ګیر چاپیره ډیرې بانډې دی آیا دې ځائې کښې جمعه کول جائز دی.؟ بینوا توجروا

المستفتی: عبدالحسن شریک دوره حدیث جامعه حقانیه....۱۹۸۹/۱۴/۱۵

الجواب: که دا اډه د جمعې په ورځ هنګامی شان ښار جوړیږی او تقریباً دوه زره کسان پکښې جمع کیږی نو په دې کښې د جمعې مونځ کول صحیح دی. دا د منی پشان هنګامی او وقتی ښار جوړیږی. کما اشیر الیه فی جمعة الهدایة﴿۱﴾ وهوالموفق

په جیل کښې د جمعې د عدم جواز هیڅ وجه نشته

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه په سنټرل جیل کښې جمعه جائز ده یا نه؟ بینوا توجروا

المستفتی: عبدالله هزاره............۱۱۳ رجب۱۴۰۱هـ

(بقیه حاشیه) ذلک وای موضع یحد بمسافة یسع عساکر مصر ویصلح میدانا للخیل والفرسان ورمی النبل والبندق البار ودو اختبار المدافع وهذا یزید علی فراسخ فظهر ان التحدید بحسب الامصار. (ردالمحتار هامش الدرالمختار ص ۵۹۱ جلد ۱ مطلب فی صحة الجمعة بمسجد المرجة فی دمشق)

﴿۱﴾ قال العلامة برهان الدین المرغینانی: وقال محمد لا جمعة بمنیٰ لانها من القریٰ حتی لا یعید بها ولهما انها تتمصر فی ایام الموسم. (هدایة علی صدرفتح القدیر ص۲۵ جلد۲ باب الجمعة)

چه کله مفتٰی به قول دجواز دجمعې د تعدد دې نو په جيل کښې د **الجواب:** جمعې د عدم جواز هيڅ وجه نشته دې. ﴿۱﴾

قلت وينبغى ان يكون محل كما يشير اليه كلام الشامى فى ردالمحتار ص ۵۷۰ جلد ۱، النزاع ما اذا كانت لا تقام الافى محل واحد اما لو تعددت فلا الخ ﴿۲﴾. وهوالموفق

په قريه صغيره کښې د حاکم په حکم د جمعې اقامت صحيح دې!

سوال: علمائی دين دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه يو کلې صرف په پنځه ويشتو کورونو باندې مشتمل دې، تقريباً سل يونيم سل سړی به پکښې موجود وي، مونږ په دغه کلی کښې جمعه کوو. په دغه کلی کښې دحکومت سرکاری قاضی هم موجود دې. امامت هم قاضی پخپله کوی. په دې کلی کښې د جمعې اجازت دسوات رياست حکمران جناب مياں ګل عبدالودود شاه صاحب ورکړې وو چه مونږ دې دلته جُمعه جاری کړو. اوس د رياست ختميدونه پس هم جمعه جاری ده ددې متعلق شرعی حکم څه دې؟ بينوا توجروا

المستفتى: تنظيم طلباء اهل سنت والجماعة سيدوشريف سوات. ۱۱۱۹۱۱۹۹۰

الجواب: چه کله د بادشاهِ وخت د طرفه اجازت نامه ملاؤ شوې وی نو په دغه کلی کښې د جُمعې اقامت صحيح دې.

كما فى ردالمختار ص ۷۴۹ جلد ۱ باب الجمعة عن الفتاوىٰ الدينارى اذا بنى مسجداً فى الرستاق بامر الامام فهو امر بالجمعة اتفاقا على ماقال السرخسى انتهىٰ ﴿۳﴾. قلت والاذن الصريحى فوق الاذن دلالة. وهوالموفق

﴿۱﴾ قال العلامة ابن عابدين رحمه الله: فقد ذكر الامام السرخسى ان الصحيح من مذهب ابى حنيفة جواز اقامتها فى مصرواحد فى مسجدين واكثرو به ناخذ لا طلاق لا جمعة الا فى مصر شرط المصر فقط. (ردالمحتار هامش الدرالمختار ص ۵۹۵ جلد ۱ باب الجمعة)

﴿۲﴾ (ردالمحتار ص ۶۰۱ جلد ۱ باب الجمعة مطلب فى شروط وجوب الجمعة)

﴿۳﴾ (ردالمحتار هامش الدرالمختار ص ۵۹۱ جلد ۱ مطلب فى صحة الجمعة بمسجد المرجة والصالحية باب الجمعة)

په ميلونو سره د ښار د فنا او د ښار شرطونه او په شافعی مسلک باندې د جمعې ورکولو حکم

سوال: علمائې دين دې مسئلې بار کښې څه فرمائی چه (۱) د ښار فنا د موجوده انګريزی ميلونو په لحاظ سره څومره جوړيږی.

(۲) احنافو چه دجُمعې دپاره کوم شرطونه مقرر کړيدي، هغه منصوصی دی يا غير منصوصي؟ (۳) يو سړې حنفی المذهب دې ليکن جُمعه د شافعی مذهب مطابق کوی آيا دا جائز دی.؟ (۴) که د فساد لرې کولو دپاره د جُمعې مونځ د شافعی مذهب مطابق اوکړی نو آيا دا مونځ کيږی؟ بينوا توجروا

المستفتى: مولوى حبيب الله مرى خيل کوهاټ... ۲۴۱۵۱۱۹۸۴

جواب: (۱) د فنائې مصر دپاره هيڅ حد نشته څومره پورې چه د مصر دحاجاتو او مصالحو تعلق دې هغه فِنائې مصر دې. (شامي) ﴿۱﴾ (۲) بعض منصوص دی او بعضې د تعامل نه معلوم دی. ﴿۲﴾ (۳) د متبع هوا مونځ نه فاسِديږی ﴿۳﴾ (۴) جائز دی ليکن واقع نه دی. ﴿٤﴾. وهوالموفق

﴿۱﴾ قال العلامة ابن عابدين رحمه الله: التعريف المتفق على ماصدق عليه بانه المعد لمصالح المصر فقد نص الائمة على ان الفناء ما اعد لدفن الموتى وحوائج المصر كركض الخيل ولدواب وجمع العساكر والخروج للرمى وغيرذلک.
(ردالمحتار هامش الدرالمختار ص ۵۹۱ جلد ۱ مطلب فى صحة الجمعة باب الجمعة)

﴿۲﴾ (منهاج السنن شرح جامع السنن ص ۴۷ جلد ۳ باب ماجاء منكم يوتى الى الجمعة)

﴿۳﴾ قال العلامه ابن عابدين: (قوله ارتحل الى مذهب الشافعى يعزر) اى اذا كان ارتحاله لا لغرض محمود شرعاً لما فى التاترخانيه...... ولو ان رجلا برئ من مذهبه باجتهاد وضح له كان محموداً ما جوراً اما انتقال غيره من غير دليل بل لما يرغب من عرض الدنيا وشهوتها فهو المذموم الآثم المستوجب للتاديب والتعزير لارتكابه المنكر فى الدين واستخفافه بدينه ومذهبه.
(ردالمحتار هامش الدرالمختار ص ۲۰۹ جلد ۳ مطلب فيما اذا ارتحل الى غير مذهبه)

﴿۴﴾ وفى المنهاج : القرىٰ التى لا يتحقق فيها الشرائط ...... (بقيه حاشيه په راروانه صفحه)

په بانډو کښې اوسېدونکو بانډې د جمعې د مونځ د پاره ښار ته راتللو او د جمعې په فرضیت کښې د امامانو اختلاف

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه په بانډو والا بانډې (د چه هغوی بانډې جمعه فرض نه ده) ښار ته راتلل مونځ د جمعې اداکول د ښار د مسلمانانو پشان فرض دې. آیا داقول صحیح دې؟ بینوا توجروا

المستفتی: اکرام الحق راولپنډی.

الجواب: کومې بانډې چه د فنا د مصرنه بهر وی نو په ظاهر الروایت کښې په هغوی بانډې د جُمعې مونځ د پاره ښار ته راتلل واجب نه دی. (رد المحتار ص ۷۶۳ جلد ۱) ﴿۱﴾ او په غیر ظاهر الروایت کښې پرې ښار ته راتلل واجب دی. البته دامام محمد رحمه الله په نزد د اذان اوریدل معتبر دی او د صاحب بحر وغیره په نزد ایواء اللیل معتبر دی یعنی چه د مونځ نه پس کورته مابښام پورې واپس رسیدلې شی. او د بعضو په نزد یو فرسخ یعنی درې میله معتبر دی. (ماخوذ از درمختار) ﴿۲﴾ او مفتی به د امام محمد رحمه الله قول دې

(بقیه حاشیه) المعتبرة عند الحنفية ويتحقق فيها شرائط الائمة الثلاثة لا ينبغي ان يمنع عن تجميع الجمعة فيها عند ظن الاقتتال وكذا عند ترك الظهر جهلا ونظيره ترك منع العوام عن الصلاة عند الشروق.

(منهاج السنن شرح جامع السنن ص ۵۴ جلد ۳ باب ماجاء منكم يؤتى الى الجمعة)

﴿۱﴾ قال العلامة ابن عابدين رحمه الله: وفى الخانية المقيم فى موضع من اطراف المصر ان كان بينه وبين عمران المصر فرجة من مزارع لا جمعة عليه وان بلغه النداء.

(ردالمحتار هامش الدرالمختار ص ۶۰۲ جلد ۱ مطلب فى شروط الجمعة باب الجمعة)

﴿۲﴾ قال العلامة الحصكفى رحمه الله: فان كان يسمع النداء تجب عليه عند محمد وبه يفتى كذا فى الملتقى وقد منا من الولوالجية تقديره بفرسخ ورجح فى البحر اعتبار عوده لبيته بلا كلفة.

(الدرالمختار على هامش ردالمحتار ص ۶۰۱ جلد ۱ مطلب شروط الجمعة باب الجمعة)

به فى الدر المختار قلت وهو الاوجه لحديث ابى داؤد الجمعة على كل من سمع النداء ﴿۱﴾ وكذا هو الماخوذ به عند مالك والشافعى واحمد رحمهم الله تعالىٰ واما حديث الجمعة على من اواه الليل فحديث ضعيف سنداً وكذا يحتمل الحمل على المقيم دون المسافر وكذا فيه حرج ﴿۲﴾. وهوالموفق

د وعظ او تبلیغ د پاره په ورکوټی کلی کښې جُمعه قائمول

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه د یو کلی آبادی چه اخوا دیخوا ټوله جمع کړی نو څلور سوه جوړیږی او په دغه کلی کښې یو ورکوټې شان بازار هم دې آیا دلته د جُمعې مونځ قائمول جائز دې؟ او که ځا دا خواهش وی چه د وعظ تبلیغ دپاره د جُمعې مونځ قائمول غواړم نو آیا دا صحیح دې؟ بینوا توجروا

المستفتی: یاقوت خان یونیورسټی پریس پشاور...۱۹۷۴/۱۰/۱۰

الجواب: چونکه دا مقام قریه صغیره دې لهذا په دې مقام کښې دجُمعې مونځ قائمول صحیح نه دی. ﴿۳﴾ د تبلیغ نور هم ډیر صورتونه دی ددې هډو څه حاجت نشته... وهوالموفق

په فناء د مصر کښې د میلونو هیڅ اعتبار نشته

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چې د دره آدم خیل د بازار نه دوه میله فاصلې بانډې د جُمعې مونځ اداکیږی یا نه؟ دا په فنا د

﴿۱﴾ (سنن ابى داؤد ص ۱۵۸ جلد ۱ كتاب الصلاة باب من تجب عليه الجمعة

﴿۲﴾ (والتفصيل فى منهاج السنن شرح جامع السنن للترمذى ص ۴۸ جلد ۳ باب ماجاء منكم يوتى الى الجمعة)

﴿۳﴾ قال العلامة المرغينانى رحمه الله: لا تصح الجمعة الا فى مصر جامع او فى مصلى المصر ولا تجوز فى القرىٰ لقوله عليه السلام لا جمعة ولا تشريق ولا فطر ولا اضحى الا فى مصر جامع. (هداية على صدر فتح القدير ص ۲۲ جلد ۲ باب صلاة الجمعة)

مصرکښې داخل دي که نه؟ اوفنا د مصردوه میله ده یه دري میله؟ بینوا توجروا

المستفتي: فضل عزیز دره آدم خیل........ ۱۰۱۱۱۱۹۷۴

الجواب: که په دي مقام کښې د ښار ضروریات پوره کیږي مثلاً دا ځائي د ښار عیدګاه، مقبره، چهاونړئ. کار خانه اډه، سټیشن. هسپتال. وغیره نو په دې کښې د جُمعې مونځ صحیح دي ګني صحیح نه دي. باقي د میلونو هیڅ اعتبار نشته دي. (ماخوز از شامي) ﴿۱﴾ وهو الموفق

چه په کوم کلي کښې څو محلې او څو جماتونه وی نو هغه د لوئي کلي په حکم کښې دي

سوال: علمائي دین دي مسئلې باره کښې څه فرمائي چه زمونږ کلي تقریباً په اويا اتيا دکانونو باندې مشتمل دي ګیر چاپیره پنځلس شل باندې دی. او تقریباً د پنځلس شل زره آبادئ د پاره دا کلي مرکزی مقام او تجارتی مرکز دي. هائی سکول، لسو کټونو والا هسپتال، بینک، ډاک خانه. نائ.، رهائشی هوټل، اود اوروملوغیره بنیادی ضروریاتو باندي دا ځائي آباددي نو آیا په دي کلي کښې جُمعه کول جائز دي؟ بینوا توجروا

المستفتي: احمد صدر نواز آباد مانسهره...۱۲۲اپریل ۱۹۷۵

الجواب: که په دي مقام (نواز آباد) کښې څو محلې او څو جماتونه وی نو دا مقام به قریه کبیره وی. او په دي کښې به جمعه کول صحیح وی. ﴿۲﴾

کما فی رد المحتار ص۷۴۸ جلد۱ وتقع فرضًا فی

﴿۱﴾ قال العلامة ابن عابدين رحمه الله: وفی الخانية المقيم فی موضع من اطراف المصر ان كان بينه وبين عمران المصر فرجة من مزارع لا جمعة عليه وان بلغه النداء وتقدير البعد بغلوة او ميل ليس بشئ هكذا رواه ابوجعفر عن الامامين وهو اختيار الحلوانی وفی التتارخانية ثم ظاهر رواية اصحابنا لا تجب الا على من يسكن المصر او ما يتصل به. (ردالمحتار هامش الدرالمختار ص ۶۰۲ جلد ۱ مطلب فی شروط الجمعة باب الجمعة)

﴿۲﴾ وفی المنهاج: وقلت ايضا ان المصر لا يلزم فيها...... (بقيه حاشيه په راروانه صفحه)

القصبات والقرىٰ التی فيها اسواق ﴿۱﴾. وهو الموفق

د جُمعه فی القرا په باره کښې د عدم جواز قول راجح او مؤید دي

سوال: ما رأيكم يا امناء الامة من علماء الحقانية فی مسئلة جمعة القرىٰ من جوازها فيها وعدمه لاننا قوم من اهل البادية ولسنا من اهل الامصار نؤديها بامر علمائنا وصلحائنا فيها من قديم، وقد جوزوها لنا فيها مستدلين بالنصوص العامة المطلقة وبقول الامام اذا صح الحديث فهو مذهبی قائلين بان حديث لا جمعة ولا تشريق الحديث لم يصح، وبفرض صحته لا يصح ناسخا وبان عامل الحديث الصحيح لا يخرج من تقليد امامه فبهذاهم اقتدينا وما انكر علينا احد من علماء العصر فی ذلک ثم جاء نا بعض من لا يبلغ الى مبلغ علمائنا فی العلم والورع فمنعها فی القرىٰ ونراها باطلة فيها بل يقول بانه من جمع فی القرىٰ وبخروجه من المذهب وتقليد امامه مستدلا بظاهر اقوال الفقهاء ومتمسكا بفتوىٰ الديوبند وفتواكم حيث يقول ان فتواهما بمنعها فيه وقد رأينا الخطوط المختومة نراه كاذبا افترىٰ عليكم فی ذلک من عنده الا انا قد وقعنا فی شک منه ومن

(بقيه حاشيه) اتصال السكک والدور لما ذكره ابن حزم فی المحلى ان النبی ﷺ اتى المدينة وهی قرى صغار متفرقة انتهى، قلت لا بد من ان يراد من القرىٰ فی كلام ابن حزم خلاف زعمه الدور والمحلات والمنازل المنفصلة ولا يصح ما زعم ابن حزم ان المدينة كانت اسما للوادی المشتمل على القرىٰ لانه ياباه تسميتها بالمدينة علم شخص فافهم.

(منهاج السنن شرح جامع السنن ص ۴۸ جلد ۳ باب ماجاء منكم يؤتى الى الجمعة)

﴿۱﴾ ردالمحتار هامش الدرالمختار ص ۵۹۰ جلد ۱ باب الجمعة)

ملاحظه:...وجه داده چه د محلو اوجماتونو د زیاتوالی په صورت کښې آبادی دوه زره پورې ضرور وی او دوه زره پورې آبادئ والا کلي قریه کبیره وی، اوجمعه په هغې کښې صحیح ده. (سیف الله حقانی)

فتواه ، فكتبنا اليكم هذا الملفوف لتتضح علينا الامر ما هو المحقق عندكم فيها نحن منتظرون جوابكم المفصل المدلل واجركم على الله.

المستفتی: محمد زرین تیراه پاره چنار...۳/ اپریل ۱۹۷۵ء

جواب: قال صاحب الهداية لا تصح الجمعة الا فى مصر جامع او مصلى المصر ولا تجوز فى القرىٰ لقوله عليه السلام لا جمعة ولا تشريق ولا فطر ولا اضحى الا فى مصر جامع (ص۱۴۸)﴿۱﴾ قلت قال فى الدراية لم اجده وروى عبد الرزاق عن على موقوفا لا تشريق ولا جمعة الا فى مصر جامع واسناده صحيح ورواه ابن ابى شيبة مثله انتهىٰ ما فى الدراية ﴿۲﴾ قلت ويؤيده حديث تناوب اهل القرىٰ (رواه البخاری) ﴿۳﴾ وجه التائيد ان اهل القرىٰ لم يجمعوا فى قراهم بدليل حديث جواثى وكذا يؤيدنا حديث جواثى (رواه البخاری) ﴿۴﴾ لان التجميع فى جواثا وترك

﴿۱﴾ (هداية ص ۱۵۰ جلد ا باب صلوة الجمعة)

﴿۲﴾ قال العلامة ابن الهمام: وانما رواه ابن ابى شيبة موقوفا على على رضى الله عنه لا جمعة ولا تشريق ولا صلاة فطر ولا اضحى الا فى مصر جامع او فى مدينة عظيمة صححه ابن حزم. (فتح القدير ص ۲۲ جلد۲ باب صلاة الجمعة)

﴿۳﴾ عن عائشة زوج النبى ﷺ كان الناس ينتابون الجمعة من منازلهم والعوالى فيأتون فى الغبار يصيبهم الغبار والعرق فيخرج منهم العرق فاتى رسول الله ﷺ انسان منهم وهو عندى فقال النبى ﷺ لو انكم تطهرتم ليومكم هذا.

(الصحيح البخاری ص ۱۲۳ جلد ا باب من این تؤتی الجمعة وعلى من تجب كتاب الجمعة)

﴿۴﴾ عن ابن عباس قال ان اول جمعة جمعت بعد جمعة فى مسجد رسول الله ﷺ فى مسجد عبد القيس بجواثى من البحرين.

(الصحيح البخاری ص ۱۲۲ جلد ا باب الجمعة فى القرىٰ والمدن كتاب الجمعة)

التجميع فى قرىً كثيرة دليل واضح على عدم الصحة فلا يكون حديث جواثى حجة للمخالف وكيف يكون حجة مع انه موقوف معارض بالمحرم وكذا محتمل لان القرية فى سنة القرآن والحديث تطلق على المصر ايضا فافهم وتدبر﴿۱﴾. وهو الموفق

د جمعې او اخترونو دواړو د پاره مصر شرعی شرط دې.

سوال: علمائې دين دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه په کلي کښې د اخترونو مونځ کيږی او د جمعې مونځ نه کيږي، اخترونو کولو والا يو سکول ماسټر دې، مولانا صاحب وائی چه کوم ځائې کښې جمعه نه کيږی هلته ـ اخترونه هم نشی کيدلې شرعی حکم څه دې؟ او کوم صاحب په حقه باندې دې؟ بينوا توجروا

المستفتی: محمد اقبال دهم بی صابر آباد کرک..۱۷مئ ۱۹۸۳

الجواب: دا دويم مولانا په حقه باندې دې

كما فى شرح التنوير على هامش الشامية ص ۷۷۵ جلد ا صلاة العيد فى القرىٰ تكره تحريماً اى لانه اشتغال بما لا يصح لان المصر شرط الصحة ﴿۲﴾. وهو الموفق

د سني، شيعه او مرزائی وغيره مشترك كلي كښې د جُمعې د مونځ حکم

سوال: يو كلي چه دهغې د آبادی تناسب تقريباً ۹۵ فيصد سنی، ۲ فيصد شيعه او ۲ فيصد مرزايان دي، په كلی كښې د كريانې صرف يو دكان دې، دوه جماتونه دی په هغې كښې مونځ خو څه كوې اذان هم پكښې نه كيږي، په دواړو جماتونو كښې د قرآن كريم د تعليم هيڅ انتظام نشته، د دوه كالونه يو جمات والؤجُمعه كول شروع كړې ده،اوس دويم جمات والوهم جُمعه شروع

﴿۱﴾ (منهاج السنن شرح جامع السنن ص ۵۱،۵۲ جلد۳ باب ماجاء منكم يؤتى الى الجمعة)

﴿۲﴾ (الدر المختار على هامش ردالمحتار ص ۶۱۱ جلد ا باب العيدين)

کړه. حال دا چه په هر جمات کښې درې ځلور مونځ گذار وي، اوس سوال دادې چه آیا دلته د جُمعې مونځ کول صحیح دي؟ بینوا توجروا

المستفتی: عبدالحکیم راهی راولپنډی.

الجواب: که ددې ځائې مردم شماری تر دوه زرو پورې وی نو دا ځائې قریه کبیره ده. په دې کښې د جُمعې قائمول صحیح دی. (فتاوٰی دارالعلوم دیوبند)﴿۱﴾ وهوالموفق

په جیل کښې د جمعې مونځ صحیح دې

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چې آیا په جیل کښې د جُمعې مونځ کول جائز دي؟ ځکه چه بعضې علماء فرمائی چه د جمعې د پاره یو شرط اذنِ عام هم دې او په جیل کښې پابندی وی اذنِ عام پکښې نه وي؟ بینوا توجروا

المستفتی: محمد شریف جامع مسجد گندوال جهلم

الجواب: د مفتٰی بهِ قول په بنا باندې په متعدد مقاماتو کښې د جُمعې مونځ اداکول جائز دی

کما فی شرح التنویر وتؤدی فی مصر واحد بمواضع کثیرة مطلقا علی المذهب وعلیه الفتویٰ(هامش ردالمحتار ص۷۵۵ جلد۱)﴿۲﴾

لهذا د اذنِ عام ضرورت په دې تقدیر سره باقی پاتې نه شو.

کما یشیر الیه ما فی ردالمحتار ص ۷۶۲ جلد ۱ قلت وینبغی ان یکون محل النزاع ما اذا کانت لا تقام الا فی محل واحد اما لو تعددت فلا لانه لا یتحقق التفویت کما افاده التعلیل ﴿۳﴾ فلیتامل. وهوالموفق

﴿۱﴾ (فتاویٰ دارالعلوم دیوبند ص ۵۶ جلد ۵ الباب الخامس عشر فی صلاة الجمعة)
﴿۲﴾ (الدر المختار علی هامش ردالمحتار ص ۵۹۵ جلد ۱ باب الجمعة)
﴿۳﴾ (ردالمحتار هامش الدر المختار ص ۷۰۱ جلد ۱ مطلب فی شروط الجمعة)

د جُمعې د اقامت د پاره د قاضی او گورنر (والي) د اجازت مسئله

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه زمونږ کلې په درې نیم سوه یا ځلور سوه کورونو باندې مشتمل دې په کلی کښې د دیهی ترقیاتی پروگرام یو ډویژنل دفتر هم دې. چه په هغې کښې تقریباً د اتیا محکمو اعلیٰ افسران هر وخت موجود وي، دغه شان هائی سکول موجود دې، د کالج تعمیر هم شروع دې، هر قسم کاریگر هم شته. دلته تر اوسه پورې د جمعې مونځ نه دې شروع شوې، اوس د علاقې بعضې معتمد علمائې کرام زبانی طور سره د جُمعې د مونځ کولو حکم ورکړې دې. آیا په دې کلی کښې د جمعې مونږ اداکیږی یا نه؟ بینوا توجروا

المستفتی: حافظ محمد امین لکی مروت.....۱۹۷۴\۱۲\۴

الجواب: که په دې مقام کښې څومحلې او بازارونه یا یو لوئې بازار وی نو دا مقام به مصر شرعی اوقریه کبیره وی دې کښې به د جُمعې او اخترونو مونځونه اداکول جائز وی.

کما فی البدائع وروی عن ابی حنیفة انه بلدة کبیرة فیها سکک واسواق ولها رساتیق وفیها وال وهو الاصح ص ۲۶۰ جلد ۱ ﴿۱﴾ قلت وجود الوالی قید واقعی لان الصحابة رضی الله عنهم صلوا الجمعة فی المدینة قبل هجرة النبی ﷺ والظاهر انه لم یکن ثمه وال وکذا فی جواثی (اسم قریة) ولم یفتح بعد بل فتحها الصدیق الاکبر﴿۲﴾ ویدل علیه ایضا ما فی ردالمحتار ص ۷۵۴ جلد ۱ فلو

﴿۱﴾ (بدائع الصنائع ص ۵۸۵ جلد ۱ فصل فی بیان شرائط الجمعة)
﴿۲﴾ قال العلامة خلیل احمد السهارنفوری: وروی ابوداؤد بسنده عن کعب بن مالک انه کان اذا سمع النداء یوم الجمعة ترحم لا سعد بن زرارة فقلت له اذا سمعت النداء ترحمت لا سعد بن زرارة قال لانه اول من جمع بنا فی هزم النبیت من حرة بنی بیاضة فی نقیع یقال له نقیع الخضمات قلت کم کنتم یومئذ قال اربعون وفی المعرفة قال الزهری لما بعث النبی ﷺ مصعب بن عمیر الی المدینة لیقرئهم القرآن جمع بهم وهم اثنا عشر رجلا فکان مصعب اول من جمع الجمعة بالمدینة بالمسلمین قبل...... (بقیه حاشیه په راروانه صفحه)

الولاة کفاراً یجوز للمسلمین اقامة الجمعة ویصیر القاضی قاضیا بتراضی المسلمین ﴿۱﴾ فافهم ویدل علی اصل المسئلة ما فی القهستانی وتقع فرضا فی القصبات والقریٰ الکبیرة التی فیها اسواق (ردالمحتار ص۷٤۸ جلد ۱) ﴿۲﴾. وهو الموفق

د جمعې د مونځ د پاره د جمات کیدل شرط نه دی

سوال: علمائې دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه زمونږ د جمات سره یو کور دې د جمعې دمونځ په وخت د هغې کور په چهت باندې خلق اودرېږی د جُمعې مونځ ادا کولې شي، آیا دا صحیح دي؟ دکور په چهت باندې د جمعې مونځ اداکیږی؟ بینوا توجروا

المستفتی: محمد فرید نائب خطیب میډیم رجمنټ ارټلری سیاکوټ کینټ ۲۰ رمضان ۱٤۱۰ھ

الجواب: د جُمعې او با جماعت مونځ کولو دپاره جمات شرط نه دې. ﴿۳﴾ بخلاف الاعتکاف ﴿٤﴾ البته په دې اقدام کښې د ډیرو مصالح شرعیه د فوت کیدلو خطره موجود ده. وهو الموفق

(بقیه حاشیه) ان یقدمها رسول اللهﷺ، وفی صفحه ۱۲۹ وقال صاحب معجم البلدان جواثی بالضم وبین الالفین ثاء مثلثة یمد ویقصر وهو علم مرتجل حصن لعبد القیس بالبحرین فتحه العلاء بن الحضرمی فی ایام ابی بکر الصدیق رضی الله عنه سـ۱۲ـه عنوة.

(بذل المجهود فی حل ابی داؤد ص ۱۶۹، ۱۷۰ جلد ۲ باب الجمعة فی القریٰ)

﴿۱﴾ (ردالمحتار هامش الدر المختار ص ۵۹۵ جلد ۱ باب الجمعة)

﴿۲﴾ (ردالمحتار هامش الدر المختار ص ۵۹۰ جلد ۱ باب الجمعة)

﴿۳﴾ قال العلامه ابن نجیم رحمه الله: وشرط ادائها المصر...... او مصلاه ای مصلی المصر لانه من توابعه فکان فی حکمه والحکم غیر مقصور علی المصلی بل یجوز فی جمیع افنية المصر. (البحر الرائق ص ۱٤۰ جلد ۲ باب صلاة الجمعة)

﴿٤﴾ قال العلامة حصکفی: والاعتکاف ......هو...... لبث...... ذکر فی مسجد جماعة...... او لبث امرأة فی مسجد بیتها. (الدر المختار علی هامش ردالمحتار ص ۱٤۰ جلد ۲ باب الاعتکاف)

په بانډو کښې د جُمعې د اقامت د پاره د مذهب نه اوړیدل غیر مستحسن کار دې

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه د احنافو په نزد په بانډو کښې جُمعه نه کیږي، حال دا چه بعضې نو رو امامانو جائز کړې هم ده. مولانا مودودی صاحب په خپل کتاب کښې لیکلې دی چه د جمعې د مونځ د پاره د ښار او اسلامی بادشاه ضرورت نشته. په دې کتاب کښې ئې دا هم لیکلی دی. (صحیح ده چه مونږ مقلدین یو لیکن د جُمعې په مونځ کښې مونږ په هغې شرطونو کښې ترمیم کوو) بهرحال د مودودی صاحب په نظر کښې په بانډو کښې د جُمعې مونځ کول بهتردی. اودا وجه بیانوی چه که مونږ په کلو کښې د جمعې مونځ اونه کړو نو خلق به د وعظ او نصیحت نه محروم پاتې شی. آیا دا صحیح ده؟ بینوا توجروا

المستفتی: عبدالله اوبړو کلې... ۱۱۰ فروري ۱۹۷۵

الجواب: دا خبره دې واضحه وی چه عند الاحناف د جُمعې دصحت دپاره مصر اوفنادمصر شرط دې ﴿۱﴾ (صرحوابه فی جمیع کتب الفقه) اودتحقیق هم دا تقاضا ده، لهٰذا بغیر د ضرورت نه د مذهب نه اوړیدل یو غیرمستحسن کار دې، ﴿۲﴾ وهو الموفق

د کمیټئ په حدودو کښې داخلې بانډې په فنا د مصر یا مضافاتو کښې داخلې بانډې دی

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه دلته څه بانډې د صوابئ نه دوه میله لرې موجودې وې، ګلو ډهیرئ، ملیانو بانډه شیخ باز بانډه. عثمان شاه بانډه، سیرئی بانډه، عبدالله خان بانډه وغیره او ددې

﴿۱﴾ قال العلامة الحصکفی رحمه الله: ویشترط لصحتها سبعة اشیاء المصر او فناؤه الخ. (الدر المختار علی هامش ردالمحتار ص ۵۹۰ جلد ۱ باب الجمعة)

﴿۲﴾ فی البشریٰ: اعلم انه لا یجوز الحکم والافتاء بالقول المرجوح وبمذهب سائر الائمة الا فی ثلاثة مواضع الاول عند الضرورة دون التشهی والتلهی فانه حرام الخ. (البشری لارباب الفتویٰ ص ٤۵ الفصل السادس)

د افرادو تعداد د شلو کورونو نه تر سلو کورونو وو. او دا بانډې د چونګې نه بهر وې لیکن اوس ټولې د صوابئ کمیټۍ لاندې داخلې دي، اوس ئې آبادي هم تقریباً د سړک په غاړه غاړه رسیدلې ده، چونګې هم بدل شوې دې دا ټولې بانډې په چونګې کښې دننه راغلې، په ګلو ډهیرئ کښې خو د مخکښې نه د جُمعې او اخترونو مونځ کیدلو او دهغوی دلیل داوؤ چه دا د صوابئ په مضافاتو کښې ده او په فنا د مصر کښې داخله ده، لیکن مونږ به د جُمعې مونځ په ځائې احتیاطاً د ظهر مونځ کولو صرف په ګلو ډهیرئ. او شیر باز کورونو کښې به د جُمعه کیدله. اوس د تحقیق دپاره خبره داده چه په کمیټۍ او چونګې کښې د داخلیدلو په وجه به په دې بانډو کښې دجُمعې مونځ جائز وی یا، نه؟ او آیا دا بانډې به په فنا د مصر کښې داخلې وی، یا نه؟ بینوا توجروا

المستفتی: عبدالغنی صوابی...... ۱۹۱۲۱۱۹۹۱

الجواب: د کمیټۍ په حدودو کښې دننه بانډو کښې د جُمعې اقامت جائز دې. ځکه چه دا بانډې د ښار محلې جوړې شوې.

کما یشیر الیه ما فی جمعة عمدة القاری ان التمصیر للامام فای موضع مصر مصر ﴿۱﴾ او یا د فِنا داخلی بانډې دی. وهو واضح، وهو الموفق

په دارالحرب کښې جمعه کول صحیح دي

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه آیا په دارالحرب کښې د جُمعې مونځ کول صحیح دي؟ (علم الفقه) چه د مولانا عبدالشکور صاحب تصنیف دې هغې کښې دی چه دجُمعې دپاره دارالاسلام شرط دې او لیکلې ئې دی چه په دارالحرب کښې جُمعه کول صحیح نه دی. آیا دا صحیح ده؟ بینوا توجروا

المستفتی: نامعلوم...... ۱۵\دسمبر ۱۹۷۴

﴿۱﴾ وفی المنهاج: والجواب عن اثر عمر ای جمعوا حیث ما کنتم، ان معناه حیث ما کنتم من الامصار الاثری انها لا تجوز فی البراری کما فی عمدة القاری، قلت ولا بد عن هذا التاویل لئلا یعارض بالاحادیث المرفوعة، او یقال ان التمصیر للامام فای موضع مصر مصر. (منهاج السنن شرح جامع السنن ص ۵۲ جلد۳ باب ماجاء منکم یؤتی الی الجمعة)

الجواب: په دارالحرب کښې د جُمعې مونځ کول صحیح دی ځکه چه صحابه کرام رضی الله عنهم مدینه منوره کښې د جمعې مونځ کړې حال دا چه هغه وخت کښې پیغمبر علیه السلام نه هجرت کړې وو، او نه ئې څوک والی او قاضی مقرر کړې وؤ (واصل الحدیث فی جمعة ابی داؤد ﴿۱﴾ دغه شان په جُواثی مُقام کښې د جُمعې مونځ د پیغمبر علیه السلام په ژوند مبارک کښې مقرر شوې وو. حال دا چه اعلاقه د حضرت ابوبکر صدیق رضی الله عنه په زمانه کښې فتحه شوه، (کما فی بذل المجهود) ﴿۲﴾ وهو الموفق

کوم ځائې کښې چه جُمعه جائز وی هلته

ګنړوځایونو کښې جُمعه کول جائز دي

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه په یو کلی کښې څلور جماتونه دي، او په هر یو جمات کښې ځان له د جمعې مونځ اداکیږي، په یو ځائې کښې ګنړو مقاماتو کښې د جُمعې مونځ ادا کیدیشی. چه اکثر په بعضې جماتونو کښې پنځلس سړی وی؟ بینوا! توجروا

المستفتی: محمد رفیق پیرسنګ پشاور...... ۱۲۴\ذی القعده ۱۳۹۷ھ

الجواب: که د ا مقام شرعی ښار یا فنا د ښار او یا غټ کلې وی نو دهغې په هرجمات کښې دجمعې مونځ ادا کول جائزدی. ګنې نو په یو جمات کښې هم د

﴿۱﴾ عن عبد الرحمن بن کعب بن مالک و کان قائد ابیه بعد ما ذهب بصره عن ابیه کعب بن مالک انه کان اذا سمع النداء یوم الجمعة ترحم لا سعد بن زرارة فقلت له اذا سمعت النداء ترحمت لا سعد بن زرارة قال لانه اول من جمع بنا فی هزم النبیت من حرة بنی بیاضة فی نقیع یقال له نقیع الخضمات قلت کم انتم یومئذ قال اربعون.
(سنن ابی داؤد ص ۱۶۰ جلد۱ باب الجمعة فی القریٰ)

﴿۲﴾ قال الامام خلیل احمد السهارنفوری: (قوله لجمعة جمعت بجواثی قریة من قری البحرین) وقال صاحب معجم البلدان جواثی بالضم وبین الالفین ثاء مثلثة یمد ویقصر وهو علم مرتجل حصن لعبد القیس بالبحرین فتحه العلاء بن الحضرمی فی ایام ابی بکر الصدیق رضی الله عنه سنه ۱۲ عنوة. (بذل المجهود فی حل ابی داؤد ص ۱۶۹ جلد۲ باب الجمعة فی القریٰ)

جمعې مونځ جائز نه دې.

وتودی فی مصر واحد بمواضع کثیرة مطلقا علی المذهب وعلیه الفتوی﴿۱﴾ (هامش ردالمحتار ص ۷۵۵ جلد ۱). وهوالموفق

په بانډه کښې جمعه جائز نه ده

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چې زمونږ کلې په بانډه کښې دې او د غټې کلی نه کم ازکم دوه میله فاصلې باندې دې آبادی به ئې اووه اته سوه پورې وی. ددې ځائې ټوله آبادی په زمیندارانو باندې مشتمل ده، ورځې شپه په خپلو کارونو کښې مشغول وې، مخکښې به دلته د جُمعې مونځ نه کیدو او درې یا څلور کسان به د جُمعې مونځ دپاره ښار ته تلل، بیا مونږ دلته د کلی په جماتونو کښې د جمعې مونځ شروع کړو او هره جُمعه به تقریباً پنځوسو کسانو پورې حاضر یدل. نو آیا دلته د جمعې مونځ کول صحیح دې؟ بینوا توجروا

المستفتی: مولانا فیض محمد ...۹ ذی قعده ۱۳۹۴ھ

الجواب: د امقام شرعی مصر (ښار نه دې، په دیکښې د جمعې مونځ کول صحیح نه دی.

لان التعریف و هو التعریف الحقیقی ما فی البدائع ص ۲۶۰ جلد ۱ وروی عن ابی حنیفة انه بلدة کبیرة فیها سکک واسواق ولها رساتیق وفیها وال یقدر وهو الاصح﴿۲﴾ انتهی، قلت وعلم بعد التحقیق ان وجود الوالی امر استحبابی یدل علیه التجمیع فی المدینة المنورة قبل الهجرة ﴿۳﴾ وکذا ما فی ردالمحتار ص ۷۵۴ جلد ۱ فلو الولاة

﴿۱﴾ (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ص ۵۹۵ جلد ۱ مطلب فی جواز استنابة الخطیب باب الجمعة

﴿۲﴾ (بدائع الصنائع ص ۵۸۵ جلد ۱ فصل فی بیان شرائط الجمعة)

﴿۳﴾ (کمافی حدیث کعب بن مالک رواه ابوداؤد ص ۱۶۰ جلد ۱ باب الجمعة فی القری)

کفار ایجوز للمسلمین اقامه الجمعة ویصیر القاضی قاضیا بتراضی المسلمین ویجب علیهم ان یلتمسوا والیا مسلماً ﴿۱﴾. فافهم وهوالموفق

په صحرا کښې د جُمعی اقامت صحیح نه دی.

سوال: علمائې کرام دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه په صحرا کښې د جُمعې اقامت څه حکم دې؟ جائز دی که نه؟ بینوا توجروا

المستفتی: ماسټر عبدالمطلب

جواب: لا تصح اقامة الجمعة فی الصحراء ﴿۲﴾ ولا نیة الاقامة (فتح القدیر) ﴿۳﴾. وهوالموفق

په جیل کښې دننه د قیدیانو یا حوالاتیانو جُمعه او اخترونه.

سوال: علمائی دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه په جیل کښې دننه د قیدیانو یا حوالاتیانو د جُمعې او اخترونو مونځ صحیح دې یا نه؟ حال دا چه د جیل امام د بهر سړې دی دهغه مونځ ددوی سره کیږی یا نه؟ بینوا توجروا

المستفتی: معلم دینیات ډسټرکټ جیل ایبټ آباد......۱۱۹۷۸\۱۹۱۷

....

﴿۱﴾ (ردالمحتار هامش الدرالمختار ص ۵۹۵ جلد ۱ مطلب فی نیة آخر ظهر بعد صلاة الجمعة)

﴿۲﴾ قال العلامة ابن الهمام: ان قوله تعالیٰ فاسعوا الی ذکر الله لیس علی اطلاقه اتفاقا بین الامة اذ لا یجوز اقامتها فی البراری اجماعاً ولا فی کل قریة الخ.
(فتح القدیر ص ۲۳ جلد ۲ باب الجمعة)

﴿۳﴾ قال ابن الهمام: ومجرد نیة الاقامة لاتتم علةفی ثبوت حکم الاقامة کما فی المفازة.
(فتح القدیر ص ۱۱ جلد ۲ باب صلاة المسافر)

الجواب: واضحه دي وی چه د عام اجازت شرط د عدم تفویت په مصلحت باندې مبنی دي، کما یشیر الیه کلام العلامة الشامی فی ردالمحتار ص ۷۶۲ جلد ۱ حیث قال لان اشتراط السلطان للتحرز عن تفویتهما علی الناس وذا لا یحصل الا باذن العام ﴿۱﴾، پس هرکله چه مفتی به قول د تعدد دجوازدي نود اذن عام د اشتراط وجه باقی پاتې نه شوه، اوپه جیل کښې دجمعې دممانعت علامت ختم شو. فافهم وهوالموفق

په صحرا او بیابان کښې جُمعه او اخترونه په هیڅ صورت کښې هم صحیح نه دي

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه پاکستانی فوجیان په اکثرو حالاتو کښې مقیم نه وی که چرته اقامت هم کوی نو د خانه بدوشو پشان خیمې ښخې کړې او څو ورځې یو ځائې کښې کار کوی او څو ورځې پس بل ځائې ته منتقل شی. بهر حال په هغوی باندې د جُمعې او اخترونو مونځو نه فرض واجب دی یا نه؟ مونږ فوجیان په شاهراه ریشم گلگت باندې کار کوو. آیا مونږ جُمعې او اخترونه ادا کولې شو؟ بینوا توجروا

المستفتی: امین الرحمان.........۱۹۷۳ء

الجواب: که مسافر چرته د جمعې یا اخترونو مونځ او کړی نو د پکښې څه گناه نشته ﴿۲﴾ لیکن که په بیابان او صحرا کښې په زرگونو خیمې لگولې شوې وی خو د جُمعې او اخترونو مونځ کول صحیح نه دی.
صرح به ابن الهمام فی شرح الهدایة﴿۳﴾ ویدل علیه ان النبی ﷺ صلی الظهر فی

﴿۱﴾ (ردالمحتار هامش الدرالمختار ص ۷۶۰ جلد ۱ مطلب فی شروط الجمعة باب الجمعة)

﴿۲﴾ قال العلامة مرغینانی: ویجوز للمسافر والمریض ان یؤم فی الجمعة وقال زفر لا یجزئه لانه لا فرض علیه فاشبه الصبی والمرأة ولنا ان هذه رخصة فاذا حضروا یقع فرضا علی ما بیناه. (هدایة علی صدر فتح القدیر ص ۳۳ جلد ۲ باب صلاة الجمعة)

﴿۳﴾ قال العلامه ابن الهمام: ولا جمعة بعرفات فی قولهم جمیعا لانها فضاء. (فتح القدیر ص ۲۵ جلد ۲ باب صلاة الجمعة)

عرفات وکان یوم الجمعة ﴿۱﴾. وهوالموفق

په مستقل کیمپ کښې د مسلمان حاکم په اجازت سره جُمعه قائمول

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه دننه دوه کاله مخکښې محکمه آئل اینډ گیس کارپوریشن، د دکهني، په مقام باندې تیل او گیس د تلاش دپاره تجرباتی کوهی کنستل شروع کړې. وو اوس دویم کوهی کنستلې کیږي، مخکښې مونږ په عارضی کیمپ کښې اوسیدلو اوس د کامیابئ نه پس مو په دغه کیمپ کښې رهائش مستقل شوې دې، په کیمپ کښې ښائسته اوکهلاؤ جمات هم جوړکړې شوې دې او مونږ درې سوه کسان په هغې کښې موجود یو، حال دا چه (جهنډ) نومې کلې لس کلو میټره لرې دې هرکله چه اوس په دې کیمپونو کښې جمعه جاری ده نوآیا مونږهم جُمعه جاری کولې شو؟ بینوا توجروا

المستفتی: حافظ عبدالرحمان اوجی ډی سی جهنډ پنډی گهیپ۱۹۸۴ء/۱۰/۱/۹

الجواب: دمسلمان حاکم په آرډر او اجازت سره په دې پوخ کیمپ کښې دجمعې مونځ کول جائزدی اوبغیر اجازته هیڅ قسم کیمپ کښې دجمعې مونځ قائمول جائزنه دی. (ماخوذ از رد المختار ص۷۴۹ جلد۱) وهوالموفق

د جُمعې د مونځ د پاره اذن عام اود بادشاه شرط کیدل مقاصد نه دی

سوال: څه فرمائی علماء ددین دې مسئلې باره کښې چه د جمعې د مونځ او

﴿۱﴾ قال العلامة اخلیل احمد السهارنفوری: وقد ثبت بروایة مسلم ان رسول الله ﷺ لما وقف بعرفات فی حجة الوداع یوم الجمعة لم یصل الجمعة فیها بل صلی فیها الظهر. (بذل المجهود فی حل ابی داؤد ص ۱۷۰ جلد۲ باب الجمعة)

﴿۲﴾ قال العلامة ابن عابدین رحمه الله: وحاصله انه لا تصح اقامتها الالمن اذن له بواسطة او بدونها. (ردالمحتار هامش الدرالمختار ص ۵۹۲ جلد ۱ باب الجمعة)

اخترونو صحیح کیدو دپاره اذن عام او بادشاه شرط دي یا نه؟ بینوا توجروا

المستفتی: محمدرحمت الله حقانی تنگی نصرت زی........ ۱۹۷۷ء/۸/۱۰

الجواب: بادشاه او اذنِ عام پخپله مقاصد نه دی. دهغوی اشتراط (شرط کیدل) د تفویت نه د بچاؤ دپاره دی.

کما یشیر الیه ما فی ردالمحتار ص ۵۴۶ جلد ۱ لان اشتراط السلطان للتحرز عن تفویتها علی الناس (ای بالنزاع فی التقدم) وذا (ای التحرز عنه) لا یحصل الا باذن العام انتهیٰ.

او دتفویت خطره د تعدد دعدم جواز په تقدیر سره وی دجواز په تقدیر سره نه وی کوم چه ظاهر المذهب دي،

ویشیر الیه ایضا ما فی ردالمحتار: قلت وینبغی ان یکون محل النزاع (فی قصبة ومصره) ما اذا کانت لا تقام الا فی محل واحد اما لو تعددت فلا لانه لا یتحقق الفوات کما فی افادة التعلیل تامل ﴿۱﴾ انتهیٰ. هذا ما عندی ولعل عند غیری احسن منه﴿۲﴾. وهو الموفق

د جمعې د اقامت د پاره ښار جماعت او خطبه وغیره ضروری دي.

سوال: علمائې دین او محدثین ومدرسین د دارالعلوم حقانیه دي مسئلې باره کښې څه فرمائې چه زمونږ په علاقه دیر کښې یو عالم وائی چه (۱) د جُمعې

﴿۱﴾ (ردالمحتار هامش الدرالمختار ص ۶۰۱ جلد ۱ مطلب فی شروط وجوب الجمعة باب الجمعة)

﴿۲﴾ وفی المنهاج: وقلت قید الوالی قید لبیان ما هو الواقع غالباً ولیس قیدا احترازیا بدلیل ان الله تعالیٰ اطلق المصر والمدینة علی المقامات اللتی فی ایدی الکفار ولان المهاجرین الاولین جمعوا فی المدینة المنورة قبل هجرة النبی ﷺ ولم یکن ثم وال ولما فی المبسوط لو الولاة فی بلاد الکفار کانوا کفاراً یجوز للمسلمین اقامة الجمعة.

(منهاج السنن شرح جامع السنن ص ۴۷ جلد ۳ باب ماجاء منکم یؤتی الی الجمعة)

په ورځ په ظهر کښې د څلورو اثبات په خیرالقرون ثلثه کښې نشته بلکه په ظهر کښې رکعتین د حدیث قولی او فعلی نه ثابت دي. لهذا څلور رکعته د قیاس نه پس غیر معتبر دی ځکه چه دا د نص قطعی او حدیث قولی او فعلی سره معارض دي،

وہر چہ ایں حدیث دارقطنی ست، ومن ادرک رکعة من الجمعة فلیصل الیها اخری ومن فاتته رکعتان فلیصل اربعا او قال الظهر رواه دارقطنی، ایں قول حدیث نیست بلکہ قول دارقطنی وفقہاء است چرا کہ امام جامع ترمذی ایں را قول فقہاء گفتہ است بایں طریقہ کہ وقالوا من ادرک رکعة من الجمعة. (۲) نیز میگوید کہ نماز جمعہ بہ ہمہ مسلمانان مرد باشد یا زن، عبد باشد یا حر، مریض باشد یا صحیح، مسجد باشد یا بیرون مسجد صحرا وغیرہ، مصر باشد یا غیر مصر، بوجہ تعمیم نص قرآنی رکعتین فرض است، وہر چہ در احادیث استثناء آمدہ است چنانچہ دریں حدیث، وعن طارق ابن شهاب قال قال رسول الله ﷺ الجمعة حق واجب علی کل مسلم فی جماعة الا علی اربعة عبد مملوک، او عورت، صبی او مریض رواه ابو داؤد دریں حدیث ذکر جمعہ مع جماعت در حق غیر معذورین ونفی در حق معذورین ثابت ومنقول است چرا کہ الا استثنائیہ قید را متوجہ میشود کہ جماعت است نہ مقید را کہ حد سواہ جمعہ است، مثل ایں قول نحاۃ جاء نی القوم راکبین الا زیداً لہٰذا بوجہ حدیث بالا از معذورین مذکور جماعت کہ سنت مؤکدہ است ساقط میشود نہ صلاۃ جمعہ کہ اصلی مکتوبہ است چرا کہ در اسقاط مکتوبات مطلقا خواہ جمعہ باشد یا دیگر مکتوبات نقل ثابت از نبی علیہ السلام وصحابہ کرام منقول نیست واسقاط جماعت بوجہ اعذار شرعیہ از نبی علیہ السلام وصحابہ کرام منقول است، واما هذا القول: لا جمعة ولا تشریق ولا فطر ولا اضحی الا فی مصر جامع مقولہ فقہاء است نہ کہ حدیث صحیحہ بہ سند منقولہ است، چرا کہ نووی شارح مسلم ایں را ضعیف گفتہ است۔ فقط

المستفتی: مولوی شفیع الله مقام واړی ضلع دیر بالاه........ ۱۳۸۹ھ

الجواب: دا سړې څه باقاعده عالم نه معلومیږی په دې وجه دجواب ورکولو لائق نه دي البته د تپوس کونکی د زړه د پاره مختصراً څه لیکلې کیدې شي، (۱) ددې سړی دا خبره چه په خیرالقرون کښې د جُمعې په ورځ د څلورو

ددینه دده نه تلاش ناقص معلومیږی.امام بخاری
رکعتونو کول ثابت نه دي،
په خپل سند سره دا روایت کړې دي، **اليوم اكملت لكم دينكم**
قال عمر قد عرفنا ذلک اليوم والمكان الذى نزلت فيه،
الاية، على النبى ﷺ هو قائم بعرفة يوم الجمعة﴿۱﴾ ص ۱۱ جلد ۱،
ددینه معلومه شوه چه په حجة الوداع کښې یوم الجمعة د عرفې ورځ وه،او په
دریم روایت کښې دی چه پیغمبر علیه السلام په دغه ورځ دظهر مونځ کړې وو.
لما رواه مسلم ثم اذن بلالٍ ثم اقام فصلى الظهر ثم اقام فصلى العصر﴿۲﴾ مشكوٰة ص ۲۴۳،
او دظهر او جمعې مونځونه جدا جدا دي، او په دې روایت کښې
تصریح کړې شویده.چه د اذان نه پس اقامت شوې دې نو که دا جمعه وه
ضرور به خطبه وئیلې کیده. (۲) دغه شان دا حدیث مرفوع دې،
من فاته الركعتان فليصل اربعا او قال الظهر﴿۳﴾
اودا دامام شافعی رحمه الله امام مالک رحمه الله او امام محمد رحمه الله مستدل دې،او
دارقطنی دا په ډیرو سندونو سره نقل کړې دې، ددې نه انکار کول هسې ځان
لوئې ګنړل دي، پیشکه چه ددې په سندونو کښې څه ناڅه ضعف شته لیکن
دحدیث کیدلو نه انکار د منلو نه دې،(۳) د قرآن په نص سره کم نه کم د څلورو
کسانو دجماعت ضروری کیدل معلوم دی.الله تعالىٰ فرمائی (فَاسعَوا) چه د
جمعې صیغه ده او کم نه کم درې کسان غواړی او (اِلیٰ ذِکرِالله) د ذکر او خطیب
په وجود باندې دلالت کوی.اوپه دې حدیث کښې که نفی د قید طرفته متوجه
شی،نو لازمیږي، چه په (صَبی او نابالغه باندې هم د جُمعې مونځ واجب او
فرض شی حال داچه دصحیح حدیث په بنیاد باندې هغه مرفوع القلم دې.
(۴) لا جمعة ولا تشريق، مرفوعاً او موقوفاً دواړه منقول دی. ﴿٤﴾ او موقوف
اصح دې لیکن په حقیقت هغه هم مرفوع دې ځکه چه دا حکم په عقل

﴿۱﴾(الصحيح البخارى ص ۱۱ جلد ۱ باب زيادة الايمان ونقصانه كتاب الايمان)
﴿۲﴾(مشكوٰة المصابيح ص ۲۲۵ جلد ۱ باب قصة حجة الوداع)
﴿۳﴾(مشكوٰة المصابيح ص ۱۲۴ جلد ۱ باب الخطبة والصلوٰة الفصل الثالث)
﴿۴﴾(هداية مع فتح القدير ص ۲۲ جلد ۲ باب الجمعة)

سره نه معلومیږی.﴿۱﴾ (۵) دغه شان د څوارلسمې صدئ دوهابی او غیر
مقلد قول د خیرالقرون د صحابی د قول په مقابله کښې اخستل نه عقل منی
او نه د علم تقاضا ده، فقط

د شرعی ښار په باره کښې د حضرت مفتی صاحب
په فتوٰی باندې اعتراض او د هغې تفصیلی جواب

سوال: یو کلې چه لاندینو کوائفو باندې مشتمل وي، آیا هغه شرعی ښار دې
یا نه؟ (۱) آبادی چه ئې غټ واړه تقریباً درې زره وی. (۲) ګورنمنټ هائی
سکول د پوره عملې سره تقریباً دوه سوه کسان.(۳) انټر میډیټ کالج (۴)
دیهی مربوطی سنټر (۵) منصوبه آبنوشي، چه د هغې کار کونکی هر وخت
موجود وی.(۶) ډاک خانه (۷) دلارو اډو (۸) د علاج معالجې د پاره یو ډاکټر
او ورسره دوکان.(۹) په غیر منظم شکل کښې څومره دکانونه دي که راجمع
شی نو یو ورکوټې بازار به ترینه جوړ شی. (۱۰) د آرې مشین پکښې شته.
(۱۲) دوه د وړو مشینان (۱۳) د جینکو مډل سکول.(۱۴) یو بی ایل (بینک)
سره د عملې نه موجود دې (۱۵) دقیام امن دپاره پولیس چوکئ هم موجود
ده.آیا دا مصرشرعی دې؟ آیا دلته دجُمعې مونځ کیدلې شی؟ بینوا توجروا
المستفتی: مولانا شیر خان غزنی خیل لکی مروت

﴿۱﴾ فى المنهاج: او نقول حديث جوائى معارض بالاقوىٰ لان احاديث المنع محرمة، ولان حديث الانتياب وحديث لا جمعة الا فى مصر جامع ذكر فيهما تشريع عام وضابط كلى بخلاف حديث جوائى فانه ذكر فيه امر جزءى، ولان حديث جوائى حديث تقريرى حكماً وحديث لا جمعة الا فى مصر جامع حديث قولى حكماً، فان قال المجوزون حديث على موقوف، وحديث جوائى مرفوع قلنا حاشا وكلا فانه ليس فيه قول الرسول ولا فعله ولا تقريره فان قالوا حديث جوائى حديث مرفوع تقريرى على حسب القواعد، قلنا حديث على مرفوع قولى على حسب القواعد كما مر.
(منهاج السنن شرح جامع السنن ص ۵۲ جلد ۳ باب ماجاء منكم يوتى الى الجمعة)

الجواب: د صدق او ثبوت په شرط سره دا مقام شرعی ښار دي لهذا دیکښې د جُمعې مونځ او اخترونه مونځ کول صحیح دی

یدل علیه ما فی القهستانی وتقع فرضا فی القصبات والقرىٰ الکبیرة التی فیها اسواق (ماخوذ از ردالمحتار ص ۷۴۸ جلد ۱) قلت والحوانیت المتفرقة الکثیرة التی یباع فیها کل ما یحتاج الیه اهل البلد ومن حوله قائمة مقام الأسواق معنی، فافهم، فان حقیقة المصر امر وجدانی والتعریفات المرویة رسوم﴿۱﴾. وهوالموفق

محمدفرید عفی عنه

دحضرت مولانافضل احمدصاحب صدرمدرس دارالعلوم اسلامیه لکی مروت جواب

سائل چه د کوم ځائي دپاره د جُمعې د مونځ د فرضیت استفتاء کړې هغه شرعاً ښار نه دې، او حضرت مفتی محمد فرید، چه کوم عبارت نقل کړې دې د هغې نه هم عدم جواز معلومیږي، ځکه چه هغه ځائې کښې اسواق یعنی بازارونه نشته دې، متفرق دکانونه ته د بازار ونو حکم ورکول د مفتی صاحب خپله رائې ده د یو کتاب حکم نه دې لهذا په داسې مقام کښې د ظهر فرض مونځ پریخودل بالکل صحیح نه دي، والله اعلم،

فضل احمد غفرله

صدر مدرس دارالعلوم

اسلامیه لکی مروت

الظاهران الجواب الثانی صحیح

غلام نبی عفی عنه

۱۹۷۲ء۱۱۸۱

په تعریف د ښار کښې د فقهاؤ اختلاف

﴿۱﴾ دجُمعې د صحیح کیدلو د پاره د احنافو په نزد یو شرط دې (ښار کیدل) او لوئې کلې هم د ښار په حکم کښې داخل دې لیکن د مصر (ښار) یو خاص تعریف او حد مقرر نه دې، بلکه دا یو عرفی حقیقت دې، چه د زمانې او حالاتو په [باقی حاشیه په راروانه صفحه]

د دارالافتاء جامعه حقانیه د طرفنه

د حضرت مولانا فضل احمد صاحب په جواب باندې اعتراض

بسم الله الرحمانِ الرحیم

دا خبره خو په حنفی مذهب کښې مصرح او متفق علیه ده چه د جمعې په شرائطو کښې یو ښار دې او دا هم منلې شوې ده، چه ټولو فتاؤو، قصبات او لوئې کلې د ښار په حکم کښې شمار کړې دي، اوس دا چه د ښار قصبه اود لوئې کلې حقیقت څه دې؟ دا علامه شامی په صفحه ۷۴۸ باندې د تحفه په حوالې سره پخپله د صاحب مذهب یعنی امام ابو حنیفه رحمه الله نه داسې نقل کړې دي، (عن ابی حنیفه انه بلدة کبیرة فیها سکك واسواق..الخ) د نوروفقهاؤ نه چه کوم تعریفونه منقول دی ظاهر ده چه هغه د ښار علامات دی اوداامام صاحب نه دا روایت شوې تعریف بنیادی حیثیت لري، په دې باندې د غور کولو نه معلومیږي. چه په اصل کښې د ښار حقیقت په عرف باندې مبنی دی چه په هغې کښې د کوڅو او بازارونو څه تشریح او تحدید نشته، فتاوٰی دارالعلوم دیوبند ص ۵۱ جلد ۵ هم دا نکته مخې ته کړې او فرمائیلې ئې دي، چه ددې مدار په عُرف باندې دې او

[بقیه حاشیه] اعتبار سره بدلیږی رابدلیږی. په دې وجه فقهائې احناف د خپلو خپلو زمانو په اعتبار سره د ښار کیدلو علامات او امارات بیان کړې دي، علامه کاسانی فرمائی.

اما المصر الجامع فقد اختلف الاقاویل فی تحدیده، ذکر الکرخی ان المصر الجامع ما اقیمت فیه الحدود ونفذت فیه الاحکام وعن ابی یوسف روایات ذکر فی الاملاء کل مصر فیه منبر وقاض ینفذ الاحکام ویقیم الحدود فهو مصر جامع تجب علی اهله الجمعة وفی روایة قال اذا اجتمع فی قریة من لا یسعهم مسجد واحد بنی لهم الامام جامعاً ونصب لهم من یصلی بهم الجمعة، وفی روایة لو کان فی القریة عشرة آلاف او اکثر امرتهم باقامة الجمعة فیها، قال بعض اصحابنا المصر الجامع ما یتعیش فیه کل محترف بحرفته من سنة الیٰ سنة من غیر ان یحتاج الی الانتقال الی حرفة اخری، وعن ابی عبد الله البلخی انه قال احسن ماقیل فیه اذا کانوا بحال لو اجتمعوا فی اکبر مساجد هم لم یسعهم ذلک حتی احتاجوا الی بناء مسجد الجمعة فهذا مصر تقام فیه الجمعة، وقال سفیان الثوری المصر الجامع ما یعده الناس مصراً عند ذکر الامصار المطلقة، وسئل ابوالقاسم الصفار عن حد المصر الذی...... (بقیه حاشیه په راروانه صفحه)

اهل عرف د قریه صغیره او کبیره فرق پیژني. یو کربنه پس په دغه صفحه باندې دي، بیا هم د امدعٰی په ص ۵۴ جلد ۵ باندې داسې مصرح ده، چه په عُرف کښې چه کوم ځائې قریه کبیره اوګڼړی هغه قریه کبیره ده او چه کومه قریه صغیره اوګڼړی هغه به قریه صغره وی.

سائل چه د مستفسره مقام کوم کیفیات بیان کړې دي، په هغې کښې اولنې کیفیت د فتاوٰی دارالعلوم د یوبند ددې نکته نظر سره سمې خورې، دغه شان د سائل د اولنی کیفیت نه ددې قریه کبیره کیدل معلومیږی چه د هغې آبادی تقریباً درې زره پورې ښودلې شوې ده، او کومه بستی چې ددې مقدار په آبادئ باندې مشتمل وی اکابرو دغې ته د قریه کبیره حکم ورکړې دي، دفتاوٰی دارالعلوم دیوبند په ص ۲۲ جلد ۵ باندې دا عبارت اوګورئ، (پس مذکوره قریه په ظاهر سره قریه کبیره ده، چه د هغې آبادې درې زره پورې نزدې ده، لهٰذا جُمعه کول په دې کښې واجب دي، دا صحیح ده هم دا فتاوٰی ص ۱۲۸ جلد ۵ باندې اوګورئ نو هلته ددې نه

(بقیه حاشیه) تجوز فیه الجمعة فقال ان تکون لهم منعة لو جاء هم عدو قدروا علی دفعه، فحینئذ جاز ان یمصر، وتمصره ان ینصب فیه حاکم عدل یجری فیه حکما من الاحکام وهو ان یتقدم الیه خصمان فیحکم بینهما. (بدائع الصنائع ص ۵۸۴، ۵۸۵ جلد ۱ شرائط الجمعة)

بهرحال احنافو فقهاؤ د خپلې خپلې زمانې په اعتبار سره د مصر تعریف او تحدید کړې دي چه زمونږ په کتابونو کښې په مختلفو عبارتونو سره نقل شوې دي، ددغې متداول اقوالونه علاوه نورهم ډیراقوال دي، (کما فی البرجندی شرح مختصر الوقایه والدرالمختار) او علامه کاسانی رحمه الله چه د امام ابوحنیفه رحمه الله نه کوم تعریف نقل کړې دي داسې ئې ذکر کړې،

وروی عن ابی حنیفة انه بلدة کبیرة فیها سکک واسواق ولها رساتیق وفیها وال یقدر علی انصاف المظلوم من الظالم بحکمه وعلمه او علم غیره والناس یرجعون الیه فی الحوادث وهو الاصح (بدائع الصنائع ایضا)

اوپه امدادالفتاح کښې دی وهذا هوالاصح کذا فی التتارخانیة (امدادالفتاح ص ۵۶۲)

او په طحطاوی کښې دي،

...رح به فی التحفة عنه (ابی حنیفة) ورواه الحسن عنه فی کتاب الصلاة کذا فی غایة البیان وبه اخذ ...یوسف وهو ظاهر ...... (بقیه حاشیه په راروانه صفحه)

کم مقدار آبادئ کښې د جُمعې د وجوب صراحت کړې شوې دې، یعنی په کومه قریه کښې چه د جُمعې حکم صادر کړې شوې دې هغه د دوه زره اته سوه آبادئ والا قریه ده، او شپاړس دکانونه دی پکښې.

ددې فتاوٰی په ص ۵۲ جلد ۵ باندې دي، دې که دواړه کلی په عُرف کښې یو وی اوهم یو ګڼړلې کیږي، او ټوله آبادې د دواړو کلو دوه زره کسان دي، او هغه لویه قریه ګڼړی کیږی نو جمعه هلته صحیح ده، دې فتاوٰی کښې ص ۵۸ کښې اوګورئ نو هلته په دغه قریه کښې د جُمعې دمونځ صحیح کیدلو حکم ورکړې شوې دې، چه په هغې کښې صرف درې دکانونه دی اود آبادې اندازه دوه زره ده،

واقعه داده چه نا قد محترم د آبادئ د تعداد سره اختلاف نه دې کړې او نه ددینه چه د مصریت مدار په عُرف باندې دې بلکه د مفتی صاحب د سوق، د تعبیر سره ئې اختلاف کړې دې، او د مختلفو دکانونو نه په اسواق سره تعبیر کول ئې د حضرت مفتی صاحب ذاتی رائې ګرځولې، بهرحال دهغه دا دعوٰی د نظر محل ده، ځکه چه دا سواق دا تشریح چه حضرت مفتی صاحب

(بقیه حاشیه) المذهب کما فی الهدایة واختاره الکرخی والقدوری وفی العنایة هو ظاهر الروایة وعلیه اکثر الفقهاء (طحطاوی علی مراقی الفلاح ص ۲۱۵)

او علامه سید احمد الطحطاوی په دغه صفحه کښې فرمائي،.

ولما کان حد المصر مختلفا فیه علی اقوال کثیرة الفصل فی ذلک ان مکة والمدینة مصر ان تقام بهما الجمعة من زمنه صلی الله علیه وسلم الی الیوم فکل موضع کان مثل احدهما فهو مصر وکل تفسیر لا یصدق علی احدهما فهو غیر معتبر کقولهم هو ما لا یسع اهله اکبر مساجده او ما یعیش فیه کل محترف بحرفته او یوجد فیه کل محترف وغیر ذلک انتهیٰ.

نو معلومیږی چه ښاریا لویه آبادی وی چرته چه د ضروریاتو سره متعلق څیزونه ملاویږی. پس کومه لویه آبادئ کښې چه څو دکانونه وی او دښار والو د حاجتونو د پاره کفایت کوی نو د اصل غرض په بناء باندې به د بازارونو قائم مقام وي، دغه شان په دې تعریف کښې قید د والی هم د بیان د پاره معلومیږی نه دا چه د احتراز د پاره ځکه چه الله تعالٰی په هغه علاقه باندې هم د مصر او مدینه اطلاق کړې کومې د کافرانو په قبضه کښې وي، اودغه شان مهاجرین اولین چه په مدینه منوره کښې جمع شوې وو او پیغمبر علیه السلام تر اوسه تشریف نه وړې نو والی موجود نه وو او هغوی..... [باقی حاشیه په راروانه صفحه]

کړي ده، فتاوی دارالعلوم دیوبند ص ۱۲۸ جلد ۱۵ نه معلومیږي.ځکه چه په کومه قریه کښې د جمعې د وجوب حکم د ي دهغې په سوال کښې دا صراحت موجود دې چه شپاړس دکانونه خو دي لیکن د بازار په شکل کښې نه دي او دجواب په عبارت سره هم داخبره نوره هم واضحه کیږي اګرچه په مذکور ځائې کښې بازارنه دي مګرد آبادئ په اعتبارسره داملحق بالقصبه کولې شو

که په بل زاویه نظر سره او ګورې نو دمصریت روح خو د ضروریاتو فراهمي ده د بازارونو تنظیم نه دي.لکه په امداد الفتاوی ص ۴۱۹ جلد ۱

جمعه کړې وه. دغه شان د علامه طحطاوی د فیصلې مطابق د مدینې منورې د نقشې نه واضحه کیږي چه په ښار کښې د کوڅو یو ځائې والې او د کورونو یو ځائې والې هم لازمی نه دی ځکه چه علامه ابن حزم په محلی کښې لیکلي دی.

ان النبی ﷺ اتی المدینة وهی قریٰ صغار متفرقة،

چونکه مدینه علم شخص دي لهذا ددې عبارت نه دا مطلب نه دې چه مدینه په څو باندو باندې مشتمل دیوې وادئ نوم دې، بلکه د وړو وړو جدا کلونه مراد کورونه محلې او جدا جدا منزلونه دی اوهم دا تفصیل زمونږ شیخ او مربی حضرت مفتی صاحب دامت بر کاتهم په منهاج السنن شرح جامع السنن للترمذی، کښې داسې ذکرکړې

قلت الحوانیت المتعددة اللتی تکفی لحوائج اهل هذه البلدة واهل الرساتیق المتعلقة بها تقوم مقام الاسواق فی اصل الغرض وقلت ایضا قید الوالی قید لبیان ما هو الواقع غالبا ولیس قید احترازیا بدلیل ان الله تعالیٰ اطلق المصر والمدینة علی المقامات التی فی ایدی الکفار ولان المهاجرین الاولین جمعوا فی المدینة المنورة قبل هجرة النبی ﷺ ولم یکن ثم وال، ولما فی المبسوط لو الولاة فی (بلاد الکفار) کانوا کفاراً یجوز للمسلمین اقامة الجمعة، وقلت ایضا ان المصر لا یلزم فیها اتصال السکک والدور لما ذکره ابن حزم فی المحلی ان النبی ﷺ اتی المدینة وهی قریٰ صغار متفرقة انتهیٰ، قلت لا بد من ان یراد من القریٰ فی کلام ابن حزم خلاف زعمه الدور والمحلات والمنازل المنفصلة ولا یصح ما زعم ابن حزم ان المدینة المنورة کانت اسما للوادی المشتمل علی القریٰ لانه یاباه تسمیتها ......

(بقیه حاشیه په راروانه صفحه)

باندې دیو سوال په جواب کښې دا حقیقت واضح کړې شوې دی چه خلاصه داده چه اسواق د مقام په قرینې سره اسم جنس دې چه واحد ته هم شامل دې، او د سوق د شرط ګرځولو حاصل دادې چه د هر وخت په ضروری حاجاتو کښې د هغې ځائې اوسیدونکې بل ښار ته محتاج نه وی. نو ددې عرض په حاصلولو کښې اتصال او انفصال برابر دې. بیا ئې د بحرالعلوم د والد صاحب رحمه الله قول ددې په تائید کښې نقل کړی دې عربی عبارت دادې:

حیث قال وکان مطلع الاسرار ابی قدس سره یفتی بان المصر موضع یندفع حاجة الانسان الضروریة من الاکل بان یکون هناک من یبیع طعاما والکسوة الضروریة وان یکون هناک اهل حرف یحتاج الیهم کثیرا"

ددې عبارت نه صفا معلومیږی چه د مصر د پاره اسواق علی وجه الانتظام ضروری نه دي، هذا ما عندی والله اعلم بالصواب

عبدالحلیم غفرله کلاچوی خادم دارالافتاء جامعه حقانیه

داتفصیل درست دې

محمد فرید غفرله

(بقیه حاشیه) بالمدینة علم شخص. فافهم

(منهاج السنن شرح جامع السنن ص ۴۷، ۴۸ جلد ۳ باب ماجاء منکم یوتی الی الجمعة)

نوبس حقیقت دادې چه مصر د هغې اصطلاحاتو نه دې چه دهغې مدار په عرف باندې دې اودا واضحه خبره ده چه د زمانې د بدلون سره په دغه علاماتو کښې تبدیلی راځي. په دې وجه چه څومره تعریفونه دي، ټول د خپلې خپلې زمانې په اعتبارسره دي. اوپه دې وجه مولانامفتی محمد ظفیرالدین صاحب د فتاوی دارالعلوم دیوبند مرتب لیکلي دي. فقهاؤ د مردم شمارئ هیڅ تعداد نه دې بیان کړې بلکه صرف دائې خودلی دی چه ښار یا لویه آبادی وی چه هلته د ضروریاتو متعلق څیزونه ملاویږی د آبادئ اندازه روسته لګولې شوې ده، صرف د آبادئ اندازه ئې درې څلور زره لیکلې ده. لکه څنګه چه ددې نه په مخکښې جواب کښې موجود ده، اوچه شهریت هم وی نو دغه وخت کښې آبادی دولس دیارلس سوه هم کافی ده. (هامش فتاوی دارالعلوم دیوبند ص ۱۲۲ جلد ۵) او شاه اشرف علی تهانوی رحمه الله په امداد الفتاوی جلدا ص ۴۱۵ کښې فرمائی:.............

[باقی حاشیه په راروانه صفحه]

د ښار نه څلورسوه ميله لرې تجارتي منډۍ کښې جُمعه کول.

سوال: شيخ الحديث حضرت مولانا عبدالحق صاحب مدظله دارالعلوم حقانيه اکوړه ختک دالسلام عليکم نه پس عرض دادې چه د ښار نه څلور نيم سوه ميله لرې يو ځائې دې چه د هغې کښې مختلفو خلقو په مشترکه طور باندې د لرګو د تجارت د پاره يو ځائې اخستې او منډۍ ئې جوړه کړې او په دې منډې کښې څلور پنځه سوه خلق د تجارت کاروبار کوي، او څو دکانونه هم دي، يعنى اوو اته هوټلونه دي، اوددې منډئې خواته وړې وړې بانډې دي، اخترونو کښې داخلق خپلو کورونو ته ځي، او د منډۍ د حفاظت دپاره څه نوکران پاتې شى اوپه منډۍ کښې اکثر کار کُولو والا مسافران وي، په منډۍ کښې يو ورکوټې شان جمات هم دې نوپه دې ځائې کښې جُمعه جائزده يانه؟ بينواتوجروا

المستفتى: محمد نظيف وزيرستان

الجواب: دا مقام شرعى ښار نه دې لهذا دلته جُمعه کول د احنافو په نزد جائز نه دي، د شرعى ښار د پاره د څو محلو او څو بازارونو وجود ضرورى دې او دا هم ضرورى دى چه دغې متعلق بانډو والا د خپلو ضروورياتو د پاره دې ځائې ته مراجعت کوى.

يدل عليه ماروى عن ابى حنيفة انه بلدة كبيرة فيها سكك واسواق ولهارساتيق الخ (شامى ص ۷۳۸ جلد ۱)﴿۱﴾. وهو الموفق کتبه: محمد فريدعفى عنه

[بقيه حاشيه] پخپله د صاحب مذهب نه د ښار د اتعريف منقول دې. (انه بلدة كبيرة..الخ) او څومره تعريفونه چه فقهاؤ کړې دى د ټولو مرجع او مال هم دادې دا ټول د يو معنون مختلف عنوانات دي، او ددې نه زيات جامع مانع تعريف چه په هغې سره تحديد تام اوشى په امور غير مقدره فى النص کښې پخپله د امام صاحب د مسلک خلاف دې، (لانه زياده فى الدين) باقى پاتې شو دا درفع نزاع ضرورت نو پشان د نورو غيرمقدره په هغې کښې هم د تردد په وخت کښې د مبتلى به رائې اغلب او د تعارض آراء په وخت کښې به د عدول ثقات قول معتمداو معتبر وي، او چا ته چه نزاع مقصود وى دهغه دپاره جامع مانع تعريف هم کافى نه دې، وهوالموفق (از مرتب)

﴿۱﴾ (ردالمحتار هامش الدرالمختار ص ۵۹۰ جلد ۱ باب الجمعة)

په قريه صغيره کښې جُمعه صحيح نه ده لهٰذا په هغې کښې احتياطى مونځ کول بې احتياطى ده

سوال: علمائې دين دې مسئلې باره کښې څه فرمائې چه زمونږ د کلى آبادى په پنځوس خاندانو باندې مشتمله ده د کريانې څو محدود دکانونه هم دي، په ديکښې د جُمعې څه حکم دې؟ ورسره د څلور رکعتو احتياطى څه حکم دې؟ دغه شان د بعضې امامانو په نزد په قرىٰ کښې جمعه ثابت ده زمونږ دليل څه دې؟ بينوا توجروا

المستفتى: حاجى همشيرخان زروبى مردان. ۱۴جمادى الثانى ۱۴۰۱ھ

الجواب: په دې ځائې کښې نماز ظهر با جماعت کول ضرورى دې، او د جمعې مونځ کولو سره احتياطى مونځ کول بې احتياطى ده.

لعدم صحة الجمعة فى القرىٰ لحديث عبد الرزاق لا جمعة ولا تشريق...... الا فى مصر جامع روى مرفوعا وموقوفا وهو الاصح لكنه فى حكم المرفوع صرح به ابن الهمام﴿۱﴾ ولحديث تناوب اهل القرىٰ (رواه البخارى وغيره) ولحديث عدم اقامة الجمعة فى قباء عند الهجرة، واماحديث جواثى فليس فيه قول رسول الله ﷺ ولا فعله ولا تقريره ولو سلم التقرير فلفظ القرية يطلق على المصر ايضا كما فى قوله تعالىٰ: على رجل من القريتين عظيم، وقوله تعالىٰ، واسئل القرية، فالمراد ههنا المعنى الشامل للحصر لان لا يعارض بحديث لا جمعة ولا تشريق الحديث، ولو سلم ان المراد ههنا مقابل المصر فيرجح

﴿۱﴾ قال العلامة ابن الهمام: (قوله لقوله ﷺ لا جمعة) رفعه المصنف وانما رواه ابن ابى شيبة موقوفا على على رضى الله عنه لا جمعة ولا تشريق ولا صلاة فطر ولا اضحى الا فى مصر جامع او فى مدينة عظيمة صححه ابن حزم ورواه عبد الرزاق من حديث عبد الرحمن السلمى عن على رضى الله عنه قال لا تشريق ولا جمعة الا فى مصر جامع وكفى بقول على رضى الله عنهما قدوة.

(فتح القدير ص ۲۲ جلد ۲ باب صلاة الجمعة)

حدیثنا لانه تشریع عام وقول محرم بخلاف حدیث جواثا ﴿۱﴾. وهو الموفق

په درې سوه افرادو باندې مشتمله آبادي قریه صغیره ده.

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه د کوم ځائې آبادی په درې سوه افرادو باندې مشتمله وی او دا ځائې د یو ښار (هنګو) نه شل میله او د بل ښار (زرګری بازار) نه اته میله لرې دې. د ضروریاتو نه هم محرومه دې په دې ځائې کښې د جُمعې دمونځ څه حکم دې؟ بینوا توجروا

المستفتی: سراج الاسلام جامع مسجد کوچی بازار پشاور ۹\۱۱\۱۹۸۳

الجواب: دا مقام قریه صغیره ده په دېکښې جُمعه صحیح نه ده او د ظهر مونځ جماعت اداکول ضروری دی:

کما فی الهندیه ومن لاتجب علیهم الجمعة من اهل القریٰ والبوادی لهم ان یصلوا الظهر بجماعة یوم الجمعة باذان واقامة ﴿۲﴾. وهو الموفق

په متعددو قرٰی باندې مشتمله علاقه شرعی ښار نه دې

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائې چه آیا د احنافو په نزد داسې ځائې کښې جمعه جائز ده کوم ځائ چه په دیرشو کورونو باندې مشتمل کلې وی او ګیر چاپیره ترې متعدده آبادی وی چه ترسلو کورونو پورې رسې؟ بینوا توجرو

المستفتی: محمد خطاب دربند ضلع هزاره

الجواب: دا مقام شرعی ښار نه دې، لهذا دلته د جمعې مونځ کول صحیح نه دی. ﴿۳﴾ وهو الموفق

﴿۱﴾ (منهاج السنن شرح جامع السنن ص ۴۸ جلد ۳ باب ماجاء منکم یوتی الی الجمعة)

﴿۲﴾ (فتاویٰ عالمگیریة ص ۱۴۵ جلد ۱ الباب السادس عشر فی صلاة الجمعة)

﴿۳﴾ قال العلامة ابن نجیم رحمه الله: ای شرط صحتها ان تؤدی فی مصر حتی لا تصح فی قریة ولا مفازة. (البحر الرائق ص ۱۴۰ جلد ۲ باب صلاة الجمعة)

په تقریباً دوه زره کسانو باندې مشتمل قریه کښې د جمعې مونځ صحیح وی

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چې زمونږ د کلی دَ ټولو نه لوئې جمات کښې چه کله خلق جمع شي، نو په هغې کښې ځائی نه وی جمات ډک شي، آیا په دې کلی کښې ددې شرط پوره کیدو سره د جمعې مونځ کول جائز دي؟ بینوا توجروا

المستفتی: شریف محمد پلوسه کرک

الجواب: که دا مقام قریه کبیره وی قری متعدده نه وی نو دیکښې د جمعې مونځ کول مشروع دې، (کما ذکره الشامی من القهستانی﴿۱﴾ او د یو ځائې د قریه کبیره کیدلو یا نه کیدلو دارو مدار په عرف باندې دې، په کوم ځائې کښې چه دوه زره انسانان سړی او زنانه، بالغه او نابالغه مسلمان او کافر او سیږی نو دا ځائې به قریه کبیره وي، وهو الموفق

په دوه زرو افرادو باندې مشتمل آبادئ کښې د جُمعې د مونځ حکم

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې فرمائی چه د یو کلې آبادی په دوه زره افرادو باندې مشتمل ده او د ضرورت څیزونه پکښې هم ملاویږی آیا دیکښې جُمعه کول صحیح دي؟ بینوا توجرو

المستفتی: مولوی حاجی ایوب ګلګت....۸ ربیع الاول ۱۴۰۱ھ

الجواب: دا ځائې شرعی ښار دې په دیکښې د جمعې مونځ کول صحیح بلکه ضروری دي،

لان المصر علی الصحیح موضع بلدة کبیرة فیها سکک واسواق ولها رساتیق ص ۲۶۱ جلد ۱ بدائع﴿۲﴾، وفی ردالمحتار ص ۷۴۸ جلد ۱ وعبارة القهستانی وتقع فرضا فی القصبات

﴿۱﴾ قال العلامة ابن عابدین رحمه الله: (قوله وفی القهستانی) تقع فرضا فی القصبات والقریٰ الکبیرة التی فیها اسواق. (ردالمحتار هامش الدرالمختار ص ۵۹۰ جلد ۱ باب الجمعة)

﴿۲﴾ وقال العلامة الکاسانی رحمه الله: وروی عن ابی حنیفة انه (بقیه حاشیه په راروانه صفحه)

والقریٰ الکبیرة التی فیها اسواق ﴿۱﴾ وفی فتاویٰ دارالعلوم دیوبند ص ۵۶،۵۸ جلد۵ تصریح بصحة الجمعة فی القریة اللتی یسکن فیها الفان﴿۲﴾. وهوالموفق

په ۱۲۰ کورو نو باندې مشتمل افغان مهاجر کیمپ کښې د جُمعې د مونځ حکم

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه د افغان مهاجر کیمپ کښې ۱۲۰ کورونه دی چه په یوه صحرا کښې واقع دې آیا په هغې کښې د جمعې مونځ صحیح دې یا نه؟ که صحیح وی نو تفصیل بیان کړې مهربانی به وې؟ بینواتوجروا

المستفتی:عبدالکریم افغان مهاجر.....۲۱/۱۰/۱۹۸۴

الجواب: دا کیمپ نه مصر شرعی دې او نه فِنا د مصر ده نه هنګامی مصر او نه قریه کبیره ده او نه ددې متعلق د حاکم وخت حکم صادر شوې دې لهذا په دې کیمپ کښې جُمعه ناجائز ده. لانه اشغال بما لا یصح

(بقیه حاشیه) بلدة کبیرة فیها سکک واسواق ولها رساتیق وفیها وال یقدر علی انصاف المظلوم من الظالم بحکمه وعلمه او علم غیره والناس یرجعون الیه فی الحوادث، وهو الاصح. (بدائع الصنائع ص ۵۸۵ جلد ۱ کتاب الصلاة شرائط الجمعة)

﴿۱﴾ (ردالمحتار هامش الدرالمختار ص ۵۹۰ جلد ۱ باب الجمعة)

شیخ عزیزالرحمٰن رح دیوبندی فرمائی: (۱) **الجواب:** که دا دواړه کلی په عرف کښې یو وی او یوګنړلې کیږی او ټوله آبادی دواړو کلو ددوو زرو کسانو وی او هغه غټ کلې ګنړلې کیږی نو هلته جُمعه صحیح ده کماقی الشامی وتقع فرضا فی القصبات والقریٰ الخ.

(۲) **الجواب:** د احنافو مذهب د جمعې په باره کښې دادې چه په قریه صغیره کښې جمعه صحیح نه ده، او په قریه کبیره کښې جمعه واجب ده او اداکیږي، وتقع فرضا فی القصبات والقریٰ الکبیرة التی فیها اسواق الخ،او موضع مذکورفی السوال (تقریباً دوه زره آبادئ والا) په ظاهره قریه کبیره ده.هلته به جمعه صحیح کیږی د احتیاط الظهر ضرورت نشته.فقط،

(فتاویٰ دارالعلوم دیوبند ص ۵۶،۵۸ جلد۵ مسائل نماز جمعه)

کما فی الدرالمختار ﴿۱﴾ وهوالموفق

په څلور زره افرادو باندې مشتمل آبادئ کښې د جُمعې حکم چه پکښې شپاړس دکانونه وی

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائې چه په کربلا ضلع پشین کښې ۴۰۰ (څلورزره) کسان اوسیږی هر قسم سهولیات سکول هسپتال ډاک خانه او تقریباً شپاړس دکانونه هم دی آیا دې ځائې کښې جُمعه صحیح ده؟ بینوا توجروا

المستفتی: عبدالرحمٰن کربلا ضلع پشین......۲۵/۸/۱۹۸۴

الجواب: دا مقام قریه کبیره ده په دې کښې د جُمعې قائمول جائز دی.

کما فی ردالمحتار ص۷۴۸ جلد ۱ عن القهستانی ، وعبارة القهستانی وتقع فرضا فی القصبات والقریٰ الکبیرة التی فیها اسواق انتهیٰ﴿۲﴾ قلت والمراد من الاسواق الحوانیت التی تکفی لحوائج هذا المقام ورساتیقها، لا الاسواق المعروفة فی هذا الزمان فانها لم تکن فی الحرمین الشریفین ایضا فی تلک الاعصار﴿۳﴾. وهوالموفق

﴿۱﴾ قال العلامة ابن عابدین رحمه الله: لا تجوز فی الصغیرة التی لیس فیها قاض ومنبر وخطیب کما فی المضمرات والظاهر انه ارید به الکراهة لکراهة النفل بالجماعة الاتری ان فی الجواهر لو صلوا فی القریٰ لزمهم اداء الظهر.

(ردالمحتار هامش الدرالمختار ص ۵۹۰ جلد ۱ باب الجمعة)

﴿۲﴾ (ردالمحتار هامش الدرالمختار ص ۵۹۰ جلد ۱ باب الجمعة)

﴿۳﴾ وفی المنهاج : قلت الحوانیت المتعددة اللتی تکفی لحوائج اهل هذه البلدة واهل الرسائیق المتعلقة بها تقوم مقام الاسواق فی اصل الغرضَ.

(منهاج السنن شرح جامع السنن ص ۴۷ جلد۳ باب ماجاء منکم یؤتی الی الجمعة)

......

په قریه صغیره کښې د جمعې د قائمولو اجازت نشته دې

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه زمونږ د کلی په دروازو کښې دننه دوه جماتونه جوړشوې دی یو جمات په بر نئ دروازه باندې دې او دویم جمات په لاندینې دروازه باندې دې، د پورتنې دروازې والا جمات آبادی تقریباً یو نیم سل کورونه دی او لاندینې دروازې والا جمات آبادې اویا کورونه دې، پورتنی جمات لوې دې، د دیرشو کالو نه په هغې کښې باقاعده امام را روان دې په لاندینې جمات کښې تقریباً د اوو میاشتو نه امام راروان دې، په دې دواړو جماتونو کښې به په کوم جمات کښې د جُمعې مونځ صحیح وی، خلق ډیر اختلاف کوی؟ بینوا توجروا

المستفتی:مولوی سعید بکوټ ریاله...یکم مارچ ۱۹۷۵

الجواب: د جُمعې د صحت د پاره مصر شرعی یا قریه کبیره یا فِنا د مصر شرط دې كما صرح به صاحب الهداية ﴿۱﴾ والدرالمختار والبحر والهنديه والبدائع، لهذا په دې دواړو جماتونو کښې د جُمعې مونځ اداکول جائز نه دی په دې کښې داحنافو د پاره صریح حدیث شته او د مخالفینو سره حدیث مرفوع نشته. البته موقوفات ورسره شته چه د هغې جوابو نه په خپل ځائې کښې ورکړې شوی دې، ﴿۲﴾ وهوالموفق

﴿۱﴾قال العلامة مرغينانی : لا تصح الجمعةالا فی مصر جامع او فی مصلی المصر ولا تجوز فی القریٰ لقوله عليه السلام لا جمعة ولا تشريق ولا فطر ولا اضحی الا فی مصر جامع. (هداية ص ۱۵۰ جلد ۱ باب صلاة الجمعة)

﴿۲﴾وفی المنهاج : نقول حديث جواثی معارض بالاقوى لان احاديث المنع محرمة ولان حديث الانتياب وحديث لاجمعة الافی مصر جامع ذکر فيهما تشريع عام وضابط كلی بخلاف حديث جواثی فانه ذكر فيه امر جزءی، ولان حديث جواثی حديث تقريری حكما وحديث لا جمعة الا فی مصر جامع حديث قولی حكما، فان قال المجوزون حديث علی موقوف وحديث جواثی حديث مرفوع قلنا حاشا وكلا فانه ليس فيه قول الرسول ولا فعله ولا تقريره فان قالوا حديث جواثی حديث مرفوع تقريری علی (بقيه حاشيه په راروانه صفحه)

په متعدد قرٰی باندې مشتمل علاقه کښې د جمعې د مونځ حکم

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه زمونږ علاقه په پنځه څلویښت کورونو باندې مشتمل ده، او په هغې کښې د بعضې کورونو په مینځ درې سوه یا څلور سوه ګزه فاصله هم ده، مونږ قبائل خلق یو هیڅ حکومت نشته او زمونږ په دې علاقه کښې پنځه جماتونه دی آیا دلته د جمعې مونځ ادا کیدلې شی؟ حال داچې پخوا نو علماؤ جمعه رائج کړې ده آیا د جمعې وجوب شته؟ بینوا توجروا

المستفتی: حلیم خان حقانی وزیرستان ۱۹۷۴|۷|۱۳

الجواب: چونکه دا ځایونه متعدد باندېې دی نه دا چه د یو مقام محلې دې، لهذا په دې ځایونو کښې د جُمعې مونځ کول د تحقیق او تقلید دواړو نه خلاف دې، لعدم صحة الجمعة فی القرٰی رواية ودراية ﴿۱﴾ البته که دا مقامات (کورونه او کلې) داسې نزدې او متصل وی که کتونکې ته دا اونه ښودلې شی چه د فلانی ځائې نه بل مقام شروع کیږی نوهغه به دواړه یوځائې اوګڼړې نو داسې ځایونه

بقيه حاشيه) حسب القواعد، قلنا حديث علی مرفوع قولی علی حسب القواعد كما مرعلی ان حديث علی رضی الله عنه وكذا سائر حججنا صريحة وحديث جواثی محتمل للمعنی اللذی يؤيدكم وللمعنی الذی يؤيدنا.

(منهاج السنن شرح جامع السنن ص ۵۱ جلد۳ باب ماجاء منكم يؤتی الی الجمعة)

﴿۱﴾وفی المنهاج: وقلت ايضا ان المصر لا يلزم فيها اتصال السكک والدور لما ذكره ابن حزم فی المحلی ان النبی ﷺ اتی المدينة وهی قریٰ صغار متفرقة انتهیٰ، قلت لا بد من ان يراد من القریٰ فی كلام ابن حزم خلاف زعمه الدور والمحلات والمنازل المنفصلة ولا يصح مازعم ابن حزم ان المدينة المنورة كانت اسماً للوادی المشتمل علی القریٰ لانه يأباه تسميتها بالمدينة علم شخص فافهم.

(منهاج السنن شرح جامع السنن ص ۴۸ جلد۳ باب ماجاء منكم يؤتی الی الجمعة)

په يوځائي شمارلې کيږي او باقاعده مونځ به ادا کولې شي.

(والتفصيل فى امداد الفتاوىٰ ص ٣٢٥ جلد ١) ﴿١﴾ . وهو الموفق

په ٩٠ کورونو باندې مشتمل آبادي کښې په جمعه او حکم جمعه کښې د مسافر وغيره استثناء

سوال: علمائې دين دې مسئلې باره کښې څه فرمائي چې د يو کلي آبادئ خلق په ٩٠ کورونو باندې سره د باڼدو مشتمل ده، دوه دکانونه هم پکښې دي، آيا دا خلق جُمعه کولې شي يا نه؟ دغه شان آيت د (اذا نودي للصلوة من يوم الجمعة(الاية) داحکم عام دې بيا هم په ديکښې زنانه مسافر، قرىٰ وغيره مستثنىٰ دي، ددې تحصيص څه وجه ده؟ بينوا توجروا

المستفتي: نا معلوم...١٨جون 1975

الجواب: په دې مقام کښې د جُمعې مونځ کول صحيح نه دي، په دې ځائې کښې د ظهر مونځ باجماعت کول ضروري وي،

قال صاحب الهداية ص١٤٨ جلد١ لا تصح الجمعة الا فى مصر جامع او فى مصلى المصر ولا تجوز فى القرىٰ لقوله عليه السلام لا جمعة ولا تشريق ولا فطر ولا اضحى الا فى مصر جامع انتهىٰ﴿٢﴾ روى مرفوعا وموقوفا والموقوف هو الاصح لكنه فى حكم المرفوع لانه مما لا يدرک بالقياس، والاية كما خص عنها المرأة والعبد لحديث ابى داؤد

﴿١﴾ علامه اشرف على تهانوى رحمه الله فرمائي که يو کلي دومره لوئې نه وي ليکن دهغې سره دويم کلي هم وي چه ددې دواړو مجموعه ددې سابق د يو پشان دې نو کتل پکار دي چه ددې دويم کلي اولنى کلي سره څنګه اتصال دې که داسې اتصال وي چه کتونکى ته دا اونه ښودې شي چې د فلانکى ځائې نه دويم کلي شروع کيږي نو دواړه به يو اوګڼړې، نو داسې اتصال سره به دا دواړه متحد ګڼړلې شي، او په دې مجموعه کښې به هغه اولنى قيدونه کتلې کيږي. او د هغې د تحقق په صورت کښې به جمعه صحيح کيږي، اوکه داسې اتصال نه وي اګرچه ډير فصل هم نه وي نو دواړه به جدا جدا ګڼړلې کيږي، او چه کله هر يو کلي ورکوټې دې نو جمعه به په يو کښې هم صحيح نه وي.

(امدادالفتاوىٰ ص ٣٥٣ جلد ١ باب صلوٰة الجمعة والعيدين)

﴿٢﴾ هدايه ص ١٥٠ جلد ١ باب صلوٰة الجمعة)

وغيره فكذلك خص البر والصحراء بدليل حديث البخاري وكذا البحر وهذا مما اجمع عليه الائمة الاربعة فكذلك يخص منه القرىٰ واما حديث جواثا فليس بمرفوع، ولو سلم انه مرفوع حكما فهو مبيح، وكذا هو محتمل لكون القرية بالمعنى العام الشامل للمصر كما فى قوله تعالىٰ على رجل من القريتين عظيم، وبالجملة لم يوجد حديث الجواز المرفوع صريحا بخلاف علم الجواز وقد علمت ان المبيح لا يعارض المحرم وكذا المحتمل لا لعارض الصريح فافهم ولا تكن من طالب الجاه والشر﴿١﴾ . وهو الموفق

چه آبادي نه وي نو صرف د بازار کيدل د جُمعې د تحقيق د پاره کافي نه دي

سوال: علمائې دين دې مسئلې باره کښې څه فرمائي چې زمونږ علاقه کښې يو مرکزى ځائې دې چه په هغې کښې د ضرورت مطابق يو وروکوټې شان جمات جوړ شوې دې او په دې ځائې کښې تقريباً ٩٠ يا ١٠٠ دکانونه آباد دي، ليکن دلته يو مکان هم د اوسيدلو دپاره نشته اوګير چاپيره درې ميله فاصلې باندې کلې آباد دي، چه د هغې آبادي درې څلورزره خواؤشاده، او دا باندې هم په غرائيزه علاقه کښې ابادې دي، د ښار په طرز هيڅ آبادي نشته آيا په دې بازار کښې جمعه صحيح ده؟ ځکه چه بعضې کسان دا بازار د مصر فِنا تصور کوي، او د جمعې د جواز قائل دي؟ بينوا توجروا

المستفتي: غلام نبى قريشى مجهنگى ايبټ آباد

الجواب: د مصر شرعي د تحقق د پاره صرف د بازار موجود کيدل کافي نه دي بلکه ديوڅو محلو وجود هم ضروري دې﴿٢﴾ پس که دا بازار د يو خاص مقام چه متعلقاتو کښې نه وي نو په هغې کښې د جُمعې نه کول ضروري دي،

﴿١﴾ (منهاج السنن شرح جامع السنن ص٤٧ جلد٣ باب ماجاء منكم يؤتى الى الجمعة)

﴿٢﴾ قال الكاساني: وروى عن ابى حنيفة انه بلدة كبيرة فيها سكك واسواق ولها رساتيق وفيها وال يقدر على انصاف المظلوم من الظالم بحكمه ...... (بقيه حاشيه په راروانه صفحه

او که د يو خاص مقام سره دا بازار متعلق وی نو که دغه مقام کښې څو محلې وی بيا هم د جُمعې د جواز د پاره کافی دي، يعنی. اګر که پخپله په بازار کښې محلې نه وی.

يدل عليه ما فی ردالمحتار ص۵۴۸ جلد ا عن ابی حنيفة انه بلدة كبيرة فيها سكك واسواق ولها رساتيق الخ ﴿۱﴾. وهوالموفق

په اتلس سوه آبادۍ کښې د جُمعې اقامت صحيح دي.

سوال: علمائې دين دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه د چسپن کلې آبادی ۱۸۰۰ پورې ده، (د نارينه او زنانه، بالغه، او نابالغه سره) شپږ جماتونه، سکول، کمپاوډر، دوړو مشين هم دې، د يو ميل فاصلې باندې په درې سوه افرادو باندې مشتمل څو کورونه نور هم دي، دلته يو قاری صاحب جُمعه شروع کړې ده، آيا دا صحيح ده. حال دا چه دلته بازار وغيره نشته؟ بينوا وتوجروا

المستفتی: مولوی جانباز چسين ټانګ ډی آئی خان.... ۱۹۸۸،۱۲،۱۰

الجواب: چه د کوم کلی آبادی د اتلس سوه پورې وی هغه قريه کبيره ده، د قستانی د تصريح مطابق په هغې اقامت د جُمعې صحيح دې

كما فی ردالمحتار ص ۵۶۰ جلد ا وتقع فرضا فی القصبات والقرىٰ الكبيرة التی فيها اسواق انتهىٰ ﴿۲﴾،

اکابر فرمائی چه دغه اوورو کوټی کلی دارومدار په عرف باندې دي او دلته د اسواق (بازارونو) قيد واقعی دې، ﴿۳﴾ وهوالموفق

(بقيه حاشيه) وعلمه او علم غيره والناس يرجعون اليه فی الحوادث وهو الاصح.
(بدائع الصنائع ص۵۸۵ جلد ا باب شرائط الجمعة)
﴿۱﴾ (ردالمحتار هامش الدرالمختار ص ۵۹۰ جلد ا باب الجمعة)
﴿۲﴾ (ردالمحتار هامش الدرالمختار ص ۵۹۰ جلد ا باب الجمعة مطلب فی صحة الجمعة)
﴿۳﴾ وفی المنهاج : قلت الحوانيت المتعددة اللتی تكفی لحوائج اهل هذه البلدة واهل الرساتيق المتعلقة بها تقوم مقام الاسواق فی اصل الغرض، وقلت ايضا قيد الوالی قيد لبيان ما هو الواقع غالبا وليس قيدا احتراز يا بدليل ان الله تعالى...... (بقيه حاشيه په راروانه صفحه)

که يو نيم زر مردم شماری وی نو جمعه صحيح ده

سوال: علمائې دين دې مسئلې باره کې څه فرمائی چه زمونږ په جمات کښې جمعه د مخکښې نه جاری ده دلته ټول مونځ ګزار شپږ ديرش دي، دکانونه هم دي، ترکاڼ، نائي، لوهار، د سائيکلو مستري، ډاکټر. موچي. د وړو مشين او عام سړک هم دې، خلق بس وغيره اود روی او مونځ کوی نو دې ځائې کښې به د جُمعې مونځ صحيح وه يا نه؟ بينوا توجروا

المستفتی: اهليان سليم خان اډه چارسده روډ مردان.... ۱۹۹۰،۱۱،۷

الجواب: که ددې ځائې مردم شماری يو نيم زر پورې وی نو دا مقام قريه کبيره ده، په دې کښې د جمعې اقامت صحيح دې ګينې صحيح به نه وی. (ماخوذ از فتاوىٰ دارالعلوم ديو بند) ﴿۱﴾ وهوالموفق

(بقيه حاشيه) اطلق المصر والمدينة على المقامات اللتی فی ايدی الكفار ولان المهاجرين الاولين جمعوا فی المدينة المنورة قبل هجرة النبی ﷺ ولم يكن ثم وال...... وقلت ايضا ان المصر لا يلزم فيه اتصال السكك والدور لما ذكره ابن حزم فی المحلى. (منهاج السنن شرح جامع السنن ص۴۷ جلد۳ باب ماجاء منكم يؤتى الى الجمعة).

سوال: په فخن پور کښې چه آبادی ئې ديارلس سوه ده جمعه جائز ده يا نه؟

الجواب: په دې ځائې کښې چه هغه دقريه کبيره په حد کښې راځی او دکانونه او بازار پکښې هم شته جمعه کول صحيح معلوميږی فقط (از مفتی عزيزالرحمٰن صاحب).... فتاوىٰ دارالعلوم ديوبند ص ۱۲۶ جلد ۵ رقم مسئله: ۲۴۸۹)

ملاحظه: فقهائې کرامو د قريه کبيره حد او تعداد نه دې بيان کړې او مصر هم ددغې اصطلاحاتو نه يو دې چه د هغې څه حد او تعين معلوم نه دي، ځکه چه مدار په عرف باندې دې په دې وجه فقهائ کرامو د خپلې خپلې زمانې په لحاظ سره د ښار مختلف تعبيرونه او تعريفونه کړی دی. کوکب الدری ص ۱۹۹ جلد ۱ کښې ښار هغه ځائې ګرځولې شوې دې چه د هغې آبادې څلور زره وی او حاشيه کوکب من جامع الرموز يو زر (۱۰۰۰) خودلې ده، لهٰذا چرته چه د شهريت بوئې هم وی او د ضروورياتو ټول څيزونه ملاويږی نو هغه وخت کښې آبادی يو نيم زره پورې هم کافی ده. (از مرتب)

په یوه وادۍ کښې د مختلفو محلو او کورونو کیدلو په صورت کښې دجمعې حکم

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه زمونږ قوم په قمبر خیل کهجورۍ کښې اوسیږی او هر ځائې کښې ځان ځانته آباد دی ده ایا دلته به جُمعه صحیح وی؟ بینوا توجروا

المستفتی: مولانا داؤد شاه کهجوری کوهاټ...۲۹ شوال ۱۴۰۱ھ

الجواب: که دا کهجورۍ د ټولو علاقې نوم وی او دا ځائې په ځائې کورونه او بانډې وی نو ددې علاقې په یو ځائې کښې هم جُمعه قائم کول صحیح نه دي، او که کهجوري، ددې ټولې وادۍ نوم وی او دا ځائې مکانونه ددې محلات او کورونه وی نو د مفتی به قول په بنا باندې ددې وادۍ په هر جمات کښې د جمعې اقامت صحیح دې، او په ظاهره سره دا دویم شق راجح معلومیږی چه د هجرت په وخت کښې د مدینې منورې دا کیفیت وو. وهذا محمل ماقال ابن حزم فانما هی (المدینة) ذات قریٰ صغار متفرقة فبنی مسجده فی بنی مالک وجمع فیه فی قریة لیست بکبیرة (ماخوذ از محلی ص۵۷ جلد۳) ﴿۱﴾. وهوالموفق

د فتنې او فساد دوجې نه په بانډه کښې د جمعې حکم

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه زمونږ کلې په یو نیم سل کورونو باندې مشتمل دې شپږ جماتونه پکښې هم دې تقریباً ددوه سوه کالونه دلته جمعه کیږي، د مذهب حنفی مطابق دا ښار نه دې، او دجُمعې

﴿۱﴾ وفی المنهاج: وقلت ایضا ان المصر لا یلزم فیها اتصال السکک والدور لما ذکره ابن حزم فی المحلی ان النبی ﷺ اتی المدینة وهی قری صغار متفرقة انتهیٰ، قلت لا بد من ان یراد من القریٰ فی کلام ابن حزم خلاف زعمه الدور و المحلات و المنازل المنفصلة ولا یصح ما زعم ابن حزم ان المدینة المنورة کانت اسماً للوادی المشتمل علی القریٰ لا نه یاباه تسمیتها بالمدینة علم شخص فافهم.

(منهاج السنن شرح جامع السنن ص۴۷ جلد۳ باب ماجاء منکم یؤتی الی الجمعة)

مونږ نه کول د فساد فتنی او خانه جنګۍ د خطرې نه خالی نه دي، آیا مونږ دلته د شافعی یا حنبلی مسلک مطابق جمعه کولې شو؟ بینوا توجروا

المستفتی: مولوی محمد علی شاه حقانی بانډه شر داؤد شاه بنوں ۳۱۸۱۱۹۸۲

الجواب: که ددې کلې مر دم شماري (سړي، ښځې، بالغ نابالغه) دوه زرو پورې وی نو دا قریه کبیره ده، په دې کښې عندالاحناف د جمعې اقامت صحیح دې. کما فی فتاوٰی دارالعلوم دیوبند عن القهستانی ﴿۱﴾ او عندالضرورة د نورو امامانو په قول باندې فتوی ورکول جائز دي ﴿۲﴾ مثلاً چه د خانه جنګۍ وغیره خطره وی. ﴿۳﴾ وهوالموفق

﴿۱﴾ (فتاویٰ دارالعلوم دیوبند ص۵۶ جلد۵ باب الجمعة)

﴿۲﴾ وقال فی البشری لارباب الفتویٰ: اعلم انه لا یجوز الحکم والافتاء بالقول المرجوح وبمذهب سائر الائمة الا فی ثلاثة مواضع الاول عند الضرورة دون التشهی والتلهی فانه حرام کما حرم الحکم الملفق الخارق للاجماع فی عمل واحد...... وذکر عن خزانة الروایات ان العالم الذی یعرف معنی النصوص والاخبار وهو من اهل الدرایة یجوز له ان یعمل علیها وان کان مخالفا لمذهبه...... وفی ردالمحتار عن القهستانی لو افتی به ای بمذهب مالک فی المفقود لا بأس به علی ما اظن...... وقال الزاهدی کان بعض اصحابنا یفتون به للضرورة ...... وفی شرح التنویر کره صلوٰةمطلقا مع شروق الشمس الا العوام فلا یمنعون من فعلها لانهم یترکونها...... قلت واصل هذه المسائل قوله تعالیٰ الا مااضطررتم وقوله ﷺ یسروا ولا تعسروا بشروا ولا تنفروا، رواه البخاری والمسلم لما کان الافتاء علیه عند الضرورة من اصول الحنفیة کان الحکم المبنی علیه مذهب الحنفیة ایضا لابتناءه علی قواعدهم کما صرح به العلامة الشامی فی عقود رسم المفتی.

(البشری لارباب الفتویٰ ص۴۶ الفصل السادس)

﴿۳﴾ وفی المنهاج: القریٰ التی لا یتحقق فیها الشرائط...... (بقیه حاشیه په راروانه صفحه)

په موضع شادی د همیال کښې د جمعې د مونځ په باره کښې دیارلس تفصیلی مسئلې

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه موضع شادی دهمیال موهړه داروغه تحصیل وضلع راولپنډی په لاندینی تعریف سره په سرکاری کاغذونو کښې په لاندینی پنځو ۵ مواضو باندې مشتمل دې (۱) موهړه داروغه بالغ آبادي، ۲,۳۴۴ (۲) موهړه امیر بالغ آبادی ۳,۲۵۲ (۳) بیرولیان بالغ آبادی ۴,۲۵۷ (۴) ډهوک ګولړه بالغ آبادی ۵,۷۲ (۵) ډهوک موچیان بالغ آبادی ۲۲ ددې پنځو مواضو ټوله بالغ آبادي، ۹۵۲ ده،

نوټ: په بالغ آبادۍ کښې ددولس کالو یا زیات عمر سړی اوښځې شامل دی: موضع: (۱) او (۲) خپل مینځ کښې بالکل متصل دی. موضع: (۳) تقریباً د یو فرلانګ نه څه کم فاصلې باندې واقع دې، او په مینځ کښې ئې ځوخالی پټی دی.

(بقیه حاشیه) المعتبرة عند الحنفية ويتحقق فيها شرائط الائمة الثلاثة لا ينبغى ان يمنع عن تجميع الجمعة فيها عن ظن الاقتتال و كذا عند ترک الظهر جهلا ونظيره ترک منع العوام عن الصلاة عند الشروق.

(منهاج السنن شرح جامع السنن ص ۵۴ جلد ۳ قبیل باب ماجاء فی وقت الجمعة)

علامه مفتی کفایت الله صاحب دهلوی فرمائی که د ډیر وخت نه هلته د جُمعې مونځ قائم وی بندولو کښې مذهبی او دینی فتنه ده نو په دې وجه اوس موقوف کول صحیح نه دی، بلکه په دې مسئله کښې دامام شافعی یا دامام مالک د قول مطابق عمل کول جائز دی.

وفی هامش هذا الجواب واستشهد له بما فی التجنيس عن الحلوانی ان كسالى العوام اذا صلوا الفجر عند طلوع الشمس لا يمنعون لانهم اذا منعوا تركوها اصلا واداءها مع تجويز اهل الحديث لها اولىٰ من تركها اصلا الخ. (ردالمحتار باب العيدين ص ۱ : ۶۱۴ قبیل مطلب تجب طاعة الامام)

کفایت المفتی ص ۲۴۸ جلد ۳ کتاب صلوة الجمعة)

موضع نمبر ۲ او نمبر ۵ تقریباً په درې نیم فرلانګه فاصاله باندې دې. ددې پنځومواضعوچه په سرکاری کاغذونو کښې هم یونوم شادی دهمیال دې ددوی قبرستان، کوهیان او د غنمو د غوبل ځایونه جداجدا دي، په دې مواضعوکښې ځلور جماتونه بالفعل موجود دی دټولونه لوئې جمات کښې د ۹۵۷ تعداد نشی راځائې کیدلې. ځان ځانته اته دکانونه موجود دي، چه د هغې نه د روزمره ژوند ضروریات په آسانۍ سره حاصلیدلې شي، یو د وړو والا مشین د بجلۍ والاموجود دې، ۵۷ وړې لوئې کوځې دی، د موضع موهړه داروغه په مینځ کښې یو لوئې سړک او برانچ پوسټ آفس دې، د هلکانو او جینکو دپاره ځان ځانته مډل سکولونه دي، د هلکانو دسکول سره متصل یو پخه عیدګاه ده، دهغې سره یو وړوکې شان جمات دې، چې د پورتنو ځلورو جماتونو نه علاوه دې، دحکومت د طرفنه دجاری قانون لاندې د وړو وړو خپل مینځنۍ جهګړو ختمولودپاره یو ممبر یونین کونسل هم موجود دې. اګرچه د یونین کونسل دفتربل ځائ کښې دې خودغلاقې د اوسیدونکود ژوند دضروریاتو پوره کولو دپاره د هر قسم کسب کاریګر په ښه طریقې سره موجوددی. مثلاً ډاکټر، چراغ، موچي، درزي، کولال، لوهار، مصري، قصاب وغیره چه په عام طور سره په خپلو کورونو کښې د خلقو کارونه کوی.

دبستی موضع شادی دهمیال دویمې بستۍ چه بیرولیان نوم ئې دې دهغې سره بالکل متصل تقریباً شل ګزه فاصلې باندې یوه بله بستی موضع سود ګنګال واقع دې، ددې دوه حصې دي، اود دواړو حصو مجموعی آبادی بالغه ۴۶۵ ده او په دې کښې دوه جماتونو دي، درې دکانونه یو خوا بل خوا واقع دی دوه دوړو مشینونه دی یو دینی مدرسه مدرسة العربیه فیض القران، د څلورو کالونه قائمه ده د موضع شادی دهمیال او دغې متصله بستئې سود ګنګال آبادی ۱۴۲۱ ده، ددې دوه لویو مرکزی بستیانو نه علاوه تقریباً په پاؤ کم میل کښې دننه دننه نورې وړې لوئې شپاړس بستیانې واقع دي ددې بستیانو بالغه آبادی مجموعه تعداد ۱۷۵۳ ده. په دې وجوهاتو سره آیا دلته د جُمعې مونځ کیدلې شي؟

(۲) داسې بستیانې چه دهغې معاشرتی او تمدنی معاملات خپل مینځ کښې مشترک وی. د جمعې د جواز دپاره کم نه کم د بالغان تعداد د وجوب دجمعې په غرض څو مره پکار دې. چه لوئ ځائې ته مرکزی حیثیت ورکړی او د جمعة المبارک مونځ اداکړې شی، یعنی عند الاحناف د جمعة المبارک د اجازت د پاره دمصر یا قریه کبیره عام فهم تعریف او ښایئ چه عامة المسلمین ددې خَیر کثیر نه محروم نه کړې شي، او خصوصاً ددې الحاد زندقې او بې دینئ په زمانه کښې مسلمانانو ته ددې اسلامی شعائرو په ذریعه زیات نه زیات فائده اورسولې شي؟

(۳) په دې موضع شادی دهمیال کښې تقریباً د شپیته کالو نه او د بعضې روایتونو مطابق د سلو کالو نه جُمعه ادا کیږی، او دا قیام یو جید عالم طرفنه منسوب کولې شی. د بعضې روایتونو مطابق دلته څه مودې دپاره د جمعة المبارک مونځ بند هم شو بیا هم د ډیرې مودې نه شروع شوې دې اوس پکښې علمائې کرام مختلف شوې دی، د مانعین جمعه په نزد مذکوره بستئ باندې دمصر په باره کښې دمشهور تفسیر اطلاق جائز نه وائي. او یوبل ځائې کښې د موضع روات کښې چه ددې بستئ نه تقریباً یو نیم میل فاصله باندې دې هلته د جمعې مونځ ادا کول جائز ګڼړی او هلته ئې ادا کوي،

د موضع روات تعریف: روات بستی د راولپنډې نه لاهور طرفته یوولس میله فاصله باندې د جی ټی روډ سره نژدې واقع دې، او دنزدې نزدې علاقې آبادئ ته چه نورو ښارونو کښې د نقل وحمل د پاره بسونه دلته کښې اودریږی لیکن مستقل طور باندې د یو ټرانسپورټ کمیټئ څه اډه موجود نه ده، دغه ځائې کښې پولیس سټیشن دې د جی ټی روډ نزدې واقع کیدلو په وجه د مانعین په قول دیرش دکانونه شمال او جنوباً او تقریباً دیرش څلویښت دکانونه شرقاً او غرباً دواړو طرفونو ته د بازار په شکل کښې موجود دې، لس دولس دکانونه پنځه شپږ کوڅو کښې ځان ځانته هم موجود دی، دلته نه دژوند ضروریات په آسانئ سره ملاویږی، د نهې (منګل) په ورځ د څاروو منډئی هم لګی تقریباً دنیم میل په فاصلې باندې ریډیو پاکستان

او د هغې کالونې هم ده، یو سب پوسټ آفس هم دې، په آثارِ قدیمه کښې شاهی قلعه، شاهی قبرستان، او شاهی مسجد هم واقع دې، د بالغانو آبادی تقریباً زرو پورې ده، او بعضې دوه زره شپږسوه (۲٦۰۰) وائی. اوس که د پورتنی حقائقو او تعریف مطابق په موضع شادی دهمیال کښې د جُمعې مونځ جائز نه وی نو آیا آئنده دپاره دا جُمعه بندول پکار دی.؟

(۴) که د آئنده دپاره جُمعه بنده شی نو د فوت شوې ظهر مونځونو قضاء واجب ده یانه؟

(۵) تقریباً سل کاله یا څه کم زیات نه جمعه کولو والا عام مسلمانان او علمائې کرام چه مړه شوې دي، دهغوی د ظهر فوت شوې مونځونو په عوض کښې به فدیه ورکولې شی یا نه؟

(٦) کومو علمائې کرامو چه ددې بستئ حالات او مواضعات ښکاره لیدلې او دجمعې د جواز فتوی ئې ورکړې او بالفعل ئې جمعه کړې ده اوس دجُمعې د ناجائز کیدلو په صورت کښې د هغوی دپاره څه حکم دې؟

(۷) که په موضع شادی دهمیال کښې جُمعه ناجائز ده نو کومو مانعینو چه دخپلو دلائلو په موجود ګئ کښې ناجائزه ګرځولې او دې ځائې دمجوزینو د تحقیق مطابق جُمعه جائز ګڼړلو او لوستونکو والا ئې بد عتیان ګرځولی، د هغوی دپاره په شرع متین کښې څه حکم دې؟

(۸) په موضع روات کښې چه چرته مانعین ځی او د جُمعې مونځ کوي، د پورتنی بیان او تعریف مطابق دجُمعې مونځ ادا کول څنګه دي؟ اوکه وی نو آبادئ والا جمات پریخودل د مذهبی اختلافاتو دیوبندي، بریلوی پیش نظره بل ځائې شاهی قبرستان والا شاړ جمات کښې جمعه کول څنګه دی حالانکه دواړه فریقین حنفی مذهب والا دی.

(۹) که په دواړه کلو کښې جمعه جائز ده نو د مانعینو خپله بستی موضع شادی دهمیال پریخودل او د بلې بستئ موضع روات کښې یو نیم میل تلل او جُمعه کول څنګه وي؟

(۱۰) بستی شادی دهمیال چه په پنځو بستیانو مشتمل ده، آیا په دې

مرکزی بستی کښې د جُمعې د جائز کیدلو په صورت کښې دډې بستئ په
دویمه حصه (بیروالیان) (چه داخلی شادی دهمیال دي) کښې دجمعې مونځ
اداکول جائز یانه؟ ځکه چه اوس په دغه بستئ کښې هغه جمعې کیږی کومه
چه په شادی دهمیال کښې کیدله.

(۱۱) آیا په دې مرکزی بستئ موضع شادی دهمیال کښې د جمعې د جواز په
صورت کښې ددې موضع دیوې بستئ نه علاوه په دویمه بستئ کښې هم
ځان له جمعې قائم کیدلې شی یعنی دوه یا درې ځایه جُمعه ادا کړې شی او
دې وخت کښې به د بستی شادی دهمیال پنځه وارو مواضعاتو ته ځان ځانله
درجه ورکولې کیدې شی یا نه؟

(۱۲) که په شادی دهمیال کښې جمعه ناجائزده نو موضع رواټ ته یو نیم
میل فاصله وهل د جمعې دپاره تلل څنګه دي، یعنی ضروری دی یانه؟

(۱۳) که موضع شادی دهمیال د مذکوره تعریف او حقائقو باوجود حکمی
ښار جوړنه شو، نو موجوده بې دینی او الحاد او ګمراهی چه مخې ته
کیښنودې شی او صرف د تبلیغ په خاطر جُمعه ادا کړې شی او احتیاط
الظهر هم اوکړې شی نو ګنجائش به وی یانه؟ بینوا توجروا

المستفتی: ناظم نشریات مدرسه فیض القرآن سودګنګال

الجواب: واضحه دې وی چه کتاب الله (قران) اګر چه په ظاهره سره د مصرِ
(ښار) د تقید ا و تخصیص نه خالی دې لیکن په حقیقت کښې مصرسره
مقید اومخصوص دې ځکه چه دا آیت عام مخصوص البعض دې اجماعاً،

لان صلاة الجمعة لا تصح فی المفازة والبحر بدلیل ان النبی علیه السلام صلی الظهر یوم الجمعة بعرفات ولم یامر لاحد من اهل مکة وغیرهم ان یصلوا الجمعة قلت والبحر کالمفازة فحکمها واحد،

اومسلمه قاعده ده چه عام مخصوص البعض تخصیص په خبر واحد سره
جائز دې او بلا شک وشبهې دلته خبرواحد موجود دې،

وهو ما روی عن علی مرفوعا وموقوفاً لا جمعة ولا تشریق ولا فطر ولا اضحی الا فی مصر جامع ، والموقوف اصح وهو فی حکم المرفوع لانه لا یدرک بالرائ ،

لهٰذا دجمعې مونځ به صرف په مصر کښې اداکولې شی.

یؤید حدیث تناؤب اهل القریٰ وحدیث الاقامة فی قباقدر اسبوعین کما فی روایة، وحدیث جوالی حیث لم یجمع فی القریٰ التی بین المدینة وجواثا وغیر ذلک ،

باقی پاتې شو دا تحقیق چه مصر کوم ځائې ته وئیلې شی نو په دې کښې
فقهائې کرام مختلف دی. که ددې ټولو اقوالو متعلق دمعلومولو اراده وی، نو
بحر ص ۱۴۰ جلد۲ مبسوط امام سرخسی ص ۲۳ جلد۲ ردالمحتار ص۷۴۸ جلد۱ عینی شرح هدایة ص ۹۸۳ جلد۱ بدائع ص ۲۵۹ جلد۱
ته دې مراجعت اوکړې، خصوصاً آخرالذکر دا ډیر په تفصیل سره ذکرکړې،
او په آخر کښې ئې فرمائیلې دي،

وروی عن ابی حنیفة انه بلدة کبیرة فیها سکک واسواق ولها رساتیق وفیها وال یقدر علی انصاف المظلوم من الظالم بحکمه وعلمه او علم غیره والناس یرجعون الیه فی الحوادث وهو الاصح، انتهیٰ،

یعنی صاحب دبدائع دا تعریف غوره کړې دې هغه دادې:

هو بلدة کبیرة فیها سکک واسواق ولها رساتیق ویخرج الناس الی الوالی فیما وقعت لهم من الحوادث،

لیکن دغور کولو نه پس معلومیږی چه دا اختلاف عنوانی نه دې، دټولو
مصداق یو دې، ټولو علماؤ د خپلې خپلې زمانې په اعتبار سره چه کوم
علامات په مصر کښې موندلې کیږی ذکر کړې دی که بالفرض دا اختلاف په
معنون کښې شی نو اکثر تعریفونه به مطرد او منعکس نه کیږی. وللتفصیل
موضع آخر، نو بس مصر یو فردی التصور څیز دې او تعریف حقیقی په دې
تعریفونو کښې د صاحبِ تحفه غوره معلومیږی یا هغه تعریف معلومیږی
کوم چه بدائع اختیار کړې، لیکن د والی او حاکم وجود او اشتراط په تعریف
حقیقی کښې غیر معتبر دې، ځکه چه معنی شرعی هغې معنی ته وئیلې
شي، چه کومه شارع معتبر کړې وی، او په قران شریف کښې الله تعالیٰ د
مصر او مدینه اطلاق په هغه مقاماتو باندې هم کړې دې چه بالکل
دارالحرب وو او د بعضې حاکم او والی تحقیق هم نامعلوم دې، دغه شان
صحابه کرامو به په مدینه کښې د جُمعې مونځ کولو د هجرت نه مخکښې،
حال دا چه په مدینه کښې نه حاکم وو او نه والی وو.

روی ابوداؤد عن عبد الرحمن بن کعب عن ابیه انه کان اذا سمع النداء ترحم لاسعد بن زرارة قال لانه اول من جمع بنافی هزم النبیت فی موضع فی داخل المدینة ، وفی استیعاب ابن عبد البران اسعد بن زرارة کان اول جمع بالمدینة فی هزمة من حرة (بذل ص ۱۷۱ جلد۲) وفی المعرفة قال الزهری لما بعث رسول الله ﷺ مصعب بن عمیر الی المدینة لیقرء هم القرآن جمع بهم . (بذل ص ۱۷۰ جلد۲).

او د صحیح روایاتو نه ثابته شوې ده چه د پیغمبر علیه السلام په ژوند کښې په جواثا کښې د جمعې مونځ قائم شو، حالانکه جواثا د صدیق اکبر رضی الله عنه په دور خلافت کښې فتح شوې دې:

قال صاحب معجم البلدان جواثا بالضم وبین الالفین ثاء مثلثة یمد ویقصر وهو علم مرتجل حصن لعبد القیس بالبحرین فتحه العلاء بن الحضرمی فی ایام ابی بکر الصدیق رضی الله عنه (بذل ص ۱۶۹ جلد ۲)

پس ددې دلیلونو په بناء باندې د مصر شرعی په تعریف حقیقی کښې د والی او حاکم وجود ضروری نه دې، او دا تعریف په موضع روات باندې صادق او په شادی دهمیال باندې صادق نه ده، لهٰذا په روات کښې د جمعې مونځ کول جائزدی او په شادی دهمیال کښې د مسلک حنفی خلاف دې، باقی پاتې شو دا تحقیق چه که عوام د جُمعې د مونځ نه منع شی نو دا یقین یا ظن غالب به وی چه هغوی به نه مصر ته لاړ شی او نه فنا د مصر ته او نه به د ظهر مونځ او کړی او نه به د وعظ اوریدلو د پاره چرته حاضر شی نو په داسې صورت کښې که په هغه کلو کښې چه چرته د یو امام شرط موجود وی که د جمعې مونځ قائم کړې شی او روستو احتیاطی مونځ ادا کړېشی نو د اعتراض قابل به نه وی،

ونظیره ما فی درالمختار وکره صلاة مع شروق الا العوام فلا یمنعون من فعلها لانهم یترکونها والاداء الجائز عند البعض اولیٰ من الترک، انتهیٰ،

او په کومو کلو کښې چه دائمه اربعه نه د یو امام هم څه شرط موجود نه وی نو هلته کښې د جمعې مونځ کول به قابلِ انکاروی. ددې تمهید نه پس مختصر جوابونه علی الترتیب لیکلې شی:

(۱) ناجائز دی که د عوامو د فتنې خطره نه وی د فتنې نه مراد دادې چه نه به ښار ته ځی او نه به فِنا د مصر ته ځی او نه به د ظهر مونځ کوی.

(۲) په صحیح او حقیقی تعریف کښې د بالغانو د شمیرهیڅ دخل نشته او عام فهم تعریف هم معلوم دې، کمامر فی التمهید

(۳) که فتنه نه وی نو بند دې کړی.

(۴) که احتیاطی مونځ ئې نه وی کړې نو قضاء واجب ده،

قال المقدسی ذکر ابن الشحنة عن جده التصریح بالندب وبحث فیه بانه ینبغی ان یکون عند مجرد التوهم، اما عندقیام الشک والاشتباه الجمعة فالظاهر الوجوب ونقل عن شیخ ابن الهمام ما یغیره. (ردالمحتار ص ۷۵۶ جلد ۱) وقال العلامة الشامی ناقلا عن الجواهر لو صلوا فی القریٰ لزمهم اداء الظهر (۷۴۸ جلد۱).

(۵) فدیه ورکول بهتر دي، (لعدم الوصیة)

(۶) کله چه د مصر یو تعریف هم په دې مقام باندې صادق وی اگرچه هغه ضعیف وی نو په دغه مقام کښې د جُمعې مونځ کونکو او فتوٰی ورکونکو خلقو باندې دې اعتراض نه کوی.

(۷) اصل حکم ددې صحیح دې.

(۸) د مفتی بهِ قول په بنا د جُمعې تعدد جائز دې. (درمختار)

(۹) روات ته تلل ضروری دي (وهکذا حکم القری القریبة من مصر)

(۱۰) واضح وئیلې شوې دی چه په صحیح قول سره دا مصر نه دې،

(۱۱) په یو کښې هم د جُمعې مونځ قائم کول د مسلکِ حنفی موافق نه دی.

(۱۲) کله ضروری دی.

(۱۳) چه عوام نه ښار ته ځی او نه ظهر کوی او په دې مقام کښې دائمه اربعه نه د یو هم څه شرط موجود وی نو جُمعه کول بشرط ادائې احتیاطی قابلِ اعتراض نه دي، وهو الموفق

....

فصل فی الخطبة

د جُمعې او عیدین د خطبې د الفاظو مقدار او حکم

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه یو امام د جُمعې او اخترونو په خطبه کښې اول (نحمده ونصلی علی رسوله الکریم) تعوذ او تسمیه اویو سورت او لولی او کینی بیا په دویمه خطبه کښې الحمد الله نحمده ونستعینه، الخ او لولی او ختمه ئې کړی، آیا شرعاً دا خطبه صحیح ده؟ بعضې خلق وائی چه دا خُطبه صحیح نه ده، ځکه چه په کومه خطبه کښې د صحابه کرامو نومونه نه راځی هغه خطبه نه وي، آیا دا صحیح ده؟ بینوا توجروا

المستفتی: غلام حیدر ټیکسلا......۵ نومبر۱۹۷۴

الجواب: په دې قدر خطبې سره فرض او شرط پوره کیږی لهٰذا د جُمعې مونځ وغیره به صحیح وی البته دا خطبه د سنتو نه خلاف وي،

لان المسنون فی الخطبة الاولیٰ ان تکون مشتملة علی الحمد والصلوٰة والتشهد، والتذکیر والقرآن والثانیة علی الحمد والصلوٰة والتشهد والدعاء والقرآن کما فی البدائع والتجنیس فلیراجع﴿۱﴾. وهو الموفق

د جمعې په ورځ په خطبه کښې یا د خطبې نه مخکښې د وعظ او نصیحت حکم

سوال: علمائې کرام دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه د جُمعې په ورځ خطبه جُمعه کښې د وعظ او نصیحت څه حکم دې؟ فرض دی یا سنت دی او یا

﴿۱﴾ قال العلامة علاء الدین الکاسانی: ینبغی ان یخطب خطبة خفیفة یفتتح فیها بحمد الله تعالیٰ، ویثنی علیه، ویتشهد ویصلی علی النبی ﷺ، ویعظ، ویذکر، ویقرأ سورة ثم یجلس جلسة خفیفة، ثم یقوم فیخطب خطبة اخری یحمد ...... (بقیه حاشیه په راروانه صفحه)

مستحب دی؟ ځکه چه په بعضې مقاماتو کښې صرف خطبه لولی او اخری سورتونو سره مونځ ختموی نو آیا وعظ ونصیحت ضروری نه دي؟ بینوا توجروا

المستفتی: عنایت مجیب خټک سب پوسټ ماسټر چترال

الجواب: په اولنۍ خطبه کښې په عربۍ کښې وعظ کول مسنون دی او په نورو ژبه کښې وعظ کول خلاف سنت دي،﴿۱﴾ او د خطبې نه مخکښې په هره ژبه کښې وعظ کول مستحب دي ﴿۲﴾

د جمعې او اخترونو په خطبه کښې د پنجابۍ ژبې شعرونه وئیل خلاف سنت دی

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه دجُمعې او اخترونو په

(بقیه حاشیه) الله تعالیٰ، ویثنی علیه ویصلی علی النبی ﷺ ویدعو للمؤمنین والمؤمنات. (بدائع الصنائع ص ۵۹۱ جلد ۱ سنن الخطبة)

﴿۱﴾ قال العلامة عبد الحئی اللکهنوی: فانه لا شک فی ان الخطبة بغیر العربیة خلاف السنة المتوارثة من النبی ﷺ والصحابة فیکون مکروه تحریما وکذا قراءة الاشعار الفارسیة والهندیة فیها. (عمدة الرعایة حاشیة شرح الوقایة ص ۲۴۲ جلد ۱ باب الجمعة)

﴿۲﴾ یدل بجواز الوعظ قبل الخطبة حدیث ابی داؤد عن سمرة بن جندب ان نبی الله ﷺ قال احضروا الذکر وادنوا من الامام فان الرجل لا یزال یتباعد حتی یؤخر فی الجنة وان دخلها. (سنن ابی داؤد ص ۱۶۵ جلد ۱ باب الدنو من الامام عند الموعظة)

وهکذا یدل علی الجواز بالوعظ قبل الجمعة اذن عمر لتمیم داری: واخرج ابن عساکر عن حمید بن عبد الرحمن ان تمیما الداری استأذن عمر فی القصص سنین فابی ان یأذن له، فاستأذنه فی یوم واحد فلما اکثر علیه قال له: ماتقول؟ قال: اقرأ علیهم القرآن وامرهم بالخیر وانهاهم عن الشر قال عمر: ذلک الذبح، ثم قال: عظ قبل ان اخرج فی الجمعة فکان یفعل ذلک یوما واحداً فی الجمعة.

(الموضوعات الکبریٰ لملا علی قاری ص ۴۲ رقم حدیث ۱۲۷ مقدمة)

خطبه کښې د پنجابۍ او نورو ژبو شعرونه لوستل جائزدی یا نه؟ بینوا توجروا

المستفتی:مولوی عبدالرحیم سیر ډاک هزاره.....۱۹۲۹ء۱۲۱\۲۴۱۱

الجواب: د عربۍ نه علاوه بل لغت لوستل (په خطبه کښې) خلاف سنت دی ځکه چه په خیرالقرون کښې ډیر عجمی ملکونه فتح شول او په ډیرو ښارونو کښې جُمعه قائم کړې شوه او سره ددې چه بعضې صحابه کرام په فارسۍ وغیره پوهیدل او وئیلې ئې شوه، او مخاطبین په عربۍ نه پوهیدل خو خطبه به په عربۍ ژبه کښې لوستلې کیدله. ﴿۱﴾

د امام د اجازت نه بغیر په جمات کښې وعظ او تقریر کول

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه په یو جمات کښې د محلې د امام درضا مندۍ نه بغیر د جُمعې په ورځ یا بله ورځ باندې څوک غیر کس په ممبر باندې وعظ یا تقریر کولې شي؟ بینوا توجروا

المستفتی: قاضی حبیب السلام پیر سباق نوشهره.....۱۷محرم۱۴۱۱

﴿۱﴾قال العلامة عبد الحئی اللکهنوی: فی آکام النفائس فی اداء الاذکار بلسان الفارسی: الکراهة انما هی لمخالفة السنة لان النبیﷺ واصحابه قد خطبوا دائماً بالعربیة ولم ینقل عن احد منهم انهم خطبوا خطبة ولو خطبة غیر الجمعة بغیر العربیة(الی ان قال) الخطبة بالفارسیة التی احدثوها واعتقدوها وحسنها لیس الباعث الیها الا عدم فهم العجم اللغة العربیة وهذا الباعث قد کان موجوداً فی عصر خیر البریة وان کان فیه اشتباه فلا اشتباه فی عصر الصحابة والتابعین ومن تبعهم من الائمة المجتهدین حیث فتحت الامصار الشاسعة والدیار الواسعة واسلم اکثر الحبش والروم والعجم وغیرهم من الاعجام وحضروا مجالس الجمع والاعیاد وغیرها من شعائر الاسلام وقد کان اکثرهم لا یعرفون اللغة العربیة ومع ذلک لم یخطب احد منهم بغیر العربیة ولما ثبت وجود الباعث فی تلک الازمنة وفقدان المانع والتکاسل وهذه معلوم بالقواعد المبرهنة لم یبق الا الکراهة التی هی ادنی درجات الضلالة الخ. (مجموعة الفتاویٰ ص۲۸۶،۲۸۷ جلد۱ کتاب الصلوٰة)

الجواب:د ا وعظ او تقریر د امام الحئ او د محلې داهل حل وعقد د اجازت نه بغیر ناجائزدې.﴿۱﴾ البته کله چه امام نه پخپله تقریر کولې شی اونۀ بل واعظ او مقرر ته اجازت ورکوی نو دا امام ضدی او معاند دې، وهوالموفق

د جُمعې په خطبه کښې د والسلطان العادل ظل الله فی الارض.الخ. لوستلو حکم

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه د (والسلطان العادل ظل الله فی الارض من اهان سلطان الله فی الارض اهانه الله) وئیل صحیح دی یا نه؟ بینو اتوجروا

المستفتی:برادر مولانا لطیف الله صاحب.....۱۹۸۲ء۱\۱۷\۱۴

الجواب:دا حدیث الفاظ دي﴿۲﴾ ددې په خطبه کښې ذکر کول قابل اعتراض

﴿۱﴾قال الحصکفی: والخیار الی القوم فان اختلفوا اعتبر اکثرهم ولو قدموا غیر الاولیٰ اساؤ بلا اثم واعلم ان صاحب البیت ومثله امام المسجد الراتب اولیٰ بالامامة من غیر مطلقا، قال ابن عابدین: ای وان کان غیره من الحاضرین من هو اعلم واقرأ منه. (الدرالمختار مع ردالمحتار ص۴۱۳ جلد۱ باب الامامة)

فی المنهاج: (قوله فلا یومهم) والراجح انه مخصوص بما لم یؤذن له لحدیث مسعود البدری قال قال رسول اللهﷺ لا یؤم الرجل فی بیته ولا فی سلطانه ولا یجلس علی تکرمته الا باذنه رواه ابوداؤد، وروی احمد ومسلم لا یؤمن الرجل الرجل فی سلطانه ولا یقعد فی بیته علی تکرمته الاباذنه ورواه سعید بن منصور ولکن قال فیه لایؤم الرجل الرجل فی سلطانه الا باذنه. (منهاج السنن شرح جامع السنن ص۲۳۸ جلد۲ باب من زار قوماً فلا یصل بهم)

﴿۲﴾عن زیاد بن کسیب العدوی: قال کنت مع ابی بکرة تحت منبر ابن عامر وهو یخطب وعلیه ثیاب رقاق فقال ابو بلال انظروا الی امیرنا یلبس ثیاب الفساق فقال ابوبکرة اسکت سمعت رسول اللهﷺ یقول من اهان سلطان الله فی..... (بقیه حاشیه په راروانه صفحه)

نه دي البته د موجوده زماني سلاطينو نه عادل وئيل قابلِ اعتراض دي.﴿۱﴾ وهو الموفق

د خطبې دوران کښې د قعدې په شکل کښې کيناستل نه مطلوب دی نه ممنوع دي

سوال: علمائې دين دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه د خطبې دوران کښې د قعدې په شکل کښې کيناستل سنت دی يا واجب او په حديث کښې ددې متعلق څه راغلي دی يا نه؟ بينوا توجروا

المستفتي: اختر اسلام نو شهره کينټ...۲۹محرم ۱۴۰۱هـ

الجواب: د خطبې په دوران کښې د قعدې په شکل کښې کيناستل نه مطلوب دی او نه ممنوع دي،

لما فی ابی داؤد: فاذا جل فی المسجد اصحاب النبیﷺ فرأيتهم محتبين والامام يخطب (ص ۱۵۸ جلد ۱)﴿۲﴾ وقال الطحاوی فکان الاولیٰ بنا ان نحملها علی الحبوة المستانفة فی حال الخطبة لانه مکروه فی الخطبة وتکون الحبوة التی کانوا يفعلونها حبوة کانوا يستعملونها قبل الخطبة فيخطب الامام وهم فيها ﴿۳﴾.وهو الموفق

(بقيه حاشيه) الارض اهانه الله، رواه الترمذی وقال هذا حديث حسن غريب وعن ابن عمر ان النبیﷺ قال ان السلطان ظل الله فی الارض ياوی اليه کل مظلوم من عباده فاذا عدل کان له الاجر وعلی الرعية الشکر واذا جار کان عليه الاصر وعلی الرعية الصبر، رواه البيهقی فی شعب الايمان. (مشکواة المصابيح ص ۳۲۱،۳۲۳ جلد ۲ کتاب الامارة)

﴿۱﴾قال العلامة حصکفی: ويندب ذکر الخلفاء الراشدين والعمين لا الدعاء للسطان وجوزه القهستانی ويکره تحريما وصفه بما ليس فيه. (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ص ۵۹۹ جلد ۱ قبيل مطلب فی قول الخطيب اعوذ بالله من الشيطان الرجيم)

﴿۲﴾(سنن ابی داؤد ص ۱۶۵ جلد ۱ باب الاحتباء والامام يخطب ابواب الجمعة)

﴿۳﴾وفی المنهاج: وقد ثبت الاحتباء عن کثير من الصحابة والتابعون فی سنن ابی داؤد، قال ابو داؤد لم يبلغنی ان احداً کرهها الا عبادة بن نسی،......(بقيه حاشيه په راروانه صفحه)

د جمعې په ورځې جمات کښې ټيپ شوي تقرير اورول نه مطلوب دی او نه ممنوع دي

سوال: علمائې دن دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه د جُمعې په ورځ د خطبې او مونځ نه مخکښې د يو عالم ټيپ شوي تقرير په ممبر باندې کيښودل او جمات کښې اورول جائز دی يا نه؟ بينوا توجروا

المستفتي: متعلم جا معه حقانيه......۲۵۱۲۱۱۹۷۵

الجواب: ټيپ شوي تقرير په جمات کښې اورول نه ممنوع دی او نه مطلوب دی البته ګانې بجانې اوريدل هر ځائې کښې ممنوع دی.

لان العکس ههنا مماثل الاصل فی الاثر المخصوص فکذا فی الحکم الشرعی کما فی حديث النهی نعت المرءة عند زوجها وفيه کانه ينظر اليها فافهم ﴿۱﴾. وهو الموفق

د جمعې په خطبه کښې د حضرت امير معاويه رضی الله عنه د نوم اخستلو حکم

سوال: يو خطيب صاحب د جُمعې په خُطبه کښې د خلفائې راشدينو د نومونو سره د حضرت امير معاويه رضی الله عنه نوم هم اخلی. د مقتديانو د طرفنه دا

(بقيه حاشيه) قالوا التوفيق والله اعلم ان النهی محمول علی استيناف الحبوة فی حال الخطبة لان فی ذلک اشتغالا عن الخطبة بغيرها، والصحابة کانوا يحتبون قبلها فيخطب الامام وهم علی ما کانوا عليه من الاحتباء ففعلهم غير الذی نهی عنه کذا فی المعارف عن مشکل الطحاوی ،اعلم ان مناط النهی هو مخافة النوم لانه يجلب النوم، علی انه هيئة لا يکون معها تمکن ،فربما تفضی الی انتقاض الطهارة فيمنعه الاشتغال بالطهارة عن استماع الخطبة مع ما يتوقع منه من الافتتان فی الصلوٰة لغلبة الحياء ممن يخلو عن علم يسوسه وورع يحجزه کذا قال التوربشتی. (منهاج السنن شرح جامع السنن ص ۶۲ جلد ۳ باب ماجاء فی کراهية الاحتباء والامام يخطب)

﴿۱﴾عن عبد الله بن مسعود قال قال النبیﷺ لا تباشر المرأة المرأة فتنعتها لزوجها کانه ينظر اليها. (الصحيح البخاری ص ۷۸۸ جلد ۲ باب لا تباشر المرأة المرأة فتنعتها لزوجها)

اعتراض اوشو چه د حضرت معاویه رضی الله عنه نوم هغه ځائې کښې اخستلې کیږی چرته چه شیعه ګان وی دلته شیعه ګان نشته دې. لهذا دا نوم دې نه اخستې کیږی نو خطیب صاحب دا جواب ورکړو چه که شیعه وی یا نه وی. دا نوم به اخستې کیږی ددې نه پس یو مقتدی اووئیل چه د ټولو صحابه کرامو نومونه په نمبر نمبر اخله ګنی دا به هم پریخودې کیږی، نو جواب راولیږئ؟ بینواتوجروا

المستفتی: مولوی ولی الرحمان خطیب جامع مسجد مانسهره ۱۲\۱۸\۱۹۷۷ء

الجواب: واضحه دې وی چه په خطبه کښې د خلفائې راشدینو او عمینو ذکر مندوب دی.

کما فی شرح التنویر ویندب ذکر الخلفاء الراشدین والعمین(هامش ردالمحتار ص ۵۴۴ جلد ۱)﴿۱﴾

او د نورو صحابه کرامو ذکر (بحوصه) نه مندوب دی او نه ممنوع دې، البته د یو صحابی توهین فسق، ممنوع او ضلالت دې،

کما فی ردالمحتار ص ۲۹۳ جلد ۳ لما فی الاختیار اتفق الائمة علی تضلیل اهل البدع اجمع وتخطئتهم وسب احد من الصحابة وبغضه لا یکون کفراً لکن یضلل الخ﴿۲﴾

پس نه اصرار مناسب دې او نه انکار مناسب دې خاص طورسره چه کله د حضرت معاویه رضی الله عنه متعلق ډیر خلق د بدګمانئ شکار شوی دی. وهو الموفق

د دویم اذان او خطبې په مینځ کښې جمات د پاره چنده کول

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه د دویم اذان نه پس د خطبې په وخت کښې د جمات د پاره چنده کولې شی ایا دا جائز دی؟ بینوا توجروا

المستفتی: نامعلوم.... ۲۵\۱۹\۱۹۷۱ء

الجواب: مناسب داده چه د اذان ثانی نه مخکښې دې چنده جمع کړېشی،

﴿۱﴾(الدر المختار علی هامش ردالمحتار ص ۵۹۹ جلد ۱ باب الجمعة)

﴿۲﴾(ردالمحتار هامش الدر المختار ص ۳۲۱ جلد ۳ مطلب مهم فی حکم سب الشخین باب المرتد)

د اذان ثانی او د خطبې د ارادې نه پس چنده کول جائز دې،

یدل علیه ما فی شرح التنویر اذا خرج الامام من الحجرة ان کان والافقیامه للصعود (شرح المجمع) قلت وفی حکمه بقاء المقرر قاعداً عند انتهاء التقریر وقصد الخطبة، قلت واما حدیث سلیک الغطفانی فقیل مخصوص وقیل لم یشرع فی الخطبة بعد توقف فلا صلاة ولا کلام خلا قضاء فائتة لم یسقط الترتیب بینها وبین الوقتیة اه ﴿۱﴾ او توقف عنها، قلت هذان التاویلان ضعیفان اما الاول فلو رود الحدیث العام واما الثانی فلعدم صحته علی مذهب الائمة وقیل منسوخ وهو الراجح عند التحقیق وللتفصیل مقام آخر﴿۲﴾. وهوالموفق

د جمعې په دواړو خطبو کښې تقریر کول د مونځ د پاره نقصان ورکونکې نه دې

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه د جُمعې په دواړو خطبو کښې که تقریر اوکړیشی نو مونځ کښې څه نقصان راځی؟ بینوا توجروا

المستفتی: عزیزالرحمان متعلم حقانیه............ ۱۲۳ مارچ ۱۹۷۵

﴿۱﴾(الدر المختار علی هامش ردالمحتار ص ۶۰۵ جلد ۱ باب الجمعة)

﴿۲﴾وفی المنهاج: واجیب عن حدیث الباب بوجوه الاول ان النبی صلی الله علیه وسلم امسک عن الخطبة فارتفع المانع...... والثانی ان ذلک کان قبل شروعه فی الخطبة ...... والثالث ان هذا الحکم مخصوص بسلیک، وفیه نظر لان الاختصاص لا یثبت بمجرد الادعاء...... والرابع انه منسوخ بما ذکرنا کما جنح الیه العینی تبعاً للطحاوی والخامس انه مرجوح لانه معارض بالمحرم الخ.

(منهاج السنن شرح جامع السنن ص ۵۹، ۶۰ جلد ۳ باب فی الرکعتین اذاجاء الرجل والامام یخطب)

الجواب: خطبه خلافِ سنت شوه، ﴿۱﴾ په مونځ کښې هیڅ نقصان نشته دې. وهو الموفق...

﴿۱﴾قال العلامة ابى بكر الحداد اليمنى: يخطب خطبتين يفصل بينهما بقعدة...... ومقدار الجلوس بينهما عند الطحاوى مقدار ما يحسن موضع جلوسه من المنبر وفى ظاهر الرواية مقدار ثلث آيات كذا فى الفتاوىٰ قال فى النهاية وهذه القعدة عندنا للاستراحة وليست بشرط وعند الشافعى شرط حتى لا يكتفى عنده بالخطبة الواحدة وان طالت.

(الجوهرة النيرة على مختصر القدورى ص١٠٧ جلد ١ باب الجمعة)

وقال الحافظ بن حجر العسقلانى: (قوله يخطب خطبتين يقعد بينهما) وصرح به فى رواية خالد بن الحارث قبل ولفظه: كان يخطب قائماً ثم يقعد ثم يقوم وللنسائى والدارقطنى من هذا الوجه كان يخطب خطبتين قائماًيفصل بينهما بجلوس...... ورواه ابوداؤد بلفظ: كان يخطب خطبتين كان يجلس اذا صعد المنبر حتى يفرغ الموذن ثم يقوم فيخطب ثم يجلس فلا يتكلم ثم يقوم فيخطب ، واستفيد من هذا ان حال الجلوس بين الخطبتين لا كلام فيه...... واستدل به الشافعى فى ايجاب الجلوس بين الخطبتين لمواظبته ﷺ على ذلک مع قوله صلوا كما رأيتمونى اصلى ...... وقال صاحب المغنى لم يوجبها اكثر اهل العلم لانها جلسة ليس فيها ذكر مشروع فلم تجب.

(فتح البارى شرح صحيح البخارى ص ۴۴۱ جلد۳ باب القعدة بين الخطبتين يوم الجمعة)

وفى المنهاج: (الجلوس بين الخطبتين) وهو سنة عند الجمهور خلافا للشافعى فانه شرط عنده وهى رواية عن احمد واستدل الشافعى على مواظبته ﷺ عليه وقال صلوا كما رأيتمونى اصلى، قلنا محض فعل الرسول لا يدل على الفرضية والا فيلزم ان لا نبغى فى الصلاة سنن واداب، وفى شرح التنوير يجلس بينهما بقدر ثلاث ايات على المذهب وتاركها مسيئ على الاصح.

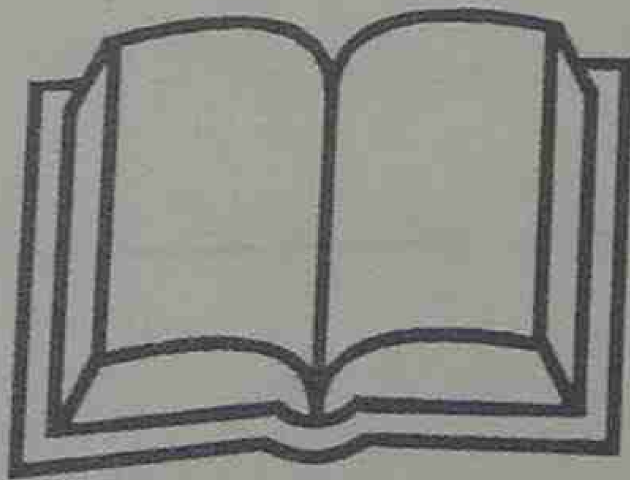
(منهاج السنن شرح جامع السنن ص ۵٦ جلد۳ باب ماجاء فى الجلوس بين الخطبتين)

....

فتاوی دیوبند پاکستان المعروف به

فتاوی فریدیه دریم جلد

باب صلاة العیدین

....

بسم الله الرحمن الرحيم

عن ابن عباس رضي الله عنه

ان النبى صلى الله عليه وسلم

صلى يوم العيد ركعتين

لم يصل قبلهما ولا بعدهما.

.....(اخرجه السبعة)......

سوم جلد
13

باب صلاة العيدين

په ښځو د اختر مونځ واجب نه دې

سوال: علمائې دين دې مسئلې باره کښې څه فرمائى چه آيا په ښځو باندې کورونو کښې يو اځې د اخترونو مونځ واجب دې يا نه؟ بينوا توجروا

المستفتي: خائسته رحمان متعلم حقانيه.........۲۳ذى قعده ۱۳۹۴ھ

الجواب: په ښځو باندې د اختر مونځ واجب نه دې لکه څنګه چه جمعه واجب نه ده.﴿۱﴾

بل يكون علم وجوب صلاة العيد اولىٰ لان شانها دون شان الجمعة. وهوالموفق

د اخترونو په مانځه کښې د شافعى امام اقتداء صحيح ده

سوال: علمائې دين دې مسئلې باره کښې څه فرمائى چه شوافع د اخترمونځ د سنتو په نيت ادا کوى او احناف ئې د واجبو په نيت ادا کوي، آيا سنتو کولو والا پسې د واجب کولو والا اقتداء صحيح ده؟ بينو اتوجرو

المستفتي: الحاج عنايت ولى حقانى بنکاک....۱۹۷۴ء|۱۱|۳

﴿۱﴾ قال العلامه ابن نجيم : (قوله ولا يحضرن الجماعات) لقوله تعالىٰ وقرن فى بيوتكن وقال عليه السلام صلاتها فى قعربيتها افضل من صلاتها فى صحن دارها وصلاتها فى صحن دارها افضل من صلاتها فى مسجدها وبيوتهن خير لهن ولانه لا يؤمن الفتنة من خروجهن اطلقه فشمل الشابة والعجوز و الصلاة النهارية والليلية قال المصنف فى الكافى والفتوىٰ اليوم على الكراهة فى الصلاة كلها لظهور الفساد. (البحر الرائق ص۳۵۸ جلد۱ باب الامامة)

الجواب: محترم الحاج عنایت ولی صاحب! بعداز سلام تا چه د کومې مسئلې متعلق تپوس کړې دهغې جواب دادې چه د اخترو مونځ زمونږ په مذهب کښې هم مختلف فیه دې، د امام اعظم ابو حنیفه رحمه الله په نزد واجب دې او د صاحبینو په نزد سنت دې، لهٰذا دا اقتداء بغیر شک او شبهې نه جائز ده، برابره خبره ده که حنفی د واجبو نیت کوی یا صرف داختر دمونځ نیت کوی.

كما في الدرالمختار وصح الاقتداء فيه (في الوتر) ففي غيره اولىٰ ان لم يتحقق منه ما يفسدها في اعتقاده في الاصح بشافعي مثلاً لم يفصله بسلام لا ان فصله على الاصح بهما للاتحاد وان اختلف الاعتقاد، ولذا ينوي الوتر لا الوتر الواجب،قال الشامي ما معناه انه لا يلزم نية الوجوب لا انه ممنوع منه، كما في العيدين للاختلاف (قال العلامة الشامي اى في الوجوب والسنة وهو علة للعيدين فقط) فليراجع الى ردالمحتار ص۶۲۶ جلد ۱ ﴿۱﴾. وهو الصواب

د اختر د ورځې د پاره دمخکښې نه جامې تیارول او رقم کیښودل صحیح دي

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه د اخترونو د ورځې دپاره د یو څیز تعین کول مثلاً پیسې کیږدی چه دا د اختر د ورځې د خرچ د پاره دي، یا جامې جوړول او کیښودل چه د اختر دپاره دي،آیا دا تعین جائز دې؟ بینوا توجروا

المستفتی: عبدالرحمان کونړ افغانستان

جواب: جاز اجماعاً كالوضوء قبل دخول الوقت ويدل عليه ما روى في بعض كتب الحديث سمنوا ضحاياكم فانها على الصراط مطاياكم ﴿۲﴾. وهو الموفق

﴿۱﴾ (الدرالمختار مع هامش ردالمحتار ص۴۹۳ جلد ۱ مطلب الاقتداء بالشافعي)

﴿۲﴾ (اللطائف المستحسنة بجمع خطب شهور السنة للكهنوي ص۱۴۲ الخطبه لعيد الاضحیٰ)

د اخترونو مونځ په صحرا کښې بهتر دې او په مصر کښې متعددو مقاماتو باندې جائز دې

سوال: علمائې کرام دې لاندې مسئلو باره کښې څه فرمائی؟

چه د اخترونو په مونځونو کښې د محلې په جماتونو کښې تقریباً د یو نیم سل کسانو اجتماع اوشی نو آیا دا صحیح دي؟ اوکه نه شرعاً عظیم اجتماع مطلوب ده؟ او آیا د اختر د مونځ دپاره د عیدګاه د حدودو د ښار نه بهر کیدل مطلوب شرعی دي؟ که وی نو په موجوده صورتِ حال کښې د ملتان شهر غالباً یوه عیدګاه هم د ښار نه بهر نه ده، ځکه چه ملتان ښار تقریباً د هر طرفنه څلور پنځه میله ښور شوې دې اوس به څه کیږي؟ بینوا توجروا

المستفتی: محمد رفیق مدرسه رحیمیه خرم ګیټ ملتان شهر

الجواب: (۱) بهتر داده چه د آبادئ نه بهر صحرا ته د اختر د مونځ دپاره اوځی.

في الدرالمختار والخروج اليها اى الجبانة لصلاة العيد سنة وان وسعهم المسجد الجامع هو الصحيح وفيه ايضاً الجبانة وهى المصلى العام قال العلامة الشامي اى في الصحراء (ص۵۵۷ جلد ۱ باب العيدين) ﴿۱﴾.

او داختر د مونځ دپاره جماعت ضروری دې چه د امام نه علاوه د دریو کسانو نه کم نه وی.

في الدرالمختار واقلها اثنان، وفي ردالمحتار ص۳۷۲ جلد ۱ وهذا في غير الجمعة انتهىٰ، اما في البحر اى فان اقلها فيها ثلثة صالحون لا امامته سوى الامام ومثلها العيد لقولهم يشترط لها ما يشترط للجمعة صحة واداء سوى الخطبة ﴿۲﴾. فافهم

(۳) او د اخترمونځ مختلفو ځایونو کښې که په ښار کښې دننه وی او که بهر وی جائز دې.

في الدرالمختار في باب العيدين تؤدى بمصر واحد بمواضع كثيرة اتفاقا ﴿۳﴾. فقط

﴿۱﴾ (الدرالمختار مع هامش ردالمحتار ص۶۱۲ جلد ۱ باب العيدين)

﴿۲﴾ (ردالمحتار هامش الدرالمختار ص۴۰۹ جلد ۱ مطلب في تكرار الجماعة في المسجد باب الامامة)

﴿۳﴾ (الدرالمختار على هامش ردالمحتار ص۶۱۸ جلد ۱ باب العيدين)

د اختر دمونځ د پاره شپیته میله مزل کول د هیڅا په نزد واجب نه دي

سوال: علمائي دین دي مسئلې باره کښې څه فرمائی چه په یورپ کښې زمونږ د ځائې نه شپیته میله فاصله باند لرې ورکوټې شان جمات دي هلته لږ شان مسلمانان هم دی اوس چه څه هلته د اختر د مونځ دپاره ځم نو فرض مونځ ضرور قضا کیږي، ځما دپاره هلته د اخترونو د مونځ د پاره تلل ضروری دی یا نه؟ بینوا توجروا

المستفتی: ګل ضمیر

الجواب: شپیته میله لرې ځائې ته د جُمعې یا اخترونو مونځ د پاره تلل د یو امام په نزد هم واجب نه دی. ﴿۱﴾ او خصوصاً چه په دغه تللو کښې د فرض مونځ دقضا کیدلو سخته خطره هم موجود وی. فقط

د جُمعې او اختر مونځ کښې تداخل دائمه اربعه مذهب نه دې

سوال: علمائي دین دي مسئلې باره کښې څه فرمائی چه کله جُمعه او اختر په یوه ورځ راشی نو آیا د اختر مونځ او خطبه د جُمعې د مونځ او خطبې دپاره کفایت کولې شي؟ بینوا توجروا

المستفتی:خائسته رحمان متعلم حقانیه....۸۱۱۲۱۱۹۷۴

الجواب: په ائمه اربعه کښې چا په صلاة عید کښې د تداخل جُمعه قول نه دې کړې.﴿۲﴾

﴿۱﴾ قال العلامة حسن بن عمار: ولا يجب على من كان خارج المصر ولو سمع النداء من المصر سواء كان سواده قريبا من المصر او بعيدا على الاصح فلا يعمل بما قيل بخلافه، قال الطحطاوی: قال فی الشرح تنبيه قد علمت بنص الحديث والاثر والرواية عن ائمتنا ابی حنيفة وصاحبيه واختيار المحققين من اهل الترجيح انه لا عبرة ببلوغ النداء ولا بالغلوة، والاميال وانه ليس بشئ فلا عليک من مخالفة غيره الخ.

(الطحطاوی مع مراقی الفلاح ص ۵۰۴،۵۰۵ باب الجمعة)

﴿۲﴾ قال الشامی: امامذهبنا فلزوم كل منهما قال فی الهداية...... (بقيه حاشيه په راروانه صفحه)

لان النبی صلی الله علیه وسلم صلّٰها بلا تداخل، وما روی ان من شاء اجزأه من الجمعة فالمراد منه اهل العوالی لان النبی عليه السلام رخص لهم، نعم فی الاياب بعد صلاة العيد وما روی عن ابی الزبير وابن عباس رضی الله عنهما فمحمول على التجميع قبل الزوال او محمول على فهمهما انه (ترک الجمعة) رخصة وقد كان لاهل العوالی فقط﴿۱﴾. وهو الموفق

(بقيه حاشيه)ناقلا عن الجامع الصغير عيدان اجتمعا فی يوم واحد فالاول سنة والثانی فريضة ولا يترک واحد منهما قال فی المعراج احترز به عن قول عطاء تجزی صلاة العيد عن الجمعة ومثله عن علی وابن الزبير قال ابن عبد البر سقوط الجمعة بالعيد مهجور وعن علی ان ذلک فی اهل البادية ومن لا تجب عليهم الجمعة.

(ردالمحتار هامش الدرالمختار ص ۶۱۰ جلد ۱ باب العيدين)

﴿۱﴾ وفی منهاج السنن: (قوله وربما اجتمعا فی يوم واحد فيقرء بهما) فيه رد لزعم الجهال ان اجتماع الخطبتين يكون منحوساً، وفيه حجة على من قال بتداخل صلوٰة الجمعة فی صلاة العيد وهو عطاء بدليل ما رواه ابوداؤد من حديث زيد بن ارقم ومن حديث ابی هريرة من الرخصة فی ترک الجمعة لمن صلیٰ صلاة العيد والجواب عنه انه حديث ضعيف فی اسناد حديث زيد بن ارقم اياس بن ابی رملة وهو مجهول، وفی اسناد حديث ابی هريرة بقية وهو متهم بتدليس التسوية علا انه مضطرب رفعا وارسالاً، وعلى تقدير تسليم الصحة يقال انه عليه الصلاة والسلام رخص لاهل العوالی دون اهل المدينة كما فی رواية البيهقی وكما فی المعراج عن علی ان ذلک فی اهل البادية ومن لا تجب عليه الجمعة، وكما رواه البخاری فی باب ما يؤكل من لحوم الاضاحی وما يتزود منها عن عثمان انه قال فی خطبته يا ايها الناس ان هذااليوم قد اجتمع لكم فيه عيدان فمن احب اَن ينتظر الجمعة من اهل العوالی فلينظر، ومن احب ان يرجع فقد اذنت له وروی مثله الحاكم عن الفاروق الاعظم.

(منهاج السنن شرح جامع السنن ص ۲۳ جلد ۳ باب القراءة فی العيدين)

بغیر د عذر نه عیدګاه کښې مونځ نه کول خلافِ سُنت دی او د محلې په جماتونو کښې جائز دي

سوال: علمائې کرام دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه بِلا عذر په عید ګاه کښې مونځ نه کول او په خپلو خپلو محلو کښې ادا کول څنګه دي؟ آیا (ترک السنة نه دې؟ لکه چه په عینی او نورو کتابونو کښې دي؟ بینوا توجروا

المستفتی: محمد خلیل فاضل خیرالمدارس خطیب مسجد کلاں

الجواب: رسول الله ﷺ د باران د وجهې د اختر مونځ په جمات کښې کړې دې.

كما فى ابى داؤد ص ۱۶۴ جلد ۱ عن ابى هريرة رضى الله عنه انه اصابهم مطر فى يوم عيد فصلى بهم النبى ﷺ صلاة العيد فى المسجد ﴿۱﴾

او شمیر ئې نا معلوم دې، او د ګډیانو، شلیانو دپاره جمات کښې د اختر مونځ کول جائز دې او نورو د پاره بلا عذر خلافِ سنت دې،

كما فى ردالمحتار ص ۶۷۷ جلد ۱ وفى الخلاصة والخانية السنة ان يخرج الامام الى الجبانه ويستخلف غيره يصلى فى المصر بالضعفاء ﴿۲﴾،

لیکن چه کله عیدګاه په آبادئ کښې دننه وی یا په مخکښې کیدلو او امامت کولو کښې د جهګړې خطره وی نو بیا په خپلو خپلو جماتونو کښې د اختر مونځ کول او عیدګاه ته نه تلل اهون البلیتین دي، وهو الموفق

په آبادئ کښې دننه عیدګاه او د مسجد حکم یو شان دي.

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه که عیدګاه چرته په آبادئ کښې دننه وی او داختر مونځ په جمات کښې اوکړی شی نو آیا دا جائز دي؟ بینوا توجروا

المستفتی: انور ایوب ګدون صوابی..۷۱۲۱۱۹۸۸

الجواب: مسنون طریقه داده چه عیدګاه د ښار نه بهر وي، خو که بهر مناسب

﴿۱﴾ (سنن ابی داؤد ص ۱۶۷ جلد ۱ باب یصلی بالناس فی المسجد اذا کان یوم مطر)

﴿۲﴾ (ردالمحتار هامش الدرالمختار ص ۶۱۲ جلد ۱ مطلب یطلق المستحب علی السنة باب العیدین)

ځائې نه وی نو د جمات او د دننه عیدګاه یو شان حکم دي. ﴿۱﴾ وهوالموفق

د اختر په مونځ کښې د خلقو د کثرت په وجه د سجده سهو پریخودل جائز دي

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه امامِ عید په دویم رکعت کښې تکبیرات او نه لوستل او نیغ رکوع ته لاړو د رکوع نه پس ئې بیا تکبیرات ادا کړل او بیائې رکوع اوکړه او سجده سهو ئې اونکړه، آیا دا مونځ صحیح شو یا نه؟ بینوا توجروا

المستفتی: حاجی محمد رضا دره آدم خیل کوهاټ......۱۲۱۱۷۱۱۹۸۴

الجواب: که د اختر په مونځ کښې د خلقو ډیر تعداد شریک وی نو د تکرار فرض په وجه دا واجب شوې سجده سهو پریخودل جائز دی. (کما فی رد المحتارص ۷۰۵ جلد ۱ ﴿۲﴾ وهوالموفق

په یو ځائې کښې پرله پسې ځان ځانته د اختر مونځ کول

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه په یو ځائې کښې یو وخت باندې چه د اختر خطبه اور ولې کیږی نو دویم جمات د اختر د پاره شریعت په رڼا کښې جائز دي یا نه؟ زمونږ ځائې کښې تنازع او اختلاف دي نو دې دپاره شرعی حکم صادر کړئ او ددې نزاع په ختمولو کښې تعاون اوکړئ؟ بینوا توجروا

المستفتی: سلیمان خان واه فیکټری راولپنډی......۱۹۷۹ء ۱۲۱۱۹۱

﴿۱﴾ قال العلامة الحصكفى: والخروج اليها اى الجبانة لصلاة العيد سنة وان وسعهم المسجد الجامع هو الصحيح قال الشامى اى فى الصحراء بحر عن المغرب.

(الدرالمختار على هامش ردالمحتار ص ۶۱۲ جلد ۱ باب العيدين)

﴿۲﴾ قال العلامة الحصكفى: والسهو فى صلاة العيد والجمعة والمكتوبة والتطوع سواء والمختار عند المتاخرين عدمه فى الاوليين لدفع الفتنة كما فى جمعة البحر.

(الدرالمختار على هامش ردالمحتار ص ۵۵۶ جلد ۱ باب سجود السهو)

الجواب: د اختر د مونځ د پاره د نورو د مونځونو پشان نه عيدگاه شرط دې او نه جمات، پس مناسب دا ده چه د جهگړو په وخت کښې ځان ځانته ځائې کښې ﴿۱﴾ يا يو ځائې کښې پرله پسې دې مونځ ادا کړيشى. ﴿۲﴾ وهوالموفق

د عيدينو د خطبې په ضمن کښې يا روستو د خطبې نه په هيئتِ اجتماعيه سره د دعا حکم

سوال: عمائې دين دې مسئلې باره کښې څه فرمائى چه د اخترونو په اولنى خطبه کښې دعا غوښتل جائز دى يا نه؟ او د خطبې نه پس دعا غوښتل څه حکم لرې؟ بينوا توجروا

المستفتى: شير محمد تله گنگ ضلع اټک.....۲۳شوال۳ ۱۴۰

الجواب: په خطبه کښې خطيب له په عربى کښې دعا کول پکار دي ﴿۳﴾ او ددې نه علاوه د خطبې په اول کښې يا آخر کښې يا د اختر د مونځ نه پس په هيئت اجتماعى سره دعا غوښتل نه مطلوب دى او نه ممنوع دى ﴿٤﴾ وهوالموفق

﴿۱﴾ قال الحصكفى :: ولو امكنه الذهاب الى امام آخر فعل لانها تودى بمصر واحد بمواضع كثيرة اتفاقاً . (الدرالمختار على هامش ردالمحتار ص۶۱۸ جلد ۱ باب العيدين)

﴿۲﴾ يوه عيد گاه کښې دويم جمات مکروه دې خود فتنې او فساد خطره که وى نو که د جهگړو د ختمولو د پاره په دغه ځائې کښې دويم جماعت منعقد کړيشى نو جائز دى. ليکن امام دويم پکار دې، اولنې امام د دويم جمات امام نشى جوړيدلې، دې صورت کښې به اهون البليتين معمول جوړؤل وى. از مرتب

﴿۳﴾ قال العلامة ابن نجيم : كما روى عن ابى حنيفة انه قال ينبغى ان يخطب خطبة خفيفة يفتتح بحمد الله ويثنى عليه ويتشهد ويصلى على النبى صلى الله عليه وسلم ويعظ ويذكر ويقرأ سورة ثم يجلس جلسة خفيفة ثم يقوم فيخطب خطبة اخرى يحمد الله تعالىٰ ويثنى عليه ويتشهد ويصلى على النبى صلى الله عليه وسلم ويدعو للمؤمنين والمؤمنات كما فى البدائع.

(البحر الرائق ص۱۴۷ جلد۲ باب صلاة الجمعة)

﴿۴﴾ علامه مفتى کفايت الله دهلوى فرمائى: د اخترونو نه پس دُعا غوښتلو فى الجمله ثبوت خو شته مگر د موقع د تعين سره ثبوت نشته. چه د مونځ نه پس يا د خطبې نه پس، دواړو موقعو کښې چرته په يوه موقعه [بقيه حاشيه په راروانه صفحه]

د اختر د مونځ يا خطبې نه پس ددعا کولو متعلق قول رسول يا فعل رسول ثابت نه دې.

سوال: علمائې دين دې مسئلې باره کښې څه فرمائى چه د احاديثو او فقهې په رڼړا کښې د اختر د مونځ يا خطبې نه پس دعا ثابت ده يا نه؟ د صحيح بخارى او مسلم په روايتونو کښې د نبى صلى الله عليه وسلم په زمانه د زنانؤ عيدگاه ته تلل او د مسلمانانو په دعا گانو کښې شريک کيدل صراحةً موجود دي، که دا دعا اجتماعى نه ده نو د شرکت څه مطلب دې او که دعا وى نو اجتماعى به وى يا انفرادي؟ بينواتوجروا

المستفتى: مزمل حسن گلشن اقبال کراچى.....۱۲۲شعبان ۱۴۰۲هـ

الجواب: د اختر د مونځ يا خطبې نه پس د دعا کولو يا نه کولو متعلق قولِ رسولِ يا فعل رسول مروى نه دې او په حديث کښې چه مروى دي، ويشهدن دعوة المسلمين ﴿۱﴾ نو دا لفظ دعا، وعظ او عبادت درې واړو ته وئيلې شى، دا رنگه صلواة استسقاء ته هم وئيلې شى صرف دعا ته نشى وئيلې نو په داسې احتمالا تو سره دليل نيول خو ډير ناز يبا دى لکن بيا هم د احتمال په وجه کونکى باندې سخت انکا ر کول هم مناسب نه دي،

[بقيه حاشيه] باندې دعا غوښتلو کښې څه مضائقه نشته دې.

(کفايت المفتى ص۲۹۹ جلد۳ چهٹا باب نماز عيدين)

وقال الامام ولى الله الدهلوى: فابد لهما بيومين فيهما تنويه بشعائر الملة الحنيفية وضم مع التجمل فيهما ذكر الله وابوابا من الطاعة لئلا يكون اجتماع المسلمين بمحض اللعب ولئلا يخلو اجتماع منهم من اعلاء كلمه الله...... وضم معه مقصداً آخر من مقاصد الشريعة وهو ان كل ملة لا بد لها من عرصته يجتمع فيها اهلها لتظهر شوكتهم وتعلم كثرتهم ولذلك استحب خروج الجميع حتى الصبيان والنساء وذوات الخدور والحيض ويعتزلن المصلى ويشهدن دعوة المسلمين. (حجة الله البالغه ۲ : ۳۱ مبحث فى العيدين)

﴿۱﴾ وفى المنهاج: (قوله ويشهدن دعوة المسلمين) وفى رواية ابى داؤد يشهدن الخير ودعوة المسلمين والدعوة تعم الموعظة والذكر وطلب الحاجة.

(منهاج السنن شرح جامع السنن ص۴۷ جلد۳ باب خروج النساء فى العيدين)

لا سیما اذا هو لفظ روایة البخاری فیکبرن بتکبیرهم ویدعون بدعاء هم ﴿۱﴾. فافهم

د اختر د مونځ یا خطبې نه پس دعا کول عفو او مباح ده

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه دعا د اختر د مونځ نه پس کول پکار دی یا د خطبې نه پس؟ بینوا توجروا

المستفتی: مولانا مفتی زرولی خان مدرسه احسن العلوم گلشن اقبال کراچي ۲۷۱۱۲۱۱۹۸۳ھ

الجواب: د حضور ﷺ نه د اختر د مونځ یا خطبی نه پس د دعا کولو یا نه کولو متعلق څه روایت مونږ ته نه دې معلوم البته ظاهری طور سره نه کول راجح معلومیږی. والا لنُقل الینا، دغه شان د پیغمبر علیه السلام نه ددې د منع متعلق هم څه روایت مروی نه دې، نود قواعدو په رڼا کښې دا دُعا عفو او مباح ده.﴿۲﴾ البته د خارجی عوارضو التزام وغیره په وجه به ناجائز وی.﴿۳﴾ وهو الموفق

د اختر په ورځ د مصافحې حکم

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه زمونږ ځئې کښې علماء د اختر په ورځ د مصافحې نه منع کوی اوفرمائی چه د حدیث نبوی ﷺ په رڼا کښې په جمات کښې مصافحه کول حرام دي، آیا صحیح دي؟ حال دا چه د اختر په ورځ مصافحې کولو سره اکثر د شمنئ په دوستئ سره بدلیږي؟ بینوا توجروا

المستفتی: ډاکټر محمد اقبال ملاکنډ ایجنسي

﴿۱﴾ (صحیح البخاری ص ۱۳۲ جلد ۱ باب فضل العمل فی ایام التشریق)

﴿۲﴾ عن سلمان قال سئل رسول الله ﷺ عن السمن والجبن والفراء فقال الحلال ما احل الله فی کتابه والحرام ما حرم الله فی کتابه وما سکت عنه فهو مما عفا عنه.

(سنن الترمذی ص ۲۰۶ جلد ۱ باب فی لبس الفراء ابواب اللباس)

﴿۳﴾ قال العلامة ابن نجیم: ولان ذکر الله تعالیٰ اذا قصد...... (بقیه حاشیه په راروانه صفحه)

الجواب: دیو خاص مونځ نه پس مصافحه کولو کښې اختلاف دې، د امام نووی او شمس حانوتی په نزد، لا باس بهٖ دي، او د صاحب در مختار میلان هم جواز طرفته دې، دابن حجر او صاحب ملتقط میلان کراهت طرفته دې، او ابن الحاج المالکی دیته بدعت وئیلې، (والروایات کلها مسطورة فی رد المحتار ص ۳۳۶ جلد ۵ ﴿۵﴾ فلیراجع، نو احتیاط په پریخودلو کښې دې: وهو الاقوٰی من حیث الدلیل،، البته په کونکو باندې دې سخت انکار نه کوی. (لوجود الروایة المبیحة، فافهم، وهوالموفق،

دښار نه یونیم میل فاصله باندې په صحرا کښې داختر مونځ اداکول

سوال: څه فرمائی علمائې دین ددې مسئلې باره کښې چه په مری علاقه کښې دښار نه یونیم میل فاصله باندې په غیرآباد ځائې کښې د کلونو راسې د اخترونو مونځ کیږی دلیل داورکوی چه د اختر مونځ به د ښار نه بهرپه صحرا

(بقیه حاشیه) به التخصیص بوقت دون وقت او بشیٔ دون شیٔ لم یکن مشروعا حیث لم یرد الشرع به لانه خلاف المشروع.

(البحر الرائق ص ۱۵۹ جلد ۲ باب العیدین)

﴿۱﴾ قال العلامة ابن عابدین: حیث قال اعلم ان المصافحة مستحبة عند کل لقاء واما ما اعتاده الناس من المصافحة بعد صلاة الصبح والعصر فلا اصل له فی الشرع علی هذا الوجه ولکن لا بأس به فان اصل المصافحة سنة...... ونقل مثله عن الشمس الحانوتی وانه افتی به مستدلا بعموم النصوص الواردة فی مشروعیتها وهو الموافق ونقل فی تبیین المحارم عن الملتقط انه تکره المصافحة بعد اداء الصلاة بکل حال...... ثم نقل ابن حجر عن الشافعیة انها بدعة مکروهة لا اصل لها فی الشرع...... وقال ابن الحاج من المالکیة فی المدخل انها من البدع وموضع المصافحة فی الشرع انما هو عند لقاء المسلم لا خیه لا فی ادبار الصلوات.

(ردالمحتار هامش الدرالمختار ص ۲۷۰ جلد ۵ باب الاستبراء وغیره)

کښې کولې شی په ښار کښې نه، اوس هلته صرف د اخترونو مونځ کیږی دجمعې نه کیږی، نوآیا دا مونځ صحیح دې؟ بینوا توجروا

المستفتی: خلیل الرحمٰن مدرسه تجوید القرآن

کوه مری راولپنډی..... ۱۹۷۲ء۱۵۱۳

الجواب: په ظاهره دغه ځائې کښې دجمعې مونځ کول هم جائزدی:

کمافی البدائع ص ۲۶۰ جلد۱ وهل تجوز صلاة الجمعة خارج المصر منقطعاً عن العمران ام لا ذکر فی الفتاویٰ روایة عن ابی یوسف ان الامام اذا خرج یوم الجمعة مقدار میل او میلین فحضرته الصلاة فصلی جاز وقال بعضهم لا تجوز الجمعة خارج المصر منقطعا عن العمران وقال بعضهم علی قول ابی حنیفه وابی یوسف یجوز وعلی قول محمد لایجوز کما اختلفوا فی الجمعة﴿۱﴾. وهوالموفق

عید کارډ، عید مبارکی او عید د پاره د نوو جامو د اهتمام حکم

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چې، خط یا کارډ د اختر نه مخکښې جائز دی یا نا جائز؟ (۲) د اختر په ورځ مبارکئ ورکولو شرعاً جائز دی یا نه؟ او د مصافحې څه حکم دې؟(۳) د اختر د پاره څو میاشتې مخکښې جامې جوړول او اهتمام کول جائز دی یا نه؟ بینوا توجروا

المستفتی: خان محمد تنګی چارسده........ ۱۵رمضان ۱۴۰۵ھ

الجواب:(۱) دعید کارډ یاخط په ذریعې سره مبارکی ورکول نه مطلوب دی او نه ممنوعِ شرعی دی بلکه مباح دی (۲) د اختر په ورځ چاته مبارکی ورکول مندوب دی،دحدیث نه ثابت دی﴿۲﴾ او د اختر د مونځ نه پس مصافحه کول

﴿۱﴾(بدائع الصنائع ص ۵۸۶ جلد ۱ فصل فی بیان شرائط الجمعة)

﴿۲﴾قال العلامه سید احمد الطحطاوی: والتهنئة بقوله تقبل الله منا ومنکم لا تنکر بل مستحبة لورود الاثر بها کما رواه الحافظ ابن حجر عن...... (بقیه حاشیه په راروانه صفحه)

مختلف فیه دي، لهٰذا د یکښې سختی کول مناسب نه دي، البته دکولو نه ئې نه کول احوط دی (۳) د نوو جامو اهتمام کول هم نه مطلوبِ شرعی دی او نه ممنوع.....

ملاحظه:..... دبې پردګئ، غیر محارمو سره مصافحه، فضول خرچئ التزام مالایلزم ټول په ټوله شرعی منکرات دي، کوم چه د غم اوښادئ په موقعو کښې لیدلې کیږی نو مناسب داده چه ددې منکراتو مخ نیوې اوکړې شی نه دا چه د ښادئ وغیره.فافهم وهوالموفق

(بقیه حاشیه) تحفةعید الاضحیٰ لابی القاسم المستملی بسند حسن وکان اصحاب رسول الله ﷺ اذا التقوا یوم العید یقول بعضهم لبعض تقبل الله مناومنکم قال...... قول الرجل لصاحبه عید مبارک علیک ونحوه ویمکن ان یلحق هذا اللفظ بذلک فی الجواز الحسن واستحبابه لما بینهما من التلازم. (الطحطاوی علی المراقی ص ۵۳۰ باب احکام العیدین) وقال العلامة جلال الدین السیوطی: اخرج الطبرانی فی الکبیر وزاهر بن طاهر فی تحفة عید الاضحیٰ عن حبیب بن عمر الانصاری قال: حدثنی ابی قال: لقیت واثلة رضی الله عنه یوم عید فقلت: تقبل الله منا ومنک، فقال: تقبل الله منا ومنک، واخرج الاصبهانی فی الترغیب عن صفوان بن عمرو السکسکی قال: سمعت عبد الله بن بشر، وعبدالرحمن بن عائذ، وجبیر بن نفیر، وخالد بن معدانؓ یقال لهم فی ایام الاعیادؒ تقبل الله منا ومنکم ویقولون ذلک لغیرهم، واخرج الطبرانی فی الدعاء، والبیهقی عن راشد بن سعد ان ابا امامة وواثلة لقیاه فی یوم عید فقالا: تقبل الله منا ومنک، واخرج زاهر بن طاهر فی کتاب تحفة عید الفطر وابواحمد الفرضی فی مشیخته بسند حسن عن جبیر بن نفیر قال: کان اصحاب رسول الله ﷺ اذا التقوا یوم العید یقول بعضهم لبعض، تقبل الله منا ومنکم واخرج زاهر ایضا بسند حسن عن محمد بن زیاد الالهانی قال: رأیت ابا امامة الباهلی یقول فی العید لاصحابه تقبل الله منا ومنکم، واخرج البیهقی من طریق ادهم مولیٰ عمر بن عبد العزیز قال: کنا نقول لعمر بن عبد العزیز فی العیدین، تقبل الله منا ومنک یا امیر المؤمنین فیرد علینا مثله...... (بقیه حاشیه په راروانه صفحه)

د اختر په ورځ د مصافحې او معانقې نه منع کولو کښې سختي صحیح نه ده

سوال: علمائي دین دي مسئلې باره کښې څه فرمائي چه د عیدین نه پس مصافحه کول جائز ده یا نه؟ که ناجائز ده نو عوام الناس ددېنه منع کول ضروری دی یا نه؟ صاحب د احسن الفتاوی جناب مولانا مفتی رشید احمد لدهیانوی مهتمم اشرف المدارس کراچی د مذکوره فتاوی په صفحه ۱۲۸۰ کښې ددی سوال په جواب کښې د شامی حواله ورکړې لاندینې عبارت ئې نقل کړې

نقل فی تبیین المحارم عن الملتقط انه تکره المصافحة بعد اداء الصلاة بکل حال لان الصحابة ما صافحوا بعد اداء الصلوٰة ولانها من سنن الروافض، ثم نقل عن ابن الحجر عن الشافعية انها بدعة مکروهة لا اصل لها فی الشرع وانه ینبه فاعلها اولا ویعذر ثانیا...... وقال ابن الحاج من المالکیة فی المدخل انها من البدع وموضع المصافحة فی الشرع انما هو عند لقاء المسلم لا خیه لافی ادبار الصلوات فحیث وضعها الشرع یضعها فینهی عن ذلک ویزجر فاعله لما اتی به من خلاف السنة ثم اطال فی ذلک فراجعه فقط،

(بقیه حاشیه) ولا ینکر ذلک، واخرج الطبرانی فی الدعاء عن شعبة بن الحجاج قال: لقیت یونس بن عبید فقلت تقبل الله منا ومنک فقال لی مثله واخرج الطبرانی فی الدعاء من طریق حوشب بن عقیل قال: لقیت الحسن البصری فی یوم عید فقلت: تقبل الله منا ومنک، واخرج ابن حبان فی الثقات عن علی بن ثابت قال: سألت مالکاً عن قول الناس فی العید تقبل الله منا ومنک فقال: ما زال الامر عندنا کذلک لکن اخرج ابن عساکر من حدیث عبادة بن الصامت قال: سألت رسول الله ﷺ عن قول الناس فی العیدین تقبل الله منا ومنکم فقال: "کذلک فعل اهل الکتابین" وکرهه وفی اسناده عبد الخالق بن خالد بن زید بن واقد الدمشقی قال فیه البخاری منکر الحدیث، وقال ابوحاتم: ضعیف، قال النسائی: لیس بثقه، وقال الدارقطنی: متروک، وقال ابونعیم: لا شیئ. (الحاوی للفتاوی ۱: ۸۰، ۸۱ مبحث التهنئة بالعید)

اوس دا تپوس دي (۱) دا مخالفت د کومې درجې دي؟ (۲) دا مخالفت آیا د مونځ کولو نه فوراً پس د پاره دي یا د اختر پوره ورځ په دې کښې داخله ده؟ (۳) آیا معانقه په دې کښې داخله ده؟ بینوا توجروا

المستفتي: محمد رفیق مدرسه رحیمیه مسجد بیری والا ملتان شهر

الجواب: (۱) علامه شامی د رد المحتار په جلد خامس په مذکوره صفحه کښې د امام نووی او شیخ ابوالحسن بکری او شمس حانوتی وغیره نه دا مصافحه (د یو خاص مونځ نه پس) جائز او مباح لیکلې ده، او د صاحب در مختار علامه حصکفی میلان هم جواز طرفته دي لهذا دې مسئله کښې سختي نه دی کول پکار، او بهر حال نه کول افضل دي،

لان عند التعارض یرجح المحرم ولان العوام یعتقدون ان لها خصوصیة زائدة علی غیرها ان ظاهر کلامهم انه لم یفعلها احد من السلف فی هذه المواضع ﴿۱﴾.

(۲) کومو فقهاؤ چه دې مصافحې ته مکروه او بدعت وئیلي دهغوي اقوالو ته د مراجعت کولو نه معلومیږي ﴿۲﴾ چه کله مصافحه داولنی ملاقات په وخت کښې وی او د مصافحې کولو د وختونو متعلق په نسبت سره په نورو وختونو باندې د خصوصیت او زیات ثواب عقیده نه وی نو دې مصافحه کښې څه حرج نشته ځکه چه د تخصیص اعتمادی نه بچ کیدل ضروری دی د تخصیص عمل نه بچ کیدل شرعاً او عقلاً نا ممکن دی. (۳) د معانقې متعلق فقهاؤ تصریح نه ده کړې لیکن د جانبینو نه په دیکښې دلائل جاری دی لهذا د مصافحې او معانقې حکم یو شان دي.

﴿۱﴾ (ردالمحتار هامش الدر المختار ص ۲۷۰ جلد ۵ باب الاستبراء وغیره)

﴿۲﴾ مولانا رشید احمد گنگوهی فرمائي، معانقه او مصافحه د تخصیص په وجه (چه په دې ورځې باندې دا د خوشحالۍ او محبت باعث او د نورو ورځو نه زیات ضروري گنړې) بدعت دي او مکروه تحریمی دی. او علی الاطلاق هره ورځ مصافحه کول سنت دی او هم په دې شرطونو سره یوم العید ده، او بناء په دې باندې په دې شرائطو سره چه نورې ورځې دې دغه شان یو معانقه ده څه تحصیص د خپل طرفنه کول بدعت ضلاله دي، (فتاوی رشیدیه ص۱۳۸ کتاب البدعات.

ملاحظه: عوامو ته د فقهاؤ د اختلاف ښکاره کولو نه دغه شان ددې حقیقت د واضحه کولو چه دې خاص مصافحه کښې د نورو وختونو نه زیات ثواب نشته. صرف په دې باندې اکتفاء کولو سره د فتنې هیڅ خطره نشته.

وهوالموفق

د عیدین په مونځ کښې به مسبوق خپل رکعت د تکبیراتو سره پوره کوی.

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائې چه د اخترونو په مونځ کښې مقتدی په دوئم رکعت کښې شامل شو نو فوت شوې رکعت به څنګه پوره کوي، تکبیرات به وائی یا نه؟ بینوا توجروا

المستفتی: نامعلوم....

الجواب: د امام د سلام ګرځولو نه پس به مسبوق اودریږی سورت فاتحه او سورت به اووائی او تکبیرات زائده به هم اووائی خپل رکعت به پوره کړي.

فی الدرالمختار ولو ادرک المؤتم الامام فی القیام بعد ما کبر کبر فی الحال برأی نفسه لانه مسبوق ولو سبق برکعة یقرأ ثم یکبر لئلا یتوالی التکبیر ﴿۱﴾. وهوالموفق

تکبیرات تشریق د احادیثو نه ثابت دي.

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائې چه په ایام التشریق کښې تکبیرات تشریق د کوم ځائې نه ثابت دي؟ بینوا توجروا

المستفتی: حبیب الحق حضرو اټک..۱۹۸۶ء

جواب: وتکبیرات التشریق فمرویة عن عائشة وابن مسعود وعلی رضی الله عنهم فلیراجع الی البدائع الصنائع ص۱۹۵ جلد۱ ﴿۲﴾. وهوالموفق

﴿۱﴾ (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ص۶۱۶ جلد۱ باب العیدین)

﴿۲﴾ قال العلامة کاسانی: اتفق شیوخ الصحابة نحو عمر وعلی وعبد الله بن مسعود وعائشة رضی الله عنهم علی البدایة بصلاة الفجر من یوم ......(بقیه حاشیه په راروانه صفحه)

تکبیرات تشریق په منفرد او ښځه دواړو باندې واجب دي

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائې چه تکبیرات تشریق خو با جماعت مونځ نه پس په سړو باندې واجب دی آیا دا په څانته مونځ کونکې او ښځو باندې هم واجب دي؟ بینوا توجروا

المستفتی: فضل مالک سوریزی پایان پشاور..۱۹۹۴ء

الجواب: د مفتی بهِ قول په بناء تکبیراتِ تشریق په څانته کس او ښځو باندې هم واجب دي، البته ښځه به جهر نه کوي، ﴿۱﴾ وهوالموفق

د مفتیٰ به قول په بناء تکبیراتِ تشریق د عرفې د سحر نه تر د ۱۳ ذی الحجة عصر پورې دي.

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائې چه د امام ابو حنیفه رحمه الله په نزد تکبیرات تشریق د عرفې د سحر نه د لسمې ذی الحجې د عصر پورې واجب دي، او د صاحبینو په نزد د عرفې د سحر نه ۱۳ ذی لحجې دعصر پورې واجب دي، په دیکښې مفتی بهِ قول کوم یو دي؟ بینوا توجروا

المستفتی: مولانا عبدالرحیم قلعه سیف الله.....۱۹۹۰ء ۱۰/۱۰/

(بقیه حاشیه) عرفة وبه اخذ علماؤنا، قلت اما روایة ابن مسعود وعلی ذکره محمد بن الحسن فی کتابه الاثار ص۴۲ برقم ۲۰۸ والحاکم فی المستدرک ص۲۹۹ جلد۱ رقم: ۳۰۰، واما روایة عمر فاخرجه الحاکم فی المستدرک ص۲۹۹ جلد۱ فی کتاب العیدین.

(بدائع الصنائع ص۴۵۸ جلد۱ فصل فی وجوب التکبیر ایام التشریق)

﴿۱﴾ قال العلامة الحصکفی رحمه الله: ووجوبه علی امام مقیم بمصر وعلی مقتد مسافر او قروی او امرأة بالتبعیة لکن المرأة تخافت ویجب علی مقیم اقتدیٰ بمسافر وقالا بوجوبه فور کل فرض مطلقا ولو منفردا او مسافر او امرأة لانه تبع للمکتوبة الی عصر الیوم الخامس آخر ایام التشریق وعلیه الاعتماد والعمل والفتویٰ فی عامة الامصار.

(الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ص۶۲۰ جلد۱ باب العیدین)

الجواب: مفتیٰ بہِ مذهب د صاحبینو دي.

كما فى الدرالمختار ص ۵۸۹ جلد ۱ باب العيدين ﴿۱﴾ وعليه الاعتماد وعليه العمل والفتوىٰ فى عامة الامصار وكافة الاعصار. وهوالموفق

په تکبيرات تشريق کښې مفتیٰ به قول د صاحبينو دي

سوال: څه فرمائی علمائې دین دې مسئلې باره کښې چه په تکبیراتو د ایام تشریق کښې مفتیٰ به قول د صاحبینو دې یاد امام ابوحنیفه رحمه الله؟ بینوا توجروا

المستفتی: لعل محمد بلوچستانی...... ۱۲۲ محرم ۱۴۰۳ھ

الجواب: مفتیٰ به مذهب د صاحبینو دي.﴿۲﴾ وهوالموفق

﴿۱﴾ قال العلامة الحصكفى رحمه الله: وقالا بوجوبه فور كل فرض مطلقا ولو منفردا او مسافرا او امرأة لانه تبع للمكتوبة الى عصر اليوم الخامس آخر ايام التشريق وعليه الاعتماد والعمل والفتوىٰ فى عامة الامصار وكافة الاعصار.

(الدرالمختار على هامش ردالمحتار ص ۶۲۰ جلد ۱ باب العيدين)

﴿۲﴾ قال العلامة جلال الدين الخوازمى: بعد تفصيل المسئلة وذكر العلامة نجم الدين الزاهدى فى شرحه للقدورى والفتوىٰ والعمل فى عامة الامصار وكافة الاعصار على قولهما.

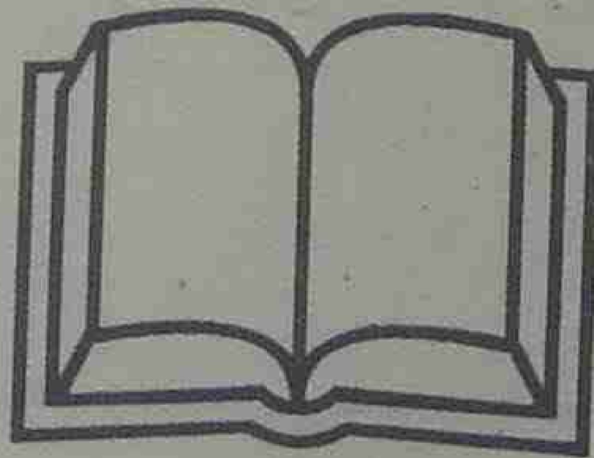
(الكفاية فى ذيل فتح القدير ۲: ۴۹ فصل فى تكبيرات التشريق ومثله فى الهندية ۱: ۱۵۲ والتاتارخانية ۲: ۱۰۲۱)

...

فتاوی دیوبند پاکستان المعروف به

فتاوی فریدیه دریم جلد

كتاب الجنائز

....

بسم الله الرحمن الرحيم

.....قال الله تعالى.....

أَلْهٰكُمُ التَّكَاثُرُ ۝١ حَتّٰى زُرْتُمُ الْمَقَابِرَ ۝٢

(التكاثر)

....

عن ابی هريرة رضی الله عنه قال:

قال رسول الله ﷺ

اکثروا ذکر هاذم اللذات: الموت

(رواه الترمذی والنسائی وابن حبان والحاکم وابن عدی)

....

کتاب احکام الجنائز

باب صلاة الجنائز

د يو مسلمان بې جنازې دفن کولو سره به ټول خبر شوي مسلمانان گناهگار وي

سوال: علمائې دين دې مسئلې باره کښې څۀ فرمائی چه يو مسلمان د جنازې مستحق بغير د جنازې نه دفن کړې شونو ددې گناه په چا ده؟ بينوا توجروا

المستفتی: مولانا نورجنان صاحب سرائې نورنگ بنوں

الجواب: کوم کس چه شرعاً د جنازې مستحق وی دهغه بغير جنازې دفن کولو باندې به ټول خبر شوې خلق گنهگاروې، که مقامی خلق وی او که غير مقامی. (لانهم تارکوا الفرض﴿۱﴾ وهوالموفق

د جنازې په مونځ کښې عدم تاخير افضل دې

سوال: علمائې دين دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه د جنازې مونځ مؤخر کول جائز دی يا نه؟ بينوا توجروا

المستفتی: مولوی صالح موسیٰ زئی شريف.....۱۲ ربيع الاول ۱۴۰۲ھ

الجواب: د جنازې په مونځ کښې عدم تاخير افضل دې، لـمافی الهندية ص۵۴ جلد۱ لکن

﴿۱﴾ وفی فتاویٰ الهندية: الصلاة علی الجنازة فرض کفاية اذا قام به البعض واحدا کان او جماعة ذکرا کان او انثی سقط عن الباقين واذا ترک الکل أثموا هکذا فی التتار خانية.
(فتاویٰ عالمگيرية ص ۱۶۲ جلد ۱ الفصل الخامس فی الصلاة علی الميت)

الافضل فى سجدة التلاوة تاخيرها وفى صلوة الجنازة التاخير مكروه هكذا فى التبيين ﴿۱﴾ وفى شرح التنوير على هامش ردالمحتار ص۳۲۷ جلد ۱ وفى التحفة الافضل ان لا توخر الجنازة﴿۲﴾. وهو الموفق

په جنازه کښې دعوامو د طرفه مقررقاضى په امام الحى باندې مقدم دې

سوال: علماې دين دې مسئلې باره کښې څه فرمائى چې يو قاضى صاحب د پلار نيکه د وختونه دشرعى فيصلو کولو د پاره هم داسې قاضى راروان دې، او په پلار نيکه به ئې دې خلقو جنازې کولې، اوس قوم هم دا قاضى صاحب د شرعى فيصلو دپاره منتخب کړې دې نو ددې قاضى په موجود ګئ امام الحئ دجنازې د مونځ مجاز دې يا نه.؟ بينوا توجروا ..

المستفتى: قاضى اشرف خان باړه ايجنسى:............۱۹۸۴ء/۵/۲۱

جواب: صريح جزئيه يافته نه شد البته مقتضائے نظائر اين ست كه اين قاضى مقرر شده از جانب عوام مقدم برامام الحى است، ونظيره تقديم الخطيب الذى نصب من العامة على امام الحى﴿۳﴾ والوجه فيه ان الرضاء على تقديمه كالعبارة بخلاف تقدم امام الحى فانه كالرضاء بالدلالة. فافهم. وهو الموفق

﴿۱﴾ (فتاوىٰ عالمگيرية ص ۵۲ جلد ۱ الفصل الثالث فى بيان الاوقات التى لا تجوز فيها الصلاة وتكره فيها)

﴿۲﴾ (الدرالمختار على هامش ردالمحتار ص ۲۷۵ جلد ۱ كتاب الصلوٰة)

﴿۳﴾ قال الحصكفى: واختلف فى الخطيب المقرر من جهة الامام اعظم او من جهة نائبه هل يملك الاستنابة فى الخطبة فقيل لا مطلقا اى لضرورة اولا الا ان يفوض اليه ذلک وقيل ان لضرورة جاز والا لا وقيل نعم يجوز مطلقا بلا ضرورة لانه على شرف الفوات لتوقة فكان الامربه اذنا بالاستخلاف دلالة ولا كذلک القضاء ......(بقيه حاشيه په راروانه صفحه)

په جنازه کښې فاتحه لوستل او د احنافو مذهب

سوال: په مړې باندې چه کومه جنازه کولې شى که دا مونځ وى نو دې کښې سورت فاتحه ولې نه لوستلې کيږي، شيخ عبدالحق محدث دهلوى رحمه الله په آشعة اللمعات کښې ليکلې دى چه په جنازه کښې دې سورت فاتحه او لوستلې شى نو حنفى مذهب ددې اجازت ولې نه دې ورکړې؟ اوکه دا دعا وى نو د دعا نه پس ددعا څه ضرورت دې؟ اوحال دا چه په کتابونو کښې ئې د جنازې نه پس دعا مستحب ليکلې؟ بينوا توجروا .

المستفتى: مولوى عبدالمتين خادم جامع مسجد مياں عمرصاحب چمکنى پشاور۱۴ جون ۱۹۸۴ء

الجواب: په بدائع وغيره کښې ليکلې شوى دى چه د احنافو په نزد په جنازه کښې سورت فاتحه د ثنا په طورسره لوستل جائز دې، ﴿۱﴾اود ابوداؤد شريف حديث ”اذا صليتم على الميت فاخلصوا له الدعاء، ﴿۲﴾ په بنا باندې اذكار په جنازې کښې اصل دعا ده اود داخلى دعا نه پس خارجى دعا ممنوع نه ده، ﴿۳﴾ كما فى الصلوات الخمسة....الخ،، وهو الموفق

(بقيه حاشيه)وهو الظاهر من عباراتهم الخ.
(الدرالمختار على هامش ردالمحتار ص ۵۹۲ جلد ۱ مطلب فى جواز استنابة الخطيب)

وقال الشرنبلالى: وفى التبيين عن جوامع الفقه امام المسجد الجامع اولى من امام الحى انتهىٰ، والصلوٰة فى الاصل حق الاولياء لقربهم الا ان الامام والسلطان يقدمان لعارض الامامة العظمىٰ والسلطنة فان التقدم عليهما فيه ازدراء وفساد امر المسلمين فيتحاشا عن ذلک الفساد فيجب تقديم من له حكم عام.

(امداد الفتاح ص ۶۲۲ فصل فى بيان الاحق بالصلوٰة على الجنازة)

﴿۱﴾ قال العلامة الكاسانى: وعندنا لو قرأ الفاتحة على سبيل الدعاء والثناء لم يكره.
(بدائع الصنائع ص ۵۲ جلد۲ فصل فى بيان كيفية الصلاة على الجنازة)

﴿۲﴾ (سنن ابى داؤد ص ۱۰۰ جلد۲ باب الدعاء للميت كتاب الجنائز)

﴿۳﴾ وفى المنهاج: قد ثبت الدعاء بعد صلاة الجنازة ...... (بقيه حاشيه په راروانه صفحه)

په جنازه کښې د امام څلورو تکبیرونو نه زیات ویل

سوال: علمائی دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه په جنازه کښې څلور تکبیرونه دی که امام په غلطئ سره پنځه تکبیرونه اولولی نو آیا دا جنازه به جائز دي؟ بینو اتوجرو

المستفتی: جان محمد صاحب هاتیان مردان....۱۲شعبان ۱۴۰۳ھ

الجواب: په پنځه تکبیرونو کولو سره جنازه کښ نقصان نه راځی البته په زیاتی تکبیرونو کښې دې مقتدی د امام سره تکبیر نه کوی او په سلام ګرځولو کښې به ددغه امام سره شریک کیږی. (ماخوذ از شرح التنویر علی هامش رد المحتار (ص ۵۸۶ جلد ۱) ﴿۱﴾ وهو الموفق

(بقیه حاشیه) ممن فاتة الجنازة مثل ابن عمرو عبد الله بن سلام، واما الدعاء ممن صلی علیها فذخیرة الاحادیث ساکتة عنه فمن ادعی انه علیه الصلاة والسلام دعا بعدها او ادعی انه لم یدع بعدها فدخل فی حدیث من کذب علی متعمدا فلیتبوء مقعده من النار ولوقال الخصم لو دعا بعدها لبلغ الینا، لجاز لنا ان نقول لو لم یدع لبلغ الینا کما بلغ الینا انه ما اذن وما اقام لصلاة العید، وبالجملة انه لا بد من الفرق بین عدم الروایة وبین روایة العدم. نعم منع عنه الفقهاء واکثرهم لم یذکروا دلیل المنع، والبعض عللوا المنع بالزیادة علی الجنازة، والبعض الآخر عللوه بتکرار الجنازة، وکلتا القبیحتین انما تلزمان اذا دعا قائما فی الصف دون بعد کسر الصف وکذا اکثر الفقهاء یعبرون بلفظ طویل ای لا یقوم بالدعاء ولا یعبرون بلفظ مختصر ای لا یدعو. فیکون الدعاء بعد کسر الصف عفواً ومباحا لحدیث ماسکت عنه فهو عفو رواه ابوداؤد، نعم کم من مباح یصیر ممنوعا لعارض مثل الالتزام وغیره واعلم ان الفقهاء الحنفیة یعللوا هذا المنع بانه لم یوجد فی خیر القرون فانه دلیل سلفی منقوض جمعاً ومنعاً.

(منهاج السنن شرح جامع السنن ص ۲۱۶ جلد ۴ باب ماجاء فی الصلاة علی القبر)

﴿۱﴾ قال العلامة الحصکفی: ولو کبر امامه خمسا لم یتبع لانه منسوخ فیمکث المؤتم حتی یسلم معه اذا سلم به یفتی. (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ص ۶۴۵ جلد ۱ باب صلاة الجنائز)

د جنازې نه منع کونکی د ې توبه تائب شی.

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه یوڅو کسان د یو مسلمان د جنازې نه با قی کلې والا منع کوی. چه تاسو به شرکت نه کوئ. او ددې رویې نه ګیر چاپیره خلق هم متاثره کیږی اود جنازو نه منع کیږي، نو جنازه چه فرضِ کفایه ده که د کولو دا سلسله ئې دغه شان بنده شي، نو په قلاره قلاره به د فرض عین خاتمه هم اوشي، منع کونکی با اثره خلق دي، د هغوی سره مونږ له څنګه رویه اختیارول پکار دي، او په شریعت کښې ددې څه حکم دې؟ بینوا توجروا

المستفتی: عبدالمنان هزاره...۲۴نومبر ۱۹۷۴ء

الجواب: د صدق او ثبوت په شرط دا مانعین ګنهګاران او مجرمان دی.

قال الله تعالیٰ: ولا تطع کل حلاف مهین هماز مشآء بنمیم مناع للخیر (الآیة)﴿۱﴾

وقال: القیا فی جهنم کل کفار عنید مناع للخیر (الآیة) ﴿۲﴾

دهغوې دپاره توبه ضروری ده، وهو الموفق

د جنازې نه پس د دُعا حکم

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه د دُعا بعد الجنازه څه حکم دې؟ د شریعت په رڼا کښې فتوی صادره کړئ؟ بینوا توجروا

المستفتی: نائب صدر اصلاحی کمیټی نوشهره...۲۳محرم ۱۴۰۳ھ

الجواب: دعا بعد الجنازه د صفونو ماتولو نه مخکښې په التزام سره کول بدعت دې، اوبغیرد التزام نه بدعت نه دې، البته دعا قبل السلام باندې اکتفاء کول افضل او دسلفو دتعامل په وجه اوفق دې، او بعد السلام بعد کسر الصفوف بلا

﴿۱﴾ (سورة القلم پاره: ۲۹ آیت: ۱۲ رکوع: ۳)

﴿۲﴾ (سورة ق پاره: ۲۶ آیت: ۲۴ رکوع: ۱۶)

التزام ممنوع نه دی. ﴿۱﴾ وهوالموفق

په جنازه کښې درې صفونه جوړول افضل دی او د کثرت په صورت کښې طاق جوړول انسب دی

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه په جنازه کښې صفونه طاق ساتل مستحب دی یا سنت؟ او بعضې خلق وائی چه شرکاء جنازه ډیر وی نو بیا طاق صفونه جوړول مستحب نه پاتې کیږی آیا دا صحیح دي؟ بینواتوجروا

المستفتی: زاهد حسین پبی نوشهره........ ۱۲۱ربیع الاول ۱۴۰۱ھ

الجواب: د جنازې په مونځ کښې درې صفونه جوړول افضل دي، (سنتِ زائده او مستحب دي)

لحدیث ما من مسلم یموت فیصلی علیه ثلاثة صفوف من المسلمین الا اوجب فکان مالک اذا استقل اهل الجنازة جزأهم ثلثة صفوف وفی روایة فتقال الناس علیها جزاهم ثلاثةاجزاء (مشکوٰة ص ۱۶۲ جلد۱) ﴿۲﴾ وفی ردالمحتار ص۸۱۸ جلد۱ ویستحب ان یصف ثلاثة صفوف ﴿۳﴾

که شرکاء ډیر وی نو د هغې متعلق تصریح ملاؤ نه شوه، البته په (ان الله وتر

﴿۱﴾ قال العلامة ابن نجیم رحمه الله: وقید بقوله بعد الثالثة لانه لا یدعو بعد التسلیم کما فی الخلاصة وعن الفضلی لا بأس به.

(البحر الرائق ص ۱۸۳ جلد۲ فصل السلطان احق بصلاته، کتاب الجنائز)

وقال الشرنبلالی: ویسلم وجوباً بعد التکبیرةالرابعة من غیر دعاء بعدها فی ظاهر الروایة واستحسن بعض المشائخ ان یقال ربنا آتنا فی الدنیا حسنة وفی الآخرة حسنة وقنا عذاب النار اور بنا لا تزغ قلوبنا بعد اذ هدیتنا وهب لنا من لدنک رحمة انک انت الوهاب.

(امداد الفتاح ص ۶۲۰ مطلب سنن الجنازة)

﴿۲﴾ (مشکوٰة المصابیح ص۱۴۷ جلد۱ باب المشی بالجنازة الفصل الثالث)

﴿۳﴾ (ردالمحتار هامش الدرالمختار ص۶۴۵ جلد۱ مطلب هل یسقط فرض الکفایة بفعل الصبی باب صلاة الجنازة)

ویحب الوتر﴿۱﴾،، حدیث باندې عمل کول انسب دي، چه کله حرج نه وي، وهوالموفق

په جنازې کښې د امام په زوره سره دعا لوستل

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه په یوه جنازه کښې پیش امام د آخری تکبیر نه پس دُعا په ښکاره اووئیله، د سلام ګرځولو نه پس نورو علماؤ د جنازې نه کیدلو فتوٰی ورکړه او په دویم ځل جنازه اوکړې شوه، آیا په دې وجې سره به جنازه په دویم ځل کولې شي؟ بینو اتوجروا

المستفتی: شیخ عطاء محمد

الجواب: واضحه دې وی چه د جنازې ارکان تکبیرات دي،اودعا ګانې وغیره لوستل مسنون دي،اوپه هغې کښې پتموالې کول هم د مونځ پشان مسنون دي﴿۲﴾ اوپه بعضې وختونو کښې د پیغمبر علیه السلام نه جهرهم ثابت دې﴿۳﴾ لهذا ددې خلافِ سنت کار په وجه باندې جنازه راګرځول خلافِ سنت دي،(ولم اجده صریحامع تتبع بلیغ ولذااجبت بحسب مااقتضاه القواعدوالاصول،وهوالموفق

﴿۱﴾ (صحیح البخاری ص ۹۴۹ جلد۲ باب لله تعالیٰ مأة اسم غیر واحد قبیل کتاب الرقاق)

﴿۲﴾ قال العلامة الحصکفی: ویسلم بلا دعاء بعد الرابعة تسلیمتین ناویاً المیت مع القوم ویسر الکل الا التکبیر ذیلعی وغیره لکن فی البدائع العمل فی زماننا علی الجهر بالتسلیم.

(الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ص ۶۴۴ جلد ۱ باب صلاة الجنازة)

وقال العلامة ابن نجیم: ولا یجهر بما یقرأ عقب کل تکبیرة لانه ذکر والسنة فیه المخافة کذافی البدائع وفیه وهل یرفع صوته بالتسلیم لم یتعرض له فی ظاهر الروایة وذکر الحسن بن زیاد انه لا یرفع لانه للاعلام ولا حاجة له لان التسلیم مشروع عقب التکبیر بلا فصل ولکن العمل فی زماننا علی خلافه. (بحر الرائق ۲: ۱۸۴ فصل السلطان احق بصلاته)

﴿۳﴾ وعن ابن عباس انه صلی علی جنازة فقرأ فیها بفاتحة الکتاب وجهر بها. اخرجه الشافعی فی مسنده ص ۵۷۹ جلد ۱ والبخاری فی صحیحه ......(بقیه حاشیه په راروانه صفحه)

په قبرستان کښې د جنازې د مونځ حکم

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه بعضې خلق وائی که د جنازې مخې ته مقبره وی یا هسې قبرونه وی نو مونځ او جنازه نه کیږی.

لان فیه تشبیه مع اهل الکتاب...... ویکره فی معاطن الابل والمزبله والمجرزه والمغتسل والحمام والمقبرة وعلی سطح الکعبة، وعن ابی مرثد قال قال رسول اللهﷺ لا تجلسوا علی القبور ولا تصلوا الیها لان فیه استخفاف (رواه مسلم) ولان فیه تعظیماً بلیغاً،

دویمه خبره داده چه کومې مسئلې د مونځ دی هغه د جنازې هم دې. نو کوم طرفته چه مونځ نه کیږی جنازه به هم نه کیږي. د قاضی خان په حوالې سره مشکوٰة ص ۱۲۲ منیة المصلی ص ۲۸۱ فتاوٰی ودودیة وضاحت اوکړئ او اطمینان راکړئ؟ بینوا توجروا

المستفتی: سید مجاب استاد گنډهیری نوشهره.....۲۷\نومبر ۱۹۷۴ء

جواب: اختلف الاکابر فی کراهیة صلوٰة الجنازة عند القبور القریبة بلا حائل ﴿۱﴾ والظاهر عدم الکراهیة لان النبیﷺ صلی علی بعض

(بقیه حاشیه) فی الجنائز باب قراءة فاتحة الکتاب علی الجنائز برقم: ۱۳۳۵، وابوداؤد فی سننه فی الجنائز باب ما یقرأ علی الجنازة والترمذی فی جامعه فی الجنائز والنسائی فی المجتبیٰ من السنن والحاکم فی المستدرک.

(حاشیه بدائع الصنائع ص ۵۲ جلد ۲ کیفیت صلاة الجنازة)

﴿۱﴾ بدائع الصنائع کی دی: قال ابو حنیفة ولا ینبغی ان یصلی علی المیت بین القبور وکان علی وابن عباس یکرهان ذلک وان صلوا اجزأهم لما روی انهم صلوا علی عائشة وام سلمة بین مقابر البقیع (ص ۶۵ جلد ۲ سنن الدفن)

په فتاوی دارالعلوم دیوبند ص ۳۶۷ جلد ۵ کښې دی کوم ځائې کښې چه څلور طرفونه ته قبرونه وی نو د جنازې مونځ یا فرض مونځ کول مکروه دي، او په امداد الفتاوی ص ۵۰۱ باب الجنائز کښې دی د قبر طرفته چه کوم مونځ مکروه دي نو په دې وجه چه هغه په مړی مشتمل دې چه دعبارتِ دغیر الله احتمال پکښې دې، اوپه جنازې کښې خو پخپله خامخ مړې کیښودې شوې دې نود قبرمخې ته کیدل خو [بقیه حاشیه په راروانه صفحه]

القبور ﴿۱﴾. ولان التشبیه لا یتأتی بالقیام البحت فافهم ﴿۲﴾ ولم اجده صریحاً. وهو الموفق

د مرتکب کبائر د جنازې حکم

سوال: ما حکمکم دام مجدکم درحق کسے که یک مرد گواهی نه میدهد که زید نماز فرض گزارد، یا صوم رمضان داشته، نیز مرتکب کبائر باشد چوں بمیرد مسلمانان نماز جنازه بریں زید مذکور گزارند یا نه؟ زجراً یا حقیقتاً؟ بینوا توجروا

المستفتی: محمد سهیل ضلع کوهاټ.....۱۴ نومبر ۱۹۷۴:

الجواب: د بعضې قسمونو نه علاوه د ټولو مسلمانانو جنازه کول فرض دي، قال رسول اللهﷺ صلوا علی کل بر وفاجر رواه ابوداؤد ﴿۳﴾ وفی الدر المختار وهی

[بقیه حاشیه] بدرجه اولی صحیح دي، دا خو تحقیقی جواب دې او سائل چه په خط کښې د بعضې غیر مقلدینو نه نقل کړې دی چه هغوی قبرونو سره نزدې په جنازې باندې د عدمِ جواز حکم لګولې دې که هغوی انصاف والا وی نو د هغوی د جواب د پاره دا حدیث کافی دې کوم چه شیخینو روایت کړې دې؛

عن ابن عباس ان رسول اللهﷺ مر بقبر دفن لیلا فقال متی دفن هذا قالوا البارحة قال افلا اذ نتمونی قالوا دفناه فی ظلمة اللیل فکرهنا ان نوقظک فقام فصففنا خلفه فصلی علیه، اوګورئ په دې حدیث کښې تصریح ده چه پیغمبر علیه السلام د جنازې مونځ داسې اوکړو چه قبر ئې مخې ته وو. اوکه هغوی اعتساف والا وی نو د هغوی سره خطاب بیکاره دې خپله تسلی اوکړه او عمل کول پکار دی. انتهي

﴿۱﴾ عن ابن المسیب ان النبیﷺ صلی علی قبر ام سعد بن عبادة بعد شهر. (جامع ترمذی ص ۱۲۳ جلد ۱ باب ماجاء فی الصلوٰة علی القبر)

﴿۲﴾ قال الکاسانی: ان صلاة الجنازة لیست بصلاة علی الحقیقة انما هی دعاء واستغفار للمیت الا تریٰ انه لیس فیها الارکان التی تترکب منها الصلاة من الرکوع والسجود الا انها تسمی صلاة لما فیها من الدعاء واشتراط الطهارة واستقبال القبلة فیها لا یدل علی کونها صلاة حقیقة کسجدة التلاوة ولا نها لیست بصلاة مطلقة فلا یتناولها مطلق الاسم. (بدائع الصنائع ص ۵۳ جلد ۲ کیفیت صلاة الجنازة)

﴿۳﴾ (سنن ابی داؤد ص ۳۵۰ جلد ۱ باب فی الغزو مع ائمة الجور کتاب الجهاد)

فرض علی کل مسلم مات خلا اربعة بغلة وقطاع طریق الخ ﴿۱﴾
نو لهٰذا تاسو د دې کبائرو فهرست راولیږئ چه مونږ د جنازې د صحیح والی یا نه صحیح والی حکم ورکړې شو، وهو الموفق

په شیعه د جنازې حکم

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه شیعه کله مړ شی نو اهل سنت د هغه جنازه کولې شی یا نه؟ بینوا توجروا

المستفتی: نا معلوم... ۱۹۸۲ء۱۰۱۹۱۳

الجواب: کوم شیعه ګان چه د ضروریاتِ دین نه انکاری وي، مثلاً حضرت علی رضی الله عنه پیغمبر مني، د صدیق اکبر رضی الله عنه د صحابی کیدلو نه انکار کوی. یا په حضرت عائشه رضی الله عنها باندې بُهتان لګوی امامت ته په نبوت باندې فوقیت ورکوي، یا یو غیر الله ته علمِ کلی ثابتوي، وغیره نو داسې شیعه باندې جنازه کول حرام دی او داسې شیعه ګان کافران دی. ﴿۲﴾ وهو الموفق

د قرض خواه د طرفنه قرض دار باندې د جنازې بندولو هیڅ حق نشته

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه قرض خواه د خپل دولت په غرور کښې د مقروض متوفی د توهین د پاره امام صاحب د جنازې کولو نه منع کولې شي؟ او جنازه بندولې شی یا نه؟ بینوا توجروا

المستفتی: نامعلوم.........

﴿۱﴾ (الدر المختار علی هامش ردالمحتار ص ۶۴۲ جلد ۱ باب صلاة الجنائز)

﴿۲﴾ قال ابن عابدین: نعم لا شک فی تکفیر من قذف السیدة عائشة رضی الله تعالیٰ عنها او انکر صحبة الصدیق او اعتقد الالوهیة فی علی او ان جبریل غلط فی الوحی او نحو ذلک من الکفر الصریح المخالف للقرآن. (ردالمحتار ص ۳۲۱ جلد ۳ مطلب فی حکم سب الشیخین)

الجواب: (الف) قرض خواه د پاره د احق نشته چه د امام وغیره د جنازې نه منع کړی ځکه چه پیغبر علیه السلام به په ابتداء کښې په بعضې مقروضینو باندې د جنازې نه کولو اراده لرله نو نورو مسلمانانو ته به ئې حکم اوکړو چه تاسو په ده جنازې اوکړئ (کما فی حدیث متفق علیه والاقال للمسلمین صلوا علی صاحبکم)
(ب) پیغمبر علیه السلام دا تعلیظ او تشدید تر آخره پورې جاری اونه ساتلو بلکه اخره کښې ئې بند کړې وو،
یدل علیه کما ورد فی ذلک الحدیث فلما فتح الله علیه الفتوح قام فقال انا اولیٰ بالمؤمنین من انفسهم فمن توفی من المؤمنین فترک دینا فعلی قضاءه ومن ترک ما لا فهو لورثته ﴿۱﴾.
(ج) د قرض خواه بندول په دې زمانه کښې ثابت نه دی. (د) فقهائې کرامو په مدیون او داسې مقروض باندې د جنازې نه کولو استثناء نه ده کړې، (فلیراجع الی الهندیة ص ۱۷۲ جلد ۱ ورد المحتار ص ۸۱۴ جلد ۱ ﴿۲﴾ وهو الموفق

د منکوحة الغیر سره د نکاح کولو والا د جنازې حکم

سوال: علمائې دین دې مسئلې با ره کښې څه فرمائی چه یوه ښځه د یو سړی نکاح کښې ده، او د هغه سړی په مجود ګئ کښې دا ښځه بل ځائې کښې واده اوکړی او ژوند تیروی په دې دوران کښې دا ښځه یا دا دویم خاوند مړ شی نو د هغوی جنازه کیدیشی یا نه؟ بینوا توجروا

المستفتی: ماصل خان کتی میانه.........۸ فروی ۱۹۷۵

﴿۱﴾ (جامع الترمذی ص ۱۲۷ جلد ۱ باب ماجاء فی المدیون ابواب الجنائز)

﴿۲﴾ قال العلامة ابن عابدین: اقول قد یقال لا دلالة فی الحدیث علی ذلک لانه لیس فیه سوی انه علیه الصلاة والسلام لم یصل علیه فالظاهر انه امتنع زجرا للغیر عن مثل هذا الفعل کما امتنع عن الصلاة علی المدیون ولا یلزم من ذلک عدم صلاة احد علیه من الصحابة. (ردالمحتار هامش الدر المختار ص ۶۴۳ جلد ۱ مطلب هل یسقط فرض الکفایة بفعل الصبی باب صلاة الجنازة)

الجواب: کومه ښځه چه نه خاوند آزاده کړې وی او نه مسلمان حاکم باقاعده د نکاح تنسیخ کړې وی نو دې ښځې سره نکاح کول قطعی حرام دي، (قال الله تعالی والمحصنٰت من النساء الخ)(۱) که دا جوړه خپل ځان حرام کار او ګنهګار ګڼړی نو عوام دې جنازه اوکړی خواص نه (۲) اوکه خپل ځان حلال ګڼړی نو دا ښځه خاوند به بغیر جنازې نه کفن دفن کولې شی. (۳) وهوالموفق

د منکوحة الغیر ساتلو والا جنازه

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه یو سړې منکوحة الغیرځان سره ساتی اودهغې نه بچې هم پیداشوی وي، دداسې سړی دجنازې څه حکم دې؟ اود داسې سړی د لور سره نکاح صحیح ده یا نه؟ بینوا توجروا

المستفتی: محمد اشرف عفی عنه ډاګئ یار حسین صوابي

الجواب: که یو کس حلال ګڼړونکې وی او خپل ځان ګنهګار نه ګڼړی نو د کفر د وجې نه (۱)

﴿۱﴾(سورة النساء پاره:۵ آیت :۲۴ رکوع ۱)

﴿۲﴾ وفی المنهاج: ظاهر حدیث النسائی اما انا فلا اصلی علیه حجة لاحمد، ان الامام لا یصلی علیه، ویصلی علیه غیر الامام لحدیث والصلاة واجبة علی کل مسلم برا کان او فاجراً وان عمل الکبائر رواه ابوداؤد، وعند ابی حنیفة ومالک واحمد یصلی علیه بلا تخصیص وحدیث الباب واقعة عین لا عموم لها، فیحمل علی الزجر کما انه علیه السلام فی اول الامر لا یصلی علی بعض المدیونین زجراً. (منهاج السنن شرح جامع السنن ص ۲۳۶ جلد ۴ باب ماجاء فی من یقتل نفسه لم یصل علیه)

﴿۳﴾ قال العلامة ابن عابدین: وقال من استحل حراما قد علم فی دین النبی علیه الصلاة والسلام تحریمه کنکاح المحارم فکافر.

(ردالمحتار ص ۲۹ جلد ۲ مطلب استحلال المعصیة القطعیة کفر باب زکاة الغنم)

﴿۱﴾ قال العلامة ابن عابدین: وقال من استحل حراما قد...... (بقیه حاشیه په راروانه صفحه)

په ده باندې جنازه کول صحیح نه دی. (۱) اوکه دا ښځه هم دا کار حلال ګڼړی نو د هغې د لور سره هم قبل الاسلام نکاح صحیح نه ده، (۲) او د هغې شهادت د استحلال په وخت کښې مردود دې، او د عدم استحلال په وخت کښې به ئې د فاسق په شان حکم وي، وهوالموفق

د مړی سر جنوب ته او خپې شمال ته کول او جنازه کول

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه یو امام په لاپروهئ کښې جنازه کوله نو د مړی سر ئې جنوب ته او خپې ئې شمال ته کړې او جنازه ئې اوکړه مړې ئې خخ کړو، آیا دا جنازه شوې ده یا نه؟ او په دې کښې ګنهګار مقتدیان دی که امام صاحب؟بینوا توجروا

المستفتی: نامعلوم

الجواب: په دې صورت کښې جنازه اوشوه اګرچه خلاف سنت ده او چه کله په دې کار کښې عمد او قصد نه وی نو هیڅ قسم ګناه هم نشته دې. (۳) وهوالموفق

(بقیه حاشیه) علم فی دین النبی علیه الصلاة والسلام تحریمه کنکاح المحارم فکافر.

(ردالمحتار ص ۲۹ جلد ۲ مطلب استحلال المعصیة القطعیة کفر باب زکاة الغنم)

﴿۱﴾ وقال العلامة شرنبلالی: وشرائطها ستة اولها اسلام المیت لقوله تعالیٰ ولا تصل علی احد منهم مات ابداً، یعنی المنافقین وهم الکفرة ولانها شفاعة للمیت اکراما له وطلبا للمغفرة والکافر لا تنفعه شفاعته ولا یستحق الاکرام. (امداد الفتاح ص ۶۱۷ فصل فی صلاة الجنازة)

﴿۲﴾ قال الشرنبلالی: کصبی سبی ای اسرمع احد ابویه من دار الحرب ثم مات لانه تبع له لقوله ﷺ کل مولود یولد علی الفطرة فابواه یهودانه اوینصرانه او یمجسانه...... الا ان یسلم احدهما. (امدادالفتاح ص ۶۲۸ مطلب ما یفعل بالمستهل)

﴿۳﴾ قال العلامة الحصکفی: وصحت لو وضعوا الرأس موضع الرجلین واساؤا ان تعمدوا ولو اخطؤا القبلة صحت الخ. (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ص ۶۴۱ جلد ۱ باب صلاة الجنائز)

سوم جلد 15

د نیولونه مخکښې چه قطاع الطریق قتل کړې شول نو جنازه به ئې نشی کولې

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه په سړک باندې درې ډاکوان ناست وو چه نا څاپه پولیس راغلل نو په هغوې کښې یو کس را پُـا څیدو تهانړه دار ئې مړ کړو، او وتښتیدو او باقی دوه ئې اونیول دویم تهانړا دار راغې هغه دواړه ئې مړه کړل اوس به هغوی باندې جنازه کولې شی یا نه؟ ځکه چه دوی قطاع الطریق دي؟ بینوا توجروا

المستفتی: عبدالجلیل...۲۴۱۳۱۱۹۷۴ء

الجواب: قطاع الطریق چه د نیولو نه مخکښې قتل کړې شی نو د هغوی د جنازې مونځ به نشی کولې، (کما فی ردالمحتار ج۱ ص۸۱۴ ﴿۱﴾ وهو الموفق

د نابالغه د جنازې نیت

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه نابالغه هلک یا جینئ مړه شی نو د هغې د جنازې د مونځ نیت مونږ داسی کوو، څلور تکبیرونه د جنازې د مونځ فرض کفایه خاص الله تعالی د پاره او درورود په پیغمبر علیه السلام دعا د پاره ددې حاضر مړی په دې حاضر امام پسې مخ مې د کعبې شریفې په طرف الله اکبر...اوس بعضې خلق وائی چه دعا د خپل ځان د پاره وایئ، ځکه چه ماشوم بخلې شوې دې، نو تاسو او وایئ چه کوم یو نیت صحیح دې؟ بینوا توجروا

المستفتی: علی اصغر سیرئی هزاره.....۴ نومبر ۱۹۷۴

﴿۱﴾ قال ابن عابدین: (قوله اذا قتلوا فی الحرب ولو بعده صلی علیهم) قال الزیلعی واما اذا قتلوا بعد ثبوت ید الامام علیهم فانهم یغسلون ویصلی علیهم وهذا تفصیل حسن اخذ به کبار المشائخ لان قتل قاطع الطریق فی هذه الحالة حد او قصاص ومن قتل بذلک یغسل ویصلی علیه.

...المحتار هامش الدرالمختار ۱ :۶۴۲ باب صلاة الجنائز)

الجواب: په عالگیریه په صفحه ۱۷۴ جلد اول کښې د جنازې نیت لیکلې شوې دې، ﴿۱﴾ په هغې کښې دا لفظ چه دعا د پاره د مړی نشته. لهذا که دا پریخودې شی نو هیڅ حرج به پکښې نه وی او که ذکر کړې شی نو صرف د بالغینو په جنازه کښې د دې ذکر شی لیکن د غیر بالغینو په جنازه کښې ذکر کول به هم غلط نه وی کما فی روایة واعذه عذاب القبر ﴿۲﴾ وهو الموفق

که د مړی صرف سره او موندلې شی نو د جنازې څه حکم دې؟

سوال: فقهائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه د مړی صرف سر او مندلې شی نو سر باندې به د جنازې څه حکم وي؟ حال دا چه د مړی په باقی حصه باندې یو ځل جنازه شوی ده؟ بینوا توجروا

المستفتی: نامعلوم......۱۷ جمادی الثانی ۱۴۰۱ھ

الجواب: صرف په سره باندې جنازه کول غیر مشروع دی.

لما فی شرح التنویر وجد رأس آدمی او احد شقیه لا یغسل ولا یصلی علیه بل یدفن (هامش ردالمحتار ص ۸۰۴ جلد ۱) ﴿۳﴾. وهوالموفق

د دروغژن د امامت حکم

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه دیوې ښځې د جنازې

﴿۱﴾ وفی الهندیة: فالامام والقوم ینوون ویقولون نویت اداء هذه الفریضة عبادة لله تعالیٰ متوجها الی الکعبة مقتدیا بالامام.

(فتاویٰ عالمگیریة ص ۱۶۴ جلد ۱ الفصل الخامس فی الصلاة علی المیت)

﴿۲﴾ عن سعید بن المسیب قال صلیت وراء ابی هریرة علی صبی لم یعمل خطیئة قط فسمعته یقول اللهم اعذه من عذاب القبر، رواه مالک.

(مشکواة المصابیح ص ۱۴۷ جلد ۱ باب المشی بالجنازة)

﴿۳﴾ (الدر المختار علی هامش ردالمحتار ص ۶۳۴ جلد ۱ باب صلاة الجنائز)

مونځ په سُنی طریقه باندې شوې وو، او پوره کلي ددې خبرې عینی شاهد دي، مګرجنازې والاسړی په عدالت کښې سرباندې قرآن کیښود چه ما د شیعه ګانو په طریقه جنازه کړې ده، حال داچه هغه پخپله هم سنی دې لهٰذا دداسې دروغژن امام څه حکم دې؟ اودهغه دامامت څه حکم دې؟ بینوا توجروا

المستفتی: ملک حیات مرزا اټک....۵ جمادی الثانی....۱۴۰۱ھ

الجواب: واضحه دې وی چه د یوسړی یا ښځې د سُنی یا شیعه کیدلو دارمدار په اعتقاد او اقرار باندې دې نو چه د کومې ښځې متعلق د شیعه کیدلو څه ثبوت نه وی نو په هغې باندې د شیعه ګانو شان جنازه کول ناجائز دي، او په هغې باندې د سنیانو پشان جنازه کولو باوجود غلط بیانی کول ګناه دپاسه د ګناه ده، اوکه په قوم کښې ددې غلط بیان والا نه دینی حیثیت سره بهتر سړې موجود وی نوهغه پسې اقتداء کول مکروه تحریمی دي، او دا امام واجب العزل دې ګنې په بل صورت کښې به ړندو کښې یوې سترګې والا راجه وي، (ماخوذ از بحر ص ۳۴۹ جلد ۱) وهوالموفق

په مړی باندې د ولی ابعد د جنازې کولو نه پس د ولی اقرب په دویم ځل جنازه کول

سوال: عمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه یو سړې په قطر کښې مړشو او (ولی ابعد ئې جنازه اوکړه اوس چه میت پاکستان ته راورسی او خراب شوې نه وی نو آیا په وطن کښې پرې ولی اقرب په دویم ځل جنازه کولې شي؟ اجقر په دې باره کښې د شامي، بحر، بدائع وغیره ژوره مطالعه اوکړه، ځما رائې داده چه ولی اقرب په مذکوره صورت کښې جنازه کولې شی لیکن په علاقه کښې بعضې علماء د احقر د رائې خلاف کوی نو ستاسو صاحبانو رائې څه ده؟ بینوا توجروا

المستفتی: مفتی معین الدین صاحب دارالافتاء انجمن تعلیم القرآن کوهاټ ۲۴ ستمبر ۱۹۸۴

الجواب: کومه جنازه چه دولی اقرب داجازت نه بغیراوکړې شی نوولی اقرب

﴿۱﴾ قال العلامة ابن نجیم: وینبغی ان یکون محل کراهة الاقتداء بهم عند وجود غیرهم والا فلا. (البحر الرائق ص ۳۴۹ جلد ۱ باب الامامة)

دهغې اعاده کولې شی.﴿۱﴾ خو چه په کوم ځائې کښې ولی اقرب موجود نه وی نو دهغه حق به دکوم ځائې نه ثابتوی.﴿۲﴾

کما فی عقد الا بعد عند غیبوبة الاقرب الا ان الاقرب له حق العقد ثمه ﴿۳﴾لان النکاح لا یشترط له حضور المولاة بخلاف الجنازة فانها لا تصح علی الغائب فافهم.

په مړی باندې پلیت څادر یا کفن واچولې شی یا د ریښمو په کپړو کښې وی نو د جنازې څه حکم دې؟

سوال: علمائې دینّ دې مسئلې باره کښې څه فرمائی که مړې چرته په نجس ځائې یا نجس کټ یافرش باندې کیښودې شی یا څادر پرې واچولې شی یا په نجس کفن یا ریښمی کفن وغیره کښې کیښودې شی، آیا په ده باندې جنازه صحیح ده؟ بینوا توجروا

المستفتی: پشم خان

الجواب: په دې کښې د فقهاؤ اختلاف دې،

فی شرح التنویر عن القنیة الطهارة من النجاسة فی ثوب وبدن ومکان وستر العورة شرط فی حق المیت والامام جمیعاً﴿۴﴾ انتهیٰ. وفی

﴿۱﴾ قال العلامةابن الهمام: (قوله فان صلی غیر الولی والسلطان اعاد الولی) هذا اذا کان هذا الغیر غیر مقدم علی الولی فان کان ممن له التقدم علیه کالقاضی ونائبه لم یعد. (فتح القدیر ص ۸۳ جلد ۲ فصل فی الصلاة علی المیت)

﴿۲﴾قال العلامة ابی بکر بن علی الحداد الیمنی: وللاقرب ان یقدم علی الابعد من شاء لانه لا ولایه للابعد معه فان غاب الاقرب فی مکان تفوت الصلاة بحضوره فالابعد اولی وهو ان یکون خارج البلد فان قدم الغائب غیره بکتاب کان للابعد ان یمنعه والمریض فی المصر بمنزلة الصحیح یقدم من شاء ولیس للابعد ان یمنعه. (الجوهرة النیرة شرح القدوری ص ۱۲۸ جلد ۱ باب الجنائز)

﴿۳﴾ قال العلامة ابوبکر الحداد الیمنی: (قوله واذا غاب الولی الاقرب غیبة منقطعة جاز لمن هو ابعد منه ان یزوج خلافا لزفر) والاصل ان عندنا ان الولی الابعد اولیٰ من السلطان، الخ. (الجوهرة النیرة ص ۷۶ جلد ۲ کتاب النکاح)

﴿۴﴾ (الدر المختار علی هامش ردالمحتار ص ۶۴۰ جلد ۱ باب صلاة الجنائز)

ردالمحتار فی التتارخانیة سئل قاضی خان عن طهارة مکان المیت هل تشترط لجواز الصلوٰة علیه قال ان کان المیت علی الجنازة لا شک انه یجوز والا فلا روایة لهٰذا وینبغی الجواز وهکذا اجاب القاضی بدرالدین، قلت وروایة القنیة لا تعارض بروایة قاضی خان...... لان النجاسة ان کان من بدن المیت فلا تضر والا فتمنع الصلوٰة. (ردالمحتار ص۸۱۲)﴿۱﴾ الحریر لا یمنع صحة الصلوٰة عند احد من الائمة. وهوالموفق

د جنازې د تکرار اجازت نشته

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه د یو مړی جنازه یو ځلې ادا کړې شوې ده اوس بعضې خلقو نه پاتې شوې دي، هغوې اصرار کوی چه جنازه د ې په دویم ځل د بل امام په امامت کښې ادا کړیشی نو دویمه جنازه به ادا کولې شی یا فوراً به دفن کولې شی؟ بینوا توجروا

المستفتی: غلام جیلانی امام مسجد اندر کوټ ببروټ مری ۲۴\۱شوال\۱۴۰۸ھ

الجواب: د جنازې تکرار مشروع نه دې،

کما فی الهندیة ص ۱۶۳ جلد ۱ ولا یصلی علی میت الامرة واحدة والتنفل بصلاة الجنازة غیر مشروع الخ، وقلت وعلیه تعامل السلف الصالحون﴿۲﴾. وهوالموفق

﴿۱﴾ (ردالمحتار هامش الدرالمختار ص ۶۴۰ جلد ۱ مطلب فی صلاة الجنازة باب صلاة الجنائز)

﴿۲﴾ (فتاویٰ عالمگیریة ص ۱۶۳ جلد ۱ الفصل الخامس فی الصلاة علی المیت)

وقال الکاسانی: ولنا ماروی ان النبیﷺ صلی علی جنازة فلما فرغ جاء عمر ومعه قوم فاراد ان یصلی ثانیا فقال له النبیﷺ الصلاة علی الجنازة لا تعادو لکن ادع للمیت واستغفرله وهذا نص فی الباب وروی ان ابن عباس وابن عمر فاتتهما صلاة علی جنازة فلما حضرا ما زادا علی الاستغفار له الخ.

(بدائع الصنائع ۲:۴۷ کیفیة الصلاة علی الجنازة)

دامام الحئ په موجود ګئ کښې د بل سړی جنازه کول

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه اسلامی بادشاه یا نائب یا قاضی نه پس د جنازې حق امام الحئ ته دې دهغه نه پس ولی ته دې لیکن که پخپله د امامت اهلیت نه لري، آیا بل سړې دامام الحی د رضا نه بغیر جنازې د پاره مخکښې کولې شي؟ بینوا توجروا

المستفتی: مولانا فضل احمد بابړه.....۳ جولائې ۱۹۷۵

الجواب: که دا مړې په ژوند کښې ددې امام الحئ پسې د علتِ صحیحه په وجه اقتداء کولو نه ناراضه نه وو. نو ددې ولی جنازه کول یعنی امامت کول یا بل سړې امام جوړول (د امام الحئ د اجازت نه بغیر) بهتر نه وي،

یدل علیه مافی الدرالمختار ثم امام الحی فیه ایهام وذلک ان تقدیم الولاة واجب وتقدیم امام الحی مندوب، فقط بشرط ان یکون افضل من الولی، وفی ردالمحتار ص۸۲۳ جلد ۱ وانما کان اولی لان المیت رضی بالصلوٰة خلفه فی حال حیاته فینبغی ان یصلی علیه بعد وفاته، قال فی شرح المنیة فعلی هذا لو علم انه کان غیر راض به حال حیاته ینبغی ان لا یستحب تقدیمه، قلت هذا مسلم ان کان عدم رضاه به لوجه صحیح والا فلا فتامل ﴿۱﴾ انتهیٰ ما فی ردالمحتار، قلت لما کانت الجنازة عبارة عن التکبیرات دون الاذکار فکان اکثرالعوام اهلا لها. وهوالموفق

د مړ پیدا شوی بچې د جنازې حکم

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه د یوې ښځې د اوو

﴿۱﴾ (الدرالمختار مع ردالمحتار ص ۶۴۹ جلد ۱ مطلب فی بیان من هو احق بالصلاة علی المیت باب صلاة الجنائز)

میاشتو مړېچي پیدا شو، په هغه باندې د جنازې څه حکم دې؟ بینوا توجروا

المستفتی: عبدالغنی.............. ۳جون ۱۹۷۵

الجواب: کوم بچي چه مړ پیدا شوې وي، په هغه به د جنازې مونځ نه کیږي، اګر که بدن ئې مکمل شوې دې، (رد المحتار) ﴿۱﴾ وهوالموفق

د جنازې په نیت کښې د فرض په ځائې کفائې وئیل

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائیلې دی چه مونږ د جنازې په نیت کښې فرض کفائی وایو اوس یو صاحب وائی چه کفائی وئیل صحیح نه دي، دا غلط دي، بلکه فرض کفایه وئیل پکار دې، آیا دا کفائی وئیل غلط دي؟ بینوا توجروا

المستفتی: فضل هادی محکمه تعمیرات ایس ډی او بلډنګ مردان ۲۱/۷/۱۹۶۹

الجواب: عربی لفظ کفایه دې، ﴿۲﴾ او په پښتو کښې کفائی وئیلې کیږی، وهوالموفق

مړي ویستل او بل ځائې ته وړل او په هغه باندې په دویم ځل د جنازې حکم

سوال: علمائی دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه دفن کولو نه پس مړي راویستل او بل ځائې ته وړل څنګه دي؟ او په هغه باندې په دویم ځل د جنازې څه حکم دې؟ بینوا توجروا

المستفتی: حاجی عبدالاحد شاهین مارکیټ مردان......ز۱۹۸۴ء۱۸/۶

﴿۱﴾ قال العلامة ابن عابدین: وما لم یتم وفیه خلاف والمختار انه یغسل ویلف فی خرقة ولا یصلی علیه کما فی المعراج والفتح والخانیة والبزازیة والظهیریة شرنبلالیة وذکر فی شرح المجمع لمصنفه ان الخلاف فی الاول وان الثانی لا یغسل اجماعاً.

(ردالمحتار هامش الدرالمختار ص ۶۵۵ جلد ۱ باب صلاة الجنائز)

﴿۲﴾ قال العلامة ابن نجیم: (قوله وهی فرض کفایة) ای الصلاة ...... (بقیه حاشیه په راروانه صفحه)

الجواب: دا د مړي ویستل بغیر د ضرورت شرعی نه ناجائز دي، ﴿۱﴾ او په دویم ځل جنازه کول په هر حال کښې ممنوع دي، (شامي) ﴿۲﴾ وهوالوفق

د مرزائي جنازه کول یا ئې د جنازه پسې تلل ناجائز دی

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چې د مرزائی (قادیانی) جنازه کول یا ئې د جنازې سره تلل جائز دی یا نه؟ او آیا په کونکی باندې ښځه حرامیږی یا نه؟ بینوا توجروا

المستفتی: سید محمد صغیر شاه کیمل پوراټک...... ۱۹۷۰ء۱۹/۱۰/۲۰

الجواب: په مرزائی باندې د جنازې مونځ کول او د هغه د جنازې سره تلل ناجائز دی. ﴿۳﴾ لیکن کفر نه دې، لهٰذا په دې سره په نکاح باندې اثر نه غورځیږی. فقط

د څو ورځونه پس د جنازې مونځ کول

سوال: علمایې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه که دیو مړی جنازه نه

(بقیه حاشیه) علیه للاجماع علی افتراضها وکونها علی الکفایة. (البحر الرائق ص ۱۷۹ جلد ۲ فصل فی السلطان احق بصلاته)

﴿۱﴾ قال العلامة الحصکفی: ولا یخرج منه بعد اهالة التراب الا لحق آدمی.

(الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ۱: ۶۶۲ باب صلاة الجنائز)

﴿۲﴾ قال العلامة ابن عابدین: (قوله لان تکرارها غیر مشروع) ای عندنا وعند مالک خلافا للشافعی رحمه الله والادلة فی المطولات.

(ردالمحتار هامش الدرالمختار ۱: ۶۵۲ قبیل مطلب فی کراهة صلاة الجنازة فی المسجد)

﴿۳﴾ قال العلامة الشرنبلالی: وشرائطها ستة اولها اسلام المیت لقوله تعالیٰ: ولا تصل علی احد منهم مات ابداً، یعنی المنافقین وهم الکفرة ولانها شفاعة للمیت اکراماً له، وطلبا للمغفرة، والکافر لا تنفعه شفاعته ولا یستحق الاکرام.

(امداد الفتاح: ۶۱۷ شرائط صحة الصلاه علی الجنازة فصل فی صلاة الجنازة)

وی شوې نو د څو ورځو تیریدلو نه پس د جنازې مونځ کول صحیح دی یا نه؟
بینوا توجروا

المستفتی:عبدالرشید کوهاټ.....۱۲صفر ۱۳۹۲ھ

الجواب: چه تر څو پورې مړې تکړې تکړې شوی نه وی او دهغه بدن ټول یا اکثر صحیح روغ رمټ وی نو په هغه باندې د جنازې مونځ کول جائز دی. اګر که د څو میاشتو نه پس وی. (ما خوذ من الشرح الکبیر ومن الـــدرالمختار ورد المحتار ۱: ۸۰۴، ۸۱۲﴿۱﴾ وهوالموفق

جنازه تر څلویښتو قدمونو پورې وړل سنتِ زائده (مستحب)دي

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه هر سړې چه جنازه څلویښت قدمونه وړی او باقاعده قدمونه شمارلې کیږي، لکه چه په بعضې کتابونو کښې ددې په اصل سنت او کمالِ سنت سره تشریح شوې، که څوک انکار اوکړی نو هغه به د انکار کولو والا شمار کیږی یا نه؟ بینوا توجروا

المستفتی:مولوی الطاف الرحمان ماړی شرقی ناګی ضلع هزاره ۱۰محرم ۱۳۹۲

الجواب: مړې څلویښت قدمونه وړل سنتِ زائده یعنی مستحب دی. فلیراجـــع الی رد المحتار وغیره، ﴿۲﴾ وهوالموفق

﴿۱﴾قال العلامة الحلبی: ومن دفن ولم یصل علیه صلی علی قبره ما لم یغلب علی الظن انه تفسخ. (غنیة المستملی المعروف بالکبیری ۵۴۲ فصل فی الجنائز)

وقال الحصکفی: وان دفن بغیر صلاة صلی علی قبره استحسانا مالم یغلب علی الظن تفسخه من غیر تقدیر هو الاصح وظاهره انه لو شک فی تفسخه صلی علیه لکن فی النهر عن محمد لا کانه تقدیما للمانع. (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ۱: ۶۵۲ باب الجنائز)

﴿۲﴾قال العلامة الحصکفی: واذا حمل الجنازة وضع ندبا مقدمها علی یمینه عشر خطوات لحدیث من حمل جنازة اربعین خطوة کفرت عنه اربعین کبیرة الخ. (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ۱: ۶۵۷ باب صلاة الجنائز)...... (بقیه حاشیه په راروانه صفحه)

د والدینو قاتل، قطاع الطریق او د خود کشی کولو والا جنازه.

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه:

(۱) کوم کس چه د پلار قاتل وِی نود دغه قاتل جنازه شرعاً جائز ده یا نه؟

(۲) کوم کس چه خودکشی اوکړی ددغه خودکشی کونکی جنازه جائزده یانه؟

(۳) ډاکو یعنی قطاع الطریق که قتل کړې شونو دهغه جنازه جائز ده یا نه؟

بینوا توجروا

المستفتی: عبدالمنان..........۱۹۷۵،۱۵،۲۱

الجواب: وبالله التوفیق! د والدینو په قاتل باندې به جنازه نشی کولې، کما فی شرح التنویر، ولا یصلی علی قاتل احد ابویه اهانة له(هامش الدر،۱: ۸۱۵)﴿۱﴾ دغه شان قطاع الطریق چه کله د ډاکې په دوران کښې قتل کړې شی نو په هغوی به جنازه نه شی کولې، کما فی شرح التنویر وقطاع الطریق فلا یغسلوا ولا یصلی علیهم اذا قتلوا فی الحرب (هامش رد المحتـــار۱: ۸۱٤) ﴿۲﴾ او په خودکشی کونکی باندې جنازه جائز ده، لما فی شرح التنویر من قتل نفسه ولو عمداً یغسل علیه وبه یفتی وان کان اعظم وزراً من قاتل غیره، البته که خواص ترې نه ډډه اوکړی نو ګنجائش شته،لحدیث مسلم (هامش الرد ۱: ۸۱۵) ﴿۳﴾ وهوالموفق

بقیه حاشیه)وقال الحلبی: ویستحب ان یحملها من کل جانب عشر خطوات لما روی عنه علیه الصلاة والسلام انه قال من حمل جنازة اربعین خطوة کفرت عنه اربعین کبیرة الخ. (غنیة المستملی شرح منیة المصلی ۵۴۴ کتاب الجنائز فصل فی الحمل)

﴿۱﴾ (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ۱: ۶۴۳ باب صلاة الجنائز)

﴿۲﴾ (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ۱: ۶۴۲ باب صلاة الجنائز)

﴿۳﴾قال الحصکفی: ورجح الکمال قول الثانی بما فی مسلم انه علیه السلام اتی برجل قتل نفسه فلم یصل علیه. (الدرالمختار علیٰ هامش ردالمحتار ۱: ۶۴۳ باب صلاة الجنائز)

د بالغه او نابالغه یوځائې جنازه کښې د نیت او دعا مسئله

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه یو بالغ سړې او یو نابالغه جینئ د اتو کالو مړه شول، ددوی دواړو جنازه په یو نیت سره کول جائز دی یا نه؟ جواب راکړئ، ؟ بینوا توجروا

المستفتی:محمد اکرام سرگودها،،،،۶۱۲۱۱۹۸۹

الجواب: ګنړو مړو باندې یوځائې جنازه کول جائز دې، اګر که بعضې پکښې نابالغه وي، کما فی جنائز شرح التنویر فالافضل الرجل مما یلیه فالصبی فالخنثی ﴿۱﴾ واضحه دې وی چه د جنازې د مونځ دارومدار په تکبیرات اربعه دې په اذکارو نه نو چه دریم تکبیر نه پس صرف د با لغانو دعا اولوستلې شی نو ذمه فارغه کیږی. ﴿۲﴾ وهوالموفق

په مقبره او سړک باندې د جنازې مونځ کول

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه په قبرستان کښې جنازه ګاه ده، مغرب طرف درې څلور قبرونه هم دې، او د قبرونو او جنازه په مینځ کښې ونی دې، یو مولوی صحاب وائی چه دا ونه ستره ده، او جنازه صحیح ده، او دویم سړې وائی چه دې ځائې کښې جنازه کول مکروه دې،

﴿۱﴾ (الدر المختار علی هامش ردالمحتار ۱ : ۶۳۹ باب صلاة الجنائز)

﴿۲﴾ قال العبد الرحمن الجزیری: الحنفیة قالوا: الدعاء یکون بعد التکبیرة الثالثة ولا یجب الدعاء بصیغة خاصة بل المطلوب الدعاء بامور الآخرة والاحسن ان یدعو بالماثور فی حدیث عوف بن مالک ...... هذا اذا کان المیت رجلاًفان کان انثی یبدل ضمیر المذکر بضمیر الانثیٰ...... وان کان طفلا یقول: اللهم اجعله لنا فرطا...... فان کان لا یحسن المصلی هذا الدعا دعابماشاء. (الفقه علی المذاهب الاربعة۱ :۴۵۴ ارکان صلاة الجنازة)

بلکه د سره کیږی نه. ایا واقعی دا مکروه دې، دغه شان په سړک باندې جنازه کول صحیح دی یا نه؟ بینوا توجروا

المستفتی: عبید الرحمان متعلم دارالعلوم حقانیه ......۱۳ذی قعده ۱۴۰۹ھ

الجواب: که دا قبرونه درې څلور ګزه لرې وی یا ددې قبرونو او جنازه کونکو په مینځ کښې حائل موجود وي، نو په دې کښې هیڅ نقصان نشته دې ګنې نو صاحب بدائع په بدائع کښې لیکلی دي، چه د امام ابوحنیفه رحمه الله په نزد په مقبره کښې د جنازې مونځ کول بهتر نه دي، په هرحال کښې جائز دي، ﴿۱﴾ او په سړک باندې عند الضرورة د جنازې مونځ کول جائز دی او بلا ضرورت ممنوع دي، ﴿۲﴾ وهوالموفق

دامام الحئ نه د خفګان په وجه دویم امام د پاره جنازه کول خلاف سیاست دي

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه یو سړې د مسلمان کیدلو باوجود امام الحئ (پیش امام) ته قصداً ګنځلې کوی او په دې وجه ترې پیش امام چه ناراضه دې، که ددې سړې جنازه یا نکاح د امام الحئ نه بغیر اجازت د بل ښارڅوک امام اوکړی نوآیا بل امام دپاره داجائزدي؟ بینواتوجروا

المستفتی: عزیز الرحمان امام مسجد هزاره...۱۰۱۱۱۱۹۷۵

﴿۱﴾ قال العلامة الکاسانی: قال ابوحنیفة رحمه الله تعالیٰ ولا ینبغی ان یصلی علی میت بین القبور، وکان علی وابن عباس یکرهان ذلک، وان صلوا اجزأهم لما روی انهم صلوا علی عائشة وام سلمة بین مقابر البقیع والامام ابو هریرة وفیهم ابن عمر. (بدائع الصنائع ۲: ۶۵ سنن الدفن)

﴿۲﴾ قال العلامة ابن عابدین: ولزم ان لا یصلی فی عمره علی جنازة نعم قد توضع فی بعض المواضع خارج المسجد فی الشارع فیصلی علیها ویلزم منه فسادها من کثیر من المصلین لعموم النجاسة وعدم خلعهم نعالهم المتنجسة مع انا قدمنا کراهتها فی الشارع واذا ضاق الامر اتسع فینبغی الافتاء بالقول بکراهة التنزیه الذی هو خلاف الاولیٰ کما اختاره المحقق ابن الهمام واذا کان ما ذکرنا عذرا فلا کراهة اصلا.

(ردالمحتار هامش الدرالمختار ۱ :۶۵۴ مطلب فی کراهة صلاة الجنازة فی المسجد)

الجواب: بغیر وجې مسلمان ته کنځلې کول خصوصاً چه کله امام هم وی فسق دي قال رسول الله ﷺ سباب المسلم فسوق(رواه مسلم)﴿۱﴾ اود امام الحئ د اجازت نه بغیر بل سړي د پاره نکاح او جنازه کول خلافِ شریعت نه دی البته خلافِ سیاست دي، ﴿۲﴾ وهوالموفق

په خودکشی کونکی باندې د جنازې مونځ جائز بلکه راجح دې

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه دقاتل النفس جنازه کول څنګه دي، په بحر ۲۰۲۱۲ شامي ۹۱۰۱۱ طحطاوی علی مراقی الفلاح ۳۳۱۱ کښې په تائید د حدیث پاک په قول دامام ابو یوسف چه په قاتل نفس به زجراً د جنازې مونځ نه کولې کیږي، دغه شان په ابو داود او کشف الغمه کښې حدیث پاک موجود دې او دغه شان په نورالایضاح، قدوري، زاد اللبیب، کبیری جوهره او خطبه تقریر ترمذی کښې د شیخ الهند رح چه د طرفینو په قول باندې ادا کیږي. عالمګیری لیکلی دی که یو قاضی حکم اوکړی چه د جنازې مونځ په نه کیږی نو دویم قاضی ئې نه شی ادا کولې ددې مسئلې صحیح نوعیت څه دي؟ بینوا توجروا

المستفتی: مولوی عبدالحئ مسجد دهوبیان اکبر پوره ۲۹ جنوری ۱۹۷۵

الجواب: واضحه دې وی چه په خود کشئ کونکې باندې جنازه کول جائز بلکه راجح دی. کمافی الدرالمختار من قتل نفسه ولو عمداً یغسل ویصلی علیه وبه یفتیٰ﴿۳﴾ انتهیٰ. وبمعناه فی اکثر الفتاوٰی.

﴿۱﴾ (الصحیح المسلم ۱: ۵۸ باب بیان قول النبی ﷺ سباب المسلم فسوق وقتاله کفر)

﴿۲﴾ قال العلامه ابن عابدین: (قوله ثم امام الحی) ای الطائفة وهو امام المسجد الخاص بالمحلة وانما کان اولیٰ لان المیت رضی بالصلاة خلفه فی حال حیاته فینبغی ان یصلی علیه بعد وفاته قال فی شرح المنیة فعلی هذا لو علم انه کان غیرراض به حال حیاته ینبغی ان لا یستحب تقدیمه، قلت هذا مسلّم ان کان عدم رضاه به لو جه صحیح والا فلا تامل. (ردالمحتار هامش الدرالمختار ۱: ۶۴۹ مطلب فی بیان من هو احق بالصلاة علی المیت)

﴿۳﴾ (الدرالمختارعلی هامش ردالمحتار ۱: ۶۴۳ باب صلاة الجنائز)

او ددې باوجود جنازه نه کونکې د حنفیت نه خارج نه دې.

لان المحقق ابن الهمام رجح ترک الصلوٰة وهو قول ابی یوسف کما فی ردالمحتار ۱: ۸۱۵ ﴿۱﴾ وکذا اختاره الامام السعدی قلت ویؤیده ظاهر حدیث مسلم لا اصلی علیه لعدم ورود صلوا علی صاحبکم، بخلاف المفلس المدیون والاصل فی افعاله علیه السلام التشریع دون التخصیص ﴿۲﴾

بلکه چه په کومه علاقه کښې دا بد کار په بې باکئ سره کیږی نو سداً للباب به په ترک الصلوة باندې فتوٰی ورکول ډیر زیات مناسب وی. وهوالموفق

که په دریاب کښې زوړ او بد بو دار لاش اوموندلې شی نو غُسل او جنازه به ئې کولې شي

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه په دریاب کښې د یو سړی لاش اوموندلې شي، اوهغه زوړ او بدبویه وی نو آیا د هغې جنازه به کولې کیږی او آیا غسل به ورته هم ورکولې کیږی؟ او دا هم ده چه پته نه لګی چه مسلمان دې یا نه؟ بینواتو جروا

المستفتی:خلیل الرحمان....۱۱۹جمادی الاولی ۱۳۹۳ھ

﴿۱﴾ قال العلامة ابن عابدین: (قوله ورجح الکمال قول الثانی بما فی مسلم انه علیه السلام الخ) ای قول ابی یوسف انه یغسل ولا یصلی علیه اسمعیل عن خزانة الفتاویٰ وفی القهستانی والکفایة وغیرهما عن الامام السغدی الاصح عندی انه لا یصلی علیه لانه لا توبة له قال فی البحر فقد اختلف التصحیح لکن تأید الثانی بالحدیث. (ردالمحتار هامش الدرالمختار ۱: ۶۴۳ باب صلاة الجنائز)

﴿۲﴾ وفی المنهاج: (قوله فلم یصل علیه النبی ﷺ) ظاهره حجة لابی یوسف لان النبی ﷺ یقتدی به امته فی افعاله ولکن ظاهر حدیث النسائی اما انا فلا اصلی علیه حجة لاحمد، ان الامام لا یصلی علیه، ویصلی علیه غیر الامام لحدیث والصلاة واجبة علی کل مسلم برا کان او فاجراً وان عمل الکبائر رواه ابوداؤد وعند ابی حنیفة ومالک واحمد یصلی علیه بلا تخصیص، وحدیث الباب واقعة عین لا عموم......(بقیه حاشیه په راروانه صفحه)

(بقیه حاشیه په راروانه صفحه)

الجواب: که ټول بدن (انساني شکل) یا اکثر باقي وي نو هغه ته غسل ورکول او د جنازې مونځ کول ضروري دي، که د پړ سیدلو او بد بویه کیدلو پورې خبره رسیدلې وي، او که نیم یا د هغې نه کم بدن باقي وي او باقي بدن متغیر یا معدوم شوې وي نو هغې ته به غسل نه ورکولې کیږي او د جنازې مونځ به هم نشي کولې او داوطن دارالمسلمین دې لهٰذا په غالب باندې به احکام بناء کیږي، ﴿۱﴾ وهوالموفق

په قادیاني باندې جنازه کول حرام دی

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه قادیانې د شریعت په رڼا کښې کافر دې یانه؟ او دهغوی جنازه کول جائز ده یا نه؟ بینوا توجروا

المستفتی: محمد ولی الله....... ۱۹۷۳ء۱۲۱۰

الجواب: قادیا نیان بغیر د شک شبهې نه کافران دی دهغوی جنازه کول حرام ذي، ﴿۲﴾ وهوالموفق

په پلیت ځائې چه ولاړوی نو جنازه به صحیح نه وي

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه زمونږ ځائې کښې په یو میدان کښې د جنازې مونځ کیږي، کله کله کوچیان هلته د ګډو بیزو

(بقیه حاشیه) لها، فیحمل علی الزجر، کما انه علیه السلام فی اول الامر لا یصلی علی بعض المدیونین زجراً، فحمل حدیث الباب علی الزجر اولی من حمله علی تخصیص الامام لان ثبوت الزجر اسهل من ثبوت الخصوصیة.

(منهاج السنن شرح جامع السنن ۴: ۲۳۶ باب من یقتل نفسه لم یصل علیه)

﴿۱﴾ قال الحصکفی: وجد رأس آدمی او احد شقیه لا یغسل ولا یصلی علیه بل یدفن الا ان یوجد اکثر من نصفه ولو بلا رأس...... لو وجد میت فی الماء فلا بد من غسله ثلاثا لانا امرنا بالغسل فیحرکه فی الماء بنیة الغسل ثلاثا...... ولو لم یدرأ مسلم ام کافر ولا علامة فان فی دارنا غسل وصلی علیه والا لا. (الدر المختار علیٰ هامش ردالمحتار ۱: ۶۳۵ قبیل مطلب فی الکفن)

﴿۲﴾ قال العلامة الحصکفی: اما المرتد فیلقی فی حفرة کالکلب...... (بقیه حاشیه په راروانه صفحه)

(چیلو) کنډک کینوی او هغه ځائې د پچو نه ډک شی چه او چې وي، نو آیا په هغه ځائې کښې چه اودریږی نو د جنازې مونځ به صحیح دی یانه؟ بینوا توجروا

المستفتی: مولوی فقیرحسین خطیب باباکرم شاه مسجد نوشهره صدر ۱۹۸۷ء۱۱۱۱۴

الجواب: سوتې او پچې پلیتې دی لهٰذا په دې باندې د ولاړو خلقو د جنازې مو نځ به صحیح نه وي. په پاک اوصفا ځائې باندې جنازه کوئ، د یو ځائې متعین کول ضروری نه دی. ﴿۱﴾ وهوالموفق

په جنازه کښې د کټ دځائې پاکیدل شرط نه دي

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائې چه په جنازه کښې د کټ د ځائې پاکیدل هم ضروری دی یا نه؟ بینوا توجروا

المستفتی: مولوی فقیر حسین خطیب بابا کرم شاه مسجد نوشهره صدر

الجواب: د کټ دکیښودلو د ځائې پاکیدل مختلف فیه دی،

والمذکور فی المضمرات علم الاشتراط کما فی الهندیة ۱: ۱۷۲ وطهارة مکان المیت لیست بشرط. ﴿۲﴾. وهوالموق

په مرزائی باندې د جنازه کونکو د نکاح حکم

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه یو مرزائی مړ شو په

(بقیه حاشیه) قال ابن عابدین: ولا یغسل ولا یکفن.

(الدرالمختار مع ردالمحتار ۱: ۶۵۷ مطلب فی حمل المیت باب صلاة الجنائز)

﴿۱﴾ وفی الهندیة: وکل ما یعتبر شرطا لصحة سائر الصلوٰت من الطهارة الحقیقیة والحکمیة واستقبال القبلة وستر العورة والنیة یعتبر شرطا لصحة صلاة الجنازة هکذا فی البدائع. (فتاویٰ عالمگیریة ۱: ۱۶۴ الفصل الخامس فی الصلاة علی المیت)

﴿۲﴾ (فتاویٰ عالمگیریة ۱: ۱۶۲ الفصل الخامس فی الصلاة علی المیت)

هغه باندې مخکښې مرزایانو جنازه اوکړه. بیا پرې اهل اسلام جنازه اوکړه، یو مولوی صاحب فتوٰی جاری کړه چه کومو مسلمانانو ددې مرزائی جنازه د مسلمان کیدلو په حیثیت کړې وی په هغوی باندې ښځې طلاقې دی، توبه دې اوکړی دوباره ورته نکاح صحیح کول پکار دی. او بل طرفته بعضې خلقو ددې خبرې نه انکار اوکړو نو شرعی حکم څه دې؟بینواتوجروا

المستفتی: مولوی محبوب الرحمان رحمانی کامرس کالج

جناح کالونی ایبټ آباد ۲۳رمضان ۱۴۰۲ھ

الجواب: دیو منسوخ او حرام کار مستحل (حلال ګڼرونکې) مسلمان نشی پاتې کیدې: لما فی ردالمحتار باب المرتد اما الجاهل فلا یفرق بین الحرام لعینه ولغیره وانما الفرق فی حقه ان ما کان قطعیا کفر به والا فلا﴿۱﴾ انتهی، قلت والنهی عن الصلاة علی الکافر قطعی﴿۲﴾ وامر مجمع علیه فلا مخلص من تجدید النکاح للمستحل﴿۳﴾.

وهوالموفق

د قبل البلوغ لیونی او بعدالبلوغ لیونی په جنازه کښې فرق

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه په بالغ لیونی باندې به د ماشومانو پشان جنازه کولې شی یا د بالغانو پشان، ددې څه حکم دې؟ بینواتوجروا

المستفتی: مظفر شاه چراټ نوښهره... ۱۹۸۲ء ۱۲\۱۳\

﴿۱﴾ (ردالمحتار هامش الدرالمختار ۳:۳۱۱ مطلب ما یشک فی انه ردة لا یحکم بها باب المرتد)

﴿۲﴾ قال الجلال: ولما صلی النبی ﷺ علی ابن ابی نزل (ولا تصل علی احد منهم مات ابدا ولا تقم علی قبره) لدفن او زیارة (انهم کفروا بالله ورسوله وماتوا وهم فسقون) کافرون. (تفسیر الجلالین ۱:۲۰۰ سورة التوبة آیت:۸۴)

﴿۳﴾ قال الملا علی القاری: ان استحلال المعصیة صغیرة کانت او کبیرة کفر اذا ثبت کونها معصیة بدلالة قطعیة.

(شرح فقه الاکبر ۱۵۲ استحلال المعصیة کفر)

الجواب: که لیونې داسې وی چه د بالغ کیدلو نه مخکښې هم لیونې وو نو په هغه باندې به جنازه د نابالغو پشان کولې شي، کما فی الدرالمختار علی هامش (ردالمحتار ج۱ ص۶۱۲) ولایستغفر فیها لصبی و مجنون ومعتوه لعدم تکلیفهم﴿۱﴾ او که مجنون بعدالبلوغ د مخکښې نه عاقل وو روستو لیونې شو نو په ده باندې به د غټو سړو پشان جنازه کوې شی. کما فی الشامیة تحت (قوله ومجنون ومعتوه) هذا الاصل فان الجنون والعته الطارئین بعد البلوع لا یسقطان الذنوب السابقه کما فی شرح المنیة ﴿۲﴾ وهوالموفق

دعا بعد الجنازه صفونو ماتولو نه پس جائز ده

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه دجنازې نه پس د صفونو ترتیب ختم شی او یو ځل سورت فاتحه او درې ځلې سورة اخلاص اولولی او په اجتماعی حالت سره د ټولو قبرستان والو د پاره د مغفرت دعا اوغواړي، نو په دې کښې اختلاف پیدا شوې دې یو صاحب وائی چه دا بدعت دې د حضور ﷺ او صحابه کرامو نه دا دعا ثابت نه ده او فقهائې کرام هم منع کوي، دویم صاحب وائی چه مذکوره د ثواب او ایصال طریقه نه بدعت دې او نه سنت دې بلکه جائز دي، حضور ﷺ د جنګ موته شهید حضرت جعفر طیار او زید بن حارثه رضی الله عنهم د شهادت نه پس دجنازې مونځ اوکړو او د هغوی دپاره ئې دعا اوغوښتله او صحابه کراموته ئې اووئیل چه تاسو هم د دوی دپاره دعائې مغفرت اوکړئ عبارت داسې دې، (فصلی علیه رسول الله ﷺ ودعاله وقاله استغفرواله، (فتح القدیر ۲:۴۵۶ فصل فی الصلوة علی المیت مطبوعه مصر) د فقهائې احناف بعضې بزرګان دعا بعد السلام ته مکروه وائی. او د بعضو په نزد (لاباس به ای بالدعاء بعدالتسلیم کما فی البحر عن الفضلی، که دا مسئله جائزه ده یا بدعت دې نو تفصیلی اولیکئ؟ بینواتوجروا

المستفتی: خالد محمود عثمانی... ۲۲ ذی الحجه ۱۳۹۴

﴿۱﴾ (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ۱:۶۴۵ باب صلاة الجنائز)

﴿۲﴾ (ردالمحتار هامش الدرالمختار ۱:۶۴۵ باب صلاة الجنائز)

الجواب: که عوام دا ضروری نه ګڼړی نو بدعت به نه وی بلکه سنت به وی.

لان السنة لا تنحصر فی فعل الرسول بل تعم القول والفعل والتقریر کما صرحوا به،

او ایصالِ ثواب د احادیثو او فقهي نه ثابت دي که مالی عبادت وي او که بدنی و ی لهٰذا دا کار به مشروع او مسنون وی او دعا بعد الجنازه چه کُله بعد کسر الصفوف وی نو په دې کښې هیڅ باك نشته.

لان اکثر الفقهاء قالوا بعدم الجواز ولکن لم یعللوه بعدم الوجود فی خیر القرون کما هو دأب الطائفة السلفیة والنجدیة. وهو حجة علیهم فی ترجمة القرآن بالهندیة والسلیمانیة وغیرها، وکذا فی تدوین العلوم بل عللوه بالتشبیه بالزیادة کما قال القاری فی المرقاة ولا یدعو للمیت لانه یشبه الزیادة فی صلوة الجنازة ۶: ۶۴ ویؤدیه التعبیر بلا یقوم بالدعاء ونظیره کراهة قعود الامام متوجها الی القبلة بعد صلوة الفجر والعصر. فافهم

د کسر الصفوف نه پس دُعا بعد الجنازه باندې بل سوال

سوال: د دعا بعد الجنازه متعلق د جناب د طرفنه جواب ملاؤ شو لیکن اوس هم هغه شکونه لرې نه شول، تاسو لیکلی چه د کسر الصفوف نه پس دعا بعد الجنازه و ی نو دې کښې هیڅ حرج نشته او په بل جز کښې لیکلی شوې دی که عوام دا ضروری نه ګڼړی نو بدعت به نه وي، بلکه سنت به وی. مؤدبانه التماس دې چه کله د حضور ﷺ نه د دعا بعد الجنازه ثبوت نشته او د صحابه کرامو معمول نه دې فقهائې کرام ورته مکروه وائی نو بیا دا سنت څنګه شوه؟ بینوا توجروا

المستفتی: خالد محمود عثمانی. ۱۳۰ محرم الحرام ۱۳۹۵هـ

الجواب: د السلام علیکم نه پس دې دا خبره واضحه وی چه بدعت د هغه څیز نوم دې چه په خیر القرون کښې نه بنفسه موجود وی او نه بدلیله موجود وی نو حیلې او دعا بعد الصلوة والجنازة او په اردو وغیره کښې د قران پاک

ترجمه کول، مدرسې جوړول او تالیف او تصنیف کول به بدعت نه وی. ﴿۱﴾ او که بدعت د هغه څیز نوم وی چه په هغه وخت کښې بنفسه موجود نه وی نو بیا به دا ټول کارونه بدعت وي، هم دا ځائې دې چه نجدی خلق پکښې پخپله هم په غلطئ کښې دی او نور مسلمانان هم ګمراه کوي، دغه شان واضحه دې وی چه حِل او حرمت دواړه شرعی امور دی، بغیر د دلیل نه نه حِل ثابتیږی او نه حُرمت ثابت کیدیشی ﴿۲﴾ په نجدیانو باندې تعجب دې چه هغوی د حُرمت د دعوې کولو باوجود هیڅ دلیل نشی پیش کولې، تاسو دا اصول مخې ته کیږدئ ټول نجدیت ختمولې شئ هم دا ددې عبارت تفصیل دې، وهو الموفق

د دعا بعد الجنازه. شرعی حیثیت

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه د جنازې د مونځ نه پس فوراً د دفن کولو نه مخکښې دعا غوښتل جائز دی یا نه؟ بعضې علماء

﴿۱﴾ قال العلامة ابن عابدین: (قوله صاحب بدعة) ای محرمة والا فقد تکون واجبة کنصب الادلة للرد علی اهل الفرق الضالة وتعلم النحو المفهم للکتاب والسنة ومندوبة کاحداث نحو رباط ومدرسة وکل احسان لم یکن فی الصدر الاول ومکروهة کزخرفة المساجد ومباحة کالتوسع بلذیذ المآکل والمشارب والثیاب کما فی شرح الجامع الصغیر للمناوی عن تهذیب النووی ومثله فی الطریقة المحمدیة للبر کلی.

(ردالمحتار هامش الدرالمختار ۱: ۴۱۴ مطلب البدعة خمسة اقسام)

﴿۲﴾ عن ابن عباس ...... فبعث الله نبیه ﷺ وانزل کتابه واحل حلاله وحرم حرامه فما احل فهو حلال وما حرم فهو حرام وما سکت عنه فهو عفو.

(سنن ابی داؤد ۲: ۱۸۳ باب مالم یذکر تحریمه)

وعن سلمان...... وما سکت عنه فهو مما عفی عنه رواه ابن ماجة والترمذی وقال هذا حدیث غریب وموقوف علی الاصح. (مشکوٰة المصابیح ۲: ۳۶۷ کتاب الاطعمة)

فرمائی چه په مذکوره طریقې سره دعا غوښتل بدعت دي بعضې فرمائی چه
صفونه مات شی او منتشر حالت کښې دعا او غواړی نو څه ګناه نه ده، بهر
حال په عوام الناس کښې انتشار جوړ شوې دې، ددې مسئلې وضاحت
اوکړئ ډیر مشکور به یو؟ بینوا توجروا

المستفتی: عبدالخالق مدرسه تعلیم القرآن مری. ۲۳/۱/۱۹۷۵

الجواب: دکسر الصفوف نه پس دعا کول جائز دي،

لان الامام الفضلی جوزه کما فی البحر ﴿۱﴾ وسائر الفقهاء وان کرهوه لاکن لا لاجل علم الوجود فی خیر القرون کما هو داب الفرقة النجدیة السلفیة لانه منقوض بترجمة القرآن فی السلیمانیة والهندیة وتدوین الکتب وتنظیم المدارس وغیره، بل لانه یشبه الزیادة فی صلوة الجنازة کما فی المرقاة ولا یدعو للمیت لانه یشبه الزیادة فی الصلوة الجنازة ۴: ۶۴ مطبوعه ملتان) ولذا عبروا بلا یقوم بالدعاء.

البته دا به هم ضروری او لازم ګڼړل بدعت وی. ﴿۲﴾ وهو الموفق

﴿۱﴾ قال ابن نجیم: لانه لا یدعو بعد التسلیم کما فی الخلاصه وعن الفضلی لا بأس به.
(البحر الرائق ۲: ۱۸۳ فصل السلطان احق بصلاته کتاب الجنائز)

﴿۲﴾ قال العلامة ابن نجیم: ولان ذکر الله تعالیٰ اذا قصد به التخصیص بوقت دون وقت او بشئ دون شئ لم یکن مشروعاً حیث لم یرد الشرع به لانه خلاف المشروع.
(البحر الرائق ۲: ۱۵۹ باب العیدین)

...

المقالة فی الدعاء بعد الجنازة

د نورو فرعی مسائلو پشان د دعا بعد الجنازه مسئله هم د عوامو او خواصو په مینځ کښې د انا مسئله جوړه شوې ده، اوپه دې بنیاد کفر او شرک او بدعت او تکفیر شروع شو دارالافتاء دارالعلوم حقانیه ته هم په ګڼړ تعداد کښې دا مسئله راتلل شروع شو. حضرت مفتی صاحب دامت برکاتهم په دې مقاله اولیکله اوپه مقالات کښې ئې شائع کړه، دکتاب الجنائز سره د مناسبت په بناء باندې په فتاوی کښې دعام فائدې دپاره شامل کولې شی. (از مرتب)

په دې مقاله کښې د دعا بعد الجنازه مسئله ذکر کولې شي، د جنازې نه پس د کسر الصفوف نه مخکښې دعا کول مکروه دي، او د کسر الصفوف نه پس دعا کول جائز دی البته دعا قبل السلام باندې اکتفاء کول د سلفو د تعامل سره موافق دي،

د پیغمبر علیه السلام او سلف صالحین نه ددې دعا کولو یا نه کولو متعلق د احادیثو ذخیره چُپ ده، په هغې کښې نه ددعا کولو روایت موجود دې او نه دنه کولو متعلق، که څوک د دا دعوی اوکړی چه پیغمبر علیه السلام او سلف صالحینو دا دعا نه ده کړې نو دا په پیغمبر علیه السلام باندې دروغ تړل دي، بهر حال دعا پخپله عبادت او دعبادت مغز دي، لیکن دا خاص دعا نه مطلوب ده او نه ممنوع بلکه مباح ده. ځکه چه اصل په اشیاؤ کښې اباحت دي. (کما صرح به ابن الهمام وغیره ویؤیده ما رواه ابو داؤد ان ماسکت عنه فهو عفو.. (سنن ابی داؤد ۲: ۱۸۳ باب مالم یذکر تحریمه)

او ددې دعا په اذان د صلوة عید باندې قیاس کول غلط قیاس دي، ځکه چه ددې دعا متعلق عدمِ ذکرعدمِ روایت او سکوت ثابت دي اواذان د اخترونو د مونځ باره کښې ذکرعدم ثابت دي، (وهوما رواه ابوداؤد: ان رسول الله ﷺ صلی العید بلا اذان ولا اقامة واباابکروعمررضی الله عنهما (۱: ۱۶۹) دعدم ذکر

نه عدم جوړول د سلفیانو او دهغوی دمتبعینو عادت دي.

که څوك دا اعتراض اوکړي چه د پیغمبر عليه السلام او بعضې صحابه کرامو رضی الله عنهم نه دا دعا ثابته ده چه پیغمبر عليه السلام فرمائي:

اذا صلیتم علی المیت فاخلصوا له الدعاء (رواه ابوداؤد ۲:۱۰۰)

او امام کاساني فرمائي چه د حضرت عمر رضی الله عنه نه یو ځل جنازه اوشوه نو دوباره ئې د جنازې کولو اراده اوکړه نو نبی عليه السلام ورته اوفرمائیل (الصلاة علی الجنازة لا تعاد ولکن ادع للمیت واستغفرله) (بدائع ۱: ۳۱۱) او دغه شان امام کاساني د ابن عباس ابن عمر او عبدالله بن سلام رضی الله عنهم اجمعین نه روایت کړې دي چه کله به ددوی نه جنازه اوشوه نو په دعا به ئې اکتفاء کوله (بدائع ۱:۳۱۱) (۱)

ددې اعتراض جواب دادې چه ټولو محدثینو او فقهاؤ حدیث د ابوداؤد په دعا قبل السلام باندې حمل کړې دي، او ددې نورو روایتونو نه جواب دادې چه د چانه جنازه اوشي او دعا اوکړي نو دا محل د نزاع نه ده. محل د نزاع د جنازې کونکو دعا ده.

[فائده] د ډیرو مفسرینو او فقهاؤ د کلام نه ددې دعا منع معلومیږي، او اکثرو پکښې څه دلیل نه دې ذکر کړې او بعضو دلیل ذکر کړې دې مثلاً صاحب د بزاز یه فرمائي (لا یقوم بالدعاء بعد صلاة الجنازة لانه دعاء مرة لان اکثرها دعاء (هامش هندیة ۴: ۸۰) یعنی جنازه دعا ده او که د هغې نه پس دعا اوکړي شي نو د جنازې تکرار به لازم شي، د بزازیه ددې عبادت نه دا مراد نه دې چه

(۱) قال الکاسانی: ولنا ماروی ان النبی صلی الله علیه وسلم صلی علی جنازة فلما فرغ جاء عمر ومعه قوم فاراد ان یصلی ثانیا فقال له النبی صلی الله علیه وسلم الصلاة علی الجنازة لا تعاد ولکن ادع للمیت واستغفرله وهذا نص فی الباب وروی ان ابن عباس وابن عمر رضی الله عنهم فاتتهما صلاة علی جنازة فلما حضرا ما زادا علی الاستغفار له، وروی عن عبد الله بن سلام انه فاتته الصلاة علی جنازة عمر رضی الله عنه فلما حضر قال ان سبقتمونی بالصلاة علیه فلا تسبقونی بالدعاء له. (بدائع الصنائع ۲: ۴۸ کیفیة الصلاة علی الجنازة)

که د سلام نه مخکښې یو ځل دعا اوشي او بیا د سلام نه پس په دوئم ځل دعا اوشي نو تکرار د دعا به لازم شي. که ددې عبارت نه هم دا مراد واخستلې شي نو د هر مونځ نه پس به ددعا منع لازم شي، ځکه چه د سلام نه مخکښې یو ځل مسنون دعا شته یا لکه څنګه چه صاحب مرقاة ملا علی قاری رحمه الله فرمائي (لانه یشبه الزیادة فی صلاة الجنازة (۴: ۶۴) الفصل الثالث باب المشی با لجنازة) او تکرار د جنازې او په هغې باندې زیاتوالې هغه وخت لازمیږي چه په صفونو کښې ولاړ وي، او دعا کوي، او چه کله صفونه مات شي نو بیا دا توهمات نه لازمیږي او دې نکتې ته هغې فقهائې کرامو اشاره کړې ده کوم چه د لایقوم بالدعاء نه طویل تعبیر کوي او د لایدعو نه په مختصر تعبیر نه کوي، او هم دا حکمت دې د فرائضو پسې متصل د فرضو په ځائې کښې د سنتو د منع کولو،

کوم خلق چه ددې د کراهیت ثابتولو د پاره دا دلیل پیش کوي چه دا دعا پیغمبر عليه السلام او سلفو صالحینو نه ده کړې نو دا حنفي دلیل نه دې بلکه سلفي دلیل دې. او دا دلیل د دریو وجوهاتو په بنا باندې غلط دې.

(۱) دا په پیغمبر عليه السلام او سلفو صالحینو باندې دروغ تړل دي، د هغوی نه ددې دعا متعلق هیڅ روایت موجود نه دې. او د عدم ذکر اود ذکر عدم په مینځ کښې فرق نه کول غباوت یا غوایت دي، (۱)

(۲) د عدم فعل نه عدم جوازنه ثابتیږي، ځکه چه حدیث صرف فعل ته نه وئیلې کیږي بلکه قول، فعل او تقریر درې واړو ته وئیلې کیږي (۲) او فقهائې

(۱) مفتی کفایت الله دهلوی فرمائي چه د یو څیز د نه ذکر کیدلو سره د هغې عدم نه لازمیږي (فان عدم الثبوت لا یستلزم ثبوت العدم وهذا ظاهر جدا) کفایت المفتي ۳:۳۴۸ فصل سوم د فرائض نه بعد د دعا مقدار)

(۲) قال السید شریف الجرجانی: المرفوع هو ما اضیف الی النبی صلی الله علیه وسلم خاصة من قول او فعل او تقریر سواء کان متصلاً او منقطعاً.
(الرسالة فی فن اصول الحدیث الملحقه بالجامع الترمذی ص ۲)

کرام او مشایخ کله د ا تعبیر کوی نو دیکښې اختصار کیږی د هغوی مراد
داوی چه نه ئې کړې دې نه ئې وئیلې دی او نه ئې قرار ګرځولې دي (فلراجع
الیٰ التعلیق الممجد علیٰ ها مش موطاءالامام محمد ۱٤٤)
(۳) دا دلیل جمعًا او منعًا منقوض دې، پیغمبر عليه السلام په اردو او پښتو کښې
د قرآن ترجمه نه ده کړې او د محققینو په نزد اذان ئې هم نه دې کړې او د
صحیح روایاتو مطابق ئې پرتوګ نه دې اغوستې او دغه شان د رکوع په
وخت کښې ئې رفع الیدین کړې او په مونځ کښې ئې خبرې کړې دې، فافهم
که څوک اعتراض اوکړی چه دعبادت دپاره دخپل طرفنه څه وخت مقررکول
مکروه دی لکه چه صاحب د بحرالرائق د یو تعلیل په ضمن کښې فرمائیلې دی:
ولان ذکر الله اذا قصد به التخصیص بوقت دون وقت او بشیئ دون شیئ لم یکن مشروعا حیث لم یرد الشرع به لانه خلاف المشروع (۲:۱۵۹)
نو ددې جواب دادې چه شرع او وحې ددې دعا متعلق ساکت دی نو د
ابوداؤد دحدیث په بناء چه (وما سکت عنه فهو عفو ﴿۱﴾ دا دعا به عفو او
مباح وی او مشروع نه یعنی فرض، واجب به نه وی او مکروه به هله وی چه د
جنازې د لواحقاتو او مکملاتو په طور باندې اوکړې شی ګڼې مکروه به نه
وی لکه چه صاحبِ بحر ورته اشاره کړې ده.
حیث قال فی البحر ۲:۱۵۹ ولا یکبر فی طریق المصلی عند ابی حنیفة ای حکما للعید ولکن لو کبر لانه ذکر الله تعالیٰ یجوز ویستحب ﴿۲﴾ انتهیٰ ﴿۳﴾.

﴿۱﴾ (سنن ابی داؤد ۲:۱۸۳ باب مالم یذکر تحریمه)
﴿۲﴾ (البحر الرائق ۲:۱۵۹ باب العیدین)
﴿۳﴾ وفی منهاج السنن: قد ثبت الدعاء بعد صلاة الجنازة ممن فاتته الجنازة مثل ابن عمر وعبد الله بن سلام، واما الدعاء ممن صلیٰ علیها فذخیرة الاحادیث ساکتة عنه فمن ادعیٰ انه علیه الصلاة والسلام دعا بعدها او ادعی انه لم یدع بعدها فدخل فی حدیث من کذب علی متعمداً فلیتبؤ مقعده من النار ولو قال الخصم لو دعا بعدها لبلغ الینالجاز لنا ان نقول لو لم یدع لبلغ الینا کما بلغ الینا انه ما اذن وما اقام لصلاة العید،......(بقیه حاشیه په راروانه صفحه)

د غائبانه جنازې حکم

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه د مړی په عدم موجود ګئ کښې جنازه کیدیشی یا نه؟ یعنی غائبانه د جنازې مونځ لکه څنګه چه د شاه فیصل بادشاه په مرګ باندې ډیرو ملکونو کښې شوې وه؟ بینوا توجروا

المستفتی: خلیل الله تهائی لینډ...... ۲۰\۱ اپریل ۱۹۷۵

الجواب: محترم المقام محمد خلیل الله صاحب سلامت اوسیږې
د السلام علیکم نه پس دې واضحه وی چه د احنافو او موالکو په نزد جنازه علی الغائب مشروع نه ده، او د شوافعو او حنابله په نزد مشروع ده، هغوی وائی چه پیغمبر عليه السلام په نجاشی باندې غائبانه جنازه کړې ده، (متفق علیه ﴿۱﴾ او حقیقت دادې چه پیغمبر عليه السلام نجاشی نه علاوه چرته په بل غائب باندې د جنازې مونځ نه دې کړې، حال دا چه پیغمبر عليه السلام ته په بعضې وختونو کښې په وخت خبرشوې دې، لکه چه امام بخاری رحمه الله روایت کړې چه زید، جعفر او ابن رواحه رضی الله عنهم چه په غزوه موته کښې شهیدان شوی وو...

(بقیه حاشیه) وبالجملة انه لا بد من الفرق بین عدم الروایة وبین روایة العدم نعم منع عنه الفقهاء، واکثرهم لم یذکروا دلیل المنع، والبعض عللوا المنع بالزیادة علی الجنازة والبعض الآخر عللوه بتکرار الجنازة، وکلتا القبیحتین انما تلزمان اذا ادعا قائما فی الصف دون بعد کسر الصف، وکذا اکثر الفقهاء یعبرون بلفظ طویل ای لا یقوم بالدعاء، ولا یعبرون بلفظ مختصر ای لا یدعو، فیکون الدعاء بعد کسر الصف عفو او مباحا لحدیث ما سکت عنه فهو عفو رواه ابوداؤد. نعم کم من مباح یصیر ممنوعا لعارض مثل الالتزام وغیره واعلم ان الفقهاء الحنفیة لم یعللوا هذا المنع بانه لم یوجد فی خیر القرون فانه دلیل سلفی منقوض جمعاً ومنعاً. (منهاج السنن شرح جامع السنن ۳:۲۱٦ باب ماجاء فی الصلاة علی القبر)
﴿۱﴾ عن ابی هریرة ان رسول الله صلی الله علیه وسلم نعی النجاشی فی......(بقیه حاشیه په راروانه صفحه)

د هغوی د مرګ خبر پیغمبر علیه السلام ته شوې وو، (رواه البخاري) ﴿۱﴾ لهذا دا خاص فعل خوبه یا په دې حمل کړې شی چه د نجاشی بدن اوجسد حاضر کړې شوې وو، اود منځ نه حجاب لرې کړې شوې وو، لکه څنګه چه امام واقدی په ابن عباس رضی الله عنه باندې حواله ورکړې ده. ﴿۲﴾ اویا به دا دنجاشی په خصوصیت باندې حمل کولې شی. وهو الظاهر ﴿۳﴾ وهو الموفق

(بقیه حاشیه) الیوم الذی مات فیه وخرج الی المصلیٰ فصف بهم وکبر اربعا. (صحیح البخاری ۱: ۱۶۷ باب الرجل ینعیٰ الی اهل المیت بنفسه)

﴿۱﴾ عن انس بن مالک قال قال النبی صلی الله علیه وسلم اخذالرایة زید فاصیب ثم اخذها جعفر فاصیب ثم اخذها عبد الله بن رواحة فاصیب وان عینی رسول الله صلی الله علیه وسلم لتذرفان ثم اخذها خالد بن الولید من غیر امرة ففتح له. (صحیح البخاری ۱: ۱۶۷ باب الرجل ینعیٰ الیٰ اهل المیت بنفسه)

﴿۲﴾ وفی المنهاج: والجواب عن حدیث الصلاة علی النجاشی انه رفع الحجاب کما ذکره الواقدی عن ابن عباس ورواه ابوعوانة وابن حبان فی صحیحه عن عمران بن حصین فان قیل یعارضه ما اخرجه الطبرانی من حدیث مجمع بن جاریة قال فصففنا خلفه صفین وما نری شیأً قلنا لعلها کشفت لبعض دون بعض، او نقول کشفت للنبی صلی الله علیه وسلم دون الصحابة وهو کاف لصحة صلاة المقتدین.

(منهاج السنن شرح جامع السنن ۴: ۲۱۷ باب صلاة النبی صلی الله علیه وسلم علی النجاشی)

﴿۳﴾ قال الحصکفی: وشرطها ایضا حضوره ووضعه امام المصلی فلا تصح علی غائب ...... وصلاة النبی صلی الله علیه وسلم علی النجاشی لغویة او خصوصیة قال ابن عابدین: (قوله لغویة) ای المراد بها مجرد الدعا وهو بعید (قوله او خصوصیة) او لانه رفع سریره حتیٰ رآه علیه الصلاة والسلام بحضرته فتکون صلاة من خلفه علی میت یراه الامام وبحضرته دون المأمومین وهذا غیر مانع من الاقتداء...... من جملة ذلک انه توفی خلق کثیر من اصحابه صلی الله علیه وسلم من اعزهم علیه القراء ولم ینقل عنه انه صلی علیهم مع حرصه علی ذلک.

(الدرالمختار مع ردالمحتار ۱: ۶۴۱ باب صلاة الجنائز)

د بالغانو او نابالغانو په مشترکه جنازه کښې به دواړه دعا ګانې لوستلې کیږي

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه د څلورو کسانو په یو ځائې جنازه بهتر ده، (چه دوه زنانه بالغې او دوه بچی وي) او که نه جدا جدا؟ او د بالغ او نابالغ د پاره چه کومې دعا ګانې دی کومې به لوستلې کیږی؟ بینوا توجروا

المستفتی: مولوی صادق صوابی مردان........ ۱۳۱۲۱۱۹۷۲

الجواب: په دې صورت کښې یوه جنازه کول صحیح دی.

یشیر الیه ما فی الهندیة (۱: ۱۷۵) فیصف الرجال الی جهة الامام ثم الصبیان ثم الخناثیٰ ثم النساء ثم المراهقات ولو کان الکل رجالا روی الحسن الخ ﴿۱﴾ وبمعناه فی الدرالمختار والشرح الکبیر وغیره

لیکن بهتر داده چه ځان ځانته مونځ پرې اوکړی شی.

ی الدرالمختار ۱: ۸۲۱ اجتمعت الجنائز فافراد الصلاة علی کل واحدة اولیٰ من الجمع ﴿۲﴾ (هامش ردالمحتار ۱: ۸۲۱)

لیکن د دریم تکبیرنه پس به اللهم اغفرلحینا الخ،، او اللهم اجعله لنا..الخ دواړه دعا ګانې جمع کولې شی.

(فتاویٰ دارالعلوم دیوبند ۵: ۳۶۳) ﴿۳﴾ قلت هو مقتضی القواعد ایضا فافهم. وهو الموفق

په قاتل، غل، لاره شوکونکي، مفرور او باغی باندې د جنازې حکم

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه یو کس اجرتی قاتل،

﴿۱﴾ (فتاویٰ عالمگیریة ۱: ۱۶۵ الفصل الخامس فی الصلاة علی المیت)
﴿۲﴾ (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ۱: ۶۸۴ باب الجنائز)
﴿۳﴾ (فتاویٰ دارالعلوم دیوبند ۵: ۳۶۳ فصل خامس نماز جنازه)
وقال الشرنبلالی: بقی ما اذا کان فهیم مکلفون وصغار والظاهر انه یأتی بدعاء الصغار بعد دعاالمکلفین کما مر. (حاشیة الطحطاوی ۵۹۳ باب احکام الجنائز)

غل ډاکو، لاره شوکونکي مفرور او باغی وی او بيا په ډاکه يا غلا کښې مړ شی آيا د داسې کس جنازه او هغه ته غسل ورکول جائز دي؟ بينوا توجروا

المستفتي: نامعلوم ۱۲|۱|۱۹۸۲

الجواب: په داسې کس دې څلور پنځه کسان جنازه اوکړی د جماتونو په امامانو او علماؤ باندې دا ضروری نه ده چه په داسې کس باندې جنازه اوکړی ځکه چه جنازه فرض کفايه ده، او سړې د اکرام او عزت قابل نه دې.﴿۱﴾ وهو الموفق

د سخت باران په وجه جمات کښې جنآزه کول جائز دي

سوال: علمائې دين دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه کله مسلسل باران وی د جنازې د مونځ د پاره به د کوم ځائې منتخب کول موزون وي؟ که د باران په وجه جمات کښې جنازه ادا کړې شی نو دې صورت کښې د مړی مخ ليدل مناسب دی يا نه؟ بينوا توجروا

المستفتي: محمد يعقوب قريشی ايبټ اباد مانسهره....۲۳|۸|۱۹۷۳

الجواب: د باران وغيره په وجه جمات کښې د جنازې مونځ کول جائز دي،

كما فى ردالمحتار ۱:۸۲۹ انما تكره فى المسجد بلاعذر فان كان فلا ومن الاعذار المطر كما فى الخانية والاعتكاف كما فى المبسوط﴿۲﴾

او د مړی مخ کتل اګرچه جائز دي،

﴿۱﴾قال العلامة الكاسانى: واذا ثبت الحكم فى البغاة ثبت فى قطاع الطريق، لانهم فى معناهم اذهم يسعون فى الارض بالفساد كالبغاة فكانوا فى استحقاق الاهانة مثلهم...... وقال ابويوسف يصلى عليه وكذلک من يقتل على متاع ياخذه والمكابرون فى المصر بالسلاح لانهم يسعون فى الارض بالفساد فيلحقون بالبغاة والله اعلم.

(بدائع الصنائع ۲:۴۹ قبيل فصل فى كيفية الصلاة على الجنازة)

﴿۲﴾(ردالمحتار هامش الدرالمختار ۱:۶۵۴ مطلب فى كراهة صلاة الجنازة فى المسجد)

كما فى الهندية ۵:۳۸۷ ولا باس بان يرفع ستر الميت ليرىٰ وجهه وانما يكره ذلک بعد الدفن ﴿۱﴾

ليکن مړې د جنازې نه پس په جمات کښې ايسارول مکروه دی. ﴿۲﴾ وهو الموفق

د جنازې په درود کښې د درود ابراهيمی نور الفاظ ثابت دی

سوال: علمائې دين دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه په جنازه کښې درود ابراهيمی لوستلې کيږی ليکن بعضې خلق پکښې نور الفاظ هم شاملوی لکه (وسلمت وبارکت ورحمت وترحمت الخ د بنده خيال دې چه دا بدعت دې دا آخری الفاظ خلقو د ځان نه جوړ کړې دی شرعاً څه حکم دې؟ بينوا توجروا

المستفتي: حافظ عبدالرزاق غزبی مسجد حضرواټک....۲۹|۷|۱۹۸۹ء

الجواب: ټولو فقهائې کرامو ليکلی دی چه په جنازه کښې به دا د مونځ والا درود ابراهيمی لوستلې کيږی. ﴿۳﴾ او دا نور الفاظ هم په غير مشهور رواياتو کښې ثابت دي، ﴿٤﴾ كما لا يخفى على من راجع

﴿۱﴾(فتاوىٰ عالمگيرية ۵:۳۵۱ الباب السادس عشر فى زيارة القبور وقرأة القرآن)

﴿۲﴾قال العلامة ابن نجيم: وهذا الاطلاق فى الكراهة بناء على ان المسجد انما بنى للصلاة المكتوبة وتوابعها من النوافل والذكر وتدريس العلم وقيل لا يكره اذا كان الميت خارج المسجد وهو مبنى على ان الكراهة لاحتمال تلويث المسجد.

(البحر الرائق ۲:۱۸۷ فصل السلطان احق بصلاته)

﴿۳﴾قال العلامة ابن عابدين: (قوله كما فى التشهد) اى المراد الصلاة الابراهيمية التى يأتى بها المصلى فى قعدة التشهد. (ردالمحتار هامش الدرالمختار ۱:۶۴۴ مطلب هل يسقط فرض الكفايه بفعل الصبى باب الجنائز)

﴿۴﴾عن كعب بن عجرة قال قلت يارسول الله هذا السلام عليک قد علمناه فكيف الصلاة عليک؟ قال: قولوا: اللهم صل على محمد وعلىٰ آل......(بقيه حاشيه اگلے صفحه پر)

الی شروح دلائـل الخیرات، لهذا دا زیادت بدعت ګرځول پخپله بدعت دي(۱) وهو الموفق

د خنثیٰ مشکل د جنازې طریقه

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه د خنثی مشکل جنازه به د ښځو پشان کولې شي یا د سړو پشان. په دې مسئله کې د امامانو راجح قول بیان کړئ؟ بینوا توجروا

المستفتی: شهزادګل شیوه مردان......۲۴/۸/۱۹۷۵

(بقیه حاشیه)محمد کما صلیت علی ابراهیم وعلیٰ آل ابراهیم وبارک علی محمد وعلیٰ آل محمد کما بارکت علی ابراهیم وعلیٰ آل ابراهیم انک حمید مجید. قال: ابو محمد عبد الرحمن کوثر البرنی فی تعلیقه: فی اسناد المصنف یزید بن ابی زیاد وهو ضعیف کان شیعیا، انظر التقریب (رقم ۲: ۳۶۵) ومن طریقه اخرجه احمد فی مسنده (۴: ۲۴۴) لکن اصل الحدیث ثابت صحیح من حدیث الصحیحین ففی صحیح البخاری عن عبد الرحمن بن ابی لیلیٰ قال: لقینی کعب ابن عجرة فقال: الا اهدی لک هدیة سمعتها من النبی ﷺ فقلت: بلی فاهدها لی، فقال: سألنا رسول الله ﷺ فقلنا: یا رسول الله کیف الصلوٰة علیکم اهل البیت، فان الله قد علمنا کیف نسلم علیک، قال: قولوا" اللهم صل علیٰ محمد وعلیٰ آل محمد کما صلیت علی ابراهیم وعلیٰ آل ابراهیم انک حمید مجید، اللهم بارک علیٰ محمد وعلیٰ آل محمد کما بارکت علیٰ ابراهیم وعلی آل ابراهم انک حمید مجید، اخرجه البخاری فی الانبیاء (رقم: ۳۱۹۰) واخرجه مسلم (۱: ۱۷۵) الا انه لم یقل (وعلیٰ آل ابراهیم) واخرجاه من حدیث ابی حمید الساعدی رضی الله عنه ایضا ببعض اختلاف فی اللفظ.

واخرجه مسلم من حدیث ابی مسعود الانصاری رضی الله عنه ایضا وفی آخره: کما بارکت علیٰ آل ابراهیم فی العالمین انک حمید مجید.

(عمل الیوم واللیلة لابن السنی ۸۵ باب کیف الصلاة علی النبی ﷺ)

وهکذا جمع الشیخ المحدث مولانا محمد ذکریا الکاندهلوی عدة صیغ الصلاة الابراهیمیة فی رسالته "فضائل درود شریف" فلیراجع. (ازمرتب)

(۱) وفی المنهاج: اعلم انه لم یرد فی هذه الروایة اجتماع ......(بقیه حاشیه په راروانه صفحه)

جواب: لم اجده صریحا فالاحوط ان یرجع الیه ضمیر المذکر بتاویل الشخص او ضمیر المونث بتاویل النفس فافهم فانه لا اشکال بعد البلوغ(۱). وهو الموفق

د مسلمانې مور یا مور پلار د متابعت د وجې نه به په بچې باندې جنازه کولې شي

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه یوماشوم مړشو، نو مولوی دجنازې کولو نه انکار اوکړو اوهغوی وئیل چه د بچی د مور پوره حال معلوم نه دې، چه د فلانکی کس نه د حمل جوړیدلو نه مخکښې ئې نکاح کړې ده یا روستو خاوند او ښځه دواړ وائی چه مونږ په فلانکی مولوی صاحب باندې چه د پیښور اوسیدونکې دې نکاح تړلې ده، نو دلته د پښتون ګرئ نه هغه مولوی له لاړلو پیښور ته لیکن هغه عالم سره ملاؤ نه شو، دلته وارثانو

(بقیه حاشیه)ابراهیم وآل ابراهیم وخلت اکثر طرق حدیث کعب بن عجرة عن اجتماعهما فادعی ابن تیمیة وصاحبه ابن القیم عدم صحة اجتماعهما وعدم ثبوتهما فی روایه صحیحة وهذه غفلة وعجلة فقد ثبت ذلک فی حدیث کعب بن عجرة فی صحیح البخاری فی کتاب الانبیاء ۱: ۴۷۷ وکذا فی الشطر الثانی من حدیث ابی سعید الخدری فی الصحیح من الدعوات ۲: ۹۴۰ وفی التفسیر ۲: ۷۰۸ کذا فی معارف السنن.

(منهاج السنن شرح جامع السنن ۳: ۳۵ باب صفه الصلوٰة علی النبی ﷺ)

(۱) چه کله خنثیٰ مشکل بالغ وی نو بیا خو هیڅ اشکال نشته ځکه چه د بالغانو ښځو سړو پوشان جنازه کولې کیږی. په هغې کښې دعا په وخت کښې د ضمیر فرق نه وی. البته چه نا بالغه وی نو د بالغینو دعا ځانته ده چه په هغې کښې د مذکر او د مؤنث د ضمیر فرق موجود دې.

حیث قال العلامة شرنبلالی: اما اذا کان صغیراً او مجنونا فلیقل اللهم اجعله لنا فرطاً واجعله لنا ذخراً واجعله لنا شافعا ومشفعاً (الجوهرة النیرة ۱: ۱۳۰)

پس په خنثی مشکل کښې دواړه طرفونه موجوددی لهذا چه هریوضمیرورته راجع کړې نوجائزدی، وهکذافی فتاویٰ دارالعلوم دیوبند ۵: ۳۵۰ قال الشیخ عزیز الرحمن: اللهم اجعله لنافرطا بـضمیرمذکر اووائی ځکه چه دامؤنث طرفته هم په تاویل دشخص راجع کیدیشي، اودمونث په ضمیرسره هم صحیح دی په تاویل دنفس سره.. فقط(ازمرتب)

هغه مړي دفن کړو بغیر د جنازې نه.اوس چه دا مولوی صاب د پیښور نه واپس راغې نو په قبر ئې جنازه اوکړه نو آیا داسې کول صحیح دي؟ بینوا توجروا

المستفتی: میاں زرین مدرسه تعلیم القران پشون ګړهی نوشهره۱۹۲۹ء۲۰۱۱۱۱

الجواب: چونکه دا ماشوم د والدینو یا صرف د مور د متابعت په وجه مسلمان دي، ﴿۱﴾او فقهائې کرام په ده باندې د جنازې کولو نه منع نه کوی. لهٰذا په ده باندې جنازه نه کول غلطی ده. او په قبر باندې جنازه کول.(د ریزه ریزه کیدلو نه مخکښې) جائز او صحیح ده. فلیراجع الی الشرح الکبیر والدر المختار وغیرهما ﴿۲﴾ وهوالموفق

د حرامی په غوږ ونو کښې د اذان او جنازې حکم

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه ولد الحرام یعنی ولد الزنا چه د چا پلار معلوم نه وی د هغه په غوږ کښې به د شریعت مطابق اذان او اقامت وئیلې کیږی یا نه؟ دغه شان که دا بچې مړشو نو په ده باندې د جنازې کولو شرعی حکم څه دې؟ بینوا توجروا

المستفتی: فضل کریم خطیب راجګان کهوټه راولپنډي

﴿۱﴾قال العلامة ابن عابدين: اى فان الصبى يصير مسلما لان الولد يتبع خير الابوين دينا.

(ردالمحتار هامش الدرالمختار ۱:۶۵۶ مطلب فى حمل الميت باب صلاة الجنائز)

﴿۲﴾قال العلامة الحصكفى: فيصلى على قبره مالم يتمزق وان دفن واهيل عليه التراب بغير صلاة او بها بلا غسل او ممن لا ولاية له صلى على قبره استحسانا مالم يغلب على الظن تفسخه من غير تقدير هو الاصح وظاهره انه لو شك فى تفسخه صلى عليه.

(الدرالمختار على هامش ردالمحتار ۱:۶۵۲ باب صلاة الجنائز)

(وهكذا فى الغنية المستملى المعروف بالكبيرى ۵۴۲ الرابع فى الصلاة فصل فى الجنائز)

الجواب: دا هلک به صرف مور طرفته منسوب کیږی زانې(زنا کار) طرفته نه که مور ئې مسلمانه وه نو دا هلک به هم مسلمان وي. لان الولد يتبع خير الابوين، والمحقق هنا الحصر فى الام﴿۱﴾او په ده باندې جنازه کول جائز دی ځکه چه دا هلک د مور د متابعت د وجې نه مسلمان دې،دغه شان په زانی او زانیه هم جنازه کول جائز دی.(لحديث رواه ابوداؤد صلوا على كل بروفاجر﴿۲﴾ نو ولد الزناچه مجرم هم نه دې په هغه به په طريق اولى سره جنازه کولې کیږی.او کوم مړي چه د جنازې نه مستثنٰی کړې شوې دي دا دهغوی نه خارج دي فليراجع الى الدرالمختار باب الجنائز ﴿۳﴾ نو په ده به د مسلمانانو ماشومانو احکامات جاری کیږی. وهوالموفق

که په اوقاتِ مکروه کښې جنازه حاضره شی نو جنازه مکروه نه ده

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه که جنازه عندالطلوع، عندالزوال،اویا عندالغروب تیاره شی نوآیا به دې اوقاتوکښې دجنازې مونځ کول جائزدي؟ که جائز نه وی نوشامی جلداول عالمګیری جلد اول ولې فتوٰی ورکړې چه سجده تلاوت مؤخر کړئ او د جنازې په حاضریدلو باندې تاخیر مه کوئ ځکه چه دا مکروه دي، د جنازې مونځ فوراً ادا کړئ، او د حدیث نه هم دا واضح دی چه حضور ﷺ حضرت علي رضی الله عنه ته فرمائیلي وو

﴿۱﴾قال العلامة ابن عابدين: قال فى شرحه او اسلم احد ابويه يجعل مسلما تبعا سواء كان الصغير عاقلا اولم يكن لان الولد يتبع خير الابوين دينا.

(ردالمحتار ۱:۶۵۵ مطلب فى حمل الميت باب صلاة الجنائز)

﴿۲﴾(سنن ابى داؤد ۱:۳۵۰ باب فى الغزو مع ائمة الجور كتاب الجهاد)

﴿۳﴾قال العلامة الحصكفى: وهى فرض على كل مسلم مات خلا اربعة بغاة وقطاع طريق فلا يغسلوا ولا يصلى عليهم اذا قتلوا فى الحرب وكذا اهل عصبة ومكابر فى مصر بسلاح وخناق خنق غير مرة فحكمهم كالبغاة.

(الدرالمختار على هامش ردالمحتار ۱:۶۴۲ باب صلاة الجنائز)

چه په څلور ځیزونو کښې ناوخته کوه مه، په هغې کښې یوه جنازه هم ده،او هغه شامی او شرح الیاس هم نقل کړی دي، د جواز اوعدم جواز په صورت کښې چه کومه فیصله وی د هغې نه مونږ خبر کړئ؟بینوا توجروا

المستفتی: میر ولی الله بټل مانسهره......۱۳\۵\۱۹۷٦

الجواب: جنازه چه کله په دې وختونو کښې حاضره شی نو جنازه کول به مکروه نه وی،(لما ذکر المستفتی لکن معرفة الحضور امر مهم﴿۱﴾ وهوالموفق

د جنازې په نیت کښې د بعضې الفاظو پرېخودل

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه ځمونږ په کلی کښې یو سړې مړ شوې وو ،د جنازې کولو والا مولوی صاحب خلقو ته د جنازې نیت په اوچت آوازداسې اوښودلو(څلور تکبیرونه د جنازې مونځ کوم فرض کفایه، ثنا خاص د الله تعالی د پاره، دعا دپاره ددې حاضر مړی په دې حاضر امام پسې مخ مې د کعبې شریفې په لور که الله اکبر. په دې نیت کښې ئې د درود شریف تذکره نه ده کړې ددینه پس یوه بله جنازه کول وو د جنازې شروع کولو

﴿۱﴾قال العلامة ابن عابدین: (قوله فلو وجبتا فیها) ای بان تلیت الآیة فی تلک الاوقات او حضرت فیها الجنازة...... قوله ای تحریما فانه اذا کان الافضل عدم التاخیر فی الجنازة فلا کراهة اصلا وما فی التحفة اقره فی البحر والنهر والفتح والمعراج لحدیث ثلاث لا یؤخرن منها الجنازة اذا حضرت وقال فی شرح المنیة والفرق بینها وبین سجدة التلاوة ظاهر لان التعجیل فیها مطلوب مطلقا الا لمانع وحضورها فی وقت مباح مانع من الصلاة علیها فی وقت مکروه بخلاف حضورها فی وقت مکروه وبخلاف سجدة التلاوة لان التعجیل لا یستحب فیها مطلقا ای بل یستحب فی وقت مباح فقط فثبتت کراهة التنزیه فی سجدة التلاوة دون صلاة الجنازة.

(ردالمحتار هامش الدرالمختار ۱:۲۷۵ مطلب فی تکرار الجماعة والاقتداء بالمخالف)

نه مخکښې یو سړې د جنازې د نیت اورولو متعلق امام صاحب ته اووئیل امام په دویم ځل نیت اوښودلو نو په هغې کښې امام صاحب ته اووئیلې شو چه درود د پیغمبر علیه السلام د پاره ولې نه ښائې؟ امام صاحب ورته جواب ورکړو چه درود په مینځ کښې راځی ددینه پس خلق ډېر فساد ته نزدې شول چه امام صاحب د پیغمبر علیه السلام سره دشمنئ او بخل نه کار واخستلو، په دغه وخت کښې څومره خلق موجود وو کنځلې ئې کولې او لاړل، ددې متعلق او فرمایئ چه دا جنازه اوشوه یا نه.؟ بینوا توجروا

المستفتی:غلام حسین کیملپور......۲۰\۵\۱۹٦۹

الجواب: په جنازه کښې د جنازې نیت کول ضروری نه دې او صرف اراده کافی ده،﴿۱﴾ او باقی دا الفاظ چه درود شریف واسطې پیغمبر علیه السلام ددې وئیل اونه وئیل برابر دي، لهذا امام صاحب په حقه دې او خلق د بې علمئ په وجه په غلطئ دي، وهوالموفق

په قبرستان کښې د جنازې مونځ او د مړی منتقل کولو په وجه د دویمې جنازې حکم

سوال: علمائې کرام دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه (۱) د پخوانئ زمانې نه یو قبرستان دې اوس پکښې نه قبرشته اونه د قبرنښه وغیره بلکه یو صفا میدان پاتې شوې دې، آیا په دې د جنازې مونځ کول جائز دی.؟ (۲) یو مړې چه جنازه، غسل کفن دفن ئې شوې دې، دوه ورځې پس که دا مړې بل ځائې ته منتقل کړی او دفن کوی ئې نو آیا دې مړی دپاره په دویم ځل غسل کفن یا

﴿۱﴾وفی الهندیة: فالامام والقوم ینوون ویقولون نویت اداء هذه الفریضة عبادة الله تعالی متوجها الی الکعبة مقتدیا بالامام ولو تفکر الامام بالقلب انه یودی صلاة الجنازة یصح ولو قال المقتدی اقتدیت بالامام یجوز کذا فی المضمرات.

(فتاوئ عالمگیریة ۱: ۱٦۴ الفصل الخامس فی الصلاة علی المیت)

جنازه کول صحیح دی؟ مدلل جواب باندې حکم صادر کړئ، واجرکم علی الله

المستفتی: ایم عبد الغفور گهمبیری مری هزاره....۱۳/۱/۱۹۶۹

الجواب: (۱) دجنازې مونځ په قبرستان کښې کول جائزدی نوپه هوار میدان کښې به په طریقه اولی جائزوی:

والدليل عليه جواز صلاة الجنازة عند محاذاة الميت اجماعا ولان الفقهاء صرحوا بجواز صلاة الجنازة على القبر فى بعض الصور، فى الدرالمختار: وان دفن بغير صلاة صلى على قبره ﴿۱﴾ ولان النبى ﷺ صلى على القبر ﴿۲﴾ .

(۲) که دا جنازه د بادشاه او قاضی په اجازت سره شوې وی نو اعاده ئې نشته گني اعاده ئې جائز ده او د غسل اعاده پرې نشته.

قال فى الهندية ۱: ۱۶۴ رجل مات فى غير بلده ثم جاء اهله فحملوه الى منزله ان كانت الصلاة باذن السلطان او القاضى لا تعاد كذا فى فتاوىٰ قاضى خان ﴿۳﴾ . وهو الموفق

د تول عمر بيلمانځه سړي د جنازې حکم

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه یوسړې ډیر کمزورې او مرګ ته نزدې دې، ټول عمرئې په دې کلی کښې د تیرولو باوجود هم یوسړې دده متعلق د مونځ کولو شهادت نه شی ورکولې، آیا ددې بیلمانځه جنازه کول جائز دی؟ بینوا توجروا

المستفتی: حاجی عبد اللطیف بټل مانسهره.... ۶شعبان ۱۳۹۲هـ

الجواب: که داسړې د اسلام دعوی کوی اومونځ نه کول گناه گڼړی نو ده باندې

﴿۱﴾ (الدرالمختار على هامش ردالمحتار ۱: ۶۵۲ باب صلاة الجنائز)

﴿۲﴾ عن ابن المسيب ان النبى ﷺ صلى علىٰ قبر ام سعد بن عبادة بعد شهر.

(جامع ترمذى ۱: ۱۲۳ باب ماجاء فى الصلوٰة على القبر)

﴿۳﴾ (الفتاوىٰ عالمگيرية ۱: ۱۶۴ الفصل الخامس فى الصلاة على الميت)

به د جنازې مونځ کولې شي، لکو نهِ مسلماً مجرماً ﴿۱﴾ وهو الموفق

د اغوا په دوران کښې په اغوا کننده مقتول باندې به جنازه نه شی کولې

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه زمونږ علاقه قبائلو ته نزدې ده، په هغوی کښې یو مخصوص قوم دې چه د پیسو د پاره تښتول کوی اوس که دا سړې قتل کړیشی نو ددې شرعاً څه حکم دې؟ او په ده د جنازې څه حکم دې؟ بینوا توجروا

المستفتی: نا معلوم.... ۲۱/۱۱/۱۹۸۷

الجواب: د تښتونکی قتل جائز دې، عام خلق ئې ددې گناه په وخت کښې قتل کولې شی. او حکومت ئې هم هر وخت قتل کولې شی. او چه کله دا سړې د اغوا په وخت کښې قتل شی نو په ده به جنازه نه شی کولې. (فليراجع الى جنائز رد المحتار ﴿۳﴾) وهو الموفق

﴿۱﴾ وفى الهندية: ويصلى على كل مسلم مات بعد الولادة صغيراً كان او كبيرا ذكراً كان اوانثى الا البغاة وقطاع الطريق الخ.

(فتاوىٰ عالمگيرية ۱: ۱۶۳ الفصل الخامس فى الصلاة على الميت)

﴿۲﴾ قال العلامه الحصكفى: وهى فرض على كل مسلم مات خلا اربعة بغاة وقطاع طريق فلا يغسلوا ولا يصلى عليهم اذا قتلوا فى الحرب ولو بعده صلى عليهم لانه حد او قصاص وكذا اهل عصبة ومكابر فى مصر ليلا بسلاح وخناق خنق غير مرة فحكمهم كالبغاة.

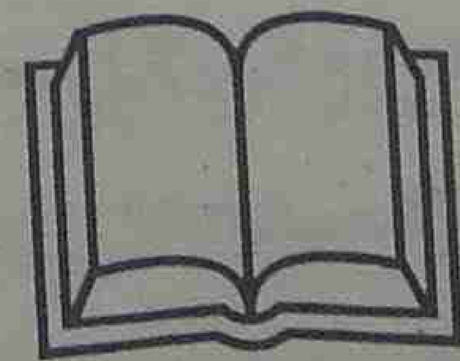
(الدرالمختار على هامش ردالمحتار ۱: ۶۴۲ باب صلاة الجنائز)

...

فتاوی دیوبند پاکستان المعروف به

فتاوی فریدیه دریم جلد

فصل فی الحمل والغسل والدفن والتعزیة

....

بسم الله الرحمن الرحيم

عن ابی هريرة رضي الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم من شهد الجنازة حتى يصلى عليها فله قيراط، ومن شهد ها حتى تدفن فله قيراطان قيل: وما القيراطان؟ قال: مثل الجبلين العظيمين.

.......(متفق عليه).......

....

فصل فی الـــحمل والغسل والد فن والتعزیة

چرته چه مرګ شوی وی دهغې ځائې په مقبره کښې دفن کول مستحب دي

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه یو خاندان د وطن نه دولس سوه میله لرې اوسیږی او چه کله د هغوی نه څوک مړ شی نو هغوی ئې وطن ته راوړي، اوهلته ئې دفن کوی آیا دا دمړی نقل کول جائزدي؟ بینوا توجروا

المستفتی: مولوی غوث الرحمٰن پټهان کوټ حیدرآباد..۱۹٦۹ء۱۲\۲۱\۱۲

الجواب: بهتر داده چه سړی کوم ځائې کښې مړ شی نو د هغه ځائې په مقبره کښې دې دفن کړیشی لیکن د دفن کولو نه مخکښې ئې نقل کول هم جائزدی.

فی الهندیة ویستحب فی القتیل والمیت دفنه فی المکان الذی مات فی مقابر اولئک القوم ولو مات فی غیر بلده یستحب ترکه فان نقل الی مصر آخر لا بأس به(۱:۱٦٧) ﴿۱﴾. وهوالموفق

د مړی د پاره صندوق جوړول او دفن کول

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه زمونږ علاقه کښې مړې په قبر کښې کیښودلو په ځائې باندې په یو جوړ شوی صندوق کښې کیښو دلې کیږی. آیا دا صندوق جائز دې؟ بینوا توجروا

المستفتی:حاجی محمد حسن ټل کوهاټ..........۱۹۸۴ء۱\۸\۴

﴿۱﴾ (فتاوىٰ عالمگیریة ۱:۱٦٧ الفصل السادس فی القبر والدفن والنقل من مکان الیٰ آخر)

الجواب: د زنانه دپاره تابوت په هر حالت کښې جائز دې او د سړو د پاره په وخت دحاجت جائز دې.مثلاً چه زمکه نرمه،شګلنه او خورې والا وی.

کمافی ردالمحتار ۱:۸۳٦ قوله لابأس باتخاذ تابوت ، ای یرخص ذلک عند الحاجة والا کره کما قدمناه آنفا وفی المحیط واستحسن مشائخنا اتخاذ التابوت للنساء یعنی ولو لم تکن الارض رخوة فانه اقرب الی الستر والتحرز عن مسها عند الوضع فی القبر ﴿۱﴾. وهوالموفق

مړی ته په دویم ځل غسل ورکول یا ګنډ لې شوې قمیص پر توګ وراچول د (تعامل امت) نه خلاف دي

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه (۱) زمونږ په علاقه کښې مړې ته په دویم ځل د لامبولو رواج جوړشوې دې، یو فوراً د مړکیدلو نه پس او یو د خلقو خبرولو باندې یعنی د فن کولو ته نزدې وخت کښې (۲) د مسنون کفن نه علاوه اوس ګنډلې قمیص پرتوګ وغیره هم وراغوندوی د شرعی حکم نه موخبر کړئ؟ بینوا توجروا

المستفتی: غلام سرور ګهوټی راولپنډي

الجواب:(۱) په دویم ځل غسل ورکول د امت د تعامل نه خلاف دی.﴿۲﴾ او په دې کښې د مړی دوه ځلې بې پردې کول هم دې،نودا لازم الترک او قبیح دې خصوصاً داچه په دیکښې د اولنی غسل د عدم کفایت وهم موجود دې.(۲) دا رسم هم دتعامل امت نه خلاف دې په دې کښې اسراف او تبذیردې بلکه په دې کښې دمړی د تعذیب خطره هم شته دې. (لکونه راضیا به حال حیٰوته، وهوالموفق

﴿۱﴾ (ردالمحتار هامش الدر المختار ۱:٦٦٠ مطلب فی دفن المیت)

﴿۲﴾وفی الهندیة: والواجب هو الغسل مرة واحدة..... فان خرج منه شئ غسله ولا یعید غسله ولا وضوءه ثم ینشفه بثوب کیلا تبتل اکفانه. (فتاویٰ عالمگیریة ۱:۱۵۸ الفصل الثانی فی الغسل)

﴿۳﴾ قال الحصکفی: ویسن فی الکفن ازار وقمیص ولفافة، وقال ابن عابدین: وفی صحیح مسلم عنه ﷺ اذا کفن احد کم اخاه فلیحسن کفنه وروی ......(بقیه حاشیه په راروانه صفحه)

بعدالغسل او د جنازې ورلو وخت کښې به د مړی سر او خپې کوم طرفته وي؟ او خلقو لره د دفن نه مخکښې د کتلو وغیره مسئله

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه؟ (۱) بعدالغسل به د مړی سر او خپې کوم طرف ته وی.؟ (۲) د جنازې ورلو وخت کښې به خپې کوم طرفته وي؟ (۳) د جنازې نه پس خلق د خاورې اچولو کښې مدد کولو نه بغیر ځی آیا دا صحیح دی.؟ (۴) قبر به څومره اوچت وي؟ (۵) د قبر د تیارئ نه پس د قبر سر خپوته او دریدل او څه وئیل څنګه دي؟ (٦) مړې د جمعې په ورځ د فن کولو نه پس په دریمه ورځ چنړې راوړل او هغه دم کول او خوړل څه حکم لري؟ بینو اتوجرو

المستفتی: حافظ رمزاحمد تالهی تهر پارکر سندهـ... ۳۱\۱۲\۱۹۷۵

الجواب: (۱) په دې حکم کښې تنګی نشته بلکه کومه چه آسانه وی هغه دې اوکړی. (کما فی العالمگیریه (۱:۱٦۷) والاصح انه یوضع کما تیسر ﴿۱﴾

(۲) خپې به شاته اوچتولو والا طرفته کولې شی. (کما فی الهندیة ۱:۱۷٦ وفی حالة المشی بالجنازه یقدم الراس کذا فی المضمرات ﴿۲﴾

(بقیه حاشیه) ابوداؤد عنه ﷺ لا تغالوا فی الکفن فانه یسلب سلبا سریعا وجمع بین الحدیثین بان المراد بتحسینه بیاضه ونظافته لا کونه ثمیناً حلیة وهو فی معنی ما مر عن النهر. (الدر المختار مع ردالمحتار ۱: ٦۳۷ مطلب فی الکفن) وقال الشرنبلالی: ولا یجعل لقمیصه کم لانه یکون لحاجة الحی ولا دخریص لانه یفعل للحی لیتسع الاسفل للمشی فیه ولا جیب وهو الشق النازل علی الصدر لانه لحاجة الحی ولو کفن فی قمیص حی قطع جیبه ولبنته کذا فی التبیین ولا تلف اطرافه لعدم الحاجة الیه. (امدادالفتاح شرح نور الایضاح ٦۱۴ مطلب فی التکفین)

﴿۱﴾ (فتاویٰ عالمگیریة ۱: ۱۵۸ الفصل الثانی فی الغسل)

﴿۲﴾ (فتاویٰ عالمگیریة ۱: ۱٦۲ الفصل الرابع فی حمل الجنازة)

(۳) جائز دې البته افضل دادی چه د دفن کولو پورې انتظار اوکړی.

قال رسول الله ﷺ من اتبع جنازة مسلم ایمانا واحتسابا وکان معه حتی یصلی علیها ویفرغ من دفنها فانه یرجع من الاجر بقیراطین کل قیراط مثل احد ومن صلی علیها ثم رجع قبل ان تدفن فانه یرجع بقیراط ﴿۱﴾ متفق علیه (مشکواة ۱۵۸).

(۴) یوه لویشت اوچتوالې پکاردې: (کما فی الهندیه ۱: ۱۷٦ ویسنم القبر قدر الشبر ﴿۲﴾ (۵) سنت دی:

کما فی ردالمحتار ۱: ۸۳۸ وکان ابن عمر یستحب ان یقرء علی القبر بعد الدفن اول سورة البقرة وخاتمتها ﴿۳﴾.

﴿۱﴾ (مشکواة المصابیح ۱: ۱۴۴ باب المشی بالجنازة الفصل الاول)

﴿۲﴾ (فتاویٰ عالمگیریة ۱: ۱٦٦ الفصل السادس فی القبر والدفن والنقل من مکان الی آخر)

﴿۳﴾ قال العلامة ابن عابدین: فقد ثبت انه علیه الصلاة والسلام قرأ اول سورة البقرة عند رأس میت وآخرها عند رجلیه. (ردالمحتار ۱: ٦٦۵ مطلب فی زیارة القبور باب صلاة الجنائز) وقال ابن قیم الجوزیة: وقد ذکر عن جماعة من السلف انهم اوصوا ان یقرأ عند قبورهم وقت الدفن قال عبد الحق: یروی ان عبد الله بن عمر امر ان یقرأ عند قبره سورة البقرة وممن رأی ذلک المعلی بن عبد الرحمن وکان الامام احمد ینکر ذلک اولا حیث لم یبلغه فیه الرثم رجع عن ذلک وقال الخلال فی الجامع القراء ة عند القبور: اخبرنا العباس بن محمد الدوری حدثنا یحی بن معین...... قال ابی: اذا انامت فضعنی فی اللحد وقل بسم الله وعلی سنة رسول الله وسن علی التراب سنا، واقرأ عند رأسی بفاتحة البقرة فانی سمعت عبد الله بن عمر یقول ذلک (اخرجه البیهقی فی السنن الکبریٰ باب ما ورد فی قراء ة القرآن عند القبر)

قال عباس الدوری: سألت احمد بن حنبل قلت: تحفظ فی القراء ة علی القبر شیأ؟ فقال لا وسألت یحیٰ بن معین فحدثنی بهذا الحدیث. وقال الخلال: واخبرنی الحسن بن احمد الوراق وحدثنی علی بن موسیٰ الحداد وکان صدوقا، قال: کنت مع احمد بن حنبل ومحمد بن قدامة الجوهری فی جنازة، فلما دفن المیت جلس رجل ضریر یقرأ...... (بقیه حاشیه اگلے صفحه پر)

(۶) ددې چړو خوړل د ثواب په نیت سره بدعت دي، ﴿۱﴾ وهوالموفق

د دفن کولو نه پس د تعزیت وخت شروع کیږي

سوال: علمائی دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه یو سړې په دریاب کښې ډوب شو او لاش ئي ورک شو. بیا څو ورځې پس ئي لاش ملاؤ شو، اوس به تعزیت د کوم وخت نه شروع کیږي. د ډوبیدلو د وخت نه یا د دفن کولو نه پس؟ بینوا توجروا

المستفتی: فضل مولی جلبئ صوابی....۱۲۱۸۱۱۹۸۳

الجواب: د قواعدو په رڼا کښې ددفن کولو نه پس د تعزیت وخت شروع کیږي. (کما فی رد المحتار ۱:۲۳۰ ﴿۲﴾، وهوالموفق

(بقیه حاشیه) عند القبر، فقال له احمد: یاهذا ان القراءة عند القبر بدعة، فلما خرجنا من المقابر قال محمد بن قدامة لاحمد بن حنبل: یاابا عبد الله ما تقول فی مبشر الحلبی؛ قال: ثقة، قال: کتبت عنه شیاً؟ قال: نعم، فاخبرنی مبشر عن عبد الرحمن بن العلاء بن اللجلاج، عن ابیه انه اوصیٰ اذا دفن یقرأ عند رأسه بفاتحة البقرة وخاتمتها، وقال سمعت ابن عمر یوصی بذلک فقال له احمد: فارجع وقل للرجل یقرأ (اخرجه الطبرانی فی المعجم الکبیر ۴:۱۵۴) وقال الحسن بن الصباح الزعفرانی: سألت الشافعی عن القراءة عند القبر فقال: لا بأس بها.

(کتاب الروح لابن القیم ۱۸ المسئلة الاولیٰ)

﴿۱﴾ قال العلامة ابن نجیم: ولان ذکر الله تعالیٰ اذا قصد به التخصیص بوقت دون وقت او بشئ دون شئ لم یکن مشروعا حیث لم یرد الشرع به.

(البحر الرائق ۲:۱۵۹ باب العیدین)

﴿۲﴾ قال العلامة ابن عابدین: وهی بعد الدفن افضل منها قبله لان اهل المیت مشغولون قبل الدفن بتجهیزه ولان وحشتهم بعد الدفن لفراقه وهذا اذا لم یر منهم جزع شدید والاقلمت لتسکینهم جوهرة. (ردالمحتار هامش الدرالمختار ۱:۶۶۵ مطلب فی زیارة القبور باب صلاة الجنائز)

د ښځې خاوند یوبل د غسل او دفن وغیره حکم

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی (۱) چه خاوند مړشی نوښځه د مړ خاوند په کټ کیناستلې شی یا نه؟ (۲) که ښځه مړه شی نو خاوند د ښځې کټ د جنازې په وخت کښې اوچتولې شی یا نه؟ دغه غیر محرم ئې په قبر کښې کوزولې شی؟ بینوا توجروا

المستفتی: ملک کرم بخش نمبردار کیمپلور...۱۷مارچ ۱۹۷۵ء

الجواب: کیناستلې شی غسل هم ورکولی شي، (شامی وغیره) ﴿۱﴾ (۲) کټ خو پردی خلق هم اوچتولی شی البته په قبر کښې به ئې محارم کوزوی که محارم نه وی یا ناکافی وی نود نورو رشته دارانو نه خاوند مقدم او حقداردې او د ضرورت په وخت کښې ئې پردی خلق هم کوزولې شي (هندیه) ﴿۲﴾ وهوالموفق

د خاوند د پاره مړې ښځې ته په غسل ورکولو کښې د تجرید البخاری حدیث نه استدلال صحیح نه دې

سوال: علمائې کرام دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه په تجرید البخاری کښې دی چه حضرت فا طمه ﷞ ته حضرت علی ﷛ غسل ورکړې وو، ددې مسئلې باره کښې تحقیق څه دې؟ آیا یو سړې خپلې ښځې ته غسل ورکولې شی یا نه؟ بینوا توجروا

المستفتی: قاضی نورالبصر مقام جلوزې پشاور....۱۹۱۴۱۱۹۶۹

﴿۱﴾ قال العلامة الحصکفی: وهی لا تمنع من ذلک، قال ابن عابدین: (تحت قوله وهی لا تمنع من ذلک) ای من تغسیل زوجها دخل بها اولا.

(ردالمحتار ۱:۶۳۴ مطلب فی حدیث کل سبب ونسب منقطع الاسببی ونسبی صلاة الجنائز)

﴿۲﴾ وفی الهندیة: ذوالرحم المحرم اولی بادخال المرأة من غیرهم کذا فی الجوهرة النیرة وکذا ذوالرحم غیر المحرم اولی من الاجنبی فان لم یکن فلا بأس للاجانب وضعها کذا فی البحر الرائق.

(فتاوٰی عالمگیریة ۱:۱۶۶ الفصل السادس فی القبر والدفن)

الجواب: اول خو دا ثابت نه دي، دویم دا په خصوصیت باندې محمول دي، لهذا بل څوک خپلې ښځې ته غسل نشی ورکولې:

في الدر المختار: ويمنع زوجها من غسلها ومسها لامن النظر اليها على الاصح وقالت الائمة الثلاثة يجوز لان عليا غسل فاطمة رضى الله عنها قلنا هذا محمول على بقاء الزوجية لقوله عليه السلام كل سبب ونسب ينقطع بالموت الا سببى ونسبى مع ان بعض الصحابة انكر عليه ﴿۱﴾ (وفى ردالمحتار ۱:۸۰۳). قال فى شرح المجمع لمصنفه فاطمة رضى الله عنها غسلتها ام ايمن حاضنته ﷺ ورضى عنها فتحمل رواية الغسل لعلى رضى الله تعالىٰ عنه على معنى التهيئة والقيام التام باسبابه ولان ثبتت الرواية فهو مختص به الا ترى ان ابن مسعود رضى الله عنه لما اعترض عليه بذلک اجابه بقوله اما علمت ان رسول الله ﷺ قال ان فاطمة زوجتک فى الدنيا والاخرة فادعاء الخصوصية دليل على ان المذهب عندهم عدم الجواز انتهىٰ. وهو الموفق

د مړی په غوړونو کښې د اذان کولو هیڅ ثبوت نشته

سوال: علمائې دین دې مسئلې کښې څه فرمائی. (۱) مړی ته اذان کول چه په بعضې علاقو کښې مروج دې ددې څه دلیل شته؟ (۲) آیا دارشتیادی چه عشره مبشره کښې د یو صاحب دوفات نه پس پیغمبر علیہ السلام دهغه په غوړونو کښې اذان کړې ووکه رشتیا وی نو بیا دامستحب دی که سنت؟ بینوا توجروا

المستفتی: نورالهادی اسماعیله مردان.....۸جون ۱۹۷۵ء

الجواب: (۱) خلاف سنت دي، ﴿۲﴾

﴿۱﴾ (الدرالمختار مع ردالمحتار ۱:۶۳۳ مطلب فى حديث كل سبب ونسب باب صلاة الجنائز)

﴿۲﴾ قال العلامة ابن عابدين: فى الاقتصار على ما ذكر من الوارد اشارة الى انه لا يسن الاذان عند ادخال الميت فى قبره كما هو المعتاد الآن وقد...... (بقيه حاشيه په راروانه صفحه)

(۲) دا حدیث ثابت نه دې﴿۱﴾ دا ټول بناء الفاسد على الفاسد دي، هو الموفق

په قبر داذان حکم

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه د اذان على القبر شرعی حقیقت څه دې.؟ سنت دی یا بدعت دې؟ بینوا توجروا

المستفتی: اول شیر ایډوکیټ یا رحسین مردان.....۱۹۸۴ء۱۷۱۲۴

الجواب: د بعضې شوافعو په نزد قبر کښې اذان کول مستحب دي. لیکن محققینو شوافع ددې تردید کړې. (کما فى رد المحتار ۱:۳۵۸ قيل انزال الميت القبر قياسًا على اول خروجه للدنيا لكن رده ابن حجر فى شرح اللعاب ﴿۲﴾

(بقيه حاشيه) صرح ابن حجر فى فتاويه بانه بدعة وقال ومن ظن انه سنة قياسا على ندبهما للمولود الحاقا لخاتمة الامر بابتدائه فلم يصب.

(ردالمحتار ۱:۶۶۰ مطلب فى دفن الميت باب صلاة الجنائز)

﴿۱﴾ امام ربانی رشید احمد گنگوهی فرمائی. د دفن نه پس قبر باندې اذان کول بدعت دې چرته په قرونِ ثلثه کښې ددې ثبوت نشته لکه علامه شامی په رد المحتار کښې لیکلې دي، (تنبيه: فى الاقتصار على ما ذكر من الوارد اشارة الى انه لايسن الاذان عند ادخال الميت، او علامه خیرالدین رملی په حاشیه بحرالرائق کښې لیکلی دی،

قيل وعند انزال الميت القبر قياسا على اول خروجه من الدنيا لكن رده ابن حجر فى شرح العباب انتهىٰ.

او په درالبحار کښې ئې لیکلې دی،

من البدع التى شاعت فى بلاد الهند الاذان على القبر بعد الدفن انتهىٰ

او په تو شیح شرح تنقیع محمود البلخی کښې مذکور دی.

ما فى الاثور من الاذان على القبر وليس بشئ انتهىٰ كذا فى التفهم المسائل.

(فتاویٰ رشیدیه ۱:۱۳۶ قبر پر اذان دینا)

﴿۲﴾ (ردالمحتار هامش الدر المختار ۱:۲۸۳ مطلب فى المواضع التى يندب لها الاذان فى غير الصلاة)

او د احنافو مشائخو ددې اذان په باره کښې هیڅ تذکره نه ده کړې، البته بعضې محققینو یعنی علامه شامی په رد المحتار ۱: ۸۳۷ کښې په دې باره کښې کراهیت طرف ته اشاره کړې ده. ﴿۱﴾ وهوالموفق

مړ پیدا شوې بچې به په قبرستان کښې دفن کولې شي؟

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه یو مړ پیدا شوې بچې به په قبرستان کښې دفن کولې شی یاچرته یو خاص ځائې کښې؟ بینوا توجروا

المستفتی: گلزمان کورنگی روډ کراچی نمبر ۴.... ۱۰ صفر ۱۳۹۷ھ

الجواب: د کافی تلاش باوجود صریح جزیه ملاؤ نه شوه د قواعدونه داسې معلومیږی چه په عام قبرستان کښې به دفن کولې شی. (لان فیه اکرامًا کما فی الغسل والتسمیة، قال صاحب الدرالمختار والا یستهل غسل وسمي﴿۲﴾ وهوالموفق

په قبر کښې دمړی سره تولائې وغیره کیښودل خلافِ سنت دي

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه د مړی سره د کفن نه علاوه نور څیزونه لکه تولائی وغیره کیښودل جائز دی یا نه؟ بینوا توجروا

المستفتی: مولوی عبدالقیوم کوه مری راولپنډي

الجواب: د کفن نه علاوه نور څیزونه په قبر کښې کیښودل خلافِ سنت دي، (شامی ۱: ۸۳۶) ﴿۳﴾ وهوالموفق

﴿۱﴾ قال العلامة الشامی: فی الاقتصار علی ما ذکر من الوارد اشارة الی انه لا یسن الاذان عند ادخال المیت فی قبره کما هو المعتاد الآن وقد صرح ابن حجر فی فتاویه بانه بدعة. (ردالمحتار هامش الدرالمختار ۱: ۶۶۰ مطلب فی دفن المیت)

﴿۲﴾ (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ۱: ۶۵۵ باب صلاة الجنازة)

﴿۳﴾ قال العلامة ابن عابدین: (قوله ویحسن الکفن) بان یکفن...... (بقیه حاشیه په راروانه صفحه)

د کفن په وخت که قبر او غورزیږی نو بیا دې سم کړې شي

سوال: علمائی دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چې د دفن په وخت کښې یو قبر او غور زیږی حال دا چه مړې په لحد کښې کیښودلې شوې وو. نو په داسې موقع کښې کوم کار بهتردې نوې قبر جوړکړې شي، یا دا صحیح کړیشی او مړې پکښې دفن کړیشي؟ بیواتوجروا

المستفتی: گل قدم لنډیوا بنوں....... ۱۷۱۸۱۱۹۷۷

الجواب: ددې قبر اصلاح کول پکار دی فقهائې کرامو چه د کومو وجوهاتو په بناء باندې د مړې راویستل جائز گرځولې دی په هغې کښې ئې د قبر غورزیدل نه دی شمارکړې، (کما فی شرح التنویر ولا یخرج منه بعد اهالة التراب الا لحق آدمی الخ ﴿۱﴾ وهوالموفق

د قبر سرخپو ته د سورة بقرې اول آخرلوستل اود تلقین بعد الممات حکم

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه بعدالدفن د قبر سر خپو طرفته د سورة البقرې اول آخر لوستل جائز دی یا نه؟ دغه شان د تلقین بعدالممات څه حکم دې؟ بینواتوجروا

المستفتی: بانډه سیدان ضلع مانسهره. ۲۲ ذی الحجه ۱۳۹۲ھ

الجواب: واضحه دې وی چه د سورة البقره اول اوآخر (دقبر سر اوخپوته) لوستل مسنون دي، (لحدیث ورد بذٰلک رواه البیهقی عن ابن عمر کما فی المشکوٰة (۱: ۱٦٤)﴿۲﴾

(بقیه حاشیه) بکفن مثله وهو ان ینظر الی ثیابه فی حیاته للجمعة والعیدین وفی المرأة ماتلبسه لزیارة ابویها کذا فی المعراج فقول الحدادی وتکره المغالاة فی الکفن یعنی زیادة علی کفن المثل نهر. (ردالمحتار هامش الدرالمختار ۱: ٦٣٦ مطلب فی الکفن باب صلاة الجنازة)

﴿۱﴾ (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ۱: ٦٦٢ باب صلاة الجنائز)

﴿۲﴾ عن عبد الله بن عمر قال سمعت النبی ﷺ یقول...... (بقیه حاشیه په راروانه صفحه)

لیکن د تلقین بعدالممات باره کښې د ,,نه اين كارمي كنم ونه انكارمي كنم،، طرزعمل معمول ساتل پکاردی.

كما فى شرح التنوير ولا يلقن بعد تلحيده وان فعل لا ينهى عنه (هامش ردالمحتار ۱:۷۹۷) ﴿۱﴾. وهوالموفق

د دفن نه پس د مړی خپو ته د سورة البقره اول او آخر لوستل

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه زمونږ په علاقه کښې دمړی د دفن کولو نه پس بعضې علماء د قبر سر او خپو طرفته اودریږی د سورة البقره آول او آخر لولی او بیا دُعا کوی. آیا دا جائز دی؟ بینوا توجروا

المستفتی: محد مدرس خان بنوں کرکله........ ۱۰\۱فروری ۱۹۷۵\

الجواب: د قبر سر او خپوطرفته اودریدل اود سورة البقره ابتدائی او آخری ایتونه لوستل جائز اومشروع دی ﴿۲﴾

كما رواه البيهقى مرفوعا وليقرء عندراسه فاتحة البقرة

(بقیه حاشیه) اذامات احدكم فلا تحبسوه واسرعوا به الى قبره وليقرأ عند رأسه فاتحة البقرة وعند رجليه بخاتمة البقرة رواه البيهقى فى شعب الايمان.

(مشكواة المصابيح ۱: ۱۴۹ باب دفن الميت الفصل الثالث)

﴿۱﴾ (الدرالمختار على هامش ردالمحتار ۱:۶۲۸ باب صلاة الجنائز)

﴿۲﴾ قال الامام جلال الدين السيوطى: واخرج الطبرانى والبيهقى فى الشعب عن ابن عمر رضى الله عنهما قال سمعت رسول الله ﷺ يقول اذا مات احدكم فلا تحبسوه واسرعوا به الى قبره وليقرأ عند رأسه فاتحة الكتاب ولفظ البيهقى فاتحة البقرة وعند رجليه بخاتمة سورة البقرة فى قبره. واخرج الطبرانى عن عبد الرحمن بن العلاء بن الجلاج قال قال لى ابى يابنى اذا او ضعتنى فى لحدى فقل بسم الله وعلى ملة رسول الله ثم سن على التراب سنا ثم اقرأ عند رأسى بفاتحة البقرة و خاتمتها فانى سمعت رسول ...... (بقیه حاشیه په راروانه صفحه)

وعند رجليه بخاتمة البقرة وقال البيهقى والصحيح انه موقوف على عبد الله بن عمر ﴿۱﴾، قلت لكنه مما لا يدرك بالرائ فافهم، فى ردالمحتار ۱:۸۴۳ فقد ثبت انه عليه السلام قرء اول سورة البقرة عند رأس الميت وآخرها عند رجليه ﴿۲﴾. وهوالموفق

د دفن نه پس د میراث مسئله بیانول نه مطلوب دی او نه ممنوع

سوال: علمائې دین دې مسئلې بار کښې څه فرمائی چه په قبر بعدالدفن د میراث مسئله بیانول ضروری دی یا نه؟ بینوا توجروا

المستفتی: سمیع الحق پشاور..... ۱۹۷۲\۱۱\۲۶

الجواب: د قبرسره د دفن نه پس نه د میراث مسئله بیانول ضروری دی او نه څه

(بقیه حاشیه) الله ﷺ يقول ذلك. (شرح الصدور بشرح حال الموتى والقبور ۴۳ باب مايقال عند الدفن والتلقين)

قال ابن القيم الجوزية: قال عباس الدورى: سألت احمد بن حنبل قلت تحفظ فى القراءة على القبر شياً؟ فقال: لا، وسألت يحى بن معين فحدثنى بهذا الحديث، قال الخلال: كنت مع احمد بن حنبل ومحمد بن قدامة الجوهرى فى جنازة فلما دفن الميت جلس رجل ضرير يقرأ عند القبر فقال له احمد: يا هذا ان القراءة عند القبر بدعة، فلما خرجنا من المقابر قال محمد بن قدامة لاحمد بن حنبل يا أبا عبد الله ما تقول فى مبشر الحلبى؟ قال: ثقة، قال: كتبت عنه شياً؟ قال: نعم، فاخبرنى مبشر عن عبد الرحمن بن العلاء بن اللجلاج، عن ابيه انه اوصى اذا دفن يقرأ عند رأسه بفاتحة البقرة وخاتمتها، وقال سمعت ابن عمر يوصى بذلک، فقال له احمد: فارجع وقل للرجل يقرأ.

(كتاب الروح لابن القيم ۱۸ هل تعرف الاموات زيارة الاحياء)

﴿۱﴾ (مشكواة المصابيح ۱: ۱۴۹ باب دفن الميت الفصل الثالث)

﴿۲﴾ (ردالمحتار ۱:۶۶۵ مطلب فى زيارة القبور باب صلاة الجنائز)

بل بیان کول ضروری دي، البته قران لوستل او د تثبیت دپاره ورته دعا کول مسنون دي. (کما فی ردالمحتار ۱: ۸۴۳ المطلوب هناک القراءة والدعاء للمیت با لتثبیت ﴿۱﴾ او د میراث مسئله نه مطلوب ده او نه ممنوع ده. وهوالموفق

د غسل نه پس که په مړی یوه شپه تیره شی نو د غسل اعاده نشته.

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه مړی ته که د شپې په وخت کښې غسل ورکړیشی او بیا د کفن دفن انتظام او نه شی بلکه د سحر پورې مړې داسې پاتې شی نو آیا سحر ورته بیا غسل ورکول ضرور دي؟ بینوا توجروا

المستفتی: عبدالحمید چمکنی پشاور

الجواب: د غسل اعاده نشته که هر څومره وخت پرې تیر شی او که ګندګی اوځی نو صرف هغه ځائې به وینځلې کیږي ﴿۲﴾ هٰکذا فی جمیع معتبرات الفقه، هوالموفق

د مړی سره بطور تبرک د حدیثو او وظیفو کتابونه دفن کول

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه یو سړی د خپل مرګ نه مخکښې وصیت کړې وو چه ځما د وظیفو کتاب او د قرآن نسخه چرته پرهیزګار سړی ته ورکړئ، یا ئې ځما سره دفن کړئ، چا ته د ورکولو په ځائې هغه کتابونه د مړی سره بطور تبرک دفن کړې شول. ددې واقعې نه پس زمونږ په علاقه باند د عذاب اثار نازلیدل شروع شول فتنې او فسادونه ورځ

﴿۱﴾ (ردالمحتار هامش الدرالمختار ۱: ۶۶۵ مطلب فی زیارة القبور باب صلاة الجنائز)

﴿۲﴾ قال الحصکفی: ولا یعاد غسله ولا وضوءه بالخارج منه لان غسله ما وجب لرفع الحدث لبقائه بالموت بل لتنجسه بالموت کسائر الحیوانات الدمویة الا ان المسلم یطهر بالغسل کرامة له وقد حصل. (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ۱: ۶۳۳ باب صلاة الجنائز)

په ورځ زیا تیږی باران هم بند شوې دي، آیا دې باره کښې څه روایت شته چه دا کار جائز دې یا نا جائز؟ بینوا توجروا

المستفتی: مولانا نذیراحمد مسجد سنګریړی هزاره...... ۱۹۷۰ء۱۲۱۹۱

الجواب: دمړی سره په لحد کښې دفن کول ناجائزدی او په مستقل ځائې کښې (چه د قبر په خواکښې جوړ شوې وی او بیا بند شوې وي) دفن کول جائز دي، یدل علیه ما فی ردالمحتار وقد منا عن الفتح انه تکره کتابة القرآن واسماء الله تعالیٰ علی الدراهم والمحاریب والجدران وما یفرش وماذلک الا لاحترامه وخشیة وطئه ونحوه مما فیه اهانة فالمنع هنا (عند الکتابة علی الکفن) بالاولیٰ ما لم یثبت عن المجتهد او ینقل فیه حدیث (۱: ۸۴۷) ﴿۱﴾ وفی الهندیة (۵: ۳۵۸) المصحف اذا صار خلقا لا یقرء منه ویخاف ان یضیع یجعل فی خرقة طاهرة ویدفن ودفنه اولیٰ من الخ ﴿۲﴾،

ددې روایتونو نه ددفن کولو جواز معلومیږی چه د نجاست نه لرې وی او ددې متعلق صریح جزئیه ملاؤ نه شوه.

خنثیٰ مشکل ته د غسل ورکولو مسئله

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائیلې دی چه خنثیٰ مشکل ته به غسل څوک ورکوي؟ بینوا توجروا

المستفتی: مدرسه ریاض القران دته خیل شمالی وزیرستان..... ۸۸ء۱۱\۲۳

الجواب: خنثیٰ مشکل چه مړشی نو هغه ته به باقاعده تیمم ورکولې شي، او یا

﴿۱﴾ (ردالمحتار هامش الدرالمختار ۱: ۶۶۹ مطلب فیما یکتب علی کفن المیت قبیل باب الشهید)

﴿۲﴾ (فتاویٰ عالمگیریة ۵: ۳۲۳ الباب الخامس فی اداب المسجد والقبلة والمصحف)

شاه عبدالعزیز محدث دهلوی رحمه الله فرمائی شجره نسب د مړی سره په کفن کښې یاد کفن د پاسه کیښودلو له فقهاء منع کوی په دې سره د بزرګانو د نومونو په باره کښې بې ادبی کیږي، البته دمړی سرطرفته دې په قبر کښې یو ورکوټې تاخچه جوړه کړې او په هغې کښې دې دشجره نسب کاغذ کیږدې (ماخوذ ازرساله فیض عام) (فتاویٰ عزیزی ۲۰۴ باب التصوف)

﴿۳﴾ وفی الهندیة: والخنثیٰ المشکل المراهق لا یغسل رجلا ولا امرأة ولم یغسلها رجل ولا امرأة ویتیمم وراء ثوب کذا فی الزاهدی. (فتاویٰ عالمگیریة ۱: ۱۶۰ الفصل الثانی فی الغسل)

به‌ورته په حوض یادریاب کښې غوپه‌ورکولې شي.(فلیراجع الی الهندیة)﴿۱﴾وهوالموفق

په تعزیت کښې دعا، د جنازې نه پس دعا او په حیله اسقاط کښې د قران د دور حکم

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی !

(۱) زمونږ علاقه کښې د تعزیت طریقه دا ده چه د دفن نه پس خلق راځی چه دعا اوکړئ. ټول یوځائې دعا کوی دغه شان دا سلسله جاری وي، بیا دعا هم مقرره نه وي، ځوک سورت فاتحه وائی ځوک د جنازې دعا وغیره. صحیح طریقه څه ده.؟ (۲) د جنازې نه پس په صفونو کښې ناسته باندې یا چه صفونه مات کړې او اجتماعی دعا کوی بعضې خلق دې دعا ته سنت وائی چه حضور ﷺ د حضرت جعفر رضی الله عنه د مرګ په خبر باندې په مدینه منوره کښې جنازه اوکړه او دعائې اوکړه، بحواله فتح القدیر، نصب الرایه کبیري، او بعضې علماء دا دعا منع کوی اوس اوس په ۲۳ جنورې د حضرت مولا نصیرالدین صاحب شیخ الدیث غور غشتوی. په جنازه کښې دا دعا نه ده شوې، هلته کښې غالباً حضرت مولانا عبدالحق صاحب هم موجود وو، دا خبر بنده په رساله تعلیم القران میاشت جنوری کښې لوستلې دې، (۳) ایا حضرت عمر رضی الله عنه د حبیبه بنت عرید زوجه قلاب په جنازه کښې د حیله اسقاط په دروان کښې دورِ د قرآن کړې؟ آیا دا روایت واقعې ابو اللیث سمرقندی ذکر کړې دې؟ بینوا توجروا

المستفتی: قاضی نور عالم رانیکا راولپنډی.....۱۹۶۹ء ۲۳/۱۲/۱

﴿۱﴾ قال العلامة شرنبلالی: وکذا الخنثیٰ المشکل یتیمم فی ظاهر الروایة وقیل یجعل فی کوارة فیغسل. (امداد الفتاح شرح نورالایضاح ۶۱۱ مطلب فی تغسیل من لا یتمکن من غسله)

ملاحظه: که خنثی مشکل ورکوټې ماشوم وو نو هغه ته به غسل ورکولې کیږی که سړې ورته غسل ورکوی یا زنانه. اوکه دا خنثی مشکل غټ یعنی بالغ وو یا د شهوت حد ته رسیدلې وو نو هغه ته به تیمم ورکولې شی غسل نه.

قال العلامة الشیخ الشبلی: ولو کان المیت خنثی مشکلا فانه ینظر ان کان صغیراً غسل علی کل حال سواء کان الغاسل رجلاً او امرأة وان کان بلغ حد الشهوة لا یغسل للتعذر بل یتیمم ثم ان کان المتیمم ذارحم منه یتممه بغیر خرقة وان کان غیر محرم فبخرقة ویعرض عن ذراعیه. (هامش تبیین الحقائق شرح کنز الدقائق ۱: ۲۳۵ باب الجنائز) ......(ازمرتب)

الجواب: (۱) مړی دپاره مغفرت غوښتل هم تعزیت دي:

یدل علیه ما فی الهندیة ۱: ۷۷ ویستحب ان یقال لصاحب التعزیة غفر الله لمیتک الخ﴿۱﴾ وفی ردالمحتار ۱: ۸۴۱ قوله وبتعزیة اهله ای تصبیرهم والدعاء لهم به ﴿۲﴾.

(۲) خواصو دپاره نه کول بهتردی او عوام دې د کسرالصفوف نه پس دعا کولو نه نهٔ منع کوی.﴿۳﴾ (۳) مونږ سره دا کتاب نشته. لهٰذا د تحقیق کولو نه مونږ معذوره یو. وهوالموفق

په قبر باندې سیمټی ګټې کیښودل او خاورې اچول

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه زمونږ د ملک زمکه ډیر سخته ده نو مونږ نیغ قبر جوړکړو د هغې دواړو طرفونو ته یونیم ګز اوږدې پنځه شپږ ګټې ږدو چه هغې ته (سنګ لحد) (یعنی د لحد ګټې) وائي، اوس دا مسئله پیدا شوه چه اوږدې اوږدې سنګ لحد نه ملاویږی نو عوامو مشوره اوکړه چه د سیمټو او اوسپنې نه به سنګ لحد جوړوې کړو اوږدو به ئې پکښې، په قبرونو باندې سیمنټ لګول او پخول خو منع دی آیا د سنګ لحد دپاره د سیمټو او اوسپنې نه جوړشوی کاڼړی او تختې جوړول جائز دی.؟ بینوا توجروا

المستفتی: مولوی سلطان ټانک

الجواب: په دې زیر تجویز سنګ لحد کښې اورنه استعمالیږی لهذا ددې استعمال جائز دې خصوصاً چه کلَه قدرتی سنګ لحد نه ملاویږی.

ونظیره التابوت من حدید ووجه عدم الکراهة الحاجة ولان هذا التابوت لا یعمل الا بالنار بخلاف هذه الحجارة

﴿۱﴾ (فتاویٰ عالمګیریة ۱: ۱۶۷ ومما یتصل بذلک مسائل التعزیة)

﴿۲﴾ (ردالمحتار هامش الدرالمختار ۱: ۶۶۳ مطلب فی الثواب علی المصیبة)

﴿۳﴾ قال العلامة ابن نجیم: وعن الفضلی لا بأس به.

(البحر الرائق ۲: ۱۸۳ فصل السلطان احق بصلاته کتاب الجنائز)

المصنوعة (هذا ما اخذه من كلام ردالمحتار ۱: ۸۳۶ فليراجع)﴿۱﴾. وهوالموفق

بعد الدفن د تلقین میت حکم

سوال: علمائی دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه مړې ته بعد الدفن تلقین څنګه دې؟. زمونږ ځائې کښې دا طریقه رائج ده چه کله دفن کولې شی نو یو کس قبر ته مخ کړی او وائی اې فلانکیه که هیرشوې وی درنه نو یا د کړه که منکر نکیر درنه تپوس اوکړی نوورته وایه چه څه مسلمان مړ شوې یم. زه د حضور ﷺ امتی یم ویریږه مه، ددې تلقین شرعی حیثیت څه دې؟ بینواتوجروا

المستفتی: حاجی محمود شاه کرک کوهاټ. ۲۵صفر ۱۴۰۲

الجواب: تلقین بعد الدفن نه مطلوب دی او نه ممنوع، نه این کار میکنم ونه انکار میکنم﴿۱﴾

﴿۱﴾(ردالمحتار هامش الدرالمختار ۱: ۶۶۰ مطلب فی دفن المیت باب صلاة الجنائز)

﴿۲﴾ ☆...... قال الشامی: (قوله ولا يلقن بعد تلحيده وان فعل لا ينهىٰ عنه) ذكر فی المعراج انه ظاهر الرواية ثم قال وفی الخبازية والكافی عن الشيخ الزاهد الصفار ان هذا علی قول المعتزلة لان الاحياء بعد الموت عندهم مستحيل اما عند اهل السنة فالحديث ای لقنوا موتاكم لا اله الا الله محمول علی حقيقته لان الله تعالىٰ يحييه علی ماجاء ت به الآثار وقد روی عنه عليه السلام انه امر بالتلقين بعد الدفن الخ.

(ردالمحتار هامش الدرالمختار ۱: ۶۲۹ مطلب فی التلقين بعد الموت)

☆......قال العلامة ابن الهمام: واما التلقين بعد الموت وهو فی القبر فقيل يفعل لحقيقة ما روينا ونسب الی اهل السنة والجماعة وخلافه الی المعتزلة وقيل لايؤمر به ولا ينهىٰ عنه.

(فتح القدير ۲: ۶۸ باب الجنائز)

☆......قال العلامة ابراهيم الحلبی: واما التلقين بعد الدفن فقيل يفعل لحقيقةما رويناه وقيل لا يؤمر به ولا ينهىٰ عنه...... وانما لا ينهی عنه التلقين بعد الدفن لانه لا ضرر فيه بل فيه نفع الميت يستانس بالذكر علی ما ورد فی الآثار ففی...... (بقيه حاشيه په راروانه صفحه)

(قاله فی شرح التنوير ولا يلقن بعد تلحيده وان فعل لا ينهى عنهٗ﴿۱﴾ (هامش رد المحتار ۱: ۷۹۷)، وهوالموفق

د مړی بل وطن ته منتقل کولو او مسلمان لره د اهل کتابو په مقبره کښې دفن کولو مسئله

سوال: مايقول العلماء الكبار فی المسائل الاتية: (۱) هل يجوز نقل الميت من بلد الیٰ بلد وحالة الميت تتغير بسبب تغيير فی الجو ومضی المدة عليه وما هی طريقة السلف الصالح فی هذا؟ (۲) هل يجوز دفن الميت المسلم فی مقبرة تكون واقعة عليحدة ولكن فی سور واحد مع مقابر اهل الكتاب وهل فيه هناك حديث النبی ﷺ يمنع هذا؟

المستفتی: دارالاصلاح والدعوة بنوری منزل یوکے... ۲۴ ا رمضان ۱۴۰۵ھ

جواب: (۱) ما فی الهندية ۱: ۱۶۷ ويستحب فی القتيل والميت دفنه فی المكان الذی مات فی مقابر اولئک القوم (خلاصه)﴿۲﴾ وكذا لو مات فی غير بلده

(بقيه حاشيه) صحيح مسلم عن عمر و بن العاص قال اذا دفنتمونی اقيموا عند قبری قدر ما ينحر جزور ويقسم لحمها حتی استأنس بكم وانظر ما اذا اراجع رسل ربی.

(غنية المستملی المعروف بالكبيری ۵۲۹ فصل فی الجنائز)

☆......وقال الشيخ محمد فريد دامت بركاتهم: (قوله تلقين المريض عند الموت والدعاء له) اشار الیٰ ان المراد من الميت هو قريب الموت لا الميت الحقيقی فانه لا يلقن وهو ظاهر الرواية. (منهاج السنن ۴: ۱۸۹ باب ماجاء فی تلقين المريض عند الموت)

☆...... وفی اعلاء السنن: ولكن الآن صار شعاراً لروافض وتركه اهل السنة ففيه خوف التهمة فلا يلقن. (اعلاء السنن ۸: ۲۴۷ ابواب الجنائز باب ما يلقن المحتضر)

﴿۱﴾ (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ۱: ۶۲۸ مطلب فی التلقين بعد الموت)

﴿۲﴾ (فتاویٰ عالمگيرية ۱: ۱۶۷ الفصل السادس فی القبر والدفن والنقل من مكان الی آخر

یستحب ترکه (قاضیخان)﴿۱﴾ وفی شرح التنویر ولابأس بنقله قبل دفنه ﴿۲﴾. قلت والاصل فیه ما رواه الترمذی من نقل عبد الرحمن بن ابی بکر من الحبشی الی مکة﴿۳﴾ وما روی ان یعقوب ویوسف علیهما السلام نقلا بعد الدفن فقال ابن الهمام فی الفتح القدیر هو شرع من قبلنا ﴿۴﴾ ولا یبعد ان یقال ان اجساد الانبیاء علیهم السلام لاتاکله الارض فلایقاس علیهم غیر الانبیاء. (۲) انی لم اجده ما حضر عندی من الکتب، نعم کلام الفقهاء کالحلبی یدل علی التعامل بکون مقابر المسلمین منفردة من مقابر المشرکین (فلیراجع الی الشرح الکبیر ۵۵۹) ﴿۵﴾. وهو الموفق

د دفن نه مخکښې لاش بل ځائې ته وړل

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه د زید انتقال په لاهور کښې اوشو اوس دده لاش ددفن کولو د پاره پیښور ته وړل څنګه دې؟
بینوا توجروا

المستفتی: ګل محمد خان کوټ ادو مظفر ګړه.......... ۲۳\٤\۱۹۸۵

الجواب: ددفن کولو نه مخکښې مړې خپل وطن ته وړل قابلِ اعتراض نه دی. علامه شامی یو روایت دغه شان هم ذکر کړې دې﴿٦﴾ وهو الموفق

﴿۱﴾ (فتاویٰ خانیة علی هامش الهندیة ۱:۱۹۵ بیان ان النقل من بلد الی بلد مکروه)

﴿۲﴾ (الدر المختار علی هامش ردالمحتار ۱:۶۶۳ باب صلاة الجنائز)

﴿۳﴾ (سنن ترمذی ۱:۱۲۵ باب ماجاء فی الزیارة القبور للنساء)

﴿۴﴾ (فتح القدیر ۲:۱۰۱ فصل فی الدفن باب الجنائز)

﴿۵﴾ قال العلامة الحلبی: واما الدفن فقیل یدفنون فی مقابر المسلمین وقیل فی مقابر المشرکین وقیل تتخذلهم مقابر علی حدة وتسوی قبورهم ولا تسنهم وهو قول ابی جعفر الهندوانی. (غنیة المستملی المعروف بالشرح الکبیر ۵۵۸ فصل فی الجنائز)

﴿٦﴾ قال العلامة ابن عابدین: (قوله ولابأس بنقله قبل دفنه) ...... (بقیه حاشیه په راروانه صفحه)

د پیداشوی مړ بچی نوم کیښودل جائز دي

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه مړ بچې پیدا شو ددې نوزائیده بچی نوم کیښودل جائزدی یا نه؟ بینوا توجروا

المستفتی: غلام عزیز حاجی شاه موړ اټک.....۱۳\ذی الحجه ۱۳۹٤ھ

الجواب: دنوزائیده مړی نوم کیښودل جائز دی. (کما فی الدرالمختار والایستهل غسل وسمی عندالثانی وهوالاصح فیفتٰی به﴿۱﴾ وهو الموفق

مړی ته د غسل ورکولو حقدار او په اجرت باندې د غسل ورکولو مسئله

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه په اجرت باندې مړی ته غسل ورکول څنګه دې؟ او دغسل ورکولو ډیر حقدار څوک دې؟
بینوا توجروا

المستفتی: حافظ نور محمد نوشهره...........۱۷\صفر ۱۳۸۹ھ

الجواب: په غسل میت باندې اجرت اخستل جائز دي، اګرکه نورخلق موجود وي، صرح به فی الهندیة ۱:۱۲۹ ﴿۲﴾ او دغسل حقدار اقرب دی. (کذا فی الهندیه والکبیري)

(بقیه حاشیه)قیل مطلقا وقیل الی مادون مدة السفر وقیده محمد بقدر میل او میلین لان المقابر البلد ربما بلغت هذه المسافة فیکره فیما زاد قال فی النهر عن عقد الفرائد وهو الظاهر (ردالمحتار ۱:۶۶۳ مطلب فی الثواب علی المصیبة باب صلاة الجنائز)

﴿۱﴾ (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ۱:۶۵۵ باب الجنائز)

﴿۲﴾ وفی الفتاویٰ الهندیة: والافضل ان یغسل المیت مجانا وان ابتغی الغاسل الاجر فان کان هناک غیره یجوز اخذالاجر والا لم یجز هکذا فی الظهیریة.
(فتاویٰ عالمگیریة ۱:۱۵۹ الفصل الثانی فی الغسل الباب الحادی والعشرون فی الجنائز)

خوئي، نوسي، نیکه، ورور، وراره، تره، وغیره ﴿۱﴾ وهو الموفق

د يو لويشت نه اوچت قبر جوړول او په هغې باندې د يوې ونې څانګه خخول

سوال: علمائې دين دې مسئلې باره کښې څه فرمائي چه د لويشت نه اوچت قبر جوړول او په هغې باندې دونې شنه څانګه خخول څه حکم لري؟ بينوا توجروا

المستفتي: شاه محمد فيض العلوم پشين.....۱۲۲جولائي۱۹۸۴

الجواب: د يو لويشت نه لړ اوچت قبر جوړول ممنوع نه دی. ﴿۲﴾ دغه شان په قبرباندې د کهجورې وغيره څانګه کېښودل هم ممنوع نه دی. ﴿۳﴾ وهو الموفق

د غسل په وخت کښې د مړی خپې قبلې طرفته کول

سوال: علمائې دين دې مسئلې باره کښې څه فرمائي چه د غسل په وخت کښې د مړی خپې ولې قبلې طرفته کولې شي حال دا چه قبلې ته خپې يا شا کول منع دي؟ بينوا توجروا

المستفتي: محمد ابراهيم واه کينټ راولپنډی...۱۲\ستمبر۱۹۷۹

الجواب: مړی ته دغسل ورکولو وخت کښې دهغه خپې قبلې طرفته کول ضروری

﴿۱﴾ وفی الفتاویٰ الهندية: ويستحب للغاسل ان يكون اقرب الناس الى الميت فان لم يعلم الغسل فاهل الامانة والورع كذا فی الزاهدی.
(فتاویٰ عالمگيرية ۱:۱۵۹ الفصل الثانی فی الغسل الباب الحادی والعشرون فی الجنائز)

﴿۲﴾ قال العلامة ابن عابدين: فتحمل الكراهة على الزيادة الفاحشة وعدمها على القليلة المبلغة له مقدار شبراً وما فوقه قليلا. (ردالمحتار ۱: ۶۶۱ مطلب فی دفن الميت باب صلاة الجنائز)

﴿۳﴾ قال العلامة ابن عابدين: وقد ذكر البخاری فی صحيحه ان بريدة بن الخصيب رضی الله عنه اوصى بان يجعل فی قبره جريدتان.
(ردالمحتار هامش الدرالمختار ۱: ۶۶۸ مطلب فی وضع الجريد باب صلاة الجنائز)

نه دي، په دې کښې توسع ده، (شامي کتاب الجنائز) د معذور مريض د مونځ په طريقې باندې د قياس کولو تقاضا هم داده، ﴿۱﴾ وهو الموفق

د مړي په دريمه ورځ د مړی جامې وغيره وينځل رسم دي

سوال: علمائې دين دې مسئلې باره کښې څه فرمائي چه عموماً دا رواج دې چه د مړی د دفن په دريمه ورځ لازماً د مړی د استعمال جامې وينځلې کيږي، دا صفائی جائز ده يا ناجائز ده؟ بينوا توجروا

المستفتي:عبدالحميد ايس وی معلم مډل سکول درازنده ډی آئی خان۲۲\۱۱\۱۹۷۲

الجواب: دا ټول رسومات دی ددې نه بچ کيدل ضروری دي، وهو الموفق

جُنبُ مړی ته دوه ځلې غسل ورکول د هيچا مذهب نه دي

سوال: علمائې دين دې مسئلې باره کښې څه فرمائي که يوکس د ښځې سره جماع اوکړی او بيا مړ شی آيا ده ته به دوه ځلې غسل ورکولې کيږي؟ يا هغه اولنې غسل کافی دې؟ بينوا توجروا

المستفتي:حافظ حجاج ولی نائب خطيب دوسلی کيمپ بنوں۱۳جمادی الثاني۱۴۰۸ھ

الجواب: په جنابت وغيره کښې وفات شوې کسانو ته دوه ځلې غسل ورکول د هيچا مذهب هم نه دې. ﴿۲﴾ وهو الموفق

﴿۱﴾ قال العلامة ابن عابدين: (قوله ويوضع كما تيسر فی الاصح) وقيل يوضع الى القبلة طولا وقيل عرضا كما فی القبر افاده فی البحر.
(ردالمحتار هامش الدرالمختار ۱: ۶۳۱ باب صلاة الجنائز مطلب فی القرأة عند الميت)

﴿۲﴾ قال العلامة محمد امين ابن عابدين: (قوله بلا مضمضة واستنشاق) هذا لو كان طاهراً اما لو كان جنبا او حائضا او نفساء فعلا تتميما للطهارة كما فی الامداد عن شرح المقدسی وفی حاشية الرملی اطلاق المتون والشروح يشمل من مات جنباً وكذلك اطلاق الفتاویٰ والعلة تقتضيه ولم ارمن صرح به لكن الاطلاق يدخله، وفی حاشية مسكين انهما لا يفعلان وعزاه الى الزيلعی. (منحة الخالق هامش البحر الرائق ۲: ۱۷۲ كتاب الجنائز)
وقال الشرنبلالية: وعلى القول بانه بلا مضمضة ......(بقيه حاشيه په راروانه صفحه)

د قبرنه ګیر چاپیره څلور طرفونو ته د ګټو تختې لګول او په مینځ کښې خاورې اچول

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه د قبرنه ګیر چاپیر څلوروارو طرفونو ته لوئې لوئې تور کاڼې یعنی د سنګِ مرمر تختې چه د ټائلې وغیره په ذریعې سره یو ځائې کړې شوې وی او په مینځ کښې قبر کچه دې یعنی دخاورو وي، بعضې خلق دیته جائزوائی آیا داجائزدی؟ بینوا توجروا

المستفتی: معتصم بالله متعلم حقانیه..... ۱۲۲جنوری ۱۹۷۵

الجواب: په فتاویٰ دارالعلوم دیوبند کښې ئې دیته ناجائز وئیلی دي، فلیراجع الیها (۳۷۷۱۵، ۳۹۵۱۵، ۴۰۲:۵) ﴿۱﴾ وهوالموفق

چه قبر تیاروی او جنازه هم شوې وی نو دچا د زیارت د انتظار د پاره مړې کینودل بهتر نه دي

سوال: علمائی دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه قبر تیاروی او جنازه هم شوې وي، بیائې هم دچا د راتلو دپاره مړې داسې ایښې دې چه هغه راځی زیارت به کوي، آیا دا جائز دي؟ بینوا توجروا

المستفتی: محب الله شیرانی مدرسه اشرف العلوم باغبان پوره ګجرانواله ۱۷۱۱۱۱۱۹۹۰

(بقیه حاشیه) واستنشاق مخصوص بغیر الجنب فلذا قال الا ان یکون جنباً فیتکلف لفعلهما تتمیما لطهارته کما فی شرح العلامة المقدسی قلت و کذا الحائض والنفساء للاشتراک فی افتراض المضمضة والاستنشاق فیما بینهم. (امداد الفتاح ۶۰۹ مطلب فیما یفعل بالمیت)

﴿۱﴾ فتاویٰ دارالعلوم دیوبند ۵: ۳۷۷، ۳۹۵، ۴۰۶ فصل سادس قبر دفن)

وقال المفتی اعظم کفایت الله: دقبرنه ګیر چاپیر ګټو لګولو سره په دې شرط چه قبر پوخ نه وی صرف دا مقصود کیدی شی چه د قبر نخښې ختمې نشی په دې صورت کښې ښکلې او بد رنګې دواړه ګټې یو کار ورکوي، او که دا خیال وی چه خلق ورته اوګوري نو خوشحاله به شی یا ریا او شهرت پکښې مقصود وي، نو په دې صورت کښې ښکلې خوځه کوې بد رنګې ګټې لګول به هم حرام وي. په (۴۱۴۹) او (۴۱۴۲) کښې دی. **سوال:** د قبر برنئ حصه یعنی پوره تعویذ چه کچه پریخو دې شی لکه د چار دیوارئ دوه فټه اوچت د ځناورو وغیره قبر ته د نقصان رسولو د وجې نه داسې جوړول جائز یا نه؟ **جواب:** دا صورت بهتر نه دي. (کفایت المفتي ۴۱۴۲، ۴۹ فصل چهارم قبرو دفن)

الجواب: بهتر نه دي، ﴿۱﴾ وهوالموفق

د نوازائیده مړ بچی کفن دفن کولو دپاره د خلقو جمع کیدل

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه کله مړ بچې پیدا شی نو د هغې د دفن کولو دپاره د خلقو د جمع کولو اهتمام اوکفن ورکول بدعت مقبوحه دې یا نه؟ بینوا توجروا

المستفتی: محمد ثناء الله............۷۱۴۱۱۹۷۴

الجواب: د مړ پیدا شوی بچی دفن کول او په یو کپړه کښې کفن ورکول مشروع دي ﴿۲﴾ لهٰذا ددې د پاره جمع کیدلو کښې هیڅ خبره نشته دې، وهوالموفق

د جنازې مونځ نه پس سمدستی جنازه اوچتول

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه په بعضې ځایونو کښې داسې کیږی چه د جنازې د مونځ نه پس فوراً جنازه اوچتوی او بعضې خلق ددې مخالف جوړیږی ددې څه حکم دې؟ بینوا توجروا

المستفتی: نعمت اللّٰه بډه بیر پشاور....۱۱۸ مئ ۱۹۸۸ء

﴿۱﴾ قال العلامة حسن ابن عمار الشرنبلالی: ویستحب الاسراع بها لقوله ﷺ اسرعوا بالجنازة ای مادون الخبب کما فی روایة ابن مسعود: فان تک صالحة فخیر تقدمونها الیه وان تک غیر ذلک فشر تضعونه عن رقابکم وکذا یستحب الاسراع بتجهیزه کله، قال الطحطاوی: ای من حین موته فلو جهر المیت صبیحة یوم الجمعة یکره تاخیر الصلاة علیه لیصلی علیه الجمع العظیم بعد صلاة الجمعة ولو خافوا فوت الجمعة بسبب دفنه یؤخر الدفن. (الطحطاوی علی مراقی الفلاح ۶۰۴ فصل فی حملها ودفنها)

﴿۲﴾ قال العلامة الحصکفی: وادرج فی خرقة ودفن ولم یصل علیه. (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ۱: ۶۵۵ باب صلاة الجنائز)

الجواب: داد رائي اختلاف دي چه مذموم نه دي، البته تشدد مذموم او قبیح دي، صرح به النووی فی شرح المسلم ﴿۱﴾ وهوالموفق

د دفن نه مخکښې د مړی د مخ نه کفن

لرې کول چه خلق ئې زیارت اوکړي

سوال: علمائې دين دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه د جنازې نه مخکښې ټول خلق د مړی مخ کتلو د پاره جمع کیږی او د مړی د مخ نه کفن لری کړی چه ټول ئې زیارت اوکړی د شریعت په رڼا کښې دا کار جائز دې یا نا جائز دې؟ بینوا توجروا

المستفتی: غلام عزیر حاجی شاه موړ کیمپلور............ ۱۸دسمبر ۱۹۷۴

الجواب: د مړی مخ کتلو کښې هیڅ گناه نشته دې. (کما فی الهندیة ۵:۳۸۷) ولا باس بان یرفع ستر المیت لیری وجهه وانما یکره ذلک بعد الدفن کذا فی القنیة ﴿۲﴾ وهوالموفق

﴿۱﴾ قال یحیٰ بن شرف النواوی: (قوله اسرعوا بالجنازة) فیه الامر بالاسراع للحکمة التی ذکرها صلی الله علیه وسلم قال اصحابنا وغیرهم یستحب الاسراع بالمشی بها ما لم ینته الی حد یخاف انفجارها او نحوه وانما یستحب بشرط ان لا یخاف من شدته انفجارها او نحوه وحمل الجنازة فرض کفایة قال اصحابنا ولا یجوز حملها علی الهیئة المزریة ولا هیئة یخاف معها سقوطها قالوا ولا یحملها الا الرجال وان کانت المیتة امرأة لانهم اقوی لذلک والنساء ضعیفات وربما انکشف من الحامل بعض بدنه وهذا الذی ذکرناه من استحباب الاسراع بالمشی بها وانه مراد الحدیث هو الصواب الذی علیه جماهیر العلماء ونقل القاضی عن بعضهم ان المراد الاسراع بتجهیزها اذا تحقق موتها وهذاقول باطل مردود بقوله ﷺ فشر تضعونه عن رقابکم وجاء عن بعض السلف کراهة الاسراع وهو محمول علی الاسراع المفرط الذی یخاف معه انفجارها وخروج شئ منها.

(شرح النووی تحت الصحیح لمسلم ۱:۳۰۶ فصل فی الاسراع بالجنازة)

﴿۲﴾ (فتاویٰ عالمگیریة ۵: ۳۵۱ الباب السادس عشر فی زیارة القبور وقرأة القرآن فی المقابر)

د تکفین نه پس د مړی مخ کتل

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چې مړې د تکفین نه پس کتل څنګه دي؟ د ابن ماجه په صفحه ۱۰۷۱ باندې روایت دې،

عن انس بن مالک لما قبض ابراهیم بن رسول الله ﷺ قال لهم النبی ﷺ لا تدرجوه فی اکفانه حتی انظر الیه فاتاه فانکب علیه وبکی،

په حدیث مذکور کښې د حتی انظر د قید نه بعد از تکفین مما نعت نه معلو میږي؟ بینوا توجروا

المستفتی: شفیع الله شید ونو شهره.... ۳۱۸۱۱۹۸۲

الجواب: بعد از تکفین مړی ته کتل جائز دی،

لهٰذا الحدیث ﴿۱﴾ ولما فی الهندیة ۵: ۳۸۷ ولا بأس بان یرفع ستر المیت لیریٰ وجهه وانما یکره ذلک بعد الدفن کذا فی القنیة ﴿۲﴾. وهوالموفق

ملاحظه: هر امر مشروع امر مطلوب گرځول د منکراتو نه دی ﴿۳﴾

د مړی په اولنئ شپه د قبر نه گیر چاپیره اور بلول

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه د مړی په اولنئ شپه د قبرنه گیر چاپیره زمونږ علاقه کښې اور بلولې کیږي، آیا دا جائز دی یا نه؟ بینوا توجروا

المستفتی: رحیم الله..... ۱۱۵۱۱۹۷۴

﴿۱﴾ (سنن ابن ماجة ۱ :۱۰۷ باب ماجاء فی النظر الی المیت اذا ادرج فی اکفانه)

﴿۲﴾ (فتاویٰ عالمگیریة ۵: ۳۵۱ الباب السادس عشر فی زیارة القبور وقرأة القرآن فی المقابر)

﴿۳﴾ قال الحصکفی: لان الجهلة یعتقدونها سنة او واجبة وکل مباح یودی الیه فمکروه، قال ابن عابدین الظاهر انها تحریمیة لانه یدخل فی الدین ما لیس منه.

(الدرالمختار مع ردالمحتار ۱: ۵۷۷ مطلب فی سجدة الشکر)

الجواب: که دا اور بلول د یو موذی ځناور نه د بچاؤ د پاره وی نو جائز دی او که دین ئې ګڼړی او د اعتقاد ئې وی نو بد عت دې. ﴿۱﴾وهوالموفق

د کفن نه مخکښې او روستو دواړو حالتونو کښې تعزیت جائز دې.

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه د تعزیت دعا د کفن دفن نه مخکښې جائز دی یا نه او که نه صرف د دفن نه روستو به تعزیت کولې شی؟ بینوا توجروا

المستفتی: نامعلوم......۳۱۴۱۱۹۷۴

الجواب: واضحه دې وی جه د مړی والا خوا ته تلل او دعا کول د تعزیت په طور سره هر وخت جائز دی، که د غسل نه مخکښې وی او که روستو وی.

لحدیث الترمذی وابن ماجة من عزی مصابا فله مثل اجره﴿۲﴾ وفی روایة ما من مؤمن یعزی اخاه بمصیبة الاکساه الله من حلل الکرامة یوم القیٰمة (رواه ابن ماجه)﴿۳﴾ وفی ردالمحتار والتعزیة ان یقول اعظم الله اجرک واحسن عزاءک وغفر لمیتک (۱:۸۴۱) ﴿۴﴾. وفی الهندیة (۱:۱۷۷) ووقتها من حین یموت الی ثلثة ایام (الی ان قالوا) وهی بعدا لدفن اولیٰ منها قبله وهذا اذا لم یرمنهم جزع شدید فان رؤی ذلک قدمت التعزیة ﴿۵﴾. وهوالموفق

﴿۱﴾وفی الهندیة: وایقاد النار علی القبور فمن رسوم الجاهلیة والباطل والغرور کذا فی المضمرات. (فتاویٰ عالمگیریة ۱:۱٦۷ قبیل الفصل السابع فی الشهید)

﴿۲﴾اخرجه الترمذی باب ماجاء فی اجر من عزی مصابا (۱:۱۲۷) وابن ماجة باب ماجاء فی ثواب من عزی مصابا(۱:۱۱٦)

﴿۳﴾(ابن ماجة ۱:۱۱٦ باب ماجاء فی ثواب من عزی مصابا)

﴿۴﴾(ردالمحتار هامش الدرالمختار ۱: ٦٦۳ مطلب فی الثواب علی المصیبة باب صلاة الجنائز)

﴿۵﴾(فتاویٰ عالمگیریة ۱: ۱٦۷ ومما یتصل بذلک مسائل التعزیة)

دبل چا په ملکیت کښې دفن کول جائز نه دي.

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه یو سړې خپل مړې د بل چا په ملکیت کښې په زور سره دفن کوی نو ددې څه حکم دې؟ بینوا توجروا

المستفتی: نورالحق مغلکی نوشهره..............۱۲۵جون ۱۹۷۵

الجواب: دچا په ملکیت کښې بغیرد اجازت نه تصرف کول ظلم دې. لهٰذا دا دفن کونکې به ظالم وی اود زمکې مالک بهٔ ددې مړی د ویستلو مجاز وی.

کما فی الهندیة ۱:۱۷۷ اذا دفن المیت فی ارض غیره بغیر اذن مالکها فالمالک بالخیار ان شاء امر باخراج المیت وان شاء سوی الارض وزرع فیها کذا فی التجنیس ﴿۱﴾. وهوالموفق

په اخترونو کښې د تعزیت دپاره په دویم ځل تلل

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه زمونږ په ښارونو کښې دا رواج دې چه د مړی کور ته په اخترونو کښې په دویم ځل د تعزیت دپاره جمع کیږی چه په جانبینو باندې ګرانه وی لیکن اوس دا (تعامل الناس) جوړ شوې که څوک لاړ نشی نو ملامته کوی نو آیا په اخترونو کښې تعزیت د پاره تلل جائز دي؟ بینوا توجروا

المستفتی:مولوی عبدالودود....۱۹۷۴ء۲۴۱۳۱

الجواب: دا دعا د تعزیت دپاره وی او دا د مړی د دریمې ورځې نه پس مکروه ده.او دغه شان په دویم ځل تعزیت هم مکروه دی.

قال فی الدرالمختار وتکره بعدها الا لغائب وتکره التعزیة ثانیا وفی ردالمحتار ۱:۸۴۲ قوله وتکره بعلها لانها تجدد الحزن الخ ﴿۲﴾. وهوالموفق

﴿۱﴾ (فتاویٰ عالمگیریة ۱:۱٦۷ الفصل السادس فی القبر والدفن)

﴿۲﴾ (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ۱ : ٦٦۵ باب صلاة الجنائز مطلب فی زیارة القبور)

د جُنبی مړی حکم

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه یو سړی د خپلې ښځې سره صحبت اوکړو لیکن نه ئې تیمم اوکړو اونه ئې غسل اوکړو او په دې حالت کښې مړ شو دده شرعی حکم څه دې؟ بینوا توجروا

المستفتی: محمد نثار محمد کوثر پړانګ چارسده........۵۱۵۱۱۹۲۹

الجواب: جنابت نه د اسلام سره منافات لری او نه د تقویٰ سره لهٰذا دې سړی ته به د نورو مړو پشان غسل ورکولې کیږی. ﴿۱﴾ وهو الموفق

د جمات په نسبت حجره کښې د تعزیت دپاره کیناستل بهتر دی.

سوال: علمائی دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه په کلی کښې د محلې مشترکه حجره د غم ښادې د پاره موجود وی لیکن بعضې وختونو کښې هلته لوبې ټوقې او تماشې وغیره وی نو آیا په داسې حجره کښې د تعزیت دعا منعقد کول پکار دی یا په جمات کښې؟ بینوا توجروا

المستفتی: باچا استاد زیده صوابی..........۲۳۱۱۲۱۱۹۹۰

الجواب: دا دعا د جمات په نسبت سره یو قومی حجره کښې بهتره ده. د عوامو مکان او زمان هم جامع وی. ﴿۲﴾ وهو الموفق

﴿۱﴾ قال العلامة الحصکفی: ویوضأ من یؤمر بالصلاة بلا مضمضة واستنشاق للحرج وقیل یفعلان بخرقة وعلیه العمل الیوم ولو کان جنبا او حائضا او نفساء فعلا اتفاقا تتمیما للطهارة کما فی امداد الفتاح . قال ابن عابدین: (قوله ولو کان جنبا) نقل ابو السعود عن شرح الکنز للشبلی ان ما ذکره الخلخالی ای فی شرح القدوری من ان الجنب یمضمض ویستنشق غریب مخالف لعامة الکتب. (الدر المختار مع هامش ردالمحتار ۱: ۶۳۲ باب صلاة الجنائز)

﴿۲﴾ وفی الفتاویٰ الهندیة ولا بأس لاهل المصیبة ان یجلسوا فی البیت او فی مسجد ثلاثة ایام والناس یأتونهم ویعزونهم. (فتاوی عالمگیریة ۱: ۱۶۷ ومما یتصل بذلک مسائل التعزیة)

په دویم ځل جنازه او د غسل میت نه مخکښې د تعزیتی دعا حکم

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی:

(۱) چه دلته آزاد کشمیر والا خلق دوه جنازې کوی یوه خپل وطن کښې او دویمه چه کوم ځائې مړی اوشی یعنی په دویم ملک کښې ددې څه حکم دې.

(۱) آیا د غسل نه مخکښې یا دجنازې نه مخکښې د تعزیت دعا مکروه ده؟ بینوا توجروا

المستفتی: مولانافخر الدین بر منګهم انګلینډ......۱۵۱۸۱۱۹۷۲

الجواب: (۱) که اولنۍ جنازه د ولی (ځوئ، پلار، رور وغیره) یا مسلمان بادشاه یا دقاضی په اجازت سره شوې وی نو په وطن کښې به ئې اعاده نه کیږی ګنی نو اعاده به ئې کیږی. (عالمګیری) ﴿۱﴾ (۲) تعزیت جائز دې ﴿۲﴾ او د دعا التزام کول ناجائز دی. ﴿۳﴾ وهو الموفق

په کفن باندې سیاهئ یا خاورې سره مبارک کلمات لیکل

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه د مړی په کفن باندې په سیاهئ یا خاورې سره مبارک کلمات مثلاً کلمه طیبه، بسم الله او کلمه شهادت وغیره لیکل څنګه دې؟ دفقه حنفی په رڼا کښې وضاحت مطلوب دې؟ بینوا توجروا

المستفتی: محمد ربانی جهنګ هزاره....یکم جولائی ۱۹۷۵ء

﴿۱﴾ وفی الفتاویٰ الهندیة: ولو صلی علیه الولی وللمیت اولیاء اخر بمنزلته لیس لهم ان یعیدوا کذا فی الجوهرة النیرة. (فتاویٰ عالمگیریة ۱: ۱۶۴ الفصل الخامس فی الصلاة علی المیت)

﴿۲﴾ وفی الهندیة: ووقتها (ای التعزیة) من حین یموت الی ثلاثة ایام ویکره بعدها. (فتاویٰ عالمگیریة ۱: ۱۶۷ قبیل الفصل السابع فی الشهید)

﴿۳﴾ قال العلامة ابن نجیم: ولان ذکر الله تعالیٰ اذا قصد به التخصیص بوقت دون وقت او بشیء دو شیء لم یکن مشروعاً حیث لم یرد الشرع به لانه خلاف المشروع. (البحر الرائق ۲: ۱۵۹ باب العیدین)

الجواب: صرف په ګوته لیکل جائز دي،

كما فى ردالمختار ۱:۸۴۷ نقل بعض المحشين عن فوائد الشرجى ان مما يكتب على جبهة الميت بغير مداد بالاصبع المسبحة بسم الله الخ﴿۱﴾

او په سیاهئ سره لیکل جائز نه دی. په دې کښې بې احترامی او بې عزتی موجود ده البته که په خاورې سره اولیکلې شی او هغه خط وران شی نو په دیکښې هم څه حرج نشته..وهو الموفق

برزخی ژوند د ښځې دواده او میراث وغیره سره منافی نه دې

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه یوبنده کله ددنیا نه رخصت شی نو د عدت تیریدلو نه روستو ښځې ته اجازت دې چه دویم واده اوکړی لیکن ځما دا عقیده ده المؤمنون لايموتون بل ينقلون من دار الفنـــاء الى دار البقاء او په قران که دی: ولا تقولوا لمن يقتل فى سبيل الله اموات.. الاية، نو که دوې ژوندې دې نو ښځو ته ئې د نکاج اجازت ولې دې؟ بینواتوجروا

المستفتی: عبدالمتین چمکنی میاں عمرصاحب پشاور. ۱۴/۲/۱۹۸۴

الجواب: د دُنیوی مرګ نه پس هر مړی ته برزخی ژوند ورکولې کیږی چه هغه د ښځې د واده او میراث وړلو سره منافی نه دې ﴿۲﴾ وهو الموفق

غورزیدلې قبر په دویم ځل جوړول

سوال: علمائی دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه که یوقبر غورزیدلې

﴿۱﴾(ردالمحتارهامش الدرالمختار ۱:۶۶۹ مطلب فيما يكتب على كفن الميت)

﴿۲﴾بخلاف الانبياء لان حياتهم البرزخية حياة قوية حتى لا يجوز نكاح ازواجه المطهرات باحاد الامة وهذا الر الحياة القوية وكونها امهات المؤمنين وجه آخر لحرمة نكاحهن كما فى الاحزاب:۶ وايضاً قال الله تعالىٰ: ولا ان تنكحوا ازواجه من بعده ابدا(الاحزاب)......(ازمرتب)

دې بیا د هغې په دویم ځل جوړول څنګه دي؟ بینوا توجروا

المستفتی:فضل منان

الجواب: جائز دي،

كما يشير اليه جواز التطين قال العلامة الشامى فى ردالمحتار ۱:۸۳۹ ذكر فى تجريد ابى الفضل ان تطين القبور مكروه والمختار انه لا يكره انتهىٰ﴿۱﴾ قلت حديث اتعلم بها قبراخى الخ﴿۲﴾ ايضا يقتضى جوازه كما يقتضى جواز الكتابة لاتحاد المقصد.

وهو الموفق

مرزایان او شیعه ګان به د مسلمانانو په قبرستان کښې نشی دفن کولې

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه (۱) یو مرزائی دمسلمانانو په قبرستان کښې دفن کړې شو ،لس ورځې پس مسلمانانو احتجاج اوکړو چه دهغې په وجه مرزائی راویستلې شو اوپه دویم ځائې کښې دفن کړې شو آیا دا عمل صحیح دې؟ (۲) که واقعی مرزائیان مرتد او اقلیت دی نو په صحابه کرامو او خلفائې راشدینو کښې درې نه منل او کنځلو والا خلق مسلمانان دی یا کافران؟ او هغوی د مسلمانانو په قبرستان کښې دفن کول جائز دی یا نه؟ بینوا توجروا

المستفتی: ملک سجاد احمد سکهر.......۲۷ شعبان ۱۴۰۳ھ

الجواب: مرزایان او شیعه ګان دضروریاتِ دین نه د انکار په وجه کافران دی.

﴿۱﴾(ردالمحتار ۱:۶۶۲ مطلب فى دفن الميت باب صلاة الجنائز)

﴿۲﴾عن المطلب قال لما مات عثمان بن مظعون اخرج بجنازته فدفن فامر النبىﷺ رجلاً ان ياتيه بحجر فلم يستطع حمله فقام اليها رسول اللهﷺ وحسر عن ذراعيه قال ...... ثم حملها فوضعها عند رأسه وقال اتعلم بها قبر اخى وادفن اليه من مات من اهلى.

(سنن ابى داؤد ۲: ۱۰۱ باب جمع الموتى فى قبر والقبر يعلم)

دوی به د مسلمانانو په قبرستان کښې نشي دفن کولې (ما خوذاز عالمګیری: ۱: ۱۵۹ ﴿۱﴾ وهوالموفق

د نا معلومه قاتل مقتول ته به غسل ورکولې کیږی

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څهٔ فرمائی

(۱) چه یو سړې د خپل کور مخې ته مړکړې شو او قاتل ئې اوتښتیدلو د هغه پیژندګلو او نه شوه، ایا دې مقتول ته به غسل ورکولې کیږی. (۲) یو سړې په خپله بستره باندې مړ او موندلې شو چه اوکتلې شو هغه په تو پک مړ کړې شوې وو، اوس د قاتل پته نه لګی نو ایا دې مقتول ته به غسل ورکولې کیږي؟ بینواتوجروا

المستفتی: مولوی سید محمود شاه ګیلانی سخاکوټ ملاکنډ ایجنسي ۱۹ رجب ۱۴۰۳ھ

الجواب: ددې دواړو صورتونو کښی به غسل ورکولې کیږی.

كما فی شرح التنوير ويغسل من وجد قتيلا فی مصر او قرية ای فی موضع تجب فيه الدية ولم يعلم قاتله الخ (هامش ردالمحتار ۱: ۸۵۱) ﴿۲﴾. وهوالموفق

په مړی باندې د آیة الکرسی او نورو آیاتونو نه د منقش څادر اچولو حکم

سوال: علمائې کرام دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه په بعضې څادرونو باندې آیة الکرسی وغیره قرانی کلمات لیکلې شوی وی او دجنازې د کټ دپاسه اچولې کیږی آیا دا جائز دی؟ بینوا توجروا

المستفتی: نوربادشاه ختک شکردره کوهاټ..... ۲۳ رمضان ۱۴۰۳:

الجواب: د کافی تلاش باوجود څه جزئیه ملاؤنه شوه البته د قواعدو په اعتبار

﴿۱﴾ **وفی الفتاویٰ الهندية: واختلف المشائخ فی دفنهم قال بعضهم فی مقابر المشركين وقال بعضهم فی مقابر المسلمين وقال بعضهم يتخذلهم مقبرة علی حدة كذا فی المضمرات. (فتاویٰ عالمگریه ۱: ۱۵۹ الفصل الثانی فی غسل الميت)**

﴿۲﴾ **(الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ۱: ۶۷۱ باب الشهيد)**

سره دا استعمال جائز دې. ځکه چه دیکښې څه توهین نشته. ﴿۱﴾

بخلاف ما اذاكتب القرآن علی الكفن او البساط فانهم صرحوا بعدم الجواز كما فی آخر الجنائز ردالمحتار وقبيل مياه ردالمحتار ﴿۲﴾. وهوالموفق

مړې لس لس قدمونه وړل او درې ځلې کیښودل او اوچتول

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه بعضې خلق مړې د کورنه اوچت کړی او په لس لس قدمونو باندې ئې ږدی او بیا ئې اوچتوي، ددې طریقې څه حکم دې؟ بینواتوجروا

المستفتی: حاجی غلام نبی کوهاټ..... ۱۲۱شعبان ۱۴۰۳ھ

﴿۱﴾ زمونږ په دې علاقو کښې عام طور سره د مړو دپاره مخصوص کټ استعمالیږی چه د هغې د پاسه د اوسپنې یا لرګی پنجره وی چه د هغې په وجې سره دا څادر د مړی د بدن نه اوچت وی که د مړی نه څه نا پاکه نرم رطوبت وغیره اوځی نو ددې مخصوص کټ په وجهٔ د څادر د ګنده کیدلو خطره نه وي. دغه شان عوام د تبرک په طور سره او په حفاظت سره د مړی د پاسه اچوی د توهین په طور نه. بیا هم که د توهین ګمان چرته غالب وی یا خالص د مړی په بدن باندې بغیر د څه فاصلې نه کیښودلې شی او د ګنده کیدلو خطره ئې وی نو بیا به ددې نجاست او اهانت د ګمان په وجه اچول جائز نه وی.

قال العلامة ابن عابدين: وقد افتی ابن الصلاح بانه لا يجوز ان يكتب علی الكفن يٰسٓ والكهف ونحوهما خوفا من صديد الميت...... فالاسماء المعظمة باقية علی حالها فلا يجوز تعريضها للنجاسة...... وما ذاک الا لاحترامه وخشية وطئه ونحوه مما فيه اهانة.

(ردالمحتار هامش الدرالمختار ۱: ۶۶۹ قبيل باب الشهيد) ......(ازمرتب)

﴿۲﴾ **قال الحصكفی: بساط او غيره كتب عليه الملک لله يكره بسطه واستعماله لا تعليقه للزينة...... قلت وظاهره انتفاء الكراهة بمجرد تعظيمه وحفظه علق او لا زين به اولا. (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ۱: ۱۳۱ قبيل باب المياه)**

قال ابن عابدين: وقد افتی ابن الصلاح بانه لا يجوز ان يكتب علی الكفن يٰسٓ والكهف ونحوهما. (ردالمحتار هامش الدرالمختار ۱: ۶۶۸ مطلب فيما يكتب علی كفن الميت قبيل باب الشهيد)

الجواب: مړي د څلورو طرفونو نه لس لس قدمونه وړل مستحب دی ﴿۱﴾ لیکن دا هیئت مذکوره (المسطورة فی الاستفتاء) ثابت نه دي، وهو الموفق

د څلویښتمې د رسم حکم

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه د څلویښتمې څه حکم دې؟ آیا دا رسم جائز دې؟ بیوا توجروا

المستفتی: احمد خان ګدوال راولپنډی...... ۱۹۸۳/۱۱/۱۹

الجواب: د څلویښتمې وغیره تخصیص احداث فی الدین او ممنوع دي، اګر چه صرف خیرات بهترین عبادت دې. ﴿۲﴾ وهو الموفق

مړی پسې د ختم کولو حکم

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه په دریمه ورځ د مړی د

﴿۱﴾ قال العلامه الحصکفی: واذا حمل الجنازة وضع ندبا مقدمها علی یمینه عشر خطوات لحدیث من حمل جنازة اربعین خطوة کفرت عنه اربعین کبیرة ثم وضع مؤخرها علی یمینه کذلک ثم مقدمها علی یساره ثم مؤخرها.

(الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ۱:۶۵۷ باب صلاة الجنائز)

﴿۲﴾ قال العلامة ابن نجیم: ولان ذکر الله تعالیٰ اذا قصد به التخصیص بوقت دون وقت او بشیٔ دون شی لم یکن مشروعا حیث لم یر دالشرع به لانه خلاف المشروع.

(البحر الرائق ۲:۱۵۹ باب العیدین)

وقال ابن البزاز: ویکره اتخاذ الطعام فی الیوم الاول والثالث وبعد الاسبوع والاعیاد ونقل الطعام الی القبر فی المواسم الخ.

(فتاویٰ بزازیة علی هامش الهندیة ۴:۸۱ قبیل حکم المسجد)

ایصال ثواب دپاره د قران شریف ختم کول او لوستل ددې شرعی حکم څه دې؟ بینوا توجرو

المستفتی: حاجی احمد تونسه ډیره غازی خان

الجواب: ایصال ثواب حق دې خو دا رسم نا حق دې. ﴿۱﴾ وهو الموفق

د عالم د پاره مړو ته غسل ورکول بطور پیشه مکروه دی

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه د عالم دپاره مړو ته غسل ورکول جائز دی یا نا جائز؟ بینوا توجروا

المستفتی: مولوی ګل محمد لکی چشمه کوئټه...... ۲۰ شوال ۱۴۰۴ھ

الجواب: د عالم دپاره مړو ته غسل ورکول مشروع دي ﴿۲﴾ البته دا بطور پیشه او ذریعه معاش جوړول مکروه دي ﴿۳﴾ وهو الموفق

﴿۱﴾ قال العلامة ابن البزاز: ویکره اتخاذ الطلعام فی الیوم الاول والثالث وبعد الاسبوع والاعیاد ونقل الطعام الی القبر فی المواسم واتخاذ الدعوة بقراء ة القرآن وجمع الصلحاء والمقراء للختم او لقراء ة سورة الانعام او الاخلاص فالحاصل ان اتخاذ الطعام عند قراء ة القرآن لاجل الاکل یکره. (فتاویٰ البزازیة علی هامش الهندیة ۴:۸۱ قبیل حکم المسجد)

﴿۲﴾ وفی الهندیة: غسل المیت حق واجب علی الاحیاء بالسنة واجماع الامة کذا فی النهایة ولکن اذا قام به البعض سقط عن الباقین کذا فی الکافی.

(فتاویٰ عالمگیریة ۱:۱۵۸ الفصل الثانی فی الغسل)

﴿۳﴾ قال العلامة الحصکفی: والافضل ان یغسل المیت مجانا فان ابتغی الغاسل الاجر جاز ان کان ثمه غیره والا لا لتعینه علیه.

(الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ۱:۶۳۴ باب صلاة الجنازة)......وقال العلامة ابن عابدین: انه ینبغی جریان هذا القید فی العبد والاعرابی...... (بقیه حاشیه په راروانه صفحه)

د مکې مکرمې نه راوړې شوې څادر مړې باندې خورول

سوال: علمائې کرام دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی د مکې معظمې نه راوړلې شوې څادر په مړې باندې اچولې کیږی لکه چه بعضې علاقو کښې ددې رواج دې آیا دا جائز دې یا نه؟ بینواتو جروا

المستفتی: علی الرحمان مهمندی.....یکم اپریل ۱۹۷۵ء

الجواب: دا عوامی تبرک دې اسلامی تبرک نه دې. البته دا جذبه ښه جذبه ده.

وهو الموفق

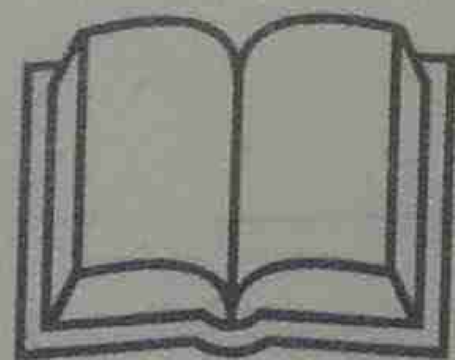
(بقیه حاشیه) وولد الزنا ونازعه فی النهر بانه فی الهدایة علل الکراهة بغلبة الجهل فیهم وبان فی تقدیمهم تنفیر الجماعة.

(ردالمحتار هامش الدرالمختار ۱: ۴۱۴ قبیل مطلب البدعة خمسة اقسام باب الامامة)

فتاوی دیوبند پاکستان المعروف به

فتاوی فریدیه دریم جلد

فصل فی زیارة القبور وایصال الثواب وغیرها

....

بسم الله الرحمن الرحيم

عن النبی ﷺ: كنت نهيتكم عن زيارة القبور فزوروها فانها ترق القلب وتدمع العين وتذكر بالآخرة فزوروها ولا تقولوا هجرًا

....رواه البيهقی....

....

فصل فی زيارة القبور وايصال الثواب وغيرها

د روضه مطهره د زيارت او د زيارت القبور آداب او مستحبات

سوال: علمائې دين دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه د اوليائې کرامو او نورو صالحينو مزارونو ته حاضر يدلو وخت کښې د کومو آدابو خيال ساتل پکار وی. دغه شان مزار باندې حاضری کولو وخت کښې ايصال ثواب د پاره مخ په قبله اود ريدل بهتر دی يا مخ قبر ته کول او اودريدل؟ خصوصاً سيد نا محمد ﷺ په روضه اقدس باندې حاضری او سلام دعا لوستلو وخت کښې قبر شريف ته مخ کول ناسته يا ولاړه کومه طريقه اختيارول پکار دی؟ بينوا توجروا

المسفتی: عبدالعزيز چمکنی مسجد کلاں مياں عمرصاحب ١٤١٣١١٩٢٩

الجواب: (١) زيارت القبور د جمعې په ورځ د طلوع شمس نه مخکښې د طهارت په حالت کښې مستحب دې، او دا هم مستحب دی چه اول سلام او بيا ايصال ثواب اوکړی، دغه شان دا هم مستحب دی چه د خپو طرف نه مړی ته مخامخ د قيام په حالت کښې زيارت اوکړې، او کيناستل هم جائز دی، او دا هم ضروری ده چه د سجدې، ښکلولو، طواف، لاسونو اوګوتو کيښودلو او په شا شا تللو نه اجتناب اوکړې.

فی ردالمحتار ١ :٨٤٣ بعد تفصيل ما "فتحصل ان يوم الجمعة افضل" وفيه ايضا بعد اسطر قال فی الفتح والسنة زيارتها قائماً والدعاء عندهما قائما وفی شرح اللباب ثم من اداب الزيارة ما قالوا من انه يأتی الزائر من قبل رجلی المتوفی لا من قبل رأسه لانه اتعب لبصر الميت ومن ادابها ان يسلم بلفظ السلام عليكم ثم يدعو قائما وان جلس يجلس بعيداً او قريبا بحسب مرتبته فی حال حياته انتهیٰ باختصار يسير﴿١﴾ (وفی الطحطاوی ٣٧٦) قال

﴿١﴾ (ردالمحتار هامش الدر المختار ١ :٦٦٥ مطلب فی زيارة القبور باب صلاة الجنائز)

فی الاحیاء والمستحب فی زیارة القبور ان یقف مستدبر القبلة مستقبلا وجه المیت وان یسلم ولا یمسح القبر ولا یقبله ولا یمسه،قال فی شرح المشکوٰة بعد کلام وحدیث فیه دلالة علی ان المستحب فی حال السلام علی المیت ان یکون لوجهه وان یستمر کذلک فی الدعاء ایضا وعلیه عمل عامة المسلمین انتهیٰ باختصار یسیر﴿۱﴾ قلت (وما فی شرح الکبیر ۵۱۱) ویدعو قائما مستقبل القبلة ﴿۲﴾ فهذا معمول بعض المسلمین و کذا یرده ما سیأتی فی الفتح.

(۲) د پیغمبر علیه السلام روضه مطهره سره هم مخ په قبر اودریدل بهتر دي.

قال ابن الهمام فی الفتح ۳:۹۵ ثم یأتی القبر الشریف فیستقبل جداره ویستدبر القبلة وما عن ابی اللیث انه یقف مستقبل القبلة مردود بما روی ابو حنیفة فی مسنده عن ابن عمر رضی الله عنه قال من السنة ان تاتی قبر النبی صلی الله علیه وسلم من قبل القبلة وتجعل ظهرک الی القبلة وتستقبل القبر بوجهک ثم تقول السلام علیک ﴿۳﴾ (باختصار یسیر). وهو الموفق

په قبرستان کښې ددعا او سلام طریقه

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چې په قبرستان کښې یا د یو قبر خواته لاړ شی نو د سلام زیارت او دعا شرعی طریقه څه ده؟ او د دعا په وخت کښې لاس اوچتول ثابت دی یا نه؟ بینوا توجروا

المستفتی: منصور احمد خان شیر شاه کالونی کراچی...۲۵جولائی ۱۹۸۹

الجواب: قبرستان ته چه لاړشې نو السلام علیکم یا اهل القبور الخ وئیل پکار دي، ﴿٤﴾ او د مړی نه مغرب طرف ته شه چه مړی ته دې مخ شی او قبلې ته دې

﴿۱﴾ (الطحطاوی علی مراقی الفلاح ۶۲۱ فصل فی زیارة القبور)

﴿۲﴾ (غنیة المستملی ۵۶۰ فصل فی الجنائز الثامن فی مسائل متفرقة من الجنائز)

﴿۳﴾ (فتح القدیر شرح الهدایة۳:۹۵ مسائل منثوره)

﴿۴﴾ قال الشرنبلالی: والسنة زیارتها قائما و الدعاء عندها......(بقیه حاشیه په راروانه صفحه)

شا شي، لاس اوچتول هم جائز دی. (قال فی شرح شرعة الا سلام قال فی الاحیاء والمستحب فی زیارة القبور ان یقف مستدبر القبلة مستقبلا وجه المیت ۵۸۰﴿۱﴾) وهوالموفق

په مقبره کښې ایصال ثواب مسنون دې او تخصیص د سورت او شمار د التزام په وجه بدعت دي

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه د جنازې دمونځ نه پس امام صاحب خلقو ته اووائی چه اول آخر درود شریف او یوولس ځلې سورت اخلاص اولوئی او د مړی روح ته ئې ثواب اوبخئ او دعا اوکړئ. آیا دا جائز دي؟بینواتوجرو

المستفتی:عبدالحمید کلاچی ډی آئی خان.....۱۲جمادی الثانی ۱۳۸۹ھ

الجواب: که مقبره کښې دا تلاوت اوکړیشی او ټولو مړو ته ئې ایصال ثواب اوکړیشی نو مسنون دی.

لما فی الدرالمختار وفی الحدیث من قرء الاخلاص احد عشر مرة ثم وهب اجرها للاموات اعطی من الاجر بعد دالا موات انتهیٰ ﴿۲﴾ رواه العینی فی شرح البخاری

(بقیه حاشیه) قائما کما کان یفعل رسول الله صلی الله علیه وسلم فی الخروج الی البقیع ویقول السلام علیکم دار قوم مؤمنین وانا ان شاء الله بکم لا حقون اسأل الله لی ولکم العافیه کذا فی الفتح. (امداد الفتاح شرح نورالایضاح ۶۴۳ فصل فی زیارة القبور)

وعن ابن عباس قال مر النبی صلی الله علیه وسلم بقبور بالمدینة فاقبل علیهم بوجهه فقال السلام علیکم یا اهل القبور یغفر الله لنا ولکم انتم سلفنا ونحن بالاثر رواه الترمذی وقال هذا حدیث حسن غریب. (مشکواة المصابیح ۱:۱۵۴ باب زیارة القبور)

﴿۱﴾ (الطحطاوی علی مراقی الفلاح ۶۲۱ فصل فی زیارة القبور)

﴿۲﴾ (الدر المختار علی هامش ردالمحتار ۱:۶۶۶ باب صلاة الجنائز)

من غیر نکیر ﴿۱﴾ او که مقبره نه وی نو ایصال ثواب اګرچه جائزدي لیکن تخصیص (د سورت او شمار) بلا دلیل دي، لهذا د التزام په وجې سره به بدعت او ناجائز وی.

لما فی البحر ۲: ۱۵۹ ولان ذکر الله اذا قصد به التخصیص بوقت دون وقت او بشئ دون شئ لم یکن مشروعاً حیث لم یرد الشرع به لانه خلاف المشروع﴿۲﴾. وهو الموفق

مړی پسې د مختلفو خیراتونو حکم

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه زمونږ په علاقه کښې د مړی کیدلو په راتلونکی جمعرات (زیارت) باندې فقراؤ او مساکینو له دعوت کیږی چه د هغې نوم کچه دعا ده بیا په څلویښتمه او کال باندې خیرات کوی اګر که د هغې د کولو د پاره زمکه او جائیداد ګانړه کول وی یا قرض اخستل وی ګنې نو د مړی وارثانو ته خلق کنجوس او مطعون وائی. په دې باره کښې د مړی د وصیت اعتبار نه کوی او نه د کونډو او یتیمانانو خیال ساتلې کیږي، په دې باره کښې شرعی حکم څه دې؟بینوا توجروا

المستفتی: عبدالحمید امام مسجد سکنه کرني

الجواب: د مړی والو د طرفنه تصدق علی المساکین والطلبه هر وخت جائز دی. خو چه کله په مال کښې د غائب کس او یتیم شرکت نه وی یا مال د وصیت وي ﴿۳﴾....

﴿۱﴾ وفی مراقی الفلاح: وعن علی رضی الله عنه ان النبی ﷺ قال من مر علی المقابر فقرء قل هو الله احد احدی عشرة مرة ثم وهب اجرها للاموات اعطیٰ من الاجر بعدد الاموات رواه الدار قطنی (طحطاوی ۲۶۶) وایضاً اخرج ابو محمد السمرقندی فی فضائل قل هو الله احد عن علی مرفوعاً. (شرح الصدور للسیوطی ۱۳۰)

﴿۲﴾ (البحر الرائق ۲: ۱۵۹ باب العیدین)

﴿۳﴾ قال العلامة ابن عابدین: بجواز تبرع الوارث باخراجها وعلیه فلا بأس بادارة الولی للزکاة ثم ینبغی بعد تمام ذلک کله ان یتصدق علی ......(بقیه حاشیه په بله صفحه)

او میلمستیا او دعوتونه ورکول درې ورځو پورې ناجائزدي. ﴿۱﴾ او د رسم ورواج پابندی هروخت کښې ناجائزدی، (والتفصیل فی رد المحتار ۱/ ۸۴۲﴿۲﴾ والهندیة ۵: ۳۸۰ ﴿۳﴾ او په مسئوله صورت کښې مذکور امور په دریم قسم کښې داخل دی لهذا د دینه اجتناب ضروری دې. وهوالموفق

د مړی د ایصال ثواب د پاره د جمعې د شپې او د څلویښتمې د خیرات حکم

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه د مړی د ایصال ثواب د پاره د جمعې د شپې خیرات کول او د څلو یښتمې وغیره څه حکم دې؟ بینوا توجروا

المستفتی: بسم الله شاه پشاور.....۱۲۷ محرم ۱۴۰۱ھ

(بقیه حاشیه) الفقراء بشیئ من ذلک المال او بما اوصی به المیت ان کان اوصی. (ردالمحتار ۱: ۵۴۳ مطلب فی بطلان الوصیة بالختمات والتهالیل باب قضاء الفوائت)

﴿۱﴾ قال العلامة الحصکفی: ویکره اتخاذ الطعام فی الیوم الاول والثانی والثالث. (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ۱: ۶۶۴ باب صلاة الجنائز)

﴿۲﴾ قال العلامة ابن عابدین: وفی البزازیة ویکره اتخاذ الطعام فی الیوم الاول والثالث وبعد الاسبوع ونقل الطعام الی القبر فی المواسم واتخاذ الدعوة لقراءة القرآن وجمع الصلحاء والقراء للختم او لقراءة سورة الانعام او الاخلاص والحاصل ان اتخاذ الطعام عند قراءة القرآن لاجل الاکل یکره وفیها من کتاب الاستحسان وان اتخذ طعام للفقراء کان حسنا او اطال فی ذلک فی المعراج وقال وهذه الافعال کلها للسمعة والریاء فیحترز عنها لانهم لا یریدون بها وجه الله تعالیٰ. (ردالمحتار هامش الدرالمختار ۱: ۶۶۴ مطلب فی کراهة الضیافة من اهل المیت باب صلاة الجنازة)

﴿۳﴾ وفی فتاویٰ الهندیة: ولا یباح اتخاذ الضیافة ثلاثة ایام فی ایام المصیبة واذا اتخذ لا بأس بالاکل منه وان اتخذ طعاما للفقراء کان حسنا اذا کانت الورثة بالغین فان کان فی الورثة صغیر لم یتخذوا ذلک من الترکة کذا فی التتارخانیة. (فتاویٰ عالمگیریة ۵: ۳۴۴ الباب الثانی عشر فی الهدایا والضیافات)

الجواب: تصدق (خیرات) او ایصال ثواب بذاتِ خود مشروع دي البته د خپل طرفنه د وخت او قسم وغیره تعین کول مکروه دي،

کما یدل علیه ما فی البحر ۲: ۱۵۹ ولان ذکر الله اذا قصد به التخصیص بوقت دون وقت او بشیئ دون شیئ لم یکن مشروعا حیث لم یرد الشرع به ﴿۱﴾ وفی البزازیة علی هامش الهندیة ۴: ۹۱ ویکره الطعام فی الیوم الاول والثالث وبعد الاسبوع الخ ﴿۲﴾.

خلاصه دا چه خیرات په مسکینانو هر وخت جائز او د رسم رواج پابندی هر وخت ممنوع ده. وهو الموفق

پنځه کسانو د پاره په ختم القران کښې بې ترتیبی کول په ثواب کښې مخل نه ده

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه که یو نابینا حافظ

﴿۱﴾ (البحر الرائق ۲: ۱۵۹ باب العیدین)

﴿۲﴾ (البزازیة علی هامش الهندیة ۴: ۸۱ قبیل باب فی حکم المسجد)

﴿۳﴾ قال العلامة ابن عابدین: وفی البزازیة ویکره اتخاذ الطعام فی الیوم الاول والثالث وبعد الاسبوع ونقل الطعام الی القبر فی المواسم واتخاذ الدعوة لقرأة القرآن وجمع الصلحاء والقراء ة للختم او لقرأة سورة الانعام او الاخلاص والحاصل ان اتخاذ الطعام عند قرأة القرآن لاجل الاکل یکره وفیها من کتاب الاستحسان وان اتخذ طعاما للفقراء کان حسنا واطال فی ذلک فی المعراج وقال وهذه الافعال کلها للسمعة والریاء فیحترز عنها لانهم لا یریدون بها وجه الله تعالیٰ. (ردالمحتار هامش الدرالمختار ۱: ۶۶۴ مطلب فی کراهة الضیافة من اهل المیت باب صلاة الجنازة)

﴿۴﴾ وفی فتاویٰ الهندیة: ولا یباح اتخاذ الضیافة ثلاثة ایام فی ایام المصیبة واذا اتخذ لا بأس بالاکل منه وان اتخذ طعاما للفقراء کان حسنا اذا کانت الورثة بالغین فان کان فی الورثة صغیر لم یتخذوا ذلک من الترکة کذا فی التتار خانیة.

(فتاویٰ عالمگیریة ۵: ۳۴۴ الباب الثانی عشر فی الهدایا والضیافات)

قرآن پنځه سرو د پاره ختم قرآن شروع کړی د یو کس د پاره ۲۶ سپارې پورې دویم د پاره اولنئ نه تر ۲۷ پورې دریم او څلورم د پاره اول نه ۲۸ پورې پنځم د پاره ۲۹ سپارې پورې او لوستلو بیا د یو د پاره ختم مکمل کړی آیا ددې ترتیب په سقوط سره ثواب کښې څه نقصان راځی یا نه؟ بینوا توجروا

المستفتی: خلیل..۱۹ جمادی الاولی ۱۳۹۳ھ

الجواب: دا بې ترتیبی په ختم کښې خلل نه راولي، وهو الموفق.

د دفن کولو په وخت کښې کاڼرو باندې تبارک الذی وئیل او قبر ته غوُرزول او د جنازې نه مخکښې جائې نمازونه تقسیمول

سوال: علمائې دین دې مسئلو باره کښې څه فرمائی (۱) د مړی د فن کولو وخت کښې امامان حضرات په کاڼرو یا لوټو خاورو باندې تبارک الذی لولی او قبر کښې ئې غور زوی ددې څه اصل شته یا نه؟ (۲) د جنازې د مونځ نه مخکښې چه په علماؤ کښې کوم جائې نمازونه تقسیمولې شی اګرچه هغه خیرات کښې شامل کړی لیکن بیا هم ددې څه اصل شته یانه؟ بینوا توجروا

المستفتی: نامعلوم....

الجواب: (۱) هیڅ اصل نه لری ﴿۱﴾ بعضې علماء د عمل په طور سره بغیر د

﴿۱﴾ د سورت ملک فضائل په احادیثو راغلی دی. بالخصوص دهغې دلوستونکی د پاره د عذابِ قبر د کموالی او ددې سورت شفاعت کونکی کیدل ثابت دی. لیکن دا ثبوت د قاری د پاره دې. دا نه چه څوک یې اولولی په خاوره ئې دم کړی او قبر کښې ئې او غورزوی که د عمل په طور سره او کړیشی او سنت ئې نه ګنړی او نه ئې لازم ګنړی نو نفسِ دا عمل به جائز وی. او د سنت او التزام په صورت کښې به بدعت وی.

قال العلامة عماد الدین فی فضائل سورة الملک: (۱) عن عباس الجشمی عن ابی هریرة عن رسول الله ﷺ قال ان سورة فی القرآن ثلاثین آیة شفعت لصاحبها حتی غفرله، تبارک الذی بیده الملک. (۲) عن انس قال قال رسول الله ﷺ سورة فی القرآن خاصمت عن صاحبها حتی ادخلته الجنة تبارک الذی بیده الملک. (۳) عن ابن عباس قال ضرب بعض اصحاب النبی ﷺ خبائه علی قبر وهو لا یحسب ......

(بقیه حاشیه په راروانه صفحه)

حوالې نه ذکر کړې دی. چه فلانکې آیت اولولئ په جنازه ئې دم کړئ او قبر کښې غورزول د عذاب کموالی باعث دې. ﴿۱﴾ (۲) که د علماؤ او امامانو تعظیم مقصود وی نو د ثواب کار دې او که درسم پابندی ئې مقصود وی نو مال ضائع کول دی. وهوالموفق

مړې د جمعې د پاره کور کښې کېښودل. مړی پسې خیرات کول. دعا بعد الجنازه. دائره اسقاط وغیره

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه! (۱) مړې د جمعې د پاره کور کښې کېښودل (۲) دمرګ نه پس درې ورځو کښې دننه خیرات نه کول، (۳) د مړی د جنازې نه پس دعا نه کول. (۴) د جنازې نه پس دائره نه جوړول (۵) د یو ولسمې خیرات نه کول. (۶) اولیاء الله پخپله بې بسه دي، (۷) په ختم قران باندې خوراک نه خوړل (۸) د سنت مونځ نه پس دعا نه کول؟ بینوا توجروا

المستفتی: واحد ګل، تورې خان نیو ګرین مارکیټ پشاور. ۱۱۱۴۱۱۹۷۲

الجواب: (۱) که د جمعې د مونځ نه مخکښې ئې کفن دفن کیدیشی نو تاخیر ئې ګناه ده. ﴿۲﴾ (۲) تصدق علی المساکین په هروخت کښې ائزدې او رسم و رواج یعنی د خپل عزت باقی ساتلو او شرم لرې کولو دپاره هر وخت مکروه

(بقیه حاشیه) انه قبر، فاذا قبر انسان یقرأ سورة الملک تبارک حتی ختمها فقال رسول الله ﷺ هی المانعة هی المنجیة تنجیه من عذاب القبر. (۴) عن ابن عباس انه قال لرجل: الا اتحفک بحدیث تفرح به؟ قال: بلیٰ، قال اقرأ تبارک الذی بیده الملک وعلمها اهلک وجمیع ولدک وصبیان بیتک وجیرانک، فانها المنجیة والمجادلة تجادل او تخاصم یوم القیامة عند ربها لقارئها، وتطلب له ان ینجیه من عذاب النار وینجی بها صاحبها من عذاب القبر، قال رسول الله ﷺ لوددت انها فی قلب کل انسان من امتی. (تفسیر ابن کثیر ۴: ۵۰۷ تفسیر سورة املک)

﴿۱﴾ قال العلامة السید احمد الطحطاوی: وفی کتاب النورین من اخذ من تراب القبر بیده وقرأ علیه سورة القدر سبعاً وترکه فی القبر لم یعذب صاحب القبر ذکره السید. (حاشیة الطحطاوی علی المراقی ۳۳۵ فصل فی حملها ودفنها)

﴿۲﴾ قال العلامة الحصکفی: وکره تاخیر صلاته ودفنه لیصلی علیه جمع عظیم بعد صلاة الجمعة. (الدر المختار علی هامش ردالمحتار ۱: ۶۵۷ باب صلاة الجنائز)

دي. او میلستیا درې ورځو پورې ناجائز ده. ﴿۱﴾ شامي (۳) د کسر الصفوف نه پس دعا کولو کښې هیڅ حرج نشته البته نه کول بهتر دي. ﴿۲﴾ (خلاصة الجزئیات) (۴) دائره کول جائز دی خوچه د شرطونو خیال ساتلې شوې وی ګنې نو د اسقاط د ذمې د پاره بې سوده دی. (خلاصة الجزئیات) (۵) یوولسمه شریف بدعت دي. (۶) کرامت بعد الممات حق دي. ﴿۴﴾ لیکن الله (ج) چاته د حاجت پوره کولو منصب نه دې حواله کړې،

(۷) اعزازی طورسره جائزدی دغه شان دخیرات اوبنه سلوک په طریقې سره هم

﴿۱﴾ قال العلامة ابن عابدین: وفی البزازیة ویکره اتخاذ الطعام فی الیوم الاول والثالث وبعد الاسبوع ونقل الطعام الی القبر فی المواسم واتخاذ الدعوة لقرأة القرآن وجمع الصلحاء والقراء للختم او لقرأة سورة الانعام او الاخلاص والحاصل ان اتخاذ الطعام عند قرأة لاجل الاکل یکره وفیها من کتاب الاستحسان وان اتخذ طعاما للفقراء کان حسنا. (ردالمحتار هامش الدرالمختار ۱: ۶۶۴ مطلب فی کراهة الضیافة من اهل المیت)

﴿۲﴾ قال ابن نجیم: وعن الفضلی لا بأس به. (البحر الرائق ۲: ۱۸۳ فصل السلطان احق بصلاته کتاب الجنائز)

﴿۳﴾ قال ابن نجیم: ولان ذکر الله تعالیٰ اذا قصد به التخصیص بوقت دون وقت او بشیئ دون شیئ لم یکن مشروعا حیث لم یرد الشرع به لانه خلاف المشروع. (البحر الرائق ص ۲: ۱۵۹ باب العیدین).

﴿۴﴾ اما مذهب اهل الحق انه تبقی الکرامة بعد الموت کما ان النبوة لا تنقطع بالموت وکما ان ایمان المومن لا ینقطع بالموت، قال الشیخ عبد الغنی النابلسی فی حاشیة الحدیقة الندیة علی الطریقة المحمدیه ۱: ۲۹۲ کرامة الولی لا تنقطع بالموت، وفی سنن ابی داؤد ۱: ۳۴۹ باب مایری من النور عند قبر الشهید عن عائشة کنا نتحدث انه لا یزال نور عند قبر النجاشی وهذا لیس الا لکرامة بعد الموت، وقال الآلوسی فی تفسیر النازعات ۲۸: ۱۰۸ ان الله قد یکرم من شاء من اولیائه بعد الموت کما یکرمه قبل الموت بما شاء، وایضا ذکر فی المشکواة فی باب فضائل القرآن تلاوة سورة الملک من قبر وسماع صحابی فافهم. (ازمرتب)

جائز دی البته د اجرت په طور پکښې اختلاف دې ﴿۱﴾ (۸) په هیئت اجتماعی سره دعا کول د پیغمبر علیه السلام معمول نه وو نه د فرضو نه روستو او نه د سنتو نه پس البته د حدیثِ قولی نه د دواړو جواز معلومیږی او د جمهورو احنافو په نزد بهتر دادې چه د سنتو نه پس اوکړیشي. د بعضې احنافو (امام بقالي) په نزد بهتر دادی چه فرضو پسې متصل اوکړیشی. والامر اوسع. وهوالموفق.

د اولیاء په قبروتنو باندې گنبد او چا ر دیواری جوړول

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه د اولیاء الله په قبرونو باندې چار دیواری یا گنبد جوړول ثواب دې یا نه؟ بینوا توجروا

المستفتی: گل مست خان سرحد ټکسټائل ملز پشاور

الجواب: گنبد جوړول د حدیث اوفقهې د تصریح مطابق ناجائز دې. ﴿۲، ۳﴾ او چاردیواری د حفاظت د ضرورت په وخت کښې جائز ده. ﴿٤﴾ گنې فضول خرچی او ناجائز ده، وهوالموفق.

﴿۱﴾ قال العلامة ابن عابدین: قال تاج الشریعة فی شرح الهدایة ان القرآن بالاجرة لا یستحق الثواب لاللمیت ولا للقاری وقال العینی فی شرح الهدایة ویمنع القاری للدنیا والآخذ والمعطی آثمان فالحاصل ان ماشاع فی زماننا من قرأة الاجزاء بالاجرة لا یجوز...... فاذا لم یکن للقاری ثواب لعدم النیة الصحیحة فاین یصل الثواب الی المستاجر. (ردالمحتار هامش الدرالمختار ۵: ۳۹ مطلب تحریر مهم فی عدم جواز الاستیجار علی التلاوة کتاب الاجارة)

﴿۲﴾ وعن جابر قال نهیٰ رسول الله صلی الله علیه وسلم ان یجصص القبر وان یبنیٰ علیه وان یقعد علیه رواه مسلم. (مشکواة المصابیح ۱: ۱۴۸ باب دفن المیت)

﴿۳﴾ وفی فتاویٰ الهندیة: ویکره ان یبنی علی القبر مسجد او غیره کذا فی السراج الوهاج. (فتاویٰ عالمگیریة ۱: ۱۶۶ الفصل السادس فی القبر والدفن)

﴿۴﴾ قال الشرنبلالی: وکره وضع الآجر...... والخشب...... لان......(بقیه حاشیه په رارو انه صفحه)

د مړی سره قبل الدفن تلاوت کول او په قرانی ایتونو باندې منقش څادر په کټ خورول

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائې چه! (۱) قبل الدفن د مړی په خوا کښې یعنی کټ سره نزدې دقرآن تلاوت جائزدې یانه؟ (۲) نن صبا د سړوپه دجنازې په کټ باندې داسې څادر اچولې شوې وی چه په هغې آیة الکرسی او نور ایتونه لیکلې شوې وی. نود مړی په جنازه باندې دا څادر اچول مستحب دی یا مکروه یا صرف جوازدې؟ دچا نه مې دا هم اوریدلې دی چه په مجموعة الفتاوی کښې ددې اجازت ورکړې شوې دې؟ بینوا توجروا

المستفتی: نورالهادی مردان.... ۲۲\۱ شوال ۱۳۹۹ھ

الجواب: (۱) د قولِ راجح په بنیاد سره مړې بې اودسه دې پلیت نه دې لهذا د هغه په خواکښې د قرآن تلاوت هر حالت کښې جائز دې. ﴿۱﴾ (والتفصیل فی رد المحتار (۱\۷۹۹) (۲) د قواعدو په رڼا کښې جائز دې. ﴿۲﴾ وهوالموفق

(بقیه حاشیه) الکراهة لکونهما للاحکام والزینة ولذا قال بعض مشایخنا انما یکره الآجر اذا ارید به الزینة اما اذا ارید به دفع اذی السباع او شیئ آخر لا یکره.

(مراقی الفلاح شرح نور الایضاح ۲۱۰ فصل فی حملها ودفنها)

﴿۱﴾ قال الحصکفی: تکره القرأة عنده حتی یغسل...... لتجنسه بالموت قیل نجاسة خبث وقیل حدث وعلیه فینبغی جوازها کقراء ة المحدث، قال ابن عابدین: فانه اذاجاز للمحدث حدثا اصغر القراء ة فجوازها عند المیت المحدث بالاولیٰ.

(الدرالمختار مع ردالمحتار ۱: ۶۳۰ مطلب فی القراء ة عند المیت)

﴿۲﴾ دا څادر د تبرک په طورسره مړی باندې جنگلې وغیره د پاسه اچولې شی چه په هغې کښې د اهانت هیڅ صورت هم په نظر نه راځی.

بخلاف ما اذا کتب القرآن علی الکفن او البساط فانهم صرحوا بعدم الجواز کما فی آخر الجنائز وقبیل باب المیاه قال الحصکفی: قلت وظاهره انتفاء الکراهة بمجرد تعظیمه وحفظه (الدرالمختار ۱: ۱۲۰)

اوکه د نجاست او اهانت څه گمان موجودوی د بې ادبئ [باقی حاشیه په راروانه صفحه]

د غسل نه مخکښې د مړی په خوا کښې تلاوت او د هغه په حق کښې دعا کول

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه بعضې خلق دلته وائی چه د غسل نه مخکښې د مړی خواکښې تلاوتِ قران صحیح نه دې او دهغه دپاره دعا هم صحیح نه ده برائې مهربانی بنده د پاره وضاحت اوکړئ؟ بینوا توجروا

المستفتی. مولانا فخر الدین ابن شیخ الحدیث حضرت مولانا نصیر الدین غورغښتوی رحمة الله علیه بر منګهم. انګلینډ... ۱۳۱۱۰۱ء۱۹۹۰

الجواب: دفقهائې کرامو دیکښې اختلاف دې چه دمړی په خوا کښې مخکښې د غسل نه دقران پاک لوستل جائز دی یا نه؟ لیکن تحقیق پکښې د جواز دې. (لان سبب الغسل ان الموت حدث﴿۱﴾ او دعا قبل الغسل هیڅ یو فقیه نه ده منع کړې، وهوالموفق

[بقیه حاشیه]..او د مړی نه په وتونکی ګند ګئ سره د ګنده کیدلو خطره وی نو بیا ترې نه احتراز لازمی دې.

قال ابن عابدین: وتکره کتابة القرآن...... على الدراهم والمحاریب...... وقال ما ذاک الا لاحترامه وخشیة وطئه ونحوه مما فیه اهانة. (ردالمحتار ۱:۷۰۶) (ازمرتب)

﴿۱﴾ قال العلامة ابن عابدین: (قول وقیل حدث) یوید ما ذکره فی البحر من کتاب الطهارة ان الاصح کون غسالته مستعملة وان محمداً اطلق نجاستها لانها لا تخلو من النجاسة غالباً قلت لکن ینافیه ما مر من الفروع الا ان یقال ببنائها على قول العامة قال فی فتح القدیر وقدروی فی حدیث ابی هریرة سبحان الله ان المؤمن لا ینجس حیا ولا میتا فان صحت وجب ترجیح انه للحدث، وقال فی الحلیة وقد اخرج الحاکم عن ابن عباس رضی الله عنهما قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم لا تنجسوا موتاکم فان المسلم لا ینجس حیا ولا میتا وقال صحیح على شرط البخاری ومسلم فیترجح القول بانه حدث.

(ردالمحتار هامش الدرالمختار ۱:۶۳۰ مطلب فی القرأة عند المیت)

د چهارشنبې یا زیارت په ورځ دفن شوې قبر باندې جمعې پورې د پهرې ورکولو رسم

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه زمونږ په علاقه کښې چه کله څوک مړې د بدهـ یا جمعرات یاد زیارت په ورځ دفن کړیشی نود جمعې د ماښام پورې هغه باندې د دوه کسانو پهره مقرر کړیشی په دې غرض چه ددې مړی نه په قبر تپوس اونکړیشی آیادا واقعی او ثابته خبره ده چه د جُمعې په ورځ دمړې نه تپوسونه نه کیږی اوکه بالفرض دا صحیح وی نو د بدهـ یاجمعرات مړې جمعې پورې دفن کولو کښې څه فائده شته یانه؟ بنیو اتوجروا

المستفتی: رحیم الله چنګلئې بونیر سوات.......... ۱۷۱۱۲۱۱۹۸۵

الجواب: د عوامو دا عقیده چه د خلقو په موجودګئ کښې سوال جواب نه کیږی غلطه عقیده ده او د ابوداؤد د حدیث نه مخالف ده.

وهو ما نصه کان رسول الله صلی الله علیه وسلم اذا فرغ من دفن المیت وقف علیه فقال استغفروا لاخیکم واسالوا له بالتثبیت فانه الآن یسئل ﴿۱﴾ انتهیٰ قلت وحدیث وانه لیسمع قرع النعال اتاه ملکان ﴿۲﴾ محمول على ما ذا رجعوا بعد الدفن فوراً ﴿۳﴾.

دغه شان د عوامو دا عقیده چه د جمعرات پورې دفن کولو کښې تاخیر کول د تخفیف باعث دی په حدیث کښې دا صفت دهغه چا دپاره دې چه جمعرات یا جمعې ته مړشی. ﴿٤﴾ وهوالموفق

﴿۱﴾ (سنن ابی داؤد ۲:۱۰۳ باب الاستغفار عند القبر للمیت فی وقت الانصراف)

﴿۲﴾ (صحیح البخاری ۱:۱۷۸ باب المیت یسمع خفق النعال کتاب الجنائز)

﴿۳﴾ قال الملا على قاری: (قوله اذا وضع فی قبره وتولی) ای ادبروا عرض عنه اصحابه ای عن قبره والعبرة بالاکثر او عن وضعه...... اتاه ملکان ای قبل ان یمضی زمان طویل الخ. (مرقاة المفاتیح شرح المشکواة ۱:۳۳۹ باب اثبات عذاب القبر)

﴿۴﴾ عن عبد الله بن عمرو قال: قال رسول الله صلی الله علیه وسلم ما من مسلم یموت یوم الجمعة او لیلة الجمعة الاوقاه الله فتنة القبر رواه احمد والترمذی وقال هذا ......(بقیه حاشیه په راروانه صفحه

د مړی چاته په خوب کښې د قبر بدلولو حکم کول

سوال: علمائې دين دې مسئلې باره کښې څه فرمائې چه يو ديندار سړې مړشوې ددفن کولو نه يوه مياشت پس د هغه ځوئې او يوبل سړې په خوب کښې اوليده چه هغه وائی چه ځه کو م ځائې کښې دفن کړې شوې يم دلته څه خوشحاله نه يم دلته نه مې اوباسئ بل ځائې کښې مې دفن کړئ.آيا دا حکم منل جائز دې؟ بينوا توجروا

المستفتی: غلام حبيب نواب کلی مهمند ايجنسی.....۲۵رمضان ۱۴۱۰ھ

الجواب: د شرالقرون خو بونه د خيرالقرون په خوبونو باندې قياس کول امر منکر دې. ﴿۱﴾ ددې خوبونو په وجه دا مړې ويستل ممنوع دې. فقهائې کرامو چه د کومو وجوهاتو په بناء باندې ويستل جائز وئيلې دی نو په دې صورت کښې دهغې وجوهاتو نه يوه وجه هم موجود نه ده،بلکه په دې کښې د مړی توهين موجود دې. ﴿۲﴾ وهوالموفق

(بقيه حاشيه)حديث غريب وليس اسناده بمتصل، وفی المنهاج لکن له شواهد اخرجه ابو يعلی والبيهقی وغيره.

(منهاج السنن شرح سنن ترملی ۴: ۲۴۰ باب ماجاء فی من يموت يوم الجمعة)

﴿۱﴾ وفی هداية القاری: ما يسمعه الراء ی لا يکون حجة لاحتمال الاختلاط من الشيطان بصوته ولان النوم حالة الغفلة ولانه ليس بارفع من الکشف فی حالة اليقظة.

(هداية القاری شرح صحيح البخاری ۱: ۱۹۶ باب اثم من کذب علی النبی ﷺ)

﴿۲﴾ قال العلامة شرنبلالی: ولا يجوز ای الميت نقله بعد دفنه بان اهيل عليه التراب واما قبله فيخرج بالاجماع ای باجماع ائمتنا طالت مدة دفنه او قصرت للنهی عن نبشه والنبش حرام حقا لله تعالیٰ الا ان تکون الارض مغصوبة...... او اخذت بالشفعة...... وينبش القبر لمتاع کثوب ودرهم سقط فيه وقيل لا ينبش بل يحفر من جهة المتاع...... ولا ينبش بوضعه لغير القبلة او علی يساره او جعل رأسه موضع رجليه.

(امداد الفتاح شرح نورالايضاح ۶۴۱ فصل فی حملها ودفنها)

د يو قبر نه بل ته شعله اوچتيدل

سوال: علمائې دين دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه اکثر دا وينو چه د يو قبر نه بل قبر ته يو شعله شان اوچتيږی او په بل قبر باندې غائبه شی، ددې متعلق شرعی حکم څه دې؟ بينوا توجروا

المستفتی:شهاب الدين اکوړوی نوشهره....۱۲۱۹۱۱۹۸۹

الجواب: دا کله روح وی او کله نيک عمل وي، وهوالموفق

دنابالغه بچو نه د نکير منکر سوال او جواب

سوال: علمائې دين دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه کوم نابالغه ماشومان مړه شی او په هغوی باندې جنازه اوکړې شی او کفن دفن کړې شی نو آيا دهغوې نه نکير منکير سوال کوی. او دوی ته راځي؟ بينوا توجروا

المستفتی: قاسم شاه کيران اټک...۴۱۷۱۱۹۸۵

﴿۱﴾ واخرج ابن منده وابواحمد والحاکم فی الکنی بسند ضعيف علی طلحة بن عبيد الله قال اردت مالی بالغابة فادرکنی الليل فأويت الی قبر عبد الله بن عمرو بن حزام فسمعت قراءة من القبر ما سمعت احسن منها فجئت الی رسول الله ﷺ فذکرت ذلک له فقال ذلک عبد الله الم تعلم ان الله قبض ارواحهم فجعلها فی قناديل من زبرجد وياقوت ثم علقها وسط الجنة فاذا کان الليل ردت اليهم ارواحهم فلا تزال کذلک حتی اذا طلع الفجر ردت ارواحهم الیٰ مکانها الذی کانت فيه انتهیٰ، ففی هذا الحديث بيان سرعة انتقال ارواحهم من العرش الی الثریٰ ثم انتقالها من الثری الی مکانها ولهذا قال مالک وغيره من الائمة ان الروح مرسلة تذهب حيث شاءت وما يراه الناس من ارواح الموتیٰ ومجيئهم اليهم من المکان البعيد امر يعلمه عامة الناس ولا يشکون فيه.

(کتاب الروح لابن القيم ۱۳۵ المسألة الخامسة عشر ومثله فی شرح الصدور ۷۹)

وعن عائشة رضی الله عنها قالت لما مات النجاشی کنا نتحدث انه لا يزال يری علی قبره نور. (سنن ابی داؤد ۱: ۳۴۹ باب فی النور يری عند قبر الشهيد)

الجواب: د نابالغه ماشومانو نه د منکر نکیر سوال او جواب کښې اختلاف دې بعضې ئې ثابتوی او بعضې ئې نفی کوی.

والوجه فيه عدم النص فمن نظر إلى عموم الحديث قال بسوال الصبيان ومن نظر الى عدم كونه مكلف انكر عليه والتفصيل فى ردالمحتار ۱:۷۹۶ فليراجع ﴿۱﴾. وهوالموفق

دقبر خاوره تبركا يا علاجاً خوړل يو منكر كاردې

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائې چه بعضې خلق د مزارونو د قبرونو نه خاورې راوړی پخپله ئې هم خوری او په نورو ئې هم بطور تبرک خوروي، بعضې خلق خو چه څوک مړ شی او د په مرګ څوک ډیر زیات خفه وی نو هغه باندې دهغه مړی د قبرخاوزه خوړلې کیږی چه زړه ئې صبرشی. آیا

﴿۱﴾ قال العلامة ابن عابدين: (قوله ومن لا يسئل) اشار الى ان سوال القبر لا يكون لكل احد ويخالفه ما فى السراج كل ذى روح من بنى آدم يسئل فى القبر باجماع اهل السنة لكن يلقن الرضيع الملك وقيل لا بل يلهمه الله تعالىٰ كما الهم عيسى فى المهد، لكن فى حكاية الاجماع نظر فقد ذكر الحافظ ابن عبد البر ان الآثار دلت على انه لا يكون الا لمؤمن او منافق ممن كان منسوبا الى اهل القبلة بظاهر الشهادة دون الكافر الجاحد وتعقبه ابن القيم لكن رد عليه الحافظ السيوطى وقال ما قاله ابن عبد البر هو الارجح ولا اقول سواه ونقل العلقمى فى شرحه على الجامع الصغير ان الراجح ايضا اختصاص السوال بهذه الامة خلافا لما استظهره ابن القيم ونقل ايضا عن الحافظ ابن حجر العسقلانى ان الذى يظهر اختصاص السؤال بالمكلف وقال وتبعه عليه شيخا يعنى الحافظ السيوطى ثم ذكر ان من لا يسئل ثمانية الشهيد والمرابط والمطعون والميت زمن الطاعون بغيره اذا كان صابرا محتسبا والصديق والاطفال والميت يوم الجمعة او ليلتها والقارى كل ليلة تبارك الملك وبعضهم ضم اليها السجدة والقارى فى مرض موته قل هو الله احد، واشار الشارح الى انه يزاد الانبياء عليهم الصلاة والسلام لانهم اولى من الصديقين.

(ردالمحتار ۱:۶۲۹ مطلب ثمانية لا يسئلون فى قبورهم باب صلاة الجنائز)

دا دواړه طریقې شرعا صحیح دی؟ بینواتوجروا

المستفتی عبدالله مریړه حسن راولپنډی.... ۲۴/۳/۱۹۷۰

الجواب: واضحه دې وی چه د حدیثی روایتونو نه د تبرک باثارالصالحین جواز د رڼرا ورڅ پشان ثابت دې لیکن په دې تبرکاتو کښې په ددې خبرې خیال ساتلې کیږی چه په خیرالقرون کښې ددې څه نظیر بلا نکیرثابت دې یا د شر القرون عوامو په خپل خواهش سره دا جوړکړې دی نو، اولنې صورت به مشروع وی او دویم به غیر مشروع وی او خاوره خوړل اګر چه پخپله هم مکروه دی.

لما فى الهندية ۵:۳۷۷ اكل الطين مكروه هكذا ذكر فى فتاوىٰ ابى الليث ﴿۲﴾

لیکن دا تبرکاً خوړل یا علاجًا خوړل په خیرالقرون کښې غیر ثابت دي، لهذا دا تبرک او علاج یو امرِمنکر دې، دا په حکمت سره بندول په هر مسلمان باندې ضروری دي. فقط. وهوالموفق.

د ښځو د پاره د خارجی مصلحتونو په بنا زیارة القبور ممنوع دي

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه د ښځو دپاره د زیارة القبور څه حکم دې؟ او په مقبره کښې ددغې زیارتونو په خواکښې ددعا څه حکم دې؟ شرعی حکم راته اوښایئ؟ بینوا توجروا

المستفتی: منصف شاه ګدر مردان..... ۱۵ رجب ۱۴۰۱ھ

الجواب: په اصل مذهب کښې زیارة القبور د ښځو دپاره مسنون دي لحديث الا فزوروها ﴿۳﴾...

﴿۱﴾ وعن اسماء بنت ابى بكر انها اخرجت جبة طيالسة كسر وانية لها لبنة ديباج وفرجيها مكفوفين بالديباج وقالت هذه جبة رسول الله ﷺ كانت عند عائشة فلما قبضت قبضتها وكان النبى ﷺ يلبسها فنحن نغسلها نستشفى بها رواه مسلم.
(مشكواة المصابيح ۱:۳۷۴ كتاب اللباس)

﴿۲﴾ (فتاوىٰ عالمگيرية ۵:۳۴۰ الباب الحادى عشر فى الكراهة فى الاكل وما يتصل به)

﴿۳﴾ عن بريدة قال قال رسول الله ﷺ نهيتكم عن زيارة القبور فزوروها...... رواه مسلم، وعن ابن مسعود ان رسول الله ﷺ قال كنت نهيتكم عن ...... (بقيه حاشيه په راروانه صفحه)

البته د خارجی مصلحتونو په بنا ممنوع دي.ونظیره حضورهن المساجد﴿۱﴾ واضحه دي وی اهل القبور حاجت رواه او مشکل کشا منل شرک دي او د هغوی په توسل سره دعا غوښتل جائز دی. ﴿۲﴾ وهوالموفق.

په مزارونو باندې د بعضې عوامی کارونو شرعی وضاحت.

سوال: علمائي دين دي مسئلي باره کښې څه فرمائی چې زمونږ ځائي کښې يو مزاردې په هغې باندې بعضې خلق اعتراض کوی چه تاسو کومه شکرانه اخلئ دا حرامه ده ددې خر خول هم حرام دی. دغه مزارونو راتلونکې ښځې دمؤل او په هغوی باندې جارو وهل جائز دی یا نه؟ بینوا بالتفصیل وتوجروا عند الجلیل

المستفتی: اعجازحسین پبی نوشهره.. ۱۹۸۴ء | ۱۰ | ۱۵

الجواب: د زیارة القبوربعضې احکام(۱) د سړو دپاره زیارة القبورمسنون دي.﴿۳﴾

(بقیه حاشیه)زیارة القبور فزوروها فانها تزهد فی الدنیا وتذکر الآخرة رواه ابن ماجة، وعن ابی هریرة ان رسول اللهﷺ لعن زوارات القبور،رواه احمد والترمذی وابن ماجة وقال الترمذی هذا حدیث حسن صحیح وقال (ای الترمذی) وقد رای بعض اهل العلم ان هذا کان قبل ان یرخص النبیﷺ فی زیارة القبور فلما رخص دخل فی رخصته الرجال والنساء.
(مشکواة المصابیح ۱:۱۵۴ باب زیارة القبور)

﴿۱﴾قال العلامة ابن عابدین:وقال الخیر الرملی ان کان ذلک لتجدید الحزن والبکاء والندب علی ما جرت به عادتهن فلاتجوز وعلیه حمل حدیث لعن الله زائرات القبور وان کان للاعتبار والترحم من غیر بکاء والتبرک بزیارة قبور الصالحین فلابأس اذا کن عجائز ویکره اذا کن شواب کحضور الجماعة فی المساجد.
(ردالمحتار هامش الدرالمختار ۱:۶۶۵ مطلب فی زیارة القبور)

﴿۲﴾قال العلامة ابن عابدین : وقال السبکی یحسن التوسل بالنبی الی ربه ولم ینکره احد من السلف ولا الخلف الا ابن تیمیه. (ردالمحتار هامش الدرالمختار ۵:۲۸۱ فصل فی البیع)

﴿۳﴾قال العلامة ابن عابدین: ای لا بأس بها بل تندب ...... (بقیه حاشیه په راروانه صفحه)

او د ښځو دپاره مفتی بِه قول مطابق ممنوع دي﴿۱﴾ (۲) داولیاءالله د قبرونو نه حاجتونه غوښتل شرکیاتو کښې دی.او توسل بالصالحین (چه یا الله ځما دا حاجت ددې ولی په حرمت اوطفیل سره پوره کړې) جائزدي. ﴿۲﴾ ددینه منکرین سلفیان او وهابیان دی.(۳) زیارت ته راتلونکی د مول جائزدی لیکن په هغوی باندې جارو وهل خودساخته عوامی تبرک دي ﴿۳﴾ (۴) منجورانو ته د اعزازیا تعاون په ارادې سره شکرانه ورکول منع نه دی البته د اولیاء په نوم نذر او منختې کول اودهغوی د خوشحالئ او نزدیکت دپاره څه ورکول شرکیات دی. ﴿٤﴾

(بقیه حاشیه) کما فی البحر عن المجتبی فکان ینبغی التصریح به للامر بها فی الحدیث المذکور کما فی الامداد وتزار فی کل اسبوع کما فی مختارات النوازل قال فی شرح لباب المناسک الا ان الافضل یوم الجمعة والسبت والاثنین والخمیس فقد قال محمد بن واسع الموتی یعلمون بزوارهم یوم الجمعة ویوماً قبله ویوم بعده فتحصل ان یوم الجمعة افضل.
(ردالمحتار هامش الدرالمختار ۱:۶۶۵ مطلب فی زیارة القبور باب صلاة الجنازة)

﴿۱﴾قال العلامة ابن عابدین: وقیل تحرم علیهن والاصح ان الرخصة ثابتة لهن بحر وجزم فی شرح المنیة بالکراهة لما مر فی اتباعهن الجنازة وقال الخیر الرملی ان کان ذلک لتجدید الحزن والبکاء والندب علی ما جرت به عادتهن فلاتجوز وعلیه حمل الحدیث لعن الله زائرات القبور وان کان للاعتبار والترحم من غیر بکاء.
(ردالمحتار هامش الدرالمختار ۱:۶۶۵ مطلب فی زیارة القبور باب صلاة الجنازة)

﴿۲﴾ قال العلامة ابن عابدین: وقال السبکی یحسن التوسل بالنبی الی ربه ولم ینکره احد من السلف ولا الخلف الا ابن تیمیة.(ردالمحتار هامش الدرالمختار ۵:۲۸۱ فصل فی البیع)

﴿۳﴾عن انس قال رخص رسول اللهﷺ فی الرقیة من العین والحمة والنملة رواه مسلم. وعن عوف بن مالک الاشجعی قال کنا نرقی فی الجاهلیة فقلنا یا رسول الله کیف تری فی ذلک فقال اعرضوا علیی رقاکم لابأس بالرقی ما لم یکن فیه شرک رواه مسلم.
(مشکواة المصابیح ۲:۳۸۸ کتاب الطب والرقیٰ)

﴿۴﴾قال العلامة الحصکفی: واعلم ان النذر الذی یقع ...... (بقیه حاشیه په راروانه صفحه)

(۵) کومه شکرانه چه په قبر کیښودې شی هغه دمالک د ملکیتِ نه نه اوځی او چه کومه شکرانه د صندوق یا څادر په ذریعې یا لاس په لاس ملاؤ شی هغه د مالک د ملکیت نه اوځی. (۶) نمبر خر څول یا ګانړه کول وغیره باطل او کالعدم کارونه دی. (لان استحقاق الهدایا لیس بمال ولا بحق واجب فلایجری فیه البیع ولا الرهن ولا النزول عن الحق بعوض. وهوالموفق

د اصحاب کهف سپي ته ایصال ثواب

سوال: علمائي دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه بعضې خلق د اصحاب کهف د سپی د ایصال ثواب دپاره صدقه او خیرات کوی آیا دا جائز دي؟ بینواتوجروا

المستفتی: عبدالرحمن شهاب خیل لکی مروت

الجواب: سپو ته ایصال ثواب کول بې وقوفانه او جاهلانه کار دې. (لعدم احتیاج الکلب الی الثواب. وهوالموفق

د دریاب وړلو په وجه د قبرونو منتقل کول.

سوال: علمائي دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه په یو قبر باندې څلور کاله تیر شوی دي. او دا په داسې ځائې کښې دې چه د دریاب وړلو سخته خطره ده نو داهلِ قرابت په خواهش ایا دا قبر کهلاؤ کولې او دا ډانچه محفوظ ځائې ته منتقل کولې شي؟ بینوا توجروا

المستفتی: میجر محمد اسلم پشاور کینټ.....۲۱۱۱۱۹۷۵

(بقیه حاشیه) للاموات من اکثر العوام وما یؤخذ من الدراهم والشمع الزیت ونحوها الی ضرائح الاولیاء الکرام تقربا الیهم فهو بالاجماع باطل وحرام (قوله باطل وحرام) لوجوه منها انه نذر لمخلوق والنذر للمخلوق لا یجوز لانه عبادة والعبادة لا تکون لمخلوق. (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ۲:۱۳۹ مطلب فی النذر الذی یقع للاموات قبیل باب الاعتکاف)

الجواب: که ددریاب وړلو یقین یا غالب ګمان وی نو د هغې منتقل کول به ناجائز نه وی.

یدل علیه ما فی شرح الصدور ۱۳۲ اخرج مالک ان عمروبن الجموح وعبد الله بن عمرو الانصاریین حفر قبرهما لیغیرا من مکانهما لان السیل حفر قبرهما واخرج البیهقی ان معاویة لما اراد ان یجری کظامة نادیٰ من کان له قتیل باحد فلیشهد فخرج الناس الی قتلاهم فوجدوهم رطابا، واخرج ابن ابی شیبة فی المصنف لما صرف معاویة عینه التی تمر علی قبور الشهداء فاجریت علیهما یعنی علی قبر عبد الله بن عمروبن حرام وعمروبن الجموح فاخرجناهما الخ﴿۱﴾ قلت فلعل مراد الفقهاء من کراهیة الاخراج هو فی غیر محل الضرورة هذا ما عندی ولعل عند غیری احسن منه. وهو الموفق

د بدعاتو او رسوماتو په وجه قبرونه ورانول جائز نه دی.

سوال: علمائي دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه د جمات سره متصل درې سوه کاله پخوانې دیو ولی قبر دې په هغې باندې سرې او ښځې نذر او منخې ږدی اودا عقیده ساتی چه باران کیدل اوړلئ اودریدل هم ددې قبروجه ده د بهر خلق هم ددې قبر په وجه ددې کلی والو احترام کوی. اوس په محله کښې څو کسانو دا مشوره کړې چه دا قبر دې هوار کړیشی چه دا بدعات او رسومات ختم شی او ددې ځائې دې په جمات شامل کړې شی چه طالبانو له پکښې کمره جوړه کړی شی. آیا داسې کول جائز دي؟ بینوا توجروا

المستفتی: عبدالحق هزاره.................۱۱۲جولائی ۱۹۷۵

الجواب: واضحه دې وی چه د کومو څیزونو اهانت ممنوع نه وی مثلا بت، اونه، ګټه نو د فتنې ختمؤلو د پاره به د هغې ختمول جائز. بلکه واجب وی. او دکومو څیزونو اهانت چه ممنوع وی مثلاً قبر، جمات نو د بدعاتو او شرکیاتو د ختمولو او بندؤلو دپاره دهغې ورانول او ختمؤل به نا جائز او خلافِ تعامل وی. خلافا للطائفة السلفية النجدية. وهوالموفق

﴿۱﴾ (شرح الصدور بشرح حال الموتی والقبور للامام السیوطی ۱۳۳ باب نتن المیت وبلاء جسده)

قبر او تعزیه ښکلول، د قبر د کاڼړي په بدن باندې د مړلو حکم

سوال: علمائي دين دې مسئلې باره کښې څه فرمائي (۱) چه قبرونه ښکلول، تعزیه ښکلول تبرکاً جائز دی یا نه؟ (۲) په قبرونو باندې پراته کاڼړی بدن باندې مړل جائز دی یا نه؟ (۳) یو قبر یا پیر ته سجده کول جائز دی یا نه؟ بینوا توجروا

المستفتي: نامعلوم ۱۹۷۵ء۱۱۱۱۹

الجواب: (۱) د قبر ښکلول مکروه دی.

کما فی الهندیة ۵:۳۸۷ ولا یمسح القبر ولا یقبله ﴿۱﴾ قلت فالتعزیة لا تقبل بطریق الاولی لانها لیست من الاشیاء العظمة وکذا هو من شعائر الروافض ﴿۲﴾.

(۲) تبرک مشروع دې. ﴿۳﴾ لیکن مونږ ددې ذمه دار نه یو چه دعوام کالا نعام خودساخته تبرکاتو دمشروعیت په غم کښې شو. (۳) سجده او رکوع

﴿۱﴾ (فتاویٰ عالمگیریه ۵: ۳۵۱ الباب السادس عشر فی زیارة القبور وقرأة القرآن فی المقابر)

(۲) علامه شاه عبدالعزیز محدث دهلوی صاحب رحمة الله علیه فرمائی. تعزیه کول چه په عشره محرم الحرام کښې معمول وی او درګاهونه او د قبرونو صورتونه جوړول صحیح نه دي، په دې وجه چه د تعزیه داری نه مراد دادې چه ترک لذت او ترک زینت اوکړی. او خپل صورت د غمګین او مخزون پشان جوړ کړی یعنی د غمژنې ښځې پشان کینی حال داچه د سړی د پاره دا په یو حالت کښې هم شرعاً نه ثابتیږی. او تعزیه داری بدعت دې او دغه شان درګاهونه او د قبرونو صورتونه جوړول او جهنډې لګول وغیره یعنی دا ټول بدعات دي، او ظاهره ده چه دا بدعت [illegible]عت سیئه حال دا دې چه حدیث کښې راغلې دی. (شر الامور [illegible]حدثه بدعة وکل بدعة ضلالة رواه مسلم. دې مجلس کښې د [illegible] ځرا په نیت سره هم حاضری کول نا جائز دی په دې وجه چه دلته هیڅ [illegible] د زیارت دپاره لاړ شی او هلته څه لرګی دی چه د تعزیه داری [illegible]شوی وی هغه د زیارت قابل نه دی بلکه د ورانو لو قابل دی.

[illegible] تبریزی: ۱۸۴۱۱ [illegible]صوف)

[illegible] عن انس بن مالک [illegible]ل الله صلی الله علیه وسلم اذا صلی...... (بقیه حاشیه په راروانه صفحه)

کول چه بطور عبادت وی نو شرک دې او که د غیر الله تعظیم دپاره وی نو حرام ده. ﴿۱﴾ وهو الموفق

د جنازې په وخت کښې غریبانو کښې د جامو تقسیم

سوال: علمائي دين دې مسئلې باره کښې څه فرمائي چې د جنازې په وخت کښې غریبانانو او مسکینانو کښې د کپړو تقسیم جائزدې یا نه؟ بینوا توجروا

المستفتي: نا معلوم ۱۹۷۶ء۱۱۱۰۱

الجواب: دا یو عُرفی اعزاز دې نه مطلوب دې او نه ممنوع دی. وهو الموفق

د مړی یا قبر په خواکښې د قران مجید د تلاوت حکم

سوال: علمائي دين دې مسئلې باره کښې څه فرمائي چې د مړی سره قبل از دفن کور کښې یا روستو د دفن نه په قبر باندې د قران د تلاوت څه حکم دې؟ بینوا توجروا

المستفتي: مولانا رحیم الله باچا اضاخیل بالا........۱۹۷۵ء۱۱۹۱۲۵

الجواب: دمړی خواکښې قران لوستل مطلقا جائزدی. چه په ښکاره باندې وي،

(بقیه حاشیه) الغداة جاء خدم المدینة بآنیتهم فیها الماء فما یؤتی باناء الاغمس یده فیه وربما جاءه فی الغداة الباردة فیغمس یده فیها، عن انس قال لقد رأیت رسول الله صلی الله علیه وسلم والحلاق یحلقه واطاف به اصحابه فما یریدون ان تقع شعرة الا فی ید رجل. (رواهما مسلم) وقال النووی وفیه التبرک بآثار الصالحین وبیان ما کانت الصحابة علیه من التبرک واکرامهم ایاه ان یقع شیئ منه الا فی ید رجل سبق الیه.

(الصحیح مسلم مع شرح النووی ۲: ۲۵۶ باب قربه صلی الله علیه وسلم من الناس وتبرکهم به)

﴿۱﴾ وفی فتاویٰ الهندیة: من سجد للسلطان علی وجه التحیة او قبل الارض بین یدیه لا یکفر ولکن یأثم لارتکابه الکبیرة هو المختار قال الفقیه ابو جعفر رحمه الله تعالیٰ وان سجد للسلطان بنیة العبادة او لم تحضره النیّة فقد کفر کذافی جواهر الاخلاطی.

(فتاویٰ عالمگیریة ۵: ۳۶۸ الباب الثامن والعشرون فی ملاقاة الملوک والتواضع لهم الخ)

یا د لرې نه وی او یا مړې پټ وی البته د نزدې نه وی او قرآت په ښکاره کولې شی نو بعد الغسل اتفاقاً جائز دې. او قبل الغسل پکښې اختلاف دې احتیاط په نه کولو کښې دې. (والتفصیل فی رد المحتار ۱\۵۷۳ ﴿۱﴾)

او د قبر خوا کښې قران لوستل جائز دی.

کما فی الهندیة ۱:۱۷۷ قرأة القرآن عند القبور عند محمد رحمه الله لا تکره ومشائخنا اخذوا بقوله﴿۲﴾. وهو الموفق

خاوره د مول په قبرکښې کینودل اود اچولو حکم

سوال: علمائې دین دې دې مسئلې باره کښې څه فرمائی: (۱) د مړی د دفن کولو وخت کښې څو کسان خا ورې دم کړی او د مړی سره ئې دفن کوی دا جائز دی یا نه دې؟ د قبر تیاریدلو نه پس متی خاوره واخلی او منها خلقنٰکم... الخ، ایت پرې اولولی او په قبر کښې ئې خخه کړی آیا دا بد عت دې؟ بینوا توجروا

المستفتی: عبدالحق.......................۱۹۷۴ء\۳۱\۲۶

الجواب: (۱) بې اصله کار دې. ﴿۳﴾ فقهاؤ ورته جائز وئیلې دی. (کمـا فی الهندیة ۱: ۱۷۶). ﴿٤﴾ وهو الموفق

﴿۱﴾ قال العلامة الحصکفی: ویقرأ عنده القرآن الی ان یرفع الی الغسل. قال ابن عابدین: کرهوا القرأة بعد موته حتی یغسل. (ردالمحتار هامش الدر المختار ۱:۶۳۰ مطلب فی القرأة عند المیت)

﴿۲﴾ (فتاویٰ عالمگیریة ۱:۱۶۶ الفصل فی القبر والدفن والنقل من مکان الی آخر)

﴿۳﴾ په طحطاوی علی المراقی کښې دی.

وفی کتاب النورین من اخذ من تراب القبر وقرء علیه سورة القدر سبعاً وترکه فی القبر لم یعذب صاحب القبر ذکره السید (۵۰۴)

دغه شان په نورو عملیاتو کتابونو او د سورتونو په فضائلو کښې ئې مختلف اعمال لیکلې دی چه بغیر د حوالې نه د عمل په طور مذکور دی. لهذا د احکام شرع سره د متصادم او منهی عنه نه کیدلو په وجه نه مطلوب دی او نه ممنوع بلکه مباح دی.

لان الاصل فی الاشیاء الاباحة ولحدیث ابی داؤد: وما سکت عنه فهو عفو، البته التزام د ما لا یلزم بدعت دے......(ازمرتب)

﴿۴﴾ فی الهندیة: ویستحب لمن شهد دفن المیت ان ...... **(بقیه حاشیه په راروانه صفحه)**

په قبرونو باندې شنه څانګه کینودل جائز دی او پکښې کینودل ابداع دې

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه کوم سړې مړ شی نو دهغه په قبر باندې شنه څانګه لګوی. چه په ده باندې د قبر عذاب آسان شی آیا دا جائز دي؟ او په قبر د څانګې کینبودلو څه حکم دې؟ بینوا توجروا

المستفتی: محمد سعید راولپنډی... ۲۷جولائي\۱۹۷۵

الجواب: په قبر باندې شنه څانګه کینبودل جائز دی.

کما ورد فی حدیث صحیح وروی البخاری فی صحیحه ان بریدة بن الخصیب اوصی بان یجعل علی قبره جریدتان (فلیراجع الی ردالمحتار ۱:۸۴۶) ﴿۱﴾

لیکن په قبر کښې دننه د څانګې کینبودل په قران، حدیث او فقه کښې صراحت سره نشته بلکه ابداع دی. وهو الموفق

د قبر پخولو او هغې باندې د غلاف اچولو حکم

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه! (۱) چه د قبر پخول

(بقیه حاشیه) یحثو فی قبره ثلاث حثیات من التراب بیدیه جمیعاً ویکون من قبل رأس المیت ویقول فی الحثیة الاولیٰ منها خلقناکم وفی الثانیة وفیها نعیدکم وفی الثالثة ومنها نخرجکم تارة اخریٰ کذا فی الجوهرة النیرة. (الهندیة ۱:۱۶۶ الفصل السادس فی القبر والدفن والنقل من مکان الی آخر)

﴿۱﴾ قال العلامة ابن عابدین: ویؤخذ من ذلک ومن الحدیث ندب وضع ذلک للاتباع ویقاس علیه ما اعتید فی زماننا من وضع اغصان الآس ونحوه وصرح بذلک ایضا جماعة من الشافعیة وهذا اولی مما قاله بعض المالکیة من ان التخفیف عن القبرین انما حصل ببرکة یده الشریفة ﷺ او دعائه لهما فلا یقاس علیه غیره وقد ذکر البخاری فی صحیحه ان بریدة بن الخصیب رضی الله عنه اوصیٰ بان یجعل فی قبره جریدتان والله تعالیٰ اعلم.

(ردالمحتار هامش الدرالمختار ۱:۶۶۸ قبیل باب الشهید مطلب فی وضع الجرید)

جائز دی یا نه؟ (۲) د یو بزرګ عالم یا ولی قبر باندې څادر او غلاف وغیره کېښودل جائز دی یا نه؟ بینوا توجروا

المستفتی: میر احمد کو هاله راولپنډی...... ۱۹۷۰/۱۴/۱۴

الجواب: (۱) نا جائز دي لقول الفقهاء ولا يُجصص، خو د سيلاب د خطرې د وجې نه ګير چاپيره پوخ ديوال جوړ کړيشي نو څه خبره نه ده. ﴿۱﴾ (۲) د دې متعلق جواز او کراهيت دواړه مروی دی لهذا نه کول بهتر دی او دليل هم د دې طرف مضبوط دې. ﴿۲﴾ وهوالموفق

د مړی سره قران کېښودل او دامام د جائې نماز مسئله

سوال: علمائې دين دې مسئلې باره کښې څه فرمائی (۱) د مړی سره قران کېښودل څنګه دی؟ برابره خبره ده چه حيله اسقاط وی یا نه؟ بعضې خلق د مړی د کټ سره قران ږدی او جنازه وړی لا على التعين، که دا قران د مړی

﴿۱﴾ قال العلامة ابن عابدين: وفی شرح المنية عن منية المفتى المختار انه لا يكره التطيين وعن ابی حنيفة يكره ان يبنى عليه بناء من بيت او قبة او نحو ذلك لما روى جابر نهى رسول الله ﷺ عن تجصيص القبور وان يكتب عليها وان يبنى عليها رواه مسلم وغيره، نعم فی الامداد عن الكبرىٰ واليوم اعتادوا التسنيم باللبن صيانة للقبر عن النبش ورأوا ذلك حسنا وقال ﷺ ما راه المسلمون حسنا فهو عند الله حسن.
(ردالمحتار هامش الدرالمختار ۱: ۶۶۲ مطلب فی دفن الميت باب صلاة الجنائز)

﴿۲﴾ قال ابن عابدين: كره بعض الفقهاء وضع الستور والعمائم والثياب على قبور الصالحين والاولياء قال فی فتاوىٰ الحجة وتكره الستور على القبور ولكن نحن نقول الآن اذا قصد به التعظيم فی عيون العامة حتىٰ لا يحتقروا صاحب القبر ولجلب الخشوع والادب للغافلين الزائرين فهو جائز لان الاعمال بالنيات وان كان بدعة فهو كقولهم بعد طواف الوداع يرجع القهقرى حتى يخرج من المسجد اجلالاً للبيت حتى قال فی منهاج السالكين انه ليس فيه سنة مروية ولا اثر محكی وقد فعله اصحابنا.
(ردالمحتار هامش الدرالمختار ۵: ۲۵۶ قبيل فصل فی النظر والمس)

خپل وی یا د بل چا وی او یا دا قران چرته د جمات وقف قران وی یا د چا کور نه ئې راخستلې وی. (۲) د جنازې د امام دپاره جائې نماز څه څيز دې؟ دا د کفن جزدې یا څه خيراتی څيز دې؟ یا په دیکښې شرعاً څه تبرک شته؟ بينوا توجروا

المستفتی: حافظ نور محمد پيش امام مصری بانډه... ۱۹۲۹ء۵/۱۵

الجواب: (۱) توسل بالقران نا جائز نه دې ليکن د دې توسل اختراع عبث او خطرناک ضرور دې. (۲) جائې نماز څه ضروری څيز نه دې په کېښودلو يا نه کېښودلو کښې څه ګناه يا ثواب نشته، که د عالم او امام تعظيم مقصود وی نو د ثواب کار دې. وهوالموفق

د مړی دفن کولو نه پس درې خلې دعا کول

سوال: علمائې دين دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه د مړی دفن کولو نه پس لاس اوچتول او يو خل يا درې خلې دعا غوښتل جائز دی یا ناجائز؟ بينوا توجروا

المستفتی: حاجی غلام نبی چورنګی کوهاټ....... ۱۲/شعبان ۱۴۰۳ھ

الجواب: د زيارت القبور په وخت کښې لاس اوچتول او درې خلې دعا کولو روايت په صحيح مسلم کښې مسطور دې. ﴿۱﴾ او د دفن کولو نه پس د دعا په مشروعيت کښې هيڅ شک نشته (لحديث واسئلوا له بالتثبيت فانه الآن يسئل او كما قال ﷺ ﴿۲﴾ ليکن په دې دعا کښې لاس اوچتول نه مطلوب دی او نه ممنوع دی. ﴿۳﴾ وهوالموفق

﴿۱﴾ عن عائشه الا احدثكم عنی وعن رسول الله ﷺ...... حتى جاء البقيع فقام فاطال القيام ثم رفع يديه ثلاث مرات ثم انحرف فانحرفت فاسرع فاسرعت الخ.
(الصحيح مسلم ۱: ۳۱۳ باب التسليم على اهل القبور والدعاء والاستغفار لهم)

﴿۲﴾ (سنن ابی داؤد ۲: ۱۰۳ باب الاستغفار عند القبر للميت فی وقت الانصراف)

﴿۳﴾ د قبر سره په ناسته لاس او چتولو سره يا بغير د لاس اوچتولو نه او بل طرفته په هره طريقه سره دعا جائز اومباح ده، اوپه دعا کښې لاس اچتول دآداب دعا نه لهذا د بعض الناس په دې دعا کښې دلاس اوچتولو اباقی حاشيه په راروانه صفحه

په میډیکل کالجونو کښې د مړی په بدن باندې تجربات کول

سوال: علمائې دین دی مسئلې باره کښې څه فرمائی چه په میډیکل کالجونو کښې په انسانی لاشونو باندې مختلف تجربې کولې شی او تر آخره پورې هغه ټکړې ټکړې کوی نو دفن ئې نه کوی آیا دا جائز دي؟ بینوا توجروا

المستفتی: فضل ربی دوکاندار توپی.......۱۹مارچ ۱۹۷۵

الجواب: دانسان ابتذال اوپه ده تجربې کول ناجائزدی. اګرکه یو ویښته ولې نه وی.

قال الله تعالیٰ ولقد کرمنا بنی آدم ﴿۱﴾ وفی الهدایة ولا یجوز بیع شعور الانسان ولا الانتفاع بها لان الآدمی مکرم لا مبتذل فلا یجوز ان یکون شیئ من اجزائه مهانا مبتذلا (۳:۵۵) ﴿۲﴾ وبمعناه فی جمیع کتب الفتاویٰ،

لهذا د انسان په بدن باندې به تجربې کول حرام وی تجربې د ربړ یا پلاسټک وغیره نه جوړ شوی اندامونو باندې هم کیدې شي، وهوالموفق

[بقیه حاشیه].. نه مطلقِ منع څه معنی نه لری. په دې کښې یوحدیث د مسلم دې جاء البقیع فاطال القیام ثم رفع یدیه ثلاث مرات، ددې حدیث په ذیل کښې امام نووی فرمائی:

فیه استحباب اطالة الدعاء وتکریره ورفع الیدین وفیه ان دعاء القائم اعلیٰ من دعاء الجالس فی القبور (نووی شرح مسلم ۱:۳۱۳)

په فتح الباری شرح صحیح البخاری کښې دی.

عن ابن مسعود رأیت رسول الله ﷺ فی قبر عبد الله بن ذی البجادین الحدیث وفیه فلما فرغ من دفنه استقبل القبلة رافعا یدیه اخرجه ابوعوانة فی صحیحه (۱۱:۱۲۲ باب الدعاء مستقبل القبلة.

او بهتر دا ده چه قبلې ته مخ کړې او قبر ته مخ هم جائز دې.

قال العلامة الحلبی: ویستحب زیارة القبور للرجال وتکره للنساء ویدعو قائما مستقبل القبلة وقیل یستقبل وجه المیت وهو قول الشافعی.(غنیة المستملی ۵۶۰ مسائل شتیٰ کتاب الجنازة)......(ازمرتب)

﴿۱﴾ (سورة بنی اسرائیل پاره:۱۵ رکوع:۷ آیت:۷۰)

﴿۲﴾ (الهدایة علی صدر فتح القدیر ۶:۶۳ باب البیع الفاسد)

په قبر باندې د آیتونو، حدیثونو، تاریخ وفات او نوم وغیره لیکلو حکم

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه په قبر باندې د قران ایتونه، احادیث، تاریخ وفات اود نوم لیکلو څه حکم دې؟ بینواتوجروا

المستفتی: رحیم الله باچا خیل نوشهره........۲۳\ذی القعده۱۴۰۱ه

الجواب: د نوم او تاریخ وفات نه علاوه دا نور کارونه خلافِ سنت دی.﴿۱﴾ وهوالموفق

د اولیاء الله او صلحاؤ په قبرونو جهنډې لګول او غلاف اچول

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائي! (۱) آیا د یو شهید، ولي، او نیك سړی په قبر باندې غلاف اچول او جهنډې لګول جائز دي؟ (۱) آیا د رسول الله ﷺ په قبر مبارک باندې څه غلاف یا جهنډه شته؟ (۳) دیو شهید وغیره په قبر باندې غلاف یا جهنډه کیښودلو نه منع کونکې په حق دې یا د څه سزا مستحق دې؟ بینواتوجروا

المستفتی: لقمان شاه............۲۳مارچ۱۹۷۵

﴿۱﴾ **قال العلامة ابن عابدین: (قوله لا بأس بالکتابة) لان النهی عنها وان صح فقد وجد الاجماع العملی بها فقد اخرج الحاکم النهی عنها من طرق ثم قال هذه الاسانید صحیحة ولیس العمل علیها فان ائمة المسلمین من المشرق الی المغرب مکتوب علی قبورهم وهو عمل اخذ به الخلف عن السلف، ویقوی بما اخرجه ابوداؤد باسناد جید ان رسول الله ﷺ حمل حجر فوضعها عند رأس عثمان بن مظعون وقال اتعلم بها قبر اخی وادفن الیه من مات من اهلی فان الکتابة طریق الی تعرف القبر بها نعم یظهر ان محل هذا الاجماع العملی علی الرخصة فیها ما اذا کانت الحاجة داعیة الیه فی الجملة کما اشار الیه فی المحیط بقوله وان احتیج الی الکتابة حتی لا یذهب الاثر ولا یمتهن فلا بأس به فاما الکتابة بغیر عذر فلا حتی انه یکره کتابة شیئ علیه من القرآن او الشعر او اطراء مدح له.**

(ردالمحتار هامش الدرالمختار ۱:۶۶۲ مطلب فی دفن المیت باب صلاة الجنائز)

په قرآن او حدیث اود امام ابوحنیفه رحمه الله په اقوالو کښې ددې

الجواب: (۱) په قرآن او حدیث اود امام ابوحنیفه رحمه الله په اقوالو کښې ددې غلاف اوجهنډې متعلق هیڅ ذکرنشته دې چه تاته دهغې نه جواب درکړې شي، نعم جاز ان یستبط هذا الحکم من الحدیث المسطور (ما امرنا ان نکسر الحجارة الحدیث) لکن هذا الاستنباط لیس من مطلوبکم لانه رأی المستنبط وقوله. (۲) د پیغمبر علیه السلام دقبر متعلق تپوس کول لا یعنی خبره ده ځکه چه هلته کښې د یو کار کیدل دلیل نه دې. (۳) د غلاف متعلق فقهائې کرامو کراهیت هم نقل کړې دې. او بعضې فقهائې کرامو نه جواز هم مروی دې.

کما فی ردالمحتار ۵:۳۱۹ کره بعض الفقهاء وضع الستور والعمائم والثیاب علی قبور الصالحین والاولیاء قال فی فتاویٰ الحجة وتکره الستور علی القبور ولکن نحن نقول الان اذا قصد به التعظیم فی عیون العامة حتیٰ لا یحتقروا صاحب القبر ولجلب الخشوع والادب للغافلین الزائرین فهو جائز الیٰ آخر ما ذکر فی کشف النور﴿۱﴾

(۱) نو د قاعدې مطابق محرم نه په ترجیح ورکولې کیږی لیکن مخالفینو باندې سختی نه دې پکار. وهو الموفق

په قبرستان باندې تیریدلو وخت کښې لاس اوچتول دعا کول

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه په قبرستان باندې تیریدلو وخت کښې د اهل قبور د مغفرت د پاره لاس اوچتول او دعا غوښتل پکار دی یا څه سورت اولولی او بغیر د لاس اوچتولو نه په زړه کښې دعا اوغوښتلې شی.؟ بینو اتوجرو

المستفتی: خواجه عبدالسلام از ارندر چترال.........۲۰۱۵۱۱۹۸۴

الجواب: لاس اوچتول هم جائز دی. (مسلم شریف) ﴿۲﴾ وهو الموفق

﴿۱﴾ ردالمحتار هامش الدرالمختار ۵:۲۵۶ فصل فی اللبس کتاب الحظر والاباحة)

﴿۲﴾ جاء النبی صلی الله علیه وسلم البقیع فقام فاطال القیام ثم رفع یدیه ثلاث مرات ثم انحرف.

(الصحیح مسلم ۱:۳۱۳ فصل فی التسلیم علی اهل القبور والدعاء والاستغفار لهم)

د جنازې شریکانو د پاره د مړی په کور کښې خوراک کول

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی د مړی د تدفین نه پس اعلان کول چه په جنازه کښې شریک خلق دمړی په کورکښې ډوډئ اوخوری څه حکم لرې، حال دا چه اوس دا عام رواج جوړ شوې دې؟ بینوا توجروا

المستفتی: اهالیان کنډی هری پور......۱۱۸جمادی الثانی ۱۴۰۱ھ

الجواب: د اهلِ میت د طرف نه تصدق علې المساکین هر وخت جائزدې. اود رسم ورواج پابندی (فخر اوریا) هر وخت ناجائز دی. ﴿۱﴾ او دعوت او ضیافت درې ورځو پورې ناجائز دی پس دا دعوت مسئوله نا جائز دې. (۲) (ماخوذ از شامی ۱:۸۴۲ وهندیه ۵:۳۸۲) وهو الموفق

د مړی په باره کښې مختلفې مسئلې

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی (۱) هره جمعه باندې قبرستان ته تللو سره دانسان گناه معاف کیږی یانه؟ (۲) مړې خپل قبرته راتللو والا پیژنی یا نه؟ (۳) مړې د ژوندی مدد کولې شی یا نه؟ (۴) ژوندی لره د

﴿۱﴾ قال العلامة ابن عابدین: بجواز تبرع الوارث باخراجها وعلیه فلا بأس بادارة الولی للزکلة ثم ینبغی بعد تمام ذلک کله ان یتصدق علی الفقراء بشیئ من ذلک المال او بما اوصی به المیت ان کان اوصی.

(ردالمحتار هامش الدرالمختار ۱:۵۴۳ مطلب فی بطلان الوصیة بالختمات والتهالیل)

﴿۲﴾ قال العلامة الحصکفی: ویکره اتخاذ الطعام فی الیوم الاول والثانی والثالث.

(الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ۱:۶۶۴ باب صلاة الجنائز) وفی الهندیة: ولا یباح اتخاذ الضیافة ثلاثة ایام فی ایام المصیبة واذا اتخذ لا بأس بالاکل منه کذا فی خزانة المفتین.

(فتاویٰ عالمگیریة ۵:۳۴۴ الباب الثانی عشر فی الهدایا والضیافات)

مړی نه مدد غوښتل جائز دی یا نه؟ (۵) قبرونو ته ګډې چیلئ او روژې وړل او خوړل جائز دی یا نه؟ (٦) مړی په خپل قبر باندې ناستې مرغې کښې نر او ښځه پیژندلې شی یانه؟ (٧) مړې غسل ورکولو والا د کټ سره تللو والا کفن دفن کولو والا پیژنی یا نه؟ (٨)مړی ته شرقاً غسل ورکول چه خپې قبلې ته وی د امام اعظم د مذهب نه خلاف دی یا نه؟ بینواتوجروا

المستفتی: حاجی شاه محمد خان عبدالقاسم خان اټک...٢٠١٧١١٩٧٨

الجواب: علی ترتیب السوالات: (١) د جمعې په ورځ زیارت القبور سنتِ رسول ﷺ دي﴿١﴾ (٢) پیژي ﴿٢﴾ (٣) باذنه تعالی کولې شی(۴) توسل بالصالحین جائز دې چه دغې نه په استمداد با لغیر سره تعبیر جائز دې البته استمداد من الغیر مافوق الاسباب شرک دې. ﴿٣﴾

﴿١﴾ قال ابن عابدین: وتزار فی کل اسبوع کما فی مختارات النوازل قال فی شرح الباب المناسک الا ان الافضل یوم الجمعة والسبت والاثنین والخمیس فقد قال محمد بن واسع الموتی یعلمون بزوارهم یوم الجمعة ویوما قبله ویوما بعده فتحصل ان یوم الجمعه افضل.

(ردالمحتار هامش الدرالمختار ١: ٦٦۵ مطلب فی زیارة القبور باب صلاة الجنائز)

﴿٢﴾ قال الملا علی القاری: واخرج ابن عبد البر فی الاستذکار والتمهید عن ابن عباس قال قال رسول الله ﷺ ما من احد یمر بقبر اخیه المؤمن کان یعرفه فی الدنیافیسلم علیه الاعرفه ورد علیه السلام صححه عبد الحق واخرج ابن ابی الدنیا والبیهقی فی الشعب عن ابی هریرة قال اذا مر الرجل بقبر یعرفه فسلم علیه ردعلیه السلام وعرفه واذا مر بقبر لا یعرفه فسلم علیه رد علیه السلام ای ولم یعرفه.

(مرقاة المفاتیح شرح المشکواة ۴: ١١٦ باب زیارة القبور الفصل الثالث)

﴿٣﴾ قال العلامة ابن عابدین: ومنها انه ان ظن ان المیت یتصرف فی الامور دون الله تعالیٰ واعتقاده ذلک کفر اللهم الا ان قال یا الله انی نذرت لک ان شفیت مریضی او رددت غائبی او قضیت حاجتی ان اطعم الفقراء الذین بباب السیدة......(بقیه حاشیه په راروانه صفحه)

(۵) دا اعمال شرک دی (چه کله د نذر بغیر الله د قبیلې نه وي) (٦) ممکن دي (٧) د قواعدو په رڼا کښې پیژندل اقرب معلومیږی ﴿١﴾ (٨) په دې کښې توسع ده ﴿٢﴾ وهوالموفق

په قبرستان کښې د خوراک کولو حکم

سوال: علمائی دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه په قبرستان کښې خوراک خوړل جائز دی یا نه؟ بینوا توجروا

المستفتی: از جنا کوړ خانی خیل غازی شاه..٩جمادی الاول١٣٩٧ھ

الجواب: په قبرستان کښې خوراک کول مکروه نه دی البته التزام د ما لا یلزم او تخصیص بلا مُخصِص بد عتِ سیئه دې. ﴿٣﴾ وهوالموفق

(بقیه حاشیه) نفیسة او الامام الشافعی او الامام اللیث او اشتری حصر المساجدهم او زیتا لو قودها او دراهم لمن یقوم بشعائرها الی غیر ذلک مما یکون فیه نفع للفقراء والنذر لله عزوجل وذکر الشیخ انما هو محل لصرف النذر لمستحقیه القاطنین برباطه او مسجده فیجوز بهذا الاعتبار.

(ردالمحتار ٢: ١٣٩ قبیل باب الاعتکاف مطلب فی النذر الذی یقع للاموات من اکثر العوام)

﴿١﴾ قال الملا علی القاری: وقد اخرج احمد والطبرانی وابن ابی الدنیا والمروزی وابن منده عن ابی سعید الخدری ان النبی ﷺ قال ان المیت یعرف من یغسله ومن یحمله ومن یکفنه ومن یدلیه فی حفرته. (مرقاة المفاتیح ۴: ۴٢ باب المشی بالجنازة والصلاة علیها)

﴿٢﴾ قال العلامة الحصکفی: ویوضع کما مات کما تیسر فی الاصح.

(قوله فی الاصح) وقیل یوضع الی القبلة طولا وقیل عرضا کما فی القبر.

(الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ١: ٦٣١ باب صلاة الجنائز)

﴿٣﴾ قال العلامة ابن نجیم: ولان ذکر الله تعالیٰ اذا قصد به التخصیص بوقت دون وقت او بشیئ دون شیئ لم یکن مشروعا حیث لم یرد الشرع به لانه خلاف المشروع.

(البحر الرائق ٢: ١۵٩ باب العیدین)

زیارة القبور جائز او عبادة القبور ناجائز دي

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه کرامت الاولیاء بعد الموت حق دي یا نه؟ او د زیارة القبور څه حکم دې؟ بینوا توجروا

المستفتی: صاحبزاده ګل ظریف خان بتګرام........۵؍۲؍۱۹۸۹ء

الجواب: کرامتِ د اولیاء الله حق دې په ژوند کښې هم او بعد الموت هم. البته په الوهیت او ولایت کښې فرق کول ضروری دی. ﴿۱﴾ او د سړو ښځو دپاره زیارة القبور جائز دې. ﴿۲﴾ البته عبادة القبور د نارینو او زنانو دواړو دپاره ناجائز دې. وهو الموفق

قبر چه تیارشی دننه پکښې سورت یٰس لوستل په خاوره دمول او په قبر کښې خورول

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه زمونږ په علاقه کښې دوه کسانو جنازه اوکړه د مړی ښخولونه مخکښې په قبر کښې دننه یو سرته یو بل خپو ته اودریدو او سورت یٰسین ئې تلاوت کړو په خاوره ئې دم کړو او خاوره ئې د لاش لاندې خوره کړه آیا دا طریقه شرعی لحاظ سره صحیح ده؟ بینوا توجروا

المستفتی: نا معلوم..........۱۱؍۲؍۱۹۷۴

﴿۱﴾ قال ابن عابدين: وعبارة النسفى فى عقائده وكرامات الاولياء حق فتظهر الكرامة على طريق نقض العادة للولى من قطع المسافة البعيدة فى المدة القليلة وظهور الطعام والشراب واللباس عند الحاجة والمشى على الماء والهواء وكلام الجماد والعجماء واندفاع المتوجه من البلاء وكفاية المهم من الاعداء وغير ذلك من الاشياء.

(ردالمحتار ۲:۶۸۴ مطلب فى ثبوت كرامات الاولياء والاستخدامات فصل فى ثبوت النسب)

﴿۲﴾ قال العلامة ابن عابدين: وان كان للاعتبار والترحم من غير بكاء والتبرك بزيارة القبور الصالحين فلا بأس اذا كن عجائز. (ردالمحتار ۱:۶۶۵ مطلب فى زيارة القبور باب صلاة الجنائز)

الجواب: په مقبره کښې سورت یٰسین لوستل جائز دی. ﴿۱﴾ لیکن په دې باندې خاوره دمول او په قبر کښې اچول بدعت دې ﴿۲﴾ نه د قران او حدیث نه ثابت دي، نه په خیر القرون کښې چرته وئیلې شوې دي، او نه دائمه دین او فقهائې کرامو نه مروی دی. وهو الموفق

﴿۱﴾ قال العلامة ابن عابدين: من دخل المقابر فقرء سورة يٰس خفف الله عنهم يومئذ وكان له بعدد من فيها حسنات بحر. (ردالمحتار هامش الدرالمختار ۱:۶۶۶ مطلب فى القرأة للميت واهداء ثوابها له باب صلاة الجنائز)

وقال الجلال السيوطى: اخرج عبد العزيز صاحب الخلال بسنده عن انس ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال من دخل المقابر فقرأ سورة يٰس خفف الله عنهم وكان له بعد دفن فيها حسنات وقال القرطبى فى حديث اقرء واعلى موتاكم يٰس هذا يحتمل ان تكون هذه القراءة عند الميت فى حال موته ويحتمل ان تكون عند قبره قلت وبالاول قال الجمهور كما تقدم فى اول الكتاب وبالثانى قال ابن عبد الواحد المقدسى فى الجزء الذى تقدمت الاشارة اليه وبالتعميم فى الحالين قال المحب الطبرى من متأخرى اصحابنا وفى الاحياء للغزالى والعاقبة لعبد الحق عند احمد بن حنبل قال اذا دخلتم المقابر فاقرءوا بفاتحة الكتاب والمعوذتين وقل هو الله احد واجعلوا ذلك لاهل المقابر فانه يصل اليهم قال القرطبى وقد قيل ان ثواب القراءة للقارى وللميت ثواب الاستماع ولذلك تلحقه الرحمة قال الله تعالىٰ واذا قرئ القران فاستمعوا له وانصتوا لعلكم ترحمون، قال ولا يبعد فى كرم الله تعالىٰ ان يلحقه ثواب القراءة والاستماع معا ويلحقه ثواب ما يهدى اليه من القراءة وان لم يسمع كالصدقة والدعاء وفى فتاوىٰ قاضى خان من الحنفية من قرأ القرآن عند القبور فان نوىٰ بذلك ان يؤنسهم صوت القرآن فانه يقرأ وان لم يقصد ذلك فالله يسمع القراءة حيث كانت. (شرح الصدور ۱۳۰ باب قراءة القرآن للميت او على القبر)

﴿۲﴾ قال العلامة ابن نجيم: ولان ذكر الله تعالىٰ اذا قصد به التخصيص بوقت دون وقت او بشيئ دون شيئ لم يكن مشروعا حيث لم يرد الشرع به لانه خلاف المشروع. (البحر الرائق ۲:۱۵۹ فصل فى العيدين)

د بعضې څناورو جنت ته تلل

سوال: آیا چرته په یو روایت کښې شته چه سپې به جنت ته ځي؟ بیّنوا توجروا

المستفتی: سمیع الرحمان محمود آباد گرهی کپوره مردان ۲۳ شوال ۱۴۰۱ھ

الجواب: حموی په شرح اشباه کښې صفحه ۳۹۹ باندې د مقاتل نه د لسو څناورو متعلق روایت کړې چه جنت ته به ځی. وعد منها کلب (اصحاب الکهف). (۱) وهوالموفق

---

(۱) قال العلامة سید احمد بن محمد الحموی: وفی شرح شرعة الاسلام قال مقاتل عشرة من الحیوانات تدخل الجنة ناقة محمد ﷺ وناقة صالح علیه السلام وعجل ابراهیم علیه السلام وکبش اسماعیل علیه السلام وبقرة موسیٰ علیه السلام وحوت یونس علیه السلام وحمار عزیر علیه السلام ونملة سلیمان علیه السلام وهدهد بلقیس علیه السلام وکلب اهل الکهف کلهم یحشرون کذافی مشکاة الانوار. (غمزعیون البصائر علی الاشباه والنظائر ۱: ۲۶۱ الفن الثالث فائدة یدخل فی الجنة خمس حیوان)

قال العلامة آلوسی: وجاء فی شان کلبهم انه یدخل الجنة یوم القیامة فعن خالد بن معدان: لیس فی الجنة من الدواب الاکلب اصحاب الکهف وحمار بلعم ورأیت فی بعض الکتب ان ناقة صالح وکبش اسماعیل ایضا فی الجنة، ورأیت ایضا ان سائر الحیوانات المستحسنة فی الدنیا کالظباء والطواولیس وما ینتفع به المؤمن کالغنم تدخل الجنة علی کیفیة تلیق بذلک المکان وتلک النشاه ویس وما ینتفع به المؤمن کالغنم تدخل الجنة علی کیفیة تلیق بذلک المکان وتلک النشأة ویس فیما ذکر خبر یعول علیه فیما اعلم، نعم فی الجنة حیوانات مخلوقة فیها، وفی خبر یفهم من کلام الترمذی صحته التصریح بالخیل منها، والله تعالیٰ اعلم وقد اشتهر القول بدخول هذا الکلب الجنة.

(تفسیر روح المعانی ۹: ۲۲۷ سورة کهف آیت: ۱۸)

مسئله اطعام من اهل المیت

د مړی د طرف نه د خوراک ورکولو مسئلې د عوامی غلو او افراط او تفریط په وجې سره یو متنازعه شکل اختیار کړې وو. تر دې چه تکفیر او ابداع پورې دا سلسله اورسیدله. حضرت مفتی صاحب دامت کاتهم په مقالات کښې د نور مسئلو پشان د فقهی حوالو سره د افراط او تفریط نه پاکه امت ته پیش کړه د عام فائدې د پاره په فتاویٰ کښې شامل کولې شی......از مرتب

داهل میت د طرفنه تصدق علی المساکین هر وخت جائزدې چه کله په وارثانو کښې نا بالغه او غائبین نه وی. (کما فی الهندیة ۵: ۳۴۴ وان اتخذ طعامًا للفقراء کان حسنا اذا کانت الورثة بالغین فان کان فی الورثة صغیر لم یتخذوا ذلک من الترکة کذا فی التتارخانیة،او د اهلِ میت د طرفنه د رسم او رواج پابندی هر وخت نا جائزه ده.

کما فی البزازیة علی هامش الهندیة ۴: ۸۱ ویکره اتخاذ الطعام فی الیوم الاول والثالث وبعد الاسبوع والاعیاد وفی جنائز ردالمحتار عن المعراج، قال هذه الافعال کلها للسمعة والریاء فیحترز عنها لانهم لا یریدون بها وجه الله تعالیٰ.

اوداهلِ میت دطرفنه ضیافت او دعوت درې ورځو پورې ممنوع دې. یعنی دا کار منع دې خوراک منع نه دې. (کما فی الهندیة ۵: ۳۴۴ ولا یباح اتخاذالضیافة ثلاثة ایام فی ایام المصیبة واذا اتخذ لا باس بالاکل منه، کذا فی خزانة المفتین،البته خواص به خپل ځان د خوړلونه بچ کوی که خواص د خوراک نه بچ کیږی نهٔ،نو عوام به د پخولونه منع نشی.اود اهلِ میت دطرفه دحاجت اوضرورت طعام جائزدې مثلاً داهلِ میت متعلقین نه وی یابې مروته وی اودطعام د اخستلو خرخولوڅه انتظام نه وی اوهم دامحمل دې د اثر د ابوذر رضی الله عنه چه هغه وصیت کړې وو چه ځما میلمنو د پاره به یو گډ ذبح کړې.(کما فی البدایة والنهایة ۷: ۱۲۵)

بعضې فقهاء فرمائی چه د اهل میت د طرفه دعوت او ضیافت جائز دې او
د هغې دپاره دلیل د ابوداؤد شریف حدیث دې.(فلما رجع ﷺ استقبله داعی
امرءته فجاء، فجيئ بالطعام فوضع يده الى اخر الحديث، چه پیغمبر علیه السلام د اهلِ
میت دطرفه دعوت قبول کړو اود خوراک اراده ئې اوکړه.لیکن معلومه شوه،
ورته چه دا ګډه د مالک د اجازت نه بغیر ذبح شوې ده نو بیا ئې اونه خوړله.

(رواه ابوداؤد فی باب اجتناب الشبهات من کتاب البیوع)

لیکن نورو فقهاؤ ددې سره موافقت نه دې کړې ځکه چه په حدیث
کښې دوه نسخې دی یوه نسخه د داعی امراة بغیر د اضافت نه او دا نسخه
صحیح ده. او په دې نسخه باندې دهغې بعضې فقهاؤ استدلال صحیح نه
دې او دویمه نسخه ده داعی امراته، په اضافت سره یعنی د مړی ښځه، بیا
استدلال صحیح کیږی دا حدیث معارض دې حدیث د ابن ماجه اوحدیث د
مسند امام احمد سره،چه دوی د جریر رضی الله عنه نه روایت کړې.(کنا نعد الاجتماع
الی اهل المیت وصنعهم من النیاحة، او دا حدیث قولی دې او محرِم دې او
تشریع عام دې نو دا حدیث عام دې نو دا حدیث به دابوداؤد نه راجح وی
ځکه چه هغه فعل دې او مبیح دې او جزوی واقعه ده او یا حدیث د ابوداؤد
به په طعامِ دحاجت باندې حمل کړې شی او دغه شان دعائشه رضی الله عنها حدیث دې.

**انها كانت اذا مات الميت من اهلها فاجتمع لذلک النساء ثم تفرقن الا اهلها
وخاصتها امرت ببرمة من تلبينة فطبخت ثم صنع ثريد فصبت التلبينة عليها قالت كلن
منها، فانی سمعت رسول الله ﷺ يقول التلبينة مجمة لفواد المريض تذهب ببعض
الحزن (رواه البخاری ۲:۸۱۵)**

دا په طعامِ دحاجت باندې محمول دې چه د کور خلق ئې او خوری او
طبیعت نه ئې بوج سپک شی.

په زوړ قبر کښې فلش ګټر (Gutter) جوړول

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه مونږ په خپل کور
کښې فلش ګټر جوړولو نو د قبر تختې پکښې راوختلې او بیا د مړی د بدن
ډیره خاوره هم راوختله مخکښې دا ځائې د فصل زمکه وه او دلسو کالو نه
دلته څمونږ کور جوړدې او د مړی زړه خاوره څلور فټه باندې راختلې ده او
فلش ګټر به لسو فُټو پورې ژور جوړول وي، نو آیا دې ځائې کښې به ګټر
جوړول جائز وی یا نه؟ بینوا توجروا

المستفتی:ظهور احمد..........۳۱۱۱۱۹۹۰

الجواب: د مړی بدن او اعضاء واجب الاحترام وی ﴿۱﴾ د انقلاب نه پس
احکامات بد لیږی خو بیا هم دا مخصوصه خاوره پاک ځائې کښې کیښودل
مناسب وي ﴿۲﴾ وهوالموفق

د ماشوم بچی د مړ کیدلو نه پس چیلئ ذبحه کول او هډوکی د قبر څوا کښې د دفن کولو رسم

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه څمونږ ځائې کښې چه
ماشوم مړشی نود چیلئ بچې ذبحه کړی په دې خیال سره چه دقیامت په ورځ
به دې په براق باندې سوریږی چه مور پلار په آسانئ سره جنت ته اورسوي،

﴿۱﴾ قال ابن نجيم: واما الآدمی فقد قال بعضهم ان جلده لا يحتمل الدباغة حتى لو قبلها
طهر لانه ليس بنجس العين لكن لا يجوز الانتفاع به ولا يجوز دبغه احتراما له وعليه اجماع
المسلمين كما نقله ابن حزم وقال بعضهم ان جلده لا يطهر بالدباغة اصلا احتراما له فالقول
بعدم طهارة جلده تعظيم له حتى لا يتجرأ احد على سلخه ودبغه واستعماله.
(البحر الرائق ۱:۱۰۱ الا جلد الخنزير والآدمی کتاب الطهارة)

﴿۲﴾ وفی الهندية: ويكره ان يبنى على القبر او يقعد او ينام عليه او يوطأ عليه او يقضى
حاجة الانسان من بول او غائط كذا فی التبيين.
(فتاوىٰ عالمگیریة ۱:۱۶۶ الفصل السادس فی القبر والدفن)

او هغه د چيلئ د بچی هډوکی د قبر په خوا کښې دفن کولې شي، آيا دې سلسله کښې څه شرعی حکم شته؟ بينواتوجروا

المستفتی: جناب نعيم ګل صاحب خرم ضلع کرک.........۷۱۵۱۱۹۷۳

الجواب: دا يو قبيح رسم دې. ﴿۱﴾ هر مسلمان دپاره ضروری دی چه ددې نه بچ شی. دا کارونه صرف په وحی سره معلوميږی او په ديکښې کښې هيڅ وحی ثابته نه ده، ومن ادعی فعليه البيان او دغه شان يو معمر او معتمد عالم هم ددې حکم نه دې ورکړې. ﴿۲﴾ قال رسول الله ﷺ من احدث فی امرنا هذا ما ليس منه فهو رد او کما قال ﴿۳﴾. وهوالموفق

په قبر کښې سورت يسين لوستل، د جنازې دوران کښې ذکر کول او د ناخوانده جنازه کول

سوال: علمائې دين دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه مړی قبر طرفته وړولو وخت کښې جنازه د قبر سره متصل بهر کيږدی دجمات امامان قبر ته کوزشی سورت يسين لولی. بيا مړی قبرته کوزوی او داطريقه فرض اولازمی

﴿۱﴾ قال العلامة ابن عابدين: ويکره...... کل ما لم يعهد من السنة والمعهود منها ليس الا زيارتها والدعأ عندها قائما.

(ردالمحتار هامش الدرالمختار ۱:۶٦٧ مطلب فی وضع الجريد والآس علی القبور)

﴿۲﴾ قال العلامة شرنبلالی: (قوله بدعة) ای قبيحة کالمسمی بالکفارة ذکر ابن الحاج فی المدخل فی الجزء الثانی ان من البدع القبيحة ما يحمل امام الجنازة من الخبز والخرفان ويسمون ذلک عشاء القبر فاذا او صلوا اليه ذبحوا ذلک بعد الدفن وفرقوه مع الخبز وذکر مثله المناوی فی شرح الاربعين فی حديث من احدث فی امرنا هذا ما ليس منه فهو رد، قال: ويسمون ذلک بالکفارة فانه بدعة مذمومة قال ابن امير حاج : ولو تصدق بذلک فی البيت سراً لکان عملاً صالحاً. (الطحطاوی ۶۰۶ فصل فی حملها ودفنها)

﴿۳﴾ (مشکواة المصابيح ۱:۲۷ باب الاعتصام بالکتاب والسنة)

ګڼرلې کيږي، آيا دا فعل ثابت دې؟ که نه وی نو دددې خلقو څه حکم دې؟ بعضې خلق په قبرستان کښې دنياوی خبرې کوی او بعضې ذکر بالجهر آيا دا صحيح دي؟ او چه کله خلق خبرې کوی نو دې وخت کښې دا قران خوانی کول جائز دي؟ ديو عالم اومتقی خطيب په موجودګئ کښې يو ناپوهه سړې دجنازې مونځ ورکړی نوآيا دا جنازه صحيح کيږی؟ بينوا توجروا

المستفتی: مقبول الرحمان موليا کوهاله مري

الجواب: (۱) دا طريقه د تخصيص بلامخصص کيدلو په وجه بدعت ده، قال صاحب البحر ۲:۱۵۹ ولان ذکر الله اذا قصد به التخصيص بوقت دون وقت او بشيئ دون شيئ لم يکن مشروعا حيث لم يرد الشرع به انتهیٰ﴿۱﴾. قلت نعم ورد الشرع بقرأته علی الموتی والمراد منهم الذی قربوا الموت او المقبورون فافهم﴿۲﴾. (۲) دغه شان که دا امر مستحب که څوک فرض اوګڼرې نو مبتدع به وي، (لان التزام ما يلزم بدعة کما هو مبر هن فی

﴿۱﴾ (البحر الرائق ۲:۱۵۹ باب العيدين)

﴿۲﴾ عن معقل بن يسار قال قال رسول الله ﷺ اقرؤا سورة يٰسٓ علی موتاکم رواه احمد وابوداؤد وابن ماجة، وقال السيوطی ورواه ابن ابی شيبة والنسائی والحاکم وابن حبان واخرج ابن ابی الدنيا والديلمی عن ابی الدرداء عن النبی ﷺ قال ما من ميت يقرأ عند رأسه سورة يٰسٓ الا هون الله عليه، وفی رواية صحيحة ايضا يٰسٓ قلب القرآن لا يقرؤها عبد يريد الدار الآخرة الاغفر الله له ما تقدم من ذنبه فاقرؤها علی موتاکم، قال ابن حبان المراد به من حضره الموت ويؤيده ما اخرجه ابن ابی الدنيا وابن مردويه ما من ميت يقرأ عنده يٰسٓ الاهون الله عليه وخالفه بعض محققی المتأخرين فأخذ بظاهر الخبر فقال بل يقرأ عليه بعد موته وهو مسجی وذهب بعض الی انه يقرأ عليه عند القبر ويؤيده خبر ابن عدی وغيره من زار قبر والديه او احدهما فی کل جمعة فقرأ عندهما يٰسٓ غفرله بعدد کل حرف منها.

(مرقاة المفاتيح شرح المشکواة ۴:۱۶ باب مايقال عند من حضره الموت)

موضعه(۱) (۳) ذکر چه کله په جهر سره وی نو بهتر نه دی لیکن جائز دی.
(۲) (۴) په قران خوان باندې هیڅ وبال نشته وبال په خبرو کولو والا باندې دې، (۵) که نا خوانده د محلي امام وی نو صحیح ده. وهو الموفق

(۱)قال العلامة الحصکفی: لان الجهلة (اذا) یعتقدون (المباحة) سنة او واجبة و کل مباح یؤدی الیه فمکروه.
(الدر المختار علی هامش ردالمحتار ۵۷۷ قبیل باب صلاة المسافر)

(۲)قال العلامة ابن نجیم: وینبغی لمن تبع جنازة ان یطیل الصمت ویکره رفع الصوت بالذکر وقرأة القرآن وغیرهما فی الجنازة والکراهة فیها کراهة تحریم فی فتاویٰ العصر وعند مجد الائمة الترکمانی وقال علاء الدین الناصری ترک الاولیٰ.
(البحر الرائق ۲:۱۹۲ فصل السلطان احق بصلاته)

....

فصل فی احکام الشهید

د ټوپک په ذریعې سره ظلماً مقتول شهید دې

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی (۱) یو سړې په ظلم سره په ټوپک باندې بل سړې مړ کړو د ټولو شرطونو موجود کیدلو باندې به دې مقتول ته شهید وئیلې کیږی یا نه؟ او په ټوپک باندې د آله جارحه اطلاق کیدیشی یا نه؟ (۲) که دا معلومه نه وی چه مقتول ظلماً قتل کړې شوې دې او مقتول څو ځلې د قتل اقدام هم کړې نو په ده باندې دشهید احکام جاری کیږی یا نه؟(۳) یو سړې بل سړې قتل کړو بیا ددې دویم سړې وارثانو دا قاتل قتل کړو ددې څه حکم دې؟ شهید دې یا نه؟ بینوا توجروا

المستفتی: هدایت الله کډی صوابی...۱۲/۱۰/۱۹۸۵

الجواب: (۱) په ټوپک سره قتل موجب قصاص دې لهذا په دې سره قتل شوې شخص شهید دې، او ټوپک د وقذ او (جرح) آله ده. لیکن د ذبحې آله نه ده. (۱) (۲)د ثبوت نه بغیر حکم بالشهادت یا بعدم الشهادت کول بې قاعدې امر دې.(۳) تر څو چه مونږ د قتل نوعیت معلوم نه وی. نو مونږ د فتوی ورکولو نه عاجز یو ، وهو الموفق

د شهید د شهادتِ اخروی دارومدار په نیت دې

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه مشرقی پاکستان کښې کوم بنګالیان د خپلو حقوقو او عزت او ناموس په خاطر د مغربی پاکستان د فوجونو دلاسو نه مړه شول هغوی اخروی شهیدان دی یا نه؟

(۱)قال العلامة الحصکفی: هو کل مکلف مسلم طاهر قتل ظلما بغیر حق بجارحة ای بما یوجب القصاص یکون شهیدا. (الدر المختار علی هامش ردالمحتار ۱:۶۷۰ باب الشهید)

او د شهید عندالله کیدلو په صورت کښې څه دلیل دې؟ د جنازې د مونځ نه
کیدل او د هغوی وینه بې تاوانه کیدل د سیاسی مصلحت په بناء ده یا څه بل
څه وجه ده؟ بینوا توجروا

المستفتی: ننگ اسلاف مولوی محمد صادق.....۲۹رجب المرجب

الجواب: داخلق د وطن شهیدان دی ځکه چه د هغوی قربانیانې د وطن د آزادئ
په خاطر وې، مونږ دوی نه په اُخروی شهیدانو کښې داخلوو او نه ئې تر نه
اوباسو ځکه چه ددې دارو مدار په نیت دې. ﴿۱﴾ او د صحیح نیت توقع د
دواړو طرفونو نه نه وه، کما لا یخفٰی، وهو الموفق

شهید ته به د انزال او جنابت په وجه غسل ورکولې کیږی

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه کوم سړې ظلماً قتل
کړې شي، او د هغه انزال شوې وی نو آیا د انزال په وجه به هغه ته غسل
ورکولې شی. ځکه چه شهید خو په وینو لت پت جامو کښې بغیر غسل نه
دفن کولې شی نو آیا د جُنب شهید به هم دا حکم وې؟ بینوا توجروا

المستفتی: محمد ولی الله.......۱۰۱۲۱۱۹۷۳

الجواب: شهید ته د شهادت په وجه غسل نشی ورکولې نه دا چه د انزال او
جنابت په وجه﴿۲﴾ په روایاتو کښې ددې خبرې هیڅ ثبوت نشته او شهید د پاره
خپله وینه پاکه ده ا مسئله د واضحاتو او اجماعیاتو نه ده فقهائې کرامو په
دې باندې تصریح کړې ده. ﴿۳﴾ وهو الموفق

﴿۱﴾ عن عمر بن الخطاب قال قال رسول الله ﷺ انما الاعمال بالنیات و انما لامرئ ما نویٰ الخ متفق علیه. (مشکواة المصابیح ۱:۱۱ قبیل کتاب الایمان)

﴿۲﴾ قال العلامة ابن عابدین: فاذا استشهد الجنب یغسل.

(ردالمحتار هامش الدرالمختار ۱:۶۶۹ باب الشهید)

﴿۳﴾ قال العلامة شرنبلالی: و کان المقتول مسلماً بالغاً خالیا عن حیض و نفاس و جنابة ولم
ی اى حمل من المعرکة رثیثا ای جریحا و به رمق کذا ......(بقیه حاشیه په راروانه صفحه)

د شهیدانو ژوند د قران او حدیث نه ثابت دې

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه ځمونږ سره یو وها بی
او نجدی سړې اوسیږی چه عجیبه عجیبه خبرې کوی او د شهیدانو باره
کښې وائی چه دوی مړه کیږې، د هغوی د ژوند هیڅ ثبوت نشته آیا دا
صحیح ده؟ او دهغه سره ځما یو ځائې اوسیدل او خوراک کول جائز دې؟
بینواتوجروا

المستفتی: فتح خان.........۱۲۱۹۱۱۹۷۴

الجواب: د شهداء فی سبیل الله ژوند د قران او احادیثو نه ثابت دې. ﴿۱﴾ دد
ینه انکار کول جهالت او ضلالت دې، ته دې سړی سره اجتماعی ژوند
تیرولې شی البته په دې مسئلو کښې د بحث کولو نه ځان ساته. وهو الموفق

په ثوابی او عُرفی شهید کښې فرق او مړی ته د تیمم کولو مسئله

سوال: علمائې دین دې مسئلو باره کښې څه فرمائی (۱) په دریاب کښې

(بقیه حاشیه) فی الصحاح والمراد هنا ما هو اعم مما یصیره خلفا فی الشهادة بالارتثاث بعد انقضاء الحرب فیکفن بدمه ای مع دمه من غیر تغسیل لقوله ﷺ زملوهم بدمائهم فانه لیس کلمه تکلم فی سبیل الله الا تأتی یوم القیامة تدمی لونه لون الدم والریح ریح المسک.

(امداد الفتاح شرح نورالایضاح ۶۲۶ مایصنع مع الشهید)

﴿۱﴾ قال الله تعالیٰ: ولا تقولوا لمن یقتل فی سبیل الله اموات بل احیاء ولکن لا تشعرون.

(سورة البقرة پاره:۲ رکوع:۳ آیت:۱۵۴)

وقال الله تعالیٰ: ولا تحسبن الذین قتلوا فی سبیل الله امواتا. (سورة آل عمران آیت ۱۶۹)

عن ابن کعب بن مالک عن ابیه ان رسول الله ﷺ قال ان ارواح الشهداء فی طیر خضر تعلق من ثمر الجنة او شجر الجنة هذا حدیث حسن صحیح.

(جامع الترمذی ۱:۱۹۷ باب ماجاء فی ثواب الشهداء)

ډوبیدونکي، اور کښې سوزیدونکي، د ګاډی یا ریل لاندې راتلونکي، مړ کیدلو والا شهید دې یا نه؟ هغه ته دغسل ضرورت شته یا نه؟ (۲) کوم کس چه د تیز رفتاره ګاډی یا درونډ بوج لاندې راشی اومړشی اولاش ټکړې ټکړې شی نو که د غسل په ځائې تیمم ورکړې شی جائز دی که نه؟ (۳) په کومو کومو حالتونو کښې مړی ته غسل نشی ورکولې؟ (۴) تیمم د مړی دپاره په کوم حالت کښې جواز لری.؟ بینوا توجروا

المستفتی: سمیع الرحمان ګمبت مردان. ۲۲۱۸۱۱۹۷۵

الجواب: (۱) داکسان ثوابی شهیدان دی لحدیث ورد بذلک﴿۱﴾عُرفی شهیدان نه دی. (لانه الشهیدالعرفی وهو الکامل هوکل مکلف مسلم طاهرقتل ظلمابجارحة ولم یجب بنفس القتل مال ولم یرتث.﴿۲﴾ (ماخوذ از درمختار) لهذا غُسل به ورته ورکولې شی. (۲) که ټول یا اکثر بدن ئې باقی وی ګڼې که بعضې بدن یعنی غیراکثر موندلې شی نو په هغې به جنازه نشی کولې. کما فی رد المحتار ﴿۳﴾ والشرح الکبیر﴿۴﴾ نوغسل ضرورت به هم پاتې نشي، باقی مړی ته به د

﴿۱﴾عن ابی هریرة قال: قال رسول الله ﷺ ما تعدون الشهداء فیکم؟ قالوا: یا رسول الله من قتل فی سبیل الله فهو شهید، قال: ان شهداء امتی اذاً لقلیل ، قالوا: فمن یا رسول الله؟ قال: من قتل فی سبیل الله فهو شهید، ومن مات فی سبیل الله فهو شهید، ومن مات فی الطاعون فهو شهید، ومن مات فی البطن فهو شهید، والغریق شهیدٌ . (رواه مسلم رقم ۱۹۱۵:) وعنه قال: قال رسول الله ﷺ : الشهداء خمسة: المطعون، والمبطون، والغریق، وصاحب الهدم والشهید فی سبیل الله متفق علیه.
(ریاض الصالحین ۴۰۳ رقم حدیث ۱۳۴۳، ۱۳۵۴ باب الشهداء)
﴿۲﴾ (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ۱: ۶۶۹ باب الشهید)
﴿۳﴾ قال العلامةابن عابدین وکذا یغسل لو وجد النصف مع الرأس. (ردالمحتار هامش الدرالمختار ۱: ۶۳۴ مطلب فی حدیث کل سبب ونسب منقطع باب صلاة الجنائز)
﴿۴﴾ قال الحلبی: عن ابن المنذر فی الاشراف لم یصح ذلک ......(بقیه حاشیه په راروانه صفحه)

اوبو نه موجودګئ په وجه مړې یا ښځې دپاره د لامبونکې ښځې د نشتوالی په وجه تیمم ورکولې شي﴿۱﴾ د زخم په وجه د تیمم ورکولو هیڅ وجه نشته. (۳) عُرفی شهید، باغیان، قطاع الطریق اود خپل ظالم قوم سره د عصبیت په بنیاد مدافعت کولو والا ته به غُسل نه شی ورکولې (ردالمحتار ﴿۲﴾ (۴) مر سابقًا، وهوالموفق

د شهید قسمونه او د کفن دفن مسئله

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه د شهید تعریف په لاندې صورتونو کښې صحیح دې یا نه؟ (۱) که چرته یو وارث پخپله په بدله

(بقیه حاشیه) عنها واذا لم یرد اثر بالصلوٰة علی العضو لا یصلی علیه اذا کان فی حکم الکل بان وجد اکثره او النصف ومعه الرأس اذ للاکثر حکم الکل وکذا النصف مع الرأس لاشتماله علی اکثر الاعضاء الرئیسة بخلاف ما لو وجد نصفه مشقوقا طولا فانه لا یصلی علیه لئلا یؤدی الی تکرار الصلوة علی میت واحد فانه غیر مشروع.
(غنیة المستملی شرح منیة المصلی ۵۴۲ کتاب الجنازة باب الصلوٰة)
﴿۱﴾ قال العلامة ابن عابدین: قال فی الفتح ولو لم یوجد ماء فتیمم المیت وصلوا علیه.
(ردالمحتار هامش الدرالمختار ۱: ۶۳۶ مطلب فی الکفن باب صلاة الجنائز)
قال العلامة کاسانی: اما المرأة فنقول اذا ماتت امرأة فی سفرفان کان معها نساء غسلنها ولیس لزوجها ان یغسلها عندنا...... ولنا ما روی عن ابن عباس رضی الله عنهما ان رسول الله ﷺ سئل عن امرأة تموت بین رجال فقال تیمم بالصعید.
(بدائع الصنائع ۲: ۳۵ فصل فی بیان من یغسل صلاة الجنازة)
﴿۲﴾ قال العلامة ابن عابدین: والمکابرون فی المصر لیلا بمنزلة قطاع الطریق کما فی البحر عن شرح المجمع فمن قتلوه ولو بغیر محدد فهو شهید کما لو قتله القطاع وکذا من قتله اللصوص لیلا کما سیأتی وذکر فی البحر انه زاد فی المحیط سببا رابعا وهو من قتل مدافعا ولو عن ذمی فانه شهید بای الة قتل.
(ردالمحتار هامش الدرالمختار ۱: ۶۷۰ مطلب فی تعداد الشهداء باب الشهید)

کښي اقدام وکړي او قاتل قتل کړي، آیا په دې اقدام سر به موجود سړې قاتل او ګنهګار ګڼرلې کیږی یا وارث او صاحبِ حق به ګڼرلې کیږی او عندالله به بریٔ الزمه وی. او څوک چه فی الحال مقتول شو ده ته به شهید وئیلې کیږی که په قصاص کښې به ګڼرلې کیږی. (۲) که یو کس بل مسلمان په ناحقه قتل کړو نو دا مقتول به شهید بللې کیږی که صرف مقتول، یعنی د غسل او کفن وغیره به څه حکم وي؟ (۳) څمونږ په صوبه سرحد کښې اکثر واقعات ددې قسم کیږی چه اکثرې ګناه یا په داسې خبرو سړې مړ کړې شی چه دهغې هډو شرعی جواز نه وی. په داسې مقتولینو به د مظلوم او شهید احکام جاری کیږی یا نه؟ بینوا توجروا

المستفتی: فضل مولٰی ګورنمنټ مډل سکول بابوزیٔ مردان ۱۸۱۱۱۱۹۲۹

الجواب: (۱) د شهید درې قسمونه دي، اول هغه چه په دنیوی احکاماتو کښې شهید وی یعنی هغه ته غسل نشی ورکولې او خاص کفنّ به ورته نه اچولې کیږی نو ددې تعریف دادې چه کل مکلف مسلم طاهر قتل ظلماً بجارحة ولم یجب بنفس القتل مال ولم یرتث (تنویر الابصار) ﴿۱﴾ او دویم هغه چه په اخروی احکاماتو کښې شهید وی مثلاً، مطعون، مبطون غریق وغیرهم (کما فی حدیث صحیح) ﴿۲﴾ او دریم چه د دنیا او آخرت دواړو په احکاماتو کښې شهید وی هغه مقتول فی سبیل الله دې چه نیت او اراده ئې صحیح وی ﴿۳﴾ (وللتفصیل موضع آخر) ﴿٤﴾

﴿۱﴾ (الدر المختار علی هامش ردالمحتار ۱: ٦٦۹ باب الشهید)

﴿۲﴾ وعن ابی هریرة قال قال رسول الله ﷺ ما تعدون الشهید فیکم قالوا یا رسول الله من قتل فی سبیل الله فهو شهید قال ان شهداء امتی اذا لقلیل من قتل فی سبیل الله فهو شهید ومن مات فی الطاعون فهو شهید ومن مات فی البطن فهو شهید رواه مسلم.
(مشکواة المصابیح ۱: ۳۳۱ کتاب الجهاد)

﴿۳﴾ قال العلامة ابن عابدین: والمراد بشهید الآخرة من قتل مظلوما او قاتل لاعلاء کلمة الله تعالیٰ حتی قتل فلو قاتل لغرض دنیوی فهو شهید دنیا فقط.
(ردالمحتار هامش الدرالمختار ۱: ٦۷۲ مطلب فی تعداد الشهداء باب الشهید)

﴿۴﴾ وفی المنهاج: الشهداء ثلاثة انواع الاول: من یکون...... (بقیه حاشیه په راروانه صفحه)

(۲) کله چه دا قتل به معائنې سره معلوم وی او دا هم معلومه وی چه قاتل عمداً قتل کړې نو په دې صورت کښې د وارث د پاره قصاص اخستل جائز دی. یعنی عندالله به مجرم نه وی.

فی الدرالمختار وبه علم ان القضاء لیس بشرط لاستیفاء القصاص والاموال وفی ردالمحتار فلو قتل الولی القاتل قبل القضاء لم یضمن وفیه ایضا ۵: ۲٦۴ قال فی الهندیة: واذا قتل الرجل عمداً وله ولی واحد فله ان یقتله قصاصا قضی القاضی به او لم یقض انتهیٰ ﴿۱﴾ لکن فی الاشباه وشرحه ص ۱۰۱ السابعة الحدود سوی حد القذف لایتوقف علی الدعویٰ بخلاف القصاص لا بد فیه من الدعویٰ انتهی ﴿۲﴾ فالظاهر ان بعد الدعویٰ لا یشترط القضاء فافهم.

(۳، ۴) که دا سړې مظلوم وی او مقتول په قتل عمد سره وی او ده خوراک او غلاج نه وی کړې نو په دنیوی احکاماتو کښې به شهید وی. ﴿۳﴾ وهو الموفق

(بقیه حاشیه) شهیدا فی احکام الدنیا کترک الغسل واحکام الآخرة کالصون من العذاب وتغیر البدن فی القبر، وهو من قتل فی سبیل الله محتسباً، والثانی: من یکون شهیداً فی احکام الدنیا دون الآخرة وهو من قتل فی سبیل الله غیر محتسب، والثالث: من یکون شهیداً فی احکام الآخرة دون الدنیا کالمطعون والمبطون.
(منهاج السنن شرح جامع السنن للترمذی ۴: ۲۳۴ باب فی الشهداء منهم)

﴿۱﴾ (ردالمحتار هامش الدرالمختار ۵: ۳۹۰ قبیل باب القود فیما دون النفس)

﴿۲﴾ (غمز عیون البصائر شرح الاشباه والنظائر ۲: ۱۱۸ کتاب الجنایات)

﴿۳﴾ قال العلامة ابن عابدین: وکذا فی الهدایة والبدائع معللا بانه ما نال شیأ من راحة الدنیا.
(ردالمحتار هامش الدرالمختار ۱: ٦۷۲ مطلب فی تعداد الشهداء باب الشهید).
(وهکذا فی غنیة المستملی ۵۵۳ فی احکام الشهید)

په بم دهماکو کښې مړه شوی کسان شهیدان دي

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه پېښور کښې بم اوچاودلو دا بمونه عام طور سره د (را) ایجنټان یا روسیان کافران لګوي. په دې دهماکه کښې پنځه کسان مړهٔ شول آیا دا شهیدان دي؟ او دوی ته به غسل ورکولې کیږي؟ بینوا توجروا

المستفتی: نامعلوم...... ۲۴شوال ۱۴۰۱ھ

الجواب: دا مقتولین شهیدان دی او دویته به غسل نشی ورکولې ځکه چه کافران دا بمونه د قتل په ارادې سره ږدي، (کما یشیر الیه ما فی البحر ۲:۱۹۶) لان ما قصد به القتل فهو تسبیب وما لا فلا، (۱) انتهیٰ، فافهم

د نامعلوم سړی په ډزو سره مړ شوې سړې شهید دې

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه زید د خپل کور په کهلاؤ صحن (غولي) کښې د ماسخوتن وخت کښې د نامعلوم سړی په فائرنګ (ډزو) سره قتل شو آیا دې شهید دې؟ بینوا توجروا

المستفتی: محمد اقبال سنګوې ضلع دیر...... ۲۳شعبان ۱۴۰۲ھ

الجواب: ظاهری طور سره دا سړې شهید دې. (کما فی الشامیة ۲:۲۴۹ طبع المصطفیٰ البابی والمکابرون فی المصر لیلا مثلاً بمنزلة قطاع الطریق ﴿۲﴾ فافهم

چه په صحرا کښې مړې اومندلې شی نو غسل به ورته ورکولې کیږی یا نه؟

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه یو سړې دشپې په

﴿۱﴾ (البحر الرائق ۲:۱۹۶ باب الشهید)

﴿۲﴾ (ردالمحتار هامش الدرالمختار ۱:٦٧٠ باب الشهید)

وخت کښې په صحرا کښې قصداً قتل کړې شوې د ښار نه لرې لرې بیابان کښې اومومندلې شو. آیا دا سړې شرعاً شهید دې یا نه؟ او غسل وغیره پرې لازم دی یا نه؟ بینوا توجروا

المستفتی: مولوی بهرام الدین ډیره اسماعیل خان یکم فروری ۱۹۷۵

الجواب: که دا مقتول قطاع الطریق او ډاکوانو (غلګرو) قتل کړې وی نو غسل به ورته نه ورکولې کیږی او که قاتل ئې معلوم نه وی نو غسل به ورته ورکولې کیږی.

قال العلامة الشامی فی ردالمحتار ۱:۸۵۱ وخرج مالو وجد فی مفازة لیس بقربها عمران فانه لا تجب فیه قسامة ولا دیة فلا یغسل وفیه ایضا وکذا من قتله قطاع الطریق خارج المصر بسلاح او غیره فانه شهید ﴿۱﴾. فافهم

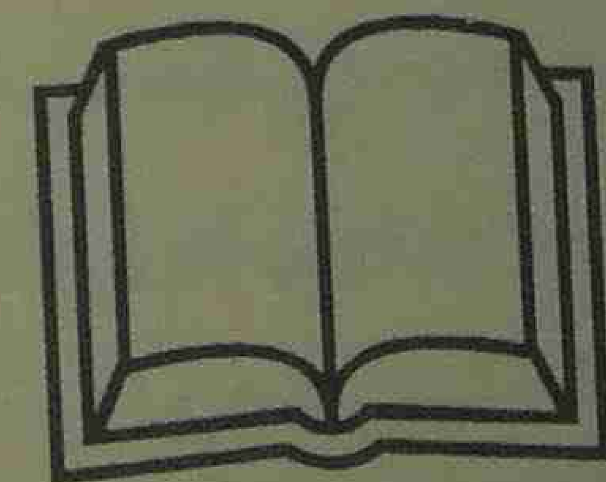
﴿۱﴾ (ردالمحتار هامش الدرالمختار ۱:٦٧١ مطلب فی تعداد الشهداء باب الشهید)

فتاوی دیوبند پاکستان المعروف به

فتاوی فریدیه دریم جلد

کتاب الزکوٰة

(باب وجوب الزکوٰة)

....

قال الله تعالی

وَفِيْٓ اَمْوَالِهِمْ حَقٌّ

لِّلسَّاۗىِٕلِ وَالْمَحْرُوْمِ ۝١٩

(المعارج)

....

...

كتاب الزكوٰة

باب وجوب الزكوٰة

په انما الصدقات للفقراء والمساكين (الاية) كښې د صدقى نه مراد زكوة دي

سوال: علمائې دين دې مسئلې باره كښې څه فرمائى چه زمونږ په علاقه كښې د مړود ايصال ثواب دپاره خلق خوراک پخوى او مالداران غريبانان ئې بغير دڅه فرق كينى خورى.اوس يو سړې وائى چه د خيرات وغيره دپاره د فقيرانو مسكينانو خلقو موجود كيدل شرط دې او په دليل كښې انما الصدقات للفقراء والمساكين (الايــة) د قران آيت پيش كوى،براه كرم ددې مسئلې وضاحت تفصيل او دلائلو سره راوليږئ او ثواب دارين حاصل كړئ؟ بينوا توجروا

المستفتى:قارى عبدالرحمان حقانى واړى ضلع دير...يكم جولائي١٩٨٦

الجواب: دا آيت په زكوٰة باندې محمول دې په نفلى صدقاتو باندې نه، كمـــا صرح به باب التفسير﴿١﴾ او غنى ته نفلى صدقه وركول جائز دى. ﴿٢﴾ البتـه د صاحب هدايه په نزد به دا صدقه صدقه وى او د بعضو پـه نزد پـه حقيقت كښې دا هبه ده. (فليراجع الىٰ رد المحتار ٤:٥٢٣ ﴿٣﴾ وهوالموفق

﴿١﴾قال السيوطى: انما الصدقات اى الزكوات مصروفة.
(تفسير جلالين سورة التوبه پاره:١٠ آيت:٦٠ ركوع:٧)

﴿٢﴾قـال العلامة ابن نجيم: لا تحل صدقة لغنى خرج النفل منها لان الصدقة على الغنى هبة كذافى البدائع. (البحر الرائق ٢:٢٤٥ باب المصرف)

﴿٣﴾قال العلامة ابن عابدين: (قوله صدقة) والصدقة كالهبة وفى المضمرات ولو قال وهبت منكما هذه الدار والموهوب لهما فقيران صحت...... (بقيه حاشيه په راروانه صفحه)

په مالِك نصاب باندې زكوة فرض دې اګركه حاجات اصليه لكه سورلى وغيره ورته حاصل نه وى

سوال: علمائې دين دې مسئلې باره كښې څه فرمائى چه يو سړې دنصاب مالک دې ليكن حاجات اصليه مثلاً وَسله، سورلئ، خادم وغيره ورسره نشته، اوس كه دا سړې دا مال په دې ځيزونو باندې خرچ كړى نو بيا د نصاب مالک نه پاتې كيږي، آيا دې سړې (مالکِ نصاب) باندې زكوة فرض دې؟ او آيا ددې ځيزونو د ضرورت نه كيد لو په صورت كښې دا سړې زكوٰة اخستلې شي؟ بينوا توجروا

المستفتى:نامعلوم..............١٩٧٥ء١٣١١٠

الجواب: كه دا سړې مقروض نه وى نو ده باندې زكوة وركول فرض دى او زكوٰة اخستل ورله حرام دى. (والتفصيل فى رد المحتار ٢:٨)وهوالموفق

(بقيه حاشيه) الهبة بالاجماع تاترخانية لكن قال بعده وفى الاصل هبة الدار من رجلين لا تجوز وكذا الصدقة فيحتمل ان قوله وكذا الصدقة اى على غنيين والاظهر ان فى المسئلة روايتين قال فى البحر وصحح فى الهداية ما ذكره من الفرق (قوله كالغنيين) هذا قوله وقال يجوز وفى الاصل ان الهبة لا تجوز وكذا الصدقة عنده ففى الصدقة عنه روايتان خانية . (ردالمحتارهامش الدرالمختار ٤:٥٧٤ قبيل باب الرجوع فى الهبة)

وقال العلامة مرغينانى: وفى الجامع الصغير اذا تصدق على محتاجين بعشرة دراهم او وهبها لهما جاز ولو تصدق بها على غنيين او وهبها لهما لم يجز وقالا يجوز للغنيين ايضا جعل كل واحد منهما مجازا عن الآخر والصلاحية ثابتة لان كل واحد منهما تمليک بغير بدل وفرق بين الصدقة والهبة فى الحكم وفى الاصل سوى بينهما فقال وكذلک الصدقة لان الشيوع مانع فى الفصلين لتوقفهما على القبض ووجه الفرق على هذه الرواية ان الصدقة يراد بها وجه الله تعالىٰ وهو واحد والهبة يراد بها وجه الغنى وهما اثنان وقيل هذا هو الصحيح . (هداية على صدر فتح القدير ٧:٤٩٧ كتاب الهبة)

﴿١﴾قال العلامة ابن عابدين: اذا امسكه لينفق منه كل......(بقيه حاشيه په راروانه صفحه)

په نابالغ او مجنون باندې زکوة واجب نه دي

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه د زید یو بالغ ورور مجنون یعنی پاګل دې او دوه رونړه ئې نابالغه دی د دوی مشترکه مال دې آیا ټول مشترکه مال باندې زکوٰة واجب دې یاصرف د زید په حصې باندې؟ بینوا توجروا

المستفتی: نامعلوم.....۳جمادی الاول۱۴۰۲ھ

الجواب: دې صورت کښې په مجنون او نابالغو باندې زکوة واجب نه دې صرف د زید په خپلې حِصې باندې زکوة واجب دې.

کما فی الهندیة ۱:۱۸۲ ومنها العقل والبلوغ فلیس الزکوٰة علی صبی ومجنون اذا وجد منه الجنون فی السنة کلها هکذا فی الجوهرة النیرة ﴿۱﴾. وهوالموفق

که د صدقې په لفظ سره د زکوة په نیت
څه څیز ورکړیشی نو زکوٰة ادا کیږي

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه زید بکر ته لس روپۍ ورکړې او وئیل ئې چه دا لس روپې صدقه د الله په نوم قبولې کړه لیکن دغه نیت د زکوٰة وو او دغه په ذمه د زکوة لس روپې وې نو دا زکوة ادا شو یا نه؟ بینوا توجروا

المستفتی: مولوی فضل وهاب امجد آباد رستم مردان.......۲۰،۱۲،۱۹۷۳ء

الجواب: چونکه زکوٰة هم په صدقاتو کښې داخل دې. قال الله تعالی: انما الصدقات للفقراء..الخ(الآیه) لهٰذا ددې سره زکوة ادا شوې دې. ﴿۲﴾ وهوالموفق

(بقیه حاشیه) ما یحتاجه فحال الحول وقد بقی معه منه نصاب فانه یزکی ذلک الباقی.

(ردالمحتار ۲:۷ مطلب فی زکاة ثمن المبیع وفاء کتاب الزکاة)

﴿۱﴾ (فتاویٰ عالمگیریة ۱:۱۷۲ کتاب الزکاة)

﴿۲﴾ وفی الهندیة: ومن اعطی مسکینا دراهم وسماها ...... (بقیه حاشیه په راروانه صفحه)

د نصابِ شرعی نه کم مال کښې وجوب د زکوٰة نشته

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه د یو سړی سره پوره کال پنځوس روپۍ وې دیکښې به زکوة واجب وی یا نه؟ که زکوة واجب دې نو بیا د دبهشتی زیور دا مسئله دې واضحه کړیشی. مسئله دا ده چه که چاسره دوه سوه روپې موجود وی او یو نیم سل روپې پرې قرض دې نو د قرض ادا کولو نه پس پنځوس روپې پاتې شوې او په پنځوس کښې زکوة واجب نه دې. اوس مطلب په آخری فقره کښې دې چه په پنځوس کښې زکوة واجب نه دې، حال دا چه دا پنځوس په دوه سوو کښې ټول کال موجودې وې؟ بینوا توجروا

المستفتی: نا معلوم..........

الجواب: ما سره بهشتی زیور نشته فی الحال دا توجیه لیکلې شی چه په بهشتی زیور کښې دوه سوه شرعی روپې مراد دي، او ددینه کم نصاب نشته لهذا په پنځوس روپو کښې د زکوة وجوب نشته. ﴿۱﴾

مال که د نصاب په اندازې نه وی نو زکوٰة به واجب نه وي

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه یو کور کښې څلور رونړه او سیړی دهر یو د ښځې پنځه تولې مهر دې انفرادی طور باندې دهرې یو مهر د نصاب نه کم دې البته اجتماعی طور باندې د نصاب نه زیات جوړیږی آیا ددینه به زکوة ادا کولې شي؟ بینوا توجروا

المستفتی: امین الله زنړو بانډه پشاور

(بقیه حاشیه) هبة او قرضا ونوی الزکاة فانها تجزیه وهو الاصح هکذا فی البحر الرائق.

(فتاویٰ عالمگیریة ۱:۱۷۱ کتاب الزکاة)

﴿۱﴾ دا د هغې زکات حکم دې چه کله به روپۍ د سپینو زرو یا د سرو زرو وه او دې زمانه کښې د کاغذ کرنسی رائجه ده. نو اوس دا حکم دې چه د کوم کس سره دومره روپۍ یا نوټونه موجود وی چه د هغې قیمت د بازار د نرخ مطابق دوه پنځوس نیمې سپینو زرو ته رسیږی نو زکوة به واجب وی ګنی نه. (از مرتب)

ګه چه د هر یو انفرادي

الجواب: په ظاهره خو دوی باندې زکوة فرض نه دې ځکه چه د هر یو انفرادي ملکیت د نصاب نه کم دې. ﴿۱﴾ وهو الموفق

د سروزرو او سپینو زرو د خلط او انفراد په صورت کښې د زکوة حکم

سوال: علمائی دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه ما سره څلور تولې د سروزرو کالي دی او سپین زر یا نقد رقم نشته نو دیکښې د زکوة څه طریقه ده؟ او نورې ماسره درې تولې د سروزو کالي او پنځویشت تولې د سپینو زرو کالي دي. ددې د زکوة څه طریقه ده؟ بینوا توجروا

المستفتی: محمد رفیق پشاور.....................۱۹۷۷ء/۸/۱۰

الجواب: (۱) که تاسره صرف څلور تولې سره زر وی سپین زر او نقد نوټ وغیره درسره نه وی ته مالدار نه ئې، تا باندې زکوة واجب نه دې. ځکه د سروزرو نصاب اوونیمې تولې دې. ﴿۲﴾ (۲) که تاسو سره درې تولې سره زر او پنځویشت تولې سپین زر دی نو دې باندې زکوة واجب دې. دواړو د قیمت څلیریشتمه حصه به ورکول وی. د ضم او اختلاط په صورت کښې به د انفع للفقراء رعایت کولې شی.

کما فی ردالمحتار ۲: ۲۶ ولکن یجب ان یکون التقدیم بما هو انفع للفقراء رواجاً ﴿۳﴾. وهو الموفق

﴿۱﴾ قال العلامة ابن عابدین: (قوله وسببه ملک نصاب حولی)...... ذکر فی البدائع من الشروط الملک المطلق قال وهو الملک یدا او رقبة وقال ان السبب هو المال الخ. (ردالمحتار هامش الدرالمختار ۲: ۴ مطلب الفرق بین السبب والشرط والعلة) وفی الهندیة: ومنها کون المال نصابا فلا تجب فی اقل منه. (عالمگیریة ۱: ۱۷۲ کتاب الزکاة)

﴿۲﴾ قال العلامة الحصکفی: نصاب الذهب عشرون مثقالا، قال ابن عابدین: (قوله عشرون مثقالا) فما دون ذلک لا زکاة فیه. (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ۲: ۳۱ باب زکاة المال)

﴿۳﴾ (ردالمحتار هامش الدرالمختار ۲: ۳۷ باب زکاة المال)

د حرمان زکوٰة نصاب

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه د حِرمانِ زکوة نصاب څه دې؟ بینوا توجروا

المستفتی: عمر علی وزیرستانی متعلم حقانیه

الجواب: کوم کس چه د حوائج اصلیه نه علاوه اوونیمې تولې سره زر یا ۵۲ نیمې تولې سپین زر یا پنځلس روپئ فی توله په حساب سره ۷۸۸ روپې تقریباً یا ددې مقدار پیسو مال دتجارت (یا نور اشیاء که نامی وی یا غیرنامی نه وي) وغیره لری نو هغه غنی دې زکوة نشی اخستلې ﴿۱﴾ وهو الموفق

د زکوٰة د فرضیت د پاره بلوغ شرط دې

سوال: عملمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه بعضې کونډو ته چه د خاوندانو مرحومینونه کومه ورثه ملاویږي، هغوی دا رقم د خپلو یتیمانانو بچو په نوم جمع کوي، او فی الوقت دامسئله ډیره عامه جوړه شوې ده نو ددې نابالغه بچو جمع شوی رقم باندې به زکوة واجب شی یا نه؟ بینوا توجروا

المستفتی: نورالهی کهوله جهلم

الجواب: واضحه دې وی که دا پیسې ددې نا بالغه بچو ملکیت وی نو په دیکښې زکوٰة واجب نه دې.

قال رسول الله ﷺ رفع القلم من ثلث وعن الصبی حتی یبلغ ﴿۲﴾ وفی الدرالمختار

﴿۱﴾ قال العلامة ابن عابدین: لا بأس ان یعطی من الزکاة من له مسکن وما یتأثث به فی منزله وخادم وفرس وسلاح وثیاب البدن وکتب العلم ان کان من اهله فان کان له فضل عن ذلک تبلغ قیمته مائتی درهم حرم علیه اخذ الصدقة.
(ردالمحتار هامش الدرالمختار ۲: ۷۰ مطلب فی الحوائج الاصلیة باب المصرف)

﴿۲﴾ رواه الترمذی وابوداؤد ورواه الدارمی عن عائشة وابن ماجة عنهما
(مشکواة المصابیح ۲: ۲۸۴ باب الخلع والطلاق الفصل الثانی)

وشرط افتراضها عقل و بلوغ (۲: ۳) ﴿۱﴾ وهوالموفق

په نقدو روپو کښې هر کال باقاعده زکوٰة واجب دې.

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چې زید دلرې واقع کیدلو په وجه زمکه د شل زرو روپو په عوض کښې خرڅه کړه. او رقم ئې د ځان سره کینولو عرض ئې دا وو چه چرته نزدې زمکه مِلاؤ شی نو وابه خلم، دې دوران کښې د یو کال زمانه تیره شوه لیکن مطلوب او د خوښې زمکه ملاؤ نه شوه اوس سوال دادې چه آیا دې رقم کښې زکوٰة واجب دې او آیا هرکال به چه ترڅو پورې دا رقم په بل څه خرچ نکړی نو زکوٰة به فرض وی؟ بینوا توجروا

المستفتی: محمد خورشید خیبر تو بیکو مردان

الجواب: ددې رقم نه به باقاعده هر کال زکوٰة ورکولې کیږی. (کما فی رد المحتار ۲: ۸ ان الزکاة تجب فی النقد کیفما امسکه للنماء او للنفقة وکذا فی البدائع... الخ﴿۲﴾ وهوالموفق

﴿۱﴾ (الدر المختار علی هامش ردالمحتار ۲: ۴ کتاب الزکاة)

وقال الکاسانی: ولنا انه لا سبیل الی الایجاب علی الصبی لانه مرفوع القلم بالحدیث ولان ایجاب الزکوٰة ایجاب الفعل وایجاب الفعل علی العاجز عن الفعل تکلیف مالیس فی الوسع ولا سبیل الی الایجاب علی الولی لیؤدی من مال الصبی لان الولی منهی عن قربان مال الیتیم الا علی وجه الاحسن بنص الکتاب واداء الزکاة من ماله قربان ماله لا علی وجه الاحسن لما ذکرنافی الخلافیات الخ.

(بدائع الصنائع ۲: ۸۱ شرائط فرضیة الزکاة)

وفی الهندیة: ومنها العقل والبلوغ فلیس الزکاة علی صبی ومجنون الخ.

(فتاویٰ عالمگیریة ۱: ۱۷۲ کتاب الزکاة)

﴿۲﴾ (ردالمحتار هامش الدرالمختار ۲: ۷ مطلب فی زکاة ثمن المبیع کتاب الزکاة)

د زکوٰة د نصاب په اوزانو کښې د حضرت تهانوی او محقق لکهنوی اختلاف

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه د مولانا اشرف علی تهانوی رحمه الله د تخریج مطابق د سروزو نصاب، اونیمې تولې او د سپینو زرو نصاب ۵۲ نیمې تولې دې. او د مولانا عبد الحئ لکهنوی رحمه الله مطابق د سروزرو نصاب پنځه تولې او دوه نیمې ماسې دې او: چاندئ نصاب ۳۶ توله او پنځه نیمې ماسې دی. په دیکښې به د تطبیق او تصحیح څه صورت وی؟ بینوا توجروا

المستفتی: مولوی ضیاء الدین هنگو کوهاټ....۱۳۰رجب ۱۳۹۹هـ

الجواب: د حضرت تهانوی رحمه الله حساب صحیح دې، او مولانا عبدالحئ رحمه الله د لویو تولو مطابق اندازا لګولې ده، هغه اوس رائج نه دی. ﴿۱﴾ وهوالموفق

﴿۱﴾ په سرو او سپینو زروکښې احکام او زان د قدیم عربی اوزانو مطابق دی.اوس پخپله په عربی ملکونو کښې هم قدیم اوزان رائج نه دې. دغه شان په پاک وهند کښې نور اوزان او پیمانې رائج دې، بلکه په عالمی سطحه بلندې بین المللی اوزان رائج دی. په دې وجه ددې اختلاف په وجه د پخوا نه علماؤ په مستقل رسالو اومتفرقه فتاؤو کښې مفصل مطول او مختصر بحثونه کړی دی.د مولانا عبد الحئ لکهنوی رحمه الله یو مستقل کتاب د اوزان شرعیه په موضوع باندې دې، او د مذکوره نصاب تخریج ئې کړیدې.او بل طرفته مولانا مفتی محمد شفیع او حضرت تهانوی رحمه الله ده دویم نصاب مقرر کړې ده حضرت مفتی محمد شفیع صاحب فرمائی.اختلاف دلته نه پیدا شو چه مولانه عبدالحئ صاحب اویا اوربشې چه مقدار ددرهم دې هغه ئې دوه ماشې یوه.نیمه رتئ اوګرځوله او د هند جمهور علماؤ درې ماشې یو رتئ او درتئ پنځمه حصه ګرځولې ده.احقر اویا اوربشې ځان له او سل اوربشې ځان ځان له احتیاط سره وزن کړې او د فقهاؤ د تصریح مطابق اوربشې هم متوسط وې چه تولې بغیرلګئ والا وې او سپینې شوې نه وې بیا مې پخپله هم څوځلې وزن کړې او په متعدد صرافیانو مې وزن کړې اول په رائج الوقت ماشې سره وزن کړې نو اویا اوربشې درې ماشې پنځه رتئ شوې او سل وربشې پنځه ماشې دوه رتئ شوې لیکن رائج الوقت تله اوماشه داصلی تولې او ماشې نه لږ شان کمه ده.ځکه دې وخت...[باقی حاشیه په راروانه صفحه]

انکم ټیکس د زکوة متبادل نشي کیدې

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه پخوا زمانه کښې حکومت زکوة اخستلو لیکن اوس زمانه کښې حکومت ټیکس وصول کوی. آیا دا انکم ټکس د زکوة متبادل کیدې شي؟ یا هغه رقم د شرعی زکوة د رقم نه منها کولې شی یا نه؟ مثلاً د زید په ذمه باندې په یو کال کښې دوه زره روپې زکوة دې.او دې کال کښې حکومت د زید نه شپږ سوه روپې انکم ټکس وصول کړو، اوس چه زید مبلغ څوارلس سوه روپۍ اداکړې نو د زکوة د ادائیګۍ نه به فارغ شی یا نه؟ بینواتوجروا

المستفتی:عبدالرحمان مشین محله۲ جهلم شهر

الجواب: د حکومت انکم ټکس وصولِ کول یو غیر اسلامی عمل دې یعنی نه په دې کښې د زکوة د شرطونو لحاظ ساتلې شی او نه په شرعی مصارفو کښې خرچ کیږي، لهذا دا ټیکس د زکوة نه ګرځول صحیح نه دی. او بعضې فقهاؤ لیکلې دی. چه داسې رقم د زکوة په نیت سره ورکولو سره ذمه فارغه کیږی لیکن دا معامله خلافِ احتیاط ده. ﴿۱﴾ وهوالموفق

[بقیه حاشیه]...کښې د سکې انګریزې روپې یوه توله ګرځولې شوې ده. چه حقیقت ۱۱ نیمې ماشې ده. او د اصل تولې نه څلور رتې کمه ده. الخ (اوزان شرعیه ۱۰) پس د هر زمانې په تولو او رتو کښې فرق وي، او دغه شان ډیره نزدې زمانه کښې مختلف سیرونه رائج وو. مثلاً اکبری سیر ۲۵نیم تولې، شاه جهانی سیر اویا تولې، عالمګیرې سیر اوه اویا تولې، فرخ شاهی سیر ۸۴ تولې، انګریزی سیر ۸۰ تولې، قبائلې سیر ۱۰۸ تولې وغیره،نوځکه اوس د علماؤ رجحان دې وزن طرف ته دې کوم چه د اکابرین دیوبند تحقیق دې او په دې وجه فتویٰ هم دې باندې ده. (ازمرتب)

﴿۱﴾ قال العلامة ابن عابدین: قال فی التجنیس والولوالجیة السلطان الجائر اذا اخذ الصدقات قیل ان نوی بادائها الیه الصدقة علیه لا یؤمر بالاداء ثانیا لانه فقیر حقیقة ومنهم من قال الاحوط ان یفتی بالاداء ثانیا کما لو لم ینو لانعدام الاختیار الصحیح واذا لم ینو منهم من قال یؤمر بالاداء ثانیا وقال ابو جعفر لا لکون السلطان له ولایة الاخذ فیسقط عن ارباب الصدقة فان لم یضعها موضعها لا یبطل اخذه......(بقیه حاشیه په راروانه صفحه)

ریډیو، ټی وی په حاجت اصلیه کښې داخل دی یا نه؟

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه ریډیو ټی وي، ټیپ ریکارډ په حاجات اصلیه کښې داخل دی یا نه؟ په دې زکوة واجب دې یا نه؟ بینوا توجروا

المستفتی: نامعلوم.........۱۹۸۵ء۱۰۱۹۱

الجواب: د لهو او عیاشۍ آلات په اصل حاجاتو کښې داخل نه دی. البته ددې په قیمت کښې زکوة فرض نه دې،صرف موجبِ د غِنادی.﴿۱﴾ او کوم خلق چه په حکومت یاسیاست کښې حصه اخلی هغوی دپاره به دا څیزونه په حاجات

(بقیه حاشیه) وبه یفتی، وهذا فی صدقات الاموال الظاهرة اما لو اخذ منه السلطان اموالا مصادرة ونوی اداء الزکاة الیه فعلی قول المشائخ المتاخرین یجوز والصحیح انه لا یجوز وبه یفتی لانه لیس للظالم ولایة اخذ الزکاة من الاموال الباطنة...... قلت وشمل ذلک مایاخذه المکاس لانه وان کان فی الاصل هو العاشر الذی ینصبه الامام لکن الیوم لا ینصب لاخذ الصدقات بل لسلب اموال الناس ظلما بدون حمایة فلا تسقط الزکاة باخذه کما صرح به فی البزازیة فاذا نوی التصدق علیه کان علی الخلاف المذکور.

(ردالمحتار هامش الدرالمختار ۲:۲۶ مطلب فیما لو صادر السلطان رجلا فنوی بذلک اداء الزکاة الیه باب زکاة المال)

﴿۱﴾ قال العلامة ابن نجیم: وفسرها (ای الحاجة الاصلیة) فی شرح المجمع لابن الملک بما یدفع الهلاک عن الانسان تحقیقا او تقدیرا فالثانی کالدین والاول کالنفقة ودور السکنیٰ وآلات الحرب والثیاب المحتاج الیها لدفع الحر او البرد وکالآلات الحرفة وآثاث المنزل ودواب الرکوب وکتب العلم لاهلها...... وشرط ان یکون النصاب نامیا والنماء...... فی الشرع هو نوعان حقیقی وتقدیری فالحقیقی الزیادة بالتوالد والتناسل والتجارات والتقدیری تمکنه من الزیادة بکون المال فی یده او ید نائبه فلا زکوة علی من لم یتمکن منها فی ماله کمال الضمار الخ. (البحر الرائق ۲:۲۰۶ کتاب الزکاة)

اصلیه کښې شمار کیږي. ﴿۱﴾ وهوالموفق

د سوارۍ د پاره موټر، قالین، ریډیو.
د دکان فرنیچروغیره کښې زکوة نشته

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائي چه د یو سړي سره د ژوند د ضرورت څیزونه مثلاً سورلۍ دپاره موټر، کور کښې قالین، ریډیو او د دکان فرنیچر وغیره دی دې څیزونو کښې زکوة واجب دی یا نه؟ بینواتوجروا

المستفتی: حبیب الله اینډ کو کمیسټ پشاور ۱۵/۸/۱۹۷۴

الجواب: دې څیزونو کښې زکوة نشته دې ځکه چه دا مالو نه نامیه نه دی چه کله تجارت دپاره نه وي.

کما فی الهندیة: ۱:۱۸۳ ومنها فراغ المال عن حاجته الاصلیة فلیس فی دور السکنیٰ وثیاب البدن واثاث المنازل ودواب الرکوب وعبید الخدمة وسلاح الاستعمال زکوٰة ﴿۲﴾ انتهیٰ، وصرحوا ان المال النامی هو مال التجارة والسوائم والنقدان ﴿۳﴾ .فافهم، وهوالموفق

﴿۱﴾ قال ابن نجیم: فغیر مفید لان کلامهم فی بیان ما هو من الحوائج الاصلیة ولا شک ان الکتب لغیر الاهل لیست منها وهو تقیید مفید کما لا یخفیٰ قال ابن عابدین فی المنح: قوله وهو تقیید مفید کما لا یخفیٰ قال فی النهر هذا غیر سدید اذالکلام فی شرائط وجوب الزکاة التی منها الفراغ عن الحوائج الاصلیة ومقتضی القید وجوبها علی غیر الاهل لما انها لیست من الحوائج الاصلیة فی حقهم الخ. (منحة الخالق علی هامش البحر الرائق ۲:۲۰۶ کتاب الزکوٰة)

﴿۲﴾ (فتاویٰ عالمگیریة ۱:۱۷۲ کتاب الزکاة)

﴿۳﴾ قال الشامی: (نام ولو تقدیراً) ...... وفی الشرع هو نوعان حقیقی وتقدیری فالحقیقی الزیادة بالتوالد والتناسل والتجارات والتقدیری تمکنه من الزیادة بکون المال فی یده او ید نائبه بحر. (ردالمحتار هامش الدرالمختار ۲:۷ کتاب الزکاة)

په زکوٰة کښې تاخیر مکروه دې

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائي چه دیو کال زکوة بل کال ته باقي پاتې شي او بیا بل کال ادا کړیشي نو شرعاً دیکښې څه حرج شته یا نه؟ بینوا توجروا

المستفتی: حاجی نظیر بادشاه ټل کوهاټ...۱۲صفر۱۳۹۲ھ

الجواب: د زکوٰة په ادا کولو کښې تاخیر کول مکروه دی. ﴿۱﴾ البته په تاخیر سره ادا کولو نه قضا نشي وئیلې کیدې بلکه ادا به وي، وهوالموفق

د زکوٰة په ادا کولو کښې تعجیل افضل دې تاخیر بهتر نه دې

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائي چه په رمضان کښې د فرض ادا کولو ثواب او یا چنده کیږي او بعضې خلق د رجب میاشت کښې د زکوة ورکولو او اخستلو کوشش کوی آیا دا صحیح ده؟ بینوا توجروا

المستفتی: حاجی عبد الغفار منګوره سوات......۴شعبان ۱۳۹۶ھ

الجواب: په رمضان کښې د زکوة ادا کولوسره اویا چنده ثواب حاصلیږي ﴿۲﴾

﴿۱﴾ قال العلامة ابن الهمام: ما ذکر الفقیه ابو جعفر عن ابی حنیفة انه یکره ان یؤخرها من غیر عذر. (فتح القدیر ۲:۱۱۴ کتاب الزکاة)

وفی الهندیة: وتجب علی الفور عند تمام الحول حتی یأثم بتاخیره من غیر عذر وفی روایة الرازی علی التراخی حتی یأثم عند الموت والاول اصح کذا فی التهذیب. (فتاویٰ عالمگیریة ۱:۱۷۰ کتاب الزکاة الباب الاول)

﴿۲﴾ قال العلامة علی بن سلطان القاری: ومن ادی فریضة فیه بدنیة او مالیة کان کمن ادی سبعین فریضة فیما سواه ای من الاشهر وهذا فیما سوی الحرم اذحسناته عن مأة الف فی غیره. (مرقاة المفاتیح شرح المشکوٰة ۷:۲۳۷ کتاب الصوم الفصل الثالث)

البته په زکوة کښې تعجیل افضل دې قصداً عمداً تاخیر کول بهتر نه دې،﴿۱﴾ نو په چا چه زکوة په رجب ۱۳۹۷ هـ کښې واجب الاداء کیدو والا وی که دا سړې په رمضان ۱۳۹۶ هـ کښې زکوة ورکړی نو ددې ثواب موندونکې به وی. وهو الموفق

د صاحبِ مال زکوة پخپله د هغه په ذمه دې د بل چا په ذمه نه دې

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائې چه عمر زید ته د کاروبار دپاره پیسې ورکړې دکال تیریدلو نه پس زید د خپلو مالو نو زکوة اداکوی لیکن عمر زکوة نه ورکوی حال دا چه هغه هم صاحب نصاب دې دې صورت کښې د عمر د مال زکوة د زید په ذمه دې یا صرف د خپل مال زکوة به ادا کوی؟ بینوا توجروا

المستفتی:حاجی رئیس خان عادل مارکیټ بنوں...۱۲رمضان۱۴۰۲هـ

الجواب: که عمر زید ته دا رقم د قرض په طور سره ورکړې وی نو د قرض په مقدار زکوة په عمر باندې واجب دې. ﴿۲﴾ او د هغې نه د زیاتې آمدنئ زکوة په دزید په ذمه واجب دې، او که عمر دا رقم زید ته د مضاربت یا شرکت په طور سره ورکړې وی نو د هغې حکم دا دې چه عمر باندې ددې رقم په حصه آمدنئ باندې زکوة واجب دې. ﴿۳﴾ (ماخوذ از رد المحتار والهندية)...وهو الموفق

﴿۱﴾ قال العلامة ابن عابدين: (قوله فيأثم بتاخيرها) ظاهره الاثم بالتأخير ولو قل كيوم او يومين لانهم فسروا الفور باول اوقات الامكان وقد يقال المراد ان لا يؤخر الى العام القابل لما فى البدائع عن المنتقىٰ بالنون اذا لم يؤد حتى مضى حولان فقد اساء واثم. فتأمل. (ردالمحتار هامش الدرالمختار ۲:۱۴ كتاب الزكاة)

﴿۲﴾ قال العلامة الحصكفى: اعلم ان الديون عند الامام ثلاثة قوى ومتوسط وضعيف فتجب زكاتها اذا تم نصابا وحال الحول لكن لا فورا بل عند قبض اربعين درهما من الدين القوى كقرض وبدل مال تجارة فكلما قبض اربعين درهما يلزمه درهم. (الدرالمختار على هامش ردالمحتار ۲:۳۸ باب زكاة المال)

﴿۳﴾ قال الحصكفى: وان تعدد النصاب تجب اجماعا ......(بقيه حاشيه په راروانه صفحه)

د غنی جوړیدلو وخت نه به قمری کال تیریدلو باندې زکوة واجبیږی

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه د رجب یعنی د زکوة په میاشت کښې ملازم شوم اوهره میاشته تر نه یو زر روپې بچت کیږي، په کال تیریدلو باندې ما سره دولس زره روپې جمع شوې اوس د زکوة څه مسئله ده؟بینواتوجروا

المستفتی:عبدالرشید یو، اې، ای.......۲۸شعبان ۱۴۰۲هـ

الجواب: ته چه د کوم تاریخ نه غنی جوړ شوې ئې نو په هغه تاریخ باندې قمری کال تیریدو سره به ته زکوة ادا کوې که د کال په میځ کښې نور رقم حاصل شوې وی یا نه ﴿۱﴾ وهو الموفق

د پلار په مالونو کښې د بچو د پاره د اباحت او اجازتِ عامه په صورت کښې د زکوة وغیره مسئله

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه د یو سړی درې څلور بچې دی او دهغه په مال کښې عام طور سره تصرف کوي، تر دې چه هغه ځانته سائیکل او موټر سائیکل هم آخلی او پلار ته پته نه وی او نه پلار ته د مال حساب کتاب معلوم دې. او پلار هغوی ته دا هم وائی چه دا ستاسو مال دې ځنګه چه مو خو ښه وی تصرف پکښې کوئ، آیا په هغوی باندې ددې به وجې سره د فریضه حج، قربانئ، زکوة احکامِ لازمیږئ یا نه؟ بینواتوجروا

المستفتی:نخبة الله بلوچستان....۱۲۶اګست ۱۹۷۵

(بقيه حاشيه)ويتراجعان بالحصص وبيانه فى الحاوى فان بلغ نصيب احدهما نصابا زكاه دون الآخر. قال الشامى: صورته ان يكون لهما مأة وثلاث وعشرون شاة لاحدهما الثلثان وللآخر الثلث فالواجب شاتان فيأخذ من كل منهما شاة فيرجع صاحب الثلثين بالثلثين من الشاة التى دفعها صاحب الثلث ويرجع صاحب الثلث بالثلث من شاة دفعها صاحب الثلثين الخ. (الدرالمختار مع ردالمحتار ۲:۳۸ قبيل مطلب فى وجوب الزكاة فى دين المرصد)

﴿۱﴾ وفى الهندية: ومنها حولان الحول على المال العبرة فى الزكاة للحول القمرى كذا فى القنية. (فتاوىٰ عالمگيرية ۱:۱۷۵ كتاب الزكاة)

الجواب: محترم المقام د امت بر کاتکم السلام علیکم، واضحه دې وی چه په صورتِ مسئوله کښې د والد صاحب د طرفنه اباحت او اجازتِ عامه موجود دې تملیک نشته ﴿۱﴾ لعدم الهبة وغیرها من اسباب الملک، لهذا ددې اولاد دپاره حج کول او تصدق (خیرات) کول صحیح دی البته په دوی باندې فریضه نه لازمیږی. لعدم ملک الزاد ولعدم ملک النصاب. وهوالموفق

د نصاب نه کم سره زر او څه رقم او د مهر مؤجل په صورت کښې خاوند باندې د زکوٰة مسئله

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی (۱) د زید سره پنځه تولو سروزرو زیوراتو او دوه سوه روپو نه زیات رقم دې آیا هغه به د کال تیریدلو نه پس د سروزرو او رقم دواړو نه زکوٰة ورکوی او که نه صرف د رقم نه؟ او سره زر کوم چه د نصاب نه کم دی ددې د زکوة څه حکم دې؟ (۲) په زید باندې د مهر حق باقی دې. په کال تیریدلو باندې به خاوند زکوة ادکوی یا ښځه؟ په دې صورت کښې خاوند د ښځې مقروض دې او د ښځې په قبضه کښې مال دې د هغې په باقاعدګۍ سره زکوة ادا کوی؟ بنیو اتوجروا

المستفتی: حاجی محمد مغل آباد راولپنډی صدر........۲۰۱۱۰۱۱۹۲۹

الجواب: (۱) افضل دادی چه د سرو زرو قیمت او نقد دواړو د حاصلِ جمع نه زکوة اداکړې. ﴿۲﴾ (۲) حق مهر په دینِ ضعیفه کښې داخل دې لهذا په ښځه

﴿۱﴾ قال العلامة ابن نجیم: واطلق الملک فانصرف الی الکامل وهو المملوک رقبة ویداً.
(بحر الرائق ۲:۲۰۳ کتاب الزکاة)

﴿۲﴾ وفی الهندیة: ولو ضم احد النصابین الی الاخر حتی یؤدی کله من الذهب او من الفضة لابأس به لکن یجب ان یکون التقویم بما هو انفع للفقراء قدرا ورواجا والایؤدی من کل واحد ربع عشر کذافی محیط السرخسی.
(فتاویٰ عالمگیریة ۱:۱۷۹ الفصل الاول فی زکاة الذهب والفضة)

باندې د حق مهر زکوة نشته یعنی د وصول کولو نه مخکښې ﴿۱﴾ او په خاوند باندې خو قرضه ده نو هغه به د مهر په مقدار باندې زکوة نه ورکوی د مقدار مهر نه زیاتی که چرته نصاب ته رسیدلو نو زکوة به واجبیږی ګنې نه.﴿۲﴾ وهوالموفق

که په پلارباندې د بچوقرضه وی نوددې قرض زکوة په چا واجب کیږی؟

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه په پلار باندې د بچو قرضه ده لیکن دپلار طاقت نه وی چه هغه ئې ادا کړی او فارغ شی او دا بالغ بچې هم مطالبه نشی کولې یا پې د مطالبې خیال نه وی اوس به ددې رقم زکوة په بچو واجب وی یا په پلار؟ بینواتوجروا

المستفتی: حبیب الله (ر) کمانډر ایف سی خیر آباد پشاور ۲۰۱۹۱۱۹۲۹

الجواب: که ځامنو دا قرضه پلارته معاف کړې وی اود مطالبې خیال ئې نه وی نوددې زکوٰة په چاهم نشته. اوکه معاف کړې ئې نه وی نود ځامنو په ذمه به ددې زکوٰة واجب وی.﴿۳﴾ وهوالموفق

په یوولس تولو سروزرو کښې شریک پلار او بچو باندې د زکوة حکم

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه د یو سړی څلور بچی دی او ټول واده کړی دی او یو ځائې اوسیږی د هغوی سره یوولس تولې سره

﴿۱﴾ قال العلامة ابن عابدین: واما المرأة فلان مهرها علی الزوج دین ضعیف وقد استحق الزوج نصفه قبل القبض فلا زکاة علیها مالم یمض حول جدید بعد القبض للباقی تأمل.
(ردالمحتار هامش الدرالمختار ۲: ۴۱ قبیل باب العاشر)

﴿۲﴾ قال العلامة الحصکفی: فلا زکاة علی مکاتب ومدیون للعبد بقدر دینه فیزکی الزائدان بلغ نصابا. (الدر المختار علی هامش ردالمحتار ۲:۷،۸ کتاب الزکاة)

﴿۳﴾ قال العلامة الحصکفی: ولو کانُ الدین علی مقرملئ او...... فوصل الی ملکه لزم زکاة مامضی. (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ۲:۱۰ کتاب الزکاة)

زردی ليکن د شلو زرو مقروض هم دی. د دوی متعلق به د زکوة څه حکم وي؟ بينوا توجروا

المستفتی حبيب الرحمان سيرګله مری.....۱۴۰۱۱۸۱۱۲ھ

الجواب: که پلار او ځوې ددې سرو زرو په مشترکه طورسره مالکان وی نو په دې کښې زکوة فرض نه دې. لعدم السبب⁽¹⁾ او که ددې يواځې پلار مالك وی او قرض په پنځه واړو باندې وی نو په پلار باندې زکوة فرض دې⁽²⁾ وهو الموفق

د ځوئې په صاحب نصاب کيدلو سره پلار نه غنی کيږی.

سوال: علمائې دين دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه پلار فقير او ځوئې غنی دې د بچې په غنی کيدلو سره پلار غنی کيږی يا نه؟ بينوا توجروا

المستفتی: مولانا عبيدالله ورانه ضلع کرك...۱۱۴ صفر ۱۴۰۳ھ

الجواب: د ځوئې په مالدارئ سره پلار نهٔ غنی نه کيږی. ﴿۳﴾ په دې مسئله کښې د چا هم اختلاف نشته که يو ځائې اوسيږی او که يواځې يواځې، وهو الموفق

د زکوة د رقم ورکيدلو صورت کښې په دويم ځل د ادائيګئ حکم

سوال: علمائې دين دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه يو سړې د خپلې سرمائې نه د کال تيريدل نه پس د زکوة پيسې جدا کړې او مستحقينو ته د ورکولو

﴿۱﴾ قال العلامة الکاسانی: ولان سبب وجوب الزکاة ملک النصاب.
(بدائع الصنائع ۲:۸۳ شرائط فرضية الزکاة کتاب الزکاة)

﴿۲﴾ قال العلامة ابن الهمام: الزکاة واجبة على الحر العاقل البالغ المسلم اذا ملک نصابا ملکا تاما وحال عليه الحول. (فتح القدير ۲:۱۱۲ کتاب الزکاة)

﴿۳﴾ وفی الهندية: ويجوز صرفها الى الاب المعسر وان كان ابنه موسرا كذا فی شرح الطحاوی. (فتاویٰ عالمگيرية ۱:۱۸۹ الباب السابع فی المصارف)

د پاره ئې په جيب کښې کيښودې دې دوران کښې ترې نه چا جيب اووهلو او ده ته پته هم اونه لګيدله اوس به دا سړې په دويم ځل زکوة اداکوی او که نه د وجوب زکوة نه فارغ شو؟ بينوا توجروا

المستفتی: فيض الوهاب اضاخيل نوشهره.....۲۷۱۹۱۱۹۸۸

الجواب: د مالک نه د هلاکت په صورت کښې دا زکوة په خپل حالت واپس شو ﴿۱﴾ البته که د عامل (د زکوة چيئرمين) نه ورک شي، يا هلاک شی نو د مالکانو ذمې فارغ دی. (هنديه). ﴿۲﴾ وهو الموفق.

د زکوة وکيل نه غلا کيدلو صورت کښې مالک د پاره په دويم ځل د زکوة اداکولو مسئله

سوال: علمائې دين دې مسئلې بآره کښې څه فرمائی چه يو سړی چا ته د زکوة مال ورکړو چه دا په فقيرانو کښې تقسيم کړه هغه د زکوة مال ددې سړی نه غلا شو يا ترې نه جيب تراش اووهلو نو آيا په مالک باندې دا زکوة دوباره ورکول لازمی دی؟ بينوا توجروا

المستفتی: غلام احمد عفی عنه

الجواب: آو! په مالک باندې ددې زکوة دوباره ادا کول لازمی دی ځکه چه د زکوة په اداکولو کښې اګر چه نيابت جائزدې (لما فی الدر المختار: العبادة المالية

﴿۱﴾ قال العلامة الطاهر بن عبد الرشيد البخاری: رجل عزل زكوة ماله ووضعها فی ناحية بيته فسرقها سارق لا يقطع يده للشبهة وعليه ان يزكيها.
(خلاصه الفتاویٰ ۱:۲۳۸ قبل الفصل السادس كتاب الزكاة)
وقال ابن عابدين: فلو ضاعت لا تسقط عنه الزكاة ولو مات كان ميراثا عنه بخلاف ما اذا ضاعت فی يدالساعی لان يده كيد الفقراء. (ردالمحتار هامش الدر المختار ۲:۱۲ كتاب الزكاة)

﴿۲﴾ وفی الهندية: ولو هلک المال فی يد العامل او ضاع سقط حقه واجزأ عن الزكاة عن المؤدين. (فتاویٰ عالمگيرية ۱:۱۸۸ الباب السابع فی المصارف)

کز کوٰة و کفارة تقبل النیابة عن المکلف مطلقا عند القدرة والعجز (کتاب الحج) ﴿۱﴾ لیکن د ذمې فراغت په نیت سره اداکولو باندې حاصلیږی، برابره خبره ده چه اصالة وی یا وکالة وی چه هغه دلته اونه موندلې شو.

بخلاف ما اذا هلک عند الساعی والعامل لانه وکیل الفقراء دون الملاک، فی الدرالمختار او مقارنته بعزل ما وجب کله او بعضه ولا یخرج عن العهدة بالعزل بل بالاداء الی الفقراء. قال الشامی: قوله لا یخرج عن العهدة بالعزل فلو ضاعت لا تسقط عنه الزکوٰة ولومات کان میراثا عنه بخلاف ما اذا ضاعت فی ید الساعی لان یده کید الفقراء (ردالمحتار ۲: ۱۵) ﴿۲﴾ قلت وید الوکیل ید الموکل فافترقتا. وهو الموفق

د زکوة په اداکولو کښې به د موجوده ښار قیمت معتبر وی.

سوال: علمائې دین دې مئلې باره څه فرمائې چه یو تاجر د پیښور نه په دوه سوه روپې د ګوړې بوجې راوړی او دلته په کوهاټ کښې ئې په ۲۷۰ روپې خرڅوي، اوس د رجب میاشت راغله لیکن بوجئ لا خرڅه شوې نه ده. نو زکوة به د دوه سوو روپو په حساب سره ورکوی یا د دوه سوه اویا روپو (۲۷۰) په حساب سره؟ بینوا توجروا

المستفتی: شاه جهان ملنګ کرک ضلع کوهاټ.....۱۲رجب ۱۳۹۷ ھ

الجواب: د زکوة په مسئله کښې به د هغه ښار قیمت معتبر وی په کوم کښې چه دا مال موجود وی. (کما فی شرح التنویر ۲: ۳۰ ویقوم فی البلد الذی المال فیه ﴿۳﴾ وهو الموفق

د تکمیل نصاب وخت نه به حولانِ حول معتبر وي

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائې چه د یوې ښځې سره

﴿۱﴾ (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ۲: ۲۵۷ باب الحج عن الغیر)

﴿۲﴾ (الدرالمختار مع ردالمحتار ۲: ۱۲ کتاب الزکاة)

﴿۳﴾ (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ۲: ۲۴ باب زکاة الغنم)

تقریباً اووه ۷ تولې سره زر دواده په وخت کښې موجود وو، د یو کال تیریدلو نه درې څلور میاشتې پس ورته د دوه تولو یو کالې بل ملاؤ شو. اوس د زکوة اداکولو دپاره به د واده نه حولانِ حول معتبر وی او که نه د آخرنی کالې ملاویدلو نه پس به معتبر وي؟ بینوا توجروا

المستفتی: نامعلوم

الجواب: که ددې ښځې سره ددې سروزرو نه علاوه سپین زر او روپې نه وی نو حولانِ حول به د اخرنی کالې ملاویدلو د وخت نه معتبر وی. (لتحقق الغنا عندها لا قبلها ﴿۱﴾ وهوالموفق

حاجاتِ اصلیه کښې په نه لګولې شوې رقم باندې به باقائده زکوة واجب وي

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه د یو مهاجر سره په پاکستان کښې دوه لاکهه روپئ موجود دی. که دا سړې په دې باندې زمکه واخلی کور پرې جوړ کړی نو دا دوه لاکهه روپې په هغې باندې خرچ کیږی لیکن هغه تر اوسه پورې کور نه دې جوړ کړې، که په دې روپو باندې پوره کال تیرشی نو دیکښې به زکوة واجب وی، یا نه؟ بینوا توجروا

المستفتی: عبدالله وزیر مارکیټ میران شاه.........۱۸شعبان ۱۴۰۹ھ

الجواب: داکثرو فقهاؤ په نزد به دې سړی باندې زکوة واجب کیږي، (ویؤیده ما قالوازائدعن الحوائج الاصلیة ولم یقولوا زائد عن قیمة الحوائج الاصلیة وهوالموفق

د زکوة پیسې د مقروض په قرضه کښې د ورکولو مسئله

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه یو سړی ته د قرضې

﴿۱﴾ قال العلامة ابن عابدین: قوله لحولانه علیه ای لان حولان الحول علی النصاب شرط لکونه سببا وهذا علة للنسبة وسمی الحول حولا لان الاحوال تتحول فیه او لانه یتحول من فصل الی فصل من فصوله الاربع. (ردالمحتار هامش الدرالمختار ۲: ۵ مطلب الفرق بین السبب والشرط والعلة

﴿۲﴾ قال العلامة ابن عابدین: فی المعراج فی فصل زکاة..... (بقیه حاشیه په راروانه صفحه)

ضرورت وو. ما د يو بل کس په نوم خط ورکړو د هغه نه ئې قرضه واخستله، بيا ورستو ئې کاروبار هم خراب شو. اوس ورسره د قرضې اداکولو دپاره رقم هم نشته اوس که څه د زکوة پيسې ددې مقروض په قرضه کښې ادا کړم نو آيا زکوة به ادا شي؟ بينوا توجروا

المستفتی: ميان سراج الدين نوشهره صدر..... ۱۳\۱۱رجب ۱۳۹۳ھ

الجواب: ته ددې مقروض (ديواليه) قرض دهغه د حکم نه پس د مالِ زکوة نه ادا کولې شې يعنې ستا زکوة به هم ادا شي او دهغه به د قرضې نه ذمه هم فارغ شي. کما فی رد المحتار ۱:۲۰۲ ولو قضٰی دين الفقير بزکوٰة ماله ان کان بامره يجوز وان کان بغير امره لا يجوز وسقط الدين ﴿۱﴾ وهوالموفق

په مقروض باندې د قرضې زکوة واجب نه دې

سوال: علمائې دين دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه مثلاً زيد د کور جوړولو دپاره د حکومت نه قرضه حاصله کړه، او په څه وجې سره ئې تعمير شروع نه کړو. اوس په دې قرضه باندې کال تير شو، آيا ددې قرض په پيسو باندې زکوة ادا کول واجب دې؟ بينوا توجروا

المستفتی: مشتاق احمد صوبائی اسمبلی صوبه سرحد......... ۲۱۵۱۱۹۹۱

الجواب: ته چه په کوم تاريخ باندې باقاعده زکوة ادا کوی نو هغه وخت کښې

(بقيه حاشيه) العروض ان الزکاة تجب فی النقد کيفما امسکه للنماء او للنفقة و کذا فی البدائع فی بحث النماء التقديری.

(ردالمحتار هامش الدرالمختار ۲:۷ مطلب فی زکاة ثمن المبيع کتاب الزکاة)

﴿۱﴾ (ردالمحتار هامش الدر المختار ۲:۶۸ باب المصرف وهکذافی فتاویٰ عالمگيرية ۱۹۰ الباب السابع فی المصارف)

دا قرضه او نورې قرضې د زکوة نه مستثنا کړه. ﴿۱﴾ وهوالموفق

د قرض زکوة په مقروض نشته قرض ورکونکې باندې دې

سوال: علمائې دين دې مسئلې باره کښې څه فرمائی؟ (۱) که يو سړې د چا نه قرضه واخلی او دا پيسې ورسره ټول کار پرتې وی او د واپس کولو طاقت ئې هم لرې ليکن هغه په دې باندې کاروبار کوی اوس به زکوة په چا واجب وي؟ (۲) دوه رونړه په کاروبار کښې شريک او د تقسيم نه پس غټ رور باندې ورکوټي رور ته شل زره روپۍ ادا کول پريو تل ليکن په پوره کال کښې ئې دا پيسې ادا نکړې او په هغې ئې کاروبار کولو نو اوس به زکوة په چا واجب وي؟ بينوا توجروا

المستفتی: محمد انور صوابی... ۱۰\۱۱ذی القعده ۱۴۰۲ھ

الجواب: (۱) دقرض په مقدار زکوة د قرض اخستونکی نه ساقط دې، ﴿۲﴾ او په قرض ورکونکی باندې فرض دی. (شامی، بحر، هنديه) (۲) په صورت مسئوله کښې به ددې رقم زکوة په دې ورکوټي رور باندې فرض وی په غټ رور باندې نه. (شامي، بحر، هنديه) ﴿۳﴾ وهوالموفق

مقروض ته په زکوة کښې قرضه پريخودلو سره زکوة نه ادا کيږي

سوال: علمائې دين دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه که په يو سړی باندې

﴿۱﴾ قال العلامة الحصکفی: فلازکاة علی مکاتب ومديون للعبد بقدر دينه فيزکی الزائد ان بلغ نصابا. (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ۲:۷،۸ کتاب الزکاة)

﴿۲﴾ قال العلامة الحصکفی: ومديون للعبد بقدر دينه فيزکی الزائدان بلغ نصابا (قوله بقدر دينه) متعلق بقوله فلا زکاة.

(الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ۲:۸ مطلب فی زکاة ثمن المبيع وفاء کتاب الزکاة)

﴿۳﴾ قال العلامة الحصکفی: ولوکان الدين علی مقر ملئی ...... فوصل الی ملکه لزم زکاة ما مضی.

(الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ۲:۱۰ مطلب فی زکاة ثمن المبيع وفاء کتاب الزکاة)

خما قرضه وی او د اداکولو طاقت ئې نه لری او د شرم نه دا هم نشی وئیلې چه قرض راته په زکوة کښې پرېږده، لهذا که څه ورته پخپله باندې قرضه په زکوة کښې پرېږدم نو دا زکوة به ادا شی یا نه؟ بینوا توجروا

المستفتی:نظیر باد شاه کوهاټ.....۲ صفر ۱۳۹۲ه

الجواب: په قرضه پرېخودلو سره زکوة نه ادا کیږي، لهذا د قارض دپاره ضروری ده چه مخکښې مقروض ته زکوة ورکړی او د قبض کولو نه پس ئې ترې نه په خپله قرضه کښې وصول کړی. ﴿۱﴾وهوالموفق

د بینک په زکوة فنډ کښې د نفع نقصان په بنیاد باندې د زیاتی حکم

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه په آزاد کشمیر کښې هم دپاکستان پشان زکوة وصول کیږی او تقسیم کیږی چه کله داپیسې بینکونو کښې د نفع نقصان په بنیاد باندې جمع کیږی نو په هغې باندې نفع راځی نو اوس دا نفع د زکوة حصه ده که د مالکانو ده؟ بینوا توجروا

المستفتی: سردارمحمد ابراهیم خان

چیف ایډمنسټریټر زکوة مظفر آباد کشمیر ۹۱/۶/۱۱۹۷۲

الجواب: دا حقیقت دې چه په بینکونو کښې د ارباب الاموال مالونه مخلوط کیښودلې کیږی، مسلم، غیرمسلم، باسود، بلا سود، زکوة او غیر زکوة هیڅ فرق نه وی البته په هغې کښې کاغذی او اعتباری فرق وی نو چه په کاغذاتو کښې کله د زکوة متعلق کاروائی کیږی نو د هغه وخت نه دا زکوة ګویا حکومت جدا کړو او وصول ئې کړو، د هغې نه پس چه پکښې کوم زیاتې

﴿۱﴾ قال العلامة الحصكفى: واعلم ان اداء الدين عن الدين والعين عن العين وعن الدين يجوز واداء الدين عن العين وعن دين سيقبض لا يجوز وحيلة الجواز ان يعطى مديونه الفقير زكاته ثم يأخذها عن دينه قال فى الشامية (قوله واعلم) الثانية اداء دين عن دين سيقبض كما تقدم عن البحر وهو مالو ابرأ الفقير عن بعض النصاب ناويا به الاداء عن الباقى. (الدر المختار مع ردالمحتار ۲:۱۳ كتاب الزكاة)

کیږی هغه به دبیت المال او فقیرانو په حق کښې وی نه داچه د ارباب الاموال په حق کښې (ونظیره ابل الزكوة والاضحية اذ ولدت﴿۱﴾ فافهم، وهوالموفق

د بینک د زکوة اخستلو طریقه د نه صحیح کیدلو په صورت کښې پخپله د ادائیګئ طریقه

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه زید په بینک کښې رقم جمع کړو. بینک والؤ د سود پیسې په هغې کښې شاملې کړې بینک د هغې رقم نه یو کال پس زکوة هم لرې کړو او زید وائی چه څه به زکوة پخپله دوباره ادا کوم ځکه چه حکومت د زکوة رقم په صحیح مقصد کښې ئې نه خرچ کوی. اوس به ددې دویم ځل زکوة ادا کولو څه طریقه اختیارولې شي؟ بینوا توجروا

المستفتی:محمد شفیع راولپنډی......۱۲ ربع الثانی ۱۴۰۳ه

الجواب: بینک کښې د جمع شوی رقم نه حکومت په زور باندې زکوة جداکوی او دهغوی عمله د بې علمئ یا بې دینئ په وجې سره دا زکوة باقاعده په مصارفو باندې خرچ کولو نه قاصره ده. نو افضل داده چه مالکان باقاعده زکوة ادا کړی. ﴿۲﴾ او کټوتی په سودی رقم کښې شمار

﴿۱﴾ مطلب دادې چه کله حکومت د بینک نه دزکوة رقم په کهاته کښې اولیکو نو چه اوس پرې کومه اضافه او نفع راځی هغه به په فقیرانو کښې تقسیمیږی ځکه چه په بینک کښې د جدا کیدلو په صورت کښې د مالک د ملکیت نه دا پیسې وتلې وې مثلاً عامل چه په زکوة کښې اوښان وغیره وصول کړی نو د شاهی خزانې په مد زکوة کښې به جمع کیږی دې زمانه کښې که د هغې بچې پیدا شو نو هغه به د صدقې حسا بیږی هم دغه شان دا هم دی مثلاً د قربانئ دپاره ئې څاروې واخستلو او د ذبحه کولو نه مخکښې ئې بچې پیدا شو نو د قربانئ د تعین په وجه سره به د هغې بچې هم ذبحه کولې شی یا به صدقه کولې شی.

قال الحصكفى : ولدت الاضحية ولداً قبل الذبح يذبح الولد معها وعند بعضهم يتصدق به بلا ذبح. (الدر المختار على هامش ردالمحتار ۵:۲۲۷ باب الاضحية)

﴿۲﴾قال العلامة الكاسانى: واما سلاطين زماننا الذين اذا اخذوا الصدقات والعشور والخراج لا يضعونها مواضعها فهل تسقط هذه الحقوق عن اربابها؟ اختلف المشائخ فيه ذكر الفقيه ابو جعفر الهندوانى: انه يسقط ذلک كله وان......(بقیه حاشیه په راروانه صفحه)

(بقیه حاشیه په راروانه صفحه)

کړئ. مثلاً که مالکانو ته اووه نیمې روپۍ په سلو پسې ملاویږي نو دا اوګڼړئ چه هغوی ته پینځه روپۍ سود ملاؤ شوې دې او دوه نیمې روپۍ حکومت کټوی کړې ده. وهو الموفق

تر اوسه د حکومت نظام زکوة صحیح اوباقاعده دې

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه دینی مدرسو ته د حکومت د طرفنه کوم زکوة ملاویږي د هغې اخستل شرعاً څنګه دي؟ چه کله نظام د شرعی اصولو مطابق نه دې نو آیا دا زکوة اخستل به د دغه غلط نظام تائید نه وي؟ بینوا توجروا

المسفتی: مولانا نثار الله باچا اضاخیل بالا نوشهره......۹۱۱۱۱۱۹۷۵

الجواب: تر اوسه پورې د حکومت د لیک او عمل مطابق نظامِ زکوة صحیح دې دې ته نظامِ زکوة وئیل غلط نه دی. د منیجرانو او کار کونکو د معاملاتو په وجې سره دا غیر اسلامی ګرځول بې قاعدې کار دې. وهو الموفق

په بینکونو کښې جمع رقمونه سرکاری طور سره د زکوة وصولی او د تقسیم کولو حکم

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه تیر کال نه په بینکونو کښې سرکاری طورسره د زکوة د وصول کولو قانون نافذ دې چه د هغې مطابق حکومت په سیونګ بینکونو کښې د جمع شوی رقمونو زکوة په یو خاص تاریخ باندې کټ کوی. د بعضې حضراتو خیال دې چه په دې طریقې سره زکوة نه اداکیږي هغوی ددې یو څو وجوهات بیانوی.(۱) چه ترڅو حکومت غیر اسلامی کارونه ختم نکړی او د غیرشرعی کارونو سر پرستی پرې نږدی ترهغې پورې حکومت ته د زکوة وصولولو حق نه حاصلیږي پس په دې حالاتو

(بقیه حاشیه) کانوا لا یضعونها فی اهلها لان حق الاخذ لهم فیسقط عنا بأخذهم ثم انهما ان لم یضعوها مواضعها فالوبال علیهم.

بدائع الصنائع ۲:۱۳۷ فصل واما شرط ولایة الاخذ کتاب الزکاة)

کښې د حکومت زکوة کټ کول صحیح نه دی.(۲) د زکوة انتظامیه چه کومه تشکیل کړې شوې ده. په هغې کښې مسلمانان او غیرمسلمه ټول شامل دي، لهذا داسې انتظامیه د زکوة وصول کولو مجاز نه ده. ﴿۳﴾ شرعاً په بچو او لیونو باندې زکوة نشته دغسې څوك چه قرضدار وی او د قرض لرې کولو نه پس چه د نصاب په اندازه باندې پیسې نه باقی کیږي په هغې هم زکوة نشته او حکومت بغیر امتیازه د ټولو د کهاتې نه زکوة کټ کوی. (۴) اسلامی حکومت ته صرف د اموالِ ظاهره د زکوة اخستلو حق دې الغرض ددې مسئلې په باره کښې ستاسو صاحبانو رائې څه ده؟ بینوا توجروا

المستفتی: مولانا سلیم الله خان صاحب
ناظم اعلی وفاق المدارس العربیه (کراچې)۱۴۰۱۱۲۱۱۳

الجواب: واضحه دې وی چه زمونږ په نزد د ا مخالفین په حقه ده څکه چه دا معهود رقم په اموالِ ظاهره کښې داخلیدلې شي﴿۱﴾ او د مقروض د طرفنه اجازت او توکیل هم حاصلیدلې شی لیکن د ارباب حکومت د بې علمئ او بې دینئ او علماؤ باندې د بې اعتمادئ په وجې سره د هغوی نه دا توقع نشته چه د شریعت مطابق اخستل او خرچ کول د زکوة اوکړي، پس حکومت ته د وصولِ زکوة فتوی ورکول په اضاعتِ زکوة کښې ناجائز معاونت دې. وهو الموفق

د پاکستانی حکومت په مروجه نظام زکوة باندې اعتراض او دا د شرک مترادف ګرځولو حکم

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه په ۱۳ جولائی کراچی کښې د پاکستان چټاټی کانفرنس کنوینر مختار علی د زکوة په مروجه نظامِ حکومت باندې صفا اعتراض اوکړو وئیل ئې (۱) چه مروجه نظام کمیټی برائې زکوة نه د زکوة تقسیمولو حقدار ده او نه د وصول کولو حقداره ده. دا حقوق الله په حقوق العباد کښې د بدلولو مترادف دی. (۲) دا عمل شرک یا مترادف د شرک دې (۳) او موجود حکومت په صحیح معنو کښې اسلامی

﴿۱﴾ قال العلامة ابن عابدین: والاموال الظاهرة هی التی یاخذ زکاتها الامام وهی السوائم وما فیه العشر والخراج وما یمر به علی العاشر. (ردالمحتار هامش الدر المختار ۲:۲۶ مطلب فیما لو صادر السلطان رجلا فنوی بذلک اداء الزکاة کتاب الزکاة)

ریاست نه دي، ددې قسم خبرو څه حکم دې؟ بینوا توجروا

المستفتي: خلیل انورادینه صوابی....... ۲۷ شوال ۱۴۰۲/۱ھ

الجواب: (۱) اسلامی حکومت دا اموالِ ظاهره نه د زکوة اخستلو مستحق دې (بدائع وغیره) ﴿۱﴾ او د حقوق تبدیلی په دې موجوده نظام تقسیم کېږي نشته بلکه ددې معترض په نظام مجوزه کښې مظنون دې، او د حقوقو په ذواتو کښې تبدیلی نشی راتللې، البته د احکاماتو په اجراء کښې راتللې شی. (۲) دا خو د ساخته شرک دې. (۳) په پاکستان کښې د مسلمانانو حکومت دې خو اسلامی حکومت نشته او نه پکښې تر اوسه پورې د اسلامی نظام اجراء شوې ده. وهوالموفق

د کاغذی نوټ په ذریعې سره زکوة ادا کېږي

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه ما یو فقیر ته د سلو روپو یو نوټ په زکوة کښې ورکړو د قبضه کولو نه پس هغه نوټ دهغهٔ نه ورک شو یا اوسوزیدلو نودا خو مال نه دې رسیددې او سند دې آیا په دې سره څما زکوة اداشو؟ بینوا توجروا

المستفتي: مولانا فضل غنی ډومیل بنون....... ۱۹۸۷ء/۱۳/۱۰

الجواب: نوټ ثمنِ عرفی اوثمنِ رائج دې د فلوسو پشان نوځنګه چه په دې

﴿۱﴾ قال العلامة الکاسانی: اما الظاهر فللامام ونوابه وهم المصدقون من السعادة والعشار ولایة الاخذ والساعی هو الذی یسعی فی القبائل لیأخذ صدقة المواشی فی اماکنها، والعاشر هو الذی یأخذ الصدقة من التاجر الذی یمر علیه والمصدق اسم جنس، والدلیل علی ان للامام ولایة الأخذ فی المواشی والاموال الظاهرة الکتاب، والسنة، والاجماع واشارة الکتاب. (بدائع الصنائع ۲:۱۳۵ فصل واما بیان من له المطالبة باداء الواجب فی السوائم والاموال الظاهرة کتاب الزکوٰة)

غنا حاصلیږی دغه شان پرې زکوة هم اداکیږی په جنس سره د تبادلې ضرورت نشته

لان الشخص الفقیر کما یصیر غنیا بالنوت لاستحقاقه الفضة فی خزانة الحکومة (سټیټ بینک) فکذلک الفقیر یکون مالکا لهذا القدر من الفضة فی خزانة الحکومة بقبض النوت فی الزکاة فافهم ﴿۱﴾. وهوالموفق

﴿۱﴾ دا مسئله د علماؤ په مینځ کښې مختلف فیه پاتې شوې ده. چه د کاغذی نوټ حیثیت د ثمنِ دې یا محض سند دې. د حضرت تهانوي، مفتی شفیع صاحب رحمه الله او نورو ډیرو علماؤ رائې ده چه ددې حیثیت محض د وثیقې او د قرض د سند دې او ګویا ددې خبرې کاغذی ثبوت دې چه د روپو والا دومره مال د حکومت په ذمه قرض دې.

(کما فی امداد الفتاوی ۲:۵ کتاب الزکوٰة والصدقات، وآلات جدیده کے شرعی احکام ۱۹۷)

او حضرت مولانا عبدالحیّ لکهنوی رحمه الله د بعضې فتاوی نه معلومیږی چه د هغوی دیته د قیمت او مستقل مال حیثیت ورکوی مثلاً په کتاب البیع مسئله نمبر ۲۴ کښې فرمائي! نوټ اګرچه خِلقةً ثمن نه دې مګر عرفاً د ثمن په حکم کښې دې بلکه عینِ ثمن ګڼلې کیږی په دې وجې سره که څوک د سلو روپو نوټ هلاک کړی نو اصل مالک د سلو روپو تاوان اوچتوي، الخ (مجموعة الفتاوی ۲:۱۳۲ کتاب البیوع)

چونکه په دې زمانه کښې د کاغذی نوټونو استعمال مروج دې نو د اکثرو علماؤ په نزد دا مروجه کرنسی نوټ د ثمن عرفي، فلوس نافقه او مستقل مال په حکم کښې دی. او هم دا راجح دی حضرت مفتی اعظم شیخ الحدیث دامت برکاته په منهاج السنن شرح جامع للترمذی ۳: ۱۲۷ باب ما جاء فی زکوٰة الذهب،، کښې فرمائی:

اختلف الاکابر فی حقیقة النوت قال بعضهم انه قبالة الحوالة ولیس بثمن فلا تتأدیٰ به الزکوٰة مالم یستبدله الفقیر بالجنس، وقال بعضهم هو ثمن رائج لانه یتوسل به الی حصول الاجناس مثل الدراهم المغلوبة الفضة والفلوس، وکذا لا یقصد به عند الاخذ والاعطاء الا ما یقصد عند اخذا لدراهم الرائجة والفلوس واعطائها ولا یخطر ببال احد ما یقصد من الحوالة والقبالة فافهم. واعلم انه لما کفی تملکه لوجوب الزکوٰة کفیٰ تملیکه لفراغ الذمة ایضا کما لا یخفیٰ، قلت ویؤید کونه اثمانا رائجة ان من المتعارف ان من اقترض عدداً من النوت لا یؤدی المقرض الا هذا العدد وان تفاوتت الدراهم فی قدر الفضة. ......(ازمرتب)

د کاغذی کرنسۍ په ادائیګۍ سره زکوة ادا کیږي

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه په امداد المفتیین ص۴۵ کښې دی په نوټ سره زکوة نه اداکیږی ځکه چه نوټ پخپله مال نه دې بلکه د مال رسید دې لکه چه د بینک چیک وی الخ. مګر بعضې علماء کرام فرمائی چه نوټ هم د سپینو زرو پشان دې. تاسو خپله رائې اولیکئ مهربانی به وی؟ بینوا توجروا

المستفتی: ملا عبید الله تحصیل دکی بلوچستان..... ۳ ذی قعده ۱۴۰۴ھ

الجواب: نوټ د فلوسو پشان ثمنِ عرفی دې لکه څنګه چه په دې کاغذی نوټونو سره مالدار توب او وجوب د زکوٰة متحقق کیږی نودغه شان ئې په ادائیګۍ سره ذمه هم فارغه کیږی﴿۱﴾ وفی کونها حوالة او قبالة اشکالات لاتنحل، وهوالموفق

﴿۱﴾ قال العلامة عبد الرحمن الجزیری: جمهور الفقهاء یرون وجوب الزکاة فی الاوراق المالیة (البنکنوت) لانها حلت محل الذهب والفضة فی التعامل ویمکن صرفها بالفضة بدون عسر، فلیس من المعقول ان یکون لدی الناس ثروة من الاوراق المالیة، ویمکنهم صرف نصاب الزکاة منها بالفضة، ولا یخرجون منها زکاة ولذا اجمع فقهاء ثلاثة من الائمة علی وجوب الزکاة فیها. (الفقه علی المذاهب الاربعة ۱:۵۲۸ زکوٰة الاوراق المالیة)

وقال الدکتور وهبة الزحیلی: (الاوراق النقدیة والنقود المالیة) ان هذا النظام ظهر حدیثا بعد الحرب العالمیة الاولیٰ فلم یتکلم فیه فقهاء نا القدامی وقد بحث فقهاء العصر حکم زکوٰة هذه النقود الورقیة فقرر واوجوب الزکاة فیها عند جمهور الفقهاء (الحنفیة، والمالکیة، والشافعیة) لان هذه النقود اما بمثابة دین قوی علی خزانة الدولة او سندات دین او حوالة مصرفیة بقیمتها دینا علی المصرف ...... والحق وجوب الزکاة فیها لانها اصبحت هی اثمان الاشیاء، وامتنع التعامل بالذهب ولم تسمح ای دولة باخذ الرصید المقابل لای فئة من اوراق التعامل ولا یصح قیاس هذه النقود علی الدین، لان هذا الدین لا ینتفع به صاحبه وهو الدائن ولم یوجب الفقهاء زکاته الا بعد قبضه ......(بقیه حاشیه په راروانه صفحه)

مروجه کرنسی ثمن عرفی دې لهٰذا په دې سره زکوة ادا کیږی

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه په زکوة کښې کاغذی نوټ ورکولې شی کوم چه د اصل مال قائم مقام دې یا د هغې رسید دې آیا په دې سره زکوة ادا کیږی؟ بینوا توجروا

المستفتی: مولوی رحمان الدین شرینګل ضلع دیر..... ۳۱۸۱۱۹۷۷

الجواب: د نوټ متعلق اکابر مختلف رائې والا دی بعض دیته حواله یا رسید وائی او بعضې ئې ثمنِ عرفی ګرځوی.

وهو الراجح لانه المتعارف والمتفاهم ولان فی عکسه اشکالات لا تنحل کما فی الصورة القرض والودیعة اذا غلا السعر ولانه کما حصل به الغناء لکان الاداء به ایضا حاصلا فافهم وتدبر﴿۱﴾. وهوالموفق

(بقیه حاشیه) لاحتمال عدم القبض، اما هذه النقود فینتفع بها حاملها فعلا کما ینفع بالذهب الذی اعتبر ثمنا للاشیاء وهو یحوزها فعلا فلا یصح القول بوجود اختلاف فی زکاة هذه النقود والقول بعدم الزکاة فیها لا شک بانه اجتهاد خطأ الخ.

(الفقه الاسلامی وادلته ۳:۱۸۲۴ زکاة النقود)

وقال الشیخ المفتی الاعظم محمد فرید: اختلف الاکابر فی حقیقة النوت، قال بعضهم انه قبالة الحوالة ولیس بثمن فلاتتأدی به الزکاة مالم یستبدله الفقیر بالجنس وقال بعضهم هو ثمن رائج لانه یتوسل به الی حصول الاجناس مثل الدراهم المغلوبة الفضة والفلوس وکذا لا یقصد به عند الاخذ والاعطاء الا ما یقصد عند اخذ الدراهم الرائجة والفلوس واعطائها ولا یخطر ببال احد ما یقصد من الحوالة والقبالة فافهم، واعلم انه لما کفی تملکه لوجوب الزکاة کفی تملیکه لفراغ الذمة ایضا کما لا یخفیٰ، قلت ویؤید کونه اثمانا رائجة ان المتعارف ان من اقترض عدداً من النوت لا یؤدی المقرض الا هذا العدد وان تفاوتت الدراهم فی قدر الفضة. (منهاج السنن شرح جامع السنن للترمذی ۳:۱۲۷ زکوٰة الذهب الورق)

﴿۱﴾ مر تفصیله قریباً فلیراجع.

شیعه ته د زکوة ورکولو یا د عامل جوړولو حکم

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه زمونږ په علاقه کښې ځوکورونه د اهل سنت دی او عام طور سره دلته شیعه ګان آباد دی په دې علاقه کښې د زکوة وصول کولو د پاره شیعه چیئرمینان مقرر دی هغوی زمونږ نه زکوة وصول کوی او حکومت ته ئې ورکوی، او بیا ترې نه اهلِ تشیع ته هم ورکوی که مونږ ورکولو نه انکار او کړو نو هغوی ئې په زور اخلي، اوس سوال دادې چه دې صورت کښې زمونږ زکوة ادا کیږی یا نه؟ بینوا توجروا

المستفتی: ملک عبدالله کا هګړه ډی آئی خان...... ۱۵۱۳۱۱۹۸۷ء

الجواب: شیعه ګان عام طور سره د اسلام نه خارج دی لهذا هغوی د زکوة چیئرمینان (مشران) مقررکول زکوة ضائع کول دی. ﴿۱﴾ ځکه چه عامل ته هم د زکوة نه حصه ورکولې کیږی. ﴿۲﴾ وهوالموفق

د زکوٰة نه بچ کیدلو د پاره ځانته شیعه او جعفری وئیل اولیکل

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه یو صحیح العقیده سنی مسلمان بغیر د څه زور زیاتې نه په هوش او حواس کښې خالص د حکومتی زکوة کټ کولو نه د بچ کیدو دپاره په بینک کښې خپل ځان شیعه یا جعفری لیکی. او په فارم باندې د شیعه مجتهد دستخط هم وی او د ګواهانو دستخطې پرې هم وی ددې سړی څه حکم دې؟ بینوا توجروا

المستفتی: عطاء محمد شاه کند یا شریف میاں والی......... ۲۴۱۲۱۱۹۸۸

﴿۱﴾ وفی الهندیة: ویشترط فی العامل ان یکون حراً مسلماً غیر هاشمی کذافی البحر ناقلا عن الغایة. (فتاویٰ عالمگیریة ۱ :۱۸۳ الباب الرابع فیمن یمر علی العاشر)

﴿۲﴾ وفی الهندیة: واما اهل الذمة فلا یجوز صرف الزکاة الیهم بالاتفاق. (فتاویٰ عالمگیریة ۱ :۱۸۸ الباب السابع فی المصارف)

الجواب: (۱) کوم کس چه د اسلام د دعوی باوجود د ضرویات دین نه منکر وی نو هغه ته مرتد وئیلې کیږی اوهم په دې وجه باندې شیعه ګان کافران دی. ﴿۱﴾ (۱) او کوم کس چه د شیعه کیدلو دعوی کوی نو که اعتقاداً وی او که په ټوقو سره وی، ﴿۲﴾ هغه هم کافر دې. وهوالموفق

ګاډې که د تجارت د پاره نه وی نو د هغې په آمدنۍ کښې به زکوٰة واجب وی په قیمت کښې نه

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه په کوم رقم باندې کال نه وی تیر شوې او په هغې باندې د کرایه او آمدنۍ دپاره ګاډی واخستلې شو نو دې ګاډی کښې به زکوة څنګه ادا کولې شي؟ بینوا توجروا

المستفتی: رحمت الله مارې پور کراچي

الجواب: ددې ګاډی په قیمت کښې زکوة واجب نه دې البته د حاصلاتو او آمدنۍ نه به باقاعده زکوة ادا کولې شی. ﴿۳﴾ وهوالموفق

د دوکان په عمارت او فرنیچر باندې زکوة واجب نه دې

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه ما تیر کال یو میډیکل

﴿۱﴾ قال العلامة الحصکفی: والکفر شرعاً تکذیبه ﷺ فی شئی مما جاء به من الدین ضرورة. (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ۳: ۳۱۱ باب المرتد)

﴿۲﴾ قال القاری: وفی المحیط وفتاویٰ الصغریٰ ایضا: من لقن غیره کلمة الکفر لیتکلم بها کفر الملقن وان کان علی وجه اللعب والضحک.

(شرح فقه الاکبر ۱۸۲ فصل فی الکفر صریحا وکنایة)

وفی الهندیة: الهازل او المستهزئ اذا تکلم بکفر استخفافا واستهزاء ومزاحاً یکون کفرا عندالکل وان کان اعتقاده خلاف ذلک. (فتاویٰ عالمگیریة ۲ :۲۷۶ مایتعلق بتلقین الکفر الخ باب احکام المرتدین)

﴿۳﴾ وفی الهندیة: ولو اشتریٰ قدوراً من صفر یمسکها ویؤاجرها لا تجب فیها الزکاة کما لاتجب فی بیوت الغلة. (فتاویٰ عالمگیریة ۱ :۱۸۰ قبیل مسائل شتیٰ کتاب الزکاة)

ستور جوړ کړو زمکه د بل چا ده دکان پرې ما جوړ کړو، فرنیچر هم ماجوړ کړو، اوس سوال دې چه په دې فرنیچر او د دوکان په عمارت باندې زکوة واجب دې یا نه؟ حال دا چه شل زره قرضدار هم یم؟ بینوا توجروا

المستفتی: احسان الله یونیورستی میډیکوز زرعی یونیورستی پشاور ۲۴/۲/۱۹۸۲

الجواب: د عمارت او فرنیچر یعنی الماری وغیره په قیمت کښې زکوة فرض نه دې. ﴿۱﴾ ته نقد زیورات ددوایانو قیمت، بینک کښې جمع شوې پیسې او قرضه تولـه جمع کړه او د حاصلِ جمع نه دا شل زره روپې منفی کړه باقی کښې ثلویښتمه ورکړه. ﴿۲﴾ وهو الموفق

د حولانِ حول نه پس د نور رقم راتللو صورت کښې دزکوة مسئله.

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه چه یو سړې سره اگست ۱۹۲۸ نه واخلې تر اوسه پورې تقریباً دوسوه روپئ د حاجتونو نه پالتو پرتې دی او په اگست ۱۹۲۹ ء کښې تقریباً یو زر یا څه زیاتې لاس ته راغلې چه دا سړې ئې داگست دمیاشتې نه پس مالک شو نو دا سړې په د دوه سوو نه زکوة ادا کوی یا د زرو روپونه هم؟ بینوا توجروا

المستفتی: محمد عجب خان کهنډه صوابی.......... ۲۵/۹/۱۹۲۹ء

الجواب: که دادویم رقم په هغه وخت کښې لاس ته راغلې وی چه په اولنی رقم باندې حولانِ حول تیرشوې وو. یعنی پوره کال پرې تیرشوې وو نو دا سړې به صرف ددوه سوو روپو زکوة ورکوی. ﴿۳﴾ او که د حولانِ حول نه مخکښې دا

﴿۱﴾ قال العلامة الحصكفي: ولا في ثياب البدن واثاث المنزل ودور السكنىٰ ونحوها......وكذلك آلات المحترفين. (الدرالمختار على هامش ردالمحتار ۲:۸ كتاب الزكاة)

﴿۲﴾ قال العلامة برهان الدين المرغيناني: ومن كان عليه دين يحيط بماله فلا زكاة عليه وان كان ماله اكثر من دينه زكى الفاضل اذا بلغ نصابا.
(هداية على صدر فتح القدير ۲:۱۱۷، ۱۱۸ كتاب الزكاة)

﴿۳﴾ وفي الهندية: فان استفاد بعد حولان الحول فانه لا يضم...... (بقیه حاشیه په راروانه صفحه)

دویم رقم ملاؤ شوې وی نو د دواړو رقمونو نه به زکوة ورکول ضروری وی. والمسئله مذکورة فی جمیع کتب الفقه. وهو الموفق

د کال په مینځ کښې مال مستفاد به په حولانِ حول کښې د سابقه نصاب تابع وی

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څۀ فرمائی چه یو سړې په نقد مال کښې صاحبِ نصاب دې. د حولانِ حول نه مخکښې هغه یو ټرک خرڅ کړو، په مشتری باندې قسط وار قرض پاتې شو، اوس دا قرض (د ټرک قیمت) د مالِ مستتفاد قبیلې نه شو نود مخکښې نه د موجود نصاب سره به یوځائې کولې شی که نه ځانته حولانِ حول ورته شرط دې؟ بینوا توجروا

المستفتی: قاری عبد الجلال دار العلوم حسینیه رزمک ۱۹ رجب ۱۳۹۳ھ

الجواب: دا مالِ مستفاد د نورو مالونو سره ضم کول او زکوة ورکول ترنه لازمی دی په دې رقم (دټرک په قیمت) باندې مستقل حولان حول ضروری نه دې.

کما فی الدر المختار ۲:۳۱ المستفاد ولو بهبة اوارث ادخل فيه المفاد بشراء او ميراث او وصية وماكان حاصلا من الاصل كالاولاد والربح كما فى النهر وسط الحول يضم الى نصابه من جنسه فيزكيه بحول الاصل انتهىٰ ﴿۲﴾ وبمعناه فى الهندية ۱:۱۸۶ ﴿۳﴾ لیکن ددې قرضې زکوة به قسط وار ورکوی یعنی چه څومره رقم وصول کوی

(بقیه حاشیه) ويستأنف له حول آخر بالاتفاق. (فتاویٰ عالمگيرية ۱:۱۷۵ الباب الاول فى تفسيرها وصفتها وشرائطها كتاب الزكوٰة)

﴿۱﴾ وفي الهندية: ومن كان له نصاب فاستفاد فى اثناء الحول مالا من جنسه ضمه الى ماله وزكاه. (فتاویٰ عالمگيرية ۱:۱۷۵ الباب الاول فى تفسيرها وشرائطها كتاب الزكاة)

﴿۲﴾ (الدرالمختار على هامش ردالمحتار ۲:۲۵ باب زكاة الغنم)

﴿۳﴾ وفي الهندية: ومن كان له نصاب فاستفاد فى اثناء الحول مالا من جنسه ضمه الى ماله وزكاه سواء كان المستفاد من نمائه او لاوباى وجه استفاد......(بقیه حاشیه په راروانه صفحه)

د هغې زکوٰة به ورکوی، ﴿۱﴾ وهو الموفق

د حولانِ حول نه مخکښې اخستلې شوی ګاډی باندې د زکوٰة مسئله

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه د زید سره نقد مال دې او د څو نصابونو مالک دې هغه د حولانِ حول نه مخکښې په دې مال باندې د مزدورئې د پاره لارئې واخستله نو ددې لارئې د قیمت نه زکوٰة ادا کول لازمی دی یا نه؟ بینوا توجروا

المستفتی: حاجی دلبر ګندهاب.....۱۸۱۸۱۹۷۹ء

الجواب: په صورتِ مسئوله کښې زید باندې د لارئې د قیمت نه زکوٰة ادا کول د یو امام مذهب هم نه دې. او نقد اموالِ زکوٰة دی لیکن په هغې حولانِ حول شرط دې او لارئې چه د اخستلو خرڅولو د پاره نه وی او د مزدورئې د پاره وی نو دا مالِ زکوٰة نه دې.

ونظیره ما فی مجموعة الفتاوٰی ۱: ۳۶۳ ولو اشترٰی قدورا من الصفر یمسکها ویوادع لایجب فیها الزکاة کما لا یجب فی بیوت الغلة کذا فی قاضی خان﴿۲﴾. وهو الموفق

د باقاعده هبې او تملیک په صورت کښې به زکوٰة په موهوب له باندې فرض وی

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه ما د خپلو ټولو بالغو

(بقیه حاشیه) ضمه سواء کان بمیراث او هبة او غیر ذلک.

(فتاوٰی عالمگیریة ۱: ۱۷۵ کتاب الزکاة)

﴿۱﴾ قال الحصکفی: فتجب زکوتها اذا تم نصابا وحال الحول لکن لا فوراً بل عند قبض اربعین درهما من الدین القوی کقرض وبدل مال تجارة فکلما قبض اربعین درهما یلزمه درهم. (الدر المختار علی هامش ردالمحتار ۲: ۳۸ باب زکاة المال)

﴿۲﴾ مجموعة الفتاوٰی ۱: ۳۶۳ کتاب الزکاة)

بچو ودونه کړی دی. اوس صرف یوه جینئ باقی ده چه د هغې دواده د پاره ما سرمایه مختص کړې ده او هغه سرمایه فی الحال ځما په کاروبار کښې چلیږی. اوس به زکوٰة زه پخپله ادا کوم یا به ئې هغه ما شومه ادا کوي؟ او دا زکوٰة د هغې خپلو خویندو ورونړو ته ورکول جائز دی یا نه؟ بینوا توجروا

المسفتی: محمد عارف نوشهره کینټ........۱۹۱۱۱۱۹۹۰

الجواب: که تا دا خپله لور ددې سرمائې باقاعده مالکه جوړه کړې وی نو ددې سرمائې زکوٰة ادا کول به په دې جینئ (لور) باندې با قاعده فرض وی.﴿۱﴾ او دا جینئ دغه زکوٰة غریبانانو رونړو خویندو ته ورکولې شی.﴿۲﴾ وهو الموفق

مهتمم د چندې ورکونکو وکیل وی د طالبانو نه وی.

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه مهتمم کوم زکوٰة د خلقو نه وصول کوی او په طالبانو ئې تقسیم کوی آیا دا مهتمم د طلباؤ وکیل دې یا نه؟ او که دا رقم د مهتمم نه لاره کښې ضائع شی نو د هغې څه حکم دې؟ بینوا توجروا

المستفتی: مولانا عبدالله مدرسه مفتاح العلوم هنګو ۲۳\۱۲ ذی قعده ۱۴۰۲ه

الجواب: دا مهتمم د زکوٰة ورکونکو وکیل دې د طلباء نه دې، نو که ددې مهتمم نه د زکوٰة مال ضائع شی نو ضمان به پرې نه وی او دوباره به زکوٰة ادا کوی ځکه چه د زکوٰة ورکونکو ذمې د زکوٰة نه فارغې نه شوې. ﴿۳﴾ وهو الموفق

﴿۱﴾ قال العلامة المرغینانی: الزکاة واجبة علی الحر العاقل البالغ المسلم اذا ملک نصابا ملکا تاما وحال علیه الحول. (هدایة علی صدر فتح القدیر ۲: ۱۱۲ کتاب الزکاة)

﴿۲﴾ قال العلامة الحصکفی: ولا الی من بینهما ولاد الخ. وقال ابن عابدین: وقید بالولاد لجوازه لبقیة الاقارب کالاخوة والاعمام والاخوال الفقراء بل هم اولٰی لانه صلة وصدقة. (الدر المختار مع ردالمحتار ۲: ۶۹ باب المصرف)

﴿۳﴾ قال الحصکفی: او مقارنة بعزل ماوجب کله او بعضه ولا...... (بقیه حاشیه په راروانه صفحه)

د مختلفو مزکینو زکوٰة جمع کولو او خلط کولو په صورت کښې د حیله تملیک حکم

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه د رجب په میاشت کښې د دکاندارانو نه زکوة جمع کړیشی په یو مسکین مدرس یا طالب علم باندې ئې قبض کړی او د تملیک حیله کولې شی. لیکن د هر یو کس د زکوة په جدا جدا طریقې سره تملیک نه کیږی بلکه خپل مینځ کښې ئې یو ځائې کړی او تملیک کولې شی آیا د تملیک دا طریقه د خلط په صورت کښې جائز ده؟ حالانکه د فتح المعین حاشیه کنز ۱: ۳۷۴ نه عدمِ جواز معلومیږي؟ بینوا توجروا

المستفتی: مولوی ولی داد سرائې نورنګ لکی مروت..... ۱۹۸۴:۱۸۱۵

الجواب: دا جزیه صحیح ده لیکن دا حکم د خلط بلا اذن په صورت کښې دې. او د اذن صریحاً یا عرفاً سره خلط کول د فراعتِ ذمې نه مانع نه دې، (شامي ۲/۱۰۷) ﴿۱﴾ وهو الموفق

فقیر ته د زکوة رقم ورکولو نه پس د واپسئ تقا ضا کول جائز نه دی.

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه زمونږه کلې په اتیا کورونو باندې مشتمل دې او مونږ ټول مهاجرین یو او ټول غریبانان دی. څه پنځلس کاله مخکښې مونږ یو جمات جوړ کړو اوس د هغې کوټه غورځیدلو ته نزدې ده. او د جمات د لیو او مرمت کولو هم سخت ضرورت دې ما سره د زکوة رقم وو د یو عالم دین نه تپوس کولو سره هغه او فرمائیل چه د مستحق

(بقیه حاشیه) یخرج عن العهدة بالعزل بل بالاداء للفقراء، قال ابن عابدین: قوله ولا یخرج عن العهدة بالعزل فلو ضاعت لا تسقط عنه الزکاة ولو مات کانت میراثا عنه بخلاف ما اذا ضاعت فی ید الساعی لان یده کید الفقراء. (الدرالمختار مع ردالمحتار ۲: ۱۲ کتاب الزکاة)

﴿۱﴾ قال العلامة ابن عابدین: ویتصل بهذا العالم اذا سأل للفقراء شیأ وخلط یضمن، قلت ومقتضاه انه لو وجد العرف فلا ضمان لوجود الاذن حینئذ دلالة والظاهر انه لا بد من علم المالک بهذا العرف لیکون اذنامنه دلالة.

(ردالمحتار هامش الدرالمختار ۲: ۱۲ مطلب فی زکاة ثمن المبیع وفاء کتاب الزکاة)

زکوٰة په ملکیت کښې دې ورکړې شی. بیا دغه سړې دا رقم په جمات باندې خرچ کولې شی. دغسې شرعی جواز راوځی. بهرحال زمونږ په کلی کښې ترکانړ دې اتیا کلن، هغه پنځه وخته مونځ کوی دهغه دوه ځامن حافظ قرآن دی. ما ورته یو ورځ او وئیل که الله تعالی تا ته څه دولت درکړی نو ته به د جمات خدمت کوې؟ هغه وئیل ضرور. دوه درې ځلې داسې خبره اترې اوشوې بیا ما پنځه سوه روپئ د هغه د ځوئې په مخکښې هغه ته ورکړې هغه پیسې په جیب کښې کیښودلې، څو ورځې پس ورته ما وعده ورپه یاد کړه نو هغه اووئیل ښه ده. که توفیق اوشو نو ورکووم به، او تر اوسه ئې یوه انه هم جمات ته نه ده ورکړې. (۱) آیا اوس د هغه نه ددې رقم تقاضا کیدیشی څما د طرفنه خو نشی کیدلې البته د کلی د جرګې د طرفنه داسې کیدلې شي؟ (۲) آیا ددې خبرې مشهورتیا کیدیشي؟ بینوا توجروا

المستفتی: مشتاق احمد چک نمبر ۵ کندیا میان والی..... ۱۹۷۰/۹/۱۸

الجواب: ددې رقم تقاضا نه ته کولې شې او نه د کلی د جرګې د طرفنه دا مطالبه جائز ده. ﴿۱﴾ بلکه ستا خاموشی بهتره ده. (قال الله تعالی لا تبطلوا صدقاتکم بالمن والاذیٰ ﴿۲﴾ وهو الموفق

یو مدرسې ته د زکوة ورکولو وعده اوشوه او زکوٰة بلې مدرسې ته ادا کړې شو؟

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائې چه یو سړی اووئیل چه زه

﴿۱﴾ قال الحصکفی: ان الحیلة ان یتصدق علی الفقیر ثم یأمره بفعل هذه الاشیاء وهل له ان یخالف امره لم اره والظاهر نعم. قال ابن عابدین: لانه مقتضی صحة التملیک قال الرحمتی والظاهر انه لا شبهة فیه لانه ملکه ایاه عن زکاة ماله وشرط علیه شرطا فاسداً والهبة والصدقة لا یفسدان بالشرط الفاسد.

(الدرالمختار مع ردالمحتار ۲: ۶۹ باب المصرف

﴿۲﴾ (سورة البقرة آیت: ۲۶۴ رکوع: ۴ پاره: ۳

به په یکم جولائی باندې یوې مدرسې ته سل روپې زکٰوة ورکوم لیکن په یکم جولائي باندې ئې اووئیل چه ما هغه زکوٰة چرته بل ځائې کښې ورکړې دي آیا دا عمل درست دې؟ بینواتوجروا

المستفتی:الحاج غلام محمد صاحب ټیکسلا

الجواب: چه کله په نذر شرعی کښې د مکان او فقیر دتعین رعایت لازمی نه دې نو صرف په وعدې سره به په طریقی اولی لزوم نه وی.

کمافی ردالمحتار ۳:۶۷ والمراد انه یلزمه الوفاء باصل القربة التی التزامها لابکل وصف التزامه لانه لو عین درهماً او فقیراً او مکاناً للتصدق او للصلاة فالتعین لیس بلازم﴿۱﴾. وهوالموفق

په جماعتی زکوٰة فنډ کښې چه کله د تملیک لحاظ نه وی نو زکوٰة نه ادا کیږي

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه په جماعتی فنډ کښې د زکوٰة رقم ورکولو سره زکوٰة ادا کیږی یا نه؟ هرکله چه دهغې خرچ هم په جماعتی سطح باندې وي؟ بینوا توجروا

المستفتی:امیربادشاه ناظم جمات اسلامی ملاکنډ ایجنسی.

الجواب: د صحتِ د زکوٰة د پاره د فقیر تملیک شرط دې، نو که ددې مال خرچ کولو په وخت کښې د تملیک لحاظ کیدلې شی نو د مالکانو ذمه به فارغه شی کنې نه (ما خوذ از روح المعانی ﴿۳﴾

﴿۱﴾ (ردالمحتار هامش الدرالمختار ۳:۷۳ مطلب فی احکام النذر کتاب الایمان)

﴿۲﴾ قال الحصکفی: ویشترط ان یکون الصرف تملیکا لااباحة. (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ۲:۶۸)

﴿۳﴾ قال العلامة محمود الآلوسی: (انما الصدقات للفقراء والمساکین) الخ. یعنی ان الذی ینبغی ان یقسم مال الله علیه من اتصف باحدی هذه الصفات دون غیره الخ. ح المعانی ۶:۱۷۴ سورة التوبة آیت:۶۰)

وبدائع الصنائع﴿۱﴾ وهوالموفق

د زکوٰة فنډ په مضاربت کښې ورکول او د هغې منافع خوړل حرام دی

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه د زکوٰة رقم چاته په مضاربت ورکول او د هغې نفع پخپله خوړل ددې څه حکم دې؟ بینوا توجروا

المستفتی: مولانا عجب نور وانا کیمپ وزیرستان......۱۳ شوال\۱۴۰۱ھ

الجواب: نا جائز او حرام دی. هذه المسئلة من الواضحات ﴿۱﴾ وهوالموفق

په ډاک باندې د زکوٰة لیږلو خرچ په لیګونکی دې

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه یو سړې د زکوٰة رقم خیل نزدې خپلوان ته ورکول غواړی چه ډیر غریب دې او په هندوستان کښې اوسیږی د پاکستان نه په سلو روپو دیرش روپئ د ډاک خرچه راځی یعنی هغه ته به په هندوستان کښې اویا ۷۰ روپئ ملاویږی دې صورت کښې به د ډاک خرچ د زکوٰة نه منها کیږی او که ځانته به ورکولې کیږي؟ بینوا توجروا

المستفتی:عبدالحمید عباسی واه کینټ.....۱۹۸۲ء\۱۲\۱۰

الجواب: دزکوٰة دوصولئ نه مخکښې دامرسل الیه مالک نه دې لهذاددې سلوروپو لیږلو خرچ به په تاباندې وی که په پاکستان کښې هغه ته سل روپئ

﴿۱﴾ قال العلامة الکاسانی: جعل الله تعالیٰ الصدقات للاصناف المذکورین بحرف اللام وانه للاختصاص فیقتضی اختصاصهم باستحقاقها فلو جاز صرفها الی غیرهم لبطل الاختصاص وهذا لا یجوز. (بدائع الصنائع ۲:۱۵۰ فصل واما الذی یرجع الی المؤدی)

﴿۲﴾ قال العلامة الحصکفی: ویشترط ان یکون الصرف تملیکا لا اباحة. (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ۲:۶۸ باب المصرف)

ملاوشى نودهغې نه پس او يا جوړيدلو كښې نقصان نه وه. ﴿۱﴾ وهو الموفق

د زكوة چيئرمين د پاره د زكوة نه تنخواه مقرر كول

سوال: علمائې دين دې مسئلې باره كښې څه فرمائى چه حكومت زكوة كومه كتيوټى كوى او په خلقو ئې تقسيموى څه هم په خپله حلقه كښې د زكوة چيئرمين يم نو ماته د هغې نه سل روپۍ د مياشتې تنخوا ملاويږى نو آيا د زكوة نه ما دپاره دا رقم اخستل جائز او صحيح دې؟ بينوا توجروا

المستفتى: مولانا سيد احمد لال قلعه ضلع دير........ ۲۹۱۱۱۱۹۹۰

الجواب: بظاهره دا د زكوة مال دې سود نه دې او چيرمين په عاملينو كښې دې هغه دپاره دا تنخواه اخستل جائز دى. ﴿۲﴾ وهو الموفق

﴿۱﴾ ملاحظه. چه كله د دوه ملكونو كرنسى جدا جدا وى او د بين الاقوامى مالياتى نظام په لحاظ سره ددې په مينځ كښې دكمى بيشى فرق وى مثلاً ددې سلو پاكستانى روپو قيمت اويا هندستانئ وى يا ۱۳۰ روپۍ هندستائى وى نو د قيمت په دې كمى بيشى په لحاظ د مزكې په زكوة اثر نه غورزيږى لكه چه ددراهمو او د دنانيرو قيمت دپاكستانئ روپۍ په لحاظ سره زيات دې مثلاً يو مزكى لس درهمه په زكوة كښې وركړل او پاكستانى ته د پنځلسو روپو فى درهم په لحاظ سره يو نيم سل روپۍ ملاؤ شوې نو ديكښې هيڅ څۀ مسئله نشته، والله اعلم بالصواب. (از مرتب)

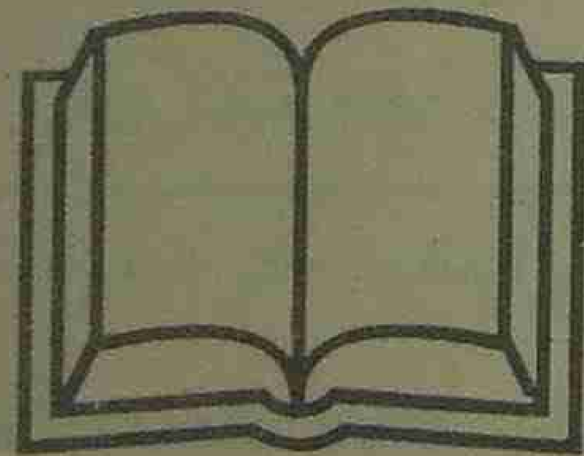
﴿۲﴾ **وفى الهندية: وهو من نصبه الامام لاستيفاء الصدقات والعشور ويعطيه ما يكفيه واعوانه بالوسط مدة ذهابهم وايابهم مادام المال باقيا الا اذا استغرقت كفايته الزكاة فلايزاد على النصف. (فتاوى عالمگيرية ۱:۱۸۸ الباب السابع فى المصارف)**

...

فتاوى ديوبند پاكستان المعروف به

فتاوى فريديه دريم جلد

باب زكوٰة الاموال

....

بسم الله الرحمن الرحيم

....قال الله تعالى....

خُذْ مِنْ اَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِمْ بِهَا

.....(التوبة).....

....

...

باب الزكوٰة فى الاموال

د دوه سوو درهمو او چاندئ نصاب

سوال: علماءِ دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه دسونې او چاندئ نصاب څه دې؟ اونن صبا دوه پنځوس نیمې تولې چاندی څنګه د دوه سوه درهمو برابر ده؟

المستفتی: مولانا عبدالغفور ګام میله ضلع دیر...۲۸/ صفر۱۴۰۳ھ

الجواب: دسونې نصاب اوونیمې تولې دې اودچاندئ دوه پنځوس نیمې تولې دې اودوه سوه درهمه په دې طریقې سره د دوه پنځوس نیمو تولو چاندې برابریږی چه وزن ئی دسبعه په اعتبار سره لس درهمه داووهٔ مثقالو سره برابر شی (۲) نو دوه سوه درهمه به د یوسل څلویښتو مثقالو برابر شی او یومثقال دڅلور نیمو ماشو وی نو $140\times4\frac{1}{2}=$ ۶۳۰ ماشه شول اوس تری نه تولې جوړې کړه نو په ۱۲ ئی تقیسم کړه هم دغه $52\frac{1}{2}$ تولې به جوړې شی وهوالموفق

د نصاب نه کم خالص سونا اود پنځوس روپو په صورت کښې دزکوٰة حکم

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه دیوی ښځی سره شپږ

﴿۱﴾ قال العلامة برهان الدين: ليس فيما دون مائتى درهم صدقة...... فاذا كانت مائتين وحال عليه الحول ففيها خمسة دراهم...... ليس فيما دون عشرين مثقال من الذهب صدقة فاذا كانت عشرين مثقالا ففيها نصف مثقال. (هداية على صدر فتح القدير ۲:۱۵۸، ۱۶۲ باب زكاة المال)

﴿۲﴾ قال العلامة برهان الدين: والمعتبر فى الدراهم وزن سبعة وهو ان تكون العشرة منها وزن سبعة مثاقيل. (هداية على صدر فتح القدير ۲:۱۶۰ باب زكاة المال)

تولې سوناده او چاندۍ ورسره بالکل نشته او دضرورت دپاره یعني دوائی، صابن، رانجه وغیره دپاره ورسره پنځوس روپۍ دی نودې صورت کښې چه سونا دشرعی نصاب نه کمه ددې رقم سره یو ځای کولو سره به زکوة او قربانی واجب وی یا د سونی نصاب ته رسول لازمی دی؟

المستفتی: مولوی افسرگل میرعلی شمالی وزیرستان ۴/۴/۱۹۷۵ء

الجواب: پاکستانی روپی نه فضه ده اونه غالب الفضه ده بلکه دسامان او عروض التجارة نه دی لهذا په صورت مسئوله کښې به دضم په وجه دامام ابوحنیفه ﷫ په نزد زکوٰة او قربانی واجب وی.

نظیره ما فی ردالمحتار ۲: ۲۵ وفی النهر قال الزاهدی وله ان یقوم احد النقدین ویضمه الی قیمة العروض عند الامام وقالا لا یقوم النقدین بل العروض ویضمها، وفائدته تظهر فی من له حنطة للتجارة قیمتها مأة درهم وله خمسة دنانیر قیمتها مأة تجب الزکوة عنده خلافا لهما ﴿۱﴾. وهوالموفق

د نصاب نه کمې سونې سره پیسې وی هغې کښې د زکوٰة مسئله اودَ بهشتي زیور د عبارت توضیح

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښی څه فرمائی چه یو سړی سره څو تولې سونا ده چه دمقدار نصاب نه کمه ده او ورسره دوه سوه روپۍ نقد هم دې آیا داسړی به د دواړو زکوة ادا کوی حال داچه سونا نصاب ته نه ده رسیدلې؟ اوکه نه صرف دنقد مال زکوة به ادا کوی دغه شان دبهشتې زیور (صفحه ۲۳۷باب الزکوة) مسئله (۹) په عبارت کښې څه التباس معلومیږی دهغې وضاحت اوکړئ؟ بینوا توجروا

المستفتی: مولوی شمس الحق سانگهړ سندهـ

الجواب: چه دکوم کس سره دوه سوه (شرعی) روپۍ وی او یوه یادوه تولې

﴿۱﴾ (ردالمحتار هامش الدرالمختار ۲: ۳۷ باب زکاة المال)

سونا هم وی نودې صورت کښې دسونې په قیمت هم زکوة واجب دې (وهی مسئله الضم المذکورة فی سائر کتب الفقه﴿۱﴾) او دکوم عبارت متعلق چه په بهشتی زیور کښې شبه راغلې نو دهغې ازاله داده چه کله ددوه تولې سونې سره څه روپۍ هم وی اودسونې نرخ مثلاً ۲۵ روپۍ فی توله وی او په یوه روپۍ باندی $1\frac{1}{2}$ توله چاندی ملاویږی نو زکوة واجب دې (لکونه نصاباً بعد الضم فافهم) ﴿۲﴾ وهوالموفق

په غنمو اود سونې چاندۍ په زیوراتو کښې دزکوٰة مسئله

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څۀ فرمائی (۱) دزید سره ۲۵من غنم تول کال پراته وو دیکښې زکوة شته یانه؟ (۲)دسونې او چاندۍ په زیوراتو کښې زکوة واجب دې یانه؟ بعضی خلق پکښې داستعمال شرط لګوي آیا داصحیح دې؟ بینوا توجروا

المستفتی:حافظ نورالحق دارالعلوم اشاعة التوحیدوالسنه
تورډهیر ۲۴/۸/۱۹۷۵ء

الجواب: (۱) غنم چه کله دتجارت دپاره نه وی نودا مال نامی نه دې لهذا دې کښې زکوة نشته ﴿۳﴾ (۲) دسونې چاندۍ زیورات که داستعمال دپاره وې

﴿۱﴾ قال العلامة ابن عابدین: وفی النهرقال الزاهدی وله ان یقوم احد النقدین ویضمه الی قیمة العروض عند الامام، وقالا لا یقوم النقدین بل العروض ویضمها وفائدته تظهر فیمن له حنطة للتجارة قیمتها مائة درهم وله خمسة دنانیر قیمتها مائة تجب الزکاة عنده خلافا لهما.
(ردالمحتار هامش الدرالمختار ۲: ۳۷ باب زکاة المال)

﴿۲﴾ قال العلامة ابن عابدین: فلو ضم حتی یؤدی کله من الذهب او الفضة فلا بأس به عندنا ولکن یجب ان یکون التقویم بما هو انفع للفقراء رواجا.
(ردالمحتار هامش الدرالمختار ۲: ۳۷ باب زکاة المال)

﴿۳﴾ وفی الهندیة: ویشترط ان یتمکن من الاستنماء بکون المال فی یده او ید نائبه فان لم یتمکن من الاستنماء فلا زکاة علیه. (فتاویٰ عالمگیریة ۱: ۱۷۴ الباب الاول کتاب الزکاة)

که بل څه مقصد دپاره وی خو زکوة پکښې فرض دې چه کل دمقدارنصاب نه کم نهٔ وی.﴿۱﴾ وهوالموفق

د تعمیری کار دپاره کېښودلې شوی رقم باندې به زکوٰة واجب وی

سوال: علمائې دین دمسئلې باره کښې څه فرمائی چه متاثرین تر بیلاډیم ته دحکومت دطرفنه کوم رقم ملاؤشوې دې که هغه کال دوه کاله په بینك کښې پروت وی په دې خیال چه په دې باندې به تعمری کار کولې شی او کور خو په ضروریاتو کښې دې او تراوسه بل کور تعمیری کړې شوی هم نه دې نو آیا په دې رقم به زکوة واجب وی؟ بینوا توجروا

المستفتی: حافظ محمد حنیف خانپور هزاره....۱۹۷۵ء/۸/۲۷

الجواب: په دې زکوة فرض دی (خلافا لابن الملك (۲) فلیراجع الی البـدائع ﴿۳﴾ (وهوالموفق)

﴿۱﴾ قال العلامة ابن عابدین: ان الزکاة تجب فی النقد کیفما امسکه للنماء او للنفقة وکذا فی البدائع فی بحث النماء التقدیری.

(ردالمحتار هامش الدرالمختار ۲:۷ مطلب فی زکاة ثمن المبیع کتاب الزکاة)

﴿۲﴾ قال العلامة ابن عابدین: نعم تظهر الفائدة فی ذکر القیدین علی ما قرره ابن ملک من ان المراد بالاول النصاب من احد النقدین المستحق الصرف الیها فیکون التقیید بالنماء احترازا عن اعیانها والتقیید بالحوائج الاصلیة احترازا عن اثمانها فاذا کان معه دراهم امسکها بنیة صرفها الیٰ حاجته الاصلیة لا تجب الزکاة فیها اذا حال الحول وهی عنده لکن اعترضه فی البحر بقوله ویخالفه ما فی المعراج فی فصل زکاة العروض ان الزکاة تجب فی النقد کیفما امسکه للنماء او للنفقة وکذا فی البدائع فی بحث النماء التقدیری الخ.

(ردالمحتار هامش الدرالمختار ۲:۷ کتاب الزکاة)

﴿۳﴾ قال العلامة الکاسانی: وتجب الزکاة فی کل مال سواء کان نامیاً فاضلاً عن الحاجة الاصلیة لا کثیاب البذلة والمهنة والعلوفة والحمولة والعمولة من......(بقیه حاشیه په راروانه صفحه)

چه د نصاب نه کم سونا او چاندی وی او د مجموعې قیمت نصاب ته رسیږی نو زکوة به واجب وی

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه مثلاً ماسره د $7\frac{1}{2}$ تولو سونې نشته بلکه کمه ده او دچاندئ هم درې یا څلور تولې دې نقدی هم شته بغیردجی پی فنډنه چه هغه دحکومت قبضه کښې دې او ماشاء الله پتې می هم شته دیکښې صورت کښې دسونې اوچاندئ دزکوة څه طریقه ده؟ بینوا توجروا

المستفتی: محمداکبر کلرك محمکه نقول مردان...۱۹۷۴ء|۶|۱۹

الجواب: چه کله سونا د $7\frac{1}{2}$ او چاندی د $52\frac{1}{2}$ تولونه کمه وی نو دواړه به د قیمت په اعتبار سره یوځائ کړېشی مثلاً تاسره څلور تولې چاندې ده او دوه تولې سونا ده چه په هغې سره پنځوس تولې چاندئ اخستلې کیږی نو ته د ۵۴ تولو چاندئ مالك جوړ شوې او په تابه زکوة واجب شې﴿۱﴾ وهوالموفق

د سونې چاندئ قیمت کول اود هغې څلویښتمه حصه زکوٰة کښې ورکول جائز دې

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څهٔ فرمائی چه دیو سړی سره څه سونا یاچاندئ ده او نقدنوټونه هم دی نو څنګه چه سونا په چاندئ کښې یا چاندې په سونا کښې بدلولې شی نو دغه شان دزکوة دپاره سونا او چاندئ په نوټونو کښې بدلولې شی یانه؟ بینوا توجروا

المستفتی: مولوی عبیدالله تحصیل وضلع کرك ۱۴ صفرالمظفر ۱۴۰۳هـ

(بقیه حاشیه) المواشی وعبید الخدمة والمسکن والمراکب وکسوة الاهل وطعامهم.

(بدائع الصنائع ۲:۹۱ کتاب الزکاة مراتب الدیون)

﴿۱﴾ قال العلامة برهان الدین المرغینانی: ویضم الذهب الی الفضة للمجانسة من حیث الثمنیة ومن هذا الوجه صار سببا ثم یضم بالقیمة عند ابی حنیفة رحمه الله.

(هدایة علی صدر فتح القدیر ۲:۱۶۹ فصل فی العروض کتاب الزکاة)

الجواب: په زکوٰة کښې قیمت ورکول جائز دی (۱) لهذا دسوني یا چاندی په نوټونو سره قیمت لګول او دهغې ځلویښتمه حصه ورکول بغیر دشک او شبهې نه جائز دي (۲) وهو الموفق

که زکوٰة دخپلو پیسوسره ګډوډ شي نو نور رقم ورکولو سره ذمه فارغه کیږی

سوال: علمائی دین دي مسئلې باره کښې څه فرمائی چه یو مزکی بل سړي وکیل جوړ کړو دزکوة رقم ئی ورته ورکړو هغه دخپلو پیسو سره یو ځائي خرچ کړې او س دا وکیل دخپلو پیسونه ددې زکوة درقم په مقدار مصارفوته ورکولې شی؟ که نشي نو مالك هم دغه رقم واپس کولې شي یانه؟ او دا زکوة کیدلې شی یا په دویم ځل به ادا کول وی؟ بینوا توجروا

المستفتی: حضرت مولانا اسید الله صاحب هزاروی

سابق مدرس جامعه هذا... ۳۰|ربیع الاول ۱۴۰۲ھ

الجواب: په عرف کښې داسې وکیل ته داختلاط اود خپل طرفنه ادا کولو اجازت وی لهذاددې مزکی ذمه فارغه ده﴿۳﴾ (ماخوذ از قواعد فقه) (هوالموفق)

﴿۱﴾ قال العلامة الحصكفی: وجاز دفع القیمة فی زكاة وعشر وخراج وفطرة ونذر وكفارة غیر الاعتاق. (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ۲: ۲۴ باب زكاة الغنم)

﴿۲﴾ قال عبدالرحمن الجزیری: الحنفیة: قالوا يعتبر فی المغشوش الغالب من الذهب او الفضة او غيرهما فالذهب المخلوط بالفضة ان غلب فيه الذهب زكی زكاة ذهب واعتبر كله ذهبا وان غلب فيه الفضة فحكمه كله حكم الفضة فی الزكاة فان بلغ نصابا زكی والا فلا اما ان كان الغالب النحاس فان راج فی الاستعمال رواج النقد وبلغت قيمته نصاباً زكی كالنقود وكذلك يزكی زكاة النقد ان كان الخالص فيه تبلغ نصاباً، فان لم يرج ولم يبلغ خالصه نصابا، فان نوی به التجارة كان كعروض التجارة فيقوم وتزكی القيمة والا فلا تجب فيه الزكاة. (كتاب الفقه علی المذاهب الاربعة ۱: ۵۳۳ زكاة الذهب والفضة المخلوطين)

﴿۳﴾ قال العلامة الحصكفی: ولو تصدق (الوكيل) بدراهم نفسه اجزأ ان كان علی نية رجوع وكانت دراهم الموكل قائمة وفی ردالمحتار ......(بقيه حاشيه په راروانه صفحه)

د اصل زر او سود د مجموعې نه زکوٰة ادا کول

سوال: علمائی دین دي مسئلې باره کښې څۀ فرمائی چه نن صباحکومت د بانډو په سطح د زکوة کمیټئ جوړې کړې دی او حکومت دا زکوة د سیونګ اکاونټس نه وصول کوی چه په هغې کښې دسود رقم هم راځی یعنی دهغې نه تقیسموی دا کتموتې کیږی آیا دا زکوة اداکیدیشی یانه؟ او کمیټئ چه کوم زکوة دا کار ثواب دی که نه؟ بینوا توجروا

المستفتی: عبدالرؤف ویسه مسجد قبا اټك.... ۱۲۲ شعبان ۱۴۰۳ھ

الجواب: دسود او اصل زر دمجموعې نه زکوة ورکولو په وجې سره داصل زر په زکوة باندې هیڅ اثر نه غورزیږی (۱) البته په کمیټئ باندې ضروری ده چه دعلماؤ په مشرئی کښې زکوة خرچ کوی (وهوالموفق)

(بقيه حاشيه) (قوله ولو تصدق) ای الوكيل بدفع الزكاة اذا امسك دراهم الموكل ودفع من ماله ليرجع ببدلها فی دراهم الموكل صح بخلاف ما اذا انفقها اولا علی نفسه مثلا ثم دفع من ماله فهو متبرع. (الدرالمختار مع ردالمحتار ۲: ۱۲ مطلب فی زكاة ثمن المبيع وفاء كتاب الزكاة)

وقال العلامة خالد الأتاسی: المعروف عرفاً كالمشروط شرطاً ای المعروف المعتاد بين الناس وان لم يذكر صريحاً...... المعروف بين التجار كالمشروط بينهم وفی ص۱۲۷ اذا بطل الاصل يصار الی البدل يعنی ان الذی يجب اداءه هو الاصل فاذا تعذر ايفاءه بالفوات او التفويت يصار الی البدل. (شرح المجله ۱: ۱۰۰، ۱۲۷ ماده: ۴۳، ۴۴، ۵۳)

﴿۱﴾ قال ابن عابدين: ان المراد ليس هو نفس الحرام لانه ملكه بالخلط وانما الحرام التصرف فيه قبل اداء بدله ففی البزازية قبيل كتاب الزكاة ما يأخذه من المال ظلماً ويخلطه بماله وبمال مظلوم آخر يصير ملكاً له وينقطع حق الاول فلا يكون اخذه عندنا حراما محضاً نعم لا يباح الانتفاع به قبل اداء البدل فی الصحيح من المذهب.

(ردالمحتار هامش الدرالمختار ۲: ۲۹ قبيل مطلب استحلال المعصية كفر)

وقال العلامة ابن نجيم: ولذا قالوا لو ان سلطانا......(بقيه حاشيه په راروانه صفحه)

نصاب نه کمو زیوراتو او مهرموجل کښې د زکوٰة مسئله

سوال: علمائی دین دې مسئلې باره کښې څۀ فرمائی چه (۱) دسونې چاندئ په زیوراتو باندې چه دښځې په استعمال کښې وی اودهغې وزن د $7\frac{1}{2}$ تولونه کم وی لیکن قیمت ئی د دوه سوه روپونه زیات وی. آیا دیکښې هم زکوة واجب دې؟ یا د زیوراتو وزن د $7\frac{1}{2}$ تولونه زیات وی خو قیمت ئې د دوه سوه روپونه کم وی آیا په دې کښې بیاهم زکوٰة واجب دې؟ (۲) زید یوې ښځې سره په زر روپئ حق مهر باندې نکاح اوکړه واده اوشو لیکن حق مهر د نن صبا د دستور مطابق ادانه کړو اود زید پخه اراده ده چه حق مهر ورکړم لیکن اوس تراوسه پورې ئې نه شی ورکولې، آیا دې ښځې باندې ددې زکوة واجب دې؟ بینوا توجروا

المستفتی: نامعلوم....

الجواب: (۱) په سونا چاندئ کښې دزکوة دارومدار په نصاب دې قیمت باندې نه دې لهذا په اووه تولو سونې کښې زکوة نشته اګر که قیمت ئی دوه زره روپئ وی اوپه $7\frac{1}{2}$ تولو سونا کښې زکوة واجب دې اګر که قیمت ئی هیڅ نه وی (۱) حق مهر چه ترڅو ښځې قبض کړې نه وی په هغې باندې زکوة فرض نه دې. (۲) (رد المحتار) وهو الموفق

(بقیه حاشیه) غصب مالا وخلطه صار ملکاً له حتی وجبت علیه الزکاة وورث عنه علی قول ابی حنیفة لان خلط دراهمه بدراهم غیره عنده استهلاک اما علی قولهما فلا.

(البحر الرائق ۲:۲۰۵ کتاب الزکاة)

(۱) وفی الهندیة: ومنها کون المال نصاب فلا تجب فی اقل منه هکذا فی العینی شرح الکنز. (فتاویٰ عالمگیریة ۱:۱۷۲ الباب الاول فی تفسیرها وصفتها وشرائطها کتاب الزکاة)

(۲) قال العلامة ابن عابدین: و اما المرأة فلان مهرها علی الزوج دین ضعیف وقد استحق الزوج نصفه قبل القبض فلا زکاة علیها ما لم یمض حول جدید بعد القبض.

(ردالمختار ۲:۴۱ قبیل باب العاشر)

په بینکونو کښې جمع شوې رقوم داموال ظاهره په حکم کښې دی

سوال: علمائی دین دې مسئلې باره کښې څۀ فرمائی چه په بینکونو کښې کوم رقوم جمع کولې شی حکومت دهغې نه زکوة وصول کوی آیا دا اموال ظاهره دی یا باطنه؟ لکه چه په شامی 42/2 کښې دی.

فان مال الزکاة نوعان ظاهر وهو المواشی ویمر به التاجر علی العاشر وباطن وهو الذهب والفضة والاموال التی فی مواضعها وایضا فی الصفحة ۴۲ والاموال الباطنة بعد اخراجها من البلد لانها بالاخراج الحقت بالاموال الظاهرة فکان الاخذ فیها للامام الخ،

آیا په بینکونو کښې جمع کولو سره دا دحکومت په حمایت کښې داخلیدلې شې یانه؟ بینوا توجروا

المستفتی: مولانامحبوب الله حقانی فاضل جامعه حقانیه ۱۹جمادی الاولیٰ ۱۴۰۳ھ

الجواب: بینکونو کښې جمع شوې مال په اموال ظاهره کښې شمارلې کیږی (۱) کما فی الشامیه ۲: ۳۲.......

(۱) بینکونو کښې چه کومې روپئ او نقد مالیت کیښودلې کیږی اګر چه دا اموال باطنه دې لیکن بینک سستم یو قسم دحکومت نظام دې چه دهغې حفاظت هم حکومتې انتظامیه کوی په دې وجه دې (بیوت الربا) کښې رقوم کیښودل اموال ظاهره جوړیږی.

قال الشامی: ان مال الزکاة نوعان ظاهر وهو المواشی وما یمر به التاجر علی العاشر وباطن وهو الذهب والفضة واموال التجارة فی مواضعها بحر ومراده هنا بالباطنة ما عدا المواشی بقرینة قوله المارین باموالهم والا فکل ما مر به علی العاشر فهو من نوع الظاهر وسماها باطنة باعتبار ما کان قبل المرور. (ردالمحتار ۲:۴۲ قبیل مطلب ما ورد فی ذم العشار).

او کله چه حکومت والا ته دا معلومه شی چه عوام د اموال باطنه زکوٰة نه اداکوی نو حکومت ددې مطالبه کولې شی.

قال الخوارزمی: وفی التفاریق ایضا ان وقف علی اهل بلدة لا یؤدون زکاة الاموال الباطنة طالبهم بها وکذا من عرف بذلک وطولب بالاداء. (کفایة فی ذیل فتح القدیر ۲:۱۷۲ باب فیمن یمر علی العاشر) وقال الملا علی قاری: وهذا لا یسقط طلب الامام اصلا ولهذا لو علم ان اهل بلدة لا یؤدون زکاتهم طالبهم بها (مرقات ۴:۱۳۶)

دغه شان حکومت وخت ته دا اختیار شرعاً حاصل دې [باقی حاشیه په راروانه صفحه]

والاموال الظاهرة هی التی یاخذ زکاتها الامام وهی السوائم ومافیه العشر والخراج وما یمر به علی العاشر﴿١﴾. وهوالموفق

د حج د پاره کیښودې شوی رقم کښې زکوٰة واجب دې

سوال: علمائی دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه یو سړی دحج دپاره په بینك کښې پیسې کیښودلې نوکال تیریدلو نه پس په دې باندې دزکوة څه حکم دې؟ بینوا توجروا

المستفتی: شهبازخان حقانی بډه بیرپشاور ١٩٨٦ء/٦/ ٢٦

[بقیه حاشیه]...چه دخلقو دمالونو نه زکوة وصول کړی او مستحقینوته ئی ورسوی. په مؤطا امام مالك کښې دی:

کان ابوبکر اذا اعطی الناس عطیاتهم یسأل الرجل هل عندک من مال قد وجبت فیه الزکوٰة فان قال نعم اخذ من عطاءه زکوٰة ذلک المال وان قال لا سلم الیه عطاءه قال محمد وبهذا نأخذ وهو قول ابی حنیفة. (موطا امام محمد ١٧٠ باب الرجل یکون له الدین هل علیه فیه زکوٰة)

اوپه بل روایت کښې دی:

عن عائشه بنت قدامة عن ابیها انه قال کنت اذا جئت عثمان بن عفان اقبض عطائی سألنی هل عندک من مال وجبت فیه الزکاة؟ قال: فان قلت نعم اخذ من عطائی زکوٰة ذلک المال وان قلت لا دفع الی عطائی.

(موطا امام مالک ٢٧٢ الزکوٰة فی العین من الذهب والورق)

په دې وجه زمونږ دشیخ دامت برکاتهم په منهاج السنن شرح للترمذی کښې فرمائی.

حق الأخذ للامام فی الاموال الظاهرة وهی السوائم ومافیه العشر والخراج وما یمر به علی [العـ]ـاشر کمافی ردالمحتار وغیره ولعل مایوضع فی البنک یدخل فی مایمر علی العاشر فی [ردا]لمحتارعن مختصر الکرخی اذا اخذها الامام کرها فوضعها موضعها اجزء لان له ولایة [...] الصدقات فقام اخذه مقام دفع المالک. (منهاج السنن شرح جامع السنن ٣: ١٤١ باب [...]ـیة اخذ خیار المال فی الصدقة)......(ازمرتب)

[...] (ردالمحتار هامش الدرالمختار ٢: ٢٦ مطلب فیما لو صادر السلطان رجلا فنوی [...]ـب اداء الزکاة کتاب الزکاة)

الجواب: دا رقم تراوسه پورې ددې سړې دملکیت نه بهر نه دې لهذا دې سړې باندې ددې رقم باقاعده زکوة فرض دې﴿١﴾ وهوالموفق

موجوده کاغذی نوټونه او د چاندۍ نصاب

سوال: علمائی دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه دیو سړی سره دموجوده حکومت مُهر شوې روپو نوټونه موجود وی آیا دې باندې به زکوة واجب وی؟ که په موجوده نوټونو یاروپوسره زکوة ورکړې شی نو دهغې مطلب داشو چه د څلور تولو چاندۍ نه ئی زکوة ورکړو نو دزکوة نصاب به څه وی دانوټ که چاندی؟ بینوا توجروا

المستفتی: نامعلوم........ ١٩٧٤ء/ ٢/ ٩

الجواب: واضحه دی وې چه موجوده روپۍ نه خالص الفضه ده اونه غالب الفضه دی لهذا دیته به د سامان حکم ورکولې شی لهذا په 52½ تولو چاندۍ باندې چه څومره مهر شوې نوټونه جوړیږی هغه به دنصاب شرعی مقدار وی اونوټونه خو قائم مقام ددرهمو دی لهذا ددې به هم دغه حکم وی اونوټ عندالتحقیق وثیقه نه ده بلکه ثمن عرفی دې او که وثیقه هم تسلیم کړیشی نودسرکاری نرخ اوحساب موافق به قائم مقام جوړولې شی.﴿٢﴾ وهوالموفق

﴿١﴾ قال العلامة ابن عابدین: فی المعراج فی فصل زکاة العروض ان الزکاة تجب فی النقد کیفما امسکه للنماء او للنفقة وکذا فی البدائع فی بحث النماء التقدیری.

(ردالمحتار هامش الدرالمختار ٢: ٧ مطلب فی زکاة ثمن المبیع وفاء کتاب الزکاة)

﴿٢﴾ قال العبد الرحمن الجزیری: جمهور الفقهاء یرون وجوب الزکاة فی الاوراق المالیة لانها حلت محل الذهب والفضة فی التعامل...... الحنفیة قالوا الاوراق المالیة، البنکنوت، من قبیل الدین القوی الا انها یمکن صرفها فضة فوراً فتجب فیها الزکاة فوراً.

(الفقه علی المذاهب الاربعة ١: ٥٢٧ زکاة الاوراق المالیة البنکنوت)

د پاکستانئ کرنسئ په لحاظ سره نصاب د زکوٰۃ

سوال: علمائی دین دې باره کښې څه فرمائی چه په پاکستانئ کرنسئ (نقد نوټونو) کښې نصاب د زکوۃ څنګه جوړیږی؟ آیا په دوه سوه روپو کښې به زکوۃ ادا کولې شی؟ بینوا توجروا

المستفتی: مولوی عیان الحق دانشکول چارسده ۴/ ۷/ ۱۴۰۱ھ

الجواب: پاکستانئ روپې نه خالص الفضه ده او نه غالب الفضه بلکه عادم الفضه دی لهذا په دې کښې به دمال تجارت پشان قیمت معتبر وی **کمافی البدائع ۲:۱۷ وان کان الغالب هو الغش والفضة فیها مغلوبة فان کانت اثمانا رائجة او کان یمسکها للتجارة یعتبر قیمتها فان بلغت قیمتها مأتی درهم...... تجب فیها الزکوٰة والا فلا ﴿۱﴾**

که دچاندئ نرخ مثلاً اویا روپئ فی توله وی نو پاکستانئ روپئ سره به نصاب وی 70×105/2 = 3675 او ددې څلویښتمه حصه به ورکول فرض وی﴿۲﴾ وهوالموفق

﴿۱﴾ (بدائع الصنائع ۲:۱۰۳ فصل واما صفة النصاب فی الفضة کتاب الزکاة)

﴿۲﴾ قال الدکتور وهبة الزحیلی: ویقدر نصاب (الاوراق النقدیة) کما ابنت بسعر صرف نصاب الذهب المقرر شرعا وهو عشرون دیناراً او مثقالاً، ونختار ان یکون وزنها ذهبا ۸۵ غراما، ومن الفضة ۵۹۵ غراما عملاً بالدرهم العربی وهو (۲،۹۷۵غم) والاصح تقدیر النصاب الورقی بالذهب لانه المعادل لنصاب الانعام ولارتفاع مستوی المعیشة وغلاء الحاجیات، وان کان یری کثیر من علماء العصر تقدیر النصاب بالفضة لانه انفع للفقراء وللاحتیاط فی الدین ولان نصاب الفضة مجمع علیه وثابت بالسنة الصحیحة وکان یساوی فی الماضی ستة وعشرین ریالا مصریا وتسعة قروش وثلثی قرش، ونحو خمسین ریالا فی السعودیة ودولة الامارات ونحو ۶۰ او ۵۵ روبیة فی باکستان والهند.

(الفقه الاسلامی وادلته ۳:۱۸۳۴ زکاة الاوراق النقدیة)

وقال الشیخ والمفتی الاعظم محمد فرید: ......(بقیه حاشیه په راروانه صفحه)

په صرف چاندئ یا چاندئ اوسونا کښې د زکوٰۃ طریقه

سوال: علمائی دین دې مسئلې باره کښې فرمائی چه دیو سړی سره چاندی ده او د نصاب نه زیاته ده لیکن دهغه سره روپئ نشته نو په دې چاندئ کښې به زکوۃ دقیمت په اعتبار سره په روپو کښې ورکولې شی یا هم دا چاندې به ورکولې شی او که چاندې ورکول وی نو دچاندئ دنصاب نه به څومره چاندی ورکولې کیږی او که ورسره لږه شان سوناهم وی نو بیا به څنګه زکوۃ ورکولې کیږی په روپئ کښې یا چاندئ کښې؟ بینوا توجروا

المستفتی: عبدالرحمٰن بنوں....۱۹۷۵ء/ ۳/ ۳۰

الجواب: په $52\frac{1}{2}$ تولو کښې به $\frac{1}{3}$ توله چاندی یا دهغې قیمت ورکولې شی او چاسره چه سونا او چاندی دواړه وی نو دقیمت په حساب سره به د زکوۃ څلویښته حصه ورکولې کیږی (ماخوز از رد المحتار) ﴿۱﴾ وهوالموفق

په سونا چاندئ کښې به د حولان حول دوخت قیمت معتبر وی

سوال: علمائی دین دې مسئله ئی باره کښې څه فرمائی سونا چه په سل روپئ

(بقیه حاشیه) قوله فاذا بلغت مائتین ففیها خمسة دراهم) ارید من الدراهم ما تکون کل عشرة منها وزن سبعة مثاقیل، والمأتان منها بالوزن المعروف فی دیارنا اثنان وخمسون تولجة وست ما هجات، فالدراهم الخالصة الفضة وکذا الغالب الفضة من غیر وزن سبعة مثاقیل اذا بلغ وزنها اثنین وخمسین تولجة وست ما هجات تکون نصاباً.

(منهاج السنن شرح جامع السنن ۳:۱۲۶ باب زکوٰة الذهب والورق)

﴿۱﴾ قال العلامة ابن عابدین: فلو ضم حتی یؤدی کله من الذهب او الفضة فلا بأس به عندنا ولکن یجب ان یکون التقویم بما هو انفع للفقراء رواجا والایؤدی من کل منهما ربع عشرة.

(ردالمحتار هامش الدرالمختار ۲:۳۷ باب زکاة المال)

فی توله اخستلې شوې وی او اوس آته سوه روپئ فی توله ده نو زکوة به کوم حساب سره ادا کولې شی؟ بینوا توجروا

المستفتی: بشیراحمد شیخ.... ۱۹۷۵ء/ ۱/ ۲۸

الجواب: دحولان حول په وخت چه کوم نرخ وی هغه به معتبروی﴿۱﴾ وهوالموفق

ښځې ته مهر نه علاوه ورکړې شوو زیوراتو کښې د زکوٰة حکم

سوال: علمائی دین دې مسئلې باره کښې څۀ فرمائی چه د واده په سلسلې کښې دغریب نه غریب سړې هم دحق مهر نه علاوه ددوه درې زرو روپو زیورات جوړوی او څه زیورات خو باقاعده په حق مهر کښې ورکوی اوس چه کله خاوند بدستور قرضدارې دې او زیورات دښځې سره په صندوق کښې محفوظ دی نو آیا دمهر نه علاوه په دغه نور زیوراتو کښې زکوة په ښځه باندې واجب دې که په خاوند؟ بینوا توجروا

المستفتی: یارمحمد عباس خیل ډاك اسماعیل خیل

نوشهره..... ۱۸| ذی قعده ۱۳۸۹ هـ

الجواب: که دا زیورات دښځې سره دعاریت په طورسره وی او مالك په حقیقت کښې خاوند وی نو په ښځه به زکوة واجب نه وی ﴿۳﴾ وهوالموفق

﴿۱﴾ قال العلامة الحصكفی: وتعتبر القيمة يوم الوجوب وقالا يوم الاداء.
(الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ۲: ۲۴ باب زكاة الغنم)

وفی الهندية: وان ادی القيمة تعتبر قيمتها يوم الوجوب لان الواجب احدهما ولهذا يجبر المصدق علی قبوله وعندهما يوم الاداء الخ. (فتاویٰ عالمگيرية ۱: ۱۸۰ الفصل الثانی فی العروض)

﴿۲﴾ قال العلامة الحصكفی: وسببه ای سبب افتراضها ملك نصاب حولی نسبة للحول لحولانه عليه. (الدرالمختار علیٰ هامش ردالمحتار ۲: ۴، ۵ كتاب الزكاة)

﴿۳﴾ وفی الهندية: (ومنها الملك التام) وهو ما اجتمع فيه الملك واليد واما اذا وجد الملك دون اليد كالصداق قبل القبض او وجد اليد..... (بقيه حاشيه په راروانه صفحه)

داستعمال د پاره څلویښت پنځوس جوړو جامو کښې د زکوٰة مسئله

سوال: علمائی دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه یو سړی کوژدن او کړه او دجینئ دپاره ئی څلویښت پنځوس جوړې جامې اخستلې دی او دائی داستعمال په خیال سره اینبودې دی دتجارت دپاره نه دی آیا په دې کپړو باندې زکوة واجب دې؟ بینوا توجروا

المستفتی: عبدالرزاق کهنده صوابی...۱۵ | رمضان ۱۴۰۳ھ

الجواب: په دې کپړو باندې زکوٰة واجب نه دې لعدم النماء﴿۱﴾ البته په دې کپړو کښې قربانې او صدقه الفطر واجب ده اوددې په وجه دچانه زکوة هم نشی اخستلې ﴿۲﴾ (شامی، بحر، هنديه) وهوالموفق

(بقيه حاشيه) دون الملك كملك المكاتب والمديون لا تجب فيه الزكاة.
(فتاویٰ عالمگيرية ۱: ۱۷۲ الباب الاول فی تفسيرها وصفتها وشرائطها كتاب الزكاة)

﴿۱﴾ قال العلامة الحصكفی: ولا فی ثياب البدن المحتاج اليها لدفع الحر والبرد.
(الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ۲: ۸ كتاب الزكاة)

وفی الهندية: ومنها كون النصاب ناميا حقيقة بالتوالد والتناسل والتجارة او تقديراً بان يتمكن من الاستنماء بكون المال فی يده او فی يد نائبه وينقسم كل واحد منهما الی قسمين خلقی وفعلی، فالخلقی الذهب والفضة..... والفعلی ما سواهما ويكون الاستنماء فيه بنية التجارة او الاسامة.
(فتاویٰ عالمگيرية ۱: ۱۷۴ كتاب الزكاة)

﴿۲﴾ قال العلامة ابن عابدين: لا بأس ان يعطی من الزكاة من له مسكن وما يتأثث به فی منزله وخادم وفرس وسلاح وثياب البدن وكتب العلم ان كان من اهله فان كان له فضل عن ذلك تبلغ قيمته مائتی درهم حرم عليه اخذ الصدقة.
(ردالمحتار هامش الدرالمختار ۲: ۷۰ باب المصرف)

دَ کان په پیداوار کښې زکوٰة

سوال: علمائی دین دې مسئلې چه دیو سړی کان دې چه په اجاره دې دهغې دامدنئ نه لاندې ټیکسونه ماهانه ادا کولې شی (۱) د غرمالک ته د فی ټن په حساب سره رقم اداکولې شی (۲) محکمه معدنیات ته دفی ټن په حساب سره رائلټی ټیکس ادا کولې شی (۳) اودکال په پوره امدنئ باندې حکومت آمدنی ټیکس اخلی ددې ټولې آمدنئ نه مذکوره بالا ټیکسونه ادا کولونه پس به په بقیه رقم باندې څه حساب سره زکوة اداکول وی؟ بینوا توجروا

المستفتی: مولانا عبدالناصر مهتمم دارالعلوم عرفانیه شیروان ایبټ آباد....۱۲۹ رمضان ۱۴۱۰ھ

الجواب: ددې سړی په نورو مالونو باندې چه کله حولان حول او شی نو دا سړې په ددې کان نه په خارج شوی جواهراتو باندې په دغه تاریخ زکوة ورکوی په دې شرط چه دا جواهرات فروخت شده وی هیڅ ټیکس به منها کیدلې نشی اوکه دا جواهرات فروخت شده نه وی نو دامعاف دی په دې زکوة واجب نه دی کمافی البدائع وغیره ﴿۱﴾ وهوالموفق

د کور جوړولو د پاره کینودې شوی رقم کښې د زکوٰة حکم

سوال: علمائی دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه زید دکرایئ په کور

﴿۱﴾ قال الكاسانی: واما ما لا يذوب بالاذابة فلا خمس فيه ويكون كله للواجد لان الزرنيخ والجص والنورة ونحوها من اجزاء الارض فكان كالتراب، والياقوت والفصوص من جنس الاحجار الا انها احجار مضيئة ولا خمس فی الحجر. (بدائع الصنائع ۲: ۱۹۴ زكاة المعادن)

وقال الحصكفی: لا زكاة فی اللآلی والجواهر وان ساوت الفا اتفاقا الا ان تكون للتجارة. (الدر المختار علی هامش ردالمحتار ۲: ۱۵ قبيل باب السائمة)

د حکومت د طرف نه په زوره کټ شوې رقم او تنخواه کښې زکوٰة

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه یو سړې سرکاری ملازم دې دهغه په تنخواه کښې اضافه اوشوه لیکن هغه ته د مخکښې پشان تنخواه ملاویږی. او کومه اضافه چه شوې ده. هغه حکومت ددې ملازم دپاره ځان سره جمع کوي، ما څلور پنځه کاله پس دا رقم راویستلې شو نو آیا دیکښې زکوة واجب دې؟دغه شان کومه تنخواه چه میاشتنئ ملاویږی هغې کښې زکوة شته یا نه؟. مونږ اوریدلې دی چه شاه اشرف علی تهانوی رحمه الله په میاشتنئ تنخواه کښې زکوة ثابت کړیدې؟ بینوا توجروا

المستفتی:مولانا حفیظ الحق فاضل حقانیه.........۵۱۷۱۱۹۷۷

الجواب: (۱) دا رقم په دینِ ضعیف کښې داخل دې لهذا د قبض نه مخکښې به پرې زکوة واجب نه وی البته بعد القبض به زکوة واجب وی یعنی د حولان حول قصداً یا تبعاً نه پس ﴿۱﴾ (۲) تنخواه کښې زکوة باقاعده واجب دې چه کله حولانِ حول قصداً یا تبعاً شوې وی. وهوالموفق

په تجارتی او نقد مال کښې د حولان حول نه پس هر حال کښې زکوة واجب دې

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه یو سړې په تجارت کښې یو لاکه روپې اولګولې، د کورنئ خرچې په وجه کال تیریدلو نه پس ۹۵ هزار پاتې شوې یعنی نفع هم اونشوه اوکمې هم واقع شویا کال پس لس زره نفع هم اوشوه لیکن پنځلس زره خرچ شوې یعنی منافع هم اوشوه او په اصل زر کښې کمې هم راغې نو په دواړو صورتونو کښې د زکوة ورکولو څه طریقه ده؟بینوا توجروا

المستفتی:حاجی عمر خان بلی ټنګ کوهاټ......۱۲۲\شعبان ۱۴۱۰ھ

﴿۱﴾ قال العلامة الحصكفی: واعلم ان الديون عند الامام ثلاثة قوی ومتوسط وضعيف فتجب زكاتها اذا تم نصابا وحال الحول لكن لا فورا بل عند قبض اربعين درهما من الدين القوی كقرض وبدل مال تجارة فكلما قبض اربعين درهما...... (بقيه حاشيه په راروانه صفحه)

الجواب: تاجر به د حولان حول وخت کښې د مال تجارت او منافع دواړو نه زکوٰة ورکوی مثلاً اولنی رمضان باندې تاجر د یو لاکھ روپو زرمنه غنم واخستل په بل کال اولنی رمضان ورسره پنځه سوه منه غنم او شپیته زره روپۍ موجود وې او د کال په دورانیه کښې ئې په کور کښې لس زره خرچ کړې نو دې صورت کښې به تاجر د پنځه سوه منو غنو او شپیته زره روپو زکوٰة ادا کوی داسې نه چه د ۵۰۰ من غنمو او اویا زرو روپو ، یا صرف د شپیته زره روپو یا صرف د اویا زرو روپو ﴿۱﴾ وهو الموفق

په ذاتی کتابونو کښې د زکوٰة حکم

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه د یو مولوی صاحب سره به تقریباً د اوو سوو روپو کتابونه وی چه ذاتی طور باندې د مطالعې دپاره دې دې کتابو نو کښې یا ددې د قیمت نه به زکوٰة ادا کولې شی یا نه؟ بینوا بالبرهان توجروا عند الرحمٰن

المستفتی: مولاناغلام حبیب صاحب هزاروی ویسه اټک ۱۱شعبان ۱۳۹۴ھ

الجواب: کوم کتابونه چه د تجارت دپاره نه وی نو په هغې کښې او دهغې په قیمت کښې هیڅ زکوٰة نشته خصوصاً چه کله د مطالعې او استعمال دپاره [و]ی نو په هغې کښې زکوٰة خو څه کوې فطرانه او قربانی هم نشته.

[ام]ا الاول فلعدم النماء لان المال هو الذهب والفضة والسائمة ومال التجارة، وفی [اله]ندیة ۱ : ۲۰۱ وان کانت له کتب تساوی مأتی درهم الا انه یحتاج الیها للتدریس او [ال]حفظ او التصحیح یجوز صرف الزکوٰة الیه کذا فی فتاویٰ قاضیخان ﴿۲﴾ فافهم

[بقی]ه حاشیه) یلزمه درهم الخ. (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ۲ : ۳۸ باب زکاة المال)

﴿۱﴾ قال العلامة الحصکفی: وشرط افتراض ادائها حولان الحول وهو فی ملکه وثمنیة [الم]ال کالدراهم والدنانیر لتعینهما للتجارة باصل الخلقة...... او نیة التجارة فی العروض [ص]ریحاً...... او دلالة. (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ۲ : ۱۱ کتاب الزکوٰة)

﴿۲﴾ (فتاویٰ عالمگیریة ۱ : ۱۸۹ الباب السابع فی المصارف)

واما الثانی فلانهم وان صرحوا بعلم اشتراط النماء ولکن صرحوا بکونه فارغاً من الحاجة الاصلیة ﴿۱﴾ والمسئلة من الواضحات فلا تحتاج الی نقل العبارات. وهوالموفق

صرف د غوایا میخې په صورت کښې د زکوٰة حکم

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه د یوې کونډې ښځې سره یوه غوا یا میخه یا دوه بیزې دی چه په هغې باندې خپله گزاره کوی ځکه چه د خرچې ئې بل څه ظاهری سبب نشته دې نو آیا دا ښځه به زکوٰة ادا کوی.؟ بینوا توجروا

المستفتی: مولانا عبدالحسیب مسجد فردوس هوتی مردان ۱۴۱۸۱۱۹۷۲

الجواب: په دې ښځه باندې زکوٰة واجب نه دې. (لعدم تحقق النصاب الشرعی ﴿۲﴾ او که ددې څناورو قیمت دومره وی چه د پوره کال خرچه پرې پوره کیږی او د هغې نه علاوه د دوه پنځوس نیمو تولو سپینو زرو قیمت باقی پاتې کیږی نو ورته زکوٰة اخستل جائزنه دې گنې نو جائز دی. (ونظیره ما فی الهندیه ۱ : ۲۰۰ ﴿۳﴾ وهوالموفق

﴿۱﴾ وفی الهندیة: ومنها فراغ المال عن حاجته الاصلیة فلیس فی دور السکنیٰ وثیاب البدن واثاث المنازل...... وکذا کتب العلم ان کان من اهله وآلات المحترفین کذا فی السراج الوهاج. (فتاویٰ عالمگیریة ۱ : ۱۷۲ کتاب الزکاة)

وقال الطاهر البخاری: رجل له کتب العلم مایساوی مائتی درهم ان کانت مما یحتاج الیها فی الحفظ والدراسة والتصحیح لایکون نصابا وحل له اخذ الصدقة فقهیا کان او حدیثا او ادباً. (خلاصة الفتاویٰ ۱ : ۲۴۰ الفصل السابع فی الکتب والعروض)

﴿۲﴾ وفی الهندیة: ومنها کون المال نصابا فلا تجب فی اقل منه.
(فتاویٰ عالمگیریة ۱ : ۱۷۲ الباب الاول کتاب الزکاة)

﴿۳﴾ وفی الهندیة: وکذا لو کان عنده من المصاحف وهو...... (بقیه حاشیه په راروانه صفحه)

د نصاب د بقاء په شرط مال تجارت کښې د نقصان په صورت کښې هم زکوة فرض دي

سوال: علمائې دين دې مسئلې باره کښې څه فرمائې چه کاروبار کښې کال تيريدلو باندې معلومه شوه چه نقصان شوې دې او دا سړې صاحبِ نصاب هم دې نو څنګه او د څه څه مال نه به زکوة ادا کولې شي؟ بينوا توجروا

المستفتي: بشير احمد شيخ... ۱۵ محرم ۱۳۹۵ھ

الجواب: په صاحبِ نصاب باندې زکوة فرض دې اګر که نقصان ئې کړې وی لهذا هغه به د سونې يا چاندئ، زيوراتو او سامانِ تجارت وغيره نه باقاعده زکوة ادا کوي، ﴿۱﴾ وهو الموفق

د ګانړې په قرضه کښې د زکوة حکم

سوال: علمائې دين دې مسئلې باره کښې څه فرمائې چه زيد مثلاً څلور زره روپئ قرض واخستلې او خپله زمکه ئې د عمرو سره ګانړه کړه نو اوس به د مذکوره رقم نه په کال تيريدلو باندې وجوبی زکوة ادا کوی يا نه؟ بينوا توجروا

المستفتي: ګل شهزاده بټ خيله ملاکنډ ايجنسی..... ۲۱۱۱۰۱۱۹۶۹

(بقيه حاشيه) يحتاج اليه وان كان لا يحتاج اليه وهو يساوى مائتى درهم لا يجوز صرف الزكاة ولا يجوز له اخذها، وكذا لو كان له حوانيت او دار غلة تساوى ثلاثة آلاف درهم وغلتها لا تكفى لقوته وقوت عياله يجوز صرف الزكاة اليه فى قول محمد رحمه الله ولو كان له ضيعة تساوى ثلاثة آلاف ولا تخرج مايكفى له ولعياله اختلفوا فيه قال محمد بن مقاتل يجوز له اخذ الزكاة الخ. (فتاوئ عالمگيرية ۱: ۱۸۹ الباب السابع فى المصارف

﴿۱﴾ قال العلامة برهان الدين: الزكاة واجبة على الحر العاقل البالغ المسلم اذا ملك نصابا ملكا تاما وحال عليه الحول.

(هداية على صدر فتح القدير ۲: ۱۱۲ كتاب الزكاة)

الجواب: دا څلور زره روپئ دا راهن په ذمه د مرتهن قرضه ده لهذا په دې کښې به زکوة واجب وی. فی الحال ئې هم ورکولې شی او د ګانړې خلاصولو نه پس ئې هم د ګانړې د ټولې مودې ورکولې شي. ﴿۱﴾ صرح فی رد المحتار والهنديه، وهو الموفق

د قرضې په رقم کښې د زکوة مسئله

سوال: علمائې دين دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه د قرضې په رقم کښې زکوة واجب دې يا نه؟ که واجب وی نو وصولولو نه مخکښې يا روستو ځکه چه کله کله قرضه ورکيږی هم؟ بينوا توجرو

المستفتي: غنی الله تور ډهير صوابی.... ۳۰۱۷۱۱۹۶۹

الجواب: د قرضې په رقم کښې زکوة واجب دې ليکن ادا به هغه وخت واجب وی کوم وخت کښې چه کم نه کم څلويښت روپئ شرعی يعنی دنصاب پنځمه حصه قبض کړې ﴿۲﴾ اوکه ټول قرض ئې په يو ځائې وصول کړو نود ټولو کالونو زکوة به هغه وخت اداکړې شی ﴿۳﴾ او دور کيدلو په صورت

﴿۱﴾ قال العلامة الحصكفى: ولو كان الدين على مقر ملئ...... فوصل الى ملكه لزم زكاة ما مضى. (الدرالمختار على هامش ردالمحتار ۲: ۱۰،۱۱ كتاب الزكاة) وفى الهندية: واما سائر الديون المقربها...... ووسط...... اذا قبض مأتين زكى لما مضى فى رواية الاصل وقوى اذا قبض اربعين زكى لما مضى. (فتاوئ عالمگيرية ۱: ۱۷۵ كتاب الزكاة باب الاول)

﴿۲﴾ قال العلامة الحصكفى: واعلم ان الديون عند الامام ثلاثة قوى ومتوسط وضعيف فتجب زكاتها اذا تم نصابا وحال الحول لكن لا فورا بل عند قبض اربعين درهما من الدين القوى كقرض وبدل مال التجارة فكلما قبض اربعين درهما يلزمه.

(الدرالمختار على هامش ردالمحتار ۲: ۳۸ باب زكاة المال)

﴿۳﴾ قال العلامة الحصكفى: وافتراضها عمرى اى على التراخى وصححه الباقانى وغيره وقيل فورى اى واجب على الفور وعليه الفتوىٰ.

(الدرالمختار على هامش ردالمحتار ۲: ۱۴ كتاب الزكاة)

کښې په هغه باندې زکوة نشته. ﴿۱﴾ وهو الموفق

د جمات فنډ باندې تجارت کول او هغې کښې د زکوة مسئله

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه زید سره د جمات فنډ دې هغه د ضرورت په وخت کښې جمات کښې خرچ کوی اوس دې رقم باندې تجارت کول جائز دې یا نه؟ او د حولانِ حول نه پس په دې زکوة واجب دې یا نه؟ بینوا توجروا

المستفتی: احسان طوروي\مولوی نور احمد ټانک....۲۸۱۲۱۱۹۸۴

الجواب: د چندې ورکونکو یا د هغوی یو اعتماد والا کس په اجازت سره په دې رقم تجارت کول جائز دې. او که چرې دا رقم متولی ته نه وی ورکړې شوې نو دا رقم د چندې ورکولو د ملکیت نه خارج شوې نه دې او د چندې ورکونکو حیثیت ته به کتلې شی که هغوی مالداروی نو ددې مال د نه وقف کیدلو په وجې سره به زکوة د هغوی په ذمه واجب الاداد وی ګنې نه ﴿۲﴾ وهو الموفق

﴿۱﴾ قال الحصکفی: لا زکاة فی مال الضمار وهو مالا یمکن الانتفاع به مع بقاء الملک.
(الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ۲: ۱۰ کتاب الزکاة)

﴿۲﴾ شاه اشرف علی التهانوی ؒ په امداد الفتاوی ۲۱۵۹۵ کتاب الوقف کښې لیکلې دی. چنده د چندې والا د مِلک نه اوځی نه. په دې وجه د دغې خلقو نه اجازت اخستل ضروری دی البته کوم ورکونکی چه مجهول یا مفقود وی د هغوی د حصې د نسبت موافق په بل جمات کښې خرچ کول جائز دی. (سوال: ۷۲۲)

دغه شان ۲۱۵۷۲ (سوال: ۶۹۵ کښې د چندې په باره کښې لیکی: دا وقف نه ده د ورکونکو مملوک ده که چندې والا صراحةً یا دلالةً په انعام ورکولو رضا وی نو صحیح دی ګنې صحیح نه دی. انتهیٰ. پس ددینه معلومه شوه چه د جمات فنډ خرچ کیدلو نه مخکښې وقف عرفی وی شرعی نه وی. په هدایه کښې دی.

قال ابوحنیفة لا یزول ملک الواقف عن الوقف الا ان یحکم به الحاکم او یعلقه بموته فیقول اذا امت فقد وقفت داری علی کذا وقال ابویوسف یزول ملکه بمجرد القول وقال محمد لا یزول حتی یجعل للوقف متولیا ویسلمه الیه، قال ابن الهمام: بعد ذلک القول وبه اخذ مشائخ بخاری. (هدایة مع فتح القدیر ۵: ۴۱۸ کتاب الوقف)

باب زکوٰة السوائم

د ګډو بیزو نصاب او زکوة

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه مونږ څلور رونړه یو دوه واده کړی دی او دوه نا واده کړې، او حال دا چه زمونږ د ټولو مالیت ۱۷۰ ګډې بیزی دی اوس سوال دادې چه آیا په مونږ باندې د اختر قربانی واجب ده؟ او آیا مونږ به د ټولو څاروو زکوة ادا کوو؟ بینوا توجروا

المستفتی: حسن خان متعلم بحر العلوم کوئټه....۱۴ شعبان ۱۴۰۳ھ

الجواب: څلویښت بیزې شرعی نصاب دې او د عارضی تقسیم په وخت تاسو کښې هر یو رور صاحبِ نصاب دې. لهذا تاسو ټولو رونړو باندې زکوة او قربانی واجب ده. ﴿۱﴾ وهو الموفق

د نصاب نه کم ګډو بیزو کښې زکوة نشته

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه د یو سړی شل ګډې بیزې وی. دوه کاله پس د هغې نه شل بچی پیدا شول، اوس چه په دې شلو باندې کال تیر شوې دی نو دیکښې زکوة شته یا نه؟ بینوا توجروا

المستفتی: نامعلوم...۱۱۷۱۱۳ :۱۴ھ

جواب: لا یجب علی هذا الرجل الزکوٰة لعدم کمال النصاب فی الابتداء

﴿۱﴾ وفی الهندیة: فاذا کانت اربعین سائمة وحال علیها الحول ففیها شاة الی مائة وعشرین.
(فتاویٰ عالمگیریه ۱: ۱۷۸ الفصل الرابع فی زکاة الغنم الباب الثانی فی صدقة السوائم)

نعم اذا کانت اربعین عند الابتداء وصارت مائة وثلثین عند حولان الحول فیجب فیه الشاتان ﴿۱﴾. وهو الموفق

د ګډو بیزو د مشترکه نصاب مسئله

سوال: علمائې دین د دې مسئلې باره کښې څه فرمائي چه د یو سړی شل ضآن دی او شل حملان دی لیکن ضآن باندې کال تیر شوې دې او حملان باندې صرف پنځه ورځې تیرې شوې دی نو دیکښې د زکوة څه حکم دې؟ بینوا توجروا

المستفتی: باران خان طالب علم.....۱۹ ربیع الثانی ۱۴۰۲ھ

الجواب: د ګډو بیزو نصاب څلویښت دې کما صرحوا بـهٖ، او په دې صورت کښې نصاب باندې حولانِ حول نه دې شوې نه قصداً نه تبعاً پس دیکښې زکوة نشته بخلاف ما اذا ولدت الاربعون شاة تسعین حملا فی وسط الحول فتجب فیها شاتان لوجود حولان الحول علی الحملان تبعاً ﴿۲﴾ وهو الموفق

د غواګانو او میخو په زکوة باندې د چراګاه (ورشو) د کرائې هیڅ اثر نه پریوځي

سوال: علمائې دین د دې مسئلې باره کښې څه فرمائي چه څناورو غواګانو میخو

﴿۱﴾ وفی الهندیة: لیس فی اقل من اربعین من الغنم السائمة صدقة. فاذا کانت اربعین سائمة وحال علیها الحول ففیها شاة الی مائة وعشرین فاذا زادت واحدة ففیها شاتان الی مائتین. (فتاویٰ عالمگیریه ۱:۱۷۸ الفصل الرابع فی زکاة الغنم الباب الثانی فی الصدقة السوائم)

﴿۲﴾ قال العلامة برهان الدین المرغینانی: لیس فی اقل من اربعین من الغنم السائمة صدقة فاذا کانت اربعین سائمة وحال علیها الحول ففیها شاة الی مائة وعشرین ، فاذا زادت واحدة ففیها شاتان الی مائتین فاذا زادت واحدة ففیها ثلاث..... والضان والمعز سواء لان لفظة الغنم شاملة للکل. (هدایه علی صدر فتح القدیر ۲:۱۳۵ فصل فی الغنم)

وغیره کښې مثلاً چه د سلو نه زیاتې غواګانې او میخې دی. چه د کال په اکثره حصه کښې د دریائې کابل په غاړه او مینځنو ځنګلونو او میدانو نو کښې څرېږي. لیکن دا ځنګل او زمکه په ټهیکه اخستلې شوې دې، سالانه د غواسل روپۍ او د میخې دوه سوه روپۍ ورکوي. آیا په دې ټهیکه شوې زمکه کښې څریدونکو څناورو باندې هم زکوة او صدقه لازم ده؟ بینوا توجروا

المستفتی: حاجی زمان خان سرحد ټیکسټائل ملز نوشهره ۱۴۱۱۰۱۱۹۷۵

الجواب: دا میخې څریدونکې دی په دیکښې باقاعده زکوة واجب دې او ټهیکه دار ته د ددې مخصوص رقم ورکولو سره هیڅ فرق نه پریوځي. (کما فی الدرالمختار، وشرعا المکتفیة بالرعی المباح ذکره الشمنی فی اکثر العام لقصد الدر والنسل (۲:۲۰) ﴿۱﴾. وهو الموفق

د ګډو بیزو په زکوة کښې معیت فی الرعی شرط نه دې.

سوال: علمائې دین د دې مسئلې باره کښې څه فرمائي چه د یو سړی سره څلویښت ګډې بیزې دی چه یو نوکر ئې څروی. او د ددې ګډو څلویښت بچې دی چه بل سړې ئې څروی اوس په هغې باندې کال تیر شوې دې. د بعضې علماؤ موقف دې چه په دې بچو کښې ځان له زکوة نشته دې ځکه چه دیکښې معیت فی الرعی شرط دې، او بعضی علماء فرمائي چه اعتبار ملکیت ته دې. لهذا په دواړو کښې زکوة فرض دې. په دیکښې کوم مذهب مفتی بهِ دې؟ بینوا توجروا

المستفتی: ملنګ غزنوی ۲۰ رجب المرجب ۱۴۰۳ھ

الجواب: زمونږ د امامانو په نزد ځان ځانته یا یو ځائې کښې څریدل برابر دی. ﴿۲﴾ وهو الموفق

﴿۱﴾ (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ۲:۱۶ باب السائمة)

﴿۲﴾ قال الدکتور وهبة الزحیلی: ان یحول علیها حول کامل فی ملک صاحبها بان یمضی علی تملکها عام کامل من بدء الملکیة، ویبقی الملک فیها جمیع الحول، فلو لم یمض الحول فی ملکه، لم تجب علیه الزکاة الخ. الفقه..... (بقیه حاشیه په راروانه صفحه)

په اجاره باندې ورکړې شوو ګډو بیزو کښې د زکوة مسئله

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه یو سړې ګډې بیزې یو مزدور ته درې کالو دپاره ورکړی دې، دې دوران کښې دا ګډې بیزې ډیرې شوې بیا مالک مزدور ته اوویئل چه دا ګډې او بیزې خو زمونږ مینځ کښې نیم په نیمه دی. په دې وجه د تقسیم نه پس به د خپلې خپلې حصې نه زکوة ادا کوو. لیکن مزدور د زکوة ورکولو نه انکار اوکړو چه زکوة هم ته ادا کوه، نو اوس به دا زکوة مزدور ادا کوی یا مالک؟ بینواتوجروا

المستفتی: حاجی ساده ګل بازو خیل ژوب بلوچستان. ۹رمضان ۱۴۰۲ھ

الجواب: دې صورت کښې دا اجاره فاسده ده. دا مزدور نه د ګډو بیزو مالک دې او نه پرې زکوة شته. البته مزدور ته به اجر مثل ملاویږی او صلح دغه شان هم کیدلې شي (ماخوذ از هدایه ﴿۱﴾ شامي ﴿۲﴾) وهو الموفق

(بقیه حاشیه) الاسلامی وادلته ۳: ۱۹۱۶ زکاة الحیوان او الانعام)

قال العلامة ابن عابدین: (قوله بالرعی)...... لو اطلق الکلا علی المنفصل ولقائل منعه بل ظاهر قول المغرب الکلأ هو کل مارعته الدواب من الرطب والیابس یفید اختصاصه بالقائم فی معدنه ولم تکن به سائمة لانه ملکه بالحوز فتدبر قلت لکن فی القاموس الکلأ کجبل العشب رطبه ویابسه فلم یقیده بالمرعیٰ. (ردالمحتار هامش الدرالمختار ۲: ۱۶ باب السائمة)

﴿۱﴾ قال العلامة برهان الدین المرغینانی: ومن دفع الی حائک غزلا لینسجه بالنصف فله اجر مثله وکذا اذا استأجر حمارا یحمل طعاما بقفیز منه فالاجارة فاسدة.
(الهدایة علی صدر فتح القدیر ۸: ۴۹ باب الاجارة الفاسدة)

﴿۲﴾ قال العلامة الحصکفی: ولو دفع غزلا لآخر لینسجه له بنصفه ای بنصف الغزل او استأجر بغلا لیحمل طعامه ببعضه او ثور الیطحن...... فسدت فی الکل، قال ابن عابدین: (قوله فسدت فی الکل) ویجب اجر المثل لا یجاوز به المسمی.
(الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ۵: ۳۹، ۴۰ باب الاجارة الفاسدة)

زکوة کښې د څناور ورکولو په ځائې قیمت ورکول

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه چه یو سړې د څناورو په زکوة کښې یو څناور متعین کړو روستو پکښې څه تاخیر اوشو او اوس د هغې قیمت شپیته روپۍ مقرر شو نوهغه به څه څیز په زکوة کښې ادا کوي؟ بینواتوجروا

المستفتی: فضل الدین متعلم دارالعلوم حقانیه......۱۹۷۸ء/۱۰/۱۳

الجواب: په دې سړې باندې ګډ یا د ګډې قیمت واجب دې. ﴿۱﴾ هغه قیمت چه روستو وی او په دې حکم کښې تغیر نه کیږی. ګویا چه موجوده قیمت شپیته روپۍ به ورکوی. ﴿۲﴾ وهو الموفق

﴿۱﴾ قال العلامة ابن نجیم: ویجوز دفع القیمة فی الزکاة والکفارة وصدقة الفطر والعشر والنذر. (البحر الرائق ۲: ۲۲۱ فصل فی الغنم کتاب الزکاة)

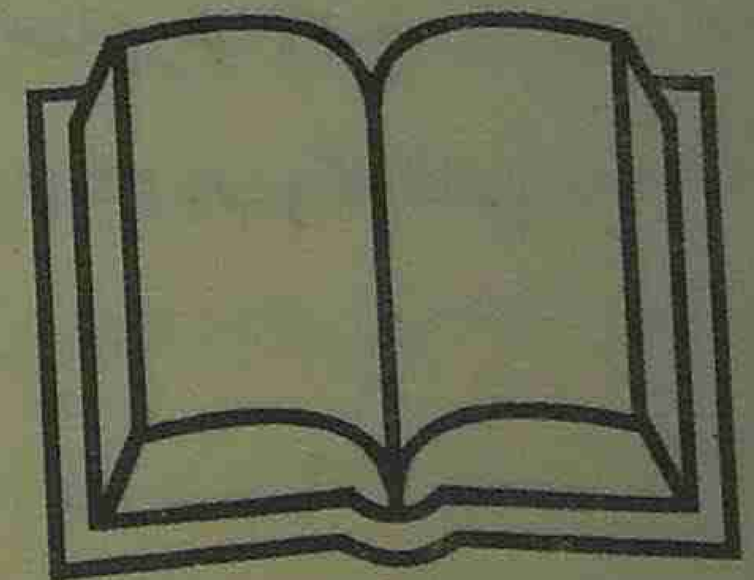
﴿۲﴾ قال الحصکفی: وتعتبر القیمة یوم الوجوب وقالا یوم الاداء وفی السوائم یوم الاداء اجماعاً وهو الاصح، قال ابن عابدین: ای کون المعتبر فی السوائم یوم الاداء اجماعاً وهو الاصح فانه ذکر فی البدائع انه قیل ان المعتبر عنده فیها یوم الوجوب وقیل یوم الاداء وفی المحیط یعتبر یوم الاداء بالاجماع وهو الاصح.
(الدرالمختار مع ردالمحتار ۲: ۲۴ باب زکاة الغنم)

....

فتاوی دیوبند پاکستان المعروف به

فتاوی فریدیه درېم جلد

باب زکوة الزروع والثمار

....

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

....قال الله تعالی....

أَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اَنْفِقُوْا
مِنْ طَيِّبٰتِ مَا كَسَبْتُمْ
وَمِمَّآ اَخْرَجْنَا لَكُمْ مِّنَ الْاَرْضِ ۖ

......(**البقرة**)......

....

باب زكوٰة الزروع والثمار (العشر)

د عشر د وجوب د پاره غنا او نصاب شرط نه دي

سوال: علمائې دين دې مسئلې باره كښې څه فرمائى چه (۱) زمونږ په علاقه كښې درياب بهيږى چه د هغې نه خلقو واړه واړه نهرونه ويستلې دى او په مفت كښې زمكې اوبه كيږى ديكښې عشر دې يا نصفِ عشر؟ (۲) يو سړې انتهائى قرضدار دې او دهغه دومره غله كيږى چه صرف د روزانه خرچې د پاره كافى كيږى آيا د هغه د زمكې په حاصلاتو كښې عشر واجب دې؟ (۳) زمونږ په علاقه كښې د دهقانى رواج دې او دهقان پنځمه حصه اخلى چه په هغې سره د كال گزاره مشكل سره كيږى آيا په دې دهقان باندې هم عشر واجب دې؟ بينو اتوجرو

المستفتى: شير بهادر بر شور سوات..........۲۲۱۹۱۰۱۹۷۵

الجواب: (۱) دداسې زمكې د حاصلاتو نه لسمه حصه وركول واجب كيږى. (درمختار) (۲) د عُشر د وجوب د پاره نه غِنا شرط ده او نه څۀ نصاب، لهذا په دې سړې باندې به عشر واجب وى. (شامي) ﴿۲﴾

﴿۱﴾ قال العلامة الحصكفى: وتجب فى مسقى سماء اى مطر وسيح كنهر. (الدرالمختار على هامش ردالمحتار ۲: ۵۳، ۵۴ باب العشر)

﴿۲﴾ قال العلامة ابن عابدين: (قوله بلا شرط نصاب) وبقاء فيجب فيما دون النصاب بشرط ان يبلغ صاعا وقيل نصفه. (ردالمحتار ۲: ۵۴ مطلب مهم فى حكم اراضى مصر والشام باب العشر)

ومثله فى الهندية: ويجب العشر عند ابى حنيفة رحمه الله تعالىٰ فى كل ما تخرجه الارض. (فتاوىٰ عالمگيريه ۱: ۱۸۶ الباب السادس فى زكاة الزرع والثمار كتاب الزكاة)

(۳) د مفتى بِه قول په بناء به زميندار د خپلې حصې نه عَشر ادا كوى (درمختار) ﴿۱﴾ وهوالموفق

د حنفى مسلك په رڼا كښې په زرعى پيداوار كښې نصاب نه دې مقرر

سوال: علمائې دين دې مسئلې باره كښې څه فرمائى چه د عشر د وجوب د پاره زرعى پيداوار كښې څه مقرر نصاب شته يا نه؟ او آيا خاص مقدار د عشر نه مستثنى دې يا نه؟ دنفى په صورت كښې حديث دبخارى عن ابى سعيد الخدرى چه د ديرشو منونه كمه غله يا كجورو كښې عشر واجب نه دې. دغه شان په روايت د على كښې چه په تركاريانو كښې عشر واجب نه دې.دا توضيح طلب دي؟ بينواتوجروا

المستفتى:نا معلوم.........

الجواب: د امام ابوحنيفه په نزد د عُشر دپاره څه نصاب مقرر نه دې، لعموم قوله تعالىٰ ولعموم الحديث ﴿۲﴾ واما حديث خمسة اوسق فمحمول على حالة التجارة او على ما يأخذه الامام، واما حديث ليس فى الخضراوات صدقة فمعناه اى لا يأخذه العاشر ﴿۳﴾. وهوالموفق

﴿۱﴾ قال العلامة الحصكفى: وفى المزارعة ان كان البذر من رب الارض فعليه ولو من العامل فعليهما بالحصة. (الدرالمختار على هامش ردالمحتار ۲: ۶۱ باب العشر)

﴿۲﴾ قال العلامة الكاسانى: ولابى حنيفة عموم قوله تعالىٰ: يا ايها اللذين امنوا انفقوا من طيبات ما كسبتم ومما اخرجنا لكم من الارض (البقرة: ۲۶۷) وقوله عزوجل: وآتوا حقه يوم حصاده (البقرة ۲۶۷) وقول النبى عليه السلام: ما سقته السماء ففيه العشر وما سقى بغرب اودالية ففيه نصف العشر (اخرجه البخارى فى صحيحه ۳: ۳۴۷ فى الزكاة باب العشر فيما يسقى من ماء السماء عن عبد الله بن عمر مرفوعا بلفظ قريب منه) من غير فصل بين القليل والكثير ولان سبب الوجوب وهى الارض النامية بالخارج لا يوجب التفصيل بين القليل والكثير. (بدائع الصنائع ۲: ۱۸۰ باب العشر شرائط المحلية)

﴿۳﴾ قال المرغينانى: قال ابو حنيفة فى قليل ما اخرجته...... (بقيه حاشيه په راروانه صفحه)

د میوو په عشر کښې د یو کال ذخیره کیدلو شرط معتبر نه دې.

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه بنده په یو کتاب کښې لوستلې دی چه د زمکې په پیداوار کښې داسې څیزونه چه د یو کال پورې نه ذخیره کیږی مثلاً تماټر، پالک ساګ د سیب بعضې قسمونه په دې کښې عشر نشته بلکه څلویښتمه ده. آیا دا صحیح دې؟ بینواتوجروا

المستفتی: فضل الرحمان راولپنډی...... ۲۵۱۸۱۱۹۷۵

(بقیه حاشیه) الارض وكثيره العشر...... ولابى حنيفة قوله عليه السلام ما اخرجت الارض ففيه العشر من غير فصل وتأويل ما روياه زكاة التجارة لانهم كانوا يتبائعون بالاوساق وقيمة الوسق اربعون درهما...... وله ما روينا ومرويهما محمول على صدقة يأخذها العاشر. وقال ابن الهمام: ما اخرجت الارض ففيه العشر اخرج البخارى عنه عليه السلام فيما سقت السماء والعيون او كان عثريا العشر وفيما سقى بالنضح نصف العشر وروى مسلم عنه عليه السلام فيما سقت الانهار والغيم العشر وفيما سقى بالسانية نصف العشر وفيه من الآثار ايضا ما اخرج عبد الرزاق اخبرنا معمر عن سماك بن الفضل عن عمر بن عبد العزيز قال فيما انبتت من قليل وكثير العشر واخرج نحوه عن مجاهد وعن ابراهيم النخعى واخرجه ابن ابى شيبة ايضا عن عمر بن العزيز ومجاهد وعن النخعى وزاد فى حديث النخعى حتى فى كل عشر دستجات بقل دستجة والحاصل انه تعارض عام وخاص فمن يقدم الخاص مطلقا كالشافعى قال بموجب حديث الاوساق ومن يقدم العام او يقول يتعارضان وبطلب الترجيح ان لم يعرف التاريخ وان عرف فالمتأخر ناسخ وان كان العام كقولنا يجب ان يقول بموجب هذا العام هنا لانه لما تعارض مع حديث الاوساق فى الايجاب فيما دون الخمسة الاوسق كان الايجاب اولىٰ للاحتياط فمن تم له المطلوب فى نفس الاصل الخلافى تم له هنا ولو لاخشية الخروج عن الغرض لاظهرنا صحته اى اظهار مستعيناً بالله تعالىٰ واذا كان كذلك فهذا البحث يتم على الصاحبين لا لتزامهما الاصل المذكور وما ذكره المصنف من حمل مرويهما على زكاة التجارة طريقة الجمع بين الحديثين ...... (بقيه حاشيه په راروانه صفحه)

الجواب: د امام ابوحنیفه رحمه الله په نزد دې ټولو سبزیانو کښې لسمه یا شلمه واجب ده. دهغوی په نزد یو کال پورې باقی پاتې کیدل شرط نه دې.

لعموم حديث البخارى اى فيما سقته السماء الحديث ﴿۱﴾ واما الحديث ليس فى الخضراوات صدقة فمحمول على ما يأخذه العامل ﴿۲﴾ وفى الدر المختار: وبلا شرط بقاء وحولان حول. (هامش ردالمحتار ۲:۶۷) ﴿۳﴾. وهو الموفق

پاکستانی زمکې عشری دی خراجی نه دی

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه د پاکستانئ او بالخصوص د پیښور او مردان ابادې شو و زمکو باندې د عُشر د زمکو اطلاق کیږی

(بقيه حاشيه) قيل ولفظ الصدقة يشعر به فان المعروف فى الواجب فيما اخرجت اسم العشر لا الصدقة بخلاف الزكاة.

(فتح القدير مع الهداية ۲: ۱۸۸،۱۸۷ باب زكاة الزروع والثمار)

﴿۱﴾ (الصحيح البخارى ۱: ۲۰۱ باب العشر فيما يسقى من ماء السماء والماء الجارى كتاب الزكاة)

﴿۲﴾ وفى المنهاج: قوله فقال ليس فيها شيئ: قال ابويوسف ومحمد لا عشر فى الخضراوات اى فيما لا يبقىٰ سنة من غير معالجة، وقال ابوحنيفة يجب فيها العشر ونصف العشر وحجته عموم قوله تعالىٰ انفقوا من طيبات ما كسبتم ومما اخرجنا لكم من الارض وعموم حديث الباب الآتى، ويؤيده ما رواه ابن ابى شيبة عن عمر بن عبد العزيز قال فيما انبتت الارض من قليل او كثير العشر، والجواب عن حديث الباب انه على تقدير ثبوته محمول على ما يأخذه العاشر كما فى الهداية.

(منهاج السنن شرح جامع السنن للترمذى ۳: ۱۵۲ باب زكاة الخضراوات)

﴿۳﴾ (الدر المختار على هامش ردالمحتار ۲: ۵۲ باب العشر)

یا د خراجي زمکو په جواب مومطمئن کړي ډېره مهرباني به وي؟ بینوا توجروا

المستفتي: مولوی عبدالرحمان لوند خوړ مردان

الجواب: ددې علاقې باراني زمکې او هغه نهري زمکې چه د هغې نهرونه مسلمانانو جوړ کړي وي د ابلاشک شبهې عشري دی. او هغه نهرونه چه انګریزانو جوړ کړي وي نو په هغې کښې هم د عُشري کېدو حکم صحیح او راجح دې ځکه چه د انګریز حکومت نه مخکښې دا زمکې عُشري وی. او بیا چه انګریزانو کوم نهرونه وغیره جوړ کړي وو. نو دغه انهار وغیره د مسلمانانو په لاسونو علی طریق المن والفئ داخل شوي دی. دا نه چه مسلمانانو په زور او غلبې سره اخستي دی. لهذا دا به خراجی نه وی.

قال العلامة الشامی ۲: ۵۴ والحاصل ان ماء الخراج ما کان للکفرة ید علیه ثم حویناه قهراً وما سواه عشری لعدم ثبوت الید علیه فلم یکن غنیمة ﴿۱﴾. وهو الموفق

د وقف زمکې د عُشر مسئله

سوال: علمائې دين دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه د وقف شوې زمکې په پیداوار کښې عُشر شته یا نه؟ بینوا توجروا

المستفتي: لعل محمد بلوچستان.....۲۲\ محرم ۱۴۰۳ھ

الجواب: د وقف شوې زمکې د پیداوارنه به عُشرورکولې کیږی ﴿۲﴾ وهو الموفق

﴿۱﴾ (ردالمحتار هامش الدرالمختار ۲: ۵۷ باب العشر)

﴿۲﴾ قال العلامة الحصکفی: ویجب مع الدین وفی ارض صغیر ومجنون ومکاتب ومأذون ووقف، قال العلامة ابن عابدین: (قوله ووقف) افاد ان ملک الارض لیس بشرط لوجوب العشر وانما الشرط ملک الخارج لانه یجب فی الخارج لافی الارض فکان ملکه لها وعدمه سواء. (الدرالمختارمع هامش ردالمحتار ۲: ۵۴ باب العشر)

ائمه مساجد ته په ورکړې شوې سیرئ کښې عُشر واجب دې

سوال: علمائې دين دې مسئلې باره کښې څه فرمائې چه د جمات امامانو ته قوم کومه سیری ورکړې وی د هغې په پیداوار کښې عُشرشته یانه؟ بینوا توجروا

المستفتي: محمد ابراهیم کنډ و بالا تیمرګره ډیر....۲۷\۳\۱۹۸۹

الجواب: کومه سیری (زمکه) چه د جمات امامانو ته ورکړې شوې دی نو امامان د هغې مالکان دې د هغې د پیداوارنه باقاعده عُشرورکول ضروری دی ﴿۱﴾ اودا زمکه نه وقف ده او نه عاریت بلکه د عُمرئ پشان ده. وهو الموفق

د رهن شوې زمکې عُشر آو د رهن په پیسو کښې د زکوة مسئله

سوال: علمائې دين دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه زمونږ په علاقه کښې خلق زمکې ګانړا کوی. نو ددې ګانړا شوې زمکې د آمدنئ عُشر به راهن ادا کوی او که مرتهن او آیا د رهن نفع مرتهن دپاره جائز ده یا نه؟ او هغه روپئ چه د مرهونې (ګانړا شوې څیز) په عوض کښې اخستلې شوې دی د هغې زکوة به راهن ادا کوی که مرتهن؟ بینوا توجروا

المستفتي: غلام حسن شاه....۲۱\۹\۱۹۷۷

جواب: عُشرپه مرتهن باندې دې. لانه مالك الغلة ﴿۲﴾ او د پیسو رهن کړې شوو زکوة هم په ده واجب دې. لانه دین قوي ﴿۳﴾ او د مرهونې نه انتفاع اخستل

﴿۱﴾ قال العلامة ابن نجیم: وکذا ملک الارض لیس بشرط للوجوب لوجوبه فی الارض الموقوفة. (البحر الرائق ۲: ۲۳۷ باب العشر)

﴿۲﴾ وفی الهندیه: اذا کان الرهن ارضا فاذن له فی زرعها او شجرا او کرما فاباح له ثمارها او بهیمة فاباح له شرب البانها فالحیلة فیه ان یبیح له ذلک علی انه متی نهاه عن ذلک فهو ماذون له فی ذلک اذنا مستأنفا کذا فی خزانة المفتیین.

(فتاویٰ عالمگیریه ۵: ۴۶۷ تصرف الراهن والمرتهن فی المرهون)

﴿۳﴾ قال العلامة الحصکفی: واعلم ان الدیون عند الامام ...... (بقیه حاشیه په راروانه صفحه)

مکروه تحریمی دی که معروف وی او که مشروط(شامي)﴿۱﴾ وهو الموفق

په باغونو کښې د عُشر مسئله او د امام ابو یوسف د قول تشریح

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه زمونږ د علاقه په ژورو زمکو کښې د سیب انار، انګور او خرمانووغیره، باغونه دی. او په بعضې زمکو باندې آلوګان کرلې کیږی نو مذکوره میوې او آلوګان د منتفع کیدلو نه پس او پخیدلو نه مخکښې خرخولې شی. په دومره ګران قیمت باندې خرخولې کیږی مثلاً چه یو باغ ئې په لس زره باندې واخستلو نو مشتری ته پکښې پنځه سوه نه واخله تر اته سوه پورې ګټه پاتې کیږی. اوس یو عالم فتوی ورکړې چه عُشر په مشتری باندې دې چه د هغې په وجه اصل مالکانو عُشر ورکول پریخودې دی او مشتری وائی چه واه واه حضرت صاحب: جیب دې بائع ډک کړې او څه دې د رأس المال او نفع ددواړو نه عشر ادا کړم؟ ګزارش دادې چه انجناب په علمی ژور والی سره د زمانې بدلیدل مخې ته کیږدئ او راهنمائی اوکړی. دغه شان په امداد الفتاوٰی ج۱ص ۵۰ کښې ئې دامام ابو یوسف مذهب ته اعدل وئیلې دی ددې مطلب دادې چه عشر په دواړو باندې دې لیکن دابویوسف د مذهب تشریح ناقل غلطه کړې ده لهٰذا د مولانا موصوف د فتوی وضاحت اوکړئ؟بینواتوجروا

المستفتي: مولانا نور محمد وانا جنوبی وزیرستان. جمادی الثانی ۱۳۸۹ھ

الجواب: په صورت مسئوله کښې عُشر په بائع دې.

لما فی الدر المختار: ولو باع الزرع ان قبل ادراکه فالعشر علی المشتری ولو بعده فعلی البائع انتهیٰ وفی ردالمحتار ۲: ۷۴

(بقیه حاشیه) ثلاثة قوی ومتوسط وضعیف فتجب زکاتها اذا تم نصابا وحال الحول لکن لا فورا بل عند قبض اربعین درهما من الدین القوی کقرض وبدل مال تجارة. (الدر المختار علی هامش ردالمحتار ۲: ۳۸ باب زکاة المال)

﴿۱﴾ قال العلامة ابن عابدین: والغالب من احوال الناس انهم انما یریدون عند الدفع ...اع ولو لاه لما اعطاه الدراهم وهذا بمنزلة الشرط لان المعروف کالمشروط وهو مما ...المنع. (ردالمحتار هامش الدر المختار ۵: ۳۴۳ کتاب الرهن)

وعند ابی یوسف عشر قیمة الفصل علی البائع والباقی علی المشتری﴿۱﴾

یعنی د اخستلو وخت کښې به دا معلوم کړیشی چه دې وخت کښې ئې څه قیمت دې او د لو (پریکولو) په وخت کښې ئې څومره قیمت دې. مثلاً د اخستلو وخت کښې یو زر (۱۰۰۰) روپئ او د لو په وخت کښې ۳۰۰۰ روپئ دی. نو د زرو روپو عُشر به بائع ادا کوی او د دوه زرو به مشتری ادا کوی. وهو الموفق

د عشر باره کښې د امام ابو یوسف په قول باندې دویم تپوس

سوال: جناب مفتی جامعه حقانیه اکوړه خټک!

السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته! د عُشر په باره کښې رالیږلې شوې فتوې ملاؤ شوه، جزاکم الله. د لاندینو څو جزئیاتو باره کښې راهنمائی اوکړئ اجر دارین حاصل کړئ؟

(۱) وقت الوجوب متی هو فعند ابی حنیفة عند ظهور الثمرة وعند ابی یوسف وقت الادراک وعند محمد وقت القضیة وعنده یجب عشر ما اکل او اطعم. (فتح القدیر ۲: ۴). (۲) وفی البحر ان استهلکه غیر المالک اخذ الضمان منه وادی عشره. (بحر الرائق ۲: ۲۳۷). (۳) لوغصب ارضاً عشریة فزرعها ان نقصتها الزراعة کان العشر علی صاحب الارض لانه یأخذ ضمان نقصانها فیکون بمنزلة نمائها عند ابی حنیفة. (فتح ۲: ۸).

(۴) اما طریق ابی حنیفة فهو ان الواجب اداء جزء من النصاب من حیث المعنی وهو المالیة واداء القیمة مثل اداء الجزء من النصاب من حیث الزمان (بدائع الصنائع ۲: ۲۶)

یا د دوې چه د ا د بدائع جزئیه د زکوة سره خاص نه ده د عُشر هم د ا حکم دې لکه چه د هدایه په دفع القیم کښې په دې تصریح ده دغه شان په بدائع ۲: ۶۳ باندې تصریح ده ﴿۵﴾ فقهی قاعده: للبدل حکم مبدل منه

د پورتنو جزئیاتونه واضحه شوه چه د عُشر د وجوب سبب د بائع په حق کښې متحقق شو برابره خبره چه بیع قبل الادراک وی او که بعد الادراک وی.

﴿۱﴾ (الدر المختار مع ردالمحتار ۲: ۶۰ باب العشر)

خصوصاً که جزئیه نمبر ۴ چه هغې کښې ئې قیمت ته معنًى ما خرج وئیلې دی. اوس د بائع دبرى الذمه کیدلو د وه صورتونه دی (۱) اذا ما وجب اوکړی (۲) چه محل د وجوب د عشر عند البائع فوت شی. هم داثانی وجه ده چه مسئله بیع القصیل قبل الادراك ثم ترکه باذن البائع الى وقت الادراك، کښې ئې بائع د عشر نه برى کړې دې چه دې صورت کښې محل د وجوب د عشر بدل شو او چه کله محل فوت شو نو ما وجب هم ساقط شو.

ففى العناية: فان قيل ينبغى ان يجب العشر فى التبن لانه كان واجباً وقت كون الزرع قصيلا والتبن هو القصيل ذاتاً الا انه زادت فيه اليبوسة وبها لا يتغير الواجب، اجيب: بانه لا يجب العشر فى التبن لان العشر كان واجباً قبل ادراک الزرع فى الساق حتى لو قصله وجب العشرفى القصيل فاذا ادرک تحول من الساق الى الحب كما تحول الخراج من المكنة عند التعطيل الى الخارج. (عناية على هامش فتح القدير ۲: ۵)

دعنایه دسوال اوجواب نه دمسئله دقصیل اصل مذهب ابوحنیفه سره د خاص کیدلو په وجه صفا ظاهره شوه. اوداهم معلومه شوه چه تبدل د ذات د محل عشر سره عشرساقطیږی، په تبدل د وصف سره نه. اومسئله شما زمین کښې د ذاتِ عشر (چه هغه سبب دې مثلاً) نه دې بدل شوې. بلکه صفت بدل شو چه د کچه کیدلو نه پخیدلو طرفته هر سبب منتقل شو. دغه شان علامه شامی د مدار تحول، عشر من ذمة الى ذمة دپاره ضرور واضح اصل ساتلې دې.

قوله: والعشر على الموجر عنده وقالا على المستاجر الخ، آگے لکھتا ہے: فان امكن اخذ الاجرة كاملة يفتى بقول الامام والا بقولهما لما يلزم عليه من الضرر الواضح الذى لا يقول به احد، (ردالمحتار ۲: ۶۰)

هم دا مدار د تحول مولانا اشرف علی تهانوی رحمة الله عليه په امداد الفتاوی جلد دویم کښې زیات واضح کړې دې. اوس به مسئله مذکوره کښې د الزام د ضرر على المشترى په وجې سره که د ابو یوسف په مذهب باندې فتوی ورکړیشی نو څه حرج به وی یا نه؟ بینوا توجروا

المستفتى: مولانا نورمحمد جامع مسجد وانا جنوبی وزیرستان

الجواب: واضحه دې وی چه دلته دوه ځان ځانته مسئلې دی اول دا چه د عشر وجوب څه وخت کیږي؟ نو په دې کښې زمونږ امامان مختلف دی.

فليراجع الى ردالمحتار ۲: ۷۲ ﴿۱﴾ والبدائع ۲: ۶۳ ﴿۲﴾ وفتح القدير ۲: ۴ ﴿۳﴾،

او دویم دا چه عشر په بائع دې که په مشترى باندې؟ نودا هم مختلف فیهاده.

قاله فى البدائع ۲: ۵۷، ولو باع الارض العشرية وفيها زرع قد ادرک مع زرعها او باع الزرع خاصة فعشره على البائع لانه باعه بعد وجوب العشر وتقرره بالادراک (هو وقت الوجوب عند ابى حنيفة) ولو باعها والزرع بقل فان قصله المشترى للحال فعشره على البائع ايضاً لتقرر الوجوب فى البقل بالقصل وان تركه حتى ادرک فعشره على المشترى فى قول ابى حنيفة ومحمد لتحول الوجوب من الساق الى الحب، وروى عن ابى يوسف انه قال عشر قدر البقل على البائع وعشر الزيادة

﴿۱﴾ قال العلامة ابن عابدين: (قوله ويؤخذ العشر) قال فى الجوهرة واختلفوا فى وقت العشر فى الثمار والزرع فقال ابو حنيفة وزفر يجب عند ظهور الثمرة ...... وقال ابويوسف عند استحقاق الحصاد وقال محمد اذا حصدت وصارت فى الجرين.

(ردالمحتارهامش الدرالمختار ۲: ۵۸ باب العشر)

﴿۲﴾ قال العلامة الكاسانى: واما وقت الوجوب فوقته وقت خروج الزرع وظهور الثمر عند ابى حنيفة وعند ابى يوسف وقت الادراک وعند محمد وقت التنقية والجذاذ فانه قال اذا كان الثمر قد حصد فى الحظيرة وذرى البر، وكان خمسة اوسق ثم ذهب بعضه كان فى الذى بقى منه العشر فهذا يدل على ان وقت الوجوب عنده هو وقت التصفية فى الزرع ووقت الجذاذ فى الثمر. (بدائع الصنائع ۲: ۱۸۶ فصل واما وقت الوجوب كتاب الزكاة)

﴿۳﴾ قال العلامة ابن الهمام: فعند ابى حنيفة عند ظهور الثمرة فلا يكون تعجيلا وعند ابى يوسف وقت الادراک وعند محمد عند تصفية وحصوله فى الحظيرة.

(فتح القدير ۲: ۱۸۹ باب زكاة الزروع والثمار)

علی المشتری وکذلک حکم الثمار علی هذا التفصیل ﴿۱﴾،
لهذا په صورت مسئوله کښې د طرفینو په قول باندې فتوی ورکول او یا د
شیخ ابو یوسف په قول فتوی ورکول په یو قول هم زمونږ اعتراض
نشته.باقی ستا حوالې چه دی نو داولنۍ حوالې خو د صورت مسئله سره
هیڅ تعلق نشته. دا ځان ځانته مسئلې دی اود دویم،دریم،څلورم او پنځم
جواب دا دې چه د صریح جزئیه با وجود استنباط کول بې قاعدې خبره ده.
وهوالموفق

په عُشر کښې د وجوب د وخت قیمت معتبر دې

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائې چه د یو سړی لس منه د
زکوۃ چنړه د. د عُشر ادا کولو نه مخکښې ئې د ګرانۍ په وجه د ټولې چنړې
سودا اوکړه مثلاً په جنوری ۱۹۷۵ کښې ئې ۸۰ روپۍ فی من په حساب سره
ټوله چنړه خرڅه کړه. او عشر ئې ادا نکړو تر دې چه د مئ په میاشت کښې د
چنړې قیمت ۴۰ روپۍ فی من شو. اوس که صاحبِ نصاب د اولنی قیمت
وخت کښې عشر ورکولو نو فقیر ته زیاته فائده وه،اوس که د دویم قیمت په
حساب سره عشر ورکوی نو د مخکښې په شان فائده فقیر ته نشته اوس مسئله
داده چه د شریعت په رڼا کښې دواړو قیمتونو کښې کوم یو قیمت په زکوۃ
کښې ورکول معتبر دې؟ بینوا توجرا

المستفتی: نامعلوم....۸ جون۱۹۷۵

الجواب: په دې سړی ضروری ده چه یو من چنړا وزکړی اویا دې د وجوب د
زمانې د نرخ اعتبار اوکړی.(کما فی الدرالمختار وتعتبر القیمة یوم الوجوب
(هامش رد المحتار ۲:۳۰) ﴿۲﴾ وبمعناه فی سائر الفتاوٰی ﴿۳﴾ وهوالموفق

﴿۱﴾ (بدائع الصنائع ۲:۱۷۵ فصل فی الخراج والعشر کتاب الزکاة)
﴿۲﴾ (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ۲:۲۴ باب زکاة الغنم)
﴿۳﴾ وفی الهندیة: وان ادی القیمة تعتبر قیمتها یوم الوجوب.
(فتاویٰ عالمگیریه ۱:۱۸۰ الفصل الثانی فی العروض)

په عُشر کښې د جنس د قیمت ورکولو په صورت کښې مقامی نرخ معتبر دې سرکاری نه

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائې چه په ملاکنډ ډویژن
کښې حکومت اوس اوس عُشری نظام ختم کړې دې اوس بعضې خلق د
جنس په صورت کښې ادائیګی کوی او بعضې د قیمت په صورت کښې
لیکن د قیمت په صورت کښې علماء مختلف شوې دی. بعضې وائی چه
سرکاری نرخ معتبر دې. ځکه په دا نرخ (همیشه) دې،او بعضې وائی چه د
هرغټ کلی په دکانونو کښې چه کوم نرخ مقرر وی د هغې په حساب ئې
ورکوئ. ځکه چه د عرفی نرخ دې. اوس مطلوب دادی چه په سرکاری او
عرفی نرخ کښې کوم یو معتبر د ې. دغه شان د جنس او قیمت په ادائیګئ
کښې کوم څیز معتبر دې؟ بینوا توجروا

المستفتی: مولانا عبیدالله چترالي(شهید)

الجواب: په صورت مسئوله کښې بهتره داده چه جنس ورکړیشی اود قیمت
ورکولو په صورت کښې به مقامی نرخ معتبر وی سرکاری نۀ،

لان تسعیر الحاکم غیر معتبر ولذا قالوا ان الحاکم لا یسعر وانهم قالوا: ویقوم فی البلد الذی المال فیه ولو فی مفازة ففی اقرب الامصار الیه (هامش الرد ۲:۳۵)﴿۱﴾. وهوالموفق

د عُشری زمکې نه د خراج اخستلو په صورت کښې ذمه نه فارغه کیږی.

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه حکومت خلقونه خراج
وصول کوی که زمکه خراجی وی او که عُشري؟ او حکومت هم د مسلمانانو
دې،نو آیا عُشر اداکول نه دی پکار؟ بینوا توجروا

المستفتی: لعل مرجان کوهاټ....۹۱۸۱۱۹۷۴

﴿۱﴾ (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ۲:۲۴ باب زکاة الغنم)

الجواب: د عُشر زمکې د پیداوار نه عُشر ورکول ضروری دی د خراج ورکولو سره ذمه نه فارغه کیږی.(کما فی رد المحتار ۳:۳۲۵ وکذا لوکانت عشریة لایؤخذ منها خراج ﴿۱﴾ قلت فالاجتماع جهل وظلم، وهوالموفق

د خور حصه زمکه باندې غاصب رور خور ته عُشر ورکولې شي

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه کومې خورته د پلار په جائیداد کښې د میراث حصه نه وی ورکړې شوې او زمونږ ځائې کښې د پخوا نه ښځو (زنانو) ته میراث نه ورکولې کیږی نو له به ټوله زمکه د رونړو سره وی نو دې صورت کښې دا رونړه ددې زمکې عُشر خپلې غریبې خور ته ورکولې شی یا نه؟ بینواتوجروا

المستفتی: عبدالله کیملپوری......۳۱۷۱۱۹۷۵

الجواب: دا پیدا وار درور (غاصب) مملوک دې. ﴿۲﴾ لهذا دا رور خپلې خور ته عُشر ورکولې شی.﴿۳﴾ وهوالموفق

﴿۱﴾ (ردالمحتار هامش الدرالمختار ۳:۲۸۹ باب العشر والخراج والجزیة کتاب الجهاد)

﴿۲﴾ قال الشیخ محمد امین (قوله والا فالخارج للزارع الخ) ای ان لم یکن عرف فی دفعها مزارعة ولا فی قسم حصة معلومة یکون الزارع غاصباً فیکون الخارج له وقوله وعلیه اجر مثل الارض مشکل ولا تفیده النقول المارة لانها حینئذ لیست مما اعد للاستغلال حتی یجب علیه الاجر بل الواجب علیه نقصانها الخ.

(ردالمحتار هامش الدرالمختار ۵:۱۳۷ مطلب زرع فی ارض الغیر یعتبر عرف القریة)

﴿۳﴾ قال العلامة ابن عابدین: (قوله ولاالی من بینهما ولاد) وقید بالولاد لجوازه لبقیة الاقارب کالاخوة والاعمام والاخوال الفقراء بل هم اولی لانه صلة وصدقة.

(ردالمحتار ۲:۶۹ باب المصرف)

افغان مجاهدین عُشر اخستلې شي

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه افغان مجاهدین د افغانستان د زمکې عُشر په زُور یارضا اخستلې شي؟ او دا جائز دی یا نه؟ بینواتوجروا

المستفتی: عبد الله مجاهد فاضل حقانیه...۲۸ جمادی الثانی ۱۴۰۴ھ

الجواب: جاز اخذ العشور للمجاهدین بشرط صرفها فی المصارف الشرعیة والوجه فیه انهم لیسوا بالادنی عن البغاة﴿۱﴾ وهوالموفق

په شرابو تماکو. افیمو او بنګو کښې د عُشر مسئله

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه آیا حرام څیزونه مثلاً شراب، تماکوانو، آفیمو، او بنګو کښې عُشر واجب دې یا نه؟ که واجب دې نو دهغې د جنس به ورکوی یا د قیمت نه؟ بینواتوجروا

المستفتی: محمد غنی سنګولئې دیر....۱۹۱۷۱۱۹۷۹

الجواب: په شرابو کښې عُشر واجب نه دې په تماکوانو او افیمو کښې واجب دې.﴿۲﴾

﴿۱﴾ قال الحصکفی: اخذ البغاة والسلاطین الجائرة زکاة الاموال الظاهرة کالسوائم والعشر والخراج لا اعادة علی اربابها ان صرف المأخوذ فی محله الآتی ذکره والایصرف فیه فعلیهم فیما بینهم وبین الله.

(الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ۲:۲۶ قبیل مطلب فی مالو صادر السلطان رجلاً الخ)

﴿۲﴾ وفی الهندیة: ویجب العشر عند ابی حنیفة رحمه الله تعالیٰ فی کل ما تخرجه الارض من الحنطة والشعیر والدخن والارز واصناف الحبوب والبقول والریاحین والاوراد والرطاب وقصب السکر والذریرة والبطیخ والقثاء والخیار والباذنجان والعصفر واشباه ذلک مماله ثمرة باقیة او غیر باقیة قل او کثر. (فتاویٰ عالمگیریه ۱:۱۸۶ الباب السادس فی زکاة الزرع والثمار)

که جنس ورکوی او که قیمت ﴿۱﴾ د تماکو کرل مطلقاً جائز دی. ﴿۲﴾ اود افیمو کرل د دوایئ دپاره جائز دي. ﴿۳﴾ وهوالموفق

د غیر مملوک ځنګلاتو د آمدنۍ او د عُشر او زکوة مسئله

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه زمونږ علاقه کښې د ځنګلاتو د قیمت څلور اخماسه د علاقې خلقوته ورکولې کیږی. او یو خُمس حکومت اخلی آیا دا یو خُمس د عشر او زکوة قائم مقام دې او که نه ددینه علاوه به عُشر اداکولې شی. دغسې ټهیکه دار نهه روپئ فی فټ دغه علاقائی خلقو ته ورکوی نو آیا عُشر د ټهیکدار په ذمه واجب دې یا په علاقائی خلقو باندې؟ بینوا توجروا

المستفتی: حاجی عنایت الرحمان واشنګ آلائی.....۹رمضان ۱۴۰۲

الجواب: (۱) دمُباح اوغیرمملوک زمکې په قدرتی ونو کښې عُشرواجب نه دې. البته دهغې دقیمت نه به د حولانِ حول نه پس باقاعده زکوة ورکولې کیږی.

یدل علی الحکم الاول ما فی تنقیح الفتاویٰ ۱:۱۰ وفی محیط السرخسی کل شیئ یتبع الارض فی البیع بغیر شرط فلا عشر فیه لانه بمنزلة اجزاء الارض، وکل شیئ لا یتبع الارض الا بشرط ففیه العشر کالحبوب والثمر﴿۴﴾ وفی الخانیة ولا یجب العشرفی القنب والصنوبر والقصب

﴿۱﴾ قال الحصکفی: وجاز دفع القیمة فی زکاة وعشر وخراج وفطرة ونذر و کفارة. (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ۲:۲۴ باب زکاة الغنم)

﴿۲﴾ قال ابن عابدین: فانه لم یثبت اسکاره ولاتفتیره ولا اضراره بل ثبت له منافع فهو داخل تحت قاعدة الاصل فی الاشیاء الاباحة. (ردالمحتار هامش الدرالمختار ۵:۳۲۶ کتاب الاشربة)

﴿۳﴾ وفی الشامیة: (قوله ویحرم اکل البنج والحشیشة والافیون) وهو صریح فی حرمة البنج والافیون لا للدواء وفی البزازیة والتعلیل ینادی بحرمته لا للدواء. (فتاویٰ شامیه هامش الدر ۵:۳۲۵ کتاب الاشربة)

﴿۴﴾ (تنقیح الفتاویٰ الحامدیه ۱:۱۰ باب الزکاة والعشر)

الفارسی ......ولو جعل ارضه مشجرة او مقصبة یقطعها ویبیعها فی کل سنة کان فیه العشر (هامش الهندیه ۱:۲۱۶)﴿۱﴾.

(۲) دا زمکه مباح او غیرمملوک ده او دا ونې قدرتی دی. لهذا ددې مالک شرعی کټ کونکې یعنی مزدوردې، خرڅونکې او ټهیکدارنه دې دا صرف قانونی امور دی. ﴿۲﴾ وهوالموفق

د مملوک او غیر مملوک غرونو په چلغوزو کښې د عُشر حکم

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه زمونږ په علاقه کښې لوئې لوئې غرونه دی چه په هغې باندې چلغوزی هم دی. دا غرونه د چا مملوک کیدلې شی یا نه؟ اودا د غرونو تقسیم په خسنړی سره (قرعه اندازي) صحیح کیدلې شی یا نه؟ دغه شان د چلغوزو دا میوه خرڅول جائز دی یا نه؟ که جائز وی نو زکوة او عُشر به د چا په ذمه واجب وی په بائع یا مشتري؟ بینوا توجروا

المستفتی: سید احمد جدرانی ۱۷\۱۲\۱۹۸۵

الجواب: غرونه په دوه قسمه وی مملوک او غیر مملو ک اودا تعین مقامی خلق کولې شی. نودمملوک غرونو اومیوې به هم مملوک وي، دهغې اخستل خرڅول صحیح دی اود قواعدوپه لحاظ سره دغې ونوکښې عشر واجب نه دې. البته په میوو کښې واجب دې. ﴿۳﴾ اوچه کله په میوو کښې اخستل خرڅول

﴿۱﴾ (فتاویٰ قاضی خان علی هامش الهندیه ۱:۲۷۶ فصل فی العشر کتاب الزکاة)

﴿۲﴾ قال العلامة ابن الهمام: ولا تجوز الشرکة فی الاحتطاب والاصطیاد وکذا الاحتشاش والتکدی وسؤال الناس وما اصطاده کل واحد منهما او احتطبه او اصابه من التکدی فهو له دون صاحبه وعلی هذا الاشتراک فی کل مباح کاخذ الحطب والثمار من الجبال کالجوز والتین والفستق وغیرها الخ. (فتح القدیر ۵:۴۰۹ فصل فی الشرکة الفاسدة)

﴿۳﴾ قال العلامة برهان الدین: وما یوجد فی الجبال من العسل والثمار ففیه العشر. (هدایة علی صدر فتح القدیر ۲:۱۹۳ باب زکاة الزروع والثمار)

په بائع واجب وی ځکه چې عُشر به په مشتری واجب وی ځکه چې دپوخوالی نه مخکښې شوی دی. عُشر به په مشتری واجب وی ځکه چې دپوخوالی نه مخکښې شوی دی. ممملوک واجب دي﴿۱﴾ اود غیر مملوک غرونو میوې او ونې به دهغه کس مملوک وی چا چه هغه پریکړې او حاصل کړی وی. کما هو الاصل فی المباحات ﴿۲﴾ او عُشر صرف په میوو کښې خالص په هغه چا واجب کیږی چه ځوک قابض وی که هغه بائع وی او که مشتری (ماخوذ از تنقیح الفتاویٰ ۱:۱۰ وشرح التنویر باب العشر) ﴿۳﴾ وهوالموفق

په غرائزه میوو کښې عُشر نشته

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه غرائزه علاقو کښې ګهنګور (میوه) پیدا کیږي، دا قدرتی پیدا واردې. دیته نه څوک اوبه ورکوی او نه ئې څوک حفاظت کوی لیکن خلق ئې دغرونونه راوړی او په غنمو یا پیسو باندې ئې خرڅوي، نودیکښې (ګنګور میوې کښې) عشرشته یانه؟ بینوا توجروا

المسفتی: نا معلوم.... ۹۱۶۱۱۹۷۵

الجواب: حکومت ددې حفاظت نه کوي، لهذا دیکښې به عُشر واجب نه وی. کما فی الدرالمختار ویجب العشر فی ثمرة جبل او مفازة ان حماه الامام لانه مال مقصود لا ان لم یحمه لانه کالصید (هامش ردالمحتار ۲:۶۲)﴿۴﴾. وهوالموفق

﴿۱﴾ قال العلامة الحصکفی: ولوباع الزرع ان قبل ادراکه فالعشر علی المشتری ولو بعده فعلی البائع. (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ۲:۶۰ باب العشر)

﴿۲﴾ قال ابوالبرکات عبد الله بن احمد النسفی: ولا تصح شرکة فی احتطاب واصطیاد واستقاء والکسب للعامل وعلیه اجر مثل ما للاخر الخ.
(کنز الدقائق علی هامش بحر الرائق ۵:۱۸۴ فصل فی الشرکة الفاسدة)

﴿۳﴾ قال العلامة ابن عابدین: وفی محیط السرخسی کل شیئ یتبع الارض فی البیع بغیر شرط فلاعشر فیه لانه بمنزلة اجزاء الارض وکل شیئ لا یتبع الارض الابشرط ففیه العشر کالحبوب والثمر. (تنقیح الفتاویٰ الحامدیة ۱:۱۰ باب الزکاة والعشر)

﴿۴﴾ (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ۲:۵۳ باب العشر)

په قاشقاشو. او افیمو او ډوډه کښې د عُشر مسئله

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه عُشرصرف د قاشقاشو په تخم کښې واجب دې یاصرف په افیمو کښې او یا صرف په ډوډه کښې اوکه نه په درې واړو کښې یا دوو کښې وضاحت اوکړئ او خبر کړئ؟ بینوا توجروا

المستفتی: محمد نسیم قریشی ناوګئی چمله سوات...... ۲۲۱۷۱۱۹۷۴

الجواب: قاشقاش او افیم دواړو مقصود وی نو په دیکښې به عُشر واجب وي، په خلاف د ډوډې او تنه کښې.

یدل علیه ما فی البدائع ۲:۵۸ ومنها ان یکون الخارج من الارض مما یقصد بزراعة نماء الارض وتستغل الارض به عادة فلا عشر فی الحطب......ویجب فی قصب السکر وقصب الزریرة لانه یطلب بهما نماء الارض فوجد شرط الوجوب فیجب هذا ولم اجده صریحاً ﴿۱﴾. وهوالموفق

د افیمو عُشر د پخیدلو نه پس د زمکې په مالک باندې دې

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائې چه زمونږ په مُلک کښې د افیمو فصل کرلې کیږي، چه کله دا پاخه شی نو زمیندار ئې په چا خرڅوی نو ددې صورت کښې به د زمکې مالك عُشر ورکوی یا مشتري؟ بینواتوجروا

المستفتی: سعید اکبر ګدون صوابی:...... ۱۷رمضان۱۴۰۳ھ

الجواب: که دا اخستل او خرڅول د پخیدلو نه پس شوې وی نو عُشرد زمکې په مالک باندې واجب وی. (کما فی شرح التنویر علی هامش ردالمختار ۲:۳۳۳ باب العشر ولوباع الزرع ان قبل ادراکه فالعشر علی المشتری ولو بعده فعلی البائع ﴿۲﴾ وهوالموفق

﴿۱﴾ (بدائع الصنائع ۲:۱۷۸ فصل واما شرائط المحلیة فانواع کتاب الزکاة)

﴿۲﴾ (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ۲:۶۰ باب العشر)

د غرانزو وونو په میوو کښې د عشر حکم

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه یو سړې بل کس سره په غرانزو ونو کښې شریک کړی چه څومره میوه ته ددې ونو نه جمع کړې نو نیمه ستا نیمه زما. اوس به د هغې عُشر په مالک باندې واجب وی یا په مزدور باندې؟ بینوا توجروا

المستفتی: مولوی هستی خان برمل شمالی وزیرستان ۱۴ رمضان ۱۴۰۵ھ

الجواب: که دا ونه ددې امر کونکی ملکیت وی نو دا اجاره د قفیز الطحان، د قبیلې نه ده او نا جائز ده. البته د بلخ علماء په بعضې صورتونو کښې د جواز فتوی ورکوی. ﴿۱﴾ پس په دې صورت کښې د ټولو میوو عُشرد ونو په مالک باندې دې. اوکه دا ونې مباح وی نو عشر په دې حاصل کونکی باندې دې، ځکه چه دې ئې مالک دې. ﴿۲﴾ وهو الموفق

﴿۱﴾ وفی الهندیه: وهذا بخلاف ما لو اشتر کافی الاحتطاب فاحتطب احدهما و جمعه الآخر فانه یجب الاجر بالغا مابلغ عند محمد رحمه الله تعالیٰ کذا فی الکافی...... دفع غزلا الی حائک لینسجه بالنصف فالثوب لصاحب الغزل ومشائخ بلخ جوزوا هذه الاجارة لمکان الضرورة والتعامل والصحیح جواب الکتاب لانه فی معنی قفیز الطحان وللحائک اجر مثله لا یجاوزبه قیمة المسمیٰ. (فتاویٰ عالمگیریه ۴: ۴۴۵ الفصل الثالث فی قفیز الطحان)

﴿۲﴾ قال العلامة ابن نجیم: (قوله ولاتصح شرکة فی احتطاب واصطیاد واستقاء) لان الشرکة متضمنة معنی الوکالة والتوکیل فی اخذ المباح باطل لان امر الموکل به غیر صحیح والوکیل یملکه بدون امره فلا یصلح نائباً عنه اشار بالثلاثة الی ان اخذ کل شئ مباح کالاحتشاش واجتناء الثمار من الجبال والتکدی وسؤال الناس ونقل الطین وبیعه من ارض مباحة او الجص او الملح او الثلج او الکحل او المعدن او الکنوز الجاهلیة الخ. (البحر الرائق ۵: ۱۸۳ فصل فی الشرکة الفاسدة)

د مالټو د باغ یا نورو ونو مینځ کښې په غلې وغیره کښې د عُشر حکم

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه ما په پټی کښې د مالټو باغ لګولې دې په مینځنئ زمکه کښې غله هم پیدا کیږی. بوټی اوس ان شاءالله کامیابیږی. آیا ددې مالټو او فصل دواړو نه به عُشر ورکول لازمی وی یا د یو څیز نه؟ او زمونږ زمکه نهری ده چه په هغې باند آبیانه هم وصول کولې شی نو لسمه به لازمیږی یا شلمه؟ بینوا توجروا

المستفتی: عبدالکریم راولپنډی...... ۱۹۶۹/۱۱/۱۰

الجواب: ته به د میوې او غلې دواړو نه شلمه یا د هغې قیمت ورکوې په دې شرط چه زمکه د باران په اوبو نه اوبه کیږی ګنې نو لسمه ورکښې ضروری ده. قال رسول الله ﷺ فیما سقت السماء والعیون او کان عثریا العشر وما سقی بالنضح نصف العشر، رواه البخاری ﴿۱﴾، وفی درالمختار وتجب فی مسقی سماء ای مطر وسیح کنهر ......ویجب نصفه فی سقی غرب ای دلو کبیر او دالیة ای دولاب انتهیٰ مختصراً ﴿۲﴾. وهوالموفق

په میوه دارو اوغیر میوه دارو ونو کښې د عُشر مسئله

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه زمونږ په علاقه کښې ونې دی او دا ونې د قومونو او خاصو کورونو ملکیت دی. د هر یو خپله حصه معلومه ده او داونې په دوه قسمه دی میوه دارې چه چلغوزی کوی په هغې کښې مونږ عُشر ورکوو. اوس که مونږ داونې خرڅوو یائې خپلو کورونو ته راوړو نو په دې قسم ونو کښې به عُشر واجب وی او که نه؟ او بغیر میوو ونو کښې عُشر واجب دی یا نه؟ بینوا توجروا

المستفتی: حاجی جهانګیر خان شین مینار ډی آئی خان.... ۱۴۰۱/۲/۲۲ھ

﴿۱﴾ (الصحیح البخاری ۱: ۲۰۱ باب العشر فیما یسقی من ماء السماء والماء الجاری کتاب الزکاة)

﴿۲﴾ (الدر المختار علی هامش ردالمحتار ۲: ۵۳، ۵۵ باب العشر)

الجواب: د ونو په ميوو او خاص قسم څانګو کښې (چه د نيزو او کټونو په استعمال کښې راوستلې شي) عُشر واجب دې، ﴿۱﴾ البته د ونو تنو کښې عُشر د وونو تنو کښې عُشر واجب نه دې.

كما فى تنقيح الفتاوىٰ ١ : ١٠ وفى محيط السرخسى كل شيئ يتبع الارض فى البيع بغير شرط فلا عشر فيه لانه بمنزلة الارض ﴿۲﴾. وهوالموفق

د سيوانو په باغونو كښې د عشرويستلو طريقه

سوال: علمائې دين دې مسئلې باره كښې څه فرمائى چه زمونږ زيارت علاقه كښې د منړو باغونه دى چه د هغې خرڅول په دوه طريقو سره كيږى يو دا چه د زميندار او ټهيكدار سودا جوړه شى زميندار خپلې پيسې واخلى دهغې عُشر وركوى. ليكن كوم زميندار چه باغ نه خرڅوى هغوى دپاره دا مسئله جوړه شوې ده. چه مخكښې به زمونږ خلقو كله ټولې منړې خرڅې كړې او حساب به ئې اولګولو چه اوس دومره رقم جوړ شو بيا به ئې د ټرك كرايه، دلالى محصول، كريټ، ميخونو وغيره خرچه جُدا كړه او د باقى نه به ئې عشر وركولو نودې باره كښې سوال دادې چه دې صورتونو كښې د عشر څه طريقه ده؟ بينواتوجروا

المستفتى: عبدالمجيد قذافى ماركيټ كوئټه.......٢٩ رجب ١٤٠٤هـ

الجواب: د باغونو مالكان دې ميوو پريكولو وخت كښې د لسمې حصې د معلومولو تكليف اوكړى او ددغې لسمې حصې د قيمت (مقامى قيمت) دې معلوم كړى او دغه قيمت دې حالاً يا بعد البيع اداكړى.

﴿۱﴾ قال العلامة ابن عابدين: (تحت قوله وقصب) هو كل نبات يكون ساقه انا بيب و كعوبا والكعوب العقد والانبوب ما بين الكعبين واحترز بالفارسى عن قصب السكر وقصب الذريرة وهو قصب السنبل ففيهما العشر. ...... فلو استنمى ارضه بقوائم الخلاف وما اشبهه او بالقصب او الحشيش و كان يقطع ذلك ويبيعه كان فيه العشر.

(ردالمحتارهامش الدرالمختار ٢ :٥٥ باب العشر)

﴿۲﴾ (تنقيح الفتاوىٰ الحامدية ١ : ١٠ باب الزكاة والعشر)

(ماخوز از هنديه شامي) ﴿۱﴾ او يا پنجاب كراچئ وغيره كښې د خرڅولو نه پس دې د ټول قيمت نه (بغير كرايه خرڅ وغيره لرې كولونه) لسمه وركړې.

كما فى شرح التنوير على هامش ردالمحتار ٢ : ٣٠ ويقوم فى البلد الذى المال فيه وفى ردالمحتار فلو بعث عبداً للتجارة فى بلد آخر يقوم فى البلد الذى فيه العبد بحر ﴿۲﴾ وفيه ايضاص ٦٩ قوله بلا رفع مؤن اى يجب العشر فى الاول ونصفه فى الثانى بلا رفع اجرة العمال ونفقة البقر...... بل يجب العشر فى الكل ﴿۳﴾. وهوالموفق

د ګيا د پاره كرلې شوو شړشمو كښې عشر واجب دې

سوال: علمائې دين دې مسئلې باره كښې څه فرمائى چه زمونږ ځاې كښې په غنمو يا جوارو كښې شړشم كرلې كيږى چه د څاروو د ګيا دپاره استعماليږى او مقصود غنم يا د جوارو فصل وى. نو آيا په دې شړشمو كښې عُشر واجب دي؟ بينوا توجروا

المستفتى: فضل عظيم دفترپوليټكل ايجنټ
خار باجوړايجنسى.... ١٦ رمضان ١٤٠٣هـ

الجواب: دا شړشم مقصود بالاستغلال دى قدرتى ګيا نه ده په دې وجه ديكښې عُشر واجب دې. (ما خوذ از هنديه) ﴿۱﴾ وهوالموفق

﴿۱﴾ وفى الهندية: ولو باع العنب اخذ العشر من ثمنه و كذلك لو اتخذه عصيرا ثم باعه فعليه عشر ثمن العصير كذا فى محيط السرخسى ولا تحسب اجرة العمال ونفقة البقر وكرى الانهار واجرة الحافظ وغير ذلك فيجب اخراج الواجب من جميع ما اخرجته الارض عشرا او نصفا. (فتاوىٰ عالمگيريه ١ :١٨٧ قبيل باب السابع فى المصارف)

﴿۲﴾ (الدرالمختار على هامش ردالمحتار ٢ :٢٤ باب زكاة الغنم)

﴿۳﴾ (ردالمحتارهامش الدرالمختار ٢ :٥٦ باب العشر)

﴿۴﴾ وفى الهندية: وان يكون الخارج منها مما يقصد بزراعته...... (بقيه حاشيه په راروانه صفحه)

(بقيه حاشيه په راروانه صفحه)

د حکومتي حفاظت نه بهر د غرونو په میوو کښې د عُشر مسئله

سوال: مایقول العلماء فی هذه المسئلة الفقهیة هل یجب العشر فی الجبل الذی لم یحم الامام؟ وقال صاحب الدرالمختار یجب العشر فی العسل وان لم یکن فی الارض العشری کالجبال والمفازاة ان لم یکن خراجیة، ویجب العشر فی ثمرة الجبل ان حماه الامام، فالمطلوب ان فی وطننا جبال لایتصرف الامام فیها ولا حمایته للامام ولکن الحمایة لاهل القریة، وقد عین نصیب کل من اهل القریة واهلها یبایعون حصصهم فیما بینهم فهل یصح التملیک والبیع لهم؟ وان صح البیع فالعشر علی البائع او المشتری وان لم یصح البیع فعلی ای منهما العشر؟ وایضا قال الشامی فی عشر الثمار ان باع قبل الادراک فعلی المشتری وان کان بعد الادراک فعلی البائع؟ اطلب منکم تشریح المسائل مفصلاً لعموم البلوی وان اجبتم بالادلة فلکم الشکر. بینوا توجروا

المستفتی: نامعلوم متعلم دارالعلوم حقانیه...... ۱۹۸۳\۵\۱۷

الجواب: په صورت مسئوله کښې دې میوه جاتو (چلغوزو وغیره) کښې عُشر واجب دې. البته که یو مالک خپله حصه د ادراک نه مخکښې خرڅه کړې نو دا عُشر به د مشتری په ذمه وی. په اصل مالک باندې به نه وی. (یدل علیه ما فی شرح التنویر کما ذکره المستفتي﴿۱﴾ واضحه دې وی چه کومو ښارونو

(بقیه حاشیه) نماء الارض...... حتی لو استنمی بقوائم الخلاف والحشیش والقصب وغصون النخل او فیها دلب او صنوبر ونحوها وکان یقطعه ویبیعه یجب فیه العشر.

(فتاوی عالمگیریه ۱:۱۸۶ الباب السادس فی زکاة الزرع والثمار)

﴿۱﴾ قال العلامة الحصکفی: ولو باع الزرع ان قبل ادراکه فالعشر علی المشتری ولو بعده فعلی البائع والعشر علی المؤجر کخراج موظف وقالا علی المستاجر.

(الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ۲:۶۰ باب العشر)

کښې تول غرونه او ځنګلات ملکیت مشترکه ګڼلې کیږی نه دا چه موات یا غیرمملوک. نو دا سې علاقو میوه جاتو کښې وجوب د عشر واضحه خبره ده په دې کښې د امام د حفاظت شرط د هیچا په نزد معتبر نه دې ﴿۱﴾ وهوالموفق

په غرانزو وونو او لرګو کښې د عُشر مسئله

سوال: یوه رساله ستاسو خدمت کښې درلیږم چه په هغې کښې د ونو په ځانګو کښې د عُشر وجوب نفی کړې شوې دې حال دا چه ونې په دې غرونو کښې مقصود وی او اقوام باقاعده د هغوی تقسیم کوی او حفاظت ئې کوی او دا لرګی ډیر قیمتی وی د هغې متعلق تاسو صاحبان د خپلې رائې نه مونږ خبر کړئ چه دیکښې عُشر شته یا نه؟ بینوا توجروا

المستفتی: مولانا سردار صاحب مفتی ومدرس دارالعلوم

تیل ۱۹۸۶\۱۱\۲۹

الجواب: په دې ونو کښې عُشر واجب نه دې (کما فی تنقیح الفتاوی الحامدیة ۱:۱۰ وفی محیط السرخسی کل شیئ یتبع الارض فی البیع بغیرشرط فلاعشرفیه﴿۲﴾ البته د دې غرانزو ونو په میوه جاتو کښې بعضې وختونو کښې عُشر واجبیږی (هدایه)﴿۳﴾ دغه شان د کومې ونې ځانګه چه د نیزې وغیره د پاره پکاریږی

﴿۱﴾ قال ابن عابدین: (ان حماه الامام) الضمیر عائد الی المذکور وهو العسل والثمرة والظاهران المراد الحمایة من اهل الحرب والبغاة وقطاع الطریق لا عن کل احد فان ثمر الجبال مباح لا یجوز منع المسلمین عنه وقال ابویوسف لا شیئ فیما یوجد فی الجبال لان الارض لیست مملوکة ولهما ان المقصود من ملکها النماء وقد حصل.

(ردالمحتار هامش الدرالمختار ۲:۵۳ باب العشر)

﴿۲﴾ (تنقیح الفتاوی الحامدیة ۱:۱۰ باب الزکاة والعشر)

﴿۳﴾ قال العلامة برهان الدین: وما یوجد فی الجبال من العسل والثمار ففیه العشر.

(هدایة علی صدر فتح القدیر ۲:۱۹۳ باب زکاة الزروع والثمار)

نو دهغې په تنه کښې عُشر نشته،لیکن په دغه ځانګو کښې عُشر واجب دې. لان قوائمها کالثمرات (بدائع) ﴿۱﴾ وهوالموفق

په فصل او میوه جاتو کښې د عُشر مسئلې

سوال: علمائې دین دې مسئلو باره کښې څه فرمائي! (۱) په میوو کښې دادراک مصداق کوم حالت دې؟ (۲) په میووباندې عُشرکله واجب کیږي؟ (۳) دا عُشر په مشتری واجب کیږی یا په بائع باندې؟ (۴) څه میوه جات خرڅ،ل هلاک دې که استهلاک؟ (۵) د میوه جاتو او فصل په عُشر کښې فرق شته یا نه؟ بینوا توجروا

المستفتي:محمدعلی مدرسه کریمیه لورالائی بلوچستان ۱۹۸۷ء۲۹۱۷۱.

الجواب: (۱) کوم وخت چه دا میوه جات د مرضونو او فصادونو نه محفوظ شی نو هغې ته وخت ادراک وئیلې کیږی.(کمافی رد المحتار ۴: ۳۸، لکن بدوالصلاح عندنا ان تومن العاهة والفساد ﴿۲﴾ (۲) دا مختلف فیه مسئله ده البته د امام ابوحنیفه رحمه الله په نزد دادراک او ظهور صلاح په وخت کښې عُشر واجب کیږی.

کما فی ردالمحتار ۲: ۷۲ قال فی الجوهرة واختلفوا فی وقت العشر فی الثمار والزرع فقال ابو حنیفة وزفر یجب عند ظهور الثمرة والامن

﴿۱﴾ قال العلامة الکاسانی: ومنها ان یکون الخارج من الارض مما یقصد بزراعته نماء الارض وتستغل الارض به عادة فلاعشر فی الحطب، والحشیش والقصب الفارسی لان هذه الاشیاء لاتستنمی بها الارض ولا تستغل به عادة لان الارض لا تنمو بها بل تفسد فلم تکن نماء [illegible] الارض اذا اتخذها مقصبة وفی شجرة الخلاف التی یقطع فی کل ثلاث [illegible] یجب فیها العشر لان ذلک غلة وافرة.

[illegible] ع ۲: ۱۷۸ فصل واما شرائط المحلیة فانواع کتاب الزکاة)

[illegible] هامش الدرالمختار ۴: ۴۲ مطلب فی بیع الثمر والزرع والشجر مقصوداً

علیها من الفساد ﴿۱﴾ (۳) دا مروجه بیع، بیع فاسده ده، او بیع فاسد قبل القبض مفید ملک نه وی او عُشر به په بائع واجب وی. البته که بائع مُشتری ته قبضه ورکړه نو په مشتری به واجب وی

کما فی شرح التنویر علی هامش ردالمحتار ۲: ۷۴ ولو باع الزرع ان قبل ادراکه فالعشر علی المشتری ولو بعده فعلی البائع ﴿۲﴾ فافهم.

(۴) نه دې. ﴿۳﴾ (۵) ددې په احکامو کښې هیڅ فرق نشته،وهوالموفق

د نشې والا شیزونو کرلو باندې عُشر واجب دې.

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه یو زمیندار خپله زمکه باندې داسې شیز اوکرلو چه د هغې نه نشې والا شیزونه مثلاً چرس، بهنګ، افیم او هیروئن وغیره جوړیږی. ایا ددې حرام مال نه به هم عُشر ادا کولې شي؟ بینوا توجروا

المستفتي:خیال اکبر افریدی پی اې ایف پشاور........۱۹۸۲۱۱۱۱۹

الجواب: دا شیزونه ددوایئ دپاره هم استعمالیږي.لهذا ددینه لسمه یا شلمه ورکول پکاردی. ﴿۴﴾ په عشریا نصف عُشر سره به مال پاک شی حلالیږی نه لکه د غلا جامې یا د ریښموجامې په صابن باندې پاکیږی حلالیږی نه. وهوالموفق

﴿۱﴾ (ردالمحتار هامش الدرالمختار ۲: ۵۸ باب العشر)

﴿۲﴾ (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ۲: ۶۰ باب العشر)

﴿۳﴾ وفی الهندیة: واستبدال مال التجارة بمال التجارة لیس استهلاکاً بلا خلاف سواء استبدلها بجنسها او بخلاف جنسها. (فتاویٰ عالمگیریه ۱: ۱۸۰ مسائل شتیٰ کتاب الزکاة)

﴿۴﴾ قال العلامة برهان الدین: قال ابوحنیفة فی قلیل ما اخرجته الارض وکثیره العشر. (هدایة علی صدر فتح القدیر ۲: ۱۸۶ باب زکاة الزروع والثمن)

د تماکو استعمال او د عُشر مسئله

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه مونږ ورجینا تماکوان کرو. اود کرلونه ترسنبهالولو پورې پرې کافی خرچ راځی مثلاً د مزدور مزدوری، کیمیاوی خاوره بیا په بټئ کښې پخولو وخت کښې د سوزولو د لرګو خرچ وغیره اوس سوال دادې چه مونږه کله دا فصل حاصل کړو او مکمل طور سره ئې خرڅ کړو او دهغې نقدې وصول کړو نو مخکښې ترې نه عُشر ادا کړو او بیا ترې نه قرضې وغیره ورکړو او که نه مخکښې ترې نه خرچې لرې کړو دباقی نه عُشر ادا کړو؟ اود تماکو استعمال خو ناجائز دې نو ددې تجارت او زراعت جائز دې؟ او زمونږ زمکې نهری دی چه دهغې مونږ حکومت ته باقاعده آبیانه ورکوو نو دیکښې عُشر دې یا نصفِ عُشر؟ بینواتوجروا

المستفتی: ریدی ګل تخت بهائی...۱۹۷۵ء۱۶۱۷

الجواب: واضحه دې وی چه د تماکوانو استعمال مباح دې.

كما فی ردالمحتار ۵:۲۰۶ فانه لم یثبت اسکاره ولا تفتیره ولا اضراره بل ثبت له منافع فهو داخل تحت قاعدة الاصل فی الاشیاء الاباحة ﴿۱﴾

لهذا په دېکښې د عُشر واجب کیدل څه لرې خبره نه ده دغه شان ددې پاڼړو به د شجرالخلاف د څانګو پشان د میوو په حکم کښې وی. (فتامل ما فی ردالمحتار ۲:۲۸ فلواستنمیٰ ارضه بقوائم الخلاف وما اشبهه اوبالقصب او الحشیش وکان یقطع ذلک ویبیعه کان فیه العشر (غایة البیان) ﴿۲﴾ اودامام ابو حنیفه رحمه الله په نزد د ادراک په وخت عُشر واجب کیږی نو چه کله دا پاڼړې دپریکولو قابلې شی نوددې پاڼړونه یاددې دقیمت نه به عُشر ادا کول وی. پس کله چه

﴿۱﴾ (ردالمحتار هامش الدر المختار ۵:۳۲۶ کتاب الاشربة)
﴿۲﴾ (ردالمحتار هامش الدر المختار ۲:۵۵ باب العشر)

د یو کنال کچه تماکوانو قیمت پنځه سوه (۵۰۰) روپې وی او په بټئ کښې د پخیدلو نه پس د هغې قیمت دوه زره روپې وی نود قاعدې مطابق به د ۵۰۰ روپو نه عُشر ورکول وی. یدل علیه ما فی الدر المختار ویؤ خذ العشر عند الامام عند ظهور الثمر وبدو صلاحها ﴿۱﴾ فافهم. دغه شان مزدوری او خاوره وغیره به نشی لرې کولې. صرح به فی الهندیة، ورد المحتار وغیره. ﴿۲﴾ او د ډیرو خرچو په وجه به د نهری زمکې د حاصلاتو نه شلمه ورکول وی. چه کله ددې نهری زمکه سره اوبه کیږی. ﴿۳﴾ وهوالموفق

پ ګوړه کښې د عُشر حکم

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه یو سړې د خپلې زمکې نه ګنی حاصل کړل بیا ئې د هغې نه ګوړه جوړه کړه بیا ئې هغه ګوړه خرڅه کړه نو ددې رقم نه به عُشر ادا کوی که زکوة؟ اود زکوة په صورت کښې حولانِ حول شرط دې یا نه؟ بینوا توجروا

المستفتی: تنګی ملا شریک دوره حدیث.....۱۹۷۳\۲\۱۴

الجواب: دې سړې باندې به دِ ګوړې نه لسمه یا شلمه ورکول وی.

كما یشیر الیه ما فی الهندیة ۱:۱۹۹ ولوباع العنب اخذ العشر من ثمنه وكذلک لو اتخذه عصیراً ثم باعه

﴿۱﴾ (الدر المختار علی هامش ردالمحتار ۲:۵۸ باب العشر)
﴿۲﴾ قال العلامة الحصکفی: بلارفع مؤن ای کلف الزرع وبلا اخراج البذر لتصریحهم بالعشر فی کل الخارج. (الدر المختار علی هامش ردالمحتار ۲:۵۶ باب العشر)
وفی الهندیة: ولا تحسب اجرة العمال ونفقة البقر وکری الانهار واجرة الحافظ وغیر ذلک فیجب اخراج الواجب من جمیع ما اخرجته الارض عشراً او نصفاً.
(فتاویٰ عالمگیریه ۱:۱۸۷ قبیل باب المصارف)
﴿۳﴾ قال العلامة الحصکفی: ویجب نصفه فی مسقی غرب ای دلو کبیر ودالیة ای دولاب لکثرة المؤنة (قوله لکثرة المؤنة) علة لوجوب نصف العشر.
(الدر المختار علی هامش ردالمحتار ۲:۵۵ باب العشر)

فعليه عشر ثمن العصير كذا في محيط السرخسي ﴿١﴾. او واضحه دې وی چه د عُشر یا نصفِ عُشر نه پس باقی رقم کښې حولانِ حول قصداً یا تبعاً تیریدلو نه پس زکوٰة (رُبع العشر) ورکول دی. وهوالموفق

په گنو او گوړه کښې د عشر حکم

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه په گنو کښې څومره زکوٰة واجب دې. ما په موطا امام محمد کښې لیدلې دی چه په زیتون کښې عُشر شته زکوٰة نه. دا مسئله واضحه کړئ؟ بینوا توجروا

المستفتی: محمد زئي

الجواب: د گنو او گوړې دواړو نه عُشر یا نصفِ عُشر ورکول صحیح دی.

ونظیره ما فی الهندیة ۱:۱۹۹ ولو باع العنب اخذ العشر من ثمنه وكذلك لو اتخذه عصيراً ثم باعه فعليه عشر ثمن العصير كذا فی محيط السرخسی ﴿۲﴾ فافهم. وهوالموفق

تماکوانو کښې د عُشر مسئله

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه د تماکوانو عُشر به د هغې د شنو پاڼرونه ورکولې کیږی که د هغې د قیمت نه. حال دا چه د تماکوانو په پخولو باندې د بهتئ، لرګو وغیره خرچې هم راځي؟ بینوا توجروا

المستفتی: غاور خان اوګی مانسهره...... ۱۲۱۱۰۱۱۹۷۵

الجواب: د تماکوانو په دې پاڼرو کښې عُشر یا نصف عُشر ورکولو سره یا د هغې قیمت ورکولو سره (په بهتئ کښې اوچوالی نه مخکښې) به ستا ذمه فارغه شی ځکه چه د زمکې پیداوار هم دادې ﴿۳﴾ وهوالموفق

﴿۱﴾ (فتاوىٰ عالمگيريه ۱:۱۸۷ الباب السادس فی زكاة الزرع والثمار)

﴿۲﴾ (فتاوىٰ عالمگيريه ۱:۱۸۷ الباب السادس فی زكاة الزرع والثمار)

﴿۳﴾ قال العلامة الحصكفی: ويؤخذ العشر عند الامام عند ظهور الثمرة وبدو صلاحها. (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ۲:۵۸ باب العشر)

د تورو مچو په شهدو کښې عُشر واجب دې

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه ما د شهدو مچئ قیمتاً اخستلې او ساتلې دی په کال کښې د یوې بکسې نه دوه پیتئ جوړیږی د هغې دپاره پیتئ، چته او د موم تخته قیمتاً حاصلوم په کال کښې دوو نه پنځه ځلو پورې شهد حاصلوم. په کال کښې ئې د موسم په لحاظ سره ګلونو دپاره مختلفو ځایونو ته وړو چه کافی کرایې پرې خرج کیږی. په بعضې ځایونو کښې ځائې هم په کرایه اخستل پریوځی په دې شهدو کښې عُشر واجب دې یا نه؟ او که په عُشر کښې قیمت ورکړې شی نو جائز دی یا نه؟ بینوا توجروا

المستفتی: غلام نبی........ ۱۹۹۰ء۱۸۱۶

الجواب: که تا دا پیتئ په غیر خراجی زمکه کښې ایخی وی نو په تا باندې عُشر واجب دې ګنې نه. او په عُشر کښې شهد او قیمت دواړو ورکول جائز دی.﴿۲﴾ ماخوذ از شرح التنویر علی هامش ردالمحتار ۲:٦٦ باب العشر ......وهوالموفق

د فصل په تخم کښې عُشر نشته

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه زمونږ علاقه کښې خلق د ګیا د پاره شوتل (ریشقه) کری. آخره کښې مې لږ شوتل د تخم دپاره پریخودلو آیا اوس به د دې تخم نه هم عُشر ویستلې کیږي؟ بینوا توجروا

المستفتی: محمد منیر.... ۲۱٦۱۱۹۷٦

﴿۱﴾ قال العلامة الحصكفی: يجب العشر فی عسل وان قل ارض غير الخراج ولو غير عشرية كجبل ومفازة بخلاف الخراجية لئلا يجتمع العشر والخراج. (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ۲:۵۳ باب العشر)

﴿۲﴾ قال الحصكفی: وجاز دفع القيمة فی زكاة وعشر وخراج وفطرة ونذر وكفارة. (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ۲:۲۴ باب زكاة الغنم)

الجواب: کوم څيز چه صرف د تخم او دوايئ دپاره استعماليږی نو په هغې کښې په عُشر نه وی (۱) وهوالموفق

په بهوسو کښې عُشر احوط دې واجب نه دې

سوال: علمائې دين دې مسئلې باره کښې څه فرمائي چه د غنمو يا جوارو په بهوسو کښې عُشر واجب دې يا نه؟ بينوا توجروا

المستفتي: گل حنان کوهاټ

الجواب: په بهوسو کښې عُشر احوط دې. عملاً على المروى عن محمد. البته واجب نه دې (۲) وهوالموفق

په قدرتي وښو کښې عُشر واجب نه دې

سوال: علمائې دين دې مسئلې باره کښې څه فرمائي چه په وښو کښې د عُشر څه حکم دې؟ بينوا توجروا

المستفتي: جمعه خان کند يا کوهستان...... ۱۴۰۱/۱۲/۱۴ھ

الجواب: قدرتي واښه نه مملوک دی او نه پکښې عُشر واجب دی. لانـه لا يقصد به استغلال الارض (۳) وهوالموفق

---

(۱) وفي الهنديه: ولايجب في البزور التي لا تصلح الا للزراعة والتداوي كبزر البطيخ والنانخواه والشونيز. (فتاوى عالمگيريه ۱:۱۸۶ الباب السادس في زكاة الزرع والثمار)

(۲) قال العلامة الحصكفي: الا فيما لا يقصد به استغلال الارض نحو حطب وقصب فارسي وحشيش وتبن وسعف ...... حتى لو اشغل ارضه بها يجب العشر. قال ابن عابدين: قوله وتبن: قال في الفتح غير انه لو فصله قبل انعقاد الحب وجب العشر فيه لانه صار هو المقصود وعن محمد في التبن اذا يبس العشر.

(الدرالمختار مع هامش ردالمحتار ۲:۵۵ باب العشر)

(۳) (الدر المختار على هامش ردالمحتار ۲:۵۵ باب العشر)

د ونو په پاڼو کښې دعُشر حکم

سوال: علمائې دين دې مسئلې باره کښې څه فرمائي چې ونو په پاڼو کښې عُشر واجب دې يا نه؟ حال دا چه دا پاڼې خرڅولې شي. زمونږ په علاقو کښې د شهتوتانو پاڼې خرڅولې شي او د علماؤ په مينځ کښې په دې مسئله کښې ډير اختلاف دې؟ بينوا توجروا

المستفتي: سيد اسيد الله بگا خيل بنوں...... ۱۲ ربيع الاول ۱۴۰۲ھ

الجواب: د ونو په پاڼو کښې هرحال کښې عُشر واجب نه دې که په بازار کښې خرڅيږي يا نه، ځکه چه د عُشر د وجوب دارومدار قصداً استنماء باندې دې.

كما في البحر ۲:۲۳۷ واما شرائط المحلية فان تكون عشرية وان يكون الخارج منها مما يقصد بزراعته نماء الارض (۱)

البته که د توت ونې لگولو نه مقصود هم دا پاڼې وې نو په هغې کښې به عُشر واجب وي. كما في تنقيح الفتاوىٰ ۱:۱۱ (۲) فليراجع. وهوالموفق

د توت په پاڼو، ونو او څانگو کښې عُشر واجب نه دې

سوال: څه فرمائي علمائې دين دې مسئلې باره کښې چه د توت په پاڼو، ونو او څانگو کښې عُشرواجب دې يا نه؟ بينوا توجروا

المستفتي: عبدالخالق دته خيل شمالي وزيرستان... ۱۹۹۱ء/۵/۲

---

(۱) (البحر الرائق ۲:۲۳۷ باب العشر)

(۲) قال العلامة ابن عابدين: قال في صور المسائل نقلا عن الزاهدي ما صورته قلت يمكن ان يلحق به اغصان التوت عندنا واوراقها لانه يقصد بها الاستغلال بخوارزم وخراسان وقد نص عليه في درر الفقه فقال يجب العشر في اوراق التوت واغصان الخلاف التي تقطع في اوان تعليم الكروم وغير ذلك. (تنقيح الفتاوىٰ الحامدية ۱:۱۱ باب الزكاة والعشر)

ددې ونو په تنو کښې عُشر واجب نه دې، کما فی تنقیح الفتاوٰی الحامدیه ۱: ۱۰ وفی محیط السرخسی کل شیئ یتبع الارض فی البیع بغیر شرط فلا عشرفیه لانه بمنزلة اجزاء الارض﴿۱﴾ انتهٰی، وبمعناه فی عشر فتح القدیر شرح الهدایه ﴿۲﴾ البته کله چه په پټی کښې ونې او کرلې شی او زمکه کښې پیداوار اوشی نو په هغې کښې عشر واجب دې:

کما فی قاضیخان، ولو جعل ارضه مشجرة او مقصبة یقطعها ویبیعها فی کل سنة کان فیه العشر، هامش الهندیة ۱: ۲۷۶ ﴿۳﴾

اود توت په پاڼو کښې عشر واجب نه دې دکهجورو د ښاخونو په شان، لعدم قصد الاستغلال ﴿۴﴾ یدل علیه مافی الخانیة فی الحوالة السابقة وکذا صرح به الفقهاء باسرهم﴿۵﴾. وهوالموفق

د نهر په غاړو باندې کرلې شوې ونو کښې عشر واجب نه دې

سوال: څه فرمائی علمائې کرام ددین دې مسئلې باره کښې چه زمونږ په علاقو

﴿۱﴾ (تنقیح الفتاویٰ الحامدیة ۱: ۱۰ باب الزکاة والعشر)

﴿۲﴾ قال العلامة ابن الهمام: ولا یجب فیما یخرج من الاشجار کالصمغ والقطران ولا فیما هو تابع للارض کالنخل والاشجار لانها کالارض ولذا تستتبعها الارض فی البیع ولا فی کل بزر لا یطلب بالزراعة کبزر البطیخ والقثاء لکونها غیر مقصود فی نفسها.

(فتح القدیر ۲: ۱۸۷ باب زکاة الزروع والثمار)

﴿۳﴾ (فتاوی قاضی خان علی هامش الهندیة ۱: ۲۷۶ فصل فی العشر)

﴿۴﴾ قال العلامة فخر الدین الاوزجندی: ولا یجب العشر فی التبن ولا فی الحطب والحشیش والقنب والصنوبر والقصب الفارسی ولا فی سعف النخل ولا فی الطرفاء. (فتاویٰ قاضی خان علی هامش الهندیة ۱: ۲۷۶ فصل فی العشر)

﴿۵﴾ قال العلامة الحصکفی: الا فیما لا یقصد به استغلال ...... (بقیه حاشیه په راروانه صفحه)

کښې د نهرونو نظام دې ددې لختو په غاړو باندې ونې کرلې شی په دې ونو کښې عشر واجب دې که نه؟ بینوا توجروا

المستفتی: محمد رفیق پیرسنگ پشاور... ۲۳/ ذی قعده ۱۳۹۷ھ

الجواب: په دې ونو کښې عشر واجب نه دې:

کما فی تنقیح الفتاویٰ ۱: ۱۰ کل شیئ یتبع الارض فی البیع بغیر شرط فلا عشر فیه لانه بمنزلة اجزاء الارض ﴿۱﴾

البته ددې زمکو د حاصلاتو نه به عُشر یا نصف العشر ورکول وی. وهوالموفق

په تهریشر کښلې شوې غنمو کښې عُشر نشته

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه تهریشرباندې کښلې شوې غنمو کښې عُشرواجب دې یانه؟ څکه چه هغه خو مزدوری وی؟ بینوا توجروا

المستفتی: عبدالودود دوسیره پشاور

الجواب: کوم غنم چه په اجرت کښې ورکړیشی د هغې عُشر په مُوجر باندې واجب دې په مالک د تهریشر باندې نه (شامي) ﴿۲﴾ وهوالموفق

په غرانزو قدرتی ونو کښې عُشر واجب نه دې.

سوال: علمائی دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه زمونږ علاقو کښې غرونو باند قدرتی ونې راخیژی او خلق دا ونې تقسیموی. په د بکښې د عُشر څه حکم دې؟ بینو اتورجروا

المستفتی: نامعلوم متعلم دارالعلو م حقانیه...... ۱۹۱۷/۱۱/۱۴۰۰ھ

(بقیه حاشیه) الارض نحو حطب وقصب وحشیش وتبن وصمغ وقطران وخطمی واشنان وشجر قطن الخ. (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ۲: ۵۵ باب العشر)

﴿۱﴾ (تنقیح الفتاویٰ الحامدیة ۱: ۱۰ باب الزکاة والعشر)

﴿۲﴾ قال العلامة الحصکفی: بلا رفع مؤن ای کلف الزرع وبلا اخراج البذر لتصریحهم بالعشر فی کل الخارج. (الدر المختار علی هامش ردالمحتار ۲: ۵۶ باب العشر)

الجواب: په دې ونو کښې عُشر واجب نه دې (تنقيح الفتاوىٰ الحامدية ۱: ۱۰) ﴿۱﴾ وهوالموفق

د کور په میوه دارو ونو او سبزو وغیره کښې عشر نه دې واجب

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه په کور کښې دننه کومې میوه دارې ونې یا سبزیانې وغیره دی آیا په دې کښې عُشر واجب دې؟ بینوا توجروا

المستفتی غلام نبی .... ۱۴ محرم ۱۴۱۱ھ

الجواب: په کور کښې دننه میوه دارو ونو او سبزیانو وغیره کښې عُشر واجب نه دې ځکه چه دا د کور تابع شماریږی. (وفی الشامية ۲: ۶۶ وخرج ثمر شجر فی دار رجل ولو بستانا فی داره لانه تبع للدار کذا فی الخانية ﴿۲﴾ وهوالموفق

کښکونکی، تهریشر والا، لوهار او ترکاڼ ته ورکونکو غنمو کښې عُشر په زمیندار دې

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه کله غنم تیار شی نو تهریشر والا د کټایئ حصه اخلی لوهار او ترکاڼ ته د هغوی حصه ورکولې شی د امام مسجد او استاذ حصه هم ورکولې شی دې ټولو ته ورکونکو غنمو

﴿۱﴾ قال العلامة ابن عابدين: وفی محيط السرخسی کل شیئ يتبع الارض فی البيع بغير شرط فلاعشر فيه. (تنقيح الفتاوىٰ الحامدية ۱: ۱۰ باب الزکاة والعشر)

وقال ابن نجيم: وکذا لا عشر فيما هو تابع للارض کالنخل والاشجار لانه بمنزلة جزء الارض لانه يتبعها فی البيع الخ. (البحر الرائق ۲: ۲۳۸ باب العشر)

وفی الهندية: ولا عشر فيما هو تابع للارض کالنخل والاشجار.

(فتاوىٰ عالمگيريه ۱: ۱۸۶ الباب السادس فی زکاة الزروع والثمار)

﴿۲﴾ (ردالمحتار هامش الدرالمختار ۲: ۵۳ باب العشر)

کښې عُشر په مونږ واجب دې یا په دوي؟ بینواتوجروا

المستفتی: شاد محمد اخوروالی کوهاټ...... ۲۳ رمضان ۱۴۰۳ھ

الجواب: کوم غنم چه کټائی والا درمن ته وړلو والا، لوهار ترکاڼ وغیره ته بطور اجرت ورکولې کیږی. په دغه ټولو کښې عُشر په دې زمیندار باندې دې، په نور چا باندې نه. (هنديه، شامي، هدايه، وغيره) ﴿۲﴾ وهوالموفق

د زمکې پیداوار په زمکه خرچ کول او قرض د عُشر مانع نه دې

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه د یو سړی زمکه شاړه ده. ددې شاړې زمکې نه چه څه حاصلیږی هغه واپس په دې شاړه زمکه باندې لګی نو آیا په دې باندې عُشر واجب دې یا نه؟ بله دا که یو سړې د چا نه قرض واخلی زمکه پرې واخلی ددغې زمکې نه حاصل شوی امدن باندې مخکښې د ادائیګئ د قرض نه عُشر لازم دې یا نه؟ بینواتوجروا

المستفتی: مولوی محمد جان سپین کوټ چارسده...... ۲۱۷۱۱۹۶۹

الجواب: د زمکې په پیداوار کښې عُشر یا نصفِ عشر بهرحال واجب دې برابره

﴿۱﴾ وفی الهندية: ولا تحسب اجرة العمال ونفقة البقر وکری الانهار واجرة الحافظ وغير ذلک فيجب اخراج الواجب من جميع ما اخرجته الارض عشرا.

(فتاوىٰ عالمگيريه ۱: ۱۸۷ الباب السادس فی زکاة الزرع والثمار)

وفی الشامية: بلا رفع مؤن ای کلف الزرع وبلا اخراج البذر لتصريحهم بالعشر فی کل خارج. (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ۲: ۵۶ باب العشر)

وقال المرغينانی: وکل شيئ اخرجته الارض مما فيه العشر لا يحتسب فيه اجر العمال ونفقة البقر، قال ابن الهمام: وکری الانهار واجرة الحارس وغير ذلک يعنی لا يقال بعدم وجوب العشر فی قدر الخارج الذی بمقابلة المؤنة بل يجب العشر فی الکل.

(هداية مع فتح القدير ۲: ۱۹۴ باب زکاة الزروع والثمار)

خبره ده چه دغه پیداوار ددغی زمکې په آبادئی باندې خرچ کړې یا ئې په نورو ضروریاتو کښې خرچ کړې او که دا مالک مقروض وی او که غیر مقروض وی ځکه چه د عُشر تعلق د خارج شوې ځیزاو پیداوار سره دې د مالک سره نه.(وفی الدرالمختار (یجب) بلا شرط نصاب وبلا شرط بقاء وحولان حول لان فیه معنی المؤنة ولذا کان للامام اخذه جبرًا ویؤخذ من الترکة ویجب مع الدین﴿۱﴾ وهوالموفق

د پیداوار نه به د اجارې رقم نه شی منها کولې

سوال: علمائې دین دې مسلې باره کښې څه فرمائی چه بنده تقریباً شپږ کناله زمکه شپږ سوه روپۍ اجاره کړې ده. په هغې تقریباً د پنځه څلویښت سوه روپو د گنی فصل کیږی اوس به څه د مذکوره رقم نه عُشر ادا کوم اوکه نه شپږ سوه به ترنه منها کړم نو باقی نه به عشرادا کوم؟ بنیو اتوجروا

المستفتی: شمشاد نوشهره.....۲۳ جمادی الاول ۱۴۰۳ھ

الجواب: په دې کښې زکوة الارض (عشر) لازم دې. چه په ټول پیداوار باندې به بغیر د خرچې منفی کولونه لازمیږی.(کما فی شرح التنویر بلا رفع مؤن ای کلف الزرع وبلااخراج البذرلتصریحهم بالعشر فی کل الخارج﴿۲﴾ وهوالموفق

د زمکې پیداوار کښې به د یوې وغیره خرچه نه منها کیږي

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه یو سړې په زمکه کښې کرونده اوکړه اوشل منه فصل ئې حاصل کړولیکن په تیارو لوئې پنځه سوه روپۍ خرچه هم راغله اوس به عُشر د پوره شلو منو ورکول وی یابه ترې نه پنځه سوه روپۍ منفی کړې باقی نه به عُشر اداکړي؟ بینوا توجروا

المستفتی: امیر نوشاد بټ خیله ملاکنډ ایجنسی.......۲۳/۲/۱۹۸۲

﴿۱﴾ (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ۲:۵۴ باب العشر)

﴿۲﴾ (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ۲:۵۶ باب العشر)

الجواب: عُشر اونصف العشر به د ټول پیداوارنه ورکولې کیږی په یوه، کرونده وغیره چه کومه خرچه شوې ده هغه به ترې نه نه منفی کیږی.﴿۱﴾ وهوالموفق

د باغونو عُشر په بائع دې که په مشتري؟

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه میوه جات د پخیدلو نه مخکښې خرڅولې شی او د پخیدلو نه پس پریکولې شی دې صورت کښې عُشر په بائع باندې واجب دې یا مشتری باندې؟بینوا توجروا

المستفتی: عبدالرحمن کوئټه......۵/۸/۱۹۷۵

الجواب: واضحه دې وی چه مو جوده وخت کښې د باغونو سوداګانې باطلې دی یا فاسدې دی. د میوه جاتو ظاهریدلونه مخکښې باطل ده اود میوه جاتو د پخیدلو نه مخکښې فاسده ده. ځکه چه په ونو باندې باقی پاتې کول معروف عامه دی چه د عقد دپاره مفسد دې.(صرح به الشامي)﴿۳﴾ او په عقد فاسد کښې ملک په قبض سره حاصل او ثابتیږي ﴿۳﴾ په صورت مسئوله کښې که مشتری دپخیدلونه مخکښې قبض اوکړو نو په مشتری باندې عُشر

﴿۱﴾ قال العلامة الحصكفي: بلا رفع مؤن ای کلف الزرع وبلا اخراج البذر لتصریحهم بالعشر فی کل الخارج. (الدر المختار علیٰ هامش ردالمحتار ۲:۵۶ باب العشر)

﴿۲﴾ قال العلامة ابن عابدین: قوله ظهر صلاحها او لا: قال فی الفتح لا خلاف فی عدم جواز بیع الثمار قبل ان تظهر ولا فی عدم جوازه بعد الظهور قبل بدو الصلاح بشرط الترک ولا فی جوازه قبل بدو الصلاح بشرط القطع فیما ینتفع به ولا فی الجواز بعد بدو الصلاح لکن بدو الصلاح عندنا ان تومن العاهة والفساد...... قال فی الفتح ولو اشتراها مطلقا ای بلا شرط قطع او ترک فاثمرت ثمراً آخر قبل القبض فسد البیع...... الخ.

(ردالمحتار هامش الدرالمختار ۴:۴۲ مطلب فی بیع الثمر والزرع والشجر مقصوداً)

﴿۳﴾ وفی الهندیة: واما الفاسد...... فانه ینعقد البیع بقیمة المبیع ویملک عند القبض کذا فی محیط السرخسی. (فتاویٰ عالمگیریه ۳:۱۴۷ الباب الحادی عشر فی احکام البیع الغیر الجائز)

واجب دي ګنې په بائع به واجب وي.﴿۱﴾ وهو الموفق

د اجارې په صورت کښې عُشر په چا واجب دي؟

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائي چه یو مالک خپله زمکه په لس منه اجاره باندې په دې شرط ورکړه چه د کال تیریدلو نه پس به ماته لس منه راکوې. اوس یو کال پس به په دې لس منه غنمو عُشر څوک ادا کوی د زمکې مالک یا اجاره دار؟ بینواتوجروا

المستفتي: ملت خان متعلم حقانیه اکوړه...... ۲۹۱۱۱۱۹۹۰

الجواب: غالبًا مستاجرته بچت زیات کیږی لهذا د ټول پیدوار عشر یا نصف عشر په مستاجر باندې واجب دې. نو که دا لس منه ددې اجاره شوې پټې پیداوار وی نو ددې عُشر یا نصف العشر به ددې مستاجر په ذمه واجب الاداء وی. ﴿۲﴾ وهو الموفق

د عُشر او اجاره مختلفې مسئلې

سوال: علمائې دې مسئلې باره کښې څه فرمائي چه کله مستاجر موجر ته تقریبا ۵۰۰ روپئ مخکښې ورکړې او دا خبره ورسره او کړې چه د یو کال برابر به پنځوس روپئ سوزی. ﴿۱﴾ اول د جواب طلب خبره چه د پنځه سوه روپو زکوة او قربانی په مستاجر واجب کیږي؟ حال دا چه رقم د هغه د قبضې نه وتلې دې او که نه په موجر باندې واجب کیږي؟ ځکه چه پیشګی رقم د هغه په قبضه کښې دې. ﴿۲﴾ چه کله مستاجر ته د پنځوس روپو سوزیدلو نه

﴿۱﴾ قال العلامة الحصكفي: ولو باع الزرع ان قبل ادراكه فالعشر على المشتري ولو بعده فعلى البائع. (الدرالمختار على هامش ردالمحتار ۲: ۶۰ باب العشر)

﴿۲﴾ قال العلامة الحصكفي: والعشر على المؤجر كخراج موظف وقالا على المستأجر كمستعير مسلم وفي الحاوي وبقولهما ناخذ.
(الدرالمختار على هامش ردالمحتار ۲: ۶۰ باب العشر)

علاوه پنځوس روپئ نفع ملاؤ شی چه د مجموعي حاصل سل روپئ راځی نو عُشر په سلو ټولو روپو کښې واجب دې یا د سوزیدلو پنځوسو نه علاوه نورو پنځوسو ګټې والا روپو کښې؟﴿۳﴾ دا عُشر په مؤجر باندې واجب کیږي، یا په مستاجر باندې؟ ﴿۴﴾ مطلق مزارعت چه په نیمه نیمه باندې وی نو عُشر به په مزارع باندې خپله نیمه کښې واجب الاداء وی او مالک باندې خپله نیمه کښې او که نه؟﴿۵﴾ حکومت وخت ته مالیه (آبیانه) ورکولو سره عُشر کښې څه تحفیف شته یا نه؟﴿۶﴾ په رهن او کاشت رهن کښې ممانعت یوشان دې او که څه فرق پکښې شته؟ حال دا چه عرفاً په دواړو کښې دا فرق دې چه په رهن کښې مر تهن د نقصان ذمه دار نه وی بلکه د نفع د پاره دا معامله کوی. او د کاشت رهن صورت دا وی چه د زمکې مالک د مزارع (زمیندار) نه رقم مخکښې واخلی او زمکه مزارع ته د فصل او کروندې دپاره حواله کړی او د مزارع سره په نیم پیدا وار اخستلو باندې معامله اوکړی او چه کله د زمکې مالک اوغواړی چه دده نه زمکه واخلی بل مزارع ته ئې ورکړی نو مالک مزارع ته هغه پیشګی رقم پوره واپس کوی. ﴿۷﴾ چه کله یو ګوجر دوکاندار نه دوه سوه روپئ پیشګی واخلی او دا مصالحت اوکړی چه څه به تا ته روزانه دوه سیره پئ درکوم آیا دا معامله صحیح ده؟ بینواتوجروا

المستفتي: مولانا عبدالسمیع حقانی...... ۱۷۱۱۱۱۹۷۲

الجواب: ﴿۱﴾ دا پیشګی رقم په حقیقت کښې قرض دې لهذا د سوزیدلې شوې مقدار نه د علاوه رقم زکوة په مستاجر باندې واجب دې﴿۱﴾ ﴿۲﴾ عُشر د مجموعه حاصلات نه ادا کول ضروری دی. ﴿۲﴾ په دې کښې مقدار د اجرت (مثلاً پنځوس روپې) مستثنی نه دی. صرح به فی جمیع الکتب.﴿۳﴾ مفتی به د صاحبینو قول دې (صرح به فی الدرالمختار) دغه شان غالباً مستاجر

﴿۱﴾ قال العلامة الحصكفي: واعلم ان الديون عند الامام ثلاثة قوى ومتوسط وضعيف فتجب زكاتها اذا تم نصابا وحال الحول لكن لا فورا بل عند قبض اربعين درهما من الدين القوى كقرض وبدل مال تجارة فكلما قبض اربعين درهما يلزمه درهم.
(الدرالمختار على هامش ردالمحتار ۲: ۳۸ باب زكاة المال)

﴿۲﴾ قال العلامة الحصكفي: بلا رفع مؤن اى كلف ...... (بقیه حاشیه په راروانه صفحه)

ته بچت او نفع ډیره وی لهذا عشر به په مستاجر واجب وی.(۴) مفتی به قول

د صاحبینو دي لهذا په هر یو باندې به د خپل خپل نصف نه عُشر ادا کول

وی. (درمختار) ﴿۲﴾ (۵) هیڅ تخفیف نه کیږی ځکه چه نه د عُشر نیت وی او

نه د مصرف لحاظ ساتلې کیږی.

(۲) که دا رقم په عقد د مزارعت کښې مشروط نه وی نو په د ې جدید

معامله کښې هیڅ نقصان نشته.(صرح به فی البحر ٦\١٨٥) ﴿۳﴾

(۷) دا رقم قرض دې و دیعت نه دې او دا معا مله جائز ده هره ورځ به بیع

تعاطی منعقد کیږی. ﴿٤﴾ ونظیره ما فی ردالمحتار ۱۳\۴ـ

ملاحظه: که د تفصیل ضرورت وی نو صرف یو سوال راولیږه. اووه سوالونه

نهٔ. وهو الموفق

(بقیه حاشیه) الزرع وبلا اخراج البذر لتصریحهم بالعشر فی کل الخارج.

(الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ۲: ٥٦ باب العشر)

﴿۱﴾ قال العلامة الحصکفی: والعشر علی المؤجر کخراج موظف وقالا علی المستأجر کمستعیر مسلم وفی الحاوی وبقولهما ناخذ.

(الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ۲: ٦٠ باب العشر)

﴿۲﴾ قال العلامة الحصکفی: وفی المزارعة ان کان البذر من رب الارض فعلیه ولو من العامل فعلیهما بالحصة. (الدر المختار علی هامش ردالمحتار ۲: ٦١ باب العشر)

﴿۳﴾ قال العلامة ابن نجیم: بان قال زارعتک ارضی علی ان تقرضنی کذا او ان قدم فلان لانها اجارة فلا یصح تعلیقها بالشرط کالاجارة...... ثم قال بعد تفریعات کثیرة هذا کله فی الشرط النافع لاحدهما وان شرطا لا ینفع کما لو شرط ان لا یسقی احدهما حصته لا تفسد المزارعة وفیما اذا کان شرطا مفسدا لو ابطلاه ان الشرط فی صلب العقد لا ینقلب جائزا والاعاد جائز الی آخر ما فیها. (البحر الرائق ٦: ١٨٥ باب المتفرقات)

﴿۴﴾ قال العلامة ابن عابدین: ومن بیع التعاطی تسلیم المشتری ما اشتراه الی من یطلبه بالشفعة فی موضع لا شفعة فیه. (ردالمحتار هامش الدر المختار ۴: ۱۳ مطلب البیع بالتعاطی کتاب البیوع)

د اجارې او مزارعت په مختلفو صورتونو کښې د عُشر د وجوب مسئله

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه په ریاست سوات کښې به عُشر د سوات والی جهانزیب عبدالحق صاحب وصول کولو. اوس د حکومت ختمیدلو سره د عُشر نظام هم ختم شوې دې. اوس زمونږ د پاره لاندینی مسئلې نوې دی دوضاحت ضرورت ئې دی. (۱) بعضې خلق د ټول کال د پاره خپله زمکه په معلومو روپو باندې ورکوی اوس به عُشر مالک ورکوی که زمیندار (کِسان). ؟ (۲) بعضې خلقو زمکه د یو کال په فصل باندې ورکړې ده مثلاً څلور منه جوار او دوه منه غنم به مالک ته ورکوی نو دې صورت کښې به عُشر څوک ادا کوي؟ (۳) بعضې خلقو زمکې په نیم فصل ورکړې دی یعنی چه کوم فصل اوشی نیم ستا اونیم زما اوس به عُشر څوک ادا کوي؟ (۴) بعضې خلق زمکه په پنځه حصه باندې ورکوي، مالک هم کار کوی او کسان هم اوس پهٔ وزن کونکې کسان او مالک باندې مجموعی طور سره عُشر دې یا ځان ځانته او یا صرف مالک باندې؟ بینوا توجروا

المستفتی: حافظ محمد ارشاد دیولئ سوات.......... ۲۹\۲\۱۹۷۴

الجواب: (۱-۲) دا دواړو داجارې صورتونه دی او مستاجرته غالباً ډیربچت کیږی لهذا عُشر به هغه باندې واجب وی مالک باندې نه، (درمختار مع رد المحتار)﴿۱﴾ (۳) داد مزارعت صورت دې. په دې کښې عُشر په مالک او مزارع

﴿۱﴾ قال العلامة الحصکفی: والعشر علی المؤجر کخراج موظف وقالا علی المستأجر، قال العلامة ابن عابدین قلت: لکن فی زماننا عامة الاوقاف من القرئ والمزارع لرضا المستأجر بتحمل غراماتها ومؤنها یستأجرها بدون اجرا لمثل بحیث لاتفی الاجرة ولا اضعافها بالعشر او خراج المقاسمة فلا ینبغی العدول عن الافتاء بقولهما فی ذلک لانهم فی زماننا یقدرون اجرة المثل بناء علی ان الاجرة سالمة لجهة الوقف ولاشیئ علیه من عشر وغیره اما لو اعتبر دفع العشر من جهة الوقف وان المستأجر لیس علیه سوی الاجرة فان اجرة المثل تزید اضعافا کثیرة کما لا یخفیٰ فان امکن اخذ الاجرة کاملة.....(بقیه حاشیه په راروانه صفحه)

دوارو باندې د خپلو خپلو حصونه ورکول واجب دی. (در مختار) ﴿۱﴾ (۴)
مذکوره صورت نه اجاره ده او نه مزارعت، بلکه دا کسان مزدور دی لهذا
دا ټول پیداوار به د مالک وی او د ټول عُشر به د هغه په ذمه واجب الادا وی
او د عقد فاسد په وجه به ټول ګنهګاران وي (هدایه، درمختار، شامي) او دې
مزدوراو وزن کونکی ته به اجر مثل ورکولې شی ﴿۲﴾ (لکون الاجارة فاسدة
لجهالة الاجرة) او که د اجرمثل په عوض کښې په دې خاص غله باندې طرفین
راضی شی نو دا هم جائز ده. وهوالموفق

په مستاجر باندې د عُشر اشتراط مفسد د عقد نه دې

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه زمونږ په علاقه کښې
زمکې په اجاره ورکولې کیږی دهغې عُشر په مالک دې که په مستاجر؟ که
په مالک باندې وی نو بیا د زمکې مالک په مستاجر باندې دا شرط
اولګوی چه ددې زمکه عُشر به ته ادا کوې او که نه بالعکس شرط اولګوی.
نو ددې قسم شرط لګولو سره د مالک ذمه ماخوذ ده یا نه؟ بینوا توجروا

المستفتی: سمیع الله کالام ضلع سوات.... ۲۰۱۱۲۱۱۹۷۱

الجواب: غالبًا مستاجر ته ډیر بچت کیږی په دې وجه د مفتی بهٖ قول په بنا د

(بقیه حاشیه) یفتی بقول الامام والا فبقولهما لما یلزم علیه من الضرر الواضح الذی لا یقول به احد. (الدر المختار مع هامش ردالمحتار ۲: ۶۰ باب العشر)

﴿۱﴾ قال العلامة الحصکفی: وفی المزارعة ان کان البذر من رب الارض فعلیه ولو من العامل فعلیهما بالحصة. (الدر المختار علی هامش ردالمحتار ۲: ۶۱ باب العشر)

﴿۲﴾ قال العلامة ابن عابدین: وفی شرح درر البحار عشر جمیع الخارج علی رب الارض عنده لان المزارعة فاسدة عنده فالخارج له اما تحقیقا او تقدیرا لان البذر ان کان من قبله فجمیع الخارج له وللمزارع اجر مثل عمله. (ردالمحتار هامش الدرالمختار ۲: ۶۱ مطلب هل یجب العشر علی المزارعین فی الاراضی السلطانیة باب العشر)

عُشر وجوب په مستاجر باندې کیږی. ﴿۱﴾ لهذا په مستاجر باندې ددې
شرط لګول عقد لره مفسد نه دې. وهوالموفق

د مزارعت په صورت کښې د عُشر حکم

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه د مزارعت په صورت
کښې عُشر په چا باندې واجب دې په مزارع که په مالک باندې؟ بینوا توجروا

المستفتی: عبدالرحیم باجوړ ایجنسی....... ۱۹۷۹ء ۲۱۱۷۱

الجواب: د مزارعت په صورت کښې به مالک او مزارع هر یو د خپلې خپلې
حصې نه عشر ادا کوی (لان الفتوٰی علی قول ابی یوسف ومحمد فی باب المزارعة
﴿۲﴾ او د اجارې په صورت کښې عُشر په مستاجر باندې واجب دې په موجر
باندې نه. خصوصاً چه هر کله مستاجر ته بچت هم زیات کیږی. (وتمام الکلام
فی شرح التنویر مع رد المحتار باب العشر ﴿۳﴾ وهوالموفق

﴿۱﴾ قال العلامة الحصکفی: والعشر علی الموجر کخراج موظف وقالا علی المستاجر کمستعیر مسلم وفی الحاوی وبقولهما ناخذ. (الدر المختار علی هامش ردالمحتار ۲: ۶۰ باب العشر)

﴿۲﴾ قال ابن عابدین: والحاصل ان العشر عند الامام علی رب الارض مطلقا وعندهما کذلک لو البذر منه ولو من العامل فعلیهما وبه ظهر ان ما ذکره الشارح هو قولهما اقتصر علیه لما علمت من ان الفتویٰ علی قولهما بصحة المزارعة فافهم...... ان العشر علی رب الارض عنده علیهما عندهما من غیر ذکر هذا التفصیل وهو الظاهر لما فی البدائع من ان المزارعة جائزة عندهما والعشر یجب فی الخارج والخارج بینهما فیجب العشر علیهما. (ردالمحتار هامش الدرالمختار ۲: ۶۱ باب العشر)

﴿۳﴾ قال ابن عابدین: (والعشر علی المؤجر وقالا علی المستاجر) ای لو اجر الارض العشریة فالعشر علیه من الاجرة کما فی التتارخانیة وعندهما علی المستاجر قال فی فتح القدیر لهما ان العشر منوط بالخارج وهو للمستاجر...... (قوله وفی الحاوی وبقولهما ناخذ)...... قلت لکن فی زماننا عامة الاوقاف من القریٰ ...... (بقیه حاشیه په راروانه صفحه)

د مشین په ذریعې اوبه شوې فصل کښې شلمه واجب ده

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه کومه زمکه چه په غویانو وغیره (یعنی ارهټ) سره اوبه کیږی په هغې کښې شلمه واجب ده اوس که په دې کوهی باندې مشین ولګولې شی نو آیا دیکښې به هم شلمه واجب کیږی؟ بینوا توجروا

المستفتی: دوست محمد میاں منډی پشاور....۲۵ رمضان ۱۴۰۲ھ

الجواب: په مشین کښې هم مؤنت او مشقت موجود دې نو په دې سره اوبه شوې زمکه کښې به هم شلمه واجب وي (۱) وهو الموفق

په کاریز سره اوبه شوې زمکه کښې د عُشر مسئله

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه زمونږ په علاقه کښې

(بقیه حاشیه) والمزارع لرضا المستأجر بتحمل غراماتها ومؤنها يستأجرها بدون اجر المثل بحيث لا تفى الاجرة ولا اضعافها بالعشر او خراج المقاسمة فلا ينبغى العدول عن الافتاء بقولهما فى ذلك لانهم فى زماننا يقدرون اجرة المثل بناء على ان الاجرة سالمة لجهة الوقف ولا شيئ عليه من عشر وغيره اما لو اعتبر دفع العشر من جهة الوقف وان المستأجر ليس عليه سوى الاجرة فان اجرة المثل تزيد اضعافا كثيرة كما لا يخفىٰ فان امكن اخذ الاجرة كاملة يفتى بقول الامام والا فبقولهما لما يلزم عليه من الضرر الواضح الذى لا يقول به احد. (ردالمحتار هامش الدرالمختار ۲:۶۰ مطلب هل يجب العشر على المزارعين فى الاراضى السلطانية)

(۱) وفى الهندية: وما سقى بالدولاب والدالية ففيه نصف العشر وان سقى سيحا وبدالية يعتبر اكثر السنة فان استويا يجب نصف العشر.
(فتاوىٰ عالمگيريه ۱:۱۸۶ الباب السادس فى زكاة الزرع والثمار)

کاریزونه دی چه په هغې باندې لکهونه روپئ خرچه کیږی او په کلیزه صفایئ باندې ئې هم زرګونه روپئ خرچه کیږی په دې اوبو سره حاصل شوې پیداوار کښې به عُشر لازم وی که نصف عُشر؟ بینوا توجروا

المستفتی: حافظ حبیب الرحمان وانا کیمپ.........۹۱۱۲۱۱۹۷۴

الجواب: ظاهری طور سره کاریز باندې د اوبه شوې زمکې په پیداوار کښې عُشر واجب کیږی.

لحديث البخارى او كان عثريا (۱) وقالوا العاثور شبه نهر يحفر فى الارض يسقى به البقول والنخل والزرع، ولانه لم يشق بآلة كما اشار اليه كلام البحر ۲:۲۳۸ فليراجع (۲) ويمكن ان يقال ان المدار على كثرة المؤنة كما اشار اليه صاحب الدرالمختار انتهىٰ (۳). وهو الموفق

د مالئې په نهری زمکو د عُشر اونصف عُشر په مسئله کښې مناظره اوفیصله

سوال: د سلامونو او آدابونو نه پس عرض کونکې یم! چه علاقه لوند خورمقام

---

(۱) عن عبد الله بن عمر عن النبى ﷺ قال فيما سقت السماء والعيون او كان عثريا العشر وما سقى بالنضح نصف العشر، رواه البخارى، وعلىٰ هامش المشكوة فى حاشية الغرغشتوية: قوله او كان عثريا: العثرى ما سقتها السماء وكذا ذكره التور پشتى وبعض الشراح ولا يخفىٰ انه يلزم منه التكرار وعطف الشيئ على نفسه فالحق ما ذكره بعض آخرون من ان العثرى ما سقى بالعاثور والعاثور شبه نهر يحفر فى الارض يسقى به البقول والنخل والزرع والعثرى يجيئ بمعنى الفارغ من الدنيا والآخرة، لمعات.
(هامش مشكوٰة المصابيح حاشية غرغشتوية ۱:۱۷۴ كتاب الزكاة فيما تجب فيه)

(۲) قال العلامة ابن نجيم: اى ويجب نصف العشر فيما سقى بآلة للحديث.
(البحر الرائق ۲:۲۳۸ باب العشر)

(۳) قال العلامة الحصكفي: نصفه فى مسقى غرب اى دلو كبير ودالية اى دولاب لكثرة المؤنة. (الدرالمختار على هامش ردالمحتار ۲:۵۵ باب العشر)

دوپیژ کښې یوه اجتماع د شرعی مسئلې په غرض منعقد شوه. چه په هغې کښې ددوه لویو علماؤ مینځ کښې مناظره اوشوه په دې خبره چه موجوده نهری زمکو باندې حکومت مالیه اخلی عُشر دې یا نصف عشر؟ یو مولانا صاحب د جامع الرموز وغیره کتابونو نه معتبر عبارتونو سره اوَ بالخصوص د علامه شامی جلد دویم دې عبارت لان المعتمد عندنا ان شراء الشرب لایصح سره ئې د عُشر ثبوت او وجوب ثابتولو او د دویم فریق مولانا صاحب ددې عبارت په بناء چه (وقیل ان تعارفوه صح، دې سره ئې د نصف العشر وجوب ثابتولو. په مذکوره اجتماع کښې دریم ګړې او جج حضرت مولانا شفیع الله ! فاضل حقانیه مقررشوې وو نو د مبحث نه پس مولانا شفیع الله د فیصلې اعلان اوکړو چه، لان المعتمد عندنا سره د عُشر افضلیت ثابتیږی او په قیل ان تعارفوه،، سره نصف عُشر خو بیا هم مسئله مجمله پاتې شوه. تاسو صاحبان دا اختلافات، شکَونه او وهمونه ختم کړی ددې مسئلې متعلق خپله رائې واضحه کړئ؟ بینوا توجروا

المستفتی:مولانا عبدالرحمان لوند خوړ مردان

الجواب:دا مسئله په کتب الفروع کښې صراحةً نشته په دې وجه پکښې علماء خپل مینځ کښې اختلاف لری. زمونږ په قاصره رائې کښې د نصف العشر وجوب راجح معلومیږی. ځکه چه دا آبیانه ثمن نه دې. (لعدم صحة بیع الماء الغیر المحرز فلیراجع الی باب الشرب﴿۱﴾ بلکه دا آبیانه په مؤنت کښې داخل ده. ځکه چه حکومت په دې سره باقاعده دنهر انتظام کوی او دا د پټو والاؤ نه د یو قانون په طور سره وصول کوی او د ډیرې خرچې دعلت په وجې سره د نصف عُشر وجوب ظاهر دې.

یدل علیه تعلیل الفقهاء قال فی الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ۲:۶۹ نصفه فی مسقی غرب ای دلو کبیر ودالیة ای دولاب لکثرة المؤنة انتهیٰ﴿۲﴾ قلت ولا فرق بین الاصالة

﴿۱﴾ قال العلامة ابن عابدین: (قوله ولا یصلح الماء) ای ماء الشرب الغیر المحرز. (ردالمحتار هامش الدرالمختار ۵:۳۱۷ فصل الشرب)

﴿۲﴾ (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ۲:۵۵ باب العشر)

کما فی البیر وبین الوکالة کما فی النهر فافهم﴿۱﴾. وهوالموفق

په بارانی او د مالئې والا نهری زمکو په عُشر کښې فرق

سوال:علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه د عُشر په باره کښې د امام ابوحنیفه رحمه الله قول دې (ماخرج الارض ففیه العشر لیکن د ګنی یا تماکوانو په فصل باندې ډیر زیاته خرچه راځی مثلاً مالیه، خاوره وغیره، آیا ددې خرچې په وجې سره د عُشر په حکم کښې تغیر راځی حال دا چه دا زمکې نهری دی. او فقهاء وائی چه په نهری زمکو کښې عُشر دې؟ بینواتوجروا

المستفتی: سید ګل بادشا کوټک ترناب چارسده.....۱۳ذی الحجه ۱۳۸۹ھ

الجواب:که دا زمکې د کوهی په اوبو باندې اوبه کیږی نو په هغې کښې نصف العشر یعنی شلمه واجب ده. یعنی دټول پیداوار (لماروواه البخاری مرفوعا فیما سقت السماء والعیون اوکان عثریا العشر وما سقی بالنضح نصف العشر (مشکوٰة ۱۷۴)﴿۲﴾ اوټولو فقهاؤ په دې باندې تصریح کړیده، اوکه دا زمکې نهری وی نو په دیکښې لسمه حصه ورکول بهتردی. اود آبیانې په صورت

﴿۱﴾ وفی المنهاج: اعلم ان ما سقته الانهار التی یأخذ الحکومة بالسقی منها الخراج ما یقال له بالفارسیة " آبیانه" قیل یجب فیه العشر لانه سقی بالانهار والعاثور دون النضح وقیل الوجه فی وجوب العشر انه سقاه بماء اشتراه وفیه الماء الغیر المحرز لا یصح بیعه وشراءه، وقال شیخنا (الغرغشتوی) یکفی فیه آداء نصف العشر لان منشأ وجوب نصف العشر کما فی شرح التنویر کثرة المؤنة وهی ههنا متحققة بلاریب، وبالجملة ان المأخوذ منهم هی المؤنة دون الثمن لان ارباب الحکومة انما یأخذونها لبقاء هذا النظام لا یخطر ببالهم معنی البیع والشراء فافهم.

(منهاج السنن شرح جامع السنن ۳:۱۵۳ باب الصدقة فیما یسقی بالانهار)

﴿۲﴾ (مشکوٰة المصابیح ۱:۱۵۹ باب ما یجب فیه الزکوٰة الفصل الاول کتاب الزکاة)

کښې شلمه ورکول هم کافی دی (لما فی الدرالمختار: وفی کتب الشافعیة او سقاه بماء اشتراه وقواعدنا لاتاباه﴿۱﴾ او واضحه دي وی که په نهری زمکه کښې آبیانه د شُرب ثمن وی او د بیع شرطونه موجود وی نو د نصفُ العشر په وجوب کښې هیڅ اشتباه نشته. او که دا آبیانه د نهر د اصلاح او حفاظت د پاره وی نو بیا هم د نصف العشر حکم صحیح دي ځکه څنګه چه د بیع په اوبو باندې اوبه شوې فصل کښې د نصف العشر وجوب منصوصی نه د بلکه د ډیرې خرچې په وجه سره دې نو دغه شان په دیکښې هم کثرت مؤنت موجود دي. ﴿۲﴾ وهوالموفق

عشر به په مالیه کښې نشی ورکولې

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه د یو سړی د عشر غنم دی او حکومت دهغه نه د ټول جائیداد مالیه (ټیکس) هم وصول کوی آیا دا سړې دغې عُشر لره په حکومتی مالیه کښې ورکولې شي؟ بینواتوجروا

المستفتی: نامعلوم.........

الجواب: عُشر په مالیه کښې ورکول خلافِ احتیاط دی. او په عبادتونو کښې احتیاط باندې عمل کول ضروری دی.

(وفی الهدایة ۱:۱۷۲) وقیل اذا نوی بالدفع التصدق علیهم سقط عنه وکذا الدفع الی کل جائر لانهم بما علیهم من التبعات فقراء والاول احوط انتهیٰ﴿۳﴾. وهوالموفق

﴿۱﴾ (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ۲:۵۵ باب العشر)

﴿۲﴾ قال العلامة الحصکفی: ویجب نصفه فی مسقی غرب ای دلو کبیر ودالیة ای دولاب لکثرة المؤنة. (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ۲:۵۵ باب العشر)

﴿۳﴾ (هدایة علی صدر فتح القدیر ۲:۱۵۰ فصل ولیس فی الفصلان والحملان والعجاجیل صدقة کتاب الزکاة)

د اجارې په عُشرکښې د امامانو اختلاف او د نهری زمکو حکم

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه د زمکې مالک او زمیندار کښې کوم یو باندې عُشر واجب دې؟ امام صاحب رحمه الله فرمائی چه عُشر په زمکې والا باندې دې. او صاحبین فرمائی چه په کاشتکار باندې دې. بله دا امام صاحب په دې خبره کښې د صاحبینو قول ته رجوع کړیده یعنی په مذهبِ احناف کښې غالبًا متفق علیه مسئله دا شوه چه عُشر په مزارع باندې دې. او خلقو دا مسئله جوړه کړیده چه په زمکې والا باندې عُشر ورکول لازمی کوی. بله دا چه دا خلق شلمه حصه ورکوی. او وائی چه زمونږ خرچه ډیره ده. مالیه او آبیانه ورکوو. حال دا چه ددغې خرچو هیڅ اعتبار نشته. ځکه چه دا زمکې اصل کښې نهری نه دی بلکه د اول نه بارانی دی او که نهر راغلې دی نو ددې دپاره. (وما کراه العجم فهو کالسیح په حکم کښې کیدل پکار دی. بله دا چه په دغه نهری زمکو کښې اګر چه خرچه ډیره ده لیکن امدن ئې هم د حد نه ډیر دې او په رکعت (ارهټ) کښې خرچ ډیر دې او آمدن کم نو نهری زمکې په ارهټی زمکو باندې قیاس کول د حق نه بعید دی؟ بینوا توجروا

المستفتی: سید غلام قیس خطیب مرهټی طورو مردان ۱۳۹۳\۲\۲۵ هـ

الجواب: واضحه دې وی چه د اجارې په صورت کښې به عُشر په مستاجر واجب وی ځکه چه غالبًا هغه ته بچت زیات کیږی او که مستاجر ته کم بچت اوشو نو د امام ابو حنیفه په قول باندې به فتوی ورکولې شی.

کما فی الدرالمختار وردالمحتار ۲:۸۵ والعشر علی الموجر وقالا علی المستاجر وفی الحاوی وبقولهما نأخذ، قلت ولکن افتیٰ بقول الامام جماعة من المتاخرین قلت لکن فی زماننا عامة الاوقاف من القریٰ والمزارع لرضا المستاجر یتحمل غراماتها ومؤنها یستأجرها بلدون اجر المثل فلا ینبغی العدول عن الافتاء بقولهما فی ذلک (الی ان قال)

﴿۱﴾ فان امكن اخذ الاجرة كاملة يفتى بقول الامام والا فبقولهما (بحذف)
او کوم نهرونه چه کافرانو کنستلي وی او مفتو کښې مسلمانانو ته ملاؤ شوي دی نو دهغې اوبه عشری دې.
كما يدل عليه ما فى ردالمحتار ۳: ۳۵۹ باب العشر والخراج﴿۲﴾
پس د آبیانی په صورت کښې ددې د پیداوار نه نصف العشر ورکول کافی دی.
كما يدل عليه تعليل در المختار ونصفه فى مسقى غرب ودالية لكثرة المؤنة﴿۳﴾ لان ما يأخذه الحكومة ليس بثمن لعدم ارادتهم بيع الماء ولعدم صحة بيع الماء الغير المحرز بل هو مؤنة وسبب لبقاء هذا الماء وهذا النظام نظام الانهار. وهو الموفق

په مشترکه نهر باندی ظالمانه قبضه اودآبیانې په صورت کښې دعشر مسئله

سوال: علمائی دین دې مسئلې باره څه فرمائی (۱) یو نهر دپخوا انه مشترک راروان دی لیکن یوقوم د قومیت د تعصب او زور په وجه دغه نهر باندې قبضه اچولې ده او دنورو خلقو نه دجریب په سر دوه منه کم و بیش اخلی عنی داوبو ئی باقاعده قیمت مقرر کړی دی اوس په علماؤ کښې اختلاف دی بعضی عشراو بعضی دخرچې په وجه نصف عشر وائی او دپخوا نه دا لاقې والا عشر ورکوی نو آیا مونږ عُشر ورکوو که نصف عشر؟ (۲) دغه ان دا اوبه دالله په قدرت دچینو او غرونو نه راځی او نهر نه چا جوړ کړې

﴿۱﴾ (الدرالمختار مع ردالمحتار ۲: ۶۰ مطلب هل يجب العشر على المزارعين فى اضى باب العشر)
﴿۲﴾ قال العلامة ابن عابدين: (قوله بماء العشر) والحاصل انه ما كان عليه يد الكفرة ثم سناه قهرا وما سواه عشرى. (ردالمحتار ۳: ۲۸۴ مطلب فى خراج المقاسمة باب العشر راج والجزية كتاب الجهاد)
﴿۳﴾ (الدرالمختار على هامش ردالمحتار ۲: ۵۵ باب العشر)

دی او نه حقیقتاً دچا ملکیت دی آیا دې خاص قوم لره په دې نهر باندې قبضه کول اوغریبانانو باندې اوبه خرخول جائز دی؟ بینوا توجروا

المستفتی: مولانا محمدهاشم چغرزی... ۱۹۷۵ء/۵/۱۲

الجواب: اگر چه دډیری خرچې په وجه نصف عشر دکتابونو دقواعدو موافق دې لیکن په مسئوله صورت کښې دا رقم مونت نه دی
لانه ليس سببا لبقاء هذا النظام بل هو ظلم او بيع الماء الغير المحرز﴿۱﴾ والمظلوم لا يظلم بخلاف انهار ديارنا (اى انهار الحكومية) لان لها حافرين وقاسمين وحاكمين لا يبقىٰ هذا النظام الابهم والرقم الماخوذ من اهل المزارع يصرف عليهم. وهو الموفق

د سرکاری نهر دآبیانې په صورت کښې د نصف عشر مسئله

سوال: علمائی دین دې مسئلې باره څه فرمائی چه زمونږ علاقه دورسک په نهر سره اوبه کیږی ددې آبیانه دنورو نهرونو په نسبت سره لږه ډیره ده ددې آبیانې پیش نظر یو عالم فتوی ورکړی چه په دی زمکو کښې شلمه حصه واجب ده آیا دا صحیح ده؟ بینوا توجروا

المستفتی: سیف الرحمٰن تیله بند پشاور... ۱۹۷۰ء/۱/۱۶

الجواب: دبعضی علماؤ په نزد په دې کښې شلمه حصه واجب ده ځکه چه دا اوبه په بیعه دی.
والدليل عليه ما فى الدرالمختار وفى كتب الشافعية او سقاه بماءٍ اشتراه

﴿۱﴾ قال ابن عابدين: ان العلة فى العدول عن العشر الى نصفه فى مسقى غرب ودالية هى زيادة الكلفة كما علمت وهى موجودة فى شراء الماء ولعلهم لم يذكروا ذلك لان المعتمد عندنا ان شراء الشرب لا يصح وقيل ان تعارفوه صح وهل يقال عدم شرائه يوجب عدم اعتباره ام لا تأمل نعم لو كان محرز اباناء فانه يملك الخ.
(ردالمحتار هامش الدرالمختار ۲: ۵۵ باب العشر)

وقواعدنا لا تاباه(هامش ردالمحتار ۲: ۶۹)﴿۱﴾
لیکن اخستل خرڅول په ماء محرز کښې صحیح کیږی او په صورت مسئوله کښې احراز بالحوض حاصل دی اګر چه دا بیع او شراء فاسد ده او بعضی فرمائی چه آبیانه حقیقت کښې ثمن نه دی بلکه دامؤنت دی سرکارئې دتجارت دپاره نه اخلې بلکه دنهر دبقاء او انتظام دپاره ئې اخلې او دامؤنت دکوهی دمؤنت نه کم نه دې لهذا په دې کښې به نصف العشر واجب وی لوجود علة وجوب نصف العشر وهی كثرة المؤنة وزيادة الكلفة يدل عليه ما فی الدر المختار نصفه فی مسقی غرب ودالية لكثرة المؤنة، وفی ردالمحتار ۲: ۶۹ لان العلة فی العدول عن العشر الى نصفه فی مسقی غرب و دالية هی زيادة الكلفة﴿۲﴾ انتهیٰ فافهم ولا تعجل والاخير هو المختار عندی وهذا ما عندی لعل عند غيری احسن من هذا﴿۳﴾. وهو الموفق

﴿۱، ۲﴾(الدر المختار مع هامش ردالمحتار ۲: ۵۵ باب العشر)

﴿۳﴾وفی المنهاج: اعلم ان ما سقته الانهار التی يأخذ الحكومة بالسقی منها الخراج ما يقال له بالفارسية" آبيانه" قيل يجب فيه العشر لانه سقی بالانهار والعاثور دون النضح وقيل الوجه فی وجوب العشر انه سقاه بماء اشتراه وفيه ان الماء الغير المحرز لا يصح بيعه وشراءه وقال شيخنا (الغرغشتوی رحمه الله) يكفی فيه اداء نصف العشر، لان منشأ وجوب نصف العشر كما فی شرح التنوير كثرة المؤنة وهی ههنا متحققة بلا ريب وبالجملة ان المأخوذ منهم هی المؤنة دون الثمن لان ارباب الحكومة انما يأخذونها لبقاء هذا النظام لا يخطر ببالهم معنى البيع والشراء فافهم.

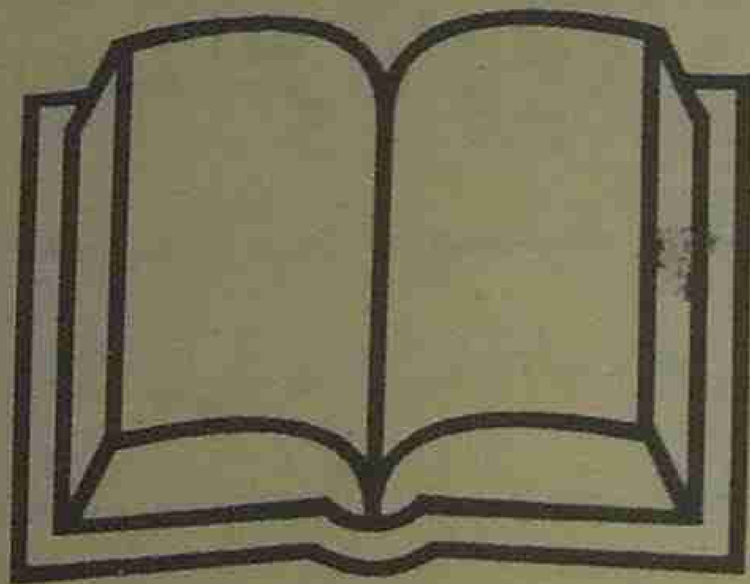
(منهاج السنن شرح جامع السنن للترمذی ۳: ۱۵۳ باب الصدقة فيما يسقی بالانهار)

....

فتاوی دیوبند پاکستان المعروف به

فتاوی فریدیه دریم جلد

باب صدقة الفطر

....

بِسۡمِ اللّٰهِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِیۡمِ

قال رسول الله صلى الله عليه وسلم

ادوا عن كل حر وعبد

صغيرو كبيرنصف صاع من بر

او صاعًا من شعير

...(ابو داؤد)....

...

باب صدقة الفطر

د صدقة الفطر مقدار

سوال: علمائی دین دې مسئلې باره څه فرمائی چه دناپ تول په حساب سره دصدقة الفطر څه مقدار دی؟ بینوا توجروا

المستفتی: سیداحمد خان چارسده..۱۰ ذی قعده ۱۳۹۵ھ

الجواب: دصدقة الفطر مقدار تقریباً دوه سیره انګریزی اود پوخ سیر په حساب سره دیو سیر او دریمې حصې په مقدار دې ﴿۱﴾ وهو الموفق

﴿۱﴾ د علمائی احناف په نزد غنمو کښې نیم صاع واجب دی او دامام ابو حنیفه او امام محمد رحمهما الله په نزد دصاع نه مراد اته رطله عراقی صاع دې.

قال الدكتور وحبة الزحيلي: الصاع عند ابی حنيفة ومحمد ثمانية ارطال بالعراقی والرطل العراقی مئة وثلاثون درهما ويساوی ۳۸۰۰ غراماً، لانه عليه السلام كان يتوضأ بالمد رطلين ويغتسل بالصاع ثمانية ارطال وهكذا كان صاع عمر وهو اصغر من الهاشمی وكانوا يستعملون الهاشمی (الفقه الاسلامی وادلته ۳:۲۰۴۴)

اود یو رطل مقدار ۹۰ مثقال دی نو په ضرب ورکولو سره ۷۲۰ مثقاله دصاع وزن شو او یو مثقال $4\frac{1}{2}$ ماشې دی نو پوره صاع ۳۲۴۰ ماشه شو او د دولسو ماشو یوه توله وی نو په دولسو باندې تقیسمولو سره تقسیم دحاصل ۲۷۰ توله راځی نو نیم صاع ۱۳۵ توله شو اوس په دنیا کښې اِعشاری نظام جاری دی نو په دی لحاظ سره اوس دتولې نه وزن ګرامونو ته منتقل کولې شی د اوزان شرعیه (مفتی محمد شفیع رحمه الله په اخره کښې مولانا محمد اشرف قریشی د ۱۳۶،۵ تولو په حساب سره د نصف صاع وزن ۱،۵۹۲۱۳۶ کلوګرام لیکلې دی مولانه خالد سیف الله رحمانی دپاؤ کم دوه سیرو په لحاظ سره ۶۶۶ یو کلوګرام........

[بقیه حاشیه په راروانه صفحه]

په صدقه فطر کښې مقامی نرخ معتبر دې

سوال: علمائی دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه صدقه فطر به دحکومتی نرخ مطابق ورکولې کیږی یا دعوامی نرخ مطابق؟ بینوا توجروا

المستفتی: سرفرازخان میاں والی... ۱۹۷۵ء|۱۰|۱۴

الجواب: دحکومت نرخ حاوی نه وی نو لهذا مقامی نرخ به معتبروی (۱) وهوالموفق

صرف په درې تولې سونې باندې صدقة الفطر اوقربانی

سوال: علمائی دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه دیو ښځې سره صرف

[بقیه حاشیه] حساب لګولې دی مولانا مفتی عبدالرحیم لاهوری رحمه الله نصف صاع لره یو کلو ۵۷۵ ګرام لیکلې دی. بنده (مرتب) هم دیو زرګر دکان ته لاړه او په هر پهلو سره ئی د رتئ ماشه او توله حساب او په هندوستان کښې مختلف رائج الوقت وزنونو په باره کښې اطمینان حاصل کړو، اودا معلومه شوه چه زمونږ د سرحدی علاقې توله ۱۵، ۱۲ ګرام ده، او دویمه توله کومه چه پنجابی تولې سره زمونږ په علاقو کښې مشهوره ده، هغه ۱۱،۶۶۴ ګرام وی نو ۱۳۵ توله لره د صوبه سرحد په اعتبار سره یو کلو ۲۵_ ۶۴۰ ګرام جوړیږی او دپنجابی تولې نه یو کلو ۶۴-۵۷۴ ګرام جوړیږی او غالباً هم داحساب مولانا لاجپوری صاحب هم کړی دی چه پوره ۵۷۵ ګرام ئی اخستلې دی بهرحال دیو وطن ناپ تول چه کله دبل وطن په ناپ تول کښې اچولې کیږی نو دواړه د بنیاد دمختلف کیدلو په وجی سره مکمل انطباق ... کیږی نه په دې وجه دبرقی مشینانو په ذریعې سره خصوصی ... صحت د ادا معلق کول صحیح نه دی په دې ... ب،، په موجب چه ئی په احکام شرعی سره په ... صحیح دی نو هم ددې وجی نه به ددې حسابی باریکو ... دائیکی صحیح او معتبر منلې کیږی (ازمرتب)

... الحصکفی: ویق... الذی المال فیه.

... صدر ردالمح... زکاة الغنم)......(بقیه حاشیه اګلې صفحه پر)

درې تولې سونا ده دهغې نه علاوه ورسره څه مال موجودنه دې آیا په دې ښځه به صدقه الفطر او قربانی واجب وی؟ بینوا توجروا

المستفتی: مولانا نجم الدین صاحب.... ۱۹۸۸ء|۳|۱۴

الجواب: په دومره مقدار سونې سره دوه پنځوس نیمې تولې چاندی حاصلیدلې شی لهذا په دې ښځه باندې قربانی او صدقة الفطر دعلامه مرغینانی او وهبانیه د روایت په بنا واجب ده (فلیراجع الی رد المحتار ۲:۸۹ (۱) واضحیة الهندیه (۲) وهوالموفق

(بقیه حاشیه) وفی الهندیة: ویقومها المالک فی البلد الذی فیه المال حتی لو بعث عبداً للتجارة الی بلد آخر فحال الحول تعتبر قیمته فی ذلک البلد ولو کان فی مفازة تعتبر قیمته فی اقرب الامصار الی ذلک الموضع. (فتاویٰ عالمگیریه ۱:۱۸۰ الفصل الثانی فی العروض)

(۱) قال العلامة ابن عابدین: (قوله لکن اعتمد فی الشرنبلالیة الخ)...... قال فی العنایة ولا یجوز دفع الزکاة الی من ملک نصابا سواء کان من النقود اوالسوائم اوالعروض...... تقدیر النصاب بالقیمة سواء کان من العروض اوالسوائم لما ان العروض لیس نصابها الا ما یبلغ قیمته مأتی درهم وقد صرح بان المعتبر مقدار النصاب فی التبیین وغیره واستدل له فی الکافی بقوله ﷺ من سأل وله ما یغنیه فقد سأل الناس الحافا قیل وما الذی یغنیه قال مأتا درهم او عدلها فقد شمل الحدیث اعتبار السائمة بالقیمة لاطلاقه وقد نص علی اعتبار قیمة السوائم فی عدة کتب من غیر خلاف فی الاشباه والسراج والوهبانیة وشرحیها والذخائر الاشرفیة وفی الجواهرة قال المرغینانی اذا کان له خمس من الابل قیمتها اقل من مائتی درهم تحل له الزکاة وتجب علیه وبهذا ظهر ان المعتبر نصاب النقد من ای مال کان بلغ نصابا من جنسه اولم یبلغ الخ. (ردالمحتار هامش الدرالمختار ۲:۱۷ بعید مطلب فی جهاز المرأة هل تصیر به غنیة)

(۲) وفی الهندیة: والموسر فی ظاهر الروایة من له مائتادرهم او عشرون دیناراً او یبلغ ذلک سوی مسکنه ومتاع مسکنه ومرکوبه وخادمه فی حاجته التی لا یستغنی ع... ما عدا ذلک من سائمة او رقیق او خیل او متاع لتجارة او غیرها فانه یعتد به من ی...

(فتاویٰ عالمگیریه ۵:۲۹۲ کتاب الاضحیة)

په صدقه فطر کښې مقامی نرخ معتبر دې

سوال: علمائی دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه صدقه فطربه دحکومتی نرخ مطابق ورکولې کیږی یا دعوامی نرخ مطابق؟ بینوا توجروا

المستفتی: سرفرازخان میاں والی.... ۱۹۷۵ء | ۱۰ | ۱۴

الجواب: دحکومت نرخ حاوی نه وی نو لهذا مقامی نرخ به معتبروی ﴿۱﴾ وهوالموفق

صرف په درې تولې سونې باندې صدقة الفطر اوقربانی

سوال: علمائی دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه دیو ښځې سره صرف

[بقیه حاشیه] حساب لګولې دی مولانا مفتی عبد الرحیم لاهوری رحمۃ اللہ علیہ نصف صاع لره یو کلو ۵۷۵ ګرام لیکلې دی.بنده (مرتب) هم دیو زرګر دکان ته لاړه اوپه هر پهلو سره ئی د رتئ ماشه او توله حساب او په هندوستان کښې مختلف رائج الوقت وزنونو په باره کښې اطمینان حاصل کړو ،اودا معلومه شوه چه زمونږ د سرحدی علاقې توله ۱۵، ۱۲ ګرام ده،او دویمه توله کومه چه پنجابی تولې سره زمونږ په علاقو کښې مشهوره ده،هغه ۱۱،۶۶۴ ګرام وی نو ۱۳۵ توله لره د صوبه سرحد په اعتبار سره یو کلو ۲۵ _ ۶۴۰ ګرام جوړیږی او دپنجابی تولې نه یو کلو ۶۴=۵۷۴ ګرام جوړیږی او غالباً هم داحساب مولانا لاجپوری صاحب هم کړی دی چه پوره ۵۷۵ ګرام ئی اخستلې دی بهرحال دیو وطن ناپ تول چه کله دبل وطن په ناپ تول کښې اچولې کیږی نو دواړه د بنیاد دمختلف کیدلو په وجی سره مکمل انطباق او صحیح کیږی نه په دې وجه دبرقی مشینانو په ذریعې سره خصوصی اوزان لازم ګرځول اوپه هغې باندې صحت د ادا معلق کول صحیح نه دی په دې وجه د نحن امة امية لانكتب ولا نحسب،، په موجب چه ئی په احکام شرعی سره په اسانۍ څنګه هم ادا کړی صحیح دی نو هم ددې وجی نه به ددې حسابی باریکو باوجود هم دټولو واجب ادائیګی صحیح او معتبر منلې کیږی (ازمرتب)

﴿۱﴾ قال العلامة الحصكفي: ويقوم فى البلد الذى المال فيه.

(الدرالمختار على صدر ردالمحتار ۲: ۲۴ باب زكاة الغنم)......(بقیه حاشیه اګلے صفحه پر)

درې تولې سونا ده دهغې نه علاوه ورسره څه مال موجودنه دې آیا په دې ښځه به صدقه الفطر او قربانی واجب وی؟ بینوا توجروا

المستفتی: مولانا نجم الدین صاحب.... ۱۹۸۸ء | ۳ | ۱۴

الجواب: په دومره مقدار سونې سره دوه پنځوس نیمې تولې چاندی حاصلیدلې شی لهذا په دې ښځه باندې قربانی او صدقة الفطر دعلامه مرغینانی او وهبانیه د روایت په بنا واجب ده (فليراجع الى رد المحتار ۲:۸۹ ﴿۱﴾ واضحية الهنديه ﴿۲﴾ وهوالموفق

(بقيه حاشيه) وفى الهندية: ويقومها المالك فى البلد الذى فيه المال حتى لو بعث عبداً للتجارة الى بلد آخر فحال الحول تعتبر قيمته فى ذلك البلد ولو كان فى مفازة تعتبر قيمته فى اقرب الامصار الى ذلك الموضع. (فتاوىٰ عالمگيريه ۱: ۱۸۰ الفصل الثانى فى العروض)

﴿۱﴾ قال العلامة ابن عابدين: (قوله لكن اعتمد فى الشرنبلالية الخ)...... قال فى العناية ولا يجوز دفع الزكاة الى من ملك نصابا سواء كان من النقود اوالسوائم اوالعروض...... تقدير النصاب بالقيمة سواء كان من العروض اوالسوائم لما ان العروض ليس نصابها الا ما يبلغ قيمته مأتى درهم وقد صرح بان المعتبر مقدار النصاب فى التبيين وغيره واستدل له فى الكافى بقوله صلى الله عليه وسلم من سأل وله ما يغنيه فقد سأل الناس الحافا قيل وما الذى يغنيه قال مأتا درهم او عدلها فقد شمل الحديث اعتبار السائمة بالقيمة لاطلاقه وقد نص على اعتبار قيمة السوائم فى عدة كتب من غير خلاف فى الاشباه والسراج والوهبانية وشرحيها والذخائر الاشرفية وفى الجواهرة قال المرغينانى اذا كان له خمس من الابل قيمتها اقل من مائتى درهم تحل له الزكاة وتجب عليه وبهذا ظهر ان المعتبر نصاب النقد من اى مال كان بلغ نصابا من جنسه اولم يبلغ الخ. (ردالمحتار هامش الدر المختار ۲: ۱۷ بعيد مطلب فى جهاز المرأة هل تصير به غنية)

﴿۲﴾ وفى الهندية: والموسر فى ظاهر الرواية من له مائتادرهم او عشرون ديناراً او شيئ يبلغ ذلك سوى مسكنه ومتاع مسكنه ومركوبه وخادمه فى حاجته التى لا يستغنى عنها فاما ما عدا ذلك من سائمة او رقيق او خيل او متاع لتجارة او غيرها فانه يعتد به من يساره الخ.

(فتاوىٰ عالمگيريه ۵: ۲۹۲ كتاب الاضحية)

د لیونی او پاګل دطرفنه په باقاعده فطرانه ادا کولې شي

سوال: علماء دین دې مسئلې څه فرمائی چه یو تندرست سړې وو چه ټول عمر به ئی روژه ساتله ناڅاپه پاګل شو اوس نه مونځ پیژنی او نه روژه دده دطرفنه به صدقه فطر ادا کولې شی یانه؟ بینوا توجروا

المستفتی: ماسټر سرفراز کردکالا باغ...۱۸ شوال ۱۳۹۵ھ

الجواب: دلیونی او پاګل دطرفنه په باقاعده فطرانه اداکولې شی (هندیه ۱/۲۰٤) ﴿۱﴾ یعنی دوه سیره (انګریزی سیرونونه) غنم یا دهغې قیمت او دروژی وغیره فدیه به نه ادا کوی.وهوالموفق

د قیدی په جرمانه کښې فطرانه ورکول

سوال: علمائی دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه په الحرج کښې غټ جیل دې په هغې کښې کافی پاکستانیان قیدیان دی دلته یو پاکستانی قیدی څه حادثه شوې وه چه په هغې سره یو سعودی او سیدونکی مړ شوی وو قاضی دیولاکهه ریال جرمانې ادا کولو فیصلې وا وروله دهغې فیصلې نقل ئی زمونږ کمپنۍ ته را او لیږلو چه دفطرانی رقم ددغه سړی په جرمانه کښې اداکړئ آیا مونږ فطرانه په دی مد کښې ورکولې شو؟ ځکه چه ډیرو ملګرو فطرانې جمع کړیدی؟ بینوا توجروا

المستفتی: فضل رحمٰن سعودی عرب....۱۹۸٦ء|٦|۲٦

الجواب: که دا قیدی غریب وی نو دهغه په وینا سره حکومت ته دا فطرانه ورکول جائز دی. ﴿۲﴾ وهوالموفق

﴿۱﴾ وفی الهندیة: والمعتوه والمجنون بمنزلة الصغیر سواء کان المجنون اصلیا او عارضیا وهو الظاهر من المذهب کذا فی المحیط.

(فتاویٰ عالمگیریه ۱:۱۹۲ الباب الثامن فی صدقة الفطر)

﴿۲﴾ قال العلامة الحصکفی: وصدقة الفطر...... (بقیه حاشیه اګلے صفحه پر)

صدقة الفطر څو مسکینانو ته ورکول جائز دی

سوال: علمائی دین دې مسئلې باره کښې څۀ فرمائی چه صدقه فطر یو نه زیات مسکینانو باندې تقسیم کول جائزدی یانه؟ بینوا توجروا.

المستفتی: محمد آیاز یارحسین مردان...۱۳۰ جمادی الثانی ۱۳۹۹ھ

الجواب: یوه صدقه الفطر څو مسکینانو ته ورکول جائز دی (شرح التنویر هامش رد المحتار ۲: ۱۰۷)﴿۱﴾ وهوالموفق

په اجرت کښې فطرانه ورکول جائز نه دی

سوال: علمائی دین دې مسئلې باره کښې څۀ فرمائی چه یو صاحب جائیداد مالدار امام دی آیا هغه ته فطرانه ورکول جائز دی؟ لکه چه عام رواج دی؟

المستفتی: محمدارشاد ګړهی افغانان راولپنډی...۱۹۷۵ء|۱۰|۱٤

الجواب: امام ته داجرات په طورسره فطرانه ورکول جائزنه دی ټولوفقهاؤلیکلې

(بقیه حاشیه) کالزکاة فی المصارف وفی کل حال. (الدر المختار علی هامش ردالمحتار ۲:۸٦ قبیل کتاب الصوم)...... وفی الهندیة: ولو قضی دین الفقیر بزکاة ماله ان کان بامره یجوز وان کان بغیر امره لا یجوز وسقط الدین.

(فتاویٰ عالمگیریه ۱:۱۹۰ باب المصارف)

﴿۱﴾ قال العلامة الحصکفی: وجاز دفع کل شخص فطرته الی مسکین او مساکین علی ما علیه الاکثر وبه جزم فی الولوالجیة ...... هو المذهب کتفریق الزکاة والامر فی حدیث اغنوهم للندب فیفید الاولویة.

(الدر المختار علی هامش ردالمحتار ۲:۸۵ باب صدقة الفطر)

دی چه ددې مصرف مسکينان اوفقيران دی ﴿۱﴾ البته دتصدق او صلې په طور ئی امام ته ورکول جائزدی ﴿۲﴾ وهوالموفق

د صدقه فطر مقدار

سوال: علمائی دين دې مسئلې باره کښې څۀ فرمائی چه دصدقه فطر صحيح مقدار څه دی؟ بينوا توجروا

المستفتي: عبدالرقيب تاجك لال قلعه ميدان دير...١٧ شوال ١۴٠١ھ

الجواب: په غنمو کښې دصدقة الفطر مقدار دوه انگريزی سيرونه دی احتياطاً ﴿۳﴾ وهوالموافق

د تنخواه دار امام فطرانه اخستل

سوال: علمائی دين دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه يو پيش امام دانجمن نه اتياروپئ ماهانه تنخواه اخلی دا تنخواه ده ته په امامت کښې ملاويږی آيا دی امام دپاره خلقو نه فطرانه اخستل او خپل ځان باندې خرچ کول جائزدی؟ بينوا توجروا

المستفتي: حکيم سيداخترحسين کيملپور

﴿۱﴾ قال العلامة الحصكفي: وصدقة الفطر كالزكاة في المصارف وفي كل حال الا في جواز الدفع الى الذمي. (الدرالمختار على هامش ردالمحتار ۲: ٨٦ باب صدقة الفطر)

﴿۲﴾ وفي الهندية: ولو نوى الزكاة بما يدفع المعلم الى الخليفة ولم يستأجره ان كان الخليفة بحال لو لم يدفعه يعلم الصبيان ايضا اجزأه والا فلا وكذا ما يدفعه الى الخدم من الرجال والنساء في الاعياد وغيرها بنية الزكاة.

(فتاوىٰ عالمگيريه ۱: ۱۹٠ باب المصارف)

﴿۳﴾ داحنافو په نزد دصاع نه مراد عراقی صاع دی چه اته رطله وی او يو رطل د ۹٠ مثقالو وی نو ضرب ورکولو سره ۷۲٠ مثقاله دصاع وزن شو او يو د مثقال 4½ ماشو وی نو پوره صاع د ۳۲۴٠ ماشو يعنی ۲۷٠ تولې وی نو نصف صاع د ۱۳۵ تولوشواو دسير په مقدار کښې فرق دی انگريزی... [بقيه حاشيه په راروانه صفحه]

الجواب: که دا امام غريب وی نو فطرانه اخستل ورله جائز دی (لانه مصرف من المصارف) ﴿۱﴾ وهوالموفق

[بقيه حاشيه]... سير اتيا تولې وی، او زمونږ د سرحدی علاقو سير يو سل اتۀ تولې وی، نو اتيا تولې انگريزی سيرپه حساب سره درې سيره شپږ چټاکئ پوره صاع شو او يو نيم سير دری چټاکئ نصف صاع شو پس مفتی محمد شفيع صاحب رحمه الله دډير تحقيق او تلاش نه پس دا ثابت کړی دی چه نصف صاع پاؤکم دوه سيرو برابر دی او حضرت تهانوی رحمه الله تحقيق يو سير 12½ چټاکئ دی (امداد الفتاوی ۲/٨٥) بهر حال دبرطانوی نظام لاندې نصف صاع تقريباً د ۱۳۶ تولو وی او داعشاری نظام لاندې يو کلو ۶۶۶ گرام يا يو کلو ۵۹۲۱۳۶ گرام يا يو کلو ۵۷۵ گرام جوړيږی حضرت تهانوی رحمه الله ليکلې دی چه داحتياط دپاره پاؤکم دوه سيره يا لږ نور ډير ورکول پکار دی ځکه چه په زياتيدلو کښې څۀ حرج نشته بلکه بهتردی (بهشتی زيور ۲۴٠ صدقه کابيان)

او بعضی حسابونو کښې ئی دمذکوره مقدار نه هم ډير حساب لګولې دی په دې وجه زمونږ شيخ دامت برکاتهم عام طور سره پاؤ باندې دوه کلو هم وائی او فرمائی چه ديکښې ثواب دې اسراف نه دی (ازمرتب)

﴿۱﴾ قال العلامة الحصكفي: وصدقة الفطر كالزكاة في المصارف وفي كل حال. (الدرالمختار على هامش ردالمحتار ۲: ٨٦ قبيل كتاب الصوم)

.....

باب صدقة التطوع

د نابالغه د مال نه د تصدق او تبرع حکم

سوال: علمائی دین دې مسئلې باره څه فرمائی چه مړی وصیت هم نه وی کړې او بالغ اولاد دهغه دمال نه خیرات وغیره کوی او چه په وارثانو کښې نابالغه هم موجود وی ددی قسم خیرات شرعی حکم څۀ دی؟ بینوا توجروا

المستفتی: وزیر ملا وزیرستان

الجواب: دنابالغه دمال نه تصدق او تبرع حرام دی﴿۱﴾ پس که دی بالغانو دا خیرات او اسقاط د مشترکه مال نه کړی وی. نو د هغې اخستل او ورکول حرام دی.

قال الله تعالیٰ: ان الذین یأکلون اموال الیتمی ظلما (بغیر حق) انما یأکلون فی بطونهم نارا وسیصلون سعیراً. الآیة﴿۲﴾. وهو الموفق

﴿۱﴾ وفی الهندیة: وان اتخذ طعاماً للفقراء کان حسنا اذا کانت الورثة بالغین فان کان فی الورثة صغیر لم یتخذوا ذلک من الترکة کذا فی التتارخانیة.

(فتاویٰ عالمگیریه ۵: ۳۴۴ باب فی الهدایا والضیافات کتاب الحظر)

﴿۲﴾ قال الجلال: (ان الذین یأکلون اموال الیتمی ظلما) بغیر حق (انما یأکلون فی بطونهم) ای ملأها (نارا) لانه یؤول الیها (وسیصلون سعیراً) ناراً شدیدة یحترقون فیها. (تفسیر جلالین ۱: ۷۸ النساء آیت: ۱۰ پاره: ۴)

وقال العلامة ابن کثیر: (ان الذین یأکلون الخ الآیة) ای اذا اکلوا اموال الیتامیٰ بلا سبب فانما یأکلون ناراً تأجج فی بطونهم یوم القیامة. (تفسیر ابن کثیر ۲: ۹۹)

حرام مال د تصدق په نیت سره ورکول او د معطیٰ له مُعطی د پاره دعاء کولو حکم

سوال: علمائی دین ئی مسئلې باره کښې څه فرمائی که یو سړی دتصدق په نیت سره حرام مال ورکړی او اخستونکې دا او وائی چه الله تعالی دی ستا خیرات قبول کړی او ورکونکې آمین او وائی نو ددې څۀ حکم دی؟ بینوا توجروا

المستفتی: عبدالوهاب متعلم حقانیه

الجواب: حرام مال (چه مستحق ئی معلوم نه وی) واجب التصدق دی خو بلا قصد الثواب﴿۱﴾ اوسره دپوهې نه دثواب قصد کول یا دقبولیت دعا کول مکفر دی البته فقیر دپاره ئی اخستل جائز دی

کما فی ردالمحتار عن الظهیریة رجل دفع الی فقیر من المال الحرام شیأ یرجو به الثواب یکفر ولو علم الفقیر بذلک فدعا له وامّن المعطی کفرا جمیعاً﴿۲﴾

(ردالمحتار ۲: ۳۵) وفی الحموی شرح الاشباه ۱۱۶ وینبغی ان یستثنیٰ الاخذ بالربا للمحتاج فانه لا یحرم کما صرح به المصنف فی البحر ویحرم علی الدافع الاعطاء بالرباء﴿۳﴾. وهوالموفق

دصدقې نه په خله خوړل او د مصیبتونو دفع کولو دپاره ذبحه کول

سوال: علمائی دین دې مسئلې باره څۀ فرمائی چه دصدقې څناور ذبحه کړی اودهغې غوښه په مسکینانو تقسیم کړې نوپخپله ترې نه خوړلې شی یانه؟ او

﴿۱﴾ قال الشیخ محمد کامل: من یملک نصابا من حرام لا تجب علیه فیه الزکاة بل یلزمه التصدق بجمیعه علی الفقراء لا بنیة الثواب ان لم یکن صاحب المال موجوداً.

(فتاویٰ کامیله ص ۱۵ کتاب الزکاة)

﴿۲﴾ (ردالمحتار هامش الدرالمختار ۲: ۶۸ مطلب فی التصدق من المال الحرام کتاب الزکاة)

﴿۳﴾ (غمز عیون البصائر شرح الاشباه ۱: ۴۴۹ القاعدة الرابعة عشرة)

مصیبتونو دفع کولو دپاره ذبحه کول صحیح دی یا نور صدقات لکه نقد او جنس هم جائز دی؟ بینوا توجروا

المستفتی: حضرت کلیم الله شاه صاحب مسکین پورشریف مظفر ګړه ۷۳/۳/۱۵

الجواب: دصدقات غیرواجبه نه پخپله هم خوړلې شی البته دغه مقدار به تصدق کښې شمارنه وی او دمصیبت دفع کولو دپاره ذبحه کول ممنوع نه دی البته دفدئی په طور ذبحه کول بی اصله کار دی

لان الاقتداء لایدرک بالعقل والقیاس ، وقال الله تعالیٰ وفدیناه بذبح عظیم ﴿١﴾. وهوالموفق

د مشترکه مال نه صدقات ادا کول

سوال: علمائی دین مسئلې باره کښې څۀ فرمائی چه مونږ شپږ سکه رونړه یو او دوه دتره څامن او زمونږ والدین وفات شوې دی مونږ کښې دوه رونړه مزدوری کوی جائیداد مو ټول مشترکه دی دتره څوی هم کور کښې نشته اودغه رونړو یو رور مشر کړی دی او اجازت ئی ورکړې دی چه دمشترکه جائیداد نه ته صدقه کولې شی دلته بعضی کسانو وئیلې دی چه دمشترکه جائیداد نه صدقه جائز نه ده آیا دا صحیح ده؟ بینوا توجروا

المستفتی: ګل صاحب شاه صورتی کلې ضلع کرک... ۱۴۰۱/۶/۳۰ هـ

الجواب: داسی مروجه صدقات غالباً په اباحت کښې داخل وی لهذا شیوع ورته ضرر ورکونکې نه دی او که دا صدقات په تملیک کښې داخل وی نو دجامع صغیر دروایت په رڼا کښې شیوع هغې ته ضرر ورکونکی نه دی (فلیراجع الی هبة الهدایة) ﴿٢﴾ وهوالموفق

﴿١﴾ (سورة الصّٰفّٰت پاره:۲۳ رکوع:۷ آیت:۱۰۷)

﴿٢﴾ **قال المرغینانی: وفی الجامع الصغیر اذا تصدق علی محتاجین بعشرة دراهم او وهبها لهما جاز ولو تصدق بها علی غنیین او وهبها لهما لم یجز وقالا یجوز للغنیین ایضا جعل کل واحد منهما مجازا عن الآخر والصلاحیة ثابتة لان کل واحد منهما تملیک بغیر بدل.**

(هدایة علی صدر فتح القدیر ۷:۴۹۷ باب الهبة)

دینی طلبانو لره د کورونو نه دروټی سالن جمع کولو حکم

سوال: علمائی دین دې مسئلې باره څه فرمائی چه دبعضو مدرسو ماشومان چنړیان دمحلی والو نه ډوډئ او سالن (انګلې) جمع کوی او دینی طالبان هغه خوری آیا دا جائز دی؟ آیا داسوال او ذلت نه دی؟ بینوا توجروا

المستفتی: عبدالله چارسده.... ۱۹۸۲ء

الجواب: دطالبانو دپاره دا وظیفه جمع کول جائز دی او خلق ئی هم په خوشحالئ سره ورکوی ددینی طالبانو کفالت په عوامو باندې لازم دی او داسوال او ذلت هم نه ګڼړلې کیږی (کما هوالمعروف) ﴿١﴾ وهوالموفق

﴿١﴾ **قال العلی بن سلطان المعروف بملا علی قاری: واما سوال صدقة التطوع فمن لا یقدر علی کسب لکونه زمناً او ذاعلة اخری جاز له السوال بقدر قوت یومه ولا یدخر وان کان قادراً علیه فترکه لاشتغال العلم جازت له الزکاة وصدقة التطوع فان ترکه لاشتغال صلاة التطوع وصیامه لا تجوز له الزکاة ویکره له صدقة التطوع فان جلس واحد او جماعة فی بقعة واشتغلوا بالطاعة ورياضة الانفس وتصفية القلوب یستحب لواحد منهم ان یسأل صدقة التطوع وکسرات الخبز لهم واللباس لا جلهم.**

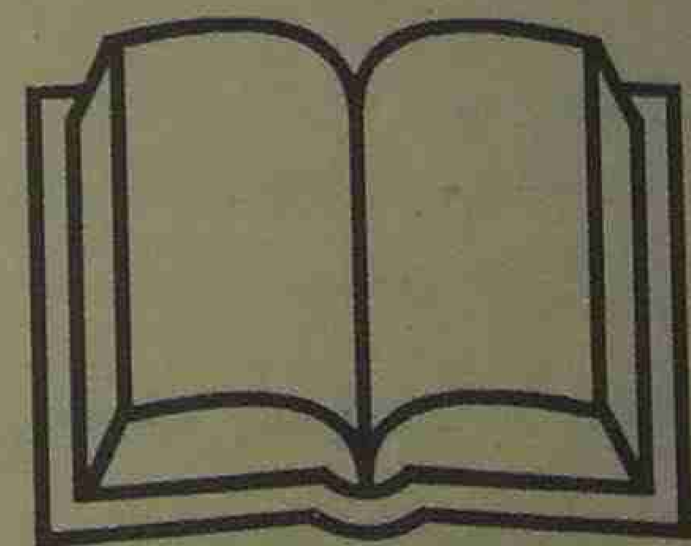
(مرقاة المفاتیح شرح المشکوٰة ۴:۱۷۲ باب من لا تحل له المسئلة ومن تحل له)

....

فتاوی دیوبند پاکستان المعروف بہ

فتاوی فریدیہ دریم جلد

باب المصارف

....

بسم اللہ الرحمن الرحیم

......قال الله تعالى......

إِنَّمَا الصَّدَقٰتُ لِلْفُقَرَآءِ وَالْمَسٰكِيْنِ
وَالْعٰمِلِيْنَ عَلَيْهَا وَالْمُؤَلَّفَةِ قُلُوْبُهُمْ
وَفِي الرِّقَابِ وَالْغٰرِمِيْنَ وَفِيْ سَبِيْلِ
اللّٰهِ وَابْنِ السَّبِيْلِ ؕ فَرِيْضَةً مِّنَ
اللّٰهِ ؕ وَاللّٰهُ عَلِيْمٌ حَكِيْمٌ ﴿٦٠﴾

.........(التوبة).........

....

باب مصارف الزکوٰة

مارغان او څناور د عشر او زکوٰة مصرف نه دی

سوال: علماء دین دی مسئلې باره کښې څه فرمائی چه زید مرغو څناورو وغیره ته غنم جوار وغیره غورځوی آیادا په عشر کښې حساب کیدئ شی؟ آیا دعشر غنم وغیره مرغوته غورځولو سره دعشر نه ذمه فارغ کیدیشی؟ بینوا توجروا

المستفتی: عبدالودود کوهاټ... ۱۹۷۶ء | ۳ | ۲۳

الجواب: مرغی دعشر او زکوٰة مصرف نه دی ﴿۱﴾ لهذا په دې طریقې سره ثواب حاصلیږی لیکن دفریضې نه ذمه نه فارغه کیږی لکه چه یو سړی نفل مونځ کوی او فرض نه کوی. وهوالموفق

په مال او متاع کښې شریک فقیر ته زکوٰة ورکول

سوال: علماء ئی دین دې مسئلې باره څۀ فرمائی چه دخان سره بعضې مالونو کښې شریک فقیر ته زکوٰة ورکول جائز دی یانه؟ بینوا توجروا

المستفتی: فضل الدین متعلم دارالعلوم حقانیه. ۷۸ء | ۱۰ | ۳۱

﴿۱﴾ قال العلامة ابن رشد: فاما عددهم فهم الثمانية الذين نص الله عليهم فی قوله تعالیٰ انما الصدقات للفقراء والمساكين الخ، الآية.

(بداية المجتهد ۱: ۲۰۰ الفصل الاول فی عدد الاصناف) وقال الامام علی بن عثمان سراج الدين الاوشی: لا يجوز صرف الزكوٰة الی اهل الذمة ولا الی الكلاب والطيور.

(فتاویٰ سراجية ۲۸ باب مواضع الصدقات)

الجواب: دی شریك فقیر ته داستقلال په طریقې سره زکوٰة ورکول جائز دی ﴿۱﴾ او داشتراك په صورت کښې ناجائز دی ﴿۲﴾ وهوالموفق.

د مړی په قرضه کښې د زکوٰة رقم ورکولو سره زکوٰة نه ادا کیږی.

سوال: علماء ئی دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه زید دبکر ورارہ وو او دده په ذمه دبکر درې زره (۳۰۰۰) روپئ دې اوس زید دډیری غریبئ په حالت کښې مړ شو بکر ورته خپله قرضه معاف کړه او په زید باندې دبل چاهم زر روپئ قرض وو هغه بکر دزکوٰة درقم نه ادا کړې آیا په دې سره دبکر زکوٰة ادا شو؟ بینوا توجروا

المستفتی: عبدالرحمٰن مشین محله شهر جهلم... ۱۹۷۲ء | ۱۰ | ۲۵

الجواب: په صورت مسئوله کښې دزید ذمه دقرض نه فارغه شوی ده لیکن د بکر ذمه دزکوٰة نه فارغه نه ده ځکه چه زید تاته ددې اجازت نه وو کړې.

يدل عليه ما فی الهندية ۱: ۲۰۲ ولو قضی دين الفقير بزكوٰة ماله ان كان بامره يجوز وان كان بغير امره لا يجوز وسقط الدين انتهیٰ﴿۳﴾. وهوالموفق

ایا زکوٰة په کوهی جوړولو او هغې باندې مشین لګولو باندې خرچ کولې شی؟

سوال: علمائی دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی که دیو کوهی په جوړولو

﴿۱﴾ قال العلامة الحصكفی: ويشترط ان يكون الصرف تمليكا لا اباحة. (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ۲: ۶۸ باب المصرف)

﴿۲﴾ قال العلامة ابن عابدين: ای بينه وبين المدفوع اليه لان منافع الاملاک بينهم متصلة فلا يتحقق التمليک علی الكمال هداية.

(ردالمحتار هامش الدرالمختار ۲: ۶۹ قبيل مطلب فی الحوائج الاصلية)

﴿۳﴾ (فتاویٰ عالمگیریه ۱: ۱۹۰ الباب السابع فی المصارف)

او هغې باندې مشین لګولو دپاره دزکوة پیسې استعمال کړیشی نو آیا دا خرچ کول صحیح دي؟ بینوا توجروا

المستفتی: میاں بهادرشاه زیارت کاکاصاحب نوشهره یکم ذی الحجه ۱۳۹۷ھ

الجواب: په دې مد کښې زکوة نشی خرچ کیدې ځکه چه دزکوة دپاره تملیک شرط دې چه هغه په صورت مسئوله کښې موجود نه دې ﴿۱﴾ هاں په دیکښې هسې خیراتونه (شکرانې) صرف کیدلې شی لهذا دزیارت کاکا صاحب دشکرانو نه دې څه رقم باقاعدګئ سره مقرر کړیشی ځکه چه دمزار ونو په معطل کیدلو سره دین ته نقصان نه رسیږی. بخلاف المدارس العربیه. وهوالموفق

د زکوٰة او مصارفو بعضې مسئلې

سوال: علماء ئی دین دی مسئلو کښې څه فرمائی (۱) آیا زکوة رشته دار فقیر ته ورکول جائز دی او آیا ورکونکی ته دزکوة وئیل ضروری دی؟ (۲) آیاد زکوة په رقم سره د ګنډلو مشین وغیره اخستل او ورکول جائز دې؟ ﴿۳﴾ آیا دیو مقروض دقرض ختمولو دپاره قرض خواه ته د زکوة مال ورکول جائز دی؟ (۴) آیا زکوة په یو وخت کښې ورکول پکاردی او که نه دکال په مختلفو حصو کښې هم ورکول جائز دی؟ (۵) دزکوة بهترین مصرف کوم دې رشته داران یا فقیران؟ بینوا توجروا

المستفتی: کشمیرخان مردان... ۱۱۲ رمضان ۱۴۰۸ھ

الجواب: داصول او فروعو او د خپلې ښځې نه علاوه نورو رشته دارانو ته زکوة ورکولی شی په دې شرط چه مسکینان وی ﴿۲﴾ (۲) په زکوة کښې

﴿۱﴾ وفی الهندیة: ولایجوز ان ینی بالزکاة المسجد و کذا القناطر والسقایات واصلاح طرقات وکری الانهار والحج والجهاد و کل مالا تملیک فیه.
(فتاویٰ عالمگیریه ۱ :۱۸۸ الباب السابع فی المصارف)

﴿۲﴾ قال العلامة الحصکفی: ولا الی من بینهما ولاد...... (بقیه حاشیه په راروانه صفحه)

داضروری نه ده چه د زکوٰة نوم واخلې په زړه کښې اراده کافی ده﴿۱﴾ (۳) دمقروض په اجازت سره قرض خواه ته دمال زکوة نه ورکولې شی (عالمګیری)﴿۲﴾ (۴) ته دکال په مینځ کښې پیشګی زکوة ورکوه او د حولان حول په وخت زکوة دمقدار نه پیشګی اداشوې زکوة منفی کړه﴿۳﴾ (۵) په مصارفو کښې بهترین مصرف هغه بال بچه دار عالم دین دې چه چا خپل عمر ددین دخدمت دپاره وقف کړې دی (عالمګیری) ﴿۴﴾ وهوالموفق

هغه زمکه موجب غنا نه ده چه دهغې نه دټول کال یا ددې نه کمه غله حاصلیږی

سوال: علماء ئی دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه دیو سړی دومره زمکه ده چه دهغې پیداوار ټول کال پورې نه رسیږی دزمکې قیمت پنځوس شپیته زره روپئ دې آیا مذکوره سړی ته زکوة ورکول جائز دې یانه؟ او ده باندې حج فرض دې یانه؟ بینوا توجروا

المستفتی: محمد جنید شالفین سوات... ۱۹ جون ۱۹۷۵ء

الجواب: داسړې زکوة اخستلې شی او په ده حج فرض نه دې او نه دحج دپاره زمکه خرڅول فرض دی کمافی ردالمحتار۲ | ۸۸ سئل محمدعمن له الارض یزرعها اوحانوت

(بقیه حاشیه) قال ابن عابدین: وقید بالولاد لجوازه لبقیة الاقارب کالاخوة والاعمام والاخوال الفقراء بل هم اولی لانه صلة وصدقة. (الدرالمختار مع ردالمحتار ۲ :۶۹ باب المصرف)

﴿۱﴾ وفی الهندیة: ومن اعطی مسکینا دراهم وسماها هبة او قرضا ونوی الزکاة فانها تجزیه وهو الاصح. (فتاویٰ عالمگیریه ۱ :۱۷۱ کتاب الزکاة)

﴿۲﴾ وفی الهندیة: ولو امر فقیرا بقبض دین له علی آخر ونواه عن زکاة عین عنده جاز. (فتاویٰ عالمگیریه ۱ :۱۷۱ کتاب الزکاة)

﴿۳﴾ قال العلامة ابن الهمام: وان قدم الزکاة علی الحول وهو مالک للنصاب جاز. (هدایة علی صدر فتح القدیر ۲ :۱۵۴ فصل ولیس فی الفصلان والحملان والعجاجیل صدقة کتاب الزکاة)

﴿۴﴾ وفی الهندیة: التصدق علی الفقیر العالم افضل من التصدق علی الجاهل. (فتاویٰ عالمگیریه ۱ :۱۸۷ الباب السابع فی المصارف)

یستغلها او دار غلتها ثلثة آلاف ولا تکفی لنفقته ونفقة عیاله سنة یحل له اخذ الزکوٰة وان کانت قیمتها تبلغ الوفا وعلیه الفتویٰ وعندهما لا یحل﴿۱﴾ وفی الهندیة ۱: ۲۳۱ وان کان صاحب ضیعة ان کان له من الضیاع ما لو باع مقدار ما یکفی الزاد والراحلة ذاهبا وجائیاً ونفقة عیاله واولاده ویبقی له من الضیعة قدر ما یعیش بغلته الباقی یفترض علیه الحج والا فلا﴿۲﴾. وهو الموفق

غریبې طلاقې شوې ښځې ته زکوٰة ورکول جائزدی

سوال: علمائی دین دې مسئلې باره څه فرمائی چه یو سړی خپلې ښځې ته طلاق ورکړې دې ددې ښځې سره دهغې بچې هم دی چه سبق وائی آیا دې مطلقه ښځې ته زکوٰة ورکول جائز دی؟ بینوا توجروا

المستفتی: طاهرجواد حضرو اټک.... ۱۲ رمضان ۱۴۰۸ھ

الجواب: که دا طلاقه شوې ښځه د زکوٰة مصرف وی اومحتاجه وی نو ته هغې ته زکوٰة ورکولې شې.﴿۳﴾ وهو الموفق

په مالدار مجاهدینو باندې زکوٰة نشې خرج کیدلې

سوال: علمائی دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه مالدار مجاهدینو ته

﴿۱﴾ (ردالمحتار هامش الدر المختار ۲: ۷۱ مطلب فی الحوائج الاصلیة کتاب الزکاة)

﴿۲﴾ (فتاویٰ عالمگیریه ۱: ۲۱۸ کتاب المناسک)

﴿۳﴾ قال العلامة عبد الله بن احمد النسفی: المصرف هو الفقیر والمسکین وهو اسوء حالاً من الفقیر والعامل والمکاتب والمدیون ومنقطع الغزاه وابن السبیل فیدفع الی کلهم او الی صنف. (کنز الدقائق ۱: ۶۴ باب المصرف)

....

زکوٰة ورکول جواز لری یا نه؟ که جواز وی نو تحریر طورئی راولیږئ او مونږ مطمئن کړی والسلام علیکم ورحمة الله وبرکاته

المستفتی: ح.خ ټریډنګ هاوس فردوس منزل پشاور شهر ۱۹۸۸ء/۱/۲۵

الجواب: دفقهاؤ په نزد مالدارو باندې زکوٰة خرج کول جائز نه دی﴿۱﴾ دعاملینو نه علاوه البته هغه کس چه په خپل کور کښې غنی وو لیکن ذجهاد نه پس دهغه مال دراتلونکو ضروریاتو دپاره ناکافی دې نو زکوٰة اخستلې شی (ماخوذ از بدائع)﴿۲﴾ وهو الموفق

د زکوٰة په رقم څه څیز پخول او نورو باندې خوړلوسره د ذمې د فراغت مسئله

سوال: علمائی دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه دیو سړی سره دزکوٰة رقم دی آیا په هغې باندې خیرات کول جائزدی یعنی چه څه پاخه کړې او نورو باندې ئی او خوروی؟ بینوا توجروا

المستفتی: شاه ولی خان کیماړی کراچی.... ۱۹۹۰ء/۳/۹

الجواب: چونکه په دې عرفی خیرات کښې تملیک نه وی صرف اباحت وی﴿۳﴾

﴿۱﴾ قال العلامة برهان الدین: ولا تدفع الی غنی لقوله ﷺ لا تحل الصدقة لغنی. (الهدایة علی صدر فتح القدیر ۲: ۲۰۸ باب مایجوز دفع الزکاة وما لا یجوز)

﴿۲﴾ قال العلامة الکاسانی: واما استثناء الغازی فمحمول علی حال الحدوث الحاجة وسماه غنیا علی اعتبار ماکان قبل حدوث الحاجة وهو ان یکون غنیا ثم تحدث له الحاجة بان کان له دار یسکنها ومتاع یمتهنه وثیاب یلبسها وله مع ذلک فضل مائتی درهم حتی لا تحل له الصدقة ثم یعزم علی الخروج فی سفر غزو فیحتاج الی الآت سفره وسلاح یستعمله فی غزوه ومرکب یغزو علیه وخادم یستعین بخدمته علی مالم یکن محتاجاً الیه فی حال اقامته فیجوز ان یعطی من الصدقات ما یستعین به فی حاجته التی تحدث له فی سفره. (بدائع الصنائع ۲: ۱۵۵ فصل المؤلفة قلوبهم کتاب الزکاة)

﴿۳﴾ قال الحصکفی: وهی شرعا تملیک خرج الاباحة......(بقیه حاشیه په راروانه صفحه)

لهٰذا په دې طریقې سره دزکوٰة نه ذمه نه فارغیږي په دویم ځلې ادا کول ضروري دی وهوالموفق

مقروض اوکور جوړونکی فقیرته د نصاب نه د زیات زکوٰة ورکولو حکم

سوال: علمائی دین لاندینو مسئلو باره کښې څه فرمائی چه (۱) فقیرته زیات نه زیات څومره رقم ورکول جائزدی؟ (۲) که یو فقیر د زرو روپو مقروض دې خو آیا هغه ته زر روپې په یو ځائی ورکول جائز دی؟ (۳) دیو سړی آمدنی دومره ده چه په مشکله سره دبال بچ ساتنه کوی هغه سره داوسیدلو کور نشته آیا هغه ته د زکوٰة دومره رقم ورکول چه هغه پری کور جوړ کړی دا جائز دی یانه؟ بینوا توجروا

المستفتی: محمد خورشید دته روډ راولپنډی

الجواب: (۱) دومره مقدار زکوٰة ورکول چه هغه پرې شرعی غنی جوړ شی مکروه دی (۱) (۲) جائز دی بلکه ددینه زیات هم ورکول جائز دی خو چه دا زیاتی دمقدار د نصاب نه کم وی (۳) دی سړی ته دمکان دپاره رقم ورکول جائزدی.

والدلیل علی هذه المسائل ما فی الدرالمختار، وکره اعطاء فقیر نصابا او اکثر الا اذا کان المدفوع الیه مدیونا او کان صاحب عیال بحیث لو فرقه علیهم لا یخص کلا او لا یفضل بعد دینه نصاب النهیٰ، فیه لف ونشر غیر مرتب (ردالمحتار ۲:۹۳) (۲) وجه الدلالة علی السوال الثالث عدم الفرق بین النفقة والسکنیٰ

(بقیه حاشیه) فلو اطعم یتیما ناویا الزکاة لا یجزیه الا اذا دفع الیه المطعوم، قال ابن عابدین: لانه بالدفع الیه بنیة الزکاة یملکه فیصیر آکلا من ملکه بخلاف ما اذا اطعمه معه الخ.

(الدرالمختار مع ردالمحتار ۲:۳ کتاب الزکاة) وقال العلی بن عثمان الاوشی: ویشترط التملیک ولا یجوز التغدیة والتعشیة. (فتاویٰ سراجیة ۲۸ باب مواضع الصدقات)

(۱) وفی الهندیة: ویکره ان یدفع الی رجل مائتی درهم فصاعدا وان دفعه جاز. (فتاویٰ عالمگیریه ۱:۱۸۸ الباب السابع فی المصارف)

(۲) (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ۲:۷۳ باب المصرف)

فی الوجوب والحاجة نعم الاحتیاط فی الاعطاء بعد البناء (۱) وهوالموفق

فقیر په زکوٰة سره غنی جوړول مکروه دی

سوال: علمای دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه دزکوٰة صحیح مصرف کوم دې؟ دغه شان په نزدې رشته دارانو کښې چه کوم فقیر وی هغه ته څومره رقم ورکولې شی؟ دبعضې علماؤ نه مواوریدلې دی چه ډیر رقم په زکوٰة کښې نه دی ورکول په کار؟ بینوا توجروا

المستفتی: عبدالغفار چیف کیمسټ منګوره سوات ...۱۴ شعبان ۱۳۹۲ھ

الجواب: دزکوٰة صحیح مصرف فقیر او محتاج دې خصوصاً چه کله عالم یا متعلم (طالب العلم) او یا مجاهد وی (۲) البته یو محتاج غنی جوړول مکروه دی مثلاً په کوم فقیر چه دپنځه کسانو خرچه واجب وی او مقروض نه وی نو هغه ته $52\frac{1}{2}$ توله چاندئ په حساب سره دشپږو کسانو یعنی ۳۱۵ تولې چاندی ($52\frac{1}{2} \times 6 = 315$) ورکول مکروه دی او ددی نه کم جائز دی (۳) (ماخوذ از هندیه). وهوالموفق

(۱) وجه الدلالة فیه ان السکنیٰ من الحوائج الاصلیة کما یدل علیه ما فی الهندیة ۱:۱۸۹ والشرط ان یکون فاضلا عن حاجته الاصلیة وهی مسکنه واثاث مسکنه الخ، وقال بعد اسطر، رجل له دار یسکنها یحل له الصدقة وان لم یسکن الکل هو الصحیح کذا فی الزاهدی وقال ابن عابدین: فارغ عن حاجته قال فی البدائع قدر الحاجة هو ما ذکره الکرخی فی مختصره فقال لابأس ان یعطی من الزکاة من له مسکن وما یتاثث به فی منزله وخادم وفرس وسلاح وثیاب البدن وکتب العلم ان کان من اهله فان کان له فضل عن ذلک تبلغ قیمته مائتی درهم حرم علیه اخذ الصدقة.

(ردالمحتار هامش الدرالمختار ۲:۷۰ مطلب فی الحوائج الاصلیة).....(ازمرتب)

(۲) وفی الهندیة: التصدق علی الفقیر العالم افضل من التصدق علی الجاهل.

(فتاویٰ عالمگیریه ۱:۱۸۷ الباب السابع فی المصارف)

(۳) وفی الهندیة: ویکره ان یدفع الی رجل مائتی درهم ...... (بقیه حاشیه په راروانه صفحه)

په زکوٰة سره د کتاب طباعت کول

سوال: علمائی دین دي مسئلي باره کښي څه فرمائی چه یو سړی ددینی کتاب دچاپ کولو اراده اوکړه لیکن هغه غریب دي دخلقو نه زکوة اخلی په دی طریقې سره داکتاب چاپ کول څنګه دی؟ بینوا توجروا

المستفتی: صاحب زاده باجوړ عنایت کلي ...۱۹۸۵ء/۳۱/۱۲

الجواب: که دا سړی دزکوٰة مصرف وی یائی دزکوٰة ورکونکو په اجازت سره دچاپ کولو نه پس دا کتابونه دتملیک په طور سره مصارفو ته ورکوی نو دیکښې څۀ خبره نشته (۱) وهوالموفق

د ۲۵ غواګانو یا ۳۵ بیزو مالک زکوٰة اخستلې شی

سوال: علمائی دین دي مسئلي باره کښي څه فرمائی چه دیو سړی سره پنځویشت (۲۵) غواګانې دی یا پنځه دیرش (۳۵) بیزی دی نو آیا دا سړی دنورو خلقو نه زکوة اخستلې شی؟ بینوا توجروا

المستفتی: نامعلوم ۱۹۸۵ء/۳۱/۱۰

الجواب: که نور اجناس ورسره نه وی نو داسړی زکوة اخستلې شی (رد المحتار ۲/۸۹) (۲) وهوالموفق

(بقیه حاشیه) فصاعداً وان دفعه جاز. کذا فی الهدایة: هذا اذا لم یکن الفقیر مدیونا فان کان مدیونا فدفع الیه مقدار ما لو قضی به دینه لا یبقی له شیئ او یبقی دون المائتین لا بأس به وکذا لو کان معیلا جاز ان یعطی له مقدار مالو وزع علی عیاله یصیب کل واحد منهم دون المائتین کذا فی فتاویٰ قاضی خان.

(فتاویٰ عالمگیریه ۱:۱۸۸ الباب السابع فی المصارف)

(۱) قال العلامة الحصکفی: یشترط ان یکون الصرف تملیکا لا اباحة لا یصرف الی بناء مسجد والی کفن میت وقضاء دینه. (الدر المختار علی هامش ردالمحتار ۲:۶۸ باب المصرف)

(۲) قال العلامة ابن عابدین: (قوله جزم به فی البحر) ...... (بقیه حاشیه په راروانه صفحه)

د حاجت اصلیه څیزونو نه لرلو والا صاحب نصاب د پاره زکوة اخستل حرام دی

سوال: علمائی دین دي مسئلي باره کښي څه فرمائی چه یو مسافر په یو جمات کښې مقیم وی او دهغه څپل داو سیدلو کور نه وی او واده وغیره اودکور نور ضروریات ئی هم نه وی او دنقد په حساب سره صاحب نصاب وی او بیا دا مذکوره سړی په دې نیت سره چه دحج بیت الله شریف دپاره پیسې جمع کوم نو دهغه دپاره زکوة اخستل جائز دی یانه؟ دغه شان چه دنصاب رقم ئی په څه مزدورئ سره ګټلې وی او څۀ خلقو په صدقاتو او خیراتونو کښې ورکړی وی؟ بینوا توجروا

المستفتی: ګل شیر جمرود خیبر ایجنسی

الجواب: دی سړی دپاره زکوة اخستل حرام دی (۱) البته که داسړی دحولان حول نه مخکښې داسې جنس واخلی چه دحاجات اصلیه نه وی مثلاً کور وسله. غله نو په دې سړې باندې به دغنی احکامات نه جاری کیږی

یدل علیه ما فی ردالمحتار ۲:۸ ان الزکاة تجب فی النقد کیفما امسکه للنماء او للنفقة وکذا فی البدائع فی بحث النماء التقدیری (۲) قلت وصرح العلامة العینی: وهو فاضل عن حوائجه الاصلیة کالدین فی النقود (۳) فقط، فافهم وهو الصواب

(بقیه حاشیه) حیث قال ودخل تحت النصاب النامی الخمس من الابل فان ملکها او نصابا من السوائم من ای مال کان لا یجوز دفع الزکاة له سواء کان یساوی مائتی درهم او لا وقد صرح به شراح الهدایة عند قوله من ای مال کان.

(ردالمحتار هامش الدرالمختار ۲: ۷ مطلب فی الحوائج الاصلیة)

(۱) وفی الهندیة: ولا یجوز دفع الزکاة الی من یملک نصابا ای مال کان دنانیر او دراهم او سوائم او عروضا للتجارة او لغیر التجارة فاضلا عن حاجته فی جمیع السنة.

(فتاویٰ عالمگیریه ۱:۱۸۹ باب فی المصارف)

(۲) (الدر المختار علی هامش ردالمحتار ۲:۱۱ کتاب الزکاة)

(۳) (العنایة علی هامش فتح القدیر ۲:۲۱۵ باب من یجوز دفع الصدقة الیه ومن لایجوز)

د حج د پاره پیسې جمع کونکی غنی ته زکوة ورکول جائز نه دی

سوال: علمائی دین دې مسئلې باره څهٔ فرمائی چه زما دوه دماما لونړه دی ما به هغوی ته زکوة ورکولو لیکن اوس هغوی وائی چه مونږ مالدار یو اوس پکښې یوې اووئیل چه ماته زکوة راکوه چه زه ئې دحج دپاره جمع کړم داجائز دی یانه؟ بینوا توجروا

المستفتی: بیګم علی حسن پشاور روډ پنډی... ۱۹۸۱ء|۳|۲۴

الجواب: چه کله داخوئندې داقرار مطابق مالدارې دی نو هغوی ته زکوة ورکول که دحج دپاره وی او که دبل مقصد دپاره وی جائز نه دی﴿۱﴾ وهوالموفق

بال بچه دار او مقروض نقیرته دمقدار نصاب هومره زکوة ورکول

سوال: علمائی دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه د زکوة زر(۱۰۰۰) روپئ یو مستحق ته ورکول جائز دی یانه؟ بینوا توجروا

المستفتی: ګل افضل بن مرسلین ډاك اسماعیل خیل نوشهره

الجواب: بال بچه دار او مقروض ته هغه بال بچه دار چه هغه با لفرض دا زر روپئ په خپل ځان او بچو باندې تقسیم کړی او د هر یو حصه دنصاب نه کمه وی او هغه مقروض چه کله هغه مقدار د قرض لری کړی نو باقی مقدار دنصاب نه کم پاتې کیږی ورکول بغیر دکراهت نه جائز دی او غیر مقروض غیر عیالدار ته جائز مع الکراهت دی.

وفی الهندیة: ویکره ان یدفع الی رجل مائتی درهم فصاعداً وان دفعه جاز کذا فی الهدایة هذا اذا لم یکن الفقیر مدیونا فان کان مدیونا فدفع الیه مقدار مالو

﴿۱﴾ وفی الهندیة: ولا یجوز دفع الزکاة الی من یملک نصابا ای مال کان دنانیر او دراهم او سوائم او عروضا للتجارة فاضلا عن حاجته فی جمیع السنة.

(فتاویٰ عالمگیریه ۱:۱۸۹ الباب السابع فی المصارف)

قضی به دینه لا یبقی له شیئ او یبقی دون المائتین لا بأس به وکذا لو کان معیلا جاز ان یعطی له مقدار ما لو وزع علی عیاله یصیب کل واحد منهم دون المائتین کذا فی فتاویٰ قاضی خان (هندیه ۱:۲۰۰)﴿۱﴾. وهوالموفق

د سودی کاروبار کونکی زکوٰة په غریبانانو طالبانو باندې خرچ کول

سوال: علمائی دین دې باره څهٔ فرمائی چه دې ورځو کښې داکټرو مدرسو سفیران یا دهغوی خطونه د زکوة اخستلو دپاره راځی فرض کړه که یو سړی د سود کاروبار کوی او هغه زکوة هم ادا کوی ددی څهٔ مسئله ده ځکه چه زما خواته چه کوم خطونه راغلی دی په هغې کښې ددی قسم څه وضاحت نشته؟ بینوا توجروا

المستفتی: اقبال منیر فیصل آباد

الجواب: سودی مال په غریبانانو طالبانو باندې خرچ کیدیشی﴿۲﴾ اکثر اهل مدارس دعطیاتو په لفظ سره دیته هم اشاره کوی وهوالموفق

د سودی کاروبار کونکی نه دزکوة رقم اخستل جائز دی

سوال: علمائی دین دې مسئلې باره څه فرمائی چه سودی کاروبار کولو والا سړې وی او دهغه دګټې دحلالو حرامو پته نه لګی نو داسی کس نه زکوة اخستل جائز دی یانه؟ بینوا توجروا

المستفتی: حامد انور اکوړه خټك.... ۱۹۸۵ء|۱۲|۳۱

﴿۱﴾ (فتاویٰ عالمگیریه ۱:۱۸۸ الباب السابع فی المصارف)

﴿۲﴾ قال ابن البزاز الکردری: ولو بلغ المال الخبیث نصابا لا یجب فیه الزکاة لان الکل واجب التصدق والعبرة لنیة الدافع لا لعلم المدفوع الیه.

(فتاویٰ بزازیة علی هامش الهندیة ۴:۸۲ الثانی فی المصرف)

الجواب: د زکوٰة مصرف سړي دسود خورنه زکوة او خيرات اخستلې شي (حموى) ﴿۱﴾ وهوالموفق

نا بالغه ته د زكوٰة وركولو حكم

سوال: علمائى دين دې مسئلې باره څه فرمائى (۱) داسى نابالغه ته چه والدين ئى غريبانان وى هغه ته زکوة ورکول جائز دى؟ (۲) که پلار مالدار وى او څوئ يا لورئى بالغ وى او دپلار په كفالت كښې وى نو آيا دوى ته زكوة وركول جائز دى؟ چه دابالغ څوى پخپله مالدارنه وى؟ (۳) كه دزير كفالت بچى پلار غريب وى او مورئى مالداره وى نو هغه ته زكوة وركول جائز دى؟ بينوا توجروا

المستفتى: فضل عظيم نوشهره..... ۱۹۷۸ء | ۷ | ۲۷

الجواب: (۱) دكوم نابالغه چه والدين غريبانان وى اودا نابالغه پخپله هم غريب وى نو هغه ته زكوة وركول جائز دى (هنديه)

(۲) بالغ چه مالدار نه وى نو هغه ته زكوة وركول صحيح دى اكر كه په والدينو كښې صرف پلار يا صرف مور په اغنياؤ كښې وى ﴿۲﴾

﴿۱﴾ قال العلامة ابن عابدين: وفى حاشية الحموى عن الذخيرة سئل الفقيه ابو جعفر عمن اكتسب ماله من امراء السلطان وجمع المال من اخذا لغرامات المحرمات وغير ذلک هل يحل لمن عرف ذلک ان ياكل من طعامه قال احب الى ان لا ياكل منه ويسعه حكما ان ياكله ان كان ذلک الطعام لم يكن فى يدالمطعم غصباً او رشوة الخ. (ردالمحتار هامش الدرالمختار ۲:۲۸ مطلب التصدق من المال الحرامً) وقال ابن البزاز الكردرى: وقوله ارفق بالناس لان مالاً مالا يخلو عن مغصوب لكنه قبل اداء البدل خبيث واجب التصدق فلا يأخذه لا من يجوز له اخذ الصدقة والاخذ والاعطاء اولىٰ اذا كان لا يشوبه العجب.

(فتاوىٰ بزازية على هامش الهندية ۴:۸۸ الباب الثانى فى المصرف كتاب الزكاة)

﴿۲﴾ وفى الهندية: ولا يجوز دفعها الى ولدالغنى الصغير ......(بقيه حاشيه په راروانه صفحه)

(۳) آو جائز دى ﴿۱﴾ هوالموفق

عاقل او مراهق نا بالغه ته زكوٰة وركول جائز دى

سوال: علمائى دين دې مسئلې باره كښې څهٔ فرمائى چه نابالغه بچى ته زكوة وركول جائز دى يا نه؟ بينوا توجروا

المستفتى: عبدالرحمٰن لكى مروت... ۱۹۷۷ء | ۷ | ۳۰

الجواب: چه كله صبى مراهق وى يا عاقل نو هغه ته زكوة وركول كافى دى. كما فى الهندية ۱:۲۰۲ ولو قبض الصغير وهو مراهق جاز لو كان يعقل القبض بان كان لا يرىٰ ولا يخدع عنه ﴿۲﴾. وهوالموفق

د مالدار سړى غريب بالغ څوى دزكوة مصرف دى

سوال: علمائې دين دې مسئلې باره كښې څه فرمائى چه زه دايف اې سى طالب العلم يم ديو زميندار پلار څوى يم دامدنئ يوه ذريعه صرف زمكه دى زما به نيم هيڅ جائيداد نشته په دى وجه والدصاحب مى زمكه خرڅوى او زما د تعليم اخراجات پوره كوى په دغه زمكه كښې زما دنورو رونړو خوئيندو هم حصه ده كوم چه زه خرچه كوم په دى صورت كښې زه دزكوة نه نه د وظيفې اخستلو

(بقيه حاشيه) ولو كان كبيرا فقيرا جاز ويدفع الى امرأة غنى اذا كانت فقيرة وكذا الى البنت الكبيرة اذا كان ابوها غنيا لان قدر النفقة لا يغنيها وبغنى الاب والزوج لا تعد غنية كذا فى الكافى ويجوز صرفها الى الاب المعسر وان كان ابنه موسرا.

(فتاوىٰ عالمگيريه ۱:۱۸۹ باب المصارف)

﴿۱﴾ قال الحصكفى: ولا الى طفله بخلاف ولده الكبير وابيه وامرأته الفقراء وطفل الغنية فيجوز لانتفاء المانع. (الدرالمختار على هامش ردالمحتار ۲:۷۲ باب المصرف)

﴿۲﴾ (فتاوىٰ عالمگيريه ۱:۱۹۰ باب المصرف)

دپاره درخواست او کړم آیا زما دپاره دازکوۃ اخستل جائز دی؟ بینوا توجروا

المستفتی: میراکبرخان اسلامیه کالج پشاور.... ۱۱۵ رمضان ۱۴۰۵ھ

الجواب: ته دزکوۃ مصرف ئی دزکوۃ فنډ نه زکوۃ حاصلولي شی دمالدار سړی غریب بالغ ځوی غنی نه وی ﴿۱﴾ البته داوظیفه په خلاف شریعت کارونو یعنی نشو تماشو کښې خرچ کول قابل اعتراض دی وهوالموفق

د پلار او ځوی مشترکه زکوۃ نه وی نو انګور ته ورکول جائز دی

سوال: علمائی دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه انګور ته زکوۃ ورکول جائز دی یانه؟ حال داچه هغه ښځه ددې سړی سره او سیږی البته دچائی او جامو انتظام پخپله کوی؟ بینوا توجروا

المستفتی: عبیدالله خان زنګی خیل بنوں.... ۱۹۷۴ء | ۷ | ۶

الجواب: انګور ته عشر او زکوۃ ورکول جائز دی چه کله مالداره نه وی او پلار اود خاوند مشترکه زکوۃ نه وی ﴿۲﴾ وهوالموفق

دوکیل خپلې ښځې ته زکوۃ ورکولو او زوم ته دزکوۃ ورکولو حکم

سوال: علمائی دین دې مسئلې باره څهٔ فرمائی چه یو سړې صاحب نصاب دې مګر

﴿۱﴾ قال العلامة ابن عابدين: ان الطفل يعد غنيا بغنى ابيه بخلاف الكبير فانه لا يعد غنيا بغنى ابيه ولا الاب بغنى ابنه ولا الزوجة بغنى زوجها ولا الطفل بغنى امه.

(ردالمحتار هامش الدرالمختار ۲: ۷۲ باب المصرف)

﴿۲﴾ قال العلامة الحصكفى: ولا الى من بينهما ولاد ، قال ابن عابدين: وقيد بالولاد لجوازه لبقية الاقارب كالاخوة والاعمام والاخوال الفقراء بل هم اولى لانه صلة وصدقة وفى الظهيرية ويبدأ فى الصدقات بالاقارب ثم المولى ثم الجيران...... ويجوز دفعها لزوجة ابيه وابنه وزوج ابنته تاترخانية. (الدرالمختار مع ردالمحتار ۲: ۶۹ باب المصرف)

دهغه ښځه غریبه ده نو که خاوند دیو مؤکل زکوۃ خپلې ښځې ته ورکړی آیا داجائز دی؟ د دغه شان زوم ته دزکوۃ ورکولو څه چه حکم دی؟ بینوا توجروا

المستفتی: اکرام الحق راوالپنډی.... ۱۹۷۶ء | ۳ | ۲۴

الجواب: داوړه صورتونو کښې دزکوۃ اخستل او ورکول جائز دی.

لعدم التهمة فى الاولىٰ ﴿۱﴾ ولعدم المانع فى الثانية ﴿۲﴾. وهوالموفق

غریب مور پلار، خور، ورور ته زکوۃ ورکول مسئله

سوال: علمائی دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه مور، پلار، خور یا رور چه مسکینان فقیران وی هغه ته زکوۃ ورکول جائز دی یانه؟

بینوا توجروا

المستفتی: نامعلوم.... ۱۲ شعبان ۱۳۹۴ھ

الجواب: په رونړو خوئیندو باندی زکوۃ خرچ کیدلې شی چه کله مسکینان وی ﴿۳﴾

﴿۱﴾ وقال ابن البزاز الكردرى: الوكيل باداء الزكاة اذا صرفه الى ولده الكبير او الصغير او امرائته وهم محاويج جاز ولا يمسک لنفسه شيأ.

(البزازية على هامش الهندية ۴: ۸۶ الثانى فى المصرف)

﴿۲﴾ قال العلامة ابن نجيم: قيد باصله وفرعه لان من سواهم من القرابة يجوز الدفع لهم وهو اولىٰ لما فيه من الصلة مع الصدقة كالاخوة والاخوات والاعمام والعمات والاخوال والخالات الفقراء ولهذا قال فى الفتاوىٰ الظهيرية ويبدأ فى الصدقات بالاقارب.

(البحر الرائق ۲: ۲۴۳ باب المصرف)

وقال العلامة ابن عابدين: ويجوز دفعها لزوجة ابيه وابنه وزوج ابنته تاترخانية.

(ردالمحتار هامش الدرالمختار ۲: ۶۹ باب المصرف)

﴿۳﴾ وفى الهنديه: والافضل فى الزكاة والفطر والنذر ...... (بقيه حاشيه په راروانه صفحه)

البته په مور پلار باندې زکوة نشی صرف کیدلې. ﴿١﴾

والمسئلة من الواضحات فلاحاجة الی نقل العبارات. وهوالموفق

انګوریانو ته زکوٰة ورکول جائزدی

سوال: علمائی دین دې مسئلې باره کښې څۀ فرمائی چه دلته یو سړی په خپلو انګوریانو باندې زکوة تقسیم کړې دی دغه زنانو کښې دهغه لونړه هم شاملې دی آیا دا زکوة په صحیح طریقې باندې ورکړې شوی دی؟ بینوا توجروا

المستفتی: توکل خان پاړه چنارکرم ایجنسی کوهاټ ١٩٧٤ء|٨|٢٧

الجواب: که دا انګوریانې مالدارې نه وی او دا زکوة خالص دخپل مال وی د زامنو دشرکت نه خالی وی نودې زکوة په صحیح والی کښې هیڅ شك نشته. **بخلاف الاصول والفروع، کما لایخفی علی من راجع الی باب المصارف فی کتب الفتاویٰ ﴿٢﴾. وهوالموفق**

عزیز یا رشته دار ته څومره رقم پوری زکوة ورکولې شی؟

سوال: علمائی دین دې مسئلې باره څه فرمائی چه عزیز یا رشته دار ته دزکوة

(بقیه حاشیه)الصرف اولا الی الاخوة والاخوات ثم الی اولادهم ثم الی الاعمام والعمات ثم الی اولادهم ثم الی الاخوال والخالات ثم الی اولادهم ثم الی ذوی الارحام ثم الی الجیران ثم الی حرفته ثم الی اهل مصره او قریته کذا فی السراج الوهاج.

(فتاوی عالمگیریه ١:١٩٠ الباب السابع فی المصارف)

﴿١﴾ وفی الهندیة: ولا یدفع الی اصله وان علا وفرعه وان سفل کذا فی الکافی.

(فتاویٰ عالمگیریه ١:١٨٨ الباب السابع فی المصارف)

﴿٢﴾ قال العلامة ابن عابدین: ویجوز دفعها لزوجة ابیه وابنه وزوج ابنته تاتر خانیة.

(ردالمحتار هامش الدرالمختار ٢:٦٩ باب المصرف)

ورکولو څومره رقم پوری اجازت دی چه دهغه خپل مکان هم نه وی او واده ئی هم نه دې کړی؟ بینوا توجروا

المستفتی: حاجی نظیر بادشاه کوهاټ.... ١٢ صفر١٣٩٢ھ

الجواب: بالفرض که ستا داعزیز ددری زره (٣٠٠٠) روپو کور جوړ کړی اودرې زره (٣٠٠٠) په واده خرچ کړی او داټولې ئی قرض اخستلې وی نو ده ته شپږ زرو (٦٠٠٠) روپئ بلکه دهغې نه زیات ورکولې شی﴿١﴾ وهوالموفق

که پلار مالك نه وی صرف تصرف کوی نو ځامن خور ته زکوة ورکولې شی

سوال: علمائی دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه د یو سړی ځوی سعودئ عرب ته لاړو او مزدوری ئې او کړه مال ئی او ګټلو پلار او ځوی په ټول مال کښې شریك دی او تصرف ئی دځامنو دی یو ځوئی څۀ زکوة خپلې خور ته ورکړو آیا داصحیح دی؟ بینوا توجروا

المستفتی: محمدشفیق دادصده بازارکرم ایجنسی.. ٢٤| رمضان ١٤٠٨ھ

الجواب: که دی ځامنو خپل پلار ددې مال مالك جوړ کړی وی نو دازکوة صحیح نه شو (شامی، بحر) ﴿٢﴾ او که ځامن ځانته دمال مالکان وائی او پلار ته صرف دتصرف اختیار دی نو دې صورت کښې خور ته زکوة ورکول صحیح دی ﴿٣﴾ ځکه چه د رونړو دمال داپلار عُرفی مالك دی شرعی مالك نه دی وهوالموفق

﴿١﴾ قال العلامة الحصکفی: وکره اعطاء فقیر نصابا او اکثر الا اذا کان المدفوع الیه مدیونا او کان صاحب عیال بحیث لو فرقه علیهم لا یخص کلا او لا یفضل بعد دینه نصاب فلا یکره. (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ٢:٧٤ باب المصرف)

﴿٢﴾ قال العلامة ابن نجیم: لا یجوز الدفع الی ابیه وجده وان علا ولا الی ولده وولد ولده وان سفل. (البحر الرائق ٢:٢٤٣ باب المصرف)

﴿٣﴾ قال العلامة الحصکفی: ولا الی من بینهما ولاد الخ وقال ابن عابدین: وقید بالولاد لجوازه لبقیة الاقارب کالاخوة والاعمام والاخوال الفقراء...... (بقیه حاشیه په راروانه صفحه)

لور او نوسا نوسی د زکوة مصرف نه دی

سوال: علمائی دین دې مسئلې باره څۀ فرمائی چه زما یوه جینۍ واده کړې ده چه دهغې څلور بچی دی او خاوند ئی مړشوی دی او اوس ما سره اوسیږی دهغوئ دامدنۍ ذریعه هیڅ نشته آیا زه هغې ته زکوة ورکولې شم؟ بینوا توجروا

المستفتی: محمدامین غله ډهیر مردان... ۲۱/۶/۱۳۹۶ھ

الجواب: په خپلې لور او نوسو باندې عشر او زکوة نه شی خرچ کیدې ﴿۱﴾ والمسئلة من الواضحات فلا حاجة الی نقل العبارات. وهوالموفق

د عاقل نابالغه بچی خپل ځان د پاره او نابالغو رونړو د پاره زکوٰة اخستل جائز دی

سوال: علمائی دین دې مسئلې باره څۀ فرمائی چه یو یتیم هلك چه دهغه عمر دولس (۱۲) دیارلس (۱۳) کاله دې اودهغه دری څلور واړه رونړه هم دی هغه ته زکوة ورکول څنګه دی؟ بینوا توجروا

المستفتی: میرآدم خان وانا کیمپ ساوتهـ وزیرستان... ۳۰/۹/۱۹۷۷ء

الجواب: کوم نابالغ چه مال پیژنی نه ئی غور زوی او نه ورته څوك دهوکه ورکولې شی (مثلاً چه دا څه بې کاره څیز دی اوغورزوه) نو هغه ته زکوة ورکول جائز دی خپل ځان دپاره ئی هم اخستلې شی او غیر عاقل رونړو دپاره هم قبض کولې شی. کمافی ردالمختار ۲: ۳ قوله بشرط ان یعقل القبض قید فی

(بقیه حاشیه) بل هم اولی لانه صلة وصدقة.

(الدرالمختار مع ردالمحتار ۲: ۶۹ باب المصرف)

﴿۱﴾ قال العلامة الحصکفی: ولا الی من بینهما ولاد، قال ابن عابدین: ای اصله وان علا کابویه واجداده وجداته من قبلهما وفرعه وان سفل...... کاولاد الاولاد.

(الدرالمختار مع ردالمحتار ۲: ۶۹ باب المصرف)

الدفع الکسوة کلیهما وفسره فی الفتح وغیره بالذی لا یرمی به ولا یخدع عنه فان لم یکن عاقلا فقبض عنه ابوه او وصیه او من یعوله قریبا او اجنبیا او ملتقطه صح ﴿۱﴾ وفی الهندیة ۱: ۲۰۲ ولو قبض الصغیر وهو مراهق جاز ﴿۲﴾. وهوالموفق

مور او غیرشرعی نکاح کښې دښځې خاوند پشان ژوند تیرونکو ته زکوة ورکول

سوال: علمائی دین دې مسئلې باره څه فرمائی چه زما مور صاحبه سخته بیماره ده اودمالی امداد سخت حاجت لری او زما په ګاونډ کښې داسې کسان او سیږی چه ډیر په غربت کښې دی هغه یوی ښځې خپل شرعی خاوند پریښودو اودغیر شرعی خاوند سره ازدواجی ژوند تیروی اوددغې خاوند نه ئی ناجائزه بچی هم پیدا شوی دی آیا زه دوی ته دزکوة رقم چه ورکړم نو بری الذمه کیدلې شم؟ بینوا توجروا

المستفتی: ماسټر همت علی شاه جمال ګړهی مردان

الجواب: مورته زکوة ورکول صحیح نه دی ﴿۳﴾ باقی دغې نوروته زکوة وغیره ورکول صحیح دی ځکه چه دافقیران او مسلمانان دی په کفر کښې نه دی داخل شوی ﴿۴﴾ وهوالموفق

﴿۱﴾ (ردالمحتار هامش الدرالمختار ۲: ۳ کتاب الزکاة)

﴿۲﴾ (فتاویٰ عالمگیریه ۱: ۱۹۰ الباب السابع فی المصارف)

﴿۳﴾ قال العلامة الحصکفی: ولا الی من بینهما ولاد، قال ابن عابدین: والولاد بالکسر مصدر ولدت المرأة ولادة وولاد مغرب ای اصله وان علا کابویه واجداده وجداته من قبلهما وفرعه وان سفل. (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ۲: ۶۹ باب المصرف)

﴿۴﴾ قال الملا علی قاری: ولا نکفر مسلماً بذنب من الذنوب ای بارتکاب معصیة وان کانت کبیرة ای کما یکفر الخوارج مرتکب الکبیرة اذا لم یستحلها ای لکن اذا لم یکن یعتقد حلها...... ولا نزیل عنه اسم الایمان.

(شرح فقه الاکبر للقاری ۷۱ الکبیرة لا تخرج المؤمن عن الایمان)

میرنئ مورته زکوٰة ورکول جائز دی

سوال: علمائی دین ئی مسئلي باره کښي څۀ فرمائی چه زید خپلي میرنئ مور ته دزکوٰة مال ورکولي شی یانه؟ که پلارئی ژوندي وی یانه؟ بینوا توجروا

المستفتی: محمد مسکین موزه ساز تهټه شهر پنډی گیپ

الجواب: میرنئ مورته هر حالت کښي زکوة ورکول جائز دی.

فی ردالمحتار ۲: ۶۵ ویجوز دفعها لزوجة ابیه وابنه وزوج ابنته (تاتارخانیة) ﴿۱﴾. وهوالموفق

دصاحب نصاب خاوند غریبی ښځي دپاره دزکوٰة اخستلو اوپه غیر معجل مهر سره دمالداري نه جوړیدلو مسئله

سوال: علمائی دین دی مسئلي باره څۀ فرمائی (۱) دکومی ښځی خاوند چه صاحب نصاب وی او غنی وی لیکن دهغه ښځه فقیره او مسکینه وی آیا هغه دچانه زکوة اخستلي شی؟ (۲) مؤجل مهر تراوسه ښځه ته نه دی ادا کړې شوی او دخاوند سره دی آیا په دی مهر سره دا ښځه مالداره اوصاحب نصاب جوړیدلي شی؟ بینوا توجروا

المستفتی: مولانا فخرالدین ابن شیخ الحدیث واستادالعلماء مولانا غورغشتوی ؒ

الجواب: (۱) دغنی ښځه (غیر غنیه) زکوٰة اخستلي شی.

کما فی شرح التنویر ولا الی طفله بخلاف ولده الکبیر وابیه وامرأته الفقراء وطفل الغنیة (۲: ۹۰) ﴿۲﴾.

(۲) ښځه په غیر معجل مهر سره مالداره نشی جوړیدلي البته په مهر معجل سره به مالداره شی که خاوند ئی غنی وی.

کما فی ردالمحتار ۵: ۲۷۲ والمرأة مؤسرة بالمعجل لوالزوج ملیا وبالمؤجل لا ﴿۳﴾. وهوالموفق

﴿۱﴾ (ردالمحتار هامش الدر المختار ۲: ۶۹ باب المصرف)

﴿۲﴾ (الدر المختار علی هامش ردالمحتار ۲: ۷۲ باب المصرف)

﴿۳﴾ (ردالمحتار هامش الدر المختار ۵: ۲۱۹ کتاب الاضحیة)

بال بچه دار عالم او طالب علم به په خپلوانو مخکښي کولي شی

سوال: علمائی دین دي مسئلي باره کښي څه فرمائی چه په مدرسو کښي علماء اوغریبانانو طالبانو ته زکوة ورکولو کښي ډیر ثواب دي او که په رشته دارانو کښي تقسیمولو سره ډیر ثواب دی؟ دغه شان په بعضي مدرسو کښي دطالبانو دطرفنه قبض نه متحقق کیږی. بلکه دطالبانو په خرچو باندي ئی مهتمم او مدرسو والا خرچ کوی آیا په دي سره زکوة ادا کیږی؟ دغه شان دنه ادا کیدلو په صورت کښي به صاحب نصاب لره په دویم ځل زکوة ورکول وی او که نه؟ بینوا توجروا

المستفتی: حاجی عبدالغفار چیف کیمسټ مین بازار منگوره سوات ۴ شعبان ۱۳۹۶ھ

الجواب: بال بچه دار عالم او طالب علمان به په رشته دارانو باندي مخکښي کولي شی (هندیه) ﴿۱﴾ په کومو مدرسو کښی چه طالبانو ته روټی، صابن وغیره ورکولي شی نو دهغوی مهتممینو ته دتوکیل په طور سره (په استبدال او تملیک کښي) ورکول جائز او کافی دی ددینه علاوه واجب الاعاده دی. (جمیع الفتاویٰ) ﴿۲﴾ وهوالموفق

د مدرسی د پاره عشر او زکوٰة بطور صله اخستل جائز دی

سوال: علمائی دین دي مسئلي باره کښي څۀ فرمائی چه زما ورځ او شپه ماشومانو ته په قرآن کریم ناظره سبق خودلو کښي تیریږی څما دخپل معاشی ضروریاتو دکفالت دپاره بل وخت نشته خلقو زما لپاره دټول عشر نه

﴿۱﴾ وفی الهندیة: التصدق علی الفقیر العالم افضل من التصدق علی الجاهل.
(فتاویٰ عالمگیریه ۱: ۱۸۷ الباب السابع فی المصارف)

﴿۲﴾ قال العلامة الحصکفی: یصرف المزکی الی کلهم او الی بعضهم...... ویشترط ان یکون الصرف تملیکا لا اباحة کما مر.
(الدر المختار علی هامش ردالمحتار ۲: ۶۸ باب المصرف)

نیمه حصه او دټولې فطرانې راکولو بندوبست کړې دی آیا ما دپاره داخیزونه اخستل حلال دی؟ بینوا توجروا

المستفتی: حبیب الرحمن مانسهره...... ۱۵ | ۱۱ | ۱۹۷۹ء

الجواب: که ته مسکین ئې نو عشر او زکوٰة دصلې په طور سره اخستلې شې. قال الله تعالیٰ: هل جزاء الاحسان الا الاحسان (الآیة)﴿۱﴾ او داجرت او معاوضې په طور ئې نشې اخستلې لفوات الشرط وهو کونها لله تعالیٰ ﴿۲﴾ والمعتبر نیة الدافع دون الآخذ کما صرح به فی التکملة ۱:۳۵۹ ﴿۳﴾. وهو الموفق

فقیر امام مسجد ته زکوٰة بطور ترحم او صله جائز دی

سوال: علمائی دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه کوم سړې امام وی او فقیر هم وی هغه ته دزکوٰة پیسې ورکول څنګه دی؟ او که هغه سړې امامت نه کوی نو بیا خلق هغه ته څۀ نه ورکوی نو آیا په دې صورت کښې داقضیه نه ثابتیږی چه (المعروف بالعرف کالمشروط بالشرط الخ)؟ بینوا توجروا

المستفتی: مولوی ګل منان امدادالعلوم درویش مسجد پشاور ۳۰|۱۰|۱۹۸۵ء

﴿۱﴾ (سورة الرحمن پاره: ۲۷ رکوع: ۱۳ آیت: ۶۰)

﴿۲﴾ قال الحصکفی: هی تملیک جزء مال عینه الشارع من مسلم فقیر غیر هاشمی ولا مولاه مع قطع المنفعة عن المملک من کل وجه لله تعالیٰ قال ابن عابدین: متعلق بتملیک ای لاجل امتثال امره تعالیٰ. (الدر المختار علی هامش ردالمحتار ۲:۳،۴ کتاب الزکاة)

﴿۳﴾ قال العلامة علاء الدین افندی: القول للدافع لانه اعلم بجهة الدفع. (تکملة ردالمحتار ۱:۳۹۱ مطلب واقعة الفتویٰ)...... وفی ردالمحتار: وفی التعبیر ثم اشارة الی انه لو امره اولا لا یجزی لانه یکون وکیلا عنه فی ذلک وفیه نظر لان المعتبر نیة الدافع الخ. (ردالمحتار هامش الدرالمختار ۲:۶۹ باب المصرف)......وقال ابن البزاز الکردری: والعبرة لنیة الدافع لا لعلم المدفوع الیه. (فتاویٰ بزازیة علی هامش الهندیة ۴:۸۶ باب المصرف)

الجواب: دجمات امام چه کله فقیر وی هغه ته زکوٰة ورکول جائزدی ﴿۱﴾ خود اُجرت او معاوضې په صورت کښې جائز نه دی.

وهذا نادرجداً. والمتعارف هو الاعطاء له علی وجه الترحم او الصلة ولذا ینوی المعطون الثواب والتقرب الی الله والاجیر لا یکون کذلک وبالجملة ان منع الاعطاء مطلقا خراب نظام اکثر المساجد. وهو الموفق

د جماتونو امامانو ته زکوٰة او صدقات ورکول

سوال: علمائی دین دې مسئلې باره کښې څۀ فرمائی چه زمونږ په ملك کښې د پخوا زمانې نه دا رواج راروان دې چه دجماتونو امامانو ته زکوٰة، عشر، فطرانه او صدقات امامت یا بغیر اجرت نه تصور کړی دخلقو دینی احکام مثلاً جماعت کول جنازې کول، درس وتدریس کول وغیره کارونه سرته رسوی اوسه پورې هیڅ مسئله نه وه لیکن اوس اعتراض شوی دی که واجب صدقات د امامت داجرت دپاره ورکړی نو دامام مسجد دپاره صحیح نه دی اود اداکونکو ذمه هم فارغه نه ده اوبعضې علماؤ فتوی ورکړې ده چه کله د جماتونو امامان دبیت المال دوظیفونه هم محروم دی اوپخپله په دینی کارونو کښې مشغوله دی نو ددوی دپاره واجب صدقات اخستل حلال او طیب دی برابره خبره ده په اجرت ئې ګڼړی اوکه غیر اجرت په بانډو کښې خونه دتللو راتللو ذرائع وی اونه تجارتی کارو بار نشته ټول دار ومدار په غله

﴿۱﴾ قال العلامة الحصکفی: وفی المعراج التصدق علی العالم الفقیر افضل قال ابن عابدین: قوله افضل ای من الجاهل الفقیر. (الدر المختار علی هامش ردالمحتار ۲:۷۵ باب المصرف)

﴿۲﴾ وفی الهندیة: ولو نوی الزکاة بما یدفع المعلم الی الخلیفة ولم یستأجره وان کان الخلیفة بحال لو لم یدفعه یعلم الصبیان ایضا اجزأه والا فلا.

(فتاویٰ عالمگیریه ۱:۱۹۰ الباب السابع فی المصارف)

او بعضې عاجزدی هم نه ورکولو روپۍ دیوې ته امام والا کلې دی. باندې صحیح هم خبره کومه چه نه سنت او دقران گرځوی حرام څۀ هر داټول علماء وی او لیکۍ او مونږ ته ارسال کړۍ چه دحق اظهار اوشی؟ بینوا توجروا

المستفتی: مولوی فضل الرحمٰن امام مسجد غل ایبټ آباد هزاره ۱۹۶۹ء|۲|۲

الجواب: کوم د جماتونو امامان چه مالداران وی نو هغوی دپاره دصدقات واجبه اخستل او ورکول حرام دی او کوم چه مالداران نه وی هغوی ته که دا واجب صدقات دامامت په عوض کښې ورکړې شی نو دورکونکو ذمه فارغه نه شوه او که دامامت په خاطر اوصله کښې ئی ورکوی نو بغیرشك اوشبهې نه جائزدی.

قال الله تعالیٰ: انما الصدقات للفقراء (الآیة)﴿۱﴾ وقال رسول الله ﷺ تؤخذ من اغنیائهم فترد علی فقراءهم ﴿۲﴾ وفی الهندیة ۱: ۱۸۱ اما تفسیرها فهی تملیک المال من فقیر مسلم غیر هاشمی ولا مولاه بشرط قطع المنفعة عن المملک من کل وجه لله تعالیٰ ﴿۳﴾ وعن انس رضی الله عنه ان رجلاً من کلاب سأل النبی ﷺ عن عسب الفحل فنهاه فقال یا رسول الله انا نطرق الفحل فنکرم فرخص له فی الکرامة ﴿۴﴾. وهو الموفق

د زکوة او عشر مصارف فقراء او مساکین دی هغه که ائمة المساجد وی او که علماء وی

سوال: علمائی دین دې مسئلې باره کښې څۀ فرمائی چه دپاکستان په بانډو کښې عشر او زکوة دجماتونو امامانوته ورکولې شی ددینه علاوه داعام طور سره علمائی کراموته ورکولې شی دهغوی دقول مطابق چه داد دین اسلام دخدمت کونکو حق دی آیا داحکم لګول صحیح دی؟ بینوا توجروا

المستفتی: ممتازحسین شاه ایبټ آباد مانسهره.... ۱۹۶۹ء| ۹| ۳۰

الجواب: دعشر اوزکوٰة مصارف فقیران اومسکینان وغیره دی هغه که دجماتونو

﴿۱﴾ (سورة التوبة پاره: ۱۰ رکوع: ۱۴ آیت: ۶۰)
﴿۲﴾ متفق علیه. (مشکواة المصابیح ۱: ۱۵۵ الفصل الاول کتاب الزکاة)
﴿۳﴾ (فتاویٰ عالمگیریه ۱: ۱۷۰ الباب الاول کتاب الزکاة)
﴿۴﴾ (جامع الترمذی ۱: ۱۵۳ باب ماجاء فی کراهیة عسب الفحل)

امامان وی او که نور علماء وی یا بل څوك وی بې شکه فقهائی کرامو دا لیکلې دی بال بچه دار علماء چه کله صاحب نصاب نه وی نو خدمت دین ته دفارغ کیدلو په ارادې سره هغوی ته ورکول موجب د ډیر اجردې ﴿۱﴾

د روافضو په علاقه کښې داهل سنت داقلیت په بنیاد باندې زکوة او عشر سره ددینی مدرسې قیام

سوال: علمائی دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه زمونږ څائی کښې یوه داسې علاقه ده چه هلته روافض اسماعلیان او اثنا عشریه په مقابله کښې اهل سنت والجماعت پنځه فی صده دی او هغه هم ددینی شعور د معدومیت او ددینی علومونه دناواقفیت په وجې سره او دهغوې سره میل جول ساتلو او ژوند تیرولو په وجې سره دهغوې دینی حالت انتهائی کمزورې او مړشوی دی او په ټولو سرکاری او تعلیمی ادارو کښې د روافضو استاذانو عملاً قبضه ده چرته چه ددینی تعلیم هیڅ انتظام نشته او نه په دغه سکولونو کښې داهل سنت علماؤ ددینیات معلم په حیثیت سره مقررتیا کیدلې شی او په داسی علاقه کښې څۀ علم والا ملګری د تنظیم اهل سنت بنیاد کیږدی او ټول مسلمانان په یو پلیټ فارم جمع کړی او په هر کلې کښې باقاعده امیر مقرر کړی او د ټولې علاقی دپاره یو مرکزی امیرمقرر کړې شی او دټولو جهګړو وغیره فیصلې ددغې تنظیم لاندې کیږی په دې حیثیت سره که دا تنظیم دعلم دین اشاعت اود قوم ماشومان دالله تعالیٰ احکاماتو نه خبرول اود رافضیت او شیعه توب دحفاظت کولو دپاره دیوې دینې مدرسې بنیاد کیښودلو کوشش اوکړې او دهغې دپاره دعشر غلې جمع کولو انتظام اوکړی په دې طریقې سره چه په هر کلی کښې تنظیم دخپل طرفنه دوه دری کسان عاملان مقرر کړی او هغه عشر او زکوة جمع کړی او دمدرسی بیت المال ته ئی راوړی نو دا طریقه شرعاً جائز ده یانه؟ اودا جمع

﴿۱﴾ قال العلامة الحصکفی: وفی المعراج التصدق علی العالم الفقیر افضل، قال ابن عابدین: (قوله افضل) ای من الجاهل الفقیر.
(الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ۲: ۷۵ باب المصرف

شوی غله یا دهغې قیمت په مدرسه کښې کومو کومو مصارفو باندې خرچ کیدیشی اوپه دې سره مدرسې دپاره کتابونه اخستل اوپه تعمیر کښې لګول جائز دي یانه؟ او دغه شان داسلامی حکومت نه کیدلو په وجې سره په یوه علاقه کښې چه مسلمانان منظم شی بیت المال جوړکړی نو دزکوة اوعشر دجمع کولو او تقسیم کولو اختیار لرلې شی یانه؟ بینوا توجروا

المستفتی: سیدعبدالجلیل پهکوره ګلګت بلتستان

الجواب: واضحه دی وی چه عشر او زکوة که هغې لره مالکان پخپله ادا کوی یا په وساطت دیو مسلمان حاکم، دهغوی مصارف هغه دی کوم چه په قران مجید کښې منصوص دی. (انما الصدقات للفقراء...الآیة، ﴿۱﴾ اوپه دی ټولو کښې تملیك حقیقی شرط دی. کما صرح به صاحب البدائع ۲: ۳۹ ﴿۲﴾ وسائر الفقهاء فلیراجع، دغه شان دا خبره هم ده چه عامل هر زکوة وصول کونکی ته نشی وئیلې بلکه عامل هغه محصل زکوة ته وئیلې شی چه هغه باقاعده حکومت مقرر کړی وی. کما فی الهندیة ۱: ۱۹۹ ﴿۳﴾ وهٰکذا فی غیر واحد من الکتب، پس ددې تفصیل په بناء تاسو دزکوة او عشر په مدّ سره تعمیر نشئ کولې اونه پرې کتابونه اخستلې شئ او نه ددې مدّ نه تنخواه ورکولې شئ اونه ستاسو سفیر عامل شرعی کیدلې شی. ﴿۴﴾

نعم جاز اعطاء الرزق للمدرس الفقیر قدر مایکفی له ولعیاله اکلاً وشربا ولبساً من غیر تعین الاجرة وجاز ان یعطی ذلک العشر والزکاة للطلبة المساکین اللذین وضع علیهم الاجرة

﴿۱﴾ (سورة التوبة پاره: ۱۰ رکوع: ۱۴ آیت: ۶۰)

﴿۲﴾ قال العلامة الکاسانی: وتسلیم ذلک الیه یقطع المالک یده عنه بتملیکه من الفقیر وتسلیمه الیه. (بدائع الصنائع ۲: ۱۴۲ فصل واما رکن الزکاة کتاب الزکاة)

﴿۳﴾ وفی الهندیة: ومنها العامل وهو من نصبه الامام لا ستیفاء الصدقات والعشور کذا فی الکافی. (فتاوی عالمګیریه ۱: ۱۸۸ الباب السابع فی المصارف)

﴿۴﴾ قال العلامة الحصکفی: یصرف المزکی الی کلهم او الی بعضهم تملیکا لا اباحة لا یصرف الی بناء نحو مسجد وفی هامشه کبناء القناطر والسقایات واصلاح الطرقات ...... وکل مالا تملیک فیه. (الدرالمختار مع هامش ردالمحتار ۲: ۶۸ باب المصرف)

المخصوصة للمعلم ثم یعطونها علی وجه الاجرة وایضا جازت الحیلة عند الضرورة الشرعیة ولا بد من التملیک جداً دون الهزل مثلا اذا اعطی القیم الی الطالب المسکین مأة علی وجه القرض ای من ملک القیم فیعطیها الطالب الی القیم علی وجه العطیة یشتری بها الکتب ثم یعطیه القیم مأة من الزکاة والعشر فیعطیه الطالب الی القیم لاداء القرض فافهم ولا تعجل فی العمل ﴿۱﴾. وهوالموفق

دینی مدرسو ته د زکوٰة وغیره ورکولو حکم

سوال: علمائی دین دی مسئلې باره څۀ فرمائی چه ددینی مدارسو دضروریاتو پوره کولو دپاره دعوام الناس نه زکوة، نذر، فطرانه او دقربانۍ څرمنی وصول کولې شی بیا دا پیسې طالبانو یا استاذانو ته تملیکاً ورکړی په دویم ځل ئی خپلې مرضئ سره مهتمم یا ناظم ته داداری چلولو دپاره ورکوی روستو دغه رقومات دمدرسینو په تنخواګانو تعمیر او کتابونو وغیره کښې خرچ کولې شی آیا دا طریقه جائز ده؟ اوآیا په دې طریقې سره ددې خلقو زکوة ادا کیدلې شی یانه؟ بینوا توجروا

المستفتی: مولوی الله داد...... ۱۹۷۸ء|۹|۱

الجواب: که دمالکانو غریب طالبانو ته ذاتی طور سره ملکیت باندې ورکول مسلم او محقق وی نو په دغه طریقې سره به دمالکانو ذمې دزکوة وغیره نه فارغه شی. ﴿۲﴾ لیکن په عرف باندې نظر کولو سره معلومیږی چه طلب اوادا کول دواړه دمدرسې په نوم باندې کیږی وهوالموفق

﴿۱﴾ قال العلامة الحصکفی: ان الحیلة ان یتصدق علی الفقیر ثم یامره بفعل هذه الاشیاء وهل له ان یخالف امره لم اره والظاهر نعم، قال ابن عابدین: قوله ثم یامره ویکون له ثواب الزکاة وللفقیر ثواب هذه القرب. (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ۲: ۶۹ باب المصرف)

﴿۲﴾ قال العلامة الحصکفی: ویشترط ان یکون الصرف تملیکا لا اباحة. (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ۲: ۶۸ باب المصرف)

که یو فقیر مسکین ته د زکوٰة مال ملاؤشو نو استاذانو ته ئې په اجرت کښې ورکولې شي

سوال: علمائی دین دې مسئلې باره څهٔ فرمائی چه یو فقیر مسکین ته دزکوة مال ملاؤ شو هغه دمدرسې دمعلمینو دتنخواګانو چنده ددغې مال د زکوة نه ورکړه آیا دا جائز دی؟ بینوا توجروا

المستفتی: محمدعتیق الرحمٰن سیالکوټ.... ۱۲ ربیع الثانی ۱۳۸۹ھ

الجواب: که دافقیر او مسکین دزړه په خوشحالئ سره داټول یا بعضې مال د زکوٰة لره دمعلمینو په اجرت کښې ورکړی نو دیکښې هیڅ حرج نشته.

وهذا هو المراد من التملیک حقیقةً عند الحیلة لتبدل الملک ﴿۱﴾ یدل علیه حدیث بریرة رضی الله عنها هو لها صدقة ولنا هدیة﴿۲﴾ وکذا وقعت الاشارة الیه فی حدیث رواه مالک وابوداؤد، لا تحل الصدقة لغنی الا لخمسة لغاز فی سبیل الله او العامل علیها او الغارم او لرجل اشتراها بما له او لرجل کان له جار مسکین فتصدق علی المسکین فاهدی المسکین للغنی ﴿۳﴾. وهو الموفق

تملیک بالذات یا دمهتمم په واسطې سره مدرسو ته زکوة ورکول جائز دی

سوال: علمائی دین دې مسئلې باره څهٔ فرمائی چه مدرسو ته عشر او زکوة

﴿۱﴾ قال ابن عابدین: ویجب الاحتراز من ان یلاحظ الوصی عند دفع الصرة للفقیر الهزل اوالحیلة بل یجب ان یدفعها عازما علی تملیکها منه حقیقة لا تحیلا ملاحظا ان الفقیر اذا ابی عن هبتها الی الوصی کان له ذلک ولا یجبر علی الهبة.

(رسائل ابن عابدین ۱:۲۲۵ منة الجلیل لبیان اسقاط ما علی الذمة الخ)

﴿۲﴾ (سنن ابی داؤد ۱:۲۴۱ باب الفقیر یهدی للغنی من الصدقة کتاب الزکوٰة)

﴿۳﴾ رواه ابوداؤد ۱:۲۳۸ باب من یجوز له اخذ الصدقة وهو غنی، واحمد ۳:۵۶ وابن ماجة ۱۸۳۹ والحاکم ۱:۴۰۷،۴۰۸ وقال هذا حدیث صحیح علی شرط الشیخین ولم یخرجاه لارسال مالک بن انس ایاه عن زید بن اسلم.

ورکول جائز دی یانه؟ که جائز وی نو طریقه ئې څهٔ ده؟ بینوا توجروا

المستفتی: عبدالله مقام نادان شهید پشاور..... ۷/۷/۱۹۷۴ء

الجواب: دینی مدرسو ته عشر او زکوة په دې طریقې جائز دی چه بالذات یا بواسطه مهتمم ددې رقم بعینه یا داجناسو په صورت کښې تملیك اوکړې شی﴿۱﴾ مختصر داچه په مهتمم باندې دی اعتماد اوکړی شی وردې کړې وهوالموفق

د حکومتی زکوة کمیټئ نه دینی مدرسو دپاره دزکوة اخستلو حکم

سوال: علمائی دین دې مسئلې باره څهٔ فرمائی چه دحکومتی زکوة کمیټئ دطرفنه چه کوم امداد دینی مدرسو ته ورکولې کیږی دا امداد اخستل صحیح دی یانه؟ یعنی یونیم سل روپئ او سیدونکی (مقیم) طالب علم ته ورکولې شی او پنځه اویا روپئ غیر رهائشی طالبانو ته ورکولې کیږی؟ بینوا توجروا

المستفتی: قاری محمدعمر مدرسه تعلیم القرآن بیرون ګنج ګیټ پشاور

الجواب: طالب علم دپاره دا امداد اخستل جائز دی البته مهتمم دپاره اخستلو نه پس مصرف ته نه رسول جائز نه دی ﴿۲﴾ وهوالموفق

﴿۱﴾ قال العلامة ابن نجیم: (قوله هی تملیک المال من فقیر مسلم..... بشرط قطع المنفعة عن المملک من کل وجه لله تعالیٰ) لقوله تعالیٰ واتوا الزکاة والایتاء هو التملیک ومراده تملیک جزء من ماله وهو ربع العشر او ما یقوم مقامه..... لان الزکاة یجب فیها تملیک المال.

(بحر الرائق ۲:۲۰۱ کتاب الزکاة)

﴿۲﴾ وفی الهندیة: والواجب علی الائمة ان یوصلوا الحقوق الی اربابها ولا یحبسونها عنهم ولا یحل للامام واعوانه من هذه الاموال الا ما یکفیهم وعائلتهم ولا یجعلونها کنوزا..... فان قصر الائمة فی ذلک فوباله علیهم.

(فتاویٰ عالمگیریه ۱:۱۹۱ فصل ما یوضع فی بیت المال اربعة انواع)

د مدرسې د پاره د زکوٰة په مد کښې د باقاعده حیلې صورت

سوال: علمائی دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه دمدرسې په فنډ کښې زکوة، فطرانه اودقربانی دڅرمنو وغیره رقم وی په تنخواګانو کښې ددې زکوة رقم ادا کول شرعاً صحیح نه دی لیکن د نورو مدآتو نه داخرچ نه پوره کیږی نو ددې دپاره څه طریقه اختیار کړیشی؟ بینوا توجروا

المستفتی: حاجی عبدالرشید مسجد بازار ایبټ آباد.... ١٩٩٠ء|١٠|٢٣

الجواب: دعندالضرورت باقاعده حیله کول جائزدی یعنی اول دی چرته عاقل، بالغ اودعلم دین خیرخوا مسکین پوهه کړی شی چه زمونږ دطرفنه چه کوم دزکوة رقم تاته در کړیشی نو ته به دهغې بلاخوف وخطرمالك ئی ته به په خپل ذات خرچ کولو او مدرسې ته واپس کولو کښې مجاز ئې که ته دا رقم مدرسی ته واپس کړی نو داتول ثواب به ستاوی ﴿١﴾ ددینه پس به هغه ته لږ رقم ورکړې شی او د واپسئ په صورت کښې به بیا لږلږ رقم ورکړې شی.وهوالموفق

په حیله زکوة کښې تملیک حقیقی ضروری دی توقو سره نه کیږی

سوال: علمائی دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه بعضې علمائی داخبره کوی چه په زکوة کښې دمعلیمنو او استاذانو دپاره باقاعده حیله جائزده او بعضې خلق دانه منی نو شرعاً دا جائز ده یانه؟ بینوا توجروا

المستفتی: محمدعتیق الرحمٰن کچهری روډ سیالکوټ.. ١٩٦٩ء|٥|٢٠

﴿١﴾ قال العلامة الحصكفی الحیلة ان یتصدق علی الفقیر ثم یامره بفعل هذه الاشیاء وهل له ان یخالف امره لم اره، قال ابن عابدین: (قوله ثم یأمره) ویکون له ثواب الزکاة وللفقیر ثواب هذه القرب.

(الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ٢:٦٩ باب المصرف)

الجواب: چه کله دا حیله باقاعده وی یعنی دتملیك حقیقی په طریقې سره یو متوسط سړی ته ورکړې شوی وی او دتوقو په طریقې سره نه وی نوبې د شك شبهې نه جائز ده.

صرح به الفقهاء مثل العلامة الشامی فی ردالمحتار ٢:٨٦ ﴿١﴾ وصاحب البحر فی ٣:٢٤٣ ﴿٢﴾ وذكرت فی الهندیه ٦:٣٩٦ ﴿٣﴾ وغیرهم واما عدم صحة الهزل فصرح به العلامة التهانوی فی امداد الفتاویٰ ﴿٤﴾ والعلامة الشامی فی رسائل ابن عابدین فی مسئلة حیلة الاسقاط ﴿٥﴾. وهوالموفق

﴿١﴾ قال العلامة الحصكفی: الحیلة ان یتصدق علی الفقیر ثم یامره بفعل هذه الاشیاء وهل له ان یخالفْ امره لم اره والظاهر نعم، قال ابن عابدین: (قوله ثم یأمره) ویکون له ثواب الزكاة وللفقیر ثواب هذه القرب. (الدرالمختار علی هامش ردالمتار ٢:٦٩ باب المصرف)

﴿٢﴾ قال العلامة ابن نجیم: ان یتصدق بمقدار زكاته علی فقیر ثم یأمره بعد ذلك بالصرف الی هذه الوجوه فیكون لصاحب المال ثواب الزكاة وللفقیر ثواب هذه القرب. (البحر الرائق ٢:٢٤٣ باب المصرف)

﴿٣﴾ وفی الهندیة: والحیلة له ان یتصدق بمقدار زكاته علی فقیر ثم یأمره بعد ذلك بالصرف الی هذه الوجوه فیكون للمتصدق ثواب الصدقه ولذلك الفقیر ثواب بناء المسجد والقنطرة. (فتاویٰ عالمگیریه ٦:٣٩٢ كتاب الحیل الفصل الثالث)

﴿٤﴾ قال الشاه اشرف علی التهانوی؛ دتقوی نه قطع نظر زما په نزد دقاعده فقهیه په رنړاکښې هم دا زکوة نه ادا کیږی ځکه چه تملیك دزکوة رکن دی او په تملیك کښې چه کله عاقدین توقو والاوی نو تملیك نه کیږی او په دې متعارف صورت کښې دواړه په مضبوطو قرینو سره ددی معترف دی چه تملیك مقصود نه دی.

(امداد الفتاویٰ ٢:١٣ كتاب الزكاة والصدقات مسئله:٢٧)

﴿٥﴾ قال العلامة ابن عابدین: ویجب الاحتراز من ان یلاحظ الوصی عند دفع الصرة للفقیر الهزل او الحیلة بل یجب ان یدفعها عازما علی تملیكها منه حقیقة لا تحیلا.

(رسائل ابن عابدین ١:٢٢٥ منة الجلیل لبیان اسقاط ما علی الذمة من كثیر وقلیل)

د حکومت نه مدرسو د پاره په حیله رقم اخستل جائز دی

سوال: دحکومت پاکستان زکوٰة کمیټۍ چه اسلامی مدرسو ته کوم رقم لیږی هغه داوسیدونکو طالبانو دپاره وی او دخرچ شپږ میاشتۍ گوشوار (ریکارډ) هم غواړی په بعضې مدرسو کښې بهرنی طالبان نه اوسیږی مقامی طالبان په ډیر تعداد کښې راځی او سبق وائی بیا کور ته ځی دمدرسې خرچونه ډیر وی تنخواگانې.تعمیرات وغیره پس که زکوٰة کمیټۍ ته رشتیا خبره اوليکلې شی نو هغوئ پیسی نه راليږی او که نه د اوسیدونکو طالبانو لسټ جوړ کړی شی او اوسیدونکی ئی فرض کړی نو دادروغ دی او دمدرسی دامدنئی بله ذریعه نشته چه په هغې سره خرچې پوره شی او که د محمود مقصود دپاره دروغو سهاره واخستلې شی نو شائد چه په دې باندې نیول نه وی لکه چه په روح البیان کښې سورة الصافات د آیت: فنظر نظرة فی النجوم فقال انی سقیم، د لاندې دعزالدین بن سلام قول منقول دی:

قال عز الدين بن سلام الكلام وسيلة الى المقاصد فكل مقصود محمود يمكن التوصل اليه بالصدق والكذب جميعا فالكذب فيه حرام فان امكن التوصل اليه بالكذب دون الصدق فالكذب فيه مباح ان كان تحصيل ذلك المقصود مباحاً وواجب ان كان ذلك المقصود واجباً فهذاه ضابطة انتهى.

ستاسو صاحبانو دې باره کښې څه رائې ده؟ بینوا توجروا

المستفتی: عبدالجلیل هنډوه ضلع کرک.... ۱۹۷۰ء|۷|۲۸

الجواب: په حکومت باندې ددنیوی او دین دواړو علومو انتظام واجب دی نو ځکه چه حکومت ددنیاوی علومو دپاره دتعمیر او متعلقه استاذانو ته دتنخواگانو انتظام خپل منصبی فرض گڼړی.نوهم دغسې ددینی علومو دپاره هم د تعمیر او مشاهراتو انتظام دده منصبی فرض دی نو که ددې حقوقو دحصول دپاره څه حیله او کړیشی نو ناجائز به نه وی وهو الموفق

په زکوٰة کښې د باقاعده حیلې نه بغیر د ذمې فراغت نه کیږی

سوال: علمائی دین دې مسئلې باره څه فرمائی چه یو سړی ته چا لس زره (۱۰۰۰۰) روپئ ورکړی چه دا په غریبانانو تقسیم کړه او هغه پخپله غنی دی لیکن فقیر ته وائی تاته به پنځوس روپئ دزکوٰة درکړم ته ئی قبولې کړه او ماته ئی واپس کړه آیا داحیله صحیح ده؟ بینوا توجروا

المستفتی: حافظ محمد نگین مدرسه نصیریه غورغشتی

۲۷ جمادی الاولی ۱۴۰۳ھ

الجواب: داحیله باقاعده حیله نه ده لهذا په دې سره دذمې نه فراغت نه حاصلیږی. **يجب ان يدفعها الى الفقير عازما على تمليكها منه حقيقة لا تحيلا كما فى رسائل ابن عابدين﴿۱﴾. وهو الموفق**

د مدرسی په مطبخ کښې د زکوٰة خرچ کولو
او تنخواه کښې د زکوٰة د پاره عجیبه حیله

سوال: علمائی دین دې مسئلې باره کښې څۀ فرمائی چه یو حاجی صاحب مدرسه جوړه کړه او په طالبانو کښې ئی یو وکیل جوړ کړو او چه کله وړه وغیره راځی نو وکیل ته دقبض کولو دپاره وئیلې شی.او کله کله ئې دحاجی نوکر راوړی او مطبخ کښې ئې غورزوی په هغې کښې صرف اخذ تعاطی کیږی او باقاعده ایجاب او قبول نه وی او کله نقدر قم خما لاسونو ته رسوی زه وکیل راوغواړم نو هغه وکیل ئی واخلی اوس په دې کښې دحاجی صاحب دطرفه حالاً او قالاً تقاضی ده چه دا رقم او وړه د میاشتې پوره کیدلو پورې خلاص نه شی که دمیاشت نه مخکښې ختم شی نو شکایت کوی نوحاجی صاحب دا رویه د عدم تملیک حقیقی نخښه ده آیا په دې طریقې سره ذمه فارغه گرځی؟ (۲) زه په دې مدرسه کښې مدرس یم دتنخواه دپاره ئې داحیله جوړه کړه چه زه به تنخواه او وظیفه نه اخلم بس فی سبیل الله به درس کوم په دې نفی سره چونکه اجاره

﴿۱﴾ (رسائل ابن عابدین ۱: ۲۲۵ منة الجلیل لبیان اسقاط ما علی الذمة من کثیر وقلیل)

منتفی شوه نو آیا په دی صورت کښې دحاجی صاحب دزکوة ذمه فارغیږی؟ بینوا توجروا

المستفتی: مولوی عبیدالله...... ۱۹۷۵ء|۷|۲۶

الجواب: واضحه دی وی چه کوم طالبان دزکوة مصرف دی نو هغه یو کس وکیل مقرر کولې شی او ته دحاجی صاحب دطرفنه وکیل شوی تملیك کوه په دی طریقې سره دزکوة دضائع کیدلو هیڅ خطره نشته او دحاجی صاحب شکایت به انتظام باندې محمول کولې شی په عدم دتملیك باندې نهٔ. او ستاسو دتصریح باوجود به ستاسو معامله د اجارې وی.

لان الدلالة لا تعارض بالعبارة والاشارة، والمعروف من قبیل الدلالة صرح به فی کتب الاصول. وهوالموفق

د بیت المال او د زکوة د حیلې حکم

سوال: علمائی دین دې مسئلو باره څه فرمائی (۱) زمونږ په کلی کښې دبیت المال په نوم سره زکوة صدقه فطر او عشر وغیره په دې غرض سره جمع کولې شی چه په دې رقم سره دامام مسجد د تنخواه کمې پوره کړیشی ددې بیت المال شرعی حکم څهٔ دی؟ (۲) که څوك اعتراض او کړی چه حقدارانو ته دهغوی حق ددینه په وخت باندې ملاویدل گران دی اودغه شان امام ته تنخواه ورکول ددې مال نه جائز نه دی نو آیا دحیلې نه پس به هم داحکم وی؟ (۳) که دحیلې په وخت کښې بیا بیا یو سړی ته دا رقم ورکړی شی نو آیا هم په یو سړی باندی دا حیله کول جائز ده؟ بینوا توجروا

المستفتی: محمد تاج بازارګې اوګی مانسهره

الجواب: (۱) دا بیت المال بذات خودنه مطلوب شرعی دی اونه ممنوع شرعی دی لیکن عوام نه دزکوة مصارف پیژنی او نهٔ ئې دخرچ کولو په طریقه پوهیږی لهٰذا دا بیت المال به خطراتو نه خالی نه وی (۲) اګر چه حیله عند الضرورت

﴿۱﴾ قال الدکتور وهبة الزحیلی: العاملون وهم السعاة لجبایة الصدقة ویشترط فیهم العدالة والمعرفة بفقه الزکوٰة. (الفقه الاسلامی وادلته ۳: ۱۹۵۳ مبحث مصارف الزکاة)

جائز ده لیکن حیله کول دهر سړی کارنه دی په حیله کښې دا ضروری دی چه متوسط سړی حقیقی مالك جوړ کړی توقی او تش دژبی تملیك کافی نه دی دباقاعده حیله کولو نه پس هم یو سړی ته رقم ورکول او حیله بیابیا په یو سړی سره کول جائز دی البته دی حقیقی تملیك نه بغیر داحیله حیله نه ده بلکه دهوکه ورکول دی ﴿۱﴾ وهوالموفق

د مالدار عالم او متعلم دپاره دزکوة اخستلو حکم

سوال: علمائی دې دی مسئلې باره کښې څه فرمائی چه په دینی مدرسو کښې بعضې طالبان صاحب نصاب او مالداران وی او خلق ورته دزکوة رقم هم ورکوی اووائی چه عالم او متعلم که مالدار وی او که فقیر وی دهغوی دپاره زکوة اخستل جائز دی ددې متعلق وضاحت او کړی چه آیا دامسئله صحیح ده؟ بینوا توجروا

المستفتی: محمد شریف اشرف خیل وانا ډی آئی خان... ۱۹۸۸ء|۶|۷

الجواب: بعضې فقهاء فرمائی چهٔ کوم عالم او متعلم خپل عمر دتعلیم او تعلم دپاره وقف کړی نو دحاجتونو د زیاتوالی په وجه دزکوة مصرف دی لیکن فقهاؤ په دی باندې اعتماد نه دی ظاهر کړی

فلیراجع الی ردالمحتار ۲: ۸۱ باب المصرف ﴿۲﴾. وهوالموفق

﴿۱﴾ قال العلامة ابن عابدین: ویجب الاحتراز من ان یلاحظ الوصی عند دفع الصرة للفقیر الهزل او الحیلة بل یجب ان یدفعها عازما علی تملیکها منه حقیقة لا تحیلا ملاحظا ان الفقیر اذا ابی عن هبتها الی الوصی کان له ذلک ولایجبر علی الهبة.

(رسائل ابن عابدین ۱: ۲۲۵ منة الجلیل لبیان اسقاط ماعلی الذمة من کثیر وقلیل)

﴿۲﴾ قال العلامة الحصکفی: ان طالب العلم یجوز له اخذ الزکاة ولو غنیا اذا فرغ نفسه لافادة العلم واستفادته لعجزه عن الکسب والحاجة داعیة الی مالابد منه، قال ابن عابدین: وهذا لفرع مخالف لاطلاقهم الحرمة فی الغنی ولم یعتمده احد.

(الدر المختار مع ردالمحتار ۲: ۶۵ باب المصرف)

د مدرسو استاذان وغیره په (والعاملین علیها) کښې داخل نه دی

سوال: علمائی دین دې مسئلې باره څه فرمائی چه دزکوٰة مصرفونه الله تعالی انه (۸) ښودلې دی آیا دمدرسو استاذان په (والعاملین علیها) کښې داخل دی؟ یو عالم دین فرمائیلې دی چه دعربئ دطالبانو استاذان په دیکښې داخل دی اوهغوی ته دزکوٰة دمد نه تنخواګانې ورکولې شی اوس زما دپاره داشکال باعث شو چه مولانا مفتی کفایت الله مرحوم دهلوی په تعلیم الاسلام جلد څلورم کښې فرمائی: څومره زکوٰة واجب چه.....دیو خدمت یا یو کار په اجرت کښې زکوٰة ورکول جائز نه دی لیکن دزکوٰة عامل ته دهغوی تنخواه دمال زکوٰة نه ورکول جائز دی او طالب علمانو ته د زکوٰة مال ورکول جائز دی او مهتممینو ته په دې وجه چه هغوی ئې په طالبانو خرچه کړی نو جائز دی څه خبره پکښې نشته. اوس سوال دادی که مهتمم ئې په طالبانو خرچ کړی نو جائز دی لیکن که په استاذانو ئې خرچ کړی چه ددغې طالبانو استاذان دی نو جائز به وی یا نه؟ زمونږ په جمات کښې یو قاری دپاره چنده ناکافی کیږی نو بیا دزکوٰة دمد نه تنخواه پوره کولې شی بعضې کسانو اووئیل چه زکوٰة په تنخواه کښې ورکول جائز نه دی بهر حال مونږ ته تفصیلې مسئله او لیکئ مهربانی به وی؟ بینوا توجروا

المستفتی: محمد ابو الخیر امام مسجد مدنی نظام آباد ګوجرانواله ۱۹۶۹ء|۴|۲۸

الجواب: (الف) علمائی کرام په (والعاملین علیها) کښې داخل نه دی په دیکښې صرف عامل اودهغوی تعاون کونکی داخل دی صرح بـه فی الهدایـة ﴿۱﴾ او علماء نه کوشش کونکی دی اونه عاشر دی اونه حاشراونه کاتبان دی لهذا هغوی ته دعمل په حیثیت سره ورکول قابل اعتماد نه دی (ب) په اجرت کښې

﴿۱﴾ قال العلامة برهان الدین: والعامل یدفع الامام الیه ان عمل بقدر عمله فیعطیه ما یسعه واعوانه غیر مقدر بالثمن.

(هدایة ۱:۱۸۷ باب من یجوز دفع الصدقات الیه ومن لایجوز کتاب الزکوٰة)

زکوٰة ورکولو سره ذمه نه فارغیږی ځکه چه دیکښې للهیت نشته ﴿۱﴾ (ج) پس استاذانو ته په اجرت اوتنخواه کښې د زکوٰة مال ورکول غیرصحیح او ناکافی دی.﴿۲﴾ (د) دضروت په وخت کښې حیلې کولو سره اجرت او تنخواه کښې زکوٰة ورکولو سره محتاط علماؤ جائز کړی دی خو چه باقاعده وی که دزکوٰة نه علاوه چنده نه کافی کیږی نو حیله دی اوکړی شی ﴿۳﴾ وهو الموفق

د زکوٰة رقم د مدرسی په استاذانو او طالبانو خرچ کول

سوال: علمائی دین دې مسئلې باره څه فرمائی چه دمدرسی بنیاد کیښودلې شو اوس حاصل شوی دزکوٰة رقم په استاذانو او طالبانو باندې خرچ کول څنګه دی؟ اوپه مدرسه کښې فقیر اوامیر طالب علمانو باندې د زکوٰة رقم څنګه خرچ کړې شی؟ دغه شان مثلاً داستاذ تنخواه دفنډ نه ورکولې شی نو آیا دا استاذ دطالبانو سره زکوٰة فنډنه خوراك کولې شی؟ بینوا توجروا

المستفتی: مولانا عجب نور وانا کیمپ وزیرستان.... ۱۹۸۵ء|۷|۱۰

﴿۱﴾ قال العلامة ابن نجیم: (قوله: بشرط قطع المنفعة عن المملک من کل وجه لله تعالیٰ) بیان لشرط آخر وهو النیة وهی شرط بالاجماع فی العبادات کلها المقاصد.

(بحرالرائق ۲:۲۰۲ کتاب الزکاة)

﴿۲﴾ قال العلامة سید احمد الطحطاوی: (قوله لشخص مخصوص) هو ان یکون فقیراً ونحوه من بقیة المصارف غیر هاشمی ولا مولاه بشرط قطع المنفعة عن المملک من کل وجه لله تعالیٰ. (الطحطاوی علی مراقی الفلاح ۴۱۷ کتاب الزکاة)

﴿۳﴾ قال العلامة الحصکفی: الحیلة ان یتصدق علی الفقیر ثم یأمره بفعل هذه الاشیاء وهل له ان یخالف امره لم آره والظاهر نعم،قال ابن عابدین: (قوله ثم یأمره) ویکون له ثواب الزکاة وللفقیر ثواب هذه القرب.

(الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ۲:۶۹ باب المصرف)

الجواب: دزكوة دفنډ نه بغير دباقاعده حيلې نه داحاجات پوره كول مشكل دى ﴿١﴾ دباقاعده حيلې نه دا مراد دى چه يو فقير طالب علم داول نه بنه پوهه كړى چه زه تاته پنځه سوه روپۍ زكوة دركوم اوته به ئى مالك شى او مختار به ئى ځان له ئى اخلې او كه دارالعلوم ته ئى واپس كوى او دا وركونكې دى دا اراده او كړى كه دا طالب علم دغه پيسې واخلى نو زه به څۀ اثر نه اخلم البته بل قسط به ورته نه وركوم ﴿٢﴾ وهوالموفق

صاحب نصاب طالب علم كله كله دزكوة مصرف جوړيدلې شى

سوال: علمائى دين دې مسئلې باره كښې څه فرمائى چه يو طالب علم صاحب نصاب دى ليكن دهغه ضروريات هم ډير دى هغه دخپلو خرچو دپاره دا نصاب محفوظ ساتلې دى ګنې نو هغه ته خو دكتابونو اخستلو ضرورت دى آيا دا سړى دزكوة مال اخستلې شى؟ بينوا توجروا

المستفتى: رياض احمد وزيرستانى..... ۱۹۹۰ء|۵|۹

﴿۱﴾ وفى الهنديه: مذهب علمائنا رحمهم الله تعالىٰ ان كل حيلة يحتال بها الرجل لا بطال حق الغير او لادخال شبهة فيه اولتمويه باطل فهى مكروهة و كل حيلة يحتال بها الرجل ليتخلص بها عن حرام اوليتوصل بها الى حلال فهى حسنة والاصل فى جواز هذا النوع من الحيل قول الله تعالىٰ وخذ بيدك ضغثا فاضرب به ولا تحنث، وهذا تعليم المخرج لا يوب عليه وعلى نبينا الصلاة والسلام عن يمينه التى حلف ليضربن امرأته مائة عود وعامة المشائخ على ان حكمها ليس بمنسوخ وهو الصحيح من المذهب كذا فى الذخيرة.
(فتاوىٰ عالمگيريه ۶: ۳۹۰ كتاب الحيل الفصل الاول)

﴿۲﴾ قال العلامة الحصكفى: ان الحيلة ان يتصدق على الفقير ثم يأمره بفعل هذه الاشياء وهل له ان يخالف امره لم اره، قال ابن عابدين: (قوله ان الحيلة) اى فى الدفع الى هذه الاشياء مع صحة الزكاة (قوله ثم يأمره) ويكون له ثواب الزكاة وللفقير ثواب هذه القرب.
(الدر المختار مع هامش ردالمحتار ۲: ۶۹ باب المصرف)

الجواب: چه كله مالداركس دطلب علم يا جهاد اراده او كړى نو دهغه ضروريات ډيريږى او ډير كرته دا مالدار سړى هم دزكوة مصرف جوړيږى (اشار اليه الكاسانى) ﴿١﴾ وهوالموفق

د طالب علم او احوج د پاره بل ښار ته زكوة ليږل

سوال: علمائى دين دې مسئلې باره څه فرمائى چه بل ښاركښې يو مستحق يا ادارى ته زكوة ليږل جائز دى يانه؟ حالانكه حديث كښې (الحق للقريب ثم للبعيد)؟ بينوا توجروا

المستفتى: عبدالودود قصه خوانى پشاور..... ۱۹۷۴ء|۸|۲۷

الجواب: دطالب علم اوزيات حاجتمند دپاره بل ښارته دزكوة ليږل جائزدى ﴿۲﴾

﴿۱﴾ قال العلامة الكاسانى: واما استثناء الغازى فمحمول على حال حدوث الحاجة وسماه غنيا على اعتبار ما كان قبل حدوث الحاجة، وهو ان يكون غنيا ثم تحدث له الحاجة بان كان له دار يسكنها ومتاع يمتهنه وثياب يلبسها وله مع ذلك فضل مائتى درهم حتى لا تحل له الصدقة ثم يعزم على الخروج فى سفر غزو فيحتاج الى آلات سفره وسلاح يستعمله فى غزوه ومركب يغزو عليه وخادم يستعين بخدمته على ما لم يكن محتاجا اليه فى حال اقامته فيجوز ان يعطى من الصدقات ما يستعين به فى حاجته التى تحدث له فى سفره.
(بدائع الصنائع ۲: ۱۵۵ فصل المؤلفة قلوبهم كتاب الزكاة) قال الدكتور وهبة الزحيلى: الصنف السابع فى سبيل الله وهم الغزاة المجاهدون الذين لا حق لهم فى ديوان الجند لان السبيل عند الاطلاق هو الغزو...... فيدفع اليهم لا نجاز مهمتهم وعونهم ولو كانوا عند الجمهور اغنياء لانه مصلحة عامة، واما من له شئ مقدر فى الديوان فلا يعطى لان من له رزق راتب يكفيه فهو مستغن به. (الفقه الاسلامى وادلته ۳: ۱۹۵۷ مبحث مصارف الزكاة)

﴿۲﴾ قال العلامة الحصكفى: وكره نقلها الا الى قرابة بل فى الظهيرية لا تقبل صدقة الرجل وقرابته محاويج حتى يبدأ بهم فيسد حاجتهم او احوج او اصلح او اورع او انفع للمسلمين.
(الدر المختار على هامش ردالمحتار ۲: ۷۵ باب المصرف)

او ,,الحق للقریب..الخ حدیث نه دی البته معنی ئی صحیح ده ﴿۱﴾ وهوالموفق

مالدار معلم او متعلم ته زکوٰة ورکول او د علامه شامی قول

سوال: علمائی دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه یو معلم مالداره دی نو دعلامه شامی د جزئې په حوالی سره چه که معلم او مدرس مالدار هم وی هغوی دپاره زکوة اخستل جائز دی یا هغه ته دکتابونو ضرورت وی نو خلق هغوی لره کتابونه هم دزکوة په نیت سره واخلې او ورکوی اوس دا مسئله صحیح ده یانه؟ او دده دپاره زکوة اخستل اوهغه ته ورکول صحیح دی یا نه؟بینوا توجروا

المستفتی: گل فراز...... یکم فروری ۱۹۷۵ء

الجواب: مالدار معلم او متعلم ته زکوة ورکول صحیح نه دی.

کما صرحوا به واما مانسب الی الواقعات فروی الشامی عن الطحطاوی انه لم یعتمد علیه احد وما قیل انهم من العاملین فممنوع لان الامام لم ینصبهم﴿۲﴾ ولان المصرف هو العامل علیها لا مطلق العامل﴿۳﴾. وهوالموفق

﴿۱﴾ وفی الهندیة: والافضل فی الزکاة والفطر والنذور الصرف اولا الی الاخوة والاخوات ثم الی اولادهم ثم الی الاعمام والعمات ثم الی اولادهم ثم الی الاخوال والخالات ثم الی اولادهم ثم الی ذوی الارحام ثم الی الجیران ثم الی اهل حرفته ثم الی اهل مصره او قریته، کذافی السراج الوهاج. (فتاویٰ عالمگیریه ۱:۱۹۰ باب المصارف)

﴿۲﴾ قال الحصکفی: العاشر هو حر مسلم غیر هاشمی قادر علی الحمایة نصبه الامام علی الطریق. (الدرالمختار ۲:۴۲ باب العاشر)

﴿۳﴾ قال العلامة ابن عابدین: وهذا الفرع مخالف لا طلاقهم الحرمة فی الغنی ولم یعتمده احد، قلت وهو کذلک والاوجه تقییده بالفقیر...... ثم قال الاتفاق علی ان الاصناف کلهم [illegible] العامل یعطون بشرط الفقر. (ردالمحتار هامش الدرالمختار ۲:۶۵ باب المصرف)

د زکوٰة په رقم سره دطالبانو ضروریات پوره کول

سوال: علمائی دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه مونږ دحفظ او ناظرې یوه دینی مدرسه جوړه کړې ده دمدرسې په چنده کښې مو دوه فنډونه قائم کړی دی (۱) دعطیاتو (۲) د زکوة او عطیاتونه مونږ قاری ته تنخواه ورکوو اوصدقاتو واجباؤ زکوة نه دطالبانو اخراجات پوره کوو مثلاً جامې چپړې وغیره ځکه چه دبعضې طالبانو مور پلار ډیرغریبانان وی که مونږ غریب نانو طالبانو ته جامې وغیره دزکوة نه ورکوو نو آیا د مالدارانو بچو ته ورکولې شو چه یو شان شی یعنی مساوات قائم شی؟ بینوا توجروا

المستفتی: محمداسلم پی اوایف واه کینټ...۱۷|ربیع الاول ۱۴۰۳ھ

الجواب: دعطیاتو مصرف وسیع دی البته نقد یا دکپړو په شکل کښې زکوة غریب طالب علم ته ورکولې شی ﴿۱﴾ چه مسکین او بالغ وی یا دمسکین ځوئ اونابالغه وی ﴿۲﴾ وهوالموفق

د کالج مسکین طالب علم دزکوة نه وظیفه اخستلې شی

سوال: علمائی دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه زه یو کالجی سټوډنټ (متعلم) یم دحکومت دطرفنه چه طالبانو ته کوم سکالر شپ مقرر شوی وی هغه دعشر او زکوة وغیره نه ورکولې شی زه صاحب نصاب نه یم صرف دیو کنال زمکې مالك یم زما دپاره ددې وظیفې اخستل څنګه وی؟ که زه دا وظیفه نه اخلم نو دفترکلرك وغیره ئی پخپله را اوباسی او ځان له ئی اخلې

﴿۱﴾ قال العلامة ابن عابدین: قال فی التاترخانیة عن المحیط اذا کان یعول یتیما ویجعل مایکسوه ویطعمه من زکاة ماله ففی الکسوة لاشک فی الجواز لوجود الرکن وهو التملیک. (ردالمحتار هامش الدرالمختار ۲:۳ کتاب الزکوٰة)

﴿۲﴾ ولا یجوز دفعها الی ولد الغنی الصغیر ولو کان کبیراً فقیرا جاز الخ. (فتاویٰ عالمگیریه ۱:۱۸۹ الباب السابع فی المصارف)

اوس که زه دا چرته غریب ته ورکړم یا په دې سره خپل فیس ادا کړم نو دا څنګه دی؟ بینوا توجروا

المستفتی: حافظ محمد عمران ډیره اسماعیل خان.... ۱۹۷۴ء/۶/۲۱

الجواب: ته ظاهری طورسره مسکین ئې. ته د مد زکوة نه وظیفه اخستلې شې او په خپلو حاجتونو کښې ئې خرچ کولې شې﴿۱﴾ وهو الموفق

ساداتو ته د زکوة ورکولو حکم

سوال: ساداتو ته د زکوة ورکولو څهٔ حکم دی؟ بینوا توجروا

المستفتی: مولانا رحیم الله باچا اضاخیل نوشهره.... ۲۳ ذی قعده ۱۴۰۱ھ

الجواب: ساداتو ته هدیه او تحفی ورکولې شی او عشر نه البته که په موجوده زمانه کښې زکوة او عشر ورکړېشی نو اخستل او ورکول قابل اعتراض نه دی﴿۲﴾ وهو الموفق

﴿۱﴾ وفی الهندیة: ویجوز دفعها الی من یملک اقل من النصاب.
(فتاوٰی عالمگیریه ۱:۱۸۹ الباب السابع فی المصارف)

﴿۲﴾ د ظاهر روایت مطابق بنو هاشم او ساداتو ته زکوة یا نور صدقات واجبه ورکول جائز نه دی البته په ظاهر الروایت کښې د جواز قول هم منقول دی خمس الخمس چه بنو هاشم ته به د زکوة او صدقات واجبه په عوض کښې ملاویده او د پیغمبر علیه السلام او خلفاء راشیدین نه پس بند شو او په تحفو کښې ورته هم خلق خیال نه کوی نو امام اعظم ابو حنیفه رحمه الله د جواز قول او فرمائیلو چه نادر الروایت دی.
والفتوٰی بنادر الروایة عند الضرورة لم یکن بعیداً عن الاصول لان اخذ الزکاة اهون من ذل السوال،
او د دې ضرورت او حاجت په وجه امام الطحاوی او نورو احنافو فقهاؤ دی نادر الروایت ته ترجیح ورکړې ده او بعضې شوافعو حنابله او مالکیه فقهاؤ هم د حالاتو او ضرورت په وجه د جواز فتوی ورکړې زمونږ شیخ دامت برکاتهم په (منهاج السنن شرح جامع السنن للترمذی ۳/۱۲۹) کښې فرمائی:
علم ان ما مر من حرمة الصدقة الواجبة علی بن هاشم هذا ظاهر الروایة......

(بقیه حاشیه په راروانه صفحه)

سادات او بنو هاشم ته د زکوة ورکولو شرعی حیثیت

سوال: علمائی دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه یو سړی دی د هاشمی خاندان سره تعلق لری او په جمات کښې اتیا روپۍ میاشت بان‌دی د امامت فرائض سرته رسوی د جائیداد خاوند هم دی آیا مذکوره سید هاشمی امام ته زکوة او فطرانه ورکول جائز دی؟ بینوا توجروا

المستفتی: راجه سلطان محمد اینډ کمپنی ګندم راولپنډی ۱۹۶۹ء/۱۰/۲۲

(بقیه حاشیه) وروی ابو عصمة عن ابی حنیفة انه یجوز فی هذا الزمان وان کان ممتنعا فی ذلک الزمان لان عوضها وهو خمس الخمس لم یصل الیهم لاهمال الناس امر الغنائم وایصالها مستحقیها، واذا لم یصل الیهم العوض عادوا الی المعوض کما فی البحر، قالوا والمعمول به هو ظاهر الروایة ورد ابن الهمام علی روایة ابی عصمة بما ملخصه ان حدیث عوضکم منها خمس الخمس لم یثبت وان سلمنا علی التنزل حمل الکلام علی ان ذلک حکمة لا علة فان العلة هی کون الزکوة من اوساخ الناس، وان سلمنا علی التنزل کونه علة ایضا لا یثبت المطلوب فانها علة لاصل التشریع لالبقاء ه کما فی الرمل، فزوال العوض لا یستلزم عود المعوض انتهیٰ قلت لو اضطروا الی السوال لکان ذل اخذ الزکوة اهون من ذل السوال علی ان الاوساخ لیست بانجاس فلو افتی المفتی بنادر الروایة عند الضرورة لم یکن بعیداً عن الاصول.

علامه انورشاه کشمیری رحمه الله په (فیض الباری شرح صحیح البخاری ۳/۵۲) کښې فرمائی:

ونقل الطحاوی عن امالی ابی یوسف انه جاز دفع الزکوٰة الی آل النبی صلی الله علیه وسلم عند فقد ان الخمس فان فی الخمس حقهم فاذا لم یوجد صح صرفها الیهم وفی البحر عن محمد بن شجاع الثلجی عن ابی حنیفة ایضا جوازه وفی عقد الجید ان الرازی ایضا افتی بجوازه قلت واخذ الزکوٰة عندی اسهل من السوال فافتی به ایضا.

علامه وهبة الزحیلی الفقه الاسلامی وادلته ۳:۱۹۲۸ کی فرمائی: هذا وقد نقل عن ابی حنیفة وعن المالکیة وبعض الشافعیة جواز اعطاء الهاشمین من الزکوة...... (بقیه حاشیه په راروانه صفحه)

الجواب: ددی جائیداد او تنخواه باوجود که داسړی صاحب دنصاب نه وی هغه ته زکوة ورکول او دهغه اخستل جائز نه دی دظاهر الروایت دی او په بعضې غیر ظاهر الروایت کښې دجواز فتوی هم منقول ده لهذا احتیاط په نه ورکولو اونه اخستلو کښې دی.

لما فی الدرالمختار: ولا الی بن هاشم ثم ظاهر المذهب اطلاق المنع، وفی ردالمحتار ۲: ۹۱ وروی ابوعصمة عن الامام انه یجوز الدفع الی بنی هاشم فی زمانه لان عوضها وهو خمس الخمس لم یصل الیهم لاهمال الناس امر الغنائم وایصالها الی مستحقیها واذا لم یصل الیهم العوض عادوا الی المعوض کذا فی البحر﴿۱﴾ انتهیٰ ما فی ردالمحتار، قلت والحرمة معللة بوجهین الاول ما مر والثانی کونها اوساخ الناس ومزیلها کما فی الحدیث الصحیح﴿۲﴾ وهو باق کما کان فالراجح هو المنع والضرورة تبیح المحظورات﴿۳﴾. فافهم. وهو الموفق

(بقیه حاشیه) لانهم حرموا من بیت المال سهم ذوی القربیٰ منعاً لتضیعهم ولحاجتهم......واعطاء هم کما قال الدسوقی المالکی حینئذ افضل من اعطاء غیرهم.

امام طحاوی فرمائی:

وقد اختلف عن ابی حنیفة فی ذلک فروی عنه انه قال لابأس بالصدقات کلها علی بنی هاشم. (طحاوی ۱: ۳۵۲ کتاب الزکاة)

لیکن ددې صفحې په آخر کښې دوی داهم فرمائیلی دی:

قال ابو جعفر فهذه الآثار کلها قد جاء ت بتحریم الصدقة علی بنی هاشم ولا نعلم شیئاً نسخها ولا عارضها.

او علامه سید احمد الحموی فرمائی:

وفی شرح الاثار عن ابی حنیفة: ان الصدقات کلها جائزة علی بنی هاشم والحرمة کانت فی عهد رسول الله ﷺ لوصول خمس الخمس الیهم فلما سقط ذلک بموته ﷺ حلت لهم الصدقة قال الطحاوی رحمه الله وبالجواز نأخذ. (حموی علی الاشباه والنظائر ۲: ۵۳ کتاب الزکاة)

﴿۱﴾ (الدرالمختار مع ردالمحتار ۲: ۷۲ مطلب فی جهاز المرأة هل تصیر به غنیة باب المصرف)

﴿۲﴾ عن عبد المطلب بن ربیعة قال قال رسول الله ﷺ ان هذه الصدقات انما هی اوساخ الناس وانها لا تحل لمحمد ولا لآل محمد رواه مسلم. (مشکواة المصابیح ۱: ۱۶۱ باب من لاتحل له الصدقة الفصل الاول)

﴿۳﴾ قال العلامة الاتاسی: الضرورات تبیح المحظورات...... (بقیه حاشیه په راروانه صفحه)

ساداتو ته د زکوٰة ورکولو او اخستلو حکم

سوال: ساداتو ته زکوٰة ورکول څنګه دی (۲) د ساداتو زکوة ساداتو دپاره څنګه دی (۳) دساداتو فدیه. اسقاط. صدقة الفطر او دقربانو دڅرمنو پیسې اخستل څنګه دی؟ بینوا توجروا

المستفتی: فیض الله بند روډ کوئټه... ۱۳ | شوال ۱۳۹۷ه

الجواب: محترم مولوی فیض الله صاحب! اتاه الله فی الدارین حسنة. السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته. اما بعد! واضحه دی وی د ظاهر الروایت په بنا ساداتو ته زکوة ورکول ممنوع دی البته په دې زمانه کښې چه نه هغوی ته تحفې ورکولې کیږی اونه ورته خمس الخمس ورکولې کیږی نو ددې په ځای چه هغوې دسوال په ذلت کښې مبتلا کړیشی دا سان دی چه دابو عصمة په روایت عمل او کړیشی.

کما فی ردالمحتار ۱: ۹۱ وروی ابوعصمة عن الامام انه یجوز الدفع الی بنی هاشم فی زمانه الخ﴿۱﴾ قلت وکونها من (مزیل) اوساخ الناس یقتضی الخباثة کالماء المستعمل دون الحرمة فافهم،

نو چه کله دزکوة خرچ کول په هغوی جائز شو نو دنورو واجباتو خرچ په طریقه اولی جائز دی وهو الموفق

د بنوهاشم نه علاوه نورو قریشیانو باندی زکوة لګولو کښې اختلاف نشته

سوال: علمایی دین دې مسئلې باره څۀ فرمائی چه قریشی قوم باندې زکوة خرچ کول جائز دی یانه؟ اودجواز دپاره بعضې خلق دادلیل پیش کوی چه قریش او نضربن کنانه اولاد دی چه دنبی ﷺ نه ډیر مخکښې وو لهذا دا عام دی او زکوة صرف دبنی هاشم په اولاد ممنوع دی چه روستو جوړشوی دی لهذا هر

(بقیه حاشیه) هذه قاعدة اصولیة مأخوذة من النص وهو قوله تعالیٰ: الا ما اضطررتم الیه، والاضطرار الحاجة الشدیدة والمحظور المنهی عن فعله یعنی ان الممنوع شرعا یباح عند الضرورة. (شرح المجلة ۱: ۵۵ المادة: ۲۱)

﴿۱﴾ (ردالمحتار ۲: ۷۲ مطلب فی جهاز المرأة هل تصیر به غنیة باب المصرف)

کافی نه دی البته صدقة الفطر، نذر خیرات وغیره په کافرانو هم خرچ کیدیشی (هدایه ﴿۱﴾ شرح التنویر ﴿۲﴾) ایرانی شیعه ګان اکثری طور سره دضروریات دین نه منکر دی په دې بنا هغوي د اسلام نه خارج دی ﴿۳﴾ پس ددی قول په بنا ته دزکوة مال شیعه ګانو یا دهغوی امام ته نشي ورکولې وهو الموفق

ظالم بادشاه ته زکوة ورکولو سره د ذمې فارغیدل او ددې مالونو په ټهیکه اخستلو حکم

سوال: علمائی دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه په کوم ملك کښې ظالم بادشاه دخلقو نه دځناورو زکوة او دپیداوار عشر اخلې او په شرعی مصرفونو کښې ئی نه خرچ کوی او دغه شان بعضې سرمایه داران زکوة عشر د ظالم بادشاه نه په ټهیکه اخلی او خپل ځان دپاره ئی جمع کوی او بادشاه ته هغه محصوص رقم ورکوی په کوم چه ورسره خبره شوی وی نو دې صورتونو کښې دمالك ذمه فارغیږی یا نه؟ افتونا بالتفصيل مع حوالة الكتب.. بینوا توجروا

المستفتی: مولانا (شیخ الحدیث) رحیم الله
محکمه قضاریاست سوات ١٩٦٩ء | ١٢ | ١٠

﴿۱﴾ قال المرغيناني: ولا يجوز ان يدفع الزكاة الى ذمی لقوله عليه الصلاة والسلام لمعاذ رضی الله عنه خذها من اغنيائهم وردها فی فقرائهم قال ويدفع ماسوى ذلک من الصدقة.
(هداية على صدر فتح القدير ٢: ٢٠٧ باب من يجوز دفع الصدقة اليه ومن لا يجوز)

﴿۲﴾ قال العلامة الحصكفی: ولا تدفع الى ذمی لحديث معاذ وجاز دفع غيرها وغير العشر والخراج اليه ای الذمی ولو واجبا كنذر و كفارة وفطرة خلافاً للثانی.
(الدرالمختار على هامش ردالمحتار ٢: ٧٣ باب المصرف)

﴿۳﴾ قال ابن عابدين: نعم لا شک فی تكفير من قذف السيدة عائشة رضی الله عنها او انكر صحبة الصديق او اعتقد الالوهية فی علی او ان جبريل غلط فی الوحی او نحو ذلک من الكفر الصريح المخالف للقرآن.
(ردالمحتار هامش الدرالمختار ٣: ٣٢١ مطلب فی حكم سب الشيخين)

الجواب: درنړاورخ پشان دا خبره معلومه ده چه په ریاستونو کښې زکوة او عشر مصارفو ته نه رسولې کیږی بلکه دریاست دملازمینو په تنخواه ګانو کښې خرچ کیږی لهذا دمالك ذمه بالکل نه فارغه کیږی

الا فی صورة واحدة وهی ما اذا نوى الصدقة عليهم عند الدفع، (فی الدرالمختار على هامش ردالمحتار ٢: ٢٥) اخذ البغاة والسلاطين الجائرة زكوٰة الاموال الظاهرة كالسوائم والعشر والخراج لا اعادة على اربابها ان صرف الماخوذ فی محله الآتی ذكره والايصرف فيه فعليهم فيما بينهم وبين الله اعادة غير الخراج انتهى﴿۱﴾.

او د بعضې فقهاؤ په نزد چه کله په دوی باندې دخیرات نیت او کړی نو ذمه فارغیږی او دبعضې علماؤ په نزد مطلقاً فارغیږی:

فی ردالمحتار ٢: ٢٥ قال فی التجنيس والولوالجية السلطان الجائر اذا اخذ الصدقات قيل ان نوى بادائها اليه الصدقة عليه لا يومر بالاداء ثانيا لانه فقير حقيقة...... واذا لم ينو منهم من قال يؤمر بالاداء ثانيا وقال ابو جعفر لا يكون له سلطان له ولاية الاخذ فيسقط عن ارباب الصدقة فان لم يضعها موضعها لا يبطل اخذه وبه يفتى وهذا فی صدقات الاموال الظاهرة﴿۲﴾.

(۲) دا ټهیکه حرامه ده ځکه په دا په حقیقت کښې (شراء الصدقات) او (مبادلة المال بالصدقات) ده او غالباً داسی ده چه ټهیکدار روستو د ټهیکې رقم حکومت ته ورکوی نو په دې کښې دعدم وصول الی المصارف نه علاوه بیع الکالی بالکالی موجود ده چه ناجائز ده...وهو الموفق

په عُشر او زکوٰة کښې ټهیکداری نظام او مشاهرات په ملازمینو کښې د ورکولو حکم

سوال: علمائی دین دې مسئلې باره کښې څهٔ فرمائی (۱) په ریاست سوات کښې

﴿۱﴾ (الدرالمختار على هامش ردالمحتار ٢: ٢٦ باب زكاة الغنم)
﴿۲﴾ (ردالمحتار هامش الدرالمختار ٢: ٢٦ باب زكاة الغنم)

پنځه سوه روپۍ ...

حکومت عشر او زکوة اخلی او دفوجیانو او پولیس په تنخواګانو کښې خرچ کوی یا ریاست ته دا ولایت حاصل دی او که نه دا ظلم دی؟ (۲) دعشر اوزکوة د وصولۍ طریقه داده چه یو سړی دحکومت تهیکدار وی. نفع اونقصان دهغه په ذمه باندې وی حکومت صرف مقرر کړی شوی رقم تهیکدار نه اخلی آیا په دې سره زمه فارغیدلې شی یانه؟ رد المحتار ۲/۴۲) په دی مسئله کښې اوګورئ (۳) دی باره کښې حکومت دعلماؤ نه فتوی طلب کړی چه حکومت شرعاً ددی حق لری یانه؟ او دفتوی صحیح کیدلو نه پس حکومت په قوم باندې زور کولې شی یانه؟ که زور (جبر) ثابت نه وی نو حکومت ته دقوم په د ذمې په فراغت باندې فتوی ورکول جائز دی یانه؟

بینوا توجروا

المستفتی: مولاناعبدالحلیم صاحب موضع پټن کوهستان سوات ۱۹۶۹ء|۱۲|۲۰

الجواب: (۱) حقیقت دادې چه په ریاستونو کښې عشر او زکوة خپل شرعی مصرفونو ته نه رسئ بلکه په تنخواګانو وغیره کښې خرچ کولې شی لهذا په مالکانو باندې د احتیاط په باب کښې ضروری دی چه عشر او زکوة دوباره ادا کړی او دحکومت دپاره ضروری دی چه یا دې عشر او زکوة اخلی نه او یا دی په مصارف شرعیه کښې خرچ کوی ﴿۱﴾ واضحه دی وی چه په عشر او زکوة کښې دمالك فعل او ادا ضروری ده لهذا بغیر دمالکانو درضا او اجازت نه حکومت ته داخستلو حق نشته (۲) تهیکدار په حقیقت کښې اجاره دارنه دې بلکه مشتری دی یعنی داعشر او زکوة دحکومت نه اخلی او غالباً د وصولۍ نه پس حکومت ته دتهیکې پیسې رسوی لهذا تهیکدار عاشرنه دی.

﴿۱﴾ وفی الهندية: زكاة السوائم والعشور وما اخذه العاشر من تجار المسلمين الذين يمرون عليه ومحله ما ذكرنا من المصارف...... والواجب على الائمة ان يوصلوا الحقوق الى اربابها ولا يحبسونها عنهم..... فان قصر الائمة فى ذلك فوباله عليهم.

(فتاوىٰ عالمگیریه ۱: ۱۹۰، ۱۹۱ فصل ما يوضع فى بيت المال)

بلکه مشتری دی نو ده ته زکوة وغیره ورکولو سره ذمه نه فارغه کیږی او دا بیع هم فاسد ده ځکه چه دجهالت نه علاوه مبیعه او ثمن دواړه مؤجل دی. صرح بهذه المسائل ردالمحتار والهداية. وهوالموفق

د سیلاب زپلو د پاره چنده کښې زکوة ورکول

سوال: علمائی دین دې مسئلې باره څه فرمائی چه دموجوده حکومت افسران دسیلاب زپلو دپاره چنده جمع کوی آیا په دې کښې مونږ خلق دزکوة رقم ورکولې شو؟ بینوا توجروا

المستفتی: حاجی نظیر بادشاه... ۱۹۷۷ء|۹|۱

الجواب: دصحت زکوة دپاره تملیك شرط دی ﴿۱﴾ لهذا که تاسو ته په ظن غالب یا جزوی طور سره معلومه وی چه چنده حاصلونکی دا رقم باقاعده مصارفو پورې تملیکاً رسوی. نو تاسو په دې چنده کښې د زکوة رقم ورکولې شئ، او که دا اُمید نه وی نو زکوة او واجب صدقاتو نه علاوه په نورو مالونو سره امداد اوکړئ وهوالموفق

د زکوة مال به په دفاعی آلاتو او وسلو باندې نه شی خرچ کولې

سوال: علمائی دین دې مسئلې باره کښې څۀ فرمائی چه داستاذانو دټرینګ پرچه کښې زمونږ نه یو سوال او کړې شو چه دزکوة مصارف اولیکئ اودا هم اووایئ چه آیا په موصول شوی زکوة سره دفاعی آلات او وسلې اخستلې کیدیشي؟ کافی حضراتو په (انما الصدقات) کښې دفی سبیل الله لفظ سره دا جواز دلیل لیکلې دې لیکن مونږ ځو ملګرو عدم جواز لیکلې دی دلائل مو ورسره لیکلې دی لیکن او دنورو دلیلو ضرورت دې لهذا ددې مسئلې وضاحت سره دحوالو او لیکئ او ارسال ئې کړئ مهربانې به وی؟ بینوا توجروا

المستفتی: مولوی اشرف الدین فاضل حقانیه اکوړه ختك... ۱۳۹۰هـ

﴿۱﴾ قال العلامة الحصكفى: ويشترط ان يكون الصرف تمليكاً لا اباحة. (الدرالمختار على هامش ردالمحتار ۲: ۶۸ باب المصرف)

الجواب: په زکوة کښې قبض او تملیک شرط دی لهذا په دې مال سره دفاعی آلات نشي اخستلي کیدې هم داد احنافو مذهب دې او من حیث الدلائل مضبوط دی.

قال صاحب الهداية وفى سبيل الله منقطع الغزاة عند ابى يوسف لانه المتفاهم عند الاطلاق وعند محمد منقطع الحاج لماروى ان رجلا جعل بعيراً له فى سبيل الله فامره رسول اللهﷺ ان يحمل عليه الحاج ﴿١﴾ (رواه ابو داؤد والنسائى وغيرهما بهذا المعنى) ﴿٢﴾ ولايبنى بها مسجد ولا يكفن بها ميت لانعدام التمليک وهو الركن ١٨٥:١ ﴿٣﴾. وفى الاموال لابى عبيد٦٠٨ عن ابراهيم قال لا يعطى من الزكوٰة دين ميت ولا فى كفنه وفيه ايضاً ص ٦١٠ فاما قضاء الدين عن الميت والعطية فى كفنه وبنيان المساجد واحتفار الانهار وما اشبه ذلک من انواع البرفان سفيان واهل العراق وغيرهم من العلماء مجمعون على ان ذلک لا يجزى من الزكوٰة لانه ليس من الاصناف الثمانية انتهى.

وقال ابن حزم فى المحلى ٢٤٧:٥ قلنا نعم وكل فعل خير فهو من سبيل الله تعالىٰ الا انه لا خلاف فى انه تعالىٰ لم يرد كل وجه من وجوه البر فى قسمة الصدقات فلم يجز ان توضع الا حيث بين النص وهو الذى ذكرنا (يعنى الجهاد والخمسة والحج) فافهم. وفى العينى شرح الهداية ١٢٦٦:١ وكذا لا تبنى بها القناطر والسقايات ولايحفر بها الآبار ولا تصرف فى اصلاح الطرق وسد الثغور والحج والجهاد مما لا يملک فيه فان قلت روى عن انس والحسن ما اعطيت من الجسور

﴿١﴾ (هداية ١٨٧:١ باب من يجوز دفع الصدقات اليه ومن لا يجوز كتاب الزكوٰة)

﴿٢﴾ (نصب الراية لاحاديث الهداية ٣٩٥:٢، ٣٩٦ باب من يجوز دفع الصدقات)

﴿٣﴾ (هداية ١٨٨:١ باب من يجوز دفع الصدقات اليه ومن لا يجوز كتاب الزكوٰة)

والطريق صدقة ماضية ، قلت هذا وهم عليهما وليس مرادهما عمارة الجسور والطريق بلا معناه اعطاء الزكوٰة لمن يبنى الجسور والطريق الخ، وما فى القرطبى ١٨٦:٨ وقال محمد بن عبد الحكيم ويعطى من الصدقة فى الكراع والسلاح وما يحتاج اليه من الآلات لحرب وكف العدو عن الحوزة فليس المراد به وقف هذه الاشياء لعدم مساعدة اللفظ لغة وعرفا بل المراد اعطاء الصدقة للغازى يشترى بها الآلات او المراد شراء هذه الآلات بالصدقة ثم صرفها الى الغزاة كما لا يخفى على من راجع الى اللفظ وتعامل هذا القرن. وكذا يحمل ما رواه البيضاوى وغيره على ماذكرنا، وكذا فى البدائع ٤٥:٢ واما قوله تعالىٰ وفى سبيل الله عبارة عن جميع القرب فيدخل فيه كل من سعىٰ فى طاعة الله وسبيل الخيرات اذا كان محتاجاً ظاهر فى التمليک ﴿١﴾ وقد صرح به قبل ٣٩:٢ واما ركن الزكوٰة فركن الزكوة هو اخراج جزء من النصاب الى الله تعالىٰ وتسليم ذلک اليه يقطع المالک يده عنه بتمليكه من الفقير وتسليمه اليه او الى يد من هو نائب عنه وهو المصدق الى ان قال بعد اسطر وعلى هذا يخرج صرف الزكوٰة الى وجوه البر من بناء المساجد والرباطات والسقايات واصلاح القناطير وتكفين الموتى ودفنهم انه لا يجوز لانه لم يوجد التمليک اصلا ﴿٢﴾ انتهى باختصار يسير. وهو الموفق

د زكوة په رقم سره فرى هسپتال چلول

سوال: علمائى دين دې مسئلې باره کښې څه فرمائى چه د زکوة په رقم سره فرى

﴿١﴾ (بدائع الصنائع ١٥٤:٢ فصل المؤلفة قلوبهم)

﴿٢﴾ (بدائع الصنائع ١٤٢:٢ فصل واما ركن الزكاة)

هسپتال چلول یا په هغې کښې زکوة جمع کول جائز دي یا نه؟ بینوا توجروا

المستفتی: نامعلوم...... ۲۳|۸|۱۹۷۸ء

الجواب: په دې هسپتالونو کښې عشر او زکوة ورکول اضاعت د عُشراو زکوة دي ځکه چه دیکښې دعشر اوزکوة شرطونه نه پوره کیږی ﴿۱﴾ وهوالموفق

زکوة فنډ او د تعلیم فنډ په تعمیر مسجد کښې لګول

سوال: علمائی دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه یوه درسګاه په جامع مسجد کښې قائم کړې شو په تعلیمی فنډ کښې د زکوة مال جمع کړې شو. کم نه کم لس زره روپئ جمع شوی کار شروع شو مګر طالبانو باندې صرف ۲۵ روپئ خرج شوی او دمدرسی نظام درهم برهم کړې شو او زکوة فنډ باندې دجمات

(۱) په قران مجید کښې مخصوص مصارف په صراحت سره موجود دې اوزکوة صرف په دغه مخصوص مصارفو باندې خرج کیدې شی او د تجربې نه ثابت دی چه موجوده خیراتی ادارو او هسپتالونو کښې ددی مصارفو څه رعایت نه کیږی بلکه دنورو عطیاتو پشان زکوة هم خرج کولې شی ځکه چه داخلق نه د احکام زکوة نه واقف وی او نه ئی مصارف پیژنی

قال الدکتور وهبة الزحیلی: ولا یعث الامام الاساعیا حراً عدلاً ثقة لان هذا ولایة وامانة والعبد والفاسق لیسا من اهل الامانة والولایة ولا یعث الا فقیهاً لانه یحتاج الی معرفة ما یؤخذ وما لایؤخذ ویحتاج الی الاجتهاد فیما یعرض له من مسائل الزکاة واحکامها. (الفقه الاسلامی وادلته ۳: ۱۹۷۲)

حال داچه په زکوة کښې داضروری ده چه مصرف ته دی تملیکًا ورکړیشی دهسپتال په بلډنګ یا دعملې په تنخوا ګانو او بجلئ بل وغیره کښې نشی خرج کیدلې

وفی الهندیة ولا یجوز ان یبنی بالزکاة المسجد وکذا القناطیر والسقایات واصلاح الطرقات وکری الانهار والحج والجهاد وکل مالاتملیک فیه. (فتاویٰ عالمگیریه ۱: ۹۷)

او که دهسپتال عمله دزکوة داحکامو پوره رعایت کوی او د زکوة په فنډ باقاعده دوائی اخلی او فقیرانو ته ئې تملیکا ورکوی نو دې کښې هیڅ خبره نشته. وهذا نادر جداً........ (ازمرتب)

توسیع شروع شوه اوپه تعلیمی فنډ سره هم آیا دادواړه فنډونه په جمات کښې لګول صحیح دی

المستفتی: خطیب جامع مسجد مین بازار جنډ پنډی ګهیپ

الجواب: واضحه دی وی چه د زکوة په مال سره دجمات جوړول صحیح نه دی. کما فی البدائع ۲: ۳۹ وعلیٰ هذا یخرج صرف الزکوٰة الی وجوه البر من بناء المساجد والرباطات والسقایات واصلاح القناطر وتکفین الموتی ودفنهم انه لا یجوز لانه لم یوجد التملیک ﴿۱﴾

اوپه تعلمی فنډ سره دچندې ورکونکو په اجازت سره دجمات تعمیرصحیح دی. لبقاء ملکهم الآن کما کان فلابد من اذنهم صریحاً او دلالةً ﴿۲﴾ فافهم. وهوالموفق

د هائی سکول جوړولو د پاره په قومی چنده کښې عشر او زکوة ورکول صحیح نه دی

سوال: علمائی دین مسئلې باره کښې څه فرمائی چه زمونږ دکلې مډل سکول ته دهائی درجه ورکړې شوی ده دسکول دتعمیر دپاره خلق خپل تعاون سره جوړولو دپاره چنده جمع کوی نو آیا په دې قومی چنده کښې دزکوة عشر صدقه او خیرات رقم ورکول جائز دی؟ بینوا توجروا

المستفتی: عبدالحنان دکاندار

﴿۱﴾ (بدائع الصنائع ۲: ۱۴۲ فصل واما رکن الزکاة کتاب الزکاة)

﴿۲﴾ وفی الهندیة: الوقف فی الشرع عند ابی حنیفة حبس العین علی ملک الواقف والتصدق بالمنفعة علی الفقراء ...... فلایکون لازما وله ان یرجع ویبیع ولا یلزم الا بطریقین احدهما قضاء القاضی بلزومه والثانی ان یخرج مخرج الوصیة...... وقال محمد لا یزول حتی یجعل للوقف ولیاویسلم الیه وعلیه الفتویٰ کذا فی السراجیة وبقول محمد یفتی کذا فی الخلاصة، وفی الصفحة ۳٦۲ واما وقف مالاینتفع به الابا لاتلاف کالذهب والفضة والماکول والمشروب فغیر جائز فی قول عامة الفقهاء والمراد بالذهب والفضة الدراهم والدنانیر ومالیس بحلی کذا فی فتح القدیر الخ. (فتاویٰ عالمگیریه ۲: ۳۵۰،۳٦۲ کتاب الوقف)

الجواب: محترم المقام دام عزکم السلام علیکم نه پس داخبره دی واضحه وی چه عشر زکوة اوفطرانه په دی مدکښې مه خرچ کوئ ﴿۱﴾ اوخیرات وغیره په کښې خرچ کولې شی په هغې کښې تملیك شرط نه دی (بخلاف الاول) وهوالموفق

د زکوة په رقم سره ټرسټ جوړول

سوال: علمائی دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه آیا دزکوة په رقم سره ټرسټ قائمولې شی؟ او ددې ټرسټ حیثیت او نوعیت څه پکار دی؟ او آیا د ټرسټ په اخراجاتو کښې دزکوة رقم خرچ کولې شی؟ بینوا توجروا

المستفتی: محمد ارشد صدیقی راولپنډی.... ۱۹۸۶ء | ۷ | ۱

الجواب: بغیر دعلم او تقوی نه دا ټرسټ او ادارې قائمول داضاعت زکوة مترادف دی دعلم دین او تقوی نه بغیر نه حقیقةً تملیك کیدلې شی او نه حیله﴿۲﴾ ، وهو الموفق

زکوة فنډ لره د بینک په سودی یا غیرسودی کهاته کښې دکیښودلو حکم

سوال: علمائی دین دی مسئلې باره څه فرمائی چه دیوې کمیټی سره دزکوة رقم جمع دی چه کالوسر په مصارفو کښې دیو طریقه کار مطابق خرچ کیږی اوس ظاهره ده چه دا رقم به په بینك کښې پروت وی اودهغې څلور شکلونه دی (۱) سیونګ اکاونټ چه په هغې پسې سود هم ورکولې شی (۲) سیونګ اکاونټ

﴿۱﴾ وفی الهندیة: ولا یجوز ان ینی بالزکاة المسجد وکذا القناطر والسقایات واصلاح الطرقات وکری الانهار والحج والجهاد وکل مالا تملیک فیه.

(فتاویٰ عالمگیریه ۱ :۱۸۸ باب المصارف)

﴿۲﴾ ځکه چه جاهلان خلق نه د زکوة مصرف پیژنی او نه ئی شرائط او غیرمتقی نه دمصرف لحاظ او اعتبار کوی نه د شرائطو ، لهذا په داسې ټرسټونو کښې د واجب صدقاتو ورکولو نه ځان ساتل پکار دی کوم چه جاهلان یاغیرمتقیان خلق چلوی (سیف الله حقانی)

چه په هغې کښې بینك ته اولیکلې شی چه دې باندې دې سود جمع نکړې شی (۳) کرنټ اکاونټ په کوم چه سودنه ورکولې کیږی (۴) پې ایل ایس نفع نقصان دی دواړو احتمالاتو سره ئی په کاروبارکښې جمع کړی.

اوس دویم اودریم شکل ظاهری طوربې ضرره دې مګر بینك ئی یقینی طور سره په سودی کاروباره کښې استعمالوی او په څلورم شکل کښې دنقصان احتمال دی اګر چه احتمال برائې نام دی که ددې برائې نام احتمال ختمولو دپاره یو دریم ګړی یا پخپله حکومت دا ذمه داری واخلې چه دنقصان په صورت کښې به تلافی اوکړیشی نو آیا دا صورت جائز کیدیشی؟ خواهش دې که ددې څلورم صورت دجواز څهٔ شکل وی نو دنورو مستحقینو به هم مدد او شی؟ بینوا توجروا

المستفتی: مولانا عبدالقدوس کاکاخیل

پلوسی روډ پشاور...۱۴۰۱/۲/۱۷هـ

الجواب: په څلورم صورت کښې که دامعامله دشرکت وی نو دنفع دشرح دعدم تعین په صورت کښې دې معامله کښې څهٔ خبره نشته دغه شان دحکومت وغیره دطرفنه دتلافی ذمه اخستل هم موجب د حرج نه دی چه داشتراط په طور سره نه وی

کما فی شرح المجله ۳ ۱۲/۷ ماده:۱۳۳۷ یشترط ان تکون حصص الربح التی تنقسم بین الشرکاء جزءً شائعا کالنصف والثلث والربع فاذا اتفق الشرکاء علی اعطاء احدهم قدراً معینا کانت الشرکة باطلة انتهی، وقال بعد سطر وعلة الفساد ماذکر من قطع الشرکة﴿۱﴾ فافهم، وفیه ۷ ۲۲ ماده:۱۳۶۹ الضرر والخسارة الواقع بلا تعد ولاتقصیر ینقسم فی کل حال علی قدر رأس المال واذا شرط علی وجه آخر فلا یعتبر الشرط انتهی﴿۲﴾، قلت فالمفسد هو الاشتراط دون التبرع. وهوالموفق

﴿۱﴾ (شرح المجلة لسلیم رستم باز ۷ ۱۳ قبیل الفصل الثالث فی شرائط المخصصة بشرکة الاموال)

﴿۲﴾ (شرح المجلة لرستم باز ۷ ۲۲ الفصل السادس فی شرکة العنان البحث الاول)

د زکوة په رقم سره د دینی کتابونو اجرت کتابت اود کاغذ اخستلوحکم

سوال: علمائی دین دې مسئلې باره کښې څۀ فرمائی چه مصارف د صدقات عند الشرع واضح دی په دې کښې دینی مدرسې او ادارې هم شامل دی چه داعلائی کلمة الحق دپاره مفت رسالې تقسیموی آیا دزکوة. صدقاتو. قربانی څرمنو. نذر. عقیقه وغیره رقم سره دکاتبانو اجرت دکاغذ قیمت او دچاپ خرچې وغیره ادا کولې شو؟ بینوا توجروا

المستفتی: حاجی محمداسلم ایمپائرانډسټری کراچی ۳.....۱۴۰۱|۶|۲۸ھ

الجواب: په واجب صدقاتو. زکوة.نذر او صدقة الفطر کښې تملیك شرط دی(۱) (تملیك بلا معاوضه) اوپه صورت مسئوله کښې یا تملیك موجود نه دی. کما عند الایتـاء لاهـل الادارة، اویا تملیك بلا معاوضه موجود نه دی. کماعندالایتاء الی الکاتب وبائع الکاغذ وغیرهما، لهذا داسې اداروته زکوة ورکول د ذمې دفراغت دپاره کافی نه دی. وهوالموفق

د زکوٰة دوایانې حاصلونکو مریضانونه ددوه (۲)
روپۍ پرچې په ځائې پنځه روپۍ اخستل

سوال: علمائی دین دې مسئلې باره کښې څۀ فرمائی چه په سول هسپتال کښې ډاکټر کیدلو په وجه دزکوة په رقم دهسپتال دمریضانو علاج کول غواړم ددې دپاره دا طریقه خپلوم چه په ګورنمنټ هسپتال کښې دهر مریض نه دوه روپۍ معائنه فیس وصول کیږی لیکن داسې مریض چه دزکوة دوایانې حاصلول غواړی دهغه دپرچې فیس پنځه روپۍ کول غواړم په دې کښې بعضې خلق انتهائی غریبانان وی مستثنی کیدې شی داپنځه روپۍ فیس یا خود زکوة

﴿۱﴾ قال العلامة الحصكفى: ويشترط ان يكون الصرف تمليكاً لا اباحة.
(الدرالمختار على هامش ردالمحتار ۲:۶۸ باب المصرف)

دوایانې ورکونکی سړی په تنخواه کښې استعمالیږی یا دهسپتال په نوروآخراجاتو کښې مثلاً په وارډونو کښې صابون. تولیه. کاغذ وغیره کښې استعمالیږی اوددې ډېر فیس یوه وجه داهم ده چه فیشن دپاره چیك کونکی مریضان بندشی اوغیر مستحق مریضان دزکوة دوایانو اخستلو نه لرې پاتې شی آیا دا طریقه اختیارول جائز دی؟ بینوا توجروا

المستفتی: ډاکټرمحمدنعیم چلډرن سپیشلسټ
سول هسپتال هری پور ۱۹۹۰ء|۱۱|۲۰

الجواب: ته د زکوة په رقم دوایانې اخله او مریضانو ته ئی ورکوه (۱) چه هغوی ئی باقاعده استعمالوی (۲) یا دزکوة په رقم سره دوایانې واخله په هغوئ ئی استعمال کړه اودپرچې والافیس کمې زیاتې یا ملازم ته ورکول اونه ورکول ستا په صوابدید باندې موقوف دی دا زکوة ته نقصان نه ورکوی. وهوالموفق

د مړی وارثانو او مصیبت زده خلقو دپاره دزکوة وغیره فنډ حکم

سوال: علمائی دین دې مسئلې باره کښې څۀ فرمائی چه یوې محلې والا یا نهه لس خاندانو نه ملاؤشی دیو بل په مصیبت او مړی باندې مشترکه رقم خرچ کوی هغه رقم دزکوة. صدقاتو. خیرات. نذر او منختو او عام امدادی فنډ وی په دې مداتو کښې دکوم کوم مد رقم په دغه طریقه کار کښې استعمالیدلې شی او نګران او خزانچی دپاره دکومو کومو خبرو خیال ساتل پکار دی؟ بینوا توجروا

المستفتی: نامعلوم........ ۱۹۶۹ء|۵|۶

﴿۱﴾ قال العلامة الحصكفى: وجاز دفع القيمة فى زكاة وعشر وخراج وفطرة ونذر وكفارة.
(الدرالمختار على هامش ردالمحتار ۲:۲۴ باب زكاة الغنم)

﴿۲﴾ قال العلامة الحصكفى: ويشترط ان يكون الصرف تمليكا لا اباحة.
(الدرالمختار على هامش ردالمحتار ۲:۶۸ باب المصرف)

الجواب: دمیت وارثان یا مصیبت زپلي کسان که مسکینان او فقیران وی نو ددې ټولو مداتونه دهغوئ امداد کول جائز دی که نقدوی او که جنس وی چه بطور تملیک وی ﴿۱﴾ او که داخلق مسکینان نه وی نو ددوی په زکوة، نذر او نور واجب مداتو سره امداد نشي کیدلی ﴿۲﴾ نور مدات مثلاً اِمدادی فنډ وغیره ورکول جائز دی په داسې کمیټو کښې دیو عالم دین دمشوری نه پس څهٔ عمل او اقدام کول انتهائی ضروري دی وهو الموفق

د زکوة مال بل ځائی ته انتقال او په مال د زکوة سره دوایانې اخستل اود ورکولو حکم

سوال: علمائی دین دې مسئلې باره کښې څهٔ فرمائی چه آیا مال د زکوة یوځائې نه بل ځائی ته انتقال جائز دې یانه؟ او په مال د زکوة سره دوایانې اخستل او ورکول جائز دی یانه؟ بینوا توجروا

المستفتی: نامعلوم...... ۱۹۷۶ء/۱/۲۱

الجواب: (۱) بهتره داده چه کوم ځائی مال وی دهغې زکوة دی هلته خرج کړېشي (کما فی الهندیة ۱: ۲۰۲) ﴿۳﴾ (۲) په زکوة کښې قیمت ورکول جائز دی کما صرحوا به ﴿۴﴾

﴿۱﴾ قال العلامة الحصکفی: مصرف الزکاة والعشر واما خمس المعدن فمصرفه کالغنائم هو فقیر وهو من له ادنی شیئ ای دون نصاب او قدر نصاب غیر نام مستغرق فی الحاجة...... ویشترط ان یکون الصرف تملیکا لااباحة.

(الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ۲: ۶۴:۶۸ باب المصرف)

﴿۲﴾ قال العلامة الحصکفی: ولا الی غنی یملک قدر نصاب فارغ عن حاجته الاصلیة.

(الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ۲: ۷۰ باب المصرف)

﴿۳﴾ وفی الهندیة: ثم المعتبر فی الزکاة مکان المال حتی لو کان هو فی بلد وماله فی بلد آخر یفرق فی موضع المال. (فتاوی عالمگیریه ۱: ۱۹۰ الباب السابع فی المصارف)

﴿۴﴾ قال العلامة الحصکفی: وجاز دفع القیمة فی...... (بقیه حاشیه په راروانه صفحه)

نو لهذا په زکوة کښې دوائی بطور تملیك ورکول جائز دی ﴿۱﴾ وهوالموفق

د جمات په تعمیر کښې زکوة ورکولو سره ذمه نه فارغیږی

سوال: علمائی دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه دجمات په تعمیر باندې زکوة خرچ کول جائز دی یانه؟ ځکه چه قوم غریب دی؟ بینوا توجروا

المستفتی: مولوی نصرالله جان شریف آباد گرهی کپوره مردان ۱۹۷۹ء/۱۱/۱۶

الجواب: دجمات په تعمیر باندې زکوة خرچ کولو سره دزکوة والا (مزکی) ذمه نه فارغیږی لعدم التملیك والتملك ﴿۲﴾ او خلاف سنت حیله کولو نه موافق سنت خاکی (خاورین کچه) جمات جوړول په دوارو جهانو کښې افضل دي.وهوالموفق

(بقیه حاشیه)زکاة وعشر وخراج وفطرة ونذر وکفارة غیر الاعتاق.

(الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ۲: ۲۳ باب زکاة الغنم)

﴿۱﴾ قال العلامة الحصکفی: ویشترط ان یکون الصرف تملیکاً لا اباحة.

(الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ۲: ۶۸ باب المصرف)

﴿۲﴾ قال العلامة الحصکفی: ویشترط ان یکون الصرف تملیکاً لااباحة کما مر لا یصرف الی بناء نحو مسجد ولاالی کفن میت وقضاء دینه.

(الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ۲: ۶۸ باب المصرف)

مسائل شتی

ددې عنوان لاندې هغه مسائل راجمع کړې شوی دی کوم چه به حضرت مفتی صاحب دامت برکاتهم لیکل او په سه ماهی الفرید کښې به شاملیدلې.د سه ماهی الفرید جلد:۶ شماره:۱ نه جلد:۶ شماره:۴ پورې مسائل راجمع کړې شو اود مسائل شتی عنوان سره دې فتاوٰی کښې شامل کړې شوې.(ازمرتب)

د مسافر په مقیم امام پسې د مونځ د فساد په وجه د رکعاتو د اعادې مسئله

سوال: که مقیم امام پسې مسافرمقتدی اقتداء اوکړی اود مونځ په دوران کښې مونځ فاسدشی نودا مسافربه څومره رکعته اعاده کوی؟

الجواب: دا مسافربه د اقتداء د فساد په وجه دوه رکعته اعاده کوی.

كما فی الشرح الكبير ص:۵۴۲ اما لو افسد صلاته بعد ما اقتدیٰ بالمقيم فی الوقت فانه يصلی ركعتين لزوال الاقتداء﴿۱﴾.

صدقة الفطر په دوه مسکینانو باندې تقسیمول جائز دی

سوال: آیا صدقة الفطر دوه مسکینانو باندې تقسیمول جائزدی؟

الجواب: جائزدی.

كما فی شرح التنوير علی ردالمحتار ص:۳۶۷ جاز دفع

﴿۱﴾(غنية المستملی المعروف بالكبيری ۵۰۰ فصل فی صلاة المسافر)

كل شخص فطرته الی مسكين او مسكينين﴿۱﴾ و كذا فی البحر ص: ۲۵۶ ﴿۲﴾.

د موجوده کرنسۍ په اعتبار سره د مهر فاطمی مقدار

سوال: د مهر فاطمی مقدار څومره دې؟

الجواب: مهر د بی بی فاطمې دولس نیم اوقیه دې.(ابوداؤد)﴿۳﴾ چه دا یوسل یودیرش توله او درې ماشې سپین زردی.﴿۴﴾ او شپږشلې روپۍ فی توله حساب سره پنځلس زره اووه سوه او پنځوس روپۍ تقریباً جوړیږی.

﴿۱﴾(الدر المختار علی هامش ردالمحتار ۲:۸۵ باب صدقة الفطر)

﴿۲﴾ قال العلامة ابن نجيم: قال فی الفتاویٰ الظهيرية ولا يكره التأخير ولم يتعرض فی الكتاب لجواز تفريق صدقة شخص علی مساكين وظاهر مافی التبيين وفتح القدير ان المذهب المنع وان القائل بالجواز انما هو الكرخی وصرح الولوالجی وقاضی خان وصاحب المحيط والبدائع بالجواز من غير ذكر خلاف فكان هو المذهب كجواز تفريق الزكاة واما الحديث المأمور فيه بالاغنياء فيفيد الاولوية وقد نقل فی التبيين الجواز من غير ذكر خلاف. (البحر الرائق ۲:۲۵۶ قبيل كتاب الصوم)

﴿۳﴾ عن ابی سلمة قال سألت عائشة عن صداق رسول الله ﷺ فقالت ثنتا عشرة اوقية ونش فقلت وما نش قالت نصف اوقية. (سنن ابی داؤد ۱:۲۹۴ باب الصداق) وعن ابی سلمة بن عبد الرحمن رضی الله عنه انه قال سألت عائشة رضی الله عنها: كم كان صداق رسول الله ﷺ؟ قالت كان صداقه لا زواجه اثنتی عشرة اوقية ونشأ، قالت: اتدری ما النش؟ قال: قلت: لا، قالت: نصف اوقية، فتلك خمس مأة درهم، فهذا صداق رسول الله ﷺ لازواجه. (الصحيح لمسلم ۱:۴۵۸ باب الصداق كتاب النكاح)

﴿۴﴾ حضور ﷺ خپلې لور سیدة النساء فاطمة الزهرا رضی الله عنها له کوم مهر مقرر کړې وو هغې ته مهرفاطمی وائی د عهدرسالت د اوزانو مطابق دا دولس نیم اوقیه سپین زرو باندې شوې وو.....

[بقیه حاشیه په راروانه صفحه]

په شریکینو کښې یوته میراث یا هدیه او هبې سره ملاؤ شوی رقم کښې به دویم کس شریک نه وی

سوال: زید اوعمرو دواړه شریك وو.اچانك زید ته په میراث کښې څه مال ملاؤ شو یا سلطانی جائزه یا هبه یا هدیه سره څه مالونه ملاؤشو.اوس به دا مالونه صرف د زید وی یا په دې کښې به عمروهم شریك وی؟

الجواب: دا مالونه به صرف د زیدوی په دې کښې به دواړه شریك نه وی.

کما فی المبسوط ص:۱۸۹ جلد۱۱ ﴿۱﴾ ولا یشارک احدهما صاحبه فیما یرث من میراث ولا جائزة یجیزها السلطان له او هبة او هدیة﴿۲﴾.

[بقیه حاشیه]....اویو اوقیه د څلویښتو درهمو برابروی دغسې دولس نیم اوقیه پنځه سوه درهم شو،یو اوقیه ۵، ۱۰ توله وی نو دولس نیم اوقیه د۲۵، ۱۳۱ تولو برابرشو،یعنی یوسل یودیرش تولې او درې ماشه. اوس پنجابی توله ۶۶۴، ۱۱ ګرام وی،نوپه دې حساب سره مهرفاطمی تقریباً ۵۳۱ ګرام سپین زرجوړیږی.او زمونږ سرحدی توله چه دا ۱۵، ۱۲ ګرام وی،په دې حساب سره تقریباً ۵۹۵ ګرام سپین زر جوړیږی اودا احوط دی.ددې نه علاوه په مهرفاطمی کښې نوراقوال هم شته، دمولانا مفتی محمودحسن صاحب ګنګوهی د تحقیق مطابق مهرفاطمی ۴۰۰ مثقال چه دا یونیم سل توله سپینو زرو برابردی.(ماهنامه نظام جولائی ۱۹۲۵ء) داقول د مولانا سیداحمد رضا بجنوری هم دې.(انوارالباری شرح بخاری ۴: ۲۱) اود بعضې محققینو په نزد د (۱۴۰) توله سپینو زرو برابردې.(نظام الفتاوی ۲: ۲۰۸) اود ۱۳۱ توله درې ماشې قول دحضرت مفتی عزیزالرحمٰن دیوبندی رحمه الله اود مولانا مفتی محمد شفیع رحمه الله دې اوهم دا زمونږ په نزد ماخوذ به دې پس دومره سپین زرچه زمونږ په زمانه کښې په څومره کاغذی روپو کښې ملاویږی دغومره روپۍ به په مهرفاطمی کښې ورکولې شی.....(ازمرتب)

﴿۱﴾(المبسوط للسرخسی ۱۱: ۱۸۹ باب خصومة المفاوضین فیما بینهما)

﴿۲﴾وفی الهندیة: ولا یشارکه فیما یرث من میراث ولا جائزة یجیزها السلطان ولا الهبة ولا الصدقة کذا فی فتاویٰ قاضی خان ولا الهدیة هکذا فی المبسوط.

(فتاویٰ عالمگیریة ۲: ۳۰۹ الفصل الثانی فی احکام المفاوضة)

په قرض مؤجل باندې مصالحت کولوسره د معجل په صورت کښې دکم رقم اخستلو مسئله

سوال: دزید په عمر باندې زر روپۍ قرض مؤجل وې.زید په دې باندې مصالحت اوکړو چه عمرو دې ماته پنځه سوه روپۍ فی الحال راکړی نوعمرو به بری شی.آیا دا مصالحت جائزدې؟

الجواب: دا مصالحت دامام ابویوسف رحمه الله د قول مطابق جائزدې.

کما فی تکملة ردالمحتار ص۱۷۹ جلد۲ ذکر فی شرح الکافی للاسبیجابی جواز هذا الصلح مطلقا علی قیاس قول ابی یوسف لانه احسان من المدیون فی القضاء بالتعجیل واحسان من صاحب الدین فی الاقتضاء بحط بعض حقه﴿۱﴾.

د تعلیقی طلاق یو صورت او د هغې نه د خلاصی طریقه

سوال: که څوې خپل پلار ته اووائی چه که زه ستا کورته راغلم نوپه ما به خپله ښځه په درې طلاقو طلاقه وی،نودې نه به د خلاصی لارڅه وی؟

الجواب: که پلار دا کورخرڅ کړی نوځوې دې کورته داخلیدې شی.

کما فی الهندیة ص۷۱ جلد۲ لو حلف لا یدخل دار فلان هذه فباع فلان الدار فدخل الحالف لا یحنث عند ابی حنیفة وابی یوسف﴿۲﴾.

﴿۱﴾(تکملة ردالمحتار ۲: ۱۹۹ فصل فی دعوی الدین)

﴿۲﴾(فتاویٰ عالمگیریة ۲: ۷۱ الباب الثالث فی الیمین علی الدخول)

قال ابن عابدین: وفی الخانیة حلف لا یدخل دار زید ثم حلف لا یدخل دار عمر وفباعها زید من عمرو وسلمها الیه فدخلها الحالف حنث فی الیمین الثانیة عنده لان عنده المستحدث بعد الیمین یدخل فیها لو مات مالک الدار فدخل لا یحنث لانتقالها للورثة.

(ردالمحتار هامش الدرالمختار ۳: ۹۱ مطلب لا یدخل دار فلان کتاب الایمان)

طلاق، طلاق، طلاق، د مور خور، وئیلو حکم

سوال: که یو سړي خپلې ښځې ته اووائی: طلاق طلاق طلاق موري خوري، ، په دې سره طلاق واقع کیږي او که نه؟

الجواب: په طلاق، طلاق، طلاق، ، کښې حکم (دې) یا (نه دې) نه دې ذکر شوې. په دې وجه دې سره طلاق واقع کیدل بې قاعدې امر دې او که په عرف کښې حکم (دې) مرادوی نو دا معلومه نه ده چه د تکرار نه تاکید مرادې او که استئناف او تکثیر. نو د تکرار په تقدیر باندې به یو طلاق رجعی واقع کیږي او د تکثیر په تقدیر باندې درې طلاقه واقع کیږي. او ښځې ته مور یا خور وئیلو سره طلاق نه واقع کیږي.

کما فی ردالمحتار ۳: ۴۷۰ او حذف الکاف لغا بان قال انت امی ﴿۱﴾.

ښځه خپل خاوند ته یا خپل ځان ته د طلاق ورکولو مسئله

سوال: ښځه خپل خاوند ته طلاق ورکولې شی او که نه؟ او خپل ځان ته طلاق ورکولې شی یا نه؟

الجواب: د طلاق اختیارمند صرف خاوند دې.

لحدیث ابن ماجة والدارقطنی، الطلاق لمن اخذ بالساق ﴿۲﴾

البته که خاوند ښځې ته د طلاق ورکولو اختیار ورکړی نو خپل ځان ته طلاق ورکولې شی. ﴿۳﴾

﴿۱﴾ قال ابن عابدین: قوله: او حذف الکاف لغا: بان قل انت امی ومن بعض الظن جعله من باب زید اسد درمنتقی عن القهستانی قلت ویدل علیه ماذکره عن الفتح من انه لا بد من التصریح بالاداة. (ردالمحتار هامش الدر المختار ۲: ۶۲۶ باب الظهار)

﴿۲﴾ عن ابن عباس قال اتی النبی ﷺ رجل فقال یا رسول الله سیدی زوجنی امته وهو یرید ان یفرق بینی وبینها قال فصعد رسول الله ﷺ المنبر فقال یا ایها الناس ما بال احدکم یزوج عبده امته ثم یرید ان یفرق بینهما انما الطلاق لمن اخذ بالساق.
(سنن ابن ماجة ۱: ۱۵۲ باب طلاق العبد)

﴿۳﴾ قال الحصکفی: قال لها اختاری او امرک بیدک ...... (بقیه حاشیه په راروانه صفحه)

د طلاق په نیت سره ښځې ته مور، خور یا ترور وئیل

سوال: که خاوند ښځې ته د طلاق په ارادې سره مور، خور، یا ترور اووائی نو دا طلاق واقع کیږي یا نه؟

الجواب: دا الفاظ ښځې ته وئیل مکروه دی لیکن طلاق پرې نه واقع کیږي.

وفی ردالمحتار ۳: ۴۷۰ وینبغی ان یکون مکروها ﴿۱﴾.

ښځې سره لواطت د حرمت مصاهرت موجب نه دې

سوال: ښځې سره لواطت د حرمت مصاهرت موجب دې یا نه؟

الجواب: دا د حرمت مصاهرت موجب نه دې.

وکذا لو وطی فی دبرها لا تثبت به الحرمة کذا فی التبیین، هندیه ۱: ۲۷۵ ﴿۲﴾.

(بقیه حاشیه) ینوی تفویض الطلاق او طلقی نفسک فلها ان تطلق، قال ابن عابدین: قوله او طلقی نفسک، هذا تفویض بالصریح ولا یحتاج الی نیة والواقع به رجعی وتصح فیه نیة الثلاث. (الدرالمختار مع ردالمحتار ۲: ۵۱۵ باب تفویض الطلاق)

﴿۱﴾ قال ابن عابدین: (قوله یکره) جزم بالکراهة تبعا للبحر والنهر والذی فی الفتح وفی انت امی لا یکون مظاهراً وینبغی ان یکون مکروها فقد صرحوا بان قوله لزوجته یا اخیة مکروه وفیه حدیث رواه ابوداؤد ان رسول الله ﷺ سمع رجلا یقول لامرأته یا اخیة فکره ذلک ونهی عنه ومعنی النهی قربه من لفظ التشبیه ولو لاهذا الحدیث لامکن ان یقال هو ظهار لان التشبیه فی انت امی اقویٰ منه مع ذکر الاداة ولفظ یا اخیة استعارة بلا شک وهی مبنیة علی التشبیه لکن الحدیث افاد کونه لیس ظهاراً حیث لم یبین فیه حکما سوی الکراهة والنهی فعلم انه لا بد فی کونه ظهارا من التصریح باداة التشبیه شرعا ومثله ان یقول لها یا بنتی او یا اختی ونحوه. (ردالمحتار هامش الدرالمختار ۲: ۶۲۶ باب الظهار)

﴿۲﴾ (فتاویٰ عالمگیریة ۱: ۲۷۵ الباب الثالث القسم الثانی المحرمات بالصهریة)

دپاره د بازار نه طعام او خوراک راوړلو او په تبلیغی باندې ئې او خوړلو. آیا تبلیغی دپاره دا خوراک جائز دې؟

الجواب: فقهائې کرامو د امام کرخی په قول باندې د جواز فتوی ورکړې ده:

كما في ردالمحتار (۵:۲۳۵) قوله اكتسب حراماً، توضيح المسئلة ما في التتارخانية حيث قال رجل اكتسب مالاً من حرام ثم اشترى فهذا على خمسة اوجه اما ان دفع تلك الدراهم الى البائع اولاً ثم اشترى منه بها او اشترى قبل الدفع بها ودفعها، او اشترى قبل الدفع بها ودفع غيرها او اشترى مطلقاً ودفع تلك الدراهم او اشترى بدراهم آخر ودفع تلك الدراهم وقال الكرخي في الوجه الاول والثاني لا يطيب وفي الثلاث الاخيرة يطيب وقال ابوبكر لا يطيب في الكل لكن الفتوى الآن على قول الكرخي دفعاً للحرج على الناس وههنا تحقق الشق الرابع ﴿۱﴾.

د فصل نه د عشر جداکیدو نه بغیر دهغې د خوړلو حکم

مسئله: د کومې غلې او فصل نه چه عُشر نه وی ورکړې شوې دهغې نه به خوراک نه خوړلې کیږی او کله چه عُشر د غلې نه جدا کړې شی نو د باقی غلې نه خوراک کولې شی. (عالمگیری وغیره) ﴿۲﴾

﴿۱﴾ (ردالمحتار هامش الدر المختار ۴:۲۴۴ مطلب اذا اكتسب حراما ثم اشترى فهو على خمسة اوجه باب المتفرقات)

﴿۲﴾ وفي الهندية: ولا يأكل شيأ من طعام العشر حتى يؤدى عشره كذا في الظهيرية وان افرز العشر يحل له اكل الباقي وقال ابو حنيفة رحمه الله تعالى ما اكل من الثمرة او اطعم غيره ضمن عشره كذا في محيط السرخسي في باب ما يحتسب لصاحب الارض.

(فتاوى عالمگيرية ۱:۱۸۷ قبيل الباب السابع في المصارف)

د پیداوار نه د عشر ورکولو په وخت د کرایه مزدورئ څوکیدارئ وغیره د رقم حکم

مسئله: عشربه دټول پیداوار نه ورکولې شی مزدوری، څوکیداری، کرایه او تخم وغیره به د عشر نه نشی جدا کولې بلکه د ټولو نه اول به عشر ورکولې شی. ﴿۱﴾

د اجارې په صورت کښې د عشر مسئله

مسئله: د اجارې په صورت کښې عشر په مستاجر (زمیندار) باندې دې په مؤجر (د زمکې په مالک) باندې نه دې. او دا مفتی به قول دې. (رد المحتار) ﴿۲﴾

﴿۱﴾ وفي الهندية: ولا تحتسب اجرة العمال ونفقة البقر وكرى الانهار واجرة الحافظ وغير ذلك فيجب اخراج الواجب من جميع ما اخرجته الارض عشراً. (فتاوى عالمگيرية ۱:۱۸۷ زكاة الزروع والثمار)...... وقال العلامة ابن عابدين: بلا رفع مؤن اى كلف الزرع وبلا اخراج البذر لتصريحهم بالعشر في كل خارج.

(الدرالمختار على هامش ردالمحتار ۲:۵۶ باب العشر)

وقال المرغيناني: وكل شيئ اخرجته الارض مما فيه العشر لا يحتسب فيه اجر العمال ونفقة البقر، قال ابن الهمام: وكرى الانهار واجرة الحارس وغير ذلك يعني لا يقال بعدم وجوب العشر في قدر الخارج الذي بمقابلة المؤنة بل يجب العشر في الكل.

(هداية مع فتح القدير ۲:۱۹۴ باب زكاة الزروع والثمار)

﴿۲﴾ قال الحصكفي: والعشر على الموجر...... وقالا على المستأجر...... وفي الحاوي وبقولهما نأخذ. وقال ابن عابدين: قلت لكن في زماننا عامة الاوقاف من القرى والمزارع لرضا المستأجر بتحمل غراماتها ومؤنها يستأجرها بدون اجر المثل بحيث لا تفي الاجرة ولا اضعافها بالعشر او خراج المقاسمة فلا ينبغي العدول عن الافتاء بقولهما في ذلك لانهم في زماننا يقدرون اجرة المثل بناء على ان الاجرة سالمة لجهة...... (بقيه حاشيه په راروانه صفحه)

د مزارعت په صورت کښې د عشر مسئله

مسئله: د مزارعت په صورت کښې به مالك او مزارع هريو دخپلې خپلې حصې نه عشر اداکوی کله چه تخم د مزارع دطرفه وی.(الدر المختار)﴿۱﴾

د عاریت په صورت کښې د عشر مسئله

مسئله: مسلمان ته د عاریت په صورت کښې به عشر په مستعیر باندې وی.﴿۲﴾

(بقیه حاشیه) الوقف ولا شیئ علیه من عشر وغیره اما لو اعتبر دفع العشر من جهة الوقف وان المستاجر لیس علیه سوی الاجرة فان اجرة المثل تزید اضعافا کثیرة کما لا یخفیٰ فان امکن اخذالاجرة کاملة یفتی بقول الامام والافبقولهما یلزم علیه من الضرر الواضح الذی لا یقول به احد. (ردالمحتار هامش الدرالمختار ۲: ۶۰ مطلب هل یجب العشر علی الزارعین فی الاراضی السلطانیة)

﴿۱﴾ قال الحصکفی: وفی المزارعة ان کان البذر من رب الارض فعلیه ولو من العامل فعلیهما بالحصة، قال ابن عابدین: ولو دفع الارض العشریة مزارعة ان البذر من قبل العامل فعلی رب الارض فی قیاس قوله لفسادها وقالا فی الزرع لصحتها وقد اشتهر ان الفتویٰ علی الصحة وان من قبل رب الارض کان علیه اجماعاً...... وفی البدائع من ان المزارعة جائزة عندهما والعشر یجب فی الخارج والخارج بینهما فیجب العشر علیهما. (الدرالمختار مع ردالمحتار ۱: ۶۱ مطلب هل یجب العشر علی المزارعین فی الاراضی السلطانیة)

﴿۲﴾ قال الحصکفی: وقالا (العشر) علی المستاجر کمستعیر مسلم، قال ابن عابدین: واوجبه زفر علی المعیر لانه لما اقام المستعیر مقامه لزمه کالمؤجر قلنا حصل للمؤجر الاجر الذی هو کالخارج معنی بخلاف المعیر وقید بالمسلم لانه لو استعارها ذمی فالعشر علی المعیر اتفاقا لتفویته حق الفقراء بالاعارة من الکافر کذا فی شرح درر البحار ای لکونه لیس اهلا للعشر لکن فی البدائع لو استعارها کافر فعندهما...... (بقیه حاشیه په راروانه صفحه)

د فصل د خرڅولو په صورت کښې د عشر مسئله

مسئله: که فصل د پوخوالی په صورت کښې خرڅ کړی نوعشر به په بائع باندې وی او که د پوخوالی نه مخکښې ئې خرڅ کړی نو عشر به په مشتری باندې وی.(الدر المختار)﴿۱﴾

د اهل حرب د پاره معاون او جاسوسی کونکی منافق مسلمانانو حکم

سوال: که منافق مسلمان د مال دولت حاصلولو دپاره داهل علم اواهل اسلام په خلاف کافرانو دپاره جاسوسی کوی او اهل اسلام ته ضرر او نقصان رسولو باندې راضی وی نو دهغوی څه حکم دې؟

الجواب: دا د اهل حرب په حکم کښې دې اومباح الدم اومباح الاموال دې.(کما فی فتاویٰ الکاملیة ۲۵۱_ ﴿۲﴾

(بقیه حاشیه) العشر علیه وعن الامام روایتان فی روایة کذلک وفی روایة علی المالک. (الدرالمختار مع ردالمحتار ۲: ۶۰ مطلب هل یجب العشر علی الزارعین فی الاراضی الخ)

﴿۱﴾ قال الحصکفی: ولو باع الزرع ان قبل ادراکه فالعشر علی المشتری ولو بعده فعلی البائع. (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ۲: ۶۰ ملطب هل یجب العشر علی الزارعین الخ)

﴿۲﴾ قال الشیخ محمد کامل ابن مصطفی: فی فتح الثغر الوهرانی لمادعی الناس سلطان الجزائر الی جهاد الکفار الذین استولوا علی ثغر وهران جاؤا الیه من کل فج عمیق وکان هذا غیر حال القبائل العامریة واما بنو عامر فانهم کانوا فی ذلک علی فرق منهم من لجأ لحصون العدو مدافعا عن نفسه ومعیناً للعدو بسیفه وفلسه فکانوا یقاتلون المسلمین مع عدوهم ویدفعون عنه ویغزون علی الحجلة المنصورة بالله تعالیٰ حتی انهم کانوا علی المسلمین اشد ضرراً من الکافرین وهکذا کان بعض القبائل، والظاهر ان حکم هؤلاء حکم اهل دارالحرب فی قتلهم واخذ مالهم واما اولادهم فلا یقتلون ولا یکونون فیئا وانما ابیح قتل البالغین منهم لکونهم ردأ للعدو الحرب ومعینون له بانفسهم. (الفتاویٰ الکاملیة فی الحوادث الطرابلسیة ۲۵۱ کتاب الجنایات)

جهاد مقدس عبادت او انسداد فساد دې

سوال: کفارحکمرانان او ددوی د اثرلاندې حکمرانان جهاد ته دهشت گردی وائی آیا دا صحیح ده؟

الجواب: جهاد یو مقدس عبادت دې دا د فساد بندولو دپاره اکسیر (مجرب) دې.بخلاف الکفار چه دوی د فساد په خورلو کښې مبتلا دی.﴿۱﴾

﴿۱﴾قال الامام ولی الله الدهلوی: اعلم ان اتم الشرائع واکمل النوامیس هو الشرع الذی یؤمر فیه بالجهاد وذلک لان تکلیف الله عباده بما امر ونهی مثله کمثل رجل مرض عبیده فأمر رجلا من خاصته ان یسقیهم دواءً، فلوانه قهرهم علی شرب الدواء وأوجره فی افواههم لکان حقا لکن الرحمة اقتضت ان یبین لهم فوائد الدواء یشربوه علی رغبة فیه، وان یخلط معه العسل لیتعاضد فیه الرغبة الطبیعیة والعقلیة ثم ان کثیراً من الناس یغلب علیهم الشهوات الدنیة والاخلاق السبعیة ووساوس الشیطان فی حب الریاسات ویلصق بقلوبهم رسوم آبائهم فلا یسمعون تلک الفوائد ولا یذعنون لما یأمربه النبی ﷺ ولا یتاملون فی حسنه فلیست الرحمة فی حق اولئک ان یقتصر علی اثبات الحجة علیهم بل الرحمة فی حقهم ان یقهروا لیدخل الایمان علیهم علی رغم انفهم بمنزلة ایجاد الدواء المر ولا قهر الا بقتل من له منهم نکایة شدیدة وتمنع قوی او تفریق منعتهم وسلب اموالهم حتی یصیروا لا یقدرون علی شیئ...... فالرحمة التامة الکاملة بالنسبة الی البشر ان یهدیهم الله الی الاحسان وان یکبح ظالمهم عن الظلم وان یصلح ارتفاقاتهم وتدبیر منزلهم وسیاسة مدینتهم ، فالمدن الفاسدة التی یغلب علیها نفوس سبعیة ویکون لهم تمنع شدید انما هو بمنزلة الاکلة (هو مرض معروف) فی بدن الانسان لا یصح الانسان الا بقطعه، والذی یتوجه الی اصلاح مزاجه واقامة طبیعته لا بد له من القطع والشر القلیل اذا کان مفضیا الی الخیر الکثیر واجب فعله. (حجة الله البالغة ۲:۱۷۰ مبحث الجهاد)